

Uc 4782
20

Uc 4782

STANISLAI SARNICII
ANNALES, SIVE DE ORI-
GINE ET REBUS GESTIS
POLONORVM ET LI-
TVANORVM,
LIBRI OCTO.

Habes hîc priorem partem horum Chronicorum, hæcenus omis-
sam & neglectam ab alijs authoribus: quæ incipit ab Afarmoth
conditore Sarmaticorum populorum, & continuatur ad Le-
chum ipsum, rerum ordine secundum temporum

seriem seruato.

Carolus Ernestus de Spina

*Et tandem à Lecbo ad nostrum tempus, quid in istis terris
actum sit fideliter exponitur.*

*Cætera, quæ in hoc libro continentur, ipsius libri argumentum
eidem præfixum indicabit.*

ANNO DOMINI M. D. LXXX. VII.

vlls 1122867

AD INCLYTVM ET AM-
PLISSIMVM SENATVM REGNI
POLONIÆ, MAGNIQVE DVCATVS LITVA-
NIÆ VIDELICET: REVERENDISSIMOS SA-
crati ordinis Præsules Stanislavum Karnkouium Gnesnensem, Deme-
trium Sulikouium Leopoliensem ARCHIEPISCOPOS: Petrum Mys-
skouium Cracouiensem: Hieronymum Rozrazouium Wladislauien-
sem: Georgium Radiuilum Wilnensem & Cardinalem: Lucam Ko-
scielecium Posnaniensem: Petrum Dunin Volscium Plocensem: Al-
bertum Baranouium Præmissliensem: Melchiorem Gedrociū Samo-
gitia: Laurentium Goslicium Camenecensem EPISCOPOS. Ad
Illustres Spectabiles & Magnificos dominos: Andream à Theczyn
Cracouiensem: Stanislavum à Gorka Posnaniensem: Christophorum Ra-
diuilum Vilnensem: Stanislavum Safranecium Sedomiriensem: Eustathi-
um Volovvicz Castellatum Vilnensem: Ioannem Hlebovvicz Trocen-
sem: Albertum à Lasko Siradiensem: Nicolaum Christophorum Radi-
uilum Castellatum Trocensem: Ioannem Kiska Capitaneum Samogi-
tia: Constantinum Ducem Ostrogiæ Kiiouiensem: Stanislavum Zolkie-
uium RVSSIAE: Ianusium Ducem Ostrogiæ Volynensem: Ioannem
Tarlo Lublinensem: Nicolaum Radiuilum Nouogrodensem: Nicola-
um Moniuid Dorhostaiski Polocensem: Stanislavum Pacz Vitepscen-
sem: Paulum Pacz Mscyslauiesem: Nicolaum Sapieia Minscensem: Ianu-
sium Zbarasium Braclauiensem PALATINOS. Stanislavum à Tarnovv
Sedomiriensem: Ioannem à Theczyn Woyniciensem: Ioannē Taluosz
Samogitia: Ioannem Sienienium Leopoliensem: Martinum Lefniouvol-
ski Podlasensem: Nicolaum Firleum Rauensem: Nicolaum Pacz Mscy-
slauiensem: Pacum Minscensem: Nicolaum Ligeza Visliciensem: Nico-
laum Firleum Biencensem: Georgium Mnisek Radomiensem: Raphaë-
lem Lesczinium Sremesem: Ioannem Miskouium Zarnouiensem: Chri-
stophorum Lantskoronium Malogostesem: Martinum Vroueciū Chel-
mensem: Stephanum Grudentium Naklensem: Christophorum Komo-
rouium Osyviecimenssem: Stanislavum Gostomski Sochaczouiensem:
(2 Droicini-

EPISTOLA

Droicinium Lubaczouienſem CASTELLANOS. AD officiales verò Magnos: Andream Opalenium Marſchalcum regni Polonię: Albertum Radiuilem Marſchalcum Lituanię: Ioannem Zamoſcium Cancellarium regni, & exercituum ſupremum præfectum: Andream Zborouium Marſchalcum curiæ regni Polonię: Staniflaum Radiuilem Marſchalcum curiæ Lit. Leonem Sapicia Procancellarium Lituanię: Ioannem Duſcium Theſaurarium regni Pol. Theodorum Skomin Theſaurarium Lit. AD ſtrenuos & generoſos equites Polonos quorum nomina inferius in Chorographia noſtra ordine honoris & dignitatis cauſa expreſſimus, alios verò charta capere non potuit. Nec non ad urbium metropolitanarum Cracouienſes, Vilnenſes, Gedanenſes, Elbingenſes, Rigenſes, Poſnanienſes, Leopolienſes, Sedomiriſenſes, Lublinenſes, Torunenſesque Proconſules & Conſules. Hi ordines ſupra nominati nunc faciem Reipub. in hoc celebri conuētu electionis repræſentant, quibus in hoc ſacroſancto actu à Deo Optimo Maximo ſpiritum ſalutaris conſilii & lætum ſucceſſum precamur, & obſequia noſtra officioſiſſimè commendamus.

CVM viderem Germanos, Italos, Hungaros, atque Hiſpanos, ab ipſo diluuiio, maiorum ſuorum res geſtas ſcribendo, auſpicatos eſſe, Illuſtres & Magnifici domini ſæpè mirabar, ac ſerè ſtomachabar, cur noſtri Hiſtorici, gentium tantarum earumque, ampliſimarum, tam vile et à tam breui tēpore exordium ſumpſerint. Ita enim aſueuerunt, vt cum aliquid breuiuſculè & raptim de ijs rebus præſati fuerint, ſtatim ad Leſum delabantur, atque ibi deſiderium ſuum complentes, mox ſtadium remittunt. Quasi verò gentes linguę Slauię, quę à Ponto ad Oceanum occidentem verſus, ab Adriatico ad Glaciæ Septentrionem tendendo, antea in mundo non fuerint, et nunc primum ante hos octingentos annos, veluti ab ovo excluſe in lucem prodierint. Negari ergo non poteſt nos acceſſam & imperfectorum hiſtoriam hæcenus habuiſſe. Expectabamque ego & cupiebam, vt aliquis fertiliori ingenio, & feliciore vena prodiret, qui ab hac infamia noſtram Rempub. eximeret, expectatoniſque eruditorum hæc in re ſatiſfaceret: Sed nemo apparuit, qui nobis præiret, ego quę in meo Muſæo habeo, dum vita ſuperest, emittam. Fateor equidem magis hæc alicui ex ijs, qui in academijs & monaſterijs inter Muſas habitāt cōueniſſe, quàm mihi; cui ſi quid ingenioli eſt, in medio laborum æconomicorum exaruit. Vt cumque tamen ſe res habet, tantò maiore venia apud probos & humanos iudices dignus ero, quantò plura argu-
menta

PRAELIMINARIS.

menta excuſationis mihi ſuppetunt. Sed quòd rem tanti momenti nouimus, putabūt forſan aliqui nos ſub Vaticano, aut potius Vauello monte videlicet arcis Cracouienſis, noua aliqua Chronica plumbeæ arcæ incluſa cerceſque inuoluta, vt Cicero alicubi de libris Sibyllinis inquit, reperiſſe. atque ita præiudicio nos grauantes clamabant, rem impoſſibilem factū nos moliri. Sed iſti cum perlegerint hoc noſtrū opus, rem multò mirabiliore & prodigioſiorem nos auſos eſſe deprehendent, quàm ſi in viſceribus terræ deſoſum librū reperiſſemus. Nam ſicuti Medæ oſſa diſperſa recolligere, & vt rursus coaleſcant in vnum corpus cōponere impoſſibile videtur, ita lacinias huius hiſtoriæ cōſuere eamque redintegrare impoſſibile videri poteſt. Nam quanta varietas hęc ſcriptorum eſt dum originem noſtram explicant: alij nos ad Paphlagonas et Henetos orientē verſus referūt: alij ad Germanorū Tuſconē in occidentem: alij ad Illyrios in meridiē: alij ex Roxolaniæ ſolitudinib. arctoꝝ nos educūt. In tāta inquam turba et varietate ſententiā, cum animaduertērem natalium noſtrorum originem in dubium vocari, cerne-remque patrum patrię noſtrę, Medæ exemplo crudeliter diſſecta & diſſecta membra per campos æquora & montes, manibus & digitis meis reuenter recolligi, & quę erant malè coherētia coaptari, ac veluti in vnum corpus vt rursus coaleſcerent, feci. Non auſim quidem promittere ſeriatim non interrupto ordine, ſingulos hoſce Monarchas me potuiſſe enumerare; hoc enim propter progreſſiones & multiplices migrationes gentium, variasque mutationes Rerum publicarum, impoſſibile factū videtur: Sed tamen pro virili conatus ſum omnia redintegrare complanareque, ad regulam chronologicam ac cosmographicam ſingula examinando, ſeruata interea maiestate vniuerſalis hiſtoriæ, quę veritas eſt. Interim eliciendę purioris ſententię cauſa contuli vetera cognomina gentis, montium, ſylvarum, & fluuiorum cum narrationibus Hiſtoricorum; & quę videbantur veritati reſpondere, ſtudioſe conſignavi, maxime vbi circumſtantię rebus ancillari videbantur. Adhibui narrationes maiorum, quę videbantur per manus eſſe traditæ, quasque etiam aliarum gentium extranearum autoritas ſuo calculo comprobare videbatur. Hos itaque tres teſtes elaborando huic operi cum primis mihi depoſco. Non damnantur hęc aliorum labores, quin potius laudem cuique ſuam tribuere æquum eſſe duco: Dlugoſſus materiam nobis ipſam tradidit, Miechowius rudem illam & indigeſtam molem in epitomen redegit, D. Cromerus veluti reginam ornatiſſimam ex thalamo cincinnis verborum & ſententiārum veſtitam, vt decuit tantum virum, in medium produxit. Sed quorſum iſta omnia ſi fundamentum malum & ruinoſum eſt quicquid ſuperſtruxeris corruet; di-
(3)

EPISTOLA

cebat ille. Ego igitur incunabula nostrae gentis explicans, & ante aduentum Lechi per spacium temporis quatuor monarchiarum successiue historiam Sarmaticam texens, fundamentum solidius inueni, quod historiae Polonicae substerno. Ne quis autem existimet, me mordicus velle meae tueri, iudicio eruditorum omnia subijcio. Corrigant illi & meliora efficiant, postquam eis primam glaciem fregi. Interim meo instituto & laboribus faueant & admodulentur precor. Certè volui prodesse patriae, vetustatem nobilitatemque natalium eius & originem, non ex fabulis petitam, ut haecenus factitatum est, sed genuinam demonstraui. Maiores nostros non aduenas, nec inquilinos in terra aliena sed indigenas, à seculis regiones has incolere ostendi, Sarmatiamque semper Sarmatiam ad montes Sarmaticos fuisse. Adhuc, historiam quae erat deprauata, redintegraui, caputque ei augustius cum facie venerabili adieci & applicaui, ita ut si quis haec nostra historiae Miechouiensis, & D. Cromeri adijciat & accommodet, vno intuitu omnes Duces nostrarum Gentium, non à Lecho tantum, sed ab ipsis primordiis, veluti exercitum speciosissimum in chypeo Achillis exsculptum, cernere queat. Hos ergo labores meos cui dedicem & offeram in hac orbiestate Reipub. post ereptum mihi Patronum Stephanum sacratae memoriae Regem, neminem video magis idoneum, quam vos Reuerendissimi Illustres & Magni. Domini mei, ut dum de nouo Rege creando ancipiti consilio distinemini, habeatis quo mentes vestrae occupentur, exempla interregnorum superiorum ad usum modò reuocantes. Sed multò alia nunc facies rerum quam fuit Lesci Primi & Secundi temporibus, cum pro adipiscendo regno cursu equorum in suburbio Cracouensi ad Prandicium decurrebatur. Multò nunc subtiliores caeci illi styli vafro consilio excogitati, ambiguè promissionibus conuicti, apparatu velutiq; sabulo tecti via regia currentibus, & de salute incolumitateque huius Reipub. deliberantibus obijciuntur. Adde quod ab orientali Monarcha adferuntur suspecta consilia, qui sub specie amicitiae id potissimum agit, ut potentiam suam & auctoritatem in septentrionem usque proferat. Quare vos o Patres magis oculos esse decet ne quid vos lateat, ne vobis quid imponat, neue quis serò vocem illam in viro sapienti turpem exprimat: Non putaram. Dum priuata publicis anteferuntur, ruentibus publicis etiam & priuata in periculum deueniunt: dicebat quondam Hannibal ad suos Carthaginenses. Sed quid? Nec admodum mirari, nec indignari potestis ijs qui interdum talia excogitant, & in electionibus, perficiendis compendijs talibus, laborant. quandoquidem nec definitionem eligendi Regis cuius & qualis esse debeat, nec modum praescriptum nec formam ele-

PRAELIMINARIS.

nam electionis celebrandae habet haec Res pub. per tot centurias annorum, ex quo stetit. sine quibus necessitas ipsa, etiam bonos viros, interdum cogit ad tales artes confugere. Alioquin enim in infinitum, tempus electionis, nullo effectu, cum grandi autem periculo, extraheretur, & tot voluntates hominum ferè semper inter se variantes ad vnum scopum impossibile est sine arte reducere. Respicite, reuoluite annales nostros: vix vnum exemplum, exactè loquendo, liberae electionis inuenietis, cui aliqua vis aut ars non admixta fuerit. Nec modò hoc in Polonia usu venit, sed in omnibus propemodum nationibus, vbi cumque, modus certus & proportio quaedam certis numeris absoluta non est, tanquam ex cera efformata: at vbi haec eadem est legibus sancita, res ista quanquam est per se perplexa & operosa, tamen citò, tutò, & prospere expeditur; & omnes isti caeci styli, omniaque suspecta consilia vno impetu corruunt. Collegeram ego ante decem annos exempla & formulae electionum, Pontificum nimirum Romanorum, Imperatorum, et ducum Venetorum, excusaque typis ad hunc usum Reipub. in lucem edideram. Non contemnatis quæso prudentissimorum virorum consilia, nec sinatis amplius casu hanc Reipub. regi, nec permittatis dubiae alicuius res, in quibus vita & mors, salus & interitus, ad limen sedent: Aut vnâ formam ex istis tribus eligatis, aut si potestis aliam accommodatiorē excogitetis, qua & vos nunc & postea successores non sine gratiarum actione pro re bene gesta, in tali casu uti possint, vestrosque conatus collaudare, & ad sidera extollere, quod eos magna sollicitudine & periculo toties liberastris, quoties Reges ex hac vita contingit decedere. Respicite quæso ad praecedentia tempora: intra hos duodecim annos, iam tres Reges mortui, tres electiones celebratae. Possunt autem & saepius vel peste vel bello eripi, ut sunt hominum res instabiles. Placet ne spectare toties Reipub. in periculis versari? Placet ne dubijs fluctibus iactandam toties obijcere, quoties repetitis vicibus Reges nobis eripiuntur? Recordimini quæso vocis Regis mortui, quando in medio senatus ante biennium veluti iam supremam diem mortis sibi instare praevidens ea de re discerebat: Coborresco inquit toto pectore, quoties mecum recogito interregnorum superiorum pericula. Respondistis vos tum de Rege viuente Rege nolle vos deliberare. Ecce ergo nunc illud tempus aduolauit, & quidem difficile, ni fallor, quam superiora interregna. Igitur omisitis comprehendinationibus, nolite amplius rem differre, nec patiamini hanc nauiculam amplius fluctuare. Sanciatu aliquam amplissimam legem, quam siue Captiuum more patrio perpetuum, siue auream bullam vocare licebit, Germanos in hoc imitati, qui huiusmodi voce talis sanctionis volentes laudes amplificare

EPISTOLA

plificare, nomen ei ab auro imposuerunt. Et verè aurea lex talis: nam nos à periculo absoluit, metu liberat, prætèrita corrigit, præsèntia confirmat, futuris prospicit: & quod maximum est, reuera liberos, facit, cum antea nomine tantum hac in parte liberi essemus, res autè ipsa nescio ubi exularet. Absque quibus rebus nomen ipsum electionis liberæ malè sonat, pessimeq; expetitur: ita ut feliciores esse videatur populi illi, ubi nascuntur nò creantur reges. Sed ego forsàn vltèriùs prouectus sum, quàm mihi conueniebat. Ignoscite quæso, si iusto dolore periculorum patriæ communis impulsus prudentioribus ansam vberius & exactius differèdi de ijs rebus prætèbeo. Vos ipsi dicere soletis, sub interregno licere, apud nos cuius nobili viro sententiam in medium proferre. Dicta igitur mea sententia de ijs rebus quas ad salutem Reipub. conducere putavi: orationem meam ad vos conuerto, libramq; hunc vnà cum Typo ipso Chorographico Sarmatarum vestris Celsitudinibus in manus offero, & rogo ut mei meorumq; laborum & impensarum, quæ certè non parue fuerunt, ratio habeatur. Ita enim nuper promissistis in Varsaviensi conuocatione, non priùs vos ad electionis actum accessuros, antequam priuatorum grauamina sustuleritis leuaueritisq;. Testes sunt oculi cæcutientes, perspicilla hæc & propemodum orbitas visus quam contraxi, volens laborem mihi à Regia Maiestate impositum sedulo & gnauiter absoluerè. Rex est mortuus; sed vos mihi superstitès estis, quibus gubernacula regni concredita sunt. Potestis regnū ipsum deferre cui vultis, & mihi possessionē aliquam attribuere non potestis? Ego vobis patriam vestram, Sarmatiam integram, hoc typo ad viuum expressam præbui, vos mihi particulam eius denegabitis? Merces detenta laborum & oppressio pauperum vtrumq; istorum est detestabile apud Deum, & vtrumq; in peccatis mortalibus & clamantibus ad cælum à Theologis reponitur. Si nunc benignitas vestra mihi deerit, postea ope vestra non indigebo. Si nunc terræ funiculum mihi non præbetis, postea non nisi vna terræ vlna in latum, & tribus in longum indigebo. Beroso, Josepho, historicis pro merito erga Rempub. simili, quale ego Poloniæ præstiti, statua aurea à suis donata fuit; vos mihi cessite terræ non respondebitis? Sed & apud nos Cadlublo, Dlugosso, episcopatus opulentissimi donati sunt pro historico opere; & vos me exhaustum seruitio quod Reipub. impendi per annos decem, ita consensescere patiemini? Illi argumentum vulgare & tritum repetierunt, ego rem à nemine tentatam aggressus expediui. Illi à Læbo h. e. à tempore Iustiniani imperatoris incipiunt: ego à primordijs, ab aureo seculo exorsus seriem historiæ per illa præcipitia & mutationes Rerumpub. vsq; ad hæc nostra tempora continuo, illi tractationem de acci-

sis limi-

PRAELIMINARIS.

sis limitib. Sarmatiæ, de eiusdem tributis, de conuijs quorundam scriptorum in patriam nostram infamiam olentibus, aut sicco pede transierunt, aut leuiter attigerunt: ego depulsis maleuolorum criminationibus inopiæ, solitudinum, syluositatis, barbariei, quæ patriæ nostræ impingebantur, fines veros veteris Sarmatiæ ostendi, ac vindicaui: ego lineam originis, ut consuecta apud nos ratione loquar, gentium nostrarum ostendi ac deduxi: ego maiores nostros ex densa caligine, veluti ex lymbo tenebricoso Patres veteris legis eduxi, res gestas illorum illustraui: & ita illustraui, ut cum fortunatissimis populis meritò æquari queant. Quare non miremini si complures Illustres viri inter vos pro me demissa oratione apud vos intercedunt, & ne ingrata patriæ fumus oculos meos lædat ad antidora mihi præstanda vos cohortantur. Video hîc eos, qui strenuè se in militia gesserunt, qui legationes obierunt, qui consilijs iuuerunt, etiam extraneos, etiam plebeios, à vobis præmijs dignis affici & ornari, & rectè. Nam ubi in Repub. præmia virtuti negantur, ibi virtus languet, probitas friget. At ego, qui istarum omnium rerum officinam informatricem, & magistram trado, vitam memoriæ, lucem veritatis (sic enim Cicero vocat historiæ) resq; vestras immortalitati consecro, ero ne neglectus & irre-muneratus? Nunquam hoc visum in Rebus quidem pub. bene moratis. Nec sanè de vobis mihi id in mentem venit. Nam bonitas vestra me meliora sperare iubet, hilaresq; erga me vultus vestri me consolantur. Sunt enim complures hîc inter vestras Magnif. qui, adhuc viuente Rege, me ad subcundum hunc laborem & verbis & litteris suis cohortabantur: sunt qui etiam pro me apud eum intercedebant, testesq; meæ cum eo transactionis fuerunt. Jam verò cum in eorum ipsorum manibus, quibus antea voluntas non defuit benefaciendi, facultas quoque nunc posita sit, tantò meliora de illis me mihi polliceri licet, quantò plura in dies argumenta habui eorum æquitatis, bonitatis, ac beneficentiæ.

Valete quàm optimè heroes & domini
mei summa cum obseruan-
tia colendi.

ARGVMENTVM OPERIS, LOCO INDICIS,
in quo utilitates libri succinctè enumerantur.

I. LVD peculiare est auctori, quod tertia parte chronica Polonorum adau-
xit, recuperavitq; historiam rerum ante aduentum Lechi gestarum in istis
regionibus per spacium quatuor monarchiarum, hætenus ab alijs auctori-
bus omisam suppressamq;. Recuperatam autem esse hanc scias ex Hebrai-
cis, Chaldaicis, Egyptiorum, & Latinis historicis: Ex sacro codice videlicet, ex Be-
roso, Manetone, Metasthene, Herodoto, Xenophonte, Thucydide auctoribus aureæ
ætati vicinioribus: & ex Diodoro Siculo, Polybio, Iosepho, Cornelio Tacito, Plinio
Dione, Iornande, Procopio, &c. Ex poetis, Homero, Vergilio, Ouidio, & alijs po-
sterioribus probatissimis auctoribus. Hæc tractantur libro primo, secundo, tertio, &
quarto.

II. De vera origine Gotthorum, Vandalorum, qui cum essent propriè stirpis Sar-
matarum, primi vlti sunt iniuriam totius orbis terrarum de victoribus Romanis, &
ab his verissimè depresso Romani imperij incepta fuit, ferè ante 1200. annos: de qua
Blondus. Habentur hæc fol. 143. 145.

III. De limitibus veteris Sarmatiæ temporibus Cyri, Darij, Alexandri Mag. Au-
gusti, Constantini Mag. cognitio digna nobili Polono & ipso Polonia Monarcha.
fol. 93. 96. 110. Et de vera origine Polonorum, & quod non aduenæ fuerint, nec in qui-
lini in terra aliena, licet Lechus ad eos venerit à meridie, non ab aquilonari parte, fol.
169. Et quod hæc terra iam tunc habitata, non deserta fuerit, fol. 169. 185. Nec inops
signati auri & argenti, fol. 171. 303. Nec barbara, fol. 121. Vrbes habuit & arces, fol.
160. satisq; cōmodè habitauit, vt ex Cosmographorum tabulis clarè liquet, quorum
descriptiones certiores sunt, fueruntq; semper annotationibus historicorum. fol. 2.
chorographia. Hæ & aliæ inueteratæ opiniones pugnantæ tamen cum superioribus
propositionibus vt falsæ & erroneæ confutantur. Sicut enim pertinebant ad infamiam
nostrarum gentium, sic confictæ fuerunt ab ijs, qui decora nostra & res gestas suis ada-
ptare, & nostris adimere conati sunt, fol. 169. Ibidem discursus, vt vocant, qua ratione
apud nos possent esse tam celebres, & tam frequentes vrbes, vt apud Gallos, & Italos,
si id ratio constitutæ Reipub. nostræ pateretur.

III. Opinio item noxia de veteri Germania ad Tanaim & Pontum, fol. 170. &
de Transylvanis Saxonibus, quos reliquias Gotthicæ stirpis per errorem quidam fa-
bulantur, refutatur. testè enim quidā victorias Gotthorum suis adscribunt, fol. 64. 65.

V. Quod non ad Istulam terminabatur olim Germania 993. 95. Nec Germani
hic habitauerunt ante Constantini Magni tempora ad ripas Istulæ, vbi est vmbilicus
Maioris, Minorisq; Poloniae, vt plerique etiam ex nostris litteris mandarunt: sed ma-
ximæ Gentes Venedæ (stirpis Sarmatiæ) verba sunt Ptolomæi, & post eum Proco-
pij. Imo tota antiquitas non modò ita sensit ac scripsit, sed etiam spectandum tabulis,
figurisq; in ipsos oculos incurrētib. exhibuit, fol. 153. Vide & in chorographia nostra.

VI. Occasio controuersie inter Pontifices & Imperatores Romanos orta de pri-
matu, quæ potissimum inualuerat sub quinque Imperatoribus: Carolo Magno, fol.
195. Othone Magno, fol. 215. 280 Henrycho Quarto, fol. 233. 239. Fridericho Se-
cundo, fol. 276. Ludouico Bauaro: id quod temporibus Lothiconis debet adscribi.
Istis temporibus Reges Poloniae ex Gibelinis facti sunt Guelphi. Absque autem hu-
ius historiae exacta cognitione historia Polonica de Coronæ acquisitione, & coronæ
ademptione, eiusdemq; recuperatione, & alijs sexcentis rebus nullatenus intelligi po-
test. Ideo per occasiones tractatio huius rei hic breuiter inseritur.

VII. Cur ab Imperatoribus potissimum Chobrius Rex coronari & axioma re-
gium petere voluit. Contrà, quæ causa Pontificem Gregorium septimum impulerit,
ad abrogandam ei coronam, fol. 226. 233. 276. Commentum Schafneburgensis de tri-
butis, & lapsus Guagnini, quasi olim Polonia Imperio seruiuerit, & tributum pepen-
derit, confutatur, fol. 135.

Merita

VIII. Merita nostrarum Gentium peculiaria erga Rempub. Christianam com-
memorantur, declaranturq;, fol. 388. & de quinque regnis institutis ante ducentos
annos in ijs regionibus, qua sese extendunt fines domini Regum Poloniae, fol. 388.
248. Compendium historiae Lituanicæ, & collatio ad illustrandas res vtriusque
gentis magnopere necessaria, & de Columnarum Centaurorūq; huc aduentu, fol. 285.

Adiecta est in calce libri tabula chorographica Sarmatiarum non inelegans, absq;
qua vir consularis de finibus regundis, cum Suecorum Rege, Moscho, Tartaro, &
Valacho consilia agitare & pacta facere non poterit. Gloriari autem nobilem Po-
lonum de latifundijs Sarmatici domini, nec interim nosse, qua sese longitudo eius &
latitudo extendit, sub quo climate & parte cæli versetur habitemusq;: nec nosse li-
mitaneas metas patriæ suæ, quas nos Vroczycka vocamus: ignorare distantias loco-
rum celebriorum, & portuum, vt Rigæ, Naruæ, Kaczibey, & Bielogrod: nec nosse
fluminum ortus, vias Scythicas Schliag vocatus, cum turpe tum incommodum pla-
nè est. Nam nec historia patria, nec acta Postouiensia nouissima cum Moscho intel-
ligi, nec accessiones Velisij, Liuaniae, & aliorum territoriorum superioribus bellis
partorum percipi possunt, absque adminiculo huius typi, in quo effingendo oculi mei
cæcutire & caligine obduci ceperunt: Sed vobis Illustres & Mag. Domini Senato-
res, vestraeq; fidei & discretionis, vt vocant, labores meos, & sumptus, quos in bonū
Reipub. nostræ suscepi, prouocatus litteris Regiæ Maiest. & inuitatus priuatim à mul-
tis vestrum, humillimè commendo, & offero. Vtq; statim vsus huius histo-
riæ cerni possit, Campiductoria ars addi debet: quæ vbi quæri
& inueniri debeat, inferius monstrabitur.

ANNALES POLO-
NORVM, QVIBVS AV-
GMENTA ET DECREMEN-
TA REGNI: MUTATIONES ITEM ET
PROGRESSIONES GENTIS EXPLICANTVR.

Liber primus.

*In quo ea quæ acta sunt, cum conditoribus Slauonicorum
populorum, ab Asarmoth (à quo Sarmatæ) usque ad Ale-
xandri Magni tempora traduntur.*

De temporibus diuisionis gen-
tium sub Principe Pelek & Asarmoth.

Anno ab orbe condito 1790.

Anno à diluuiò, quo diuisio gentium facta est 133.

Anno ante Christi domini aduentum fere 2210.

VIDENTVR illi bono consilio uti, qui conscriptu-
ri gentium res gestas, primò originem earum inuesti-
gant, antequam ad vltiora progrediuntur. Nam stir-
pe & origine, vnde prodiit quæque gens, malè inuesti-
gata, necesse est historiam tota via aberrare. Ego ta-
men ne scrupulosa disputatione in ipso limine, lectoris delicatas
aures præfationibus longis, & non rarò lectori molestis offendam,
eam tractationem in alium locum commodiorem reiicio. Inte-
rim ne suspensum animo lectorem diutius teneam, in tanta varie-
tate opinionum, dum nos alii his, alii aliis gentibus, vt adscripti-
tios accommodant, nil tutius esse iudico, quàm postposita pompo-
sa illa & fastuosa natalium suorum à diis deabusque iactatione, se-
qui diuinorum oraculorum testimonia longè verissima. Tradunt
autem scripturæ sacræ diuinitus inspiratæ, tres fuisse filios Noë,
Sem, Chamum, & Iaphet. Iapheto quidem tanquam minimo natu
patria ipsa cessit, hoc est, cum Asia minore Armenia montes, qui
A post mille

*Gentium origi-
nes ex sacris li-
teris petende.*

post mille pericula, quæ toto propemodum anno periclitando in vndis experti sunt, primum hospitium & recreationem eis præbu-
ere. Adhæc omnes insulæ Epeiri, Chersonesi, Cyclades, Sporades, Symplegades, & quibus tandem vocentur nominibus, per quas Italia & Græcia cum vicinioribus regionibus intelligenda est, quod & illa similitudinem insularum referunt: adiecta insuper Asiæ septentrionali parte, quæ supra Meothidem iacet, & dominio mediterranei maris.

Cham accepit pro se & pro posteritate sua meridionalem plagam, in qua Africa cum vicinioribus regionibus Babylonem versus intelligenda est.

Semo celsit Asiæ maioris reliquum, hoc est, omnia campestraria à Messa monte (siue Moschinos, siue Melsiæ montes mediterraneos intelligas) quæ quasi spina dorsum totam carinam corporis, Asiam & Europam per medium, ab ortu ad occasum usque diuidunt. Atque hoc fundamento posito non possumus scriptoribus plerisque Germanorum assentiri, qui gentem Sarmaticam cum Germanica, Tuisconem suam cum Asarmoth cōmiserunt, & has gentes, ut appendices Germaniæ faciunt, cum lingua, moribus, vestitu denique prorsus à se differant. Expresse autem Moses dicit non semel sed ter repetendo, quod Deus diuisit cunctas nationes secundum linguas & familias suas. Non possum etiā cum Dlugosio Hageco Boemo Illyrius eos subternere ac coniungere, ac neque ex Ionia & Paphlagonia in Europam per Henetos deducere, nisi prius de terminis temporum, & aliis quibusdam circumstantiis inter nos conueniat. Distinxit ergo & dislimitauit diuina scriptura humanum genus, regionesque à regionibus dispescuit, & quid ad quas gentes pertineat, non modò verbis geographicè ad morem Ptolomæi depinxit, sed etiam signis quibusdam vnum ab alio determinauit & distinxit. Hinc rupes ab architecto mundi fabricatæ sunt, montes, valles, maria, flumina, solitudines, syluæ, quibus veluti aues in ornitoboscio parietibus & macerie interseptæ nidificaret, ne gens gentem, natio nationem, armis, bello, tam facile lacefferet, sed quælibet in suo nido, veluti illa fera animalia in arca Noë concamerata sese contineret. Et hic est usus alpium, montium, paludum. Aded verum est philosophi dictum: Deus & natura nihil agunt frustra. Sed quid? profuit ne nobis auctoris mundi consilium? Nequaquam: Ruimus in vetita, cupimusque negata. Aspice quæso, alpes, montes, lunæ montes Pyrenæos, aut hunc nostrum Carpatum, qui nobis impendit, quibus veluti signis incur-
rentibus, in oculos, Italiam à Germania, & alias nationes disgregauit, non

*U^o fluminum,
alpium, & syl-
varum.*

uit, non tamen hæc profuere. Transcenduntur turritæ rupes, superantur lintribus & nauigiis flumina, & maris vastitates fulcantur, penetrantur syluæ & immensæ solitudines, & alter alterum ferro ac igni persequitur, mouentur bellorum tumultus exitiosi, & alter alterum veluti anser anserem per cancellum impetit, suggillat. Hinc ilias malorum, hinc lites, hinc bella parricidalia, & periclitando armis vario Marte dubium laudis decus quæritur. Sed ommissa deplo-
ratione calamitatum generis humani, ad nostram historiam reuertamur. Reliquit ergo Cham successores suos, reliquit Iaphet, reliquit etiam Sem posteritatem veluti municipes portionis suæ, Pelek & Iactanum. Ac per Pelek quidem Principem, sub quo diuisio gentium facta est, benedicti seminis Messiæ stirpem enumerant diuini scriptores. Ab Iactan verò cum alii tum progenitor Sarmatarum Asarmoth descendit. Nec ego video quo pacto se Europei Sarmatæ ab Asiaticis & vtrique à necessitudine patriarchæ huius homonymi Asarmoth sciungere debeant, & si illi cum pro cōditore & autore suæ gentis agnoscant, nostri qualiter eis renuncient non reperio. Sed de hac re paulò inferius. Fuerunt ergo statim à primordiis rerum Sarmatæ, in istis, quas nunc incolunt regionibus, nec in aliorum sedes irruerunt, & alios inde vi hæredes eiecerunt, nec se quoque à quoquam eiici passi sunt. Interim quæ ex Ptolomæo & Tacito de Henetorum huc ex Asia cō migratione quidam adferunt non repudio, ut suo loco latius hac de re differetur, quin potius mysterium illud diuini vatis mecum reuerenter recogito, qui prophetico spiritu fore prædixit, ut aliquando Iaphet mansurus sit in tabernaculis Sem. Cum igitur Henetorum maxima gens veniens, magna spacia inter Borystenem & Istrum habitare cœperit, magnamque Europæ partem occuparet, ut Ptolomæus & Procopius testantur, re ipsa comprobatur, quod antea multis seculis prædictum fuit, Iaphet in tabernaculis Sem habitaturum, id est Henetos in Sarmatarum regionibus. Hæc mihi originis ratio simplicior & magis natiua videtur, quam fabulosis & ementitis titulis se ornare. Cuius commenti finis & exitus huc recidit, ut detecta fabulofitate narrationis turpiter & cum rubore assertam sententiam deferere, & apatores, id est, sine certo patre & propagatore gentis remanere necesse sit.

*Sarmatæ à Pa-
triarcha Asar-
moib.*

*Commentitiae
gentium origi-
nes.*

Hæc generatim dicta sunt: quod si quis rem ad calculum reuocet, & ad particularia descendere velit, hac via mecum procedat. Inprimis ad sacra Biblia recurat. Postea ad Babylonicam historiam, quam se Berosus sacerdos Babyloniensis publica fide & sententia senatus conscripsisse fatetur, deueniat. Istis duobus testibus

mundus nihil habet antiquius, quo res suas fulciat. Ex his duobus fontibus Diodorus Siculus, Philo, Iosephus, Eusebius, & cæteri posteriores omnes hauserunt. Quanquam autem historiam Babyloniam cum historia sacra non confero, tamen cum Iosepho historico, inter scriptores prophanos priorem ei locum hac in re tribuendum censeo.

Primum argumentum, quo demonstratur, Sarmatas esse gentem peculiarem, ex Gene. cap. 10.

Quod igitur ad Mosem attinet, is primò ponit Noë, secundò Sem, tertio Arphaxat, quartò Selach, cuius filius est Eber, & mox addit: Ipsi quoque Eber nati sunt duo filii, nomen vnus Peleg, quia in diebus eius diuisa est terra. Hebraicè sic: פֶּלֶג כִּי נִימְיוֹ נִגְלְתָה הָאָרֶץ. Et nomen fratris eius Ioctan, qui genuit Elmodat & Saleph & Asarmoth. Et mox eodem capite decimo. Isti sunt filii Sem, secundum familias suas, secundum linguas suas in terris suis, in gentibus suis. Istæ itaque sunt familiæ filiorum Noë per generationes suas in gentibus suis, in terra, post diluuium. Primum itaque argumentum quo probatur, Sarmatas gentem esse peculiarem, & nequaquam aliarum veluti appendicem quandam, verissimè petitur à diuisione linguarum. Nam si singulis linguis attribuitur suus Patriarcha, quomodo lingua Sarmatica aut Slauiatica proprio Patriarcha destitueretur vnde sit propagata? cum sit lingua copiosissima, & in tot dialectos scindatur. Manifestè autem hîc affirmat scriptura diuinitus inspirata, non semel sed ter in vno capite, diuisionem illam gentium secundum numerum linguarum factam fuisse, quæ linguæ septuaginta numerantur.

Secundum argumentum, ex Deut. 32.

Memento dierum seculi, intellige annos generationis, interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi. Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, statuit terminos populorum secundum numerum filiorum Israël. Ex hoc loco, secundum argumentum assumitur. Nam si illa fatalis diuisio gentium, facta est secundum numerum filiorum Israël, vt hîc apertè dicitur, ab Asarmoth, Sarmatas deriuare necesse est. Nam si Iauan Iones, Tubal Hispanos, Tuiscon Tudescones Germanos, Gomer Cymbros condidit, quomodo Sarmatarum origo ad Asarmoth referenda non erit? Si inquam hoc argumentum, Græcis, Germanis, Hispanis & aliis nationibus feruit, quid causæ est, vt etiam Sarmaticis populis feruire non debeat? Præsertim cum historia Babylonica etiam Sarmata-

etiam Sarmaticorum populorum historiam complectatur, vt mox clarius patebit.

Tertium argumentum, ex Act. 17.

Nec manibus humanis colitur Deus indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam & halitum & omnia: fecit quæ ex vno sanguine omne genus humanum, vt inhabitaret per vniuersam superficiem terræ, definitis temporum opportunitatibus, quæ præstituit, & positis finibus habitationis eorum. Inde tertium argumentum sumere licet, nempe à limitum & finium durabilitate, quibus semel ab initio circumuallatæ sunt nationes in suis territoriis: ideo addit, finibus habitationis eorum. Inhabitare fecit, inquit, genus humanum per vniuersam superficiem terræ. Quæ verba prorsus ab Apostolo deprompta esse videntur ex Mosis Deuteronomio superius adducto, vbi dicit: Quando separabat filios Adam, statuit terminos populorum, secundum numerum filiorum Israël, ita vt illa descriptio finium cuiuslibet regni in Strabone, Ptolomæo & aliis vetustioribus ac recentioribus scriptoribus & cosmographis, non aliquo fortuito casu constare, sed diuinis oraculis firmata esse videatur & ob eam causam certa & inconuulsa esse debet. Nam sicut Babylonica historia Sarmatiam European ad Tanaim extendit: ita postea Alexandri temporibus, idem repetitum est, ac demum Augusti seculo, Traiani ac Theodosii, idem confirmatum esse reperitur, videlicet, quicquid est intra mare Sarmaticum ab occidente, & Meothidem, Tanaim, Pontumque Euxinum ab oriente, à meridie verò circumcirca montes Sarmaticos, id nomine Sarmatiæ censeretur debere, vt luculentius inferius demonstrabitur, vbi peculiaris tractatio de finibus vetustis Sarmatarum instituetur. Ac quod in laudem diuinæ prouidentiae in asserendis & tuendis finibus Sarmatarum dictum est, hoc etiam de Italiæ, Germaniæ, Hispaniæ, Galliarum, aliarumque vetustarum nationum, dictum esse putemus, quas quantumvis Cæsarum vis ab animi impotentia profecta aliquoties conuellere tentauit, tamen Deus, qui est supremus regundarum finium magister & tutor, suum decretum incassum abire non est passus.

Nolo hîc molestus esse lectori illa quæstione, Semne an Iaphet fuerit maior natus, vt plerique putant, ideo quòd capite 10. & 21. dictum est: Ipsi quoque Sem natus est: etiam ipse est pater omnium filiorum Eber, frater Iaphet maior. Sed alia versio magis probatur eò quòd clarius hunc nodum soluit, inquiens: De Sem quoque nati sunt, pater omnium filiorum Heber, fratre Iapheti maiore: Et

Annotatio vtilis de filiis Noë

Scriptura ter quaterue eo ordine eos enumerat, proinde & eodem ordine nati esse credantur. Quod autem Moses primam sortem Iapheto tribuit, trahunt hoc quidam, & non ineptè ad comprobendam & illustrandam illam ciuilem legem: Maior diuidat, minor eligat.

Sic & illud quod eidem Iaphet celsit patrium solum, montes inquam Armeniæ, qui eis post diluuii incommoditates primum hospitium præbuere, eò detorquent, vt herciscundis filiis familiæ, minimo natu patrium habitaculum debeatur. Maiores enim propter maiorem ætatem magis prouidi esse solent, iuniores autem, vt imbecilliores non item.

Per Babel intelligunt Babylonem, sed epitheton ei additur Sinear, ad differentiam alterius Babylonis quæ in Aegypto fuit. Per Sephar montem Indiæ intelligunt. Per Mes optimè possunt intelligi montes Sarmatici, eò quod Nyfiis adiacent, & totam Europam per medium secant, quibus si addas Parthicos & Emodios montes, videbis quasi cingulum, quod totam habitabilem per medium ambiens cingit. Sed iam posito totius operis solido fundamento ex diuinis oraculis, ad Babytonicam historiam descendam.

De temporib. Seba, Nimrod,

viuente adhuc principe Asarmoth.

Anno mundi 1810.

Anno à diluuiò 157.

Anno à diuisione gentium ad Babel 25.

Anno ante aduentum Christi domini 2190.

IN AM ab eo anno historia Babylonica mentionem Sarmatarum facere incipit, dicitque à Tuscone Sarmatas maximos populos fuisse fundatos. Quia autem & Moschi Sarmatæ Riphæi in eadem historia Babylonica vocantur, & eadem lingua vtuntur, etiam initia regni eorum in idem tempus reiecit, ita vt duo simul Patriarchæ, quasi ex condito, vnius domini fundamenta iecisse videantur. Ita enim dicit: Moschus dux missus ab eodem Saturno, fundat Moschicum regnum. Duplicis autem Moschouæ meminit, Asiaticæ & Europæ sicut & Sarmatiæ. Omitto disputationem illam, quomodo Moschi in septemtrionem concesserint, cum antea in Capadocia vicina Paphlagonibus nostris Hænetis, rāquam gens consimilis linguæ habitationem sibi delegerit, ibique urbem à suo nomine appellarit, quæ vsque ad Claudii tempora Mazaca vocabatur. Ille enim tractus passim tum lingua Slavonica tam in

uonica tam in Capadocia quam in Paphlagonia utebatur. Tandem Claudius hanc urbem Cæsaream vocauit, sed Iulianus apostata hoc cognomen eidem postea abrogauit. Hæc de initiis regni Sarmatici dixisse iufficeret, nisi plerique scriptores Germanici ad amplificandam supra modum gloriam sui Tusconis abuterentur loco citato Berosi, ideo hic submonendum lectorem putauit, nomen Germaniæ, Scythiæ & Sarmatiæ, apud scriptores latissimè & largè patere, ita vt aliquando nomen Sarmatiæ transeat vsque ad Germanos ad Rhenum habitantes, vnde à Beroso expressè Rheni Sarmatæ, illi incolæ ad Rhenum vocantur. Et Plinius Scytharum nomen in Sarmatas vsque & Germanos cadere affirmat. Quæ igitur Berosus de fundatione regni Sarmatici à Tuscone attulit, cautè sunt accipienda. Alioqui si quis Berosi phrasim vrget, nos vicissim ei diuina oracula opponimus, quæ expressè reiciunt confusionem originis nationum, & asserunt diuisionem gentium secundum numerum linguarum & patrum illorum factum fuisse, ita vt singulæ gentes à singulis patriarchis deriuentur. Nec video, quo pacto facta recta Berosi autoritas permaneat, nisi tropicè eum per catachresin quandam Germaniam, Sarmatiam vocasse fateamur. Ferè enim est vsitatum in omnibus linguis, vicinitatis ratione alteram pro altera nominare nationem. Sic Germanos ad Rhenum multi Gallos vocauere, & vice versa. Et Sarmatas vocant Scythas, eò quod vicinæ ratione in quibusdam altera alteri communicet. Sic & nos Radomenses & Podlacios, Masouios vocare solemus, qui etsi Masouii non sint, tamen vicinæ ratione, eos solemus afficere hoc cognomine. Et cum eam appellationem indignius à nobis ferunt, per modum cuiusdam vrbauitatis solemus regerere non sine ioco: Etiam si vestri, Masouii non sunt, tamen pro igne ad Masouios frequenter decurrere solent. Sic & Russos, Lublenses subinde vocari nouimus. Sed & in conciliis œcumenicis generalibusque hoc idem vsu venit, sicut in illo Constantiensi & Basiliensi aliàs seruatum esse exactis conciliorum patet, vbi in ferendis sententiis Germanicæ nationis Episcopi cum Polonicis iungebantur, vt quicquid illi referrent, id dictum esse Germanorum nomine putaretur. Hæc dicta sint de catachresi illa, qua Berosum vsu esse etiam aliis in locis manifestum est. Et Ptolomæus montes, qui cingunt Germaniam ad Danubium Sarmaticos simili ratione vocauit. Affirmant alii Chaldæo homini non fuisse septemtrionem cognitum, aut malè versum, aut ab aliquo adulteratum, vt non raro accidere historicis, exemplo Eutropii, Iornandis & ipsorum etiam Euangelistarum probari potest, quos Erasmus Roterodamus aliquibus in locis corruptos esse conqueritur,

esse conqueritur, quod sine hac quidem solutione contentus esse aliquis velit, ei priuilegium illud diuinum diuisionis vniuersæ habitabilis trium fratrum opponimus. Quod si ne scripturæ quidem testimoniis stare velit, mirari nos oportebit, eos qui aliàs scripturæ auctoritatem aliis scriptorib. iure anteponunt, in ea causâ ubi de prærogatiuis nationum agitur, scripturæ auctoritati sententiam Berosi præferre. Sed nos clarissimæ genti ornamenta & quæuis præconia libenter fauimus, modò Berosus sobriè intelligatur. Nam non desunt alii, qui quidem priuilegii istius, utpotè à Deo lati auctoritatem agnoscunt, sed tamen per tyrannidem patres quosdam multa sibi permisisse prætendunt, ex quib. habetur illud, quod Tuiskon præsumpserit Sarmatarum regnum sibi vindicare. At priuilegii istius ea vis est & verborum sensus, ut Deus in eo expresserit non modò quid fieri vellet, sed etiam quid deinceps in sequentibus ætatibus accidere debuit fatidico spiritu prædixerit. Cuius prædictionis inuariabile decretum si in dubium vocatur, & reliquarum quoque prophetiarum, quæ in Bibliis extant non reperio quo pacto certitudo constare possit. Adde quod illa ipsa historia Berosi nequaquam absolutum dominium Tuisconi vindicat, quin immo eum Iani seruituti obnoxium facit, eumq; ad occidentem ab ipso missum esse prædicat, quò ibi ipsius permissu auspicaretur regnum. Viciniores autem sunt multò Sarmatæ Ionæ, ubi Ianus sedem habuisse prædicatur, quàm ipsi Germani. Maluisset igitur Ianus eos suo imperio subiicere, si quid in eos iuris habuisset, quàm occidentem versus nescio cuius alterius dominio ipsos implicare. Sed si de rebus tam vetustis licet liberè loqui, Ianus ius domini non potuit alteri resignare, ubi ipse ne ad plantam quidem pedis possessionem habuerit.

De temporibus Nahor & Iani.

Anno à mundi creatione 1896.

Anno à diluuiò 240.

Anno à diuisione gentium 108.

TERVM eadem historia Babylonica Sarmatæ Europæ mentionem facit his verbis: Araxa cum filio Scythæ paulò ante creato omnium gentium Sagarum rege Sabatio Saga, ipse occupauit omnem partem occidentalem ab Armenia usque in Sarmatiam Europæam &c. Vnde liquet Beroso Asiaticam Sarmatiam notissimam fuisse. Quia ad differentiam huius vocat Sarmatiam Europæam. Hæc ideo addo, quod quidam auctoritatem huius

An Beroso nota fuerit Sarmatiam Asiaticam.

tatem huius scriptoris hoc nomine cōuellere nituntur, quasi fines Europæ Sarmatiæ ponendo ad Tanaim, ignorarit Asiaticos Sarmatas. Massagetarum etiam, qui à Mysus & Getis Sarmaticis populis dicuntur, in id tempus origo reuocatur.

De Massagetarum origine.

De temporibus Nini, Beli filii qui fuit tertius Rex Assyriorum.

Anno ab orbe condito 1910.

Anno à diluuiò 258.

Anno ante Christum 2090.

TERTIO iam & quidem magis significanter Sarmatarum mentionem facit historia Babylonica. Tuiskon, inquit, « Gygas Sarmatas legibus format apud Rhenum: & addit: « id ipsum agit Tubal apud Celtiberos & Sarmathas apud Celtas &c. Apparet hinc ante politiam Mosis apud Germanos, Gallos, Hispanos, leges fuisse politicas promulgatas. Sed quærerem hîc: Quid opus erat Sarmatis ad Tuisconem & quid Gygantem proficisci, petito leges, cum Sarmatia Europæa propior fuerit multò Græcis, ubi Ianus regnabat, cui ipse Tuiskon subiectus fuit. Nā Berosus apertè dicit, Tuisconem à Iano in eas oras fuisse missum, ut veluti Vassallus quidam Iani fuisse videatur. Quod autem Sarmatæ littus Ponti tum inhabitarent, eiusq; domini possessores fuerint, ex sequentibus liquet. Dicit enim: Barzanem Sabatii filium regnasse usque ad Sarmaticum Ponti littus. Vnde euincitur illo tempore sicuti mare ad ostia Istulæ, occidentem versus, ita ad orientem, Euxinum Pontum mare Sarmaticum simili ratione vocari solitum fuisse, sicuti & Ouidius vocare solet. Quo fundamento posito inuitabiliter concluditur: quicquid intra hæc duo maria est, id veteribus Sarmatiæ nomine dici. Sed quid maria dicimus? cum etiam hîc & incolæ Rheni Sarmatæ vocentur a Beroso, quos ille legibus assuefaciebat. Quod autem eò loci Sarmatas illos, Scythas nonnulli recetiores vocant, istud in Beroso non habetur. Nisi fortè iuxta Plinii phrasim, etiam in Germanos, Scytharum nomen cadere putemus. Nam diligentius excutienti monumenta veterum liquet, in triplici potissimum significato nomen Sarmatarum accipi. Primò Riphæos Sarmatas vocabant, ubi nunc Moschouia est: qui autè Germanis permisti erant, illi Rheni Sarmatarum nomine censebantur. Porro qui in meditullio habitabant, nimirum inter vtramq; Sarmatiam & montes Sarmaticos, illi absolutè Sarmatæ voca-

Triplex Sarmatarum significatio.

matæ vocabantur. Informabat igitur legibus Tuiscon suos Germanos, non homines nostros. Nam Germanorum politia toto coelo differt à politia nostrarum gentium, quæ Lacedæmoniorum politia similior est. Quod autem quidam, appellationes illas oppidanorum ad Margemburgum, quæ patrum nostrorum memoria abolitæ sunt, ad confirmandam Tuisconis in ferendis legibus, auctoritatem adducunt, id ridiculū est. Potius ergo putarim illum morem reliquum mansisse ex gubernatione veterum Polonorum, qui fines suos ad Albim usque fluvium quondam extendebant, sicut à Dlugosso Miechouiēsi, & à D. Cromero euidentissimis documentis probatum est, & à nobis vberius infra probabitur. Cōtigerunt autem hæc, quæ dicta sunt de legislatione Tuisconis, ante Abrahamum natum, propemodum 40. annis, quando Germani adhuc rudes erant, & ad erudiendum alios minus apti, ut Strabo de eis testatur libro 7.

De temporibus Abrahamæ.

Anno ab orbe condito 1964.

Anno à diluvio 358.

Anno ante Christum 2036.

QUARTO, fit præterea alia mentio Sarmatarum in Beroso his verbis: Anno 6. Semiramidis, apud Rheni Sarmatas regnavit filius Tuisconis Mannus, & apud Ianigenas Razennos, Vesta vxor Iani sempiternum ignem custodiendum tradidit, &c. Ex Diodoro Siculo transferantur huc de regno Semiramidis Reginae Assyriorum, quomodo iis temporibus floruit, & quibus modis ad regni fastigium pervenerit. Fuit hæc vxor Nini Regis, scemina magni nominis. Et videtur seculum illud occulto fidere sceminis fuisse. Nam eodem tempore Isis illa regina Aegypti, quæ postea Osiridi nupsit, famam suam mirabilibus auxerat factis. Testatur hoc, Epitaphium ipsius, cuius Diodorus Siculus meminit: Ego, inquit, sum Isis regina Aegypti à Mercurio crudita: quæ ego legibus statui, nullus solvet: ego sum vxor Osiridis: ego sum prima frugum inventrix: ego sum Osiri regis mater: ego sum in astro canis refulgens: mihi Bultia vrbs condita est, gaudere gaude Aegypte, quæ me nutritis. Addendum etiam hinc putavi, quæ afferuntur de antiquitate & celebritate duarum urbium in Europa, Treuiri & Tigurinorum vrbe, ut facilius intelligi possit, quis tum status Europæ fuerit, & quàm habitabilis. Marianus Scotus, qui Fulda floruit circa annum domini 1060. in Chronicis suis ad annum Abrahamæ

Semiramidis regnum.

De antiquitate duarum urbium Europa Treuiri inquam & Tigurinorum.

num Abrahamæ 16. hæc ad verbum annotavit: Hoc anno Trebeta filius Nini à Semiramide expulsus ex regno, Treuiri condidit, urbem in Gallia, ante Romam conditam annis 1150. Reliqua de Treuiri & Tigurinorum vrbe ex quodam Germanico scriptore adiiciam. Tigurinæ vrbs Chronica vetustissima perhibet, primis illis seculis Treuiri urbem, Tigurinorum arcem ac ciuitatem vocauisse & agnouisse sororem. Etenim testantur, 30. annis à Treuiri urbem condita, & quidem Abrahamæ temporibus extructam esse, à Principe quodam istius tractus Thurico, in colle ad Limagum fluvium, ubi è vicino euoluitur lacu, arcem insignem & munitam, quæ à conditore dicta sit, Thuricensis, & Thuricum castrum. Populos certè eius tractus constat ex historiis & geographis, temporibus vetustissimis Tigurinos fuisse. Vnde postea ipsa ciuitas ad arcem extructa, & Thuricensis ab arce, & Thuregum denique & Tigurum, utpote quæ Tigurinorum erat metropolis, est appellata, Germanicè verò dicta Zurich, voce à Thurico, (quem Thurich etiam nominare possis) modicè deflexa. Itaque iuxta Mariani supputationem, Thuricensis arx ante extructam Romam condita esset annis 1220 aut circiter. Ante natum Christum circiter annis 1975.

De temporibus Semiramidis.

Anno ab orbe condito 2000.

Anno à diluvio 341.

Anno ante Christum 2000.

Hic Chronologi, primæ ætatis à condito orbe, finem faciunt. Iam enim 2000 anni sunt præterlapfi. Circa hæc tempora Noach exantlatis laboribus multis, visa iniquitate seculi, quod præcessit diluvium, satiusque formidine, pauore & periculis, quæ ipsi euenerunt, periclitanti in diluvio, vitam cum morte commutauit. Hoc etiam tempore Osyris rex Aegyptiorum cum sorore adolescentula inuenit aratrum & artem agriculturæ, quam per vniuersum propagauit orbem. Hæc vera esse inscriptio columnæ cuiusdam, in Aegypto inuentæ indicat: pater, inquit, est mihi Saturnus. Sum verò Osyris rex, qui vniuersum orbem in Indorum & usque ad Istri fontes, & alias partes usque ad Oceanum percurri, nec fuit in orbe locus, quod non peruaferim. Diodorus libro primo. Hic quidem expresse non fit mentio Sarmatiæ, sed quia Istri mentionem facit, additque nullum locum in orbe reperiri, quod tunc non peruaferit ars illa agriculturæ, necessario inde elicitur, etiam in

Noah moritur.

Inuentio agriculturæ.

Osyris.

B

2

etiam in

etiam in has regiones hanc artem tunc introductam fuisse, quia Ister fuit limes Sarmatarum. Agnoscant igitur nostri & recognoscant, beneficium se accepisse à meridionalibus populis, quod inde ad eos propagata est scientia agriculturæ. Sed vicissim meridionales acceptam ferre debent, septentrionalibus scientiam curulem. Tradunt enim, quod Gomerus superiori seculo docuit suos Italos castra vel urbem ex curribus componere. Et idcirco urbs in Italia ab eis vey appellata est, vocabulo Sago, qui, veias plaustrum appellant. Notum est autem, vocabulum vius currum sonare in lingua Sarmatica. Non ergo Gomerus ab alia natione castra metandi scientiam ex curribus, accepisse credendus est, quam à Sarmatis, qui hinc Scythæ catachresticè appellantur.

De origine æconomiae et quæ ad ækonomiam pertinent, expressè sic Diodorus.

Osyris peragrandò vniuersum orbem docuit ea, quorum inuentor fuit, tauros domesticare ad aratrum, arare, serere, plantare vineas & vinum conficere, & cereuisiam, vites adiungere palis & putare, vt Poëta

*Vnciq; puer monstrator aratri
Prima Ceres ferro mortales scindere terram
Instituit &c.*

Propter eam igitur subtilitatem ingenii, quod rex Aegypti dominationem boum inuenit, bos Aegyptiis fuit sacratus & pro Deo cultus, quem apim vocauere. Cuius instituti æmulatione ducti Iudæi, cum in deserto essent, vitulum sibi conflauerunt, memoriale scilicet deorum Aegyptiorum, quos isthuc manendo viderant & eis asueuerant.

De potu cereuisiæ.

Orosius cereuisiæ Aegyptiæ confectiōem sic describit, vnde nostræ dissimilem fuisse constat. Vltimo inquit, omnes subito duabus portis eruperunt, larga prius potione vsi non vini, cuius ferax is locus non est, sed succo tritici per artem confectio, quem succum à calefaciendo coeliā vocant. Suscitatur enim illa ignea vis germinibus madefactæ frugis, ac deinde siccatur, & post in farinam redacta molli succo admiscetur, quo fermento sapor austeritatis adducitur. Qua de causa recitat scriptura sacra, ocium, saturitatem panis, vagas libidines hoc tempore in mundo maximè regnasse. Et eam saturitatem magno prouentu produsse existimandum est, quod eo tempore primum agricultura & cultus vinearum inuentus fuit, vnde homines impinguati & locupletati inolescere coeperunt.

Dens Aegyptiorum bos.

Confectio Cereuisiæ Aegypti.

coeperunt. Hac etiam ætate regnavit Aralius apud Babylonios, apud Gallos Drius, à quo Druidæ illi sacerdotes instituti, apud nostros verò vicinos Tuiscones Hermion. Hac etiam ætate Amraphel ille Assyrius, floruit cum quo Abraham conflixit, Lotum vindicaturus Gene. 14. Hunc Amraphalem putant eo loci ZAMEIM NINIAM vocari à Beroso.

Postea Gyngæon, qui cum Sarrone Celtarum rege literarum studium, ad reprimendam hominum ferociam in parte occidua primus instituit: hic quidem Gallos, iste vero suos Tuisconas. Peleg etiam ille sub quo diuisio gentium facta fuit, hac ætate moritur cum esset annorum ducentorum triginta nouem.

De temporibus Iacob.

*Anno à condito orbe 3110.
Anno à diluuio 510.*

Imperitabat tum apud Babylonios Baleus Xerxes, id est triumphator: apud Tuiscones Marsus. Iam hinc desinit historia Babylonica Sarmatarum meminisse expressè. Hoc tempore tribus in locis Italia arsisse dicitur, vnde de Phaëtonte fabula nata est, qui tum apud Ligures regnabat. Istis temporibus Iacob Patriarcha vixit & Iob, quem Deus laudat vehementer. Nonus rex Babylonis fuit Amatritus: decimus Belochus, quo tempore etiam Gambriuium apud Tuisconas regnasse fertur, qui à coronæ nomen Gambri habere dicitur. Primus enim hic inter reges Tuisconum coronatus esse dicitur. Vndecimus Babylonis rex Baleus: apud Tuisconas seu Germanos Sueuus. Nauium usum tunc inuentum esse ad maria transfretanda prædicant. Sed Noë periclitatio tempore diluuii, antiquiorem fuisse arguit.

De temporibus duodecim patriarcharum: ante Moysen centum annis, post mortem Iacob duodecim annis.

*Anno à condito orbe 2269
Anno post diluuium 569
Anno ante Christum 1701*

Hic quoque Sarmatarum nomen expressè non ponitur, sed tamen princeps eius stirpis Vandalus nomine commemoratur. Ab hoc quidam Germanici scriptores Slauonicæ gentis

ca gentis nationes deducunt. Ex quibus quidam non postremus in hoc genere, ad eum modum scribit: Vandalus apud Tuisconas regnavit hoc tempore. Hinc Vandalorum gens, quæ lingua Slauonica vtitur, denominata est, ex quib. nunc multæ maximæq; gentes diuisæ sunt, Poloni, Boëmi, Slauoni, Croaci, Vandali ad Marchiam Brandeburgensem. Hæc ille, quæ si vera sunt, iam triplici modo stirps nostrarum gentium à Iaphet deduceretur. Primò per hunc Vandalum, quem ex Tuisconis posteritate esse volunt: & hoc ante Moysen euenit. Deinde per Paphlagonas, qui secuti sunt Antenorē post bellum Troianum. Tertiò per Alanum, quem dicunt nonnulli nostratium, primum ex Asia colonias deduxisse ad nostros homines, sed tempus eius rei non assignant.

At iam aliquoties monstratum est, hanc opinionem non posse cum scriptura consentire, quæ affirmat diuisionem gentium, factam esse secundum numerum patrum, nepotum Noë, & secundum numerum linguarum. Potius igitur dicemus, hunc Vandalum fuisse regem peregrinum, accersitum à Tuisconibus ex gente Sarmatica. Nam liquet ex Beroso, cum iam ad inclinationem spectaret regnum Tuisconum, peregrinos reges accersitos fuisse, idque iam ex Sarmatis, iam ex Græcis. Mox enim subiungit Marsum etiam, & Herculem ipsis imperitasse, quæ nomina indicant hos principes, Græcos fuisse, aut vtramque gentem Teutonicam & Sarmaticam alternatim, iam ex Teutonibus sibi reges delegisse, iam ex Sarmatis, ut ex æquo imperitare viderentur. Ad extremum propter dissidia ciuilia, Græcos extraneos accersuisse, quæ res postea regno eorum exitium & finem accelerauit. Nam Berosus statim post commemorationem istorum, historiam huius gentis texere desinit, tacite innuens ob exilitatem non fuisse dignos qui amplius enumerarentur.

Huic enumerationi Tuisconicorum regum, opponunt scriptores rerum Polonicarum suum Catalogum priscorum regum Slauonicæ gentis: Philaram, inquam, Alanum, Anchitē, Pamphilum, Reafilinam & Alanum Secundum, quem primum ex Asia in Europam commigrasse ferunt, ut iam dictum est, eique quatuor filios fuisse ferunt, qui nomina gentibus certis dederunt, ita ut à Vandalo Vandalorum gens, à reliquis Rusi, Bohemi cognominati sint. Sed quid sentiendum sit de hac traditione antiquorum, inferius lectorem, admonebimus.

De Sarmatis & eorum origine.

Dixi

Series principum sarmaticorum antiquissimorum.

Dixi de Sarmaticis rebus sparsim superius, nunc earum anacephaleosim faciam. Nullum est dubium populos nostros, ac omnes eos qui Slauonica lingua vtuntur, Sarmatas vocari à veteribus. Vocis autem etymon non eodem modo omnes deducunt. Quidam Sarmatam, ducem altitudinis exponunt, quia montium istorum altissimorum legitimus possessor statim ab initio fuerit, vel quia regiones septentrionales incoluerit, quibus Mathematici altitudinem supremam adscribunt. Alii viperinum aspectum ex Græco interpretantur. Græci enim non Sarmatas sed Sauromatas vocant, *σαῦρος* autem eis viperam significat, eo quod terrifico aspectu præditi erant, quodq; perculerunt fortasse quondam metu & formidine belli Græcos homines. Sed Sauromatas verius dixerim vocari Asiaticos Sarmatas. Nam nostri homines iudicio omnium, nequaquam improbo aspectu præditi sunt, sicuti de Asiaticis populis ut plurimum id verum esse creditur. Originem autem Sarmatarum, ab Asarmoth deducere sacris literis cõpelli-mur. Sed & Iosephus gentium origines exemplo Moysis describens, affirmat singulas gentes è singulis Patriarchis cognomina sua trahere. Et postea latius hoc idem explicat, tempus originis earum statim ab illa fatali diuisione & dissipatione, quæ contigit ad turrim Babel, edifferens. Quæ si omnia simul conferantur, amplam materiam suppeditare possunt, encomiæ gentis nostræ canere volentibus. Nam si tempus spectes, temporibus aurei seculi Saturno scilicet apud Babylonios regnante orti sunt: si Patriarchæ dignitate, ille ex stemmate Sem, maioris natu prodiit, per quem saluatoris genealogiam ducere spiritus sancti consilium fuit: si capacitatem & amplitudinem regionis, fluminum, & maris, portuumq; multitudinem, certè commoditates tantæ reperiuntur in iis terris, ut cum omnibus præcipuis gentibus, certare posse videantur. Quod verò attinet ad cœli clementiam, certè vbi Polonia & Boëmia est, eam talem esse experimur, ut nec frigoribus supra modum intensis, nec caloribus Africanis obnoxia sit, sed mediocritate gaudet tali, qualem sibi & ad tuendam valetudinem, & voluptates concessas retinendas quispiam optare possit. Iam politiam si quis expendat, hæc non tam est ad delicias cõparata, quàm ad eum finem, ut quàm diutissimè durare possit, habeatq; semper militem exercitatum, durato corpore, agilem ad tractanda arma, non deliciis diffluentem, sed semper agrorum cultu & venationum sollicitudine ita assuefactum, ut tẽpore belli in ediam, labores militares, ferre possit. Fuerunt in mundo Monarchæ & domitores orbis, Cyrus, Darius, Alexander, postmodum Romani. Nullus tamen horum quicquam

Etymon vocis Asarmoth.

Laus Sarmatarum à circumstantijs loci & temporis.

Nullus Imperator Sarmaticus dictus.

quicquam iuris vnquam habuit, in Sarmatiam, nullus est dictus Sarmaticus, sicuti à deuietis aliis gentibus non rarò sunt denominati. Vnde cognomina nata sunt, Asiaticus, Africanus & etiam Germanicus. Sarmaticum autem qui sese diceret, nunquam est inuentus. Rationem eius rei malo verbis Nasonis explicare, de Sarmatis Getisque ita dicentis:

*Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat
Roma, nec Asionis militis arma timeat.*

Diuisio & partes Sarmatarum.

Cromerus in P. elegomnis.

Sarmatae Europae non sunt orti ab Asiaticis.

Sarmatae non esse Germanos.

Sarmatae non esse Scythas.

Hæc ad laudem politiae Sarmatarum, quæ Lacedæmonum similima est, referantur. Interim fatemur, nullam politiam in mundo reperiri posse, quantumuis laudabilem, quæ careat suis næuis. Partes Sarmatarum, à regionibus & cognominibus, possunt enumerari. Nam alia est Sarmatia Asiatica, alia est Europæa. Rursus Europæorum alii fuerunt Rheni Sarmatæ, ut Berofus vocat, alii Riphæi Sarmatæ, alii Tyrigetæ Sarmatæ, ut Ptolomæus vocat, alii Iazyges Sarmatæ, ut Strabo, alii Acarocantæ, qui in aula Cōstantini fulserunt. Alii Regii, forsan Mithridatis. Quanquā & antiquos Sarmatas reges habuisse suos, testantur scriptores nō obscuro ut infra patebit. Peculiariter autem quidam ex eis Sarmatæ absolute absq; adiectione cognominis dicebantur. Qua ratione nostros, qui ad montes Sarmaticos habitabant vocatos non rarò reperias. Vtrum autem Asiatici à nostris an nostri ab Asiaticis orti sint, differit primarius scriptor Polonicæ historiæ. Et videtur in eam sententiam inclinare, ut credat nostros ab Asiaticis prodisse. Et rationem eius rei adfert: quia inquit, omnes coloniae deductæ sunt ex Asia in reliquas orbis partes: Sed eius sententiæ reclamant Berofus, qui cum Tuiscone statim à primordiis eo delatas fuisse Sarmatas affirmat. Reclamat & Diodorus Siculus, qui asserit, ab Olbio quodam postea, temporibus videlicet Gedeonis, fundatam fuisse Asiaticam Sarmatiam. Vnde Ptolomæus Olbiæ mentionem facit in Sarmatia Asiatica.

Sarmatas non esse stirpis Germanorum, eruditè D. Cromerus demonstrat, & euidentissimis argumentis potest demonstrari ex Cornelio Tacito, ductis argumentis à moribus, vestitu, lingua, armis, legibus, politia, sicuti ex annotatione inferius patebit.

Sarmatas etiam non debere confundi cum Scythis, iisdem argumentis probari potest, ductis à moribus, vestitu, lingua, armis, legibus, politia & autoritatibus antiquitatis, finiumq; descriptione. Nam regiones à Tanai vsque ad Rhenum, Sarmatæ nō Scythæ possidebant, ut ex Beroso & aliis historicis, & Cosmographis liquet.

De tem-

LIBER II De temporibus Mosis.

Anno ab orbis condito 2373.
Anno à diluuijs 725.
Anno ante Christum circiter 1635.

A Principe Pelek sub quo diuisio gentium facta est, ad Moysen vsque numerantur 628 anni. Intra hoc spacium temporis, iam genus humanum multiplicatum fuerat, & coloniae in vniuersum orbem deductæ. Iam Aegyptii auspiciati erant suum regnum. Iam Nimrod ille coeperat esse potens in terra, ieceratq; fundamētā vrbis & imperii Babylonicī. Iam Zoroastres princeps ex stirpe Sem filii Noë maioris natu, non modò regnum Babyloniorum sibi stabilierat, sed etiam Nino regi de finibus bellum mouerat. Huius principis mentionem libenter facio, non ea tantum de causa, quod vicinus fuit nostris gentilibus Sarmatis Asiaticis, & de stemmate nostri Patriarchæ Sem, sed etiam quod fuerit inter principes ætatis illius facile princeps. Antiquior est hic Moyses, nam ferè quadringentis annis præcessit eum. Hic primus fuit Mathematicorum studiorum inuentor & doctrinarum physicarum, ut autor est Plinius. Adde quod etiam Iapheti posteritas iam regna sua dilatauerat. Nam ut ceteros taceam, de Tuiscone conditore gentis Germanicæ ferunt, quod iam ad occidentem processerat, & vrbes aliquot in Galliis & Germania excitatæ erant. Consimilia Berofus scriptor peruetustus de Sarmatis Poloniæ inhabitatoribus prodidit, quod iam eodem ipso tempore occidentem versus progressi erant, finesq; regni sui incipientes à flumine Tanai, Rhenum versus extenderant. Sed de Beroso, eiusque descriptionibus Germaniæ pariterq; Sarmatiæ infra luculentius suo loco dicetur. Diuini Mosis testimonium ea de re, meritò nobis maioris authoritatis quam cuiusquam alterius esse debet. Cum enim is nominet nepotes Noë, illos inquam heroes antiquos Heber, Misraim, Nimrod, & alios, id ita intelligendum est, ac si nominasset regna ac populos qui ab eis iam deriuati & propagati erant, & hoc potissimum intelligi velim de regnis, populisq; homonymis patronimisq; seu quæ nominibus suis referunt resonantq; Patriarcharum suorum appellationes. Cum enim enumerasset filios ipsos, & nepotes singulos secundum cognationes suas, concludit: ab istis, inquit, diuisæ sunt gentes in terra post diluuium. Quæ, inquam verba cogunt omnino lectorem, ut sicuti Assyrii ab Assur, Chananæi à Chanaan, Iones à Ianan, Tudescones, id est, Germani ab Ascha-

Genes. 11.
Deute. 32.
Act. 17.

ab Ascanetz appellantur, ita Sarmatas ab Asarmoth dictos esse fateatur, & habuisse incrementum regni sui iam ante Mosē, illo inquam interstitio temporis, à diuisione gentium vsque ad Mosē. Neque enim Mosēs ita de iis gentibus locutus est, quasi antea fuissent, postea autem esse desierint, sed quarum antea ita durabiliter iacta erant fundamenta vt ad eius vsq; ætatem pertigerint, quæque erant ita conspicuæ, vt à quouis demonstrari digito possent. Et hoc præcipuè de Sarmatis intelligendum est, quorum & ante Mosē statim Berofus, & post Mosē Mantanes Aegyptius historiam complexus est. Atque ita iam habemus historiam continuatam de regno Sarmatico ab ipsa diuisione gentium vsque ad Mosē per annos septingentos & aliquot, qua etiamsi brevis sit, debemus esse contenti. Cætera quæ ad id tempus referenda sunt ex annotatione cognoscentur.

Ad lectorem prologus apologeticus.

Fateor quidem, cum ab initio hoc opus scribere instituissem, me ex authoribus tantum materiæ adepturum nequaquam existimasse, quantum negotii istius magnitudo requirebat: sed postea præter spem multa occurrebant, quæ ad illustrandum hoc totum negocium seruiabant, quæ mihi omittenda non videbantur. Proinde ne lectorem expectatione sua fraudarem, per modum annotationum quædam subiicienda duxi. Abhorreo ab omni ostentatione styli. Proinde non elaboravi, vt me stylo aliquid valere demonstrarem, sed vt seriem historiæ Polonicæ tanquam filum per vniuersas vicissitudines temporum verissimè extenderem.

Annotationes.

Temporibus Mosēs apud Babylonios regnabat Sparetus, apud Aegyptios Cenchres Pharaon, de quo Berofus ita dicit: in Cenchre finierunt reges magni Aegyptii, qui cum Hebræis de magica pugnauit, & ab eis submersus fuit. Eodem tempore apud Italos Blascon, cuius vxor Roma.

Questio de ætate Zoroastri.

Circa eadem tempora fertur regnasse apud Celtas Lugdunus, à quo Lugdunum est cognominatum. Inachus verò apud Athenienses, Cecrops apud Lacedæmonios. De Zoroastre Bactrianorum rege mouent hinc quæstionem annalium annotatores, an sub Nino regnauerit, ac bellum propemodum primum in mundo cum eo acerbum & funestum duxerit, vt vult Diodorus Siculus, Iustinus, Orosius & plerique: an verò cum Ninia Nini filio hoc gestum sit, vt vult vnus inter omnes Berofus. Iudicium hinc lectori permittitur. Potior tamen pars cum Beroso sentit, vtpotè cui omnium perspicuiss-

speciosissima erat historia patriæ suæ. Hoc tempore lucorum plantandorum superstitio gentilis nata est, Crano Ianigena primo eius rei autore, Abrahami nimirum tempore. Zoroastri istius quædam scripta hæcenus celebrantur. Ne autem cui mirum videatur apud Scythicas gētes instituta historiæ prius floruisse quàm in aliis gentibus. Cato certè de originibus in secundo fragmento, affirmat Scytharum annales vetustiores fuisse, quàm aliarum nationum. Ideo Berofus Chronica Scytharum allegat, inquiens: iuxta id in nostra Chaldaica & primordiali historia Scythica, fidei memoria conseruatum est.

Anno Mosēs circiter sexagesimo floruit Mercurius Trismegistus Aegyptiorum Philosophus admirandus. Extant adhuc quædam eius scripta, quæ fuisse eum diuinarum & humanarum scientiarum peritissimum demonstrant. Sub idem tempus frutex oliuæ primum Athenis in arce, & forsan in tota Europa ortus esse prædicatur.

Lucorum origo.

Mercurius Trismegistus quando?

De temporibus Iosue.

Anno ab orbe condito 1495.

Anno exitus ex Aegypto 40.

Anno ante Christum 1505.

IN hac hinc deficit historia Babylonica, sed tamen ex Mosē supplere defectum oportet ne filum historiæ rumpatur. Nam sicuti post exitum ex Aegypto dixerat, diuisionem gentium factam fuisse iuxta numerum linguarum & septuaginta patrum, ita moriturus sub finem vitæ suæ eandem historiam diuisionis repetens inquit: Memento dierum seculi, intellige annos generationis, interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi. Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, itatuit terminos populorum secundum numerum filiorum Israël, positis finibus habitationis eorum. Ad quæ verba si addas verba illa Dauidis: Terminum posuisti eis, quem non transibunt, tunc apparebit diuisionem gentium & foundationem nationum durasse toto eo tempore, vsque ad illam metam quando Iosue supremum adiit magistratum, adnumeratis quadraginta annis peregrinationis in deserto, quibus Mosēs præfuit populo Dei. Ergo sicut aliarum nationum, ita & Sarmatarum limites in suis metis, temporibus Iosue durauerunt. Mosēs enim hæc verba protulit sub mortem suam, quando scilicet Iosue ad gubernandum populum Dei inauguratus fuit. Esse autem verissimam hanc demonstrationem regni Sarmatiæ,

Diodorus Siculus lib. 6.

Sarmatia Asiatica.

Reginæ Poloniæ materna insignia.

Sarmatiæ, etiam prophanorum scriptorum autoritate comprobari potest. Scribit enim Manethon Aegyptius in sua historia in supplemento Berosi, sub idem tempus apud Celtas Gallatam iuniorum regnasse, qui, inquit, Sarmatas depulit. Sic Diodorus Siculus libro sexto eadem de re tradit, illiusque belli rationem latius describit, quod statim sub tempora Iosue fuisse perhibetur, quanquam alii ad tempora Gedeonis illud reiciunt. Sed de supputatione temporum fateor me minus sollicitum fuisse, propter occupationes, quibus necessario distinebar. Satis autem mihi erit, ut iam toties repetii, si seriem historiæ Sarmatiæ ac proinde & Poloniæ inuestigauero. Sed dum Europæ Sarmatiæ recordor, neque Asiaticæ omnino obliuisci possum, quam Diodorus Siculus hoc ipso tempore aut paulò post fundatam fuisse ab Olbio patre Gallatæ affirmat. Commemoratur autem nomen Olbiæ in descriptione Asiaticæ Sarmatiæ à Ptolomæo Geographo. Si quis autem & res addat, quæ sub hæc tempora apud vicinas gentes euenerunt, non mediocriter adiuuabitur ad intelligendum eius temporis statum rerum Sarmaticarum. Hoc etiam tempore non multò post, terræ istæ occiduae & prouinciæ, Sarmatiæ nomen consecutæ sunt ab Europa illa, quæ ab Ioue compressa esse fertur. Sed non nouum est gentibus, scortationes, stupra, & alias incôcessas libidines regum, Iouis titulo tegere. Eodem tempore apud Turenos, id est, Tuscos Italos Oscanus regnauit, cuius insigne serpens fuit. Insigne est hoc maternum gloriosissimæ foeminae reginæ nostræ, vxoris Stephani primi, à quo Oscanus forsan originem & antiquitatem suorum insignium ostendere potest. Hoc eodem tempore Illus regnauit apud Troianos, à quo Ilion Troia vocata. Nam tempore Iosue regnum illud initium habuit.

De temporibus Samsonis.

Anno ab orbe condito 2790.

Anno ab exitu 337. Iubileo 6.

Anno ante Christum 1210.

ARgonauticam expeditionem præcipuorum principum Græciæ, omnibus ætatibus apparet fuisse celeberrimam. Hæc refertur ad tempora Samsonis, qui fuit coætaneus Herculis. Eratque illud æuum ferax fortissimorum virorum, & ingeniorum, ad bellum & ad artes idoneorum. Nam sub illud tempus floruit Sampson & Hercules, viri fortissimi, floruit & Linus præceptor Herculis, & Orpheus clarissimi & antiquissimi Poëtæ, cuius opera

opera & auspiciis literas & artes transtulit Cadmus rex ex Phœnicia & Asia in Græciam, adeoque vniuersam Europam. Sic Phineas Poëta clarissimus eodem tempore floruisse apud Henetos, ex quibus gens Polona originem ex parte ducit ab Apollonio prædicatur. Et erant quidem ante hanc expeditionem alia bella Græcorum, bellum nimirum Atheniensium cum Thracibus, duce Erichæo Atheniensi: bellum Persei cum Persis, quo nomine & imagine coelesti donatus est ab antiquitate, eò quod Gorgonas intertulerit in Lybia. Sed hoc Colchicum fuit clarissimum inter illa, eo quod præcipuum Græciæ robur, isthic collectum fuit, & à clarissimo Poëta Orpheo carmine decantatum, sicut & illud bellum Titanum, quod conforme illi est, quod in sacris literis de ædificatoribus turris Babel proditum est. Sed de illis bellis non ita refert nos commemorare, sicut de hoc Colchico, cuius narratio reuocat nobis in memoriam, gentes pariterque & regiones, quæ ad nomen Sarmaticum legitimo iure pertinent. Imò & Colchis ipsa inter regiones Sarmatiæ Asiaticæ connumeratur à Geographis. Quod autem in hac historia interdum non ex professo gesta recitantur Sarmaticorum populorum Europæ, de eo iam præfatus sum, me videlicet interdum optimo iure velle etiam vicinarum gentium, gesta attingere, ut nostrarum rerum commemoratio inde magis elucescat & auribus gratior reddatur, iuxta illud: Quæ singula non iuuant, coniuncta multa iuuant. Quanquam in eodem carmine Apollonii duarum etiam gentium Sarmaticarum fit mentio, Henetorum inquam, qui postea in supplementum Sarmatis cesserunt, & principis Moschorum, qui eadem lingua vtuntur, quæ & Sarmatæ, & fines nostri à Mediterraneo mari vsque ad occidentale & Venedicum sinum finibus eorum coherent. Quin & regiones, quibus antea imperitabant, & quibus nunc cum imperio præfunt, antiquitus teste Ptolomæo & aliis Geographis ad Sarmaticum nomen pertinebant. Vocatur enim illa gens Rhiphæi Sarmatæ. Nam sicuti Germaniæ nomine includuntur multa regna, & ducatus, Francones, Heluetii, Sueui, Saxones &c. Ita Sarmatiarum nomine comprehenduntur omnia dominia, quæ intra & ultra montes Sarmaticos & mare Sarmaticum continentur. Et sicuti ea quæ priuato nomine egerunt vel Sueui, vel Francones, aut etiam Saxones, meritò sibi vendicant Germani, eodem iure omnino ea quæ nationes Slauonicæ linguæ vnquam in historiis patrasse scribuntur, merito Poloni ad se pertinere & de iis gloriari possunt. Non video igitur, quomodo à possessione eorum, quæ in Colchica historia siue de Henetis siue de Moschis dicuntur excludi possimus.

Expeditio Colchica unde celebris reddita.

Consilium authoris in describenda hac historia.

Moschi cur Rhiphæi Sarmatæ dicantur.

Thomos vrbs.

Pola vrbs
Colchica.

Sed est aliud, quod nos excitauit ad refricandam memoriam expeditionis Argonauticæ, nimirum, quod plures Coloniae ex Colchis ipsis deductæ sunt in regiones Sarmaticas. Fuit quondã vrbs notissima, Nafonis Poëtæ carminibus & exilio celebris, Thomos nuncupata: non procul ab Insula Paucen in ipsis ostiis Istri, quæ ideo sic dicta, quod in eo loco Medea regina dissecuit membratim fratrem suum Ablyrtum. Hæc olim à Sarmatis & Getis inter quos Ouidius exulabat, inhabitata fuit. Chilia nunc forsan vrbs eo in loco inædificata est. De hoc miserabili reguli Colchorum casu Naso carmine commemorat. Inde Thomus, (inquit) locus est dictus, quia fertur in illo, membra soror fratris consecuisse sui. Sic Polam celebrẽ urbem in Illyrico vel Istria, ab iisdem Colchis colonias suas deduxisse historici memoriæ prodiderunt, à qua Polam tandem Polonorum ducem Lechum prodixisse, nomenq; suis dedisse pleriq; putauerunt. Sed non modò Polam urbem, sed totam fere Istricam gentem ab iisdem ortam esse Stephanus author est. Fama enim tenet Aëtam regem ad Argonautas persequendos Colchicum exercitum misisse, qui vt à Ponto ingressi sunt Istrum, nec raptore aurei velleris inuenissent, siue tadio longioris periclitationis in mari, siue illecti amænitate loci, sedes iitit suas fixerunt. At non modo prouincias & vrbes, sed etiam ipsos duces & Reges gentium Geticarum Sarmaticarumq; palam gloriatos esse se ortos ab illis progenitoribus, inferius docebitur, vbi de Amelfreda Vandalorum regis vxore, historia recitabitur.

De quatuor gentium historia,

videlicet, Getarum, Illyriorum, Amazonum, Moschino-
rumq;: *Quoniam ad Sarmaticæ historiæ negocium illustran-
dum commodè possint, circa tempora Sam-
sonis, adaptari.*

Gothi Sarmat-
ica gens.

GETHI qui postea dicti sunt Gothi, Sarmaticam gentem fuisse, linguaq; Sarmatica, quæ eadem est cum Slauica v-
fos esse probauimus certissimis argumentis, vbi de origi-
ne Gothorum tractatum instituimus adductis, argumentis tot &
tantis, quæ nulla sophistica conuelli possunt. Et vnde nam error
ille promanarit, quod Scandiæ populi gloriantur se non modò ef-
se Gothos verissimos, sed etiam Gothorum progenitores ibidem
declaratur, ita vt ea de re deinceps nullam fore dubitationem spe-
rem. Sic de Illyriis, consentienter tradunt Historici, Lechum ad
redintegran-

redintegrandas Sarmatiæ ruinas vnà secum colonias adduxisse, Vencedorumque nomine illas sicuti & nos appellari. Clarum ergo, *Illyriorum co-
gnatio cum
Sarmatis.*
& manifestum est nos in illos, & vicissim illos in nos aliquid iuris
habere, sicuti paulò superius demonstratum est, & infra vbi tem-
pora Mithridatis persequemur, latius commonstrabitur. De A- *Amazones
Sarmaticæ.*
mazonibus, cum hæ Asiaticorum Sarmatarum vxores fuerint, &
Capadociæ regiones, vbi Moschinorum sedes fuerunt, inhabita-
rint, nemo non videt, quod eorum commemoratio in rem histo-
riæ Sarmaticæ plurimum faciat. Monstrantur etiam in Boëmiæ
finibus arces quædam, quæ Dzievvczyhrad, id est, puellares arces
vocantur, vbi sedes quoque suas habuisse feruntur: quæ mulieres
siue veteres Amazones fuerint, siue veterum progenies, testantur
saltem nomina illa, eas etiam in istis regionibus suas colonias ha-
buisse. De Moschis verò an in Sarmatiarum numero collocari de-
beant mox apparebit. Redeamus iam ad consignationem historiæ
Sarmaticæ, quæ in Getarum gestis notior apparebit. Narrat igi- *Tannasi regis
Getarum bella
cum Sesostris
Aegyptio sub
idem tempus.*
tur Iornandes Sesostrim regem Aegyptiorum bellicosissimum
isto tempore Getarum regi Tannasi bellum mouisse, in cuiusque
regnum irruisse: sed qua audacia irruerat, eadem non modò re-
pulsus est, sed etiam fugatus usque in Aegyptum, & nisi amnis in-
transmeabilis fluenta obstitissent, Sesostris in suo ipsius regno op-
pressus fuisset. Attamen Partorum regnum & alias prouincias,
quas armis Aegyptius, in potestatem suam redegerat, Getæ in re-
ditu depopulati sunt, maioremque Asiæ partem occuparunt, de
qua Getarum expeditione etiam Valerius Flaccus meminit. No-
men Sesostris latinè est, ponens exactores, vel direptor: sub hoc
enim rege Aegyptii regni potentia valdè creuerat. Hic multas
vicinas gentes domuit & latè in Asia regnavit, & nauigiis lustrauit
maria, insulas & littora, quorum cognitio initium fuit doctrinæ
Cosmographicæ. Quo successu rerum getarum insolentior fa- *Sesostris au-
denda facta.*
ctus, etiam reges captiuos ad currum triumphalem, vt eum trahe-
rent iungere solebat. Is etiam consilium coepisse narratur vt iun-
geret Oceanum meridionalem cum mari mediterraneo, & iam
fossam grandem ad eam rem præparare ad mare Erythreum ince-
perat, nisi consilium eius temerarium Deus auertisset. Quam au-
tem spectabilis & venerandus apud suos fuerit, testatur responsum
illud Sacerdotis Aegyptii ad regem Darium. Nam cum Darius
vellet statuam suam collocare ante Sesostris statuam, à Sacerdote
prohibitus est, hac ratione, adiecta: quia Darii magnitudinem re-
rum gestarum nondum adæquasset. Hanc libertatem Sacerdotis
Darius collaudauit. Hæc ideo refero, vt quantò magis Sesostris
in coelum

in coelum usque à suis laudibus effertur, tantò conspectior fama Sarmaticorum Getarum, qui eum vicere reddatur. Sub hoc idem tempus Samsonis, Argonautarum illa celebris expeditio à quibusdam, magno argumento refertur, quæ, inquam, expeditio suscepta fuit causa adipiscendi aurei velleris, ac ex istorum ducum Argonauticorum stirpe originem suam Gothorum principes illi, qui armis suis Italiam attriuerant, deducebant, quo nomine Annales Hutorum cognomen sibi indiderant, ex qua etiam stirpe domus Austriaca originem suorum natalium ducit. Ex Gothis enim qui in Hispania post illa Italica bella hæserant, etiam ipsi prodisse narrantur, de qua re inferius luculentius narratio hæc absoluetur. De Illyriis iam quedam dicta sunt, & infra vberius dicetur. Iure enim sibi vendicant originem stirpis Cholchicæ, in id multis & præcipuis authoribus consentientibus. Iam quod ad Amazones pertinet, etiam harum origo in id tempus reicitur, de quibus apud Iustinum multa digna notatu leguntur.

Victoria Sarmatarum de Scythia parsa.

Ad eadem tempora referenda puto ea quæ Diodorus Siculus libro 2. capite 11. de victoria Sarmatarum, parsa de gente Scythica, eorumque regno subacto refert. Cum enim de origine eorum complura attulisset, exposuissetque quomodo Scythia dux primus natus fuit ex Ioue & virgine quæ fuit umbilicotenus homo; reliquum verò eius viperæ speciem retulit: hanc matrem Scytharum ex terra sua ptesponte natam fuisse tradit. Tandem subiungit: Sub his inquit regibus, Saca, nimirum, & Massagera ex prouinciis à se bello subactis coloniae deductæ sunt: sed duæ maximæ: altera ex Assyriis, inter Paphlagoniam ac Pontum posita, ex Media altera ad Tanaim flumen, cuius populum Sauromatas appellarunt. Hi multis post annis imperio latè diffuso, magna ex parte vastata Scythica, eam penitus desertam cultoribus reddiderunt.

De Moschis luculentior narratio.

Moschorum nomen dicunt significare extendentem arcum. Hos populos Riphæos Sarmatas scriptores vetusti vocant. Et hæc lege puto eorum descriptionem plurimum etiam pertinere ad cõplementum historiarum Sarmaticarum. Adde quod Moses describens origines gentium etiam Mosoch filii Iaphet nepotis Noë & aui Asarmoth mentionem facit, cum quo forsitan nepos scilicet cum auo suo occupauit has regiones. Sic in libro Paralip: eiundem mentio repetitur. Et lamentum Dauid in Psalmis: Hei mihi quod exulo in Mesech, eodem detorquent quidam, ac si feritas gentis

*De Moschis ex
sacris literis.*

Paralip. 1.

his ver-

his verbis à propheta notaretur. De prophetia Ezechielis, ubi hoc nomen Mosoch quoque commemoratur, inferius dicemus. At nõ modò sacræ literæ, sed & prophani scriptores huius gentis mentionem faciunt circa eadem tempora Samsonis. Apolonius enim in carmine Argonautico, cuius Orpheus poëta antiquissimus autor esse dicitur, mentionem facit Moschinorum, eosque non sine nota barbarici commemorat, innuitque eos dictos esse Moschinos à casis ligneis, quarum nomen fuit *μοσχοί*, forsitan quod virgeas casas habitabant. Sed verbis poëtæ si addas expositionem Strabonis, tunc melius vim nominis de quo dicimus intelliges. Quidam, inquit Strabo, eorum in arboribus aut turriculis habitant, quæ cum Mosyni dicantur ipsis Mosynæcorum appellatio inde obtigit. Iam sicuti Sarmatia duplex ponitur, ita Moschouia quædam septentrionalior, & quædam meridionalior, ad fluuium Thermodontem in Cappadocia, statuitur. Hæc Mazaca dicebatur, usque ad Claudii tempora, qui eam Cæsaream deinceps vocari voluit. Sed & hoc nomen ei iterum ademptum fuit ab Imperatore Iuliano. Meminit & Strabo & Ptolomæus montium Moschinorum, quod & in tabulis eius videre est in descriptione Cappadociæ: sed quia Strabo prolixius huius gentis mores & habitacula describit, ascribere hic eius verba non me piguit: Per hos, inquit, transit mons asperimus Scydissus, (Ptolomæus Scordiscum vocat) qui coniungitur Moschicis montibus, qui supra Colchidem sunt. Extrema eius tenet Heptacometa quos septem paganos vertere licet. Sequitur Pariadres, qui usque ad minorem Armeniam à locis Sidenæ & Cappadociæ finitimis porrectus, orientale Ponti latus conficit. Vniuersi qui montana ista incolunt plane sunt feri. Sed septempaganorum feritas omnium reliquorum superat feritatem. Nam eorum quidam etiam in arboribus, aut turriculis habitant, quæ cum Mosyni dicantur, ipsis Mosynæcorum appellatio inde obtigit. Carnibus ferinis, & glandibus arborum victitant. Insidiantur autem iter facientibus, in eos de suis desilientes turriculis. Septempagani etiam tres Pompeii cohortes conciderunt cum eæ per montes istos iter facerent. Nam insani mellis crateras eis propinauerunt in itinere, quod arborum summa ferunt germina: eo potò iam mente ab alienatos adorti facile interfecerunt. Ex his descriptionibus liquet Moschorum populos habitasse in illis montanis Cappadociæ. Et quemadmodum nunc vicini sunt nostræ gentis hominibus, ita & tunc non procul à Paphlagonibus habitabant, nostris Henetis. Et utrasque gentes istas eadem lingua tunc usas fuisse, sicuti & nunc, testis est Strabo lib. eodẽ. Paulò post autem, inquit, Henetos qui expeditioni

*Moschinorum
etymon.*

*Moschinorum
mores.*

*Pompeii cohortes
male tractæ
à Moschis*

D

ditioni

Tempus quo ex
Paphlagonia
Moschi cesserunt.

ditioni nō interfuerunt Cappadoces esse factos. Ac videtur astipulari huic sententiæ id, quod omnis Cappadocia quæ appropinquat ad Halim, & ponē Paphlagoniam porrigitur, utroque sermonis genere vitur, & vocabulis Paphlagonicis abundat. Quando autem & quas ob causas ex Cappadocum regione in Septemtrionem processerint Moschi illi, non ita ex scriptoribus liquet, sed credibile est vel furoribus Mythridatis cecidisse, cum eos vrgeret diuturno bello, vel quod timerent Romanorum arma vtricia quia tres cohortes Pompei deleuerant. Ideo in intima Septemtrionis sese abdiderunt. Gloriatur nunc Iohannes Basilus dux Moschorum & iacet, antecessorem suum Augusti Cæsaris cognatam in matrimonium duxisse ut ita stirpis suæ laudes amplificet. Sed si quid tale aliquando fuit, tunc istud accidisse puto, cum adhuc in Cappadocia eorum maiores manentes Romanis viciniore erant.

De temporibus Saulis & Davidis.

Anno à condito orbe 2840.

Anno ab exitu 387.

Anno ante Christum 1160.

 Onfensu Chronologorum gestum est bellum Troianum temporibus Saulis, quod etiam arithmetico calculo comprobari potest. Complexi sunt autem autores utrumque & exercitus Troiani conscriptionem, ex quibus videlicet gentibus constitit, & reuersiones Ducum in varias orbis partes post confectum finitumque bellum. Et Homerus quidem lib. 2. Iliadum enumerat prolixum catalogum gentium quæ conuenerant oppugnatum Troiam, singulas suis coloribus depingendo, inter quos, Henetos cum suo duce hoc carmine celebravit.

Paphlagonibus autem præerat Pilemnius, hirsutior cor,
Qui Cyrorum habitabat, & Sefanum
Ex Henetis, plurimulorum generatio agrestium,
Circaque Parthenium fluvium, inclitas domos habitasse
Cromamque Aegialumque & altos Erythimos, Flumina.

Sed & Argonautica historia, quam complexus est Apolonius eiusdem gentis & ducis mentionem facit, eumque inter principes, qui susceperant expeditionem illam, omnibus ætatibus celebrem commemorat, nomenque eius exprimit Euesum vocans. Atque hoc quidem nomen affine esse liquet nomini Aeneæ cuiusdam principis, qui

cipis, qui post Alanum statim inter peruetustos reges Slauorum hoc ordine à nostris enumeratur, ut primum locum obtineat Iuanus Noë nepos, deinde hunc sequatur Iaphet filius, post hunc Philaras, inde Alanus, Aeneas, Aicanes Pamphilus, Reasilinas: hinc Alanus secundus qui primus ex Asia in Europam commigrasse fertur. Atque hæc quidem recitatio suggillatur à quibusdam ex ea causa, quod illis absurdum videtur, Aeneam illum, qui fato profugus Italiam venerat, sic retrorsum ad præcedentia secula non ita multo post Noë reiectum. Sed hæc causa non est apud me ita gravis, ut illos autores, qui secuti traditionem patriam, & vetustiores scriptores, qui catalogum istorum regum hoc ordine consignarunt, ausus sim cōuellere. Fieri enim potest, ut alter hic Aeneas vetustior sit illo Anchiside Aenea, aut vitio librariorum pro Eneasio duce, quem Henetorum principem carmen Argonauticum esse vult, Aeneæ nomen repositum sit. Quod autem non vique adeo diuexandos exagitandosque acerbis autores antiquos censeam, adducor primò humanitatis officio, deinde & aliis rationibus. Neque enim tam vanos illos priscos fuisse existimandum est, ut res fictas pro veris mūdo obtrudere voluerint. Nam sicuti illi bono studio ista tradiderunt, ita opinor habuisse eos in promptu vetustiores autores ex quibus talia hauserunt. Et Strabo libro quarto, in huiusmodi, inquit, rebus probabili coniectura par est esse contentum. Quod autem texentibus nobis historiam vetustam de origine & antiquitatibus gentis Polonæ sermo delapsus est ad commemorationem Henetorum, qui à Iaphet descendunt, nemini in. rum vide Historici Henetorum.
ri debet. Asarmoth enim nepos Noë, fuit præcipuus author, conditor, plantator, & pater gentium Sarmaticarum: Henetorum verò gens suo honore fraudari non debet, cum ab eis non parua accessio, tum supplementum & decus profectum sit post tempora belli Troiani, sanguini Sarmatico. Quod vel ipsius principis Poëtarum Vergilii auctoritate comprobari potest.

Antenor potuit medius elapsus Achivæ
Illyricos penetrare sinus &c.

Antenorem autem ducem, Henetos in Europam tum duxisse autor est Iulianus historicus, Strabo & alii. Vnde Polybius, qui castra sequebatur Scipionis iunioris in Affricam, scribit suo ævo totum finem Illiricum eiusque incolae Venetos appellatos fuisse. Et in Liuii historico occurrit sæpius mentio exercituum Venetorum, cum multis post seculis demum urbem & Rempub. Venetorum quæ nunc floret, excitatam fuisse inter omnes constet. Siue igitur

D 2. Antenore

*Ptolomæus li-
bro 3.*

Antenore duce, siue aliis occasionib. appulerint in Europam Heneti, certè pro multis vnus Ptolomæus grauiſſimus autor nobis luculentus testis eius rei eſſe debet, qui affirmat Henetos populos, qui iidem ſunt cum Venetis, maxima Sarmatiarum ſpacia in Europa complexos eſſe. Quod autem aliis quoque occasionib. Henetos aſterioribus fortunæ caſibus actos in eas regiones ſe contuliſſe prædicatur, non debet abſurdum videri, cum etiam noſtri hiſtorici eos cum Vandalo ſecundo huc veniſſe affirmant, hoc eſt, ad ſuos populares eadem lingua vtentes. Hæc ergo omnia, quæ allata ſunt ex hiſtoricis & poetis, ſi in vnum conferantur expendanturq; non debet in poſterum cuiquam mirum videri, ſi inter maiores noſtros & conditores harum gentium, non modò Aſarmoth Semi nepotem, ſed etiam Ionum Græcorum principem, qui à Iaphet deſcendit recensuero. Si quod autem adhuc dubium hac de re lectorem malè habet, reſeruet aures integras vſque ad illum locum, vbi inferius ea de re ex profeſſo inſtituemus tractationem. Interim nemo miretur, quòd tam numeroſæ gentes, quas cernimus, ab iis duobus principibus à nobis commemoratis propagatæ ſunt, cum ab vno Tuiſcone littus Oceani occidentalis innumeris Germanorum populis completum eſſe videamus. Quamquam hiſtorici præter Aſarmoth & Iauanum, Alanum quoque & Moſech nepotes Noë iis gentibus attribuunt, à quibus variæ gentes eorum nominibus conſormes propagatæ eſſe creduntur, quæ tandem vno cognomine Sarmatæ iuſtis de cauſis, aliis non iniuſtis appellari cœpere.

De Getis vel Gothicis populis Sarmaticis.

Scribit Dio hiſtoricus, perſequens hiſtoriam ſuam cui titulum, Getica impoſuit, & eandem hiſtoriam Iornandes repetit, quòd apud Getas in Meſſia ſub bellum Troianum Telephus regnauit. Fuit is Hercules ex Auge ſorore Priami filius, vir bellicoſus, procerus corpore, ſed plus vigore animi terribilis, paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans. Is igitur cum Danais bellum intulit, Theſſandrum Græciæ ducem occidit, Aiaceſ & ipſum Achillem ſudit & proſtigauit. Vulneratus is quoq; fuit Achillis iaculo in femore, tamen non prius è pugna diſceſſit, quàm finibus hoſtes eieciffet. Hoc eodem tempore Hercules pater in morbum peſtilentem incidit, & ob remedium doloris in flammas ſe coniecit, & ita vitam finiuit, quod in exemplum regibus in medium obiter adfero. Nam Sigismundus rex Poloniæ, vt à magnis viris audiui, cum à medicis moneretur, vt Sedomiria, graſſante ibi tunc peſte, diſcederet, reſpondiſſe fertur: nullum regem poſſe adduci, qui vnquam peſtilentiæ ſæuitia abſumptus eſſet.

*Reges an debe-
ant timere pe-
ſtilentiale con-
tagium.*

De Cimbris

De Cimbris.

Cimbrorum ad Oceanum occidentalem antiqua eſt mentio. Meminit Strabo eorum. Sed multò antiquior eſt hiſtoria illorum, qui ad Meothidem manſerunt ad Boſphorum Cimmericum. Homerus enim de iis commemorat, quòd ipſius ætate, à Boſphoro incurſiones in omnes regiones ad Iouiam vſq; fecerint. Ac non modò nominis eorum meminit, ſed naturam quoque regionis, quam incolabant, ſitumq; eius (Strabone hunc locum eius exponente) ſignificat. De caliginibus enim Cimmericis ſic canit:

*Hos aër nebulae tegunt, nec ſplendidiſ vnquam
Illustrat radys illos & lumine Titan,
Sed tristes noctis ſeſe extendere tenebrae
Deſuper.*

An autem Boſphorini Cimbri à Cherſoneſeis occidentalibus, vel occidentales ab orientalibus orti ſint, non ita facilè diiudicare poſſumus. Boſphoranos quidem antiquiores eſſe certum eſt. Verùm ſi ab occidente inprimis proceſſerant Meothidem verſus, tum in Sarmatarum ſtirpem tam longo ſpacio iam degeneraſſe eos oportuit. Nam à bello Traiano ad Cimbrorum expeditionem prope modum mille anni numerantur. Certum eſt tamen eam gentem piriticæ & rapinis intentam fuiſſe, vt Strabo teſtatur. Et vſitatum eſt illis populis, qui ad Boryſthenem manent, in vndis ſpacioſi fluminis naualem fortunam tentare. Cuius generis Kozakorum Niſouorum cohortes hætenus Cimmericorum cōditionem proſus referunt. Et plurimi inter eos etiamnum ex Circasiis, qui Cimmericorum poſteritas eſſe dicuntur, militant. Sed etiam ex Germanis hætenus, Hungaris, Polonutis & aliis innumeris gentibus plurimicis commilitant. Talem igitur confluum hominum fuiſſe Cimbrorum credibile eſt, ſed tamen auſpiciis Cimmericorum, res vniuerſa ibi tum gerebatur.

De Amazonibus.

Si Themyscira ſedes fuerunt Amazonum, tum eas noſtræ linguæ fuiſſe neceſſe eſt. Nam Themyscira fluuius eſt Cappadociæ in Euxinum pontum ſeſe inuoluens, nec remota regio à montibus Moſchinis & à Paphlagonibus. Nam Parthenius fluuius, vbi Henetorum ſedes fuit proximus eſt Themyscyræ. Oſteſum eſt autem Cappadociam fuiſſe ſedem Moſchinorum populorum, & in vtraque gente Moſchinica inquam, & Paphlagonica linguæ noſtræ vſus fuit. Referatur ergo in eadem tempora expeditio illa in Aſiam, Amazonum & Cimmericorum, de qua Euſebius. Referatur & illud faci- nus quando Ephelinum templum ſuccenderāt, de quo Manethon

D 3 Aegyptius

*Alopa provin-
cia ponii.*

Aegyptius. Contigerunt hæc sub annum 2825. à condito orbe
Sed & in Troiano bello eas adfuisse testatur Homerus & ducis eo-
rum meminit. Duxit Amazones Odius & Epistrophus vnâ. Ex A-
lopa pridem: vnde & Amazonidum genus extat. De ducib. autem
stirpis earum, quæ eis præerant in bello Troiano, Maro sic canit

*Ducit Amazonidum lunatis agmina peltris
Penthesilea furens, medijsque in militibus ardet,
Aurea subnectens exerta fibula mamma
Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.*

Amazones Sarmaticas mulieres fuisse testatur Pomponius Mela i-
stis verbis: Foeminæ inquit Sarmatarum cum viris bella incunt, at-
que vt habiles sint, natis statim dextra aduritur mamma, inde expe-
dita in ictus mamma, quæ exeritur, virile fit pectus: arcus tendere,
equitare, venari, puellaria pensa sunt, ferire hostem, adularum sti-
pendium est, adeo vt non percussisse pro flagitio habeatur.

De Sarmatis in genere sub idem tempus.

Quid senserit Homerus de gente Sarmatica testatur ei⁹ admirator
Strabo, qui illud homeri problema, cum dicit Iouem respexisse ad

Lactuoros, & βίον τ' his non est iustior ulla

*Gens hominum: de Sarmatis exponit, quod iustitiam sum-
mè colerent, à fraude in cōmerciis abstinere, nec epulis sumptuo-
sis excepto lacte delectarentur. Ad confirmandam verò Homeri
sententiam, idem Strabo Hesiodi quoque poemâ illud, quod circu-
icum terræ inscripsit, adducit, vbi inquit: Phineam ab Harpiis ab-
ductum in terram eorum, hominem scilicet prudentem & iusti a-
mantem. Quib. pro domibus currus sunt, viuere lacte assueti. Subii-
cit deinde causam, quod cum exili victu vtantur, neque sint quæ-
stui dediti, inuicem vitam degant iustam &c. Hæc Strabo in lau-
dem Sarmatarum ex Homero & Hesiodo adfert, & apologiam fa-
cit contra eos, qui de Sarmatis contraria sentiunt, eisq; notam cru-
delitatis aspergunt. Atque alii quidem, inquit, de crudelitate eo-
rum dicunt, quod sciunt animos hac terribilium narratione percel-
li, cum tamen in alteram partem, neque quod dicatur desit, neque
exempla. Ex hac narratione statum rerum Sarmaticarum facile tem-
poribus Saulis & Dauidis intelliges, quamq; iuste & sanctè vixe-
rint, simplicitatis peruerustæ exemplum referentes. Vixit autem He-
siodus centum annis post Homerum. Ergo cum ducenti anni exa-
cti essent post bellum Troianum, Hesiodus ista de Sarmatis memo-
riæ prodidit. Nam Homero quoque centum anni tribuuntur post
bellum Troianum.*

*Strabo lib. 7.
Geographie a-
pologiam pro
Sarmatis facit.*

De tempo-

De temporib. Nabuchodno-
zar Regis Babel.

Anno ab orbe condito 3337.

Olympiade 38.

Anno ante Christum 663.

ANte Babylonicum imperium singulae regiones suos prin-
cipes habebant qui eis amanter vt parentes filius imperita-
bant, sed malitia inualecente, coeperunt homines iugum
illud excutere, & pro libidine agere quæ volebant. Itaque cum pa-
terna & equabilia imperia detrectarent, Deus excitauit monarchi-
as, id est, cum ampliore & formidabiliore potestate imperia, vt
quibus paternæ admonitiones non sufficerent, eos necessitas pa-
rendi in officio contineret impelleretque. Ita diuina providentia
tempora temporibus conferendo singulis ætatib. oportuna reme-
dia ad sustinendam humani generis imbecillitatem optima ratio-
ne subministrat. Numerantur autem quatuor monarchiæ, quarum
prima Babylonica fuit, cui sub hæc tempora Nabuchodonosor rex
cum imperio præfuit, quo etiam regnante Iudæorum regnum de-
structum, & Iudæi Babylonem in seruitutem abducti sunt, sicuti
sacræ literæ de huius principis amplitudine luculentius tradunt.
Hoc etiam regnante scriptor historiarum Berosus sacerdos Chal-
dæus floruit, qui de initis regni Sarmatici, tum etiam de finib. e-
iusdem non contemnenda reliquit, quemadmodum à nobis com-
monstratum est. Fuisse autem Sarmatarum populos maximos ante
Nabuchodonosorem, & iam tum latè dominatos esse, contextu s
verborum Berosi indicat. Neq; enim Berosus de iis reb⁹ loquitur,
quæ quidem ante fuerunt, at postmodum esse desierint, sed quæ à
suis initiis tanquam carceribus egressæ vsque ad eius seculum per-
tigerunt. Quod autem quidam illa verba Berosi cum Sarmaticas
gentes à Tuiscone conditas esse affirmat, ad eleuandam & minuen-
dam amplitudinem nominis Sarmatici detorquent, hoc minimè
ex iis verbis colligi posse existimo. Nam si condere gentes idem
significat, quod legibus informare, vt ex Beroso & aliis idoneis au-
thoribus liquet, certè isti citius ex pumice aquam extorserint,
quàm id quod volunt, inde obtineant. Nam Sarmatiam appendi-
cem Germaniæ esse, & legum instituta ad imitandum assumere,
multis parafangis à se differunt. Accepimus nos à Iudæis quoque
leges, non tamen hoc nomine ad ipsos pertinemus. Accepit & ip-
se Tuiscon leges cum iure domini ab ipso Iano, vt idem refert Be-
rosus, non

rosus, non tamen ideo fuit oriundus ex Iano ipsisque Græcis. Verum Mosis autoritas sufficere nobis debet, qui affirmat Iaphetum in tentoriis Semi habitaturum, non Semum in Iapheti. Citius ergo Germania Sarmatiæ quàm Sarmatia Germaniæ aliquid debere ex iis verbis intelligitur, cum Sarmatæ ex stemmate & funiculo Sem ea quæ habent habere credantur, Germania verò tetritorii beneficium tanquam soboles Iaphet recognoscere debeat.

Iam quia Ezechiel propheta synchronos Berosi, aut certè non longo spacio temporis ab ipso remotus fuerit, non incommode eius descriptionem, Berosi descriptioni subiiciemus, ut scilicet de hac gente, quod iudicium fuerit illius ætatis melius intelligi à quo uis possit. Inquit igitur propheta cap. 38. Fili hominis pone faciem tuam contra Gog Mosoch, & Tubal, vaticinare cõtra eum &c. Eusebius Cæsariensis, Theodocion, & Symmachus per Rosch non simpliciter caput intelligit, ut aliqui volunt, sed principem. Hallucinatur tamen in eo, quod Romanum principem notari putat. Locus enim hic non potest intelligi nisi de principibus septemtrionalibus, quia additur: qui habitant latera Aquilonis. Ad hæc Roma tunc nondum innotuerat: Nam Ezechiel temporibus Iechoniæ Regis vixit, hoc est anno mundi 3354 Olympiade quarta, ab vrbe autem condita duntaxat anno 136, iuxta supputationem quorundam. Itaque & propter vrbis nouitatem, & propter splendorem monarchiæ Babyloniæ non potuit esse ita celebre nomen Romæ, ut suspicionem cuiquam mouere deberet, euasuram ad eam potentiam. Sed & tautologia capitis seu Rosch principis esset molesta & aspera. Possibilior & amabilior expositio erit, si contextus intelligatur de aliquibus principibus septemtrionalibus, qui inhabitant latera ista Aquilonis. Et quia tria illa regna, Roxolanorum, Moschorum, & Colchorum celeberrima tunc erant Aquilonem versus, à quo orbi terrarum omne malum impendere solebat, ideo de Roschorum principe oportunior videtur esse expositio: Nam & ipse Strabo scribens: An autem ultra Roxolanos habitet, septemtrionem versus prorsus ignoramus, facile indicat quàm latè tunc imperabant istæ gentes. Sed si quis cognomen Rosch eludat, certè Mosoch eludere non potest quin de principe septemtrionali prophetam loqui fateatur. Celebre est autem in scriptura nomen Mosoch. Facit eius mentionem Mosès Gene. 10. Facit & scriptor libri Paralip. cap. 1. quibus etiam hic propheta astipulatur: Sed de Moschorum origine superius, à nobis dictum est, de quorum vicinitate cum Sarmatia Lucanus meminit inquiring: sæuisque affinis Sarmata Moschis:

De Gog

De Gog & Magog.

Magog principem significat, qui nomadicis legibus viuit sub tentoriis, quæ pabula inuitant, & sequentis fugientisque hostis temeritas, ut Pomponius Mela definit. Tales erant Pontici Sarmatæ, & plerique Germanorū, quod vitæ genus Scythæ hæcenus sequuntur.

De Roma.

Romulus tum natus est ex meretrice, cui nomen fuit Lupa, ut vult Plutarchus. Vnde lupanaria esse dicta volunt. Sed facinus tantum, fabula de Lupa animante crudeli obumbratur. Sub quali autem aspectu & constellatione hæc vrbs fundata fuit, docet Sempronius Gracchus.

Rubigalia festa.

Paulò ante instituta erant à Numa, festa rubigalia, qualia etiam nunc plerisque in locis celebrantur circa festum Marci Evangelistæ. Nomen ipsum indicat, quod supplicationes populus tum faciebat ad Deos, ne fruges rubiginis vitio corrumperentur.

De temporibus Cyri Persarum Regis.

Anno ab orbe condito 3400

Olympiade 56

Anno ante Christum 600

Quis fuerit Cyrus, & quàm clarus princeps, multi historici memoriæ prodiderunt. Hoc duce à Babyloniis transit imperium ad Persas, cuius etiam famam & heroica facta complures loci celebres, ab eius nomine nuncupati referunt. Memorantur vrbes celebres, Cyra, Anticyra, memoratur & flumen quoddam non procul à Colchide, Cyrus, ab eius clade & occidione dictum. Ibi enim cum Tomyri regina fataliter confligens interiisse prædicatur. Fuit autem Tomyris regina Massagetarum. Hi antiquitus ad nomen Sarmaticorum populorum referuntur, ut inferius docebimus. Et vocantur hi in crimen, accusanturque crudelitatis à scriptoribus Romanis, sicuti & ipsi Sarmatæ. Sed nescio quomodo verum sit illud dictum: quo sese fortuna inclinat, eò & fauor hominum, addiderim ego, & stylus scriptorum. Nam autores non raro gnatonisando suis Romanis, adulatorem officia præstant, & quantum septemtrionalibus populis detrahunt, tantum se suis adiecisse putant. Cum autem Massagetas populos Sarmaticos

E

fuisse constet,

*Geta vnde di-
cti.*

fuisse constet, existimo eadem ratione appellatos, sicuti & alios eorum cognatos, Getas, *vs trop* enim græcis vicinum significat. Itaque qui Græcis vicini erant, habitabantq; ultra Istrum vers⁹ Thraciam, Getæ, id est, vicini Græcorum, qui verò ad flumen Tyram Tyrigetæ, qui ad Tibiscum Tisigetæ ab Herodoto vocantur, id est vicini & accolæ illarum regionum, quæ permeabant illa flumina. Arisigetæ, id est, bellicosi. Nam Aris Martem græcis significat, quem Getæ pro Deo colebant. Sic Massagetæ, id est, vicini Moschinorum montium, vel potius populi mixti ex Getis & Mysiis, ut Strabo vult. Gelones verò videntur dicti à regionibus, ubi niue, gelu, pruinis & glacie omnia rigent, qui & picti dicuntur à Poëtis, quòd vestib⁹ vermiculato opere acu pictis gaudeant, quarum vestium vsus apud Moschos creberrimus adhuc est. Cum autem Massagetæ vicini semper erant Sarmatis Asiaticis, non desunt autores, qui existimant, quòd commigrantibus ex Asia in Europam Sarmatis, Massagetæ iuncti eis ad eas regiones peruenirent, nomenq; Masouiorum nostrorum ediderint. Neque incredibilia admodum narrare videntur, præcipuè si ista conferantur cum iis, quæ de commigratione populorum occidentalium ex Asia, scriptores prodiderunt. Sicut enim Henetos ex Paphlagonia orientali, Romanos à Troianis, Hispanos ab Hyberis, Moschos à Moschinis Capadocibus, Mysios à Mysiis Asiaticis, Pannonas ex Pæonia, sic Masouios à Massagetia colonias deduxisse, & in eas oras cum Sarmatis peruenisse autumant. Et sicuti istis in Asia cohabitabant, ita etiam eò locorum insimul habitasse, eisq; sese coniunxisse opinantur. Certè isti nostri, robore corporum & virtute militari non degenerarunt ab illis, qui duce scæmina Cyrum cum innumeris exercitibus ad internecionem deleuerunt. Scio quæ nostri Chronologi de Masouiorum origine à Maslao Tyranno, cuius castra secuti erant contra regem Polonorum, scripserunt. Sed mihi incredibile videtur, gentem tam præclaram & animo excelso præditam ab hoc vili homine, & quidem tyrânno nuncupationem suorum natalium petiuisse.

*Moschinorum
origo.*

*De Masouio-
rum origine.*

Annotatio.

Massagetæ olim Indiam versus collocatos scim⁹, sed successu temporis progressos esse occidentem versus credibile est. Scribunt autem autores, dictos esse Masagetas, quod ex Getis & Mysiis vnam Rempub. sibi constituerint. Porro Tomyrim, cum qua Cyrus conflixit Regnam fuisse Getarum disertè ex Trogo Iordanes demonstrat, & in signum victoriæ urbem Thamyrin in Mysia seu Got-

seu Gotthia de suo nomine ædificasse narrat. Scribit etiam, quòd cum ad fluentia Araxis infessa ripa transitum ei intercludere potuit, tamen elegit armis eum vincere, quàm loci beneficio submouere. Meminit & victoriæ eius de Parthis adeptæ, optimæq; prædæ ab eis ablata. Ibi, inquit, primum gens Gotthorum serica vidit tentoria.

Sub idem tempus.

Solinus capite septimo: cum olympiade octaua & quinquagesima victor Cyrus intrasset Asiæ oppidum Sardis, ubi tunc Cræsus latebat, Athys filius Cræsi mutus ad id vsque temporis, in vocem erupit vi timoris: exclamasse enim dicitur: Parce patri meo Cyre, & hominem te esse vel casibus disce nostris.

*Athys filius
Cræsi.*

Aliud,

Zaleucus legumlator apud Loces, crebro sermone celebratur. Hic legem de adulteriis tulit, ut quicumque in adulterio comprehensus fuisset, utroque oculo priuaretur, quam legem, quia filius eius violauit, pater hac poena eum afficere voluit, sed populo intercedente pro filio iuvene, misericordem se exhibere voluit, ita tamen ne vis legis à se lata imminueretur, itaque sibi vnum oculum & filio vnum erui iussit. Hoc exemplum rarissimum est, apud nostrates legumlatores, aut earundem custodes. Ita maiestatem legum custodierunt prisca Reges.

De Zaleuco.

De temporibus Darii Regis

Persarum.

Anno ab orbe condito 3453
Olympiade 67
Anno ante Christum. 547

Sicuti Cyri ita & Darii imperium non fuit tutum à gentibus Sarmaticæ stirpis. Semper enim infestis armis infundebant se in regiones Asiaticas easque vastabant ac depulabantur. Ideo Ezechiel vehementer conqueritur, & denunciat eis malum exitum. Sed & Herodotus ab illis temporibus autor non valde remotus, quæ nam illæ gentes fuerint, quæ tum armis grassabantur per Asiam refert, & nominatim exprimit Getas vicinos Traciæ ad Bosphorum, sicut & nomen ipsum viciniam, ut supra monuimus, indicat. Nominat & Cimerios populos, nempe illos, à quibus Cimbri illi, qui Italiam inuaserant, originem ducunt. Cum

cunt. Cum his Sarmatas iungit. Apparet igitur non modò ex Berosi ac ipsi Mosis testimonio, sed etiam ex Herodoto gentem hanc plurimum consilio & armis tum valuisse. Neque enim imbellis ac mediocris fortunæ Principis fuit, non tantum sumere arma, sed etiam laceßere tantos Monarchas, Cyrum, Darium, ad quorum nomen Græci, Aegyptii adeoque totus orbis terrarum attonitus metu & formidine concutiebatur. Nabuchonodoneser certè tam latè & longè regnum suum extenderat, ut etiam in Hispaniam usque peruaferit, vrbesque eius oppugnarit.

Cyrus igitur obiecit se furori harum gentium, ut illarum exercitus Asiam intrare tentantes arceret. Dari⁹ verò iam ingressos & omnia tumultibus miscentes, ut eiceret, longius processit. Sed Dario difficilior fuit fortuna, iam enim priore successu elati animo obprofligatum Cyrum, maiore spe & audaciori animo còtra eum ferebantur & intumescabant. Itaque Darius mutato consilio, metuens Cyri fatales casus, ab eis pedem retulit: cum Getis verò in reditu pacem sanxit. Ad Amyntam verò regem Macedonum cum acerbiori mandato legatos misit, imperiosè præcipiens, ut terram & aquam traderent, si pacem habere vellent. Res illa durior Regi tum videbatur, sed tempori seruiendum fuit. Nam collatis copiis suis cum Persarum viribus, Darium robore & numero militum superiorem facile perspiciebat, proinde ad quietiora consilia decurrit, placidè respondet, legatosque illos ad conuiuium inuitat: sed legati inter conuiuandum obliui officii, minus verecundè pro ingenua Persis procacitate sese gerebant. Nam foeminis nobilioribus arridere & ad blandiri inter conuiuandum coeperunt, immo vterius prouecti etiam basia eis dare & impudicè attritare libidinosum genus hominum coepit, quam petulantiam còiunctam cum insigni contumelia Rex aspiciens dolenter tulit, sed tamen iram firmitus compressit, in aliud oportunius tempus vindictam differens. Interim filius regis Alexander, patrem hortatur, ut se dormitum è conuiuium conferat, quo discedente simulat hilaritatem Alexander, ac paulò post rogat legatos ut concedant mulieribus à mensa surgere, promittens mox redituras. Vbi discessissent, iubet adolescentes totidem forma venustos, & animo generoso præditos vestibus mulierum induere, ac succinctos gladiis sub chlamide in eorum loca succedere. Cumque Persæ nihil de solita lasciuia remitterent, attritareque pergerent, iuuenes abditos gladios expediunt, & subito ad vnum interficiunt omnes. Hanc historiam attexere volui, quia commemorata Darii expeditione, facinus hoc quod in se complectitur lasciuiae poenam, transiliri non potuit,

potuit, præsertim cum hæc eodem tempore acciderint, quando transactio de pace cum Sarmaticis populis in reditu ex septemtrione ab eodem rege Persico facta fuisse prædicatur. Fuit autem hic Alexander Alexandri Magni proauus. In idem tempus refertur ab eruditis quod Herodotus refert de auxiliis, Lacedæmoniis missis ab hominibus nostris, quos illi Viridomirim machimotatas id est bellicosissimos vocant. Athenienses perculsi metu ex aduentu nostrorum, detrectabant descendere in arenam.

De periculoso bello Darij.

Vbi Darius adiit periculum, dum se ad conflictum cum gentibus istis præparat, describit Strabo istis verbis. Inter mare Ponticum ab litro Tyram versus, Getarum iacet solitudo campestris tota, & aqua carens, in qua Darius Hystaspis filius destitutus, quo tempore litrum transgressus in Scythas duxit, in periculum venit, siti cum toto exercitu pereundi, ac serò intellecta re reuersus est.

De causis belli Darii cum Getarum rege Attyra, quem Scytham vocant.

Darius Attyræ regi Scytharum hac maxime de causa bellum intulit, quod filia eius petitas nuptias, non obtinisset. Incredibili igitur apparatu, hoc est cum 70000. armatorum Scythiam ingressus, ac non facientibus iustæ pugnae potestatem, insuper repentinis incursibus extremas copiarum carpentibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte fluminis negaretur, amisisset 80000. bel-latorum trepidus refugit.

De causa belli
Paulus Orosius
lib. 2. cap. 8.

De pontibus & apparatu belli fugaque Darij.

Deinde Darius rex Persarum Hystaspis filius, Antri-regiri regis Gotthorum filiam in matrimonium postulauit, rogans pariter atque terrens nisi tuam perageret voluntatem. Cuius affinitatem Gotthi spernentes, legationem eius irritam reddiderunt. Repulsus igitur ac furore inflammatus Darius octoginta millia armatorum contra ipsos eduxit, nauibusque penè à Chalcedonia usque ad Bizantium instar pontium còtabulatis, petit Thraciam & Mæ-siam ponteque rursus in Danubio pari modo constructo, duobus mensibus crebris fatigatus excursionibus hostium, in Taphis octo millia perdidit armatorum, timensque ne pons Danubii à suis aduersariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam rediit.

De temporibus Xerxis Regis

Persarum.

Anno ab orbe condito 347°
Olympiade 73

De expeditione Xerxis.

Iordanes de
rebus Geriis.

Post darii discessum iterum Xerxes filius eius paternas iniurias ulcisci cogitans, trecentis millibus armatorum, rostratis navibus mille septingentis, & onerariis trib. millibus contra Gotthos profectus est ad bellum. Sed ut venerat, ita absque aliquo certamine suo cum rubore recessit.

Herodo. lib. 4.

Pausanias in
Asiaticis.Thorax Sar-
maticus.

Circa hæc tempora tradunt, Sarmatas elegantiae sermonis studendo, ut aliquid supra Mysios suos Homolglottos & supra Scythas haberent, genus sermonis elegantius & magis ornatum invenisse. Aliquid tale etiam apud Græcos Solonis tempore evenisse narrant. Hinc apparet etiam illis temporibus magnam fuisse differentiam in moribus & sermone inter Sarmatas, & Scythicam gentem. Potest & illud ad eadem tempora adici, quod de Pausania narratur, quod propriis oculis vidit, thoracem Sarmaticum admirando opere concinnatum. Fuit is coaptatus ex ungulis equinis & squamis Draconis, & tantæ duricie, ut nequaquam armis Græcorum inferior appareret.

De temporibus Artaxerxis

Persarum Regis.

Anno ab orbe condito 352°.
Olympiade 84.Francorum o-
rigo à Scythis.

Tritemius narrat, quod Germanorum Francorum non contemnenda pars sub hoc tempus à Scythis originem duxerit, idque ex ea occasione. Antenor Scytharum ad ostia Danubii rex, à Gotthis in bello cum multis cohortibus cæsus est: huic successit filius Marcomirus, qui populum cui præfuit in Germanorum fines ad ostia Rheni perduxit, & ibi novum regnum inchoavit, ex quo tandem utraque Franciæ regna propagata sunt. Regnavit Marcomirus annos viginti octo. Si cum Tritemii historia conferas Herodotum libro quarto statim ab initio, de una re videntur loqui. Dicit enim quod tum temporis Scythæ Cim-
merios regione

merios regione cedere coegerunt. Non defunt tamen, qui dicunt hunc Antenorem non Scytham fuisse, sed Gotthicæ gentis. Neque enim Scythæ ad ostia Danubii tum habitaverunt sed Getæ. Et nomen filii Antenoris Marcomir indicat Geticam linguam, quæ eadem est cum Sarmatica, Polonicam redolens. Mir enim nostris patet significat. Et multa nomina eandem vocem retinentia apud nos hæcenus reperiunt. Cazimir, Wladimir, Ludomir, &c. Quod autem ad ostia Rheni confederit, existimo quod ei prior habitatio in patria ad ostia Danubii perplacuerat. Ne qua igitur parte inferiorem aut dissimilem priori locum post cômigrationem suam capesseret, pro ostiis Ilti, ostia Rheni sibi delegit, ibique gentem novam auspicatus est, quam Germani Neümagon vocant, quod sonat, novi cognati. Vocati sunt postea Sycabri à regina quadam Britannia, cui nomen Cambra fuit. Vnum hic querendum puto, videlicet cum isti, Scythæ aut Gotthi fuerint, cur sibi & suis liberis nomina Troianorum imponebant. Ordine enim successionis reges ex illa stirpe vocabantur, Antenor, Priamus, Helenus, &c. Quod ideo commemoro, ne cuiquam absurdum videatur, quod veteres quoque, Polonorum Chronicam texcentes, seriem antiquæ stirpis ducum Polonorum nominibus, exoticis cognominarunt, videlicet Philaram, Alanum, Anchisen, Aencam, Ascanum, Pamphilum, Reasnam, & consimiles. De qua re superius quoque inieci mentio fuit. Sed hic quoque occasionem prætermittere nolui. Nam si Getarum regibus aut Cimbris quos Scythas Tritemius vocat, licuit Troianorum nomina in usum suum convertere, eorumque nominibus insignire suos, non video causam, cur idem Polonorum maioribus non licuerit, præsertim cum Iordanes testetur usum illis temporibus, principibus venisse, ut Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gotthi plerumque Hunnorum nomina mutuarentur. Hæc ideo recito, quia posteriores scriptores pro summa prudentia ducunt ob eam causam propinare risu, & etiam flagellare illos bonos Dlugossos, Miechouios antiqui moris homines, quod in seriem regum Poloniæ principes introduxerint nomina Troianorum referentes.

Marcomir.

Sarmaticæ gen-
tes cur Troia-
norum nomina
sibi imponebātLibro de rebus
Geriis, ab in-
itio.

De temporibus Philippi Regis

Macedonum.

Anno ab orbe condito 360°.
Olympiade 105.
Anno ante Christum 406.

Ex historiis

Lingua Heneta
apud Illyrios
ante Alexandrum
Magnum.

Historiis non difficulter colligi potest non tantum ante octingentos annos, sed etiam Darii & Alexandri temporibus Illyrios lingua Henetorum hoc est, qua Slauones vtuntur, vfos fuisse. Ad quam rem astruendam non desunt nobis argumenta. Nam si Heneti praeipuas sedes & portum suorum malorum quarentes cum Antenore profugerunt ex Asia post bellum Troianum in Illyridem, ibique domicilium ad tempora illa, quando Polibius vixit, fixerunt, certe linguam eorum sparsam istuc fuisse nemo est, qui inficias eat: aut monstrent quomodo & quando isthinc expulsi fuerint Heneti. Relinquitur igitur esse verum & minimè dubitandum, illos Henetos Illyrios, cum Henetis seu Venetis nostris, & vtrosque cum Sarmatis cum quibus mixti erant, cognatos & *ὁμογενεῖς* fuisse. Quod cum ita sit, res Illyriorum ad nostras gentes iure propinquitatis & necessitudinis merito pertinere videntur. Nec abs re fuerit, si bellorum, quae cum Macedonicis regibus gesserunt, hic mentionem fecero. Traditum est ergo Amyntam regem Macedonum, paulò ante Alexandrum Magnum captum fuisse in praelio ab Illyriis, sed deinde Philippus vltus est iniuriam fratris & talionem reddidit. Nam victis Atheniensibus Praonas aggressus est, & Bardyllum regem Illyriorum intercepit. Trucidata tum septem millia Illyriorum feruntur, & post victoriam potitus est aliquot oppidis Illyriorum, quae antea Macedonibus Illyrii ademerant. Haec proculdubio digna sunt cognitione eorum, qui cupiunt scire, quid cum Sarmatis Sarmatarumque cognatis in istis terris actum sit inter illas vicissitudines rerum & mutationes temporum, quando Monarchae Monarchis succedebant, & quando à Persis ad Macedones imperium transferebatur, appetentibus iam Alexandri Magni temporibus. De Philippi Macedonum regis matrimonio, quo pacto Medopam Gothilae Getarum regis filiam in vxorem acceperit, vt tali affinitate roboratus Macedonicum regnum sibi stabiliret, lege Iornandem de reb⁹ Geticis.

Amyntas rex
Macedonum.

Bardyllum rex
Illyriorum.

De obsidione Vidisitanae Urbis in Mæsia, ex eodem Iornande & Dione historicis.

Eadem tempestate Philippus inopiam pecuniae passus Vidisitanae Mæsiae ciuitatem instructis copiis vastare deliberat, quae tunc propter viciniam Tomyris, Gotthis erat subiecta: vnde sacerdotes Gotthorum, illi qui prius vocabantur, subito patefactis portis, cum cytharis & candidis vestibus ipsi obuiam sunt egressi, paternis diis vt sibi propitii essent, ac Macedones repellerent, voce supplicis modulantes. Quos, Macedones sic confidenter ipsis occurrere con-

tuentes,

tuentes, stupefunt, & si dici fas est, ab inermibus tenentur armati. Nec mora, acie soluta, quam ad bellum instruxerant, non tantum ab urbis excidio destiterunt, verumetiam quos foris erant iure belli adepti, reddiderunt, foedereque inito ad sua reuersi sunt. Atheas à Strabone nominatur, Rex Sarmatarum, qui cum Philippo tunc conflixit.

De temporibus Darii, vltimi Regis Persarum.

Anno ab orbe condito 3630
Olympiade IIII
Anno ante Christum 370

Dixi de iis, quae acciderunt gentibus Sarmaticis sub Dario primo, dicam & de iis, quae euenerunt sub Dario vltimo. Apparet omnino tum etiam summae opinionis viros fuisse populos Geticos, vtpotè, qui non modo ad Istrum, sed etiam vsque ad Thracas, extenderant fines regni sui. Scribit enim Herodorus, quod Darius rex summis laudibus eos extulerit, maxime quae fecerit, cumque in conspectum eius venissent vocat, *αὐθιγοτάτας* καὶ διναιοτάτας θράκων: & videtur Darius concordare cum Homero, & alludere ad illas laudes, vbi nostras gentes ex Iouis sententia vocat, *Λατιυόρος Αβίος*, his non est iustior vlla, gens hominum &c. Apparet ergo eos à barbarie fuisse remotissimos, virtuteque militari plurimum excelluisse, quandoquidem tam insigni praconio eos ornat. Sed cum eos Thracas vocat, videtur Graecis potius quam Germanis, vt nonnulli recentiorum volunt, adnumerare eos voluisse. Iam enim tum traiecto Istro & superatis Mysiae finibus Thraciam attingere incipiebant, praesertim Alexandri Magni temporibus. Ideo & nomina Graecorum suis regibus accommodando, se genti Thracum, ab ea captando beneuolentiam attemperare coeperant. Nam Dromicheres, de quo inferius dicitur, Graecum est prorsus vocabulum, à velocitate cursus, vel quod in rebus bellicis celeritati, in qua omnia sita sunt, studuerit, dictus. Sed & Theodoricus Graecum est nomen, illius inquam principis Gotthorum seu Getarum, qui Romam totamque Italiam temporibus Honorii armis subegerunt. Miror ergo vndenam quibusdam in mentem venerit, quod Gotthos Germanos fuisse asserere volunt, ex eo quod ne vnum quidè nomen Principum Gotthicorum monstrari possit, quod aliquid commune cum lingua Slauonica habeat (ver-

Homeri & Dario
testimonium
de gente Sar-
matica.

Iliados 2.

De cognomini-
bus Gotthorum,
cur ea à Thra-
cibus & Gre-
cis mutuati
sunt.

F basant Hi-

ba sunt Historici Polonorum.) Poteſt autem paruo admodum negotio monſtrari, & Theodoricus nomen & Dromichetis, Græcorum fuiſſe cognomina, quæ tum apud Ruſſos in frequentiſſimo uſu erant, & etiamnum eſſe non deſierunt, ut ii qui in iis regionibus verſati ſunt teſtari poſſunt. Sed & illa nomina filiorum Theodoricus, Vallamir, Theodomir, & Vindemir, prorſus reſonant Slauonico idioma. Mir enim pacem ſignificare noſtris, nemo eſt, qui neſciat. Sed & hæcenus plurima oppida in Ruſſia Polonia reperiuntur, ut Wolodomir, Cazimir, Sedomir, Skarmir, Lubomir. Sed & in Germania, Viſmaria vrbs celebris, ideo ſic appellata, quod eam à Polonorum duce Viſmaro filio Lechi extructam fuiſſe inter omnes conſtat. Sicut igitur Getæ non erant Thraces, quamvis inter Thraces à Dario numerentur, niſi forte per figuram, viciniæ ratione, ita neque Vandali Germani erant, quamvis à Plinio inter Germanos vicinitatis haud dubiè & commerciorum cauſâ reponantur. Sed quia inferius ex profeſſo hæc quæſtio vberius à nobis tractabitur, ideo lectori hîc moleſtus eſſe nolo, ne prolixioribus digreſſionibus indulgendo continuam ſeriem hiſtoriæ inſtitutæ cum tædio lectoris, abrumpere videar. Igitur poſtquam à nepotibus Noë incipiendo, ad Alexandri Magni uſque tempora hiſtoriam noſtram perduximus, finem hîc libro primo imponamus.

Liber ſecundus

In quo ea quæ acta ſunt in iſs terris, ab Alexandro Magno uſque ad Pompeium Magnum & Iulium Auguſtum comprehenduntur.

P R O O E M I V M

Iulus ipſe libri indicat cauſam cur hic ſubſtendum lectori, & in medio quaſi curſu reſpirandum cenſuerimus. Tunc enim Babylonico imperio à Perſis ad Græcos tranſlatum fuit, unde grauiſſima bella ſecuta ſunt, & vniuerſa gubernatio in orbe terrarum immutata fuit. Durauitque circiter annos 300. Vocantur autem hi Principes, Magni per excellenſiam, non tantum ob res bellicas, quanquam & hee magna ſunt, ſed à rebus actis & auſis, domi, foris, pace & in bello, hoc eſt quod excelluerunt virtutibus æconomicis, politicis, bellicis, adde & eccleſiaſticis, pietate inquam, & iuſtitia. Tales merentur dici inter Chriſtianos: Conſtantine Magnus, Carolus Magnus, Ottho Magnus, Cazimirus Magnus Rex Poloniae. Inter gentes verò: Cyrus, Iulus, Alexander Magnus, qui tale meruit præconium: Prouocant, inquit ut ſtrenuus, æquiparant ut meritis, ſuperant melior ſolus, quæ ſine emulatione clarius, adeo ut nemo virtutem eius ſuperare, vel optare ſaltem fortunam eius, auſus fuerit.

De tempo-

De temporib. Alexandri Magni Regis Macedonum & ſummi in orbe monarchæ.

Anno ab orbe condito 3630

Olympiade 111

Anno ante Chriſtum propemodum 350.

Monet nos temporum ſeries continua, ut ea quæ temporibus Alexandri Magni cum gente noſtra acta ſunt recitemus. Sed commemorato nomine regis Magni, forſan etiam aliquid magnum, quod ad rem propositam faciat, à nobis expectabit lector. Et haud dubiè in ea expectatione non hallucinabitur. Iam enim inde à primordiis maiora incrementa rerum ab iis geſtarum, maiorem etiam & ampliorem noſtræ hiſtoriæ ſuppeditabunt materiam, uſque quo tandem ad Vandalorum & Gotthorum res memorabiles tam in Africa quàm in Italia geſtas perueniemus. Alexander igitur Magnus cum in Achaia aſſenſu & fauore Græcorum dux belli contra Perſas declaratus fuiſſet, dedit omnem operam ut nihil, domi aut foris prætermitteret, quod ad expeditionem Aſiaticam pertinere videbatur, & quod ad augendam expectationem, quam de eo vniuerſus orbis conceperat, facere iudicabat. Et quia de Getis gente vicina eorumque virtute militari increbuerat fama, audiueratque eos à ſuo hoſte Dario preſari, utq; ſe ei adiungerent præmiis inuitari, cupiuit & ipſe eos quacunque ratione ſibi deuincire. Facile enim proſpiciebat, ſi ſe Dario adiunxiſſent, abſente præſertim ipſo ob Aſiaticam expeditionem, multum damni eos Græciæ ob vicinitatem inferre, eiusque curſum victoriarum interpellare poſſe. Proinde Syrmum regem Getarum & inſulæ Peucen, ubi Getæ præcipuum domicilium habebant, primò exquisitis artibus ſollicitandum putauit. Cumque hoc non ſucceſſiſſet, etiam bellum ei antequam contra Perſas iret, indixit. Vario euentu res geſta eſt, ſed tandem utrique è re ſua iudicabant, ad pacis conſilia decurrere. Nam & Macedo Aſiaticam expeditionem in animo verſabat, & Syrmus urgente Alexandrum Perſico bello, facile magnum quid ab eo ſe extorſurum opinabatur. Itaque occasione viam patefaciente, & ipſe pacem non abhorruit. Sanctitur itaque pax, ineunt foedus, percutiuntur victimæ. Nec regem Syrmum opinio quam conceperat, ſefellit: ab utriſque enim tum aliquid emunxit. Allata ſunt à rege Perſico munera & miræ pollicitationes: ab Alexandro verò præter honores delatos & virtutis

F 2

testimonium

*Priuegium
ab Alexandro
Magno gentib.
Slauonicæ stir-
pis Alexandrie
datum.*

*Cognatio Ale-
xandri magni
cum nostris po-
pulis.*

*Philippi Regis
Macedonum
matrimonium
cum Regina Ge-
tarum.*

Are Alexandri

testimonium insigne, etiam finium amplissimi regni sui accessio-
nem non parua adeptus est. Vidi ego priuegiu quoddam gen-
ti Sarmaticæ ab Alexandro Magno donatum, quod ei omnia regna
& prouincias, quæ intra hos duos maximos fluuios, Borysthenem
nimirum & Istrum, attribuit. Talemq; eminentiam iusque absolu-
tum eis inscribit, vt omnes populos gentesque, cuiuscunque stir-
pis illæ fuerint, quæ in ea plaga orbis terrarum intra hos fines no-
minatos manerent aut mansuræ sint, eis obnoxios tributariosque
decernat. Inuentum & hoc priuegium in Archivio Boëmorum
regni, & postea in monasterio quodam non admodum procul à
Cracouia asseruatum fuit. Mirabarq; ego, & sæpe ea de re cum do-
ctis viris conferebam, quamam occasione & quo tempore ex muni-
ficentia Alexandri tantam beneuolentiam consecuti sint populi
Sarmatici simul & Getici: sed verisimile est hæc sub illos tumul-
tus belli Persici accidisse, quando Macedo profecturus ad bellum
Asiaticum itineri se accingebat, & metueret ne Darii partes auxi-
liis missis Syrmus augeret, ideo tam liberaliter cum eo transegisse,
quod ex sequenti historia belli Dromichetis cum Lysimacho ge-
sto clarius apparebit. Non me etiam latent ea, quæ à nostris histo-
ricis memoriæ prodita sunt de bellis Lechi primi Polonorum du-
cis cum eodem rege Alexandro Magno, sed quid ea de re sentiam,
in Lechi huius historia apparebit. Memoria etiam digna sunt, ea
quæ literis Miechouiensis de stirpe Alexandri mandauit, & quod
originem eius à gente Slauonica deriuat. Hocque autoritate & te-
stimonio Philopolensium confirmare nititur. Affirmatq; constan-
ter eius rei non modo scripta nuda, sed etiam columnas & imagi-
nes hoc ipsum repræsentantes eosdem Philopolenses hætenus ha-
bere. Sed hæc veritati an sint consentanea, & quo pacto conueni-
ant cum serie eius progenitorum, quæ inde ab Hercule vsque ab
Herodoto deducitur, inferius suo loco dicemus. Strabo tamen re-
fert, libro septimo, Philippum patrem Alexandri, Getarum regi-
nam in matrimonium duxisse. Illa etiam Ptolomæi descriptio de
aris Alexandri ad Borysthenem locatis, ad confirmandâ narratio-
nem superiorem de priuegio Alexandri Magni, multum facere
videtur. Si enim signis & monumentis ineurrentibus in oculos fi-
nes harum gentium veluti quibusdam gadibus confirmare, & ra-
tos habere non dubitauit, omnino nec absurdum erit relatu, etiã
ad signa, hoc diploma eum addidisse. Sed quidam contrarium sen-
tientes dubitant an Alexander illas aras erexerit, cum non appare-
at ex historicis, quod ille tantum temporis habuerit, vt illi vaca-
ret arctoas regiones inuisere. At parum refert per se ipsum id fece-
rit, an per

rit, an per quempiam alium. Iustinus tamen historicus libro trice-
simo sexto affirmat eum per Zopyrona quendam illa bella septem-
trionalia cum Massagetis administrasse. Quod si autem in dubium
vocare aras illas licebit, licebit & de ponte dubitare, quem super
fluenta Araxis erexerat, eumque Augustus Cæsar instaurare suo
æuo curauerat. Veraque enim tam ara, quam pons non longo in-
teruallo loci à se distant.

De priuegijs duobus Alexandri Magni.

Ad illustrandas res Slauonicarum gentium proferuntur duo priui-
legia Alexandri Magni: alterum quod Bulgari producant in suis
antiquitatibus ac etiam Croatæ, cuius exemplar aureis literis in
pargameno Alexandriæ scriptum, inter Thesauros Turcorum ha-
ctenus pro magna gaza asseruari constanter affirmant, dicuntque
illud eo tempore in manus Turcorum incidisse, cum Mahomet e-
orum Imperator Constantinopolim expugnaret: huius exemplū
inferius à me subiicietur. Aliud verò priuegium, quod à me ad-
ductum iam est, ad Slauonicas nationes propriè pertinet. Ideo à
Boëmis, qui etiam à Slauonibus oriundi sunt, Slauonica lingua de-
scriptum asseruatur. Extat eius exemplar in quodam peruersto li-
bro Chronicorū Bohemicorum. Cogitans autem quando & qui-
bus occasionibus emanarint hæc priuegia donationum Alexan-
dri, incidi in Strabonis librum septimum, vbi describit Alexandri
Magni expeditionem in Triballos vsq; in Istriam, quidque rei ha-
buerit cum Syrmio rege Sarmaticorum Getarum ibidem annota-
uit, quod negocium, vt melius à quouis intelligatur, ipsius autoris
verbis illud explicabo.

De expeditione Alexandri Magni contra Syrmum re- gem Slauonicarum nationum: cæ Strabone libro 7.

Alexander Magnus Philippi fili⁹ in ea expeditione quam in Thra-
ces supra Aemum habitantes fecit, impressione in Triballos facta,
quos ad Istrum vsq; & sitam in eo insulam Peucen pertingere vi-
debat, vltiora autem fluuii à Getis teneri, eousque progressus di-
citur. Et in insulam quidem ne intraret, nauigiorum fuisse impedi-
tum penuria (eo enim cōfugisse ante Syrmum Triballorum regem
aggressoque intrare obstitisse vi) ideoque in Geras traiecisse, ca-
ptaque eorum vrbe celeriter reuertisse domum. Hoc eodem tem-
pore Celtæ qui ad Adriam incolebant amicitia & hospitii iungen-
di causâ Alexandrum conuenerunt. Quos Rex comiter exceptos
inter pocula interrogauit, ecquidnam esset, quod maximè metue-
rent, expectabat

*Colloquium Ale-
xandri cum A-
driæ incolis.*

rent, expectabat enim hanc responsionem, se ab ipsis maximè timeri, ii verò responderunt, nihil sanè, nisi fortè ne coeli ruina obruerentur, interim se tanti viri amicitiam maximi pendere. Hæc quidem simplicitatis barbarorum indicia, quorum ille non passus Alexandrum in insulam venire, dona tamen misit, amicitiamque iunxit, hi nullius metu se teneri, magnorum tamen virorum amicitiam plurimi se facere responderunt.

*De Perdica prorege ab Alexandro in Macedonia relicto
et de bello eius cum Sitalco Gottho.*

*Tornandes de
rebus Geticis.*

*Saxonia vasta
a Gothis
occidentibus*

*Orosius lib. 1.
cap. 16.*

Quem dolum (hoc est Philippi, qui sub specie affinitatis provincias Getarum Sarmaticorum inuaserat) tandem post longum tempus reminiscens egregius Gotthorum ductor Sitalcus, centum milibus virorum congregatis, Atheniensibus intulit bellum aduersus Perdicam, Macedoniae regem, quem Alexander Atheniensium principatui hæreditario iure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inito, Gotthi superiores inuenti sunt, & sic pro iniuria quam illis in Mæsia dudum fecissent, isti in Græciam discurrentes, cunctam Macedoniam vastauere. Circa eadem tempora Gotthi fines Saxoniae vastarunt, ut Trithemius narrat. Existimo hoc factum non tribuendum esse nostris Gethis occiduis, qui Visigotthi dicebantur. Nam tum Gotthi orientales implicati erant bello Macedonico, quod cum Perdicca illis fuit. Adhæc nostri Visigotthi multò viciniore sunt Saxonibus, quam Ostrogotthi. Scribit etiam Hypocrates Sarmatarum bellicosum ingenium depingens: Hac in parte, inquit, non modò mares sed etiam mulieres ipsorum, usque adeò arti militari vacabant, ut etiam legibus apud eos cautum fuerit, nullam foeminam ad matrimonium admittendam, quæ tres viros in bello non interfecisset. Apparet ergo hoc sæculo Sarmatarum nomen, quod attinet res bellicas celebre fuisse. Nec immerito Paulus Orosius de iis gentibus in eorum laudem memoriam prodidit: Hos, inquit, Alexander euitandos pronuntiauit, Pyrrhus exhorruit, Cæsar etiam declinauit.

*Diploma Alexandri Magni datum Illyrijs, ex Græco in
latinum conuersum.*

Extat in libro Dominici Cyllenii Græci de veteri & recentiori scientia militari ad Emanuelem Philibeum ducem Subaudiae, impressum Venetiis apud Franciscum de Portonariis Anno 1550.

Nos Alexander Philippi Macedonum Archos, Monarchiae ac Græcorum

Græcorum Imperator, Magni Iouis filius per Arthemum nunciū Allocutor Brachmanorum, & Arabum, solis & lunæ conculcator, Persarum ac Medorum domitor, dominus ab ortu solis usque ad occasum, à meridie usque ad septentrionem, Illustri prosapia Illyriorum populorum, Dalmatiae, Liburniae cæterarumque eiusdem idiomatis & linguæ gentium ad Danubium, & medias regionum sedes incolentium, gratiani, pacem atque salutem à nobis & successoribus nostris succedentibus nobis in gubernatione nostra mundi. Quoniam semper nobis affuistis veraces in fide, in armis strenui, nostri coadiutores bellicosi atque robusti, damus & conferimus vobis liberè & in perpetuum totam plagam terræ ab aquilone usque ad fines Italiae Meridionalis, ut nullus valeat ibi manere aut residere, seu ibi locare, nisi vestrates: & si quis alius inuentus fuerit morari, sit seruus vester, & postea sint serui posterorum vestrorum. Datum in ciuitate nostra noua Alexandrina fundata super magna Nili flumina. Anno XII. regnorum nostrorum arridentibus magnis Diis, Ioue, Plutone, Marte & maxima Dea Minerua. Testis huius rei Achetas, Iaxis, Legatichas & alii principes XI quos nobis sine prole decedentibus relinquimus nostros hæredes & totius orbis terræ. Contigerunt hæc ante aduentum Christi saluatoris circiter trecentis annis.

De temporibus post Alexandrum Magnum, Lyfimacho dominante.

*Anna ab orbe condito 3650
Olympiade 116*

Direpto dilaceratoque imperio à morte Alexandri Magni, pro se quisque agebat; obuia quæque sibi vendicans. Igitur Rex Getarum Dromichetes, ne interea temporis sibi quoque deesse videretur, vnum ex successoribus eius Lyfimachum qui thesauris in vrbe Pergamo ab Alexandro præpositus fuit, bello adortus est. Et aliquanto post Lyfimachus à Dromichete acie victus in deditionem venit, cumque de conditionibus pacis laboraretur diligenter, non ita multò post ab eo liberaliter dimissus. Lyfimachus tandem motus illa clementia Regis Getarum, gratitudinis ergò concessit ut Getæ in posterum ad Istrum sedes haberent suas, immo & filiam suam Regi in vxorem despondisse narrat Paulanias. Inde factum esse credo, quod Getæ inter Thraces ab historicis subinde connumerati sunt, nominaque propria suis regibus à Græcis

*Lyfimachus à
nostris captus*

*Lyfimachi fili-
am ducit Dro-
michetes.*

Græcis accepta indere ceperunt. Inde etiam factum reor, ut non modò noti fuerint Græcis, sed paulatim Græciam versùs fines domini sui protenderint. Conferantur hæc quæ de concessis à Lyfimacho prouinciis, Gotthicis populis retulimus, cum illa donatione Alexandri & diplomate vel priuilegio per eum nationibus linguæ nostræ cōcesso: existimo quod & ratio postulatorum, & æquitas concessorum, habet in se magnam verisimilitudinis notam, ut illam narrationem de transactione inter nostras gentes & Alexandrum Magnum nequaquam absurdam ac minimè fabulosam esse putemus. Sunt enim quidam ita morosi, ut malint suis commentitiis narrationibus, quas ipsi sibi in suo cerebro exsculperunt, locum dari, quàm ea quæ ex classicis scriptoribus eruta sunt, admittere.

De bello Lyfimachi cum Dromichete Getarum rege, ex Strabone.

Postea autem temporis Lyfimachus Getis, eorumque Regi Dromicheti bellum inferens, non discrimen duntaxat adiit, sed viuis in hostis potestatem peruenit, salutemque barbari humanitate adeptus est, uti supra commemorauimus. Duo ergo principes Alexandri Magni in deditiōem nostrorum Getarum deuenerunt, Perdicas inquam & Lyfimachus.

De rebus Illyriorum & de bellis Cimbricis Mitridatisque, quantum spectat ad præsens negotium.

Anno ab orbe condito 3735.

Olympiade 137.

Ante Christi aduentum 265.

Tres cause.

Iuabit etiam non mediocriter lectorem cupientem sibi comparare notitiam rerum Sarmaticarum, nosse quid cum Illyriis gentibus actum sit ante Saluatoris aduentum. Diximus enim Illyrios duplici de causa obnoxios esse Polonis: & quod maiores nostri stirpis Henetæ, præcipuas sedes apud ipsos duce Antenore habuisse prædicantur, tum etiam quod Lechus, Czechus, Reipub. nostræ conditores ab eis prodiisse, & colonias secum duxisse in eas oras magno omnium consensu perhibeantur. Addam & ego tertiam rationem, quæ me adducit ut credam, illis temporibus lingua etiam nostra vsos fuisse. Reperio enim apud veteres Geographos, Ptolomæum inquam & alios, nomina montium

mina montium & fluuiorum, quæ prorsus Polonicum idioma resonant. Sic mons notissimus, quem vocat Curuanca, qui Noricum ab Illyrico dissimulat. Sic Oera Pſari villa, unde progenitores nostri Lech, inquam, & Czech huc aduenisse perhibentur. Postquam igitur non mediocriter stabilimentum nostri homines suæ Reipub. ab Illyriis acceperunt, meritò dixi non parum conducere ad illustrandam historiam nostram res eorum, quæ illis tam cum Græcis quàm etiam Romanis intercesserunt nosse. Commemorantur autem ab vrbe condita quatuor potissima bella Illyrica. Primum, quando ab vrbe condita 525 Romani consules Fuluium & Posthumium miserunt contra Teucam Illyriorum reginam, quod bellum ab eis ob violatos legatos susceptum fuit. Secundum bellum fuit Persicum, quod cum Perseo Macedonum Rege gestum fuit. Tertium Macedonicum dictum, quod cum Gentio Rege Illyriorum gesserunt Romani. Captus fuit Rex Gentius & in triumpho vnà cum Perseo Macedonum Rege ostentatus. Quartum bellum Illyriorum numeratur, quod duce Cn. Casconio contra eosdem populos administratum est. Licet autem varias mutationes Illyrii experti sint, propter varia bella iam cum Regibus Macedonicis, iam etiam cum Romanis, tamen multa adhuc cognomina extant peruetusta, quæ monstrant veteres Illyrios eadem lingua vsos fuisse, quæ & nunc vtuntur. Nam quod quidam eius rei causam in Russos & Roxolanos reiciunt, quod quondam vagabundi depopulati sint eorum terram, & quod ab eo tempore linguæ nostræ vsus apud eos inualuerit, id non videtur consentaneum. Ptolomæus enim Geographus longè ante Russorum hæc bella vixit, immo etiam ante Lechi ipsius ad eas oras aduentum. Nam Mauricius & Phocas, quorum temporibus Roxolani penetrassent Europam prædicantur, multis post seculis vixerunt. Adde, quod illis Roxolanorum, quæ non diu durarunt bellis, incredibile est tam fortes impressiones factas fuisse, ut potuerint tot regna longè & latè à fundamento immutare. Longius spacium temporis & diuturnius intercessit, cum Gotthi Vandali que Italiam concusserunt, Hunni Pannonias debellarunt, Francones Gallias oppresserunt, & tamen nec linguam eorum, nec vestitus rationem poterant in illis gentibus ad nostra vsque tempora ita abolere, ut nullum vestigium patriæ linguæ, morum, & lineamentorum in vultu remaneret in ipsis, sicuti in Illyriis gentibus videre est, ita ut etiam si alia argumenta eius rei nobis deessent, vel hoc solum sufficeret, linguam hanc qua vtuntur, eis non esse adsciticam & peregrinam, sed multis seculis hæreditario iure ab ipsis possessam.

Mons Curuanca.

Quatuor bella Illyriorum.

G

Annotata

Annotata post, de Illyriis.

Teuca Regina Illyriorum, Romanorum legatos interfecit. Titus Livius in sua historia prolixè hac de re.

Pleuratus Thraciæ Scerdileus, Illyriorum Reges ac Aetoli, foedus cum Romanis faciunt contra Philippum Macedoniæ, eiq; bellum indicunt. Livius. Illyrii Macedoniam populantes ab Antigono victi. Polybius. Philippus Illyrios Macedonia expulit.

*Ab orbe condi-
to 2747.*

Paulus Aemilius Dimalem Illyrii civitatem vi cepit: vrbes ceteræ in Romanorum fidem acceptæ. Illyriorum rex in Macedoniam expellitur.

Histri populi ad Illyricum Romanos fugarunt. Marcum Licinium cum suis militibus opprefferunt, hinc Manilius Regem tenuentum vicit.

*Livius Decade
quinta.*

Aepulo Istriorum Rex dum compotationi indulget, capitur, qui captivum se esse non sensit, donec mane discussa crapula à somno expergisceretur: tota regio tandem Romanis se dedit.

3792.

Gentius Rex Illyriorum bello captus, & in triumpho una cum vxore ostentatus à Luc. Amtio. Eodem tempore Illyrium subactum, Scodra capta, Livius lib. 4. Florus 2. capite 13. Eutropius 4.

3810.

Bellum cum Dalmatis vicinis eorundem Illyriorum. Martius parum prosperè primum, hinc feliciter contra Dalmatas pugnatur. Tandem à Nasicca consule domiti Illyrii.

Exemplum amoris erga parentes.

Circa eadem tempora accidit insigne pietatis exemplum, quod Romæ editum est. Humilis in plebe & ignobilis puerpera, supplicii causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum ad eam, & ne quid cibi inferret prohibita, deprehensa est vberibus suis matrem alere. Plinius libro septimo capite tricesimo sexto. C. Scribonius vicit Dardanos vicinos Illyriorum transalpinos, Mysiam superiorem versus, & ad Danubium usque primus Romanorum penetravit, ob quod factum triumphum meruit. Plutarchus in Lucullo.

*Romani quando
primò ad
Danubium pe-
netrarunt.*

Circa hæc tempora difficilimum bellum Augusti Cæsaris cum Illyriis gestum describit Florus libro quarto capite duodecimo.

Illyrii quoque sub alpibus agunt, imasque valles & quædam quasi claustra custodiunt, abruptis torrentibus implicati. In hos expeditionem ipse sumit, fierique pontem imperavit. His se & aquis & hoste turbantibus, cunctanti ascensum militi scutum de manu rapuit, & primus tunc, agmine sequente, cum Illyricus multitudine pontem

pontem succidisset, saucius manibus ac cruribus speciosior sanguine, & ipso periculo augultior terga hostium cecidit. De iis vulneribus etiam Suetonius meminit: in bello, inquit, Dalmatico, (sed Dalmatiam, Illyricam regionem vocat) vulnera excepit: una acie dextrum genu lapide ictus: altera autem & crus & utrunque brachium ruina pontis consauciatus. Quam ergo hoc Illyricum bellum periculosum ac difficile fuerit Augusto, vel hæc vulnera testari possunt. Neque enim recordor alius in bellis sauciatum fuisse. Proinde absolutis iis bellis cum tres triumphos simul egisset, non immerito scriptores, primi triumphus causam assignant, de Illyriis, secundi de Antonio post victoriam Acciacam, tertii de Cleopatra profligata.

*Vulnera Augu-
sti.*

Dixi de rebus Illyriorum post Alexandri tempora usque ad Christum, dicam & de Paonibus, Boiis, Gotthis, Cimbris, Sarmatis. Nam ad intelligendum statum illius temporis, quis fuerit in iis regionibus, apprimè est necessarium cognoscere historiam illarum gentium. Cum Romani hoc tempore negocia habuerint potissimum cum illis populis, & historiæ nihil memorabile hoc ævo afferunt, quod non attingat res gestas Boiorum, Gotthorum, Cimbrorum, & aliorum quorum iam meminimus, de iis quoque utilia adferemus ad nostrum argumentum.

*Alia tabula
chronologica
rerum Sarmati-
carum.*

Agis Paonum rex moritur, Paones à Philippo subiugantur. Et forsitan tunc Paones ad Danubium usque transierunt, ex quibus volunt Pannonas ortos esse.

3605.

Gotthi Sarmatici, quos Visogothos vocant, hoc est ii, qui ad Vistulam sedes habuerunt, fines Saxonum vastant. Trithemius.

3637.

Ptolomæus Philadelphus septuaginta interpretes ad instar septuaginta patrum, à quibus ad turrim Babel secundum septuaginta linguarum genera gentes diuise sunt, congregat, isti sacra Biblia vertunt. Idem rex bibliothecam cui hætenus par non inueniebatur comparat. Huic præfecerat Demetrium Phalereum.

3685.

Hucusque Roma scandulis tecta fuit, Plinius lib. 16. cap. 10. Hoc etiam tempore primum argenteo signato uti coeperunt Romani.

Aemilius Boiorum agrum populatur deq; Gallis triumphat, Idem Boii in deditionem accepti. Polybius.

3740.

Harum gentium mentionem facio, eò quod antecessores nostrorum Boëmorum esse dicuntur, aut iidem cum eis erant, ut plerique volunt. Erant autem vicini Gallis istis, qui proximi erant Rheno. Ideo eis commilitant.

*Boiorum histo-
ria quomodo
in rem nostram
faciat.*

Gotthi secundo ingressi Saxoniam vastant, quod de nostris Visogothis, id est, Vistulæ accolis, qui non procul à Saxonibus di-

2745.

*Gotthi Saxo-
nam ingressi.*

stant, intelligendum est. Lucius Furius de Boiis & Gallis triumphat. Merula Boios superavit. Tertiò Scipio Nasica eosdem Boios superat, & castra eorum capit.

Marcellus consul à Boiis oppressus magnam exercitus partem amisit. Liuius lib. 3. Si vim nominis Slauonici inspicias, hac voce Boii dicuntur bellatores ab eis, vnde vox boiovvac, boiarin. Et certè multa facessabant negocia Romanis, vt videre est ex hac cõsignatione. Marcomirus Sicamborum rex regnat ad Rhenum.

*Gens Sarmati-
ca cum Roma-
nis bellum ge-
rit.*

Gens Bastarnarum Istrum transire volens submersa est. Eutropius lib. 4. sed & Orosius eam pugnam sic describit lib. 4. cap. 20. Bastarnarum gens ferocissima, autore Perseo Philippi filio, prædaram spe sollicitata, & transeundi fluminis cupiditate, sine vlla pugna vel aliquo hoste deleta est. Nam tunc fortè Danubius, qui & Ister, glacie superstratus, pedestrem facillè transitum patiebarur. Sed cum improvidè toto & maximo sinuul agmine inæstimabilis hominum, & equorum multitudo transiret, enormitate ponderis & concussione gradientium cõcrepuit gelu, & glacialis crutta defiliit, vniuersumque agmen, quod diu sustinuerat, mediis gurgitibus victa tandem & comminuta destituit, atq; eadem rursus fragmentis impredientibus superducta, submersit. Pauci ex omni populo per vtramque ripam vix concisis euasere visceribus.

Post Antenorem iterum Clodomirus Sicamber Gallos vicit, & ingenti clade affecit. Dum Sicamborum mentionem facio, recordandum, què de origine Sicamborum à Getis aut Cimbris supra retulimus. Trithemius autor, & Strabo lib. 7. Bastarnæ in mediterraneis Tirigetis confines sunt: quod de Podgoriis quidam intellectum esse volunt, & quidem non ineptè, vt mox apparebit. De Bastarnis hoc refero, quod & ipsi Sarmatica gens fuere, quamuis originem eorum ad Germanos plerique referunt, sed iam transierant in gentem Sarmaticam. Cõmemorat etiam Strabo quòd ante hæc tempora Cimbrum ab occidente prædones vagi venerunt ad Meothidem tympanis ex coriis humanis vsi.

*De bellis Cim-
bricis.*

Duo etiam Cimbrica potissima bella hoc tempore commemorantur cum Italis: alterum quando obuius eis missus fuit C. Papyrius Carbo consul, qui eos fudit, fugauit, castris exiit: alterum quòd duce M. Manilio Cõs. gestum est ad Rodanum, vbi Romani ita victi & attriti sunt à Cimbris, vt decem tantum homines euaserint qui triste hoc nuncium Romam reportarunt. Cæsa tunc fuerunt Romanorum supra centena millia, simul cum sociis nominis Latini, tantusque metus & luctus Romæ obortus fuit, quantus Hannibale deuastante omnia, vix fuisse creditur. Legatur Orosius lib. 5. capite 16.

capite 16. qui fusius hæc persequitur. Primi hi fuerunt, qui viam & aditum Europeis populis ad Italiam monstrarunt. Adnumerantur in ea victoria Cimbris Teutones. Sed ex hac narratione Orosii, & Vellegii apparet, historicos voluisse simpliciter Cimbro, Germanos appellare. Nam inquirentibus gentium originem, offert se Strabo, qui Cimbris nomen fuisse inditum affirmat à Cimmericis, quos supra Thraciam habuisse sedes, nomen Cimmerici Bosphori indicat. Horum nominis & stirpis reliquæ, illi populi sunt, quos hæcenus Circasios vsitatè vocamus. Certè hi robore militari & animi celsitudine non sunt dispares illis Italiæ vastatoribus. Nam & aorum nostrorum memoria virtus illorum & dexteritas in bellis obeundis ita enituit, vt Aegyptii principale robur, & stabilimentum sui regni eius stirpis homines esse voluerint. Longoque tempore apud illos illa lex durauit, vt nemo in regem assumeretur nisi ex Mamaluchis, hoc est bellatoribus illis, qui creti erant sanguine Circasio. Vltimus ex ea gente Rex Aegyptiorum fuit Asymbeus ille à Selimo Turcorum Imperatore crudeli genere mortis affectus. Sed inuestigatores antiquitatum accuratiores cõstanter affirmant Cimbrorum illorum veterum patriam fuisse eandem, vbi nunc Circasii nostri sedes habent suas, & ex eo sanguine cretos, tandemque in Germaniam concessisse, sedesque suas in illam regionem transtulisse, quæ modò Cimbrica Chersonesus dicitur. Sed non ita facillè inuestigari potest, quonam tempore hæc acciderint. Nam sunt complures in ea sententia, quòd tunc primum relictis prioribus sedibus à Meothide palude rectà in Italiam contenderint, ac in profectione Teutones sibi adiunxerint vnà cum Tigurinibus ac Gepidis nostris, ac tandem aucti copiis & comœatu, Romanis intulerint bellum funestum, quo demum finito reliquæ illius exercitus attrita, post varias iactationes in Germania in illa Chersoneso habitationis locum delegerint. Alii verò iis à Cambra regina quadam nomen impositum ferunt. Quapropter optarim ego, vt posteriores historici in euoluendis antiquitatibus veterum scriptorum integritatem initentur, & quid cuique genti tribuendum sit, absque præiudicio tribuant. Non inuidere debemus nostris vicinis res memoratu dignas, quas ipsorum antecessores peregerunt. Sed quæ etiam Sarmaticis populis propria sunt, malignitate verò scriptorum interuersa, liceat nobis rursus vindicare. Cimbro veteres ad Sarmatas pertinuisse nemini est dubium, & nunc illas regiones pertinere ad ditionem regum Poloniae manifestum est. Nam & præfecturam illam Dux quidam magni nominis Visnouecius summa cum laude, commendatam à Rege Poloniae administrat.

Quod eo libentius commemoro, quia hoc anno, quo hæc scribebam vir ille strenuus duos exercitus Scytarum dissipavit, duosq; Caros, hoc est, duces belli præcipuos sanguine imperiali natos interceptit. Fuerunt isti vel fratres vel filii summi eorum Monarchæ. Hæc propter illos addenda putavi, qui hinc somniant veterem Germaniam, quæ Borysthenes, Tanais, Tiras, & Danubius exonerans sese miscet ponto, de qua re inferius plura. Gepidas fuisse Gothicos populos certum est. Habitabant ii etiam Carione attestante, ubi nunc est Scepusium ad flumen Visclam, Vislok nostri vocant. Strabo etiam ultra Danubium Gepidas collocat Istriam versus, sed nescio an isti Gepidæ Strabonis iidem sint cum Gepidis Sarmaticis, qui cum Cimbris stabant in acie ad aquas sextias, de quibus modo à nobis tractatum est. Adducitur autoritas Cilicii Cimbri quod ille affirmet lebetem æneum Augusto Cæsari dono à Gepidis in Hispanias missum, sub illud tempus, quando in Hispaniis legati regum, ei, petiti amicitiam occurrerant. Sed recordor me legisse apud Strabonem libro septimo, quod Cimbri tum lebetem obtulerint, qui apud ipsos sacerrimus habebatur, non Gepidæ. Idem Strabo ibidem laudat Posydonii sententiam, qui coniectura colligit Cimbros fuisse homines prædones ac vagos, armisque ad eum lacum usque progressos fuisse: ab iis Cimmericum Bosphorum denominatum quasi Cimbricum, cum Græci Cimbros Cimmericorum nomine afficiant.

De lebete Gepidarum Augusto oblato.

3870.

Gothicus rex Borobista Germaniam invadit.

Ferè centum annis ante Christum Borobista rex Gotthorum in Teutones irrumpit, contra quem conspirarunt tres reges, & coadunatis copiis eum vicerunt, videlicet Cassander, Sicamber, Arathius Saxo Dornigiorum Hamer. Hunc quoque Borobistam Visogothum fuisse nullum est dubium.

3885.

Diceneus Philosophus.

Hac ætate, id est tempore Syllæ, Sitalcus rex Gotthorum, Germanorum terras depopulatus est. De qua re Iornandes in rebus Geticis ad eum modum: deinde regnante in Gotthis Sithalco Boroista Dicene⁹ venit in Gotthiam, quo tempore, Romanorum Sylla potitus est principatu, quem Diceneum Boroista suscipiens Sithalcus, dedit ei penè regiam potestatem, cuius consilio Gotthi Germanorum terras, quas nunc Franci obtinent depopulati sunt. Hæc ante Christum ferè septuaginta annis acta sunt. Diceneus hic fuit cōsiliarius & doctor, qui Philosophiam & Theologiam docuit Sarmaticos Gotthos.

Circa hæc tempora illa expeditio Thracum Italiam versus est collocanda quam Luc. Florus libro tertio capite quarto recitat. Inuaserant Thraces Thessaliam & in Dalmatiam usque ad Adriaticum penetra-

cum penetrarant, & in mare contorta tela miserunt, quos, ubi resciverunt, persecuti sunt Romani duces sed dispari euentu: Didius vagos, & libera populatione diffusos intra suam repulit Thraciam. Drusus ulterius egit, & vetuit transire Danubium. Minutius toto vastavit Hebro, multis quidem amissis dum per perfidum glacie flumen equitatur. Piso Rhodopen Caucasumque penetrauit. Curio Daciam tenuis venit, sed tenebras saltuum expavit. Appius in Sarmatas vique peruenit. Lucullus ad Tanaim.

An Dani incolæ Cimbricæ Ckerconesi, sint Cimbri illi veteres.

Dacos occidentales non Dacos sed Danos dicendos esse ostendit Iosephus Meletius Ptolomei interpret. Germanos autem aduenas esse in Daniam. Plebeios autem qui isthic sunt & alia quam Germanica lingua populariter loquuntur, esse stirpem antiquorum Danorum. Regem tamen Daniæ non posse plus quam octodecim millia militum habere ad bellum. Tam angustam illam regionem esse, & ideo Cimbros illos veteres qui trecenta millia eduxerunt, non potuisse ex incolis illius insulæ tantum exercitum conscribere.

Dania nomen.

Commemoratis autem Cimbris & Roxolanis è vestigio in medium se profert Mithridatis Regis Ponti historia, qui eodem ferè tempore floruit, quo Cimbri claruerunt. Præsertim cum in eius historia expressè sit mentio Sarmatarum Bastarnarum & Cimbriorum. Mouet atrox & diuturnum bellum Romanis Mithridates, quorum potentiam ut citius frangeret, à fronte & à tergo eos aggressus est. Ipse quidem in Asia sæpius cum Pompeio & aliis eorum ducibus conflixit. Sarmatas verò beneficiis & muneribus deuinctos ab alia parte contra eosdem concitavit. Hanc historiam Iustinus & Valerius tibi latius suppeditabit. Non recordor autem me legisse de alio bello Sarmatarum cum Romanis, isto præsertim tempore, nisi hoc quod Cimbri gesserunt. Unde colligere licet Cimbros Sarmatas vocari ab historicis. Quod ne cui mirum videatur, subire debet in memoriam, quod Cimbri Bastarnæ & Sarmatæ tum temporis confines erant, & vnam patriam, tractum nimirum littoris Ponti & Meothidos incoluerunt. Itaque non est mirum si scriptores alternatim hæc cognomina interdum confundunt. Sub hoc tempus, quæ gesta sunt in Sarmatia Pontica, differit Strabo lib. 7. describens tabulam Sarmatiæ & Thraciæ. Et optarem ut lector iterum & iterum relegat illas descriptiones Strabonis. Quis enim statuet & qui mores tum harum gentium fuerint, facile ex illo loco colliget. Cum enim mores, bella, politiam eorum descripsisset, epilogum in fine

Mithridatis tempora.

3877.

gum in fine subdit istis verbis. Talis ergo est vniuersa portio Europæ extra Danubium inter Rhenum & Thanaim. Propterea hortator fui, vt relegatur hæc pars Strabonis. Inde enim non modò Sarmatarum mores Póticorum qui fuerint, discet attentus lector, sed etiam omnium gentium illarum, puta, Getarum, Vandalorum, Baltarnarum, Gepidarum & etiam Germanorum. Dicit enim à Rheno incipiens ad Tanaim, vnam regulam viuendi & mores tenuisse, ita vt possit hic illud vsurpari: Ex vno disce omnes. In primis ergo situm loci describit, deinde nominat gentes, quæ tum illa loca incoluerunt, nominat Getas, Roxolanos, Vrgi, quorum plerique Nomades sunt, Iazigas, Sarmatas, Regios, forsitan Mithridatis Magni, Tirigetas. Nominat & reges eorum proprios, qui littus Meothidis Tauricam vsque ad ostia Tiræ fluminis gubernabant, videlicet Leuconem, Sagoram, Palacum, Parisiadem. Hi, inquit, tyranni vocabantur, quanquam plerique iuste imperabant. Fuit hoc primum liberum regnum, & nemini obnoxium erat. Sed Mithridates Rex Ponti cum à principio belli Romani, vires crescerent, eò res eorum adduxit vt ei tributum pendere cogerentur, & primo quidem perpessibile & tolerabile, sed postea laborans inopia sumptuum in bellum Romanum, coactus est admodum intollerabile & onerosum imponere, qua de causa primò ei bellum mouerant. Verum ne mole negotii opprimerentur, seruiuerunt temporis, & vltro illis prouinciis cesserunt: tandem victo Mithridate omnia in Romanorum venerunt potestatem, & Romani postea Regi Bosphori cuncta donarunt. Fuit illud territorium ad ostia Tiræ admodum fertile & vberè gleba. Proinde Leuco rex, Atheniensibus ex illa regione frumenta quotannis mittebat, quem morem Venetorum Respub. cum puer essem reducere suum ad vsum volebat, miserantque Oratores ad Sigismundum senem regem Poloniae rogatum, vt exemplo hoc veteri regum Sarmaticorum & etiam Kazimiri Magni supra ducentos annos, vellet in eum vsum terras easdem, & portus concedere, vt Cyprios suos inde subleuare possent frumento. Adhuc enim tunc Cypri regnum sub potestate Venetorum erat. Tributi nomine illi veteres reges Mithridati cxxx millia medimnorum pendebant & 13. talenta argenti. Facit etiam salsamentorum mentionem, quæ ex illa regione in totam Græciam mittebatur, pisces forsitan vsiones aut lucios quales nunc ex Russia vsque ad occidentalem Oceanum passim transmittuntur. Ager, inquit, ibi quocunque fossore scissus triplicem reddebat.

Post montana, inquit, vrbs sequitur Theodosia campo prædita fertili & portu vel centum nauibus recipiendis apto. Hic olim limites fuit

Hoc tempore
rex Sarmatarum
Palaco
vel Polaco.

Taurica Chersonesus & septentrionaliora quando & qua de causa et occasione Romanis subiecta fuerunt, sed non possessa tamen

Veneri portum
Borysthenicum
à Regibus Poloniae
obtinere cupiebant.

Salsamenta.

Fertilitas agri
ad Tiram.

mes fuit Bosphorianorum & Taurorum, sed & nostri hætenus, qui ex illis regionibus veniunt, mirabilia de illa fertilitate, & piscium copia & mellis abundantia narrant.

Facit etiam ibidem Sarmatarum potentiam mentionem. Ostensum est, inquit, migrationes populis contingere, vbi finitimi in imbelliores impetum faciunt, sicuti qui sunt trans Istrum Sauromatæ sæpè præualuerunt, pulsisque aliis in eorum loca immigrarunt.

De frigoribus illarum regionum narrat, & pro inaudita re ponit, in Bosphoro vites sub hyemem defodi. De caloribus verò intensis, quibus interdum regiones illæ aduruntur, physicam rationem & quidem peculiarem adducit. Sed & æstus, inquit, ibi accidere tradunt ingentes. Siue id fiat quod corporibus æstus est insolens: siue quod crassus aer tanto magis incalescit. Meotidem vocat putrem paludem, & vix inquit sutilibus potest nauigare cymbis. Venti enim, inquit, facillè coenosa loca denudant, & scopulos intra aquas latentes. Talibus sutilibus cymbis hætenus Borysthenici Kozaki vtuntur. Templi dicti Parthenii etiam mentionem facit, forsitan phanum illud Dianæ, de quo infra. De cibis loquens facit mentionem condimenti ex lacte, quod apud nos hætenus in vsu est, & vocatur campust: acido, inquit, lacte vtuntur pro condimento, certa quadam arte preparato, ideo inquit, Homerus eos vocat galaetophagus seu lactiuoros, verba sunt Strabonis: Stipedia, inquit, non soluunt aliis regibus, viribus suis confisi. Castrant, equos, vt eò habeant eos ad equitandum mansuetiores. Sunt enim parui, verum acres admodum & cõtumaces. Habent, inquit, etiam animal, quod ab iis Colos dicitur, magnitudine inter ceruum & arietem media, album, cursu quàm illa velocius quod naribus aquam in caput haurit. Ego existimo Strabonem de Alcibus loqui, qui lingua nostra voce simili Los vocantur, tantum syllaba co adempta. Nam isti naribus solent aquam in insequutores suos eiaculari. Rustici ait, etiam si humiliores videtur, tamen latrocinii non abstinere in mari. Hoc etiam hætenus inter eos reperias. Postremò etiam bellorum ab eis gestorum mentionem facit. Primum Roxolanorum de quibus sic dicit: Roxolani etiam contra Mithridatis legatos pugnarunt, Tasio ipsos ducente, vt suppetias ferret Palaco. Et creditum est eos esse bellicosos. Sed aduersus compositam probèque armatam phalangem quæuis barbara natio & leuis armaturæ exercitus parum habet virium &c. Vtuntur galeis de crudis bouum tergoribus & toracibus, kaphtan puto. Arma iis hasta, gladius, arcus, &c. Hæc de moribus Sarmatarum ex Strabone. Secundum bellum fuit Mithridatis cum se aduersus Romanos pararet contra Scythas qui

Potentia Sarmatarum temporibus illis.

Physica ratio cur caleant regiones septentrionis.

Lactis condimentum.

Colos animal.

Bellum Roxolanorum.

In composita acie quantum situm sit.

Bellum Mithridatis & Sarmatarum.

H

Scyturo

*Mithridates
concitat Sar-
matas contra
Romanos.*

Scyturo & Paleco fratri parebant. Etiam illo tempore immisce-
bant se Sarmatiis. Vocat eorum prouinciam paruum Scythiam.
Tertium bellum Mithridaticum fuit ad Eupatorium urbem, quam
in memoriam nominis eius Diophantes dux exercitus cōdiderat
in Chersoneso. Et optarim, vt viri bellicosi artem illam veterum
expugnādarum munitionum, qua ibi Mithridatici milites vsi sunt
expendant. Describit hanc idem Strabo eodem in loco. Et certē ta-
lis est, quæ conferri possit cum recentiorum ingeniosis inuentis.
Ex his Mithridaticis bellis nata puto erant illa bella Romanorum
contra gentes Sarmaticas. Nam Iustinus tradit, quod Mithrida-
tes eo tempore sollicitē Sarmatas exasperabat & concitabat con-
tra Romanos, vt eis mouerent bellum, quo vndique eorum viribus
distractis occasionem opprimendi eos nancisceretur. De hac re su-
pra iam dictum est.

*Germanorum
nominis ety-
mon.*

*Gepidarum si-
tus illo æuo.*

Huc referatur inuasio illa Gotthorum duce Comossico, qui
fuit rex & sacerdos gentis. Contra hunc cum continuis decem an-
nis Germaniam affligeret, deuastaret, & depopularetur, coacti sunt
Teutonici populi fœdus perpetuum inire, vt quæque regio, si opus
esset auxilio adiutum veniret, communemque causam defenderet.
Et ob eam confederationem, ac veluti fraternitatis cuiusdam co-
gnationem Germanos dictos esse Germanos plerique putant, cui
sententiæ etiam Cornelius Tacitus & Strabo astipulari videtur af-
firmans Germanos à Gallis Romæ Germanos seu fratres fuisse cō-
pellatos, & inde origo cognominis GERMANVS deducitur. Sed
aliis beati Rhenani sententia magis placet, qui Germanos dictos
affirmat à vocula gar & man, quasi garman, id est ex toto vir.

Strabo lib. 7.

Gepides Dalmatæ Pannonii in potestatem Cæsaris tum reda-
cti, sed Gepidarum sedem Strabo ponit ad Danubium sub Albio
monte, non in Lithvvania vt quidam scripserunt. Hi, inquit Stra-
bo, armatura Gallica se muniebant, notis compuncti corpora in
more reliquorum Illyriorum & Thracum. Sed de istis inferius,
vbi de Cimbris agemus, cum quibus in acie stetisse in pugna ad a-
quas Sextias feruntur.

3939 anno, hoc est, ante Christum natum triginta annis, ii-
dem Gotthi quos Visigotthos, id est Vistulæ accolæ exponere li-
cet, vi & potentia illius confederationis Germanicæ ex Germa-
nia expulsi erant.

*Statio alia Ge-
pidarum.*

De gente Gepidarum lege Procopium lib. 3. de bello Gotthi-
co. Habitabant isti etiam Procopii tempore ad Syrmium & Dal-
matia partem occupauerant, de qua re controuertebant coram
Imperatore Iustiniano. Apparet etiam ex rebus actis post mortem
Attilæ,

Attilæ, eos hic alicubi mansisse, vt supra dictum est. Cum enim filii
Attilæ inter se de successione circiter triennium dissiderent, Arda-
ricus rex Gepidarum bellum mouit aduersus Hunnos, & trucidatis
triginta millibus Hunnorum & filio Attilæ Ellac maximo natu,
potitus est regno Pannoniæ, sed de iis inferius.

*Ardaricus rex
Gepidarum in
lo. 2uo.*

De temporibus Iulii Cæsaris.

R Verunt illis temporibus & paulò post complures scripto-
res, sed in eruenda & elicienda ex eis veritate magnus de-
lectus adhibendus est, considerandumque quo quis eo-
rum animo & tempore scripserit. Strabo grauis scriptor inter Geo-
graphos: sed quia describere situm orbis terrarum eiusque partes,
recens argumentum fuit, nec adhuc expolitum, non ita ad amu-
sim potuit omnia efformare: & sicuti ei vel prouinciarum præfecti
Romanorum, vel oratores qui in variis partibus mundi legatio-
nes obibant, per manus tradiderunt, ita ipse suis libris memoriæ
prōdidit, multa posteris expolienda relinquens. De hoc paulò in-
ferius.

*Censura adhi-
benda legendis
autoribus.*

Berosus multò vetustior Strabone, sed homo Chaldæus de
occidentalibus prouinciis non potuit exactè omnia nosse, propter
longissimam distantiam locorum. Proinde à scriptoribus occi-
dentalium regionum fabulosus vocatur. Veteres tamen magis re-
uerenter de eo sentiunt. Vide Iosephum contra Apionem lib. 1. E-
go etsi non sum is, qui mihi sumam iudicium de tantis viris, tamen
quia ad submouendum lectorem res est admodum necessaria, hunc
scopulum transilire sine nota negligentia cuiusdam non possum.
Dico ergo, reuerenter de hoc viro sentiendam, quia se ea quæ scri-
psit, publica fide scripsisse fatetur. Adhæc ne omnia acta rerum
humanarum prorsus in dubium vocentur, habendos esse in hono-
re veteres scriptores, qui de antiquitatibus mundi, tanquam de su-
is rebus videntur loqui: tamen sicubi eos contingat à sacrosan-
ctæ scripturæ testimoniis aberrare, deferendi sunt. Huic regulæ &
Berosi historiam subiiciendam iudico, & maxime vbi originem
Sarmatarum & Tuisconum confundit. D. Cromerus cum in eo a-
liquid suspectum offendit, aut adulteratum aut ex Chaldæo in Græ-
cum male versum esse putat. Nec mirum est interdum scriptores
adulterari, quod exemplo Eutropii de legatione Philonis ad Apo-
stolos, & aliorum historicorum probari potest.

*Eutropius ad-
dulteratus.*

Diodorus Siculus iam Beroso hac in parte inferior censetur.

H 2 bibliothecas

bibliothecas aliorum hic voluit coaceruare in suos libros, & fabulas Scythicas aspergit.

Strabo Augusti militiam sequebatur, proximusque fuit ætati Christi domini. Res ponticæ videntur ei fuisse non incognitæ. Nam subditus fuit Mythridatis regis Ponti ex vrbe Amasia, et hinc non procul natus, Tiramnone grammatico vsus fuit præceptore. Vbi Polybius desit, inde veluti à calce narrationes suas texere incipit. Fuit maximis Homerici ingenii admirator, eiusque carminibus tanquam diuinis oraculis sua scripta cohonestare nititur, eumque à criminationibus Eratosthenis Geographi strenuè defendit, in hoc tamen ab Homero dissidet, quod Cimerios Bosphoranos, qui postea cum Romanis bella gesserunt cruenta, ab occidentilibus, qui ad Chersonesum delati erant, ortos esse docet, cum Homerus antiquissimos incolas fuisse Cimerios testetur. Et scriptura sacra docet occidentales populos ab orientalibus ortos, non contra. Adde quod ipsemet ingenuè testatur occiduas regiones, quæ ultra Albim sitæ erant, sibi incognitas fuisse. Fieri tamen potest vt exercendæ pyriticæ causa etiam ex Germanis multi discurrerint vsque ad pontum Euxinum, & Cimeriis veteribus se adiungentes in Kozakorum artibus se exercuerint, quod & hæcenus factitari ab Hungaris, Germanis, Lithvvanis & aliis gentibus, quæ se eò, vsu recepto conferunt, experientia docet.

*Indicium de Li-
uio Stephani
Regis Polonæ*

Liuius verò historicorū princeps dicitur. Gaius tamen Cæsar sinistre de eo sentit, neque Liuium, sed liuidum vocandum suadet. Adhæc verbosum & negligentem: ideo ex bibliothecis publicis putauit eiiciendum. Stephanusque Rex S. Polonorum, me coram astante dixit, eum quod attinet ad instructionem exercituum, complura scripsisse, quæ nunquam in vsu erant. Sed quis est quæso historicorum cui labi & errare non contingat: securè interdum dormitat Homerus, dixit ille. Tacitus Cornelius, quia pleraque ex Beroso desumfit, etiam apud eosdem necotericos eadem nota aspergitur, qui que apud multos eloquentiæ laudem obtinuit, à Tertulliano non simpliciter eloquens, sed mendaciloquentissimus vocatur. Vixit is sub imperatore Traiano, Plinii Iunioris æqualis, cum quo etiam vixisse familiariter prædicatur. Ea tamen de quibus scripsit non contigit ei propriis oculis videre, ideo non raro hallucinatur. Scripsit is Germanos aliunde non venisse, sed ibidem cretos esse. Dicit ea se quæ de Germanis scripsit, ex carminibus & cantilenis eorum accepisse, quod vnum, inquit, apud eos memoriæ & annalium genus est. De origine cognominis Germanorum cum Strabone consentire videtur. Quod si aliunde non venerunt, contrarius ergo

*Germani an a-
liunde vene-
runt.*

trarius ergo est Cornelius sententiæ eorum, qui veterem Germaniam ad Euxinum Pontum & in Asia statuunt, ex illisque locis delatos longo spacio temporis post commigrationem Tuisconis hic consedisse. Codicem quoque Cornelii corruptum fuisse, testatur duplex lectio, quæ in marginibus annotatur.

Plinius Scythi Germanos & Sarmatas adnumerat, quod ego excusandum per figuram catachreseos iam ostendi.

Sed quid miramur istos? cum & in philosophis hac in parte desideretur fides. Aristoteles problemate 15. scripsit & memoriæ prodidit, *TRACES* qui in vicinia nostra erant, ita esse rudes & nihili vt numerare etiam nesciant nisi ad quatuor. Sed quid miramur alienos, cum etiam nostri non veriti sunt balbutire, alienis erroribus admodulantes, affirmando pro re certissima ante quadringentos annos pecuniam incognitam fuisse Polonis, sed corrigio inquit loco pecuniæ utebantur, cum ex legibus appareat illis temporibus non modò Reges, sed etiam Episcopos facultatem cudendæ pecuniæ apud nos habuisse. Ita dum alius supra alium nqui aliquid adferre vult futilia mendacia sparguntur. Non sunt immunes etiam viri graues interdum à specie quadam vanitatis, dum extollere suam nationem quisque satagit. Cum adolescens essem, & in Germania operam literis darem, quidam vir summæ autoritatis, & quidem Theologus, cum hilarius conuiuaremur, & de Lithvvanis mentio iniecta fuisset (aderant autem tum etiam quidam qui hæc audiebant ex ducali stirpe.) Quid inquit, si eos nostri Germani non docerent, etiam liberis operam dare nescirent. Ecce vides vsque adeo verum esse illud: Suum cuique est pulchrum.

Ptolomæus posterior istis, apparet omnibus diligentior fuisse. Similiter tamen prout alii ea quæ scripsit alienis oculis vidit. Et vocabula rerum nationibus vsitata, Græcæ elegantiae & proprietati phrasis cum esset nimium addictus subinde corrumpit. In quod etiam vitium plerique nostratum incurrerunt, dum scribentes historiam delicatis Romanorum auribus nimium placere student, & ex Polonicis nominibus illas fisisiutiones tanquam minus conditas & barbaras, vt illis videtur elidere conati, ex bonis Polonicis malè latinâ reddiderunt. Ita scilicet vitia quædam vitando in contraria incurrimus. Cautior hac in re Ouidius videtur. De hoc enim genere versionis peregrinorum vocabulorum prudenter ad eum modum scripsit.

*Peregrina no-
mina elegantis
causa non licet
corrumpere.*

*Hic ego si vitij auiam corrumpere nomen
Rideat, & meritò peccatus habere neget.*

Nunc i' autem
an m' lon-
a' in
P'om' eo car-
it, non sine
maximo dam-
no i' i' i' o. a.

Et Augustus Cæsar testante Suetonio in vita Augusti perinde scribendum ac loquendum existimavit. Etiam & hoc eidem Ptolomæo per familiare est, quod describendo remotiores regiones, nomina earum propria omittit, sed loco eorum aut prænomen aut cognomina eis imponit quæ ipsemet confinxit, ut Ichteophagi, id est piscium voratores. Galactophagi quia lacticiis vescantur. Sic Agatyræ, Anartophracti, lazyges, Tisigeræ etiam, Tirangitæ & consimiles. Neque enim credibile est eo pacto aliquas gentes usu recepto antea uspiam vocatas fuisse: sed quia aut cibo tali, aut exercitio consimili occupabantur: vel ad flumina sic vocata habitabant, ideo ab illis locis sic dictis, & usu rerum eis recepto nomenclaturas eis imponit. Inde factum est cur in eo autore pauca nomina Polonica & Germanica inuenire liceat, quæ posterius seculum à maioribus eis tradita constanter retinuit.

Jornandes iam de rebus Geticis certiora narrat quam alii, sed exordium eius adulteratum & suppositivum esse videtur. Non enim constat sibi, & principium cum fine non cohæret. Geras ex parva illa insula Scandia, quam vaginam gentium vocat, educit, & postea quasi oblitus sui eos bella ingentia cum Sesostris rege Aegyptiorum & postea cum Thesandro, Achylle & aliis, duce & rege suo Thelepho ex Hercule prognato gessisse. Quæ si vera sunt, ut quidem ea verissima esse series historiarum monstrat, tunc omnino eam ipsorum transmigrationem in Sarmatias ex Scandia, ante bellum Troianum & forsitan etiam ante Colchicum fuisse necesse est. Nam Sesostris ante bellum Troianum, Telephus autem tempore belli Troiani vixit. Si igitur Ostrogothi & Visogothi nostri ex Scandia ab occidente prodierunt, necesse esset eos ante Christi adventum plus mille & trecentis, aut certe quadringentis annis id fecisse, quod cum temporum ratione minimè consentit. Nec auctoritate alicuius historici vetustioris fulciri id potest. Et propterea dixi principium esse suppositivum, aut ab illo Ablavio historico, quem sequitur & quem allegat, hac in re deceptum fuisse puto. Sed & paulò post veluti oblitus sui, tradit eos ex Scythia ortos, & stationes eorum profectiois describit, folio sexcentesimo sexto.

Procopius Medicus, velut quidam volunt, Imperatori a commentariis. Hic quia castra Bellisarii sequebatur, dum Gothicum Vandalicumque trahitur bellum, veriora præ aliis tradidisse creditur. Ea tamen quæ in castris acta fuerunt, melius novisse videtur, quam illa quæ domi, & in patria illarum gentium antiquitus contigerant.

De posterioribus

De posterioribus scriptoribus.

Schaffneburgensis ante quingentos annos vixit, Helmodus Presbyter ante quadringentos, Gallus & Cadlubcus ferè synchroni regi Criuoustio. Blondus Forolimensis decades scripsit. Affirmat autem is Slaus iam dudum sedes in Polonia habuisse, indeque primum Illyricum petiisse, & ex Illyrico iterum cum Lecho repedasse.

Dlugossum Delium, natatorem vocat D. Cromerus.

Hæc breuiter.

Ovidii Poetæ descriptiones, quod Iulii temporibus adscripserim, etiam si Augusti tempore exulaverit, causa est quod ei⁹ narrationes seculum Iulii respiciunt. Miror autem recentiores, qui de Getis & Sarmatis vetustioribus sententiam suam ferre, historiamque eorum complecti conantur, cur cum præterierint, cum ille solus id præ aliis scriptoribus, quos nominaui, peculiare habet, quod in exilium ad Getas missus, ea quæ per aliquot annos familiaris inter eos versando vidit, verius narrare potuit, & literis mandare, quam illi, qui alienis auribus, & alienis oculis percontando, ea quæ non viderunt, posteris legenda reliquerunt. Ego igitur de rebus Geticis Sarmaticisque scripturus, autorem huic diligentius nunc examinandum perpendendumque statui. Et quia Geographi describentes aliquam regionem, hanc ut plurimum methodum servant: Primum tradunt situm regionis, deinde fines eius, quæ illi latera vel orientis vel occidentis, septentrionis & meridiei vocant, tandemque ea quæ intra illos fines continentur depingunt, hoc est, vrbes, vicos, & munitiones celebriores, quæ sitæ sunt ad loca nobiliora, fluuios qui regionem præterlabantur. Sylvas item & paludes, quæ putantur esse notabilis quantitatis. Hæc omnia quoad fieri licebit, ex Ovidio illustrare conabimur. Ac situm quidem Sarmatiæ ponit ille ad Pontum, cuius etiam partem maximam Sarmaticum mare aliquoties vocat in carmine suo.

Ovidius.

Situs Sarmati-
arum.

Crede tamen, nec te causas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare daret hyems

Ex hoc testimonio poetæ demonstratur, quod isti populi mare proprium à suo nomine Sarmaticum dictum antiquitus habebant non modò ad occidentem quàm Istula in Oceanum se Sarmaticum exonerat, sed etiam ab oriente quàm patet Meotis & Pont⁹ ad ostia Istri. Ibi enim tum Sarmatæ præcipuas sedes habebant. Proprie igitur loquendo Sarmatia nobis erunt populi illi omnes qui intra duo illa

*Fines Sarmati-
arum à mari
ad mare Sar-
maticum.*

duo illa maria ab occidente & oriente, & montes Sarmaticos qui meridiem respiciunt continentur. Nominat tandem & describit iis versibus præcipua flumina, quæ ad has terras pertineant. Ac de Borysthene sic.

Borysthene.

Cumque Borysthene liquidissimus amne Diraspes

De Danubio.

*Innumeri que alij, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi Nile negat.*

*Nitrositas &
falsedo maris.*

Inter hæc duo maxima flumina veluti inter duos limitaneos fines, alios cōplures describit, quos tam frequentes memorat, ut etiam affirmet p vbertate aquarum, quibus irrigatur Pontus, immutari naturam maris illius, ut dulcedine fluuiialium aquarum nitrositas & falsedo maris alteretur.

De Hypani quem Bozek multi putant.

Hunc Licus, hunc Sagaris Penæque Hypanusque Cratesque

*Epitheton Ty-
ra.*

De Tyra quem Nestrum vocant Poloni.

Labitur & nullo tardior amne Tyras.

Sed hæc descriptio minimè conuenit nostro Nestr. Vocat enim tardissimum, cum cōstet Nestrini celeritate sua & rapiditate multa flumina antecellere.

De mari Sarmatico, id est, de Ponto iterum.

Horrida Sarmaticum cur mare dures hyems

Et alio in loco.

*Celebris men-
tio maris Sar-
matici.*

Sed non Sarmatico tingitur mari

Quod terras Geticas, unde Gotthi tum prodierunt, ubi et Thomos urbs fuit, Sarmatiam vocet.

*Ouidius in Sar-
matia vixit.*

Nec mea Sarmaticum contegat ossa solum

Inter hæc flumina varias gentes collocat, eisque sedes attribuit suas.

De Besis.

Sarmate cingunt fera gens Besique Getæque

Extant adhuc appellationes Biesi & Beszczadi mōtes ad Sambor
De Corallibus

De Corallibus.

*Littora pellis nimum subiecta Corallis,
Hic mea cui recem nisi flauis scripta Corallis.*

Manferunt autem in illis oris & Græci. Sed hi ut plurimum mercatores erant. Manferunt Battarnæ, quos Podgorios plerique putant, & hi magna ex parte Germani erant, sicut & nunc inter Podgorios complures reperias. Manferunt etiam & Gallatæ Mysiis imixti, quos Scordisci & alii vocant. Sed hi omnes inquilini erant. Nam quia per Istrum prono flumine commoda nauigatio tum erat, ideo moris erat omnibus accolis Istri, sed & Callis & Germanis siue militiæ, siue mercaturæ causa, ab occidente Græcos, utpote celebriores & ditiores populos nauigationis beneficio inuisere. Submittebantur etiam non raro & auxilia Græcis à Celtis, hoc est, Gallis & Germanis, ut ex historia Brenonis & Gallogræcorum apparet. Et quia facilius est nauigatio prono quam aduerso flumine, ideo post bella confecta sapius contingebat tenuiores peregrinos ad ostia Istri desperato reditu, ius regionis capessere. Inde exitimo Geticas terras & Mysias multiplici colluie gentium illo tempore repletas fuisse, indeque Mysos vocatos, id est, mieszancy mieszani, ex diuersis gentibus. Sed tamen apparet ius domini pennes Sarmatas Getasque fuisse.

Battarnæ.

Scordisci Galli

*Occasio cur va-
rie gentes ad o-
stia Istri habi-
tabant.*

*Mysiorum cry-
mon.*

Quod Sarmate frequentiores, et stabilimentum Reipublicæ illius erant.

*Sarmatica maior Geticæque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo qui non Coryton & arcum
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima mortis imago.
Non coma, non vlla barba resecta manu.*

In hac descriptione gentium non audimus nominari Germanos, sicuti quidam veterem ibi imaginantur Germaniam, sed tantum Sarmatas Getasque, penes quos militaris ordinis decus manebat, quod ex hac hypotyposi liquet, cum eos equis vehi, habitu & apparatu militari, & quidem numero frequentiores, aspectu truci, coryton & arcum gerentes, euntes & redeuntes equis, ob oculos ponit. Neque Sarmatas separat à Getis sed qualem nunc necessitudinem inter Podolios, Russos & Polonos esse videmus, cum Poloni isthic ferè semper militiam profiteantur & præfecturas administrant, talem quoque tunc statum inter Sarmatas Getasque & alios populos fuisse ex ea descriptione liquet.

*Vetus Germa-
nia.*

I Temperiem

Temperiem cæli sic describit.

Si numeres anno soles & nubila toto
Inuenies nitidum sæpius ipse diem.

Frigora intensissima & genus curriculi quod
Colasam vocant, stridulum.

Nec mare concreuit glacie, nec ut ante per Istrum
Stridula Sarmaticus plaustra bubulcus agit.
Ipse vides onerata ferox ut ducat Iaxis
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.

Religionem eorum sic describit, et quod Dianæ potissimum
addicti erant. Et conferantur cum istis ea quæ Chronologi no-
stri de Dzienomæ seu Dianæ cultu veterum
Polonorum scripsere.

Nec procul à nobis locus est, ubi Taurica dira
Cede Phæreæ spargitur ara Deæ.
Templa manent hodie vastis innixa columnis
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum cæleste fuisse,
Consortem Phæbi gens colit illa Deam.

Mores eorum in bello, & quod soli Romanorum
arma despiciebant.

Maxima pars hominum, nec te pulcherrima curat
Roma, nec Ausonij militis arma timet.
Strumona venisti Marcellanque Geten & c.

Pax incerta apud eos.

Pax tamen interdum est, pacis fiducia nunquam
Sic hic nunc petitur, nunc timet arma locum.

Incurfiones & refugia ad vrbes. Omnes consuetudines istæ in illis
oris ferè hæcenus durant.

Duella, lites.

Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
Dantur & in medio vulnera sæpe foro.

Sterile solum ad Istri ostia non in Podolia ipsa.

Tristia deformes parium absynia campi
Terraque de fructu quam sit amara docet.

Vestitus ratio hybernalis.

Pellibus hirsutis arcant mala brachia
Oraque de toto corpore sola patent.

De decoratione eorum et longis capillis.

Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,

Sterile solum
Polonij vo-
cant hæcenus
Valachi.

Et nitet inducto

Et nitet inducto candida barba gelu.

Conferantur hæc quæ Chronologi nostri de tonsura capillorum,
eorumque prolixitate inter gentes Polonicas commemorant. So-
lebant enim veteri more alere comas Poloni vsque adeo, ut etiam
ad morem mulierum conuoluere eas moris erat. Quem morem e-
tiam Sigismundum primum regem Poloniæ seruasse & in peplo
ambulasse vidimus, & alii antiqui moris homines idem faciebant.
Destinatum autem festum quoddam habebant primæ tonsuræ ca-
pillorum, ut ex Miesconis historia liquet. Addantur huc illa quæ
de Pontifice Benedicto primo referuntur, qui cum Cazimiro pri-
mo Monacho relaxasset votum, ut regiam dignitatem liceret ei
adire, hanc legem genti Poloniæ imposuit, ut illum morem proli-
xos capillos gerendi tanquam gentilem abiceret. Sed tamen mos
alendi capillos Sarmaticus non prius fuit abrogatus, quam post
quandam cladem, Buconiensem dictam, ubi complures ex Polo-
nis inuenti erant capillis ex arboribus suspensi. Et tunc primum
nausæ coepit esse illa comatio Polonis, quæ olim decori & elegan-
tiæ seruire putabatur. Hæc prolixius de vestitu & de decoratione
Polonorum dicere placuit, ut si descriptiones historicæ non suffi-
ciunt ad probandum, Sarmatas Geticos non fuisse Germanos, (qui
ab istis consuetudinibus, omnibus ætatibus remotissimi fuerunt)
at hæc sola vestitus ratio, & decorationis mos, tum denique con-
suetudines eorum tam in pace quam in bello, non modò nobis o-
stendant, sed etiam re ipsa ante oculos conspiciendos statuunt pri-
mos nostros progenitores. Pinguntur nunc Lechi, Czechii & Bo-
lessaorum imagines à pictoribus & typographis, quæ prorsus refe-
runt antiquissimam ideam veterum Polonorum. Et cum artifices
illi diuexantur arguanturque à curiosis, ob licentiam fingendi
quas vellent imagines veterum heroum, affirmant se hæc probare
posse non modò ex traditione veterum, sed etiam Phænomenis
magicarum artium: aiuntque circulatoros & nigromantas vete-
res ita fuisse harum rerum peritos, ut possent ex veteribus bella-
toribus, quos vellent, arte malignorum spirituum, à puluerib. ex-
citare, in proprioque habitu & forma visendos demonstrare.
Quod & nostrò æuo de quodam Fausto Germano Nigromanta,
ab iis qui hæc viderunt certo affirmatur, quòd videlicet quodam
tempore, expectantibus ab eo Norinbergenfibus, Aeneam, Achil-
lem, Hectorem ac Herculem & alios heroes equis infidentes, pro-
prioque & natiuos vultus & vestitus habentes, spectandos in sub-
urbio ante portas & moenia cunctis visendos statuerit. Et quia ve-
teres Cracouienses municipes præ alijs his artibus dediti & im-
plicati erant,

Festum prima
tonsuræ.

Benedicti Pa-
pe transactio
cum Polonis.

Magica Phæ-
nomina.

Faustus Nigro-
manta.

plicati erant, itaque constanter affirmatur de iis, quod ministerio eiusdem artis, tales euocauerint umbras heroum Polonicorum, quales Ouidius depingit, & quales postea typis mandare, & in com pitis pingere coeperunt.

De oeconomia Sarmatarum et in primis de domicilijs eorum.

Gentes hasce sparsim habitasse autor est Procopius, ob idque Sporos, id est sparsos fuisse vocatos. Vandali iam magis cultas domos habebant. Sicuti & nunc Poloni elegantia ædium Russos & Podolios antecellunt. Ac in eo genere politiae Procopius praefert Vandalos Slauis: sed illo æuo etiam apud Germanos idem ferè mos ædium extruendarum fuit teste Strabone lib. 7. Casis, inquit, habitant, structura in vnum diem constantibus, nomadibus quas in curru circumuehant similes.

Oeconomica mulierum sic traducit.

— Palladis vti
Arte Tomitane non didicere nurus,
Famina pro lana Cerealia munera frangit,
Suppositoque grauem vertice portat aquam.

De potu eis usitato.

Nos habeat regio nec pomis sacra nec vuis.
Et fermentatis imitantur vicia sorbis.

Hoc genus potionis ex pasta farinae subacta, & quantum satis est fermentata aqua calida, & herba aliqua, videlicet, vsibranca, vel pampinis vitium adhibitis. Quod genus potionis in deliciis est adhuc apud gentem Russorum, at Germanis haecenus incognitum. Quod autem dicit nec vinum nec poma habere istas regiones, hoc condonandum forsitan est poetæ, qui ut citius flesteret ad commiserationem sui Romanos suos, interdum amplificat suas miseras. Nisi malimus credere, vetustioribus temporibus caruisse vitibus illas regiones ad Istrum.

Lingua Sarmatica et Getica Ouidio ita cognita fuit ut loqui ea et scribere potuerit.

Cumque ego de vestra nuper probitate referrem
Nam didici Geticæ Sarmaticæque loqui.
Ab pudet & scripsi Getico sermone libellum.
Structæque sunt nostris barbata verba modis.
Et placui, gratæ mihi, cepique poetæ
Inver inhumanos nomen habere Getas &c.

Qui veterem Germaniam (ea enim phrasi vtuntur) ad Pontum statuunt, & Getas

tuunt, & Getas Germanos fuisse affirmant, ut hoc hominibus probent, in eo potissimum elaborant, ut doceant Getas sermone Germanico omnino vsos fuisse. Nescio enim quomodo verisimile videatur, ut credamus illos populos eiusdem stirpis gentisque esse, qui eandem inter se linguam communem habent. Volunt autem suum axioma hoc fulcire autoritate Strabonis, quam tamen non adducunt, nec locum ubi nam quaerenda sit monstrant. Sed iam dictum est, in confirmandis huiusmodi rebus, delectum adhibendum in scriptoribus. Qui narrata narrant, nec propriis oculis ea viderunt, tales etiam in foro ad probandas res dubias non admittuntur. Poëta hic, cum tam longo tempore inter eos vixerit, merito inter scriptores eius argumenti primum locum habere debet. Dicit autem hic & gloriatur se in lingua Sarmatica & Getica ita profecisse, ut posset non modò communia obiter transigere, sed etiam Getica poemata ad captandam apud eos hoc modo beneuolentiam, fundere. Nequaquam autem patiuntur circumstantiae, ut putemus Geticum Sarmaticumque sermonem duas linguas inter se dissidentes fuisse, sicuti Germanicam & Polonicam discrepare videmus: vel si admittamus duas, tum sibi admodum affines credibile est fuisse, sicut modo Russorum & nostram, cognationem magnam habere videmus, ita ut etiam si vna ab altera dialectis dissideat, tamen natura vtrarumque & sonorum ratio eadem est. Apud me omnino nullum dubium relinquitur, quin credam, quamuis rerum magna vicissitudo fuerit, tamen regiones illas, quæ etiamnum lingua Slauonica vtuntur, longè ante nos retroactis seculis eadem vsos fuisse. Nimirum Mysiam inferiorem, quæ nunc Bulgaria est, Pæones ad Strimonem & Aenium ubi nunc Bessini, Lyburnos ubi nunc Croatae ac demum Illyrios & Dalmatas, adeoque omnes populos, qui Græciæ impendent, incipiendo ab Istrò. Nam etiam si historia testatur, postea subiisse quosdam populos Septemtrionales in illa loca, tamen veteres colonos, reliquos aduentitios ac simili lingua vtentes anteuertisse huius sue linguae vsu credibile est. Vbi enim postea & quando abolita & abrogata illa lingua istarum gentium fuerit, non reperimus. Et certè incredibile est, ex quo subintrarunt gentes Slauonica in illa loca, tam breui tempore ita adulterare potuisse eorum linguam ut à fundamento conuellere & suam de integro inuehere possent. Considerentur saltem celebriorum locorum cognomina, quibus vsa fuit vetustas. Insula illa notissima antiquitus Peuca dicta. De qua Lucanus sic libro quarto.

Getæ veteres
quoniam sermo
ne vsi sint.

Cognomina ce
lebriora apud
veteres.

Et barbara Cone
Sarmaticas ubi perdit aquas, sparsamque profundo

1 3 Multifidi Peucen

Peuca insula. Hæc inquam Peucen, Miedza etiam vrbs, quæ & Strymon dicta, & à Pæonibus quondam inhabitata, nonne apertè Polonicam dialectum sapit? Sic in Illyride mons quæ Curuanka Ptolomæus nuncupat. Hæc, inquam, appellationes, si eas expendas, manifestè referunt sonum & inflexionem linguæ nostræ. Et adhuc in Polonia complura reperias nomina nobiliorum locorum & cognomina familiarum quæ Pelconum nomine vocantur. Vnde & peruetusta illa vocabula prodiisse credo, Svvatopelka, Iaropelkao, quibus præ aliis Pomeranorum duces non ita pridem appellari desierunt. Sed & illa prouincia propinqua Pomeranis Paluki, inde nomen traxisse putatur, Sic altiora promontoria ex quibus speculari solent aduentum hostium, Rusi hætenus Curhani vocant, quæ appellatio prorsus conuenit cum cognomine montis illius Curuanka, qui Noricum ab Illyride determinare à Geographis veteribus perhibetur.

Miedza vrbs. Sic Miedza vrbs, Strymon Ouidio dicta significat nostris metam, qua fundorum dominia determinantur. Nam sicuti vrbs illa Metis à meta est dicta, quod Germaniam à Galliis dirimere dicitur, ita regio Strymonis cum suis illis altissimis montibus, Hæmo inquam & Rhodopen, has vniuersas Slauonicas gentes ab vniuersa Græcia dirimebat: ut quicquid Istrum versus vergeret Slauonum esset, & quæ ad Aegeum mare & Propontidem spectarent, ad Græcos pertinerent. Sic Bessi populi antiquissimi ad eundem Strymonem, ab eodem poëta toties celebrati, Polonicam quoque appellationem prorsus olent. Et nescio an montes Biesczady nuncupati, qui confinio Transyluanicæ sunt, aliqua cognatione cum illis non participant. Adde istis montes Krepak, qui ab ipso Ptolomæo Carpatus vocatur. Et multa alia iis consimilia adduci possent, sicuti inferius vbi Traiani tempora persequemur, adducentur. Ac tandem, ut meam sententiam breuius iterum declarem, mihi sanè incredibile prorsus videtur, in tam amplas & vastas regiones, quæ forsitan maiorem partem Europæ complexæ sunt, & ab Adriatico ad Glaciale mare extenduntur, fortuito, aut bellorum iniuriis, ut aliqui volunt, linguam Slauicam, ut peregrinam & ascititiam à sexingentis & octingentis annis dispersam ac disseminatam esse. Cuius rei etiam paulo superius rationes à me adductæ sunt. Sed quid opus est istis hic cornutis argumentis à signis, ab antecedentibus, à consequentibus, à rei adiunctis, ab vnitæ linguæ, cum autoritas Procopii historici ad dissoluendas istas omnes contentiosas concertationes sit ita aperta ut nihil apertius in ea causa dici potuerit. Eius verò hæc sunt verba: Gothicæ gentes multæ quidem & aliæ prius fuere

us fuere quàm nunc, omnium maximè ac potissimum Gotthi & Vandali & Visogotthi & Gepidæ, iamdudum Sarmatæ & Melanchlæni appellati. Non igitur amplius mirabitur lector, quod Sarmaticam historiam texentes, persequendo tempora Darii, Alexandri, Gepidicorum & Ostrogotthicorum, ad constituendum integrum corpus historiæ mentionem sæpè fecimus, cum omnes istas gentes apertè in nomen & titulum Sarmaticum coartarit Procopius, his enim postea subiungit: Sunt & qui Geticas has gentes vocent, quæ omnes nominibus quidem inter se differunt, cætera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flauī, proceri quoque; & aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur. Similiter omnes Arianæ fidei, lingua vna Gotthica appellata vtentes, & ut mihi sanè videtur ex vna omnes gente procreati, nomina postea ab eorum ducibus varia sortiti. In autem populi, loca supra Istrum iam pridem incolere (nota habitationem Sarmatarum ad Istrum iam pridem.) Deinde Gepides loca circa Singidum & Syrmium tenuerunt. Hætenus Procopius. Non diuersum Plinius lib. 4. cap. 12. de iis tradit. Has omnes gentes inquit alias Sarmatas, alias Getas, alias Scythas, alias Dacos, alias Amaxobios vocatos, variè littori, Istri scilicet, apposita tenuere. Hinc est quod Ouidius sicut & Plinius in suis Poëmatibus variè has gentes nominat, iam Getas, iam Sarmatas &c. Eò quod sicuti ad Vistulam ita ad ostia Istri mixtim & indifferenter habitabant. Quod autem Strabonis auctoritatem quidam prætereundum volunt, certè non contemnendum testimonium attulissent, si locum vbi hæc scripserit Strabo citassent. Sed nihil tale apud Strabonem reperio, nisi quod expressè dicit: *ομιλογουσι οἱ δὲ ἑσθ' ὁ γένος τῶν Δάκων*: vnilingues autem vel eadem lingua vtuntur Getæ cum Dacis. Cum autem Ouidius testetur se didicisse Geticè Sarmaticèque loqui, non duas sanè linguas didicit, præsertim iam senio confectus. Nec duarum linguarum tanquam diuersarum mentionem facit. Nullum ergò dubium est, Getarum & Sarmatarum vnam fuisse linguam, ut ex Procopio apertè probatum est. Non est autem parui facienda autoritas vtriusque istorum tam Ouidii quàm Procopii. Nam etsi Procopius in istis regionibus non mansit, ut Ouidius, tamen in exercitu Bellisarii cum Gotthis & Vandalis conuersando, de omnibus rebus istis certior reddi potuit, ita ut præ omnibus aliis scriptoribus, qui narrata ab aliis narrant, isti duo in ea causa merito sibi primum locum vindicare possint. Nemo igitur deinceps obstrepat, nec cōtendat Gotthos, Germanos fuisse, nec Germaniam veterem ibi itatuat, vbi antiquitus erant sedes gentis Sarmaticæ.

Getæ seu Gotthi, Vandali, Gepidæ, Ostrogotthi Sarmatarum nomine continentur

Plinii auctoritas.

vnilingues.

Ouidius, Procopius, cum alijs autoribus sunt anteposendi.

Palynodia

*Palynodia in qua Ovidius retrahat, quod acerbius
interdum has gentes traduxerit.*

*Apologia pro
Sarmatica gen-
te.*

*Talia succensent propter mihi verba Poëta
Iraque carminibus publica mota meis.
In loca non homines verissima crimina dixi,
Culpatis vestrum vos quoque sæpe solam.*

*Due cause cur
apologie sue
Poëta menda-
cia admiscet.*

*Homeri testi-
monium de Ge-*

Occurrunt quædam in lectione huius Poëtæ, quæ perperam & affectatè dicta esse putantur. Sed non difficile erit ea dignoscere. Nam ubi petit reuocari ab exilio, calamitates suas iupra modum amplificando regionis intemperiem accusare solet, ac interdum etiam gentis mores traducit, ut ita Augustum citius ad misericordiam flectat. Adhæc quia perspectos habebat mores gentis suæ, quod perlibenter audiebant criminari & in odiū adduci illas gentes, quæ potentiæ & dominationi eorum resistere poterant, itaq; criminationibus calumniatoriis indulget aliquando. Omnibus enim propemodum Monarchis, qui virtute militari vnquam excelluerunt, quasi ingenitum esse videtur, aduersarios suos non modo regnis & opibus exuere, sed quod maius est, exilium eorum insidiari, famæque bona & autoritate expoliare. Cuius rei ratio in promptu est. Milites enim eorum in eos maximè feritate & rabie militari ferebantur, qui populariter contumeliis & probris supra alios apud eos traducebantur. Proinde Ovidius in omnes partes oculos circumferens, & quid quaque parte geratur, vnde causam suam fauorabilem redderet, sollicitè circumspiciens, nomini Sarmatico Geticoq; non parcat, & criminando mores, accusando cælum, vituperando terram, amplificandis suis calamitatibus, nimis multus est. Ex eo genere & illud est, quod eò amentia interdum prouehitur, ut conuicium barbariei interdum eis impingat, & quæ ipse retractauit reuocauitque, eis non veritus est obicere. Principes ergo, si nomini suo apud posteros optimè consultam volunt, vel hoc exemplo moniti literatos viros maiore in pretio habeant, ne dum eos minus dignè tractant, vitreoli ineluibilibus maculis ab eis aspergantur. Vnus homo Ouidius quantum nocuit gentibus nostris, eorumq; opinionem quantum læsit, exemplo esse potest. Sed recepturi canamus. Redeundum est, vnde digressi sumus. Si autoritatibus certandum est, maioris autoritatis apud quosq; Darii Magni regis Persarum esse debent testimonia de gentibus nostris, quam Ouidii, qui cum hæc effutiret, rem priuatam agebat. Retulimus autem paulò superius Darium hoc testimonio gentes nostras ornasse, *ἐνδοξοτάτους καὶ δυνάμοτάτους τῶν ἄλλων* vocando. Similiter & Homerus ex sententia Iouis eisdem vocauit, Gala-

uit, Galactophagos Abiosque his non est iustior vlla gens hominum. Hoc testimonium de maioribus nostris nulla vnquam malignitas hominum abolere poterit: atque hoc quidem præconium Ouidio obicim⁹, qui impatiens exiliū, homo Italus lactuca & aliis condimentis palato feruientibus orbatu^s furiosè indignatur & subinde diis deabusque suis, in crimen vocando cunctos, non parcat. Quanquam postea furore poetico mitescente ad se redit, & ea quæ petulantius exciderunt recantat, affirmatque se loci & regionis inclementiam potius accusasse, quam homines ipsos, ut manifestè ex carmine à nobis citato liquet. In loca, inquit, non homines verissima crimina dixi. Et abutuntur quidem non pauci versibus istis Ouidii, sinistri nescio quid de istis gentibus sentiendo. Sed si hac in re vnus alicuius testimonio niti volunt, Germanos certè Plinius inter Scythas etiam reponit. Et Ovidium etiā ipsum quamuis latine loquentem, *Getæ barbarum* vocabant, ut ipse de se testatur. Sed & Cato Græcis indignatur. Etiam, inquit, & nos vocant Græci barbaros & spurios. Sed quid? Dum de huiusmodi popularibus conuitiis disceptatur, eo ferè res deuenit, ut Anacharsis apud Athenienses Scythia fiat, & vice versa Athenienses apud Anacharsen. Ac barbaros quidem Romani vocabant, quicumque eis imperia præstare nolebant. Tandem vocabulum adaptatum est omnibus qui vitam suam feritate, asperitate & incivilitate morum infuscerent, teste Cicero de claro Oratore. Tandem posterius seculum barbaros coepit vocare omnes illos populos, qui Christiani non essent. At cum gentes nostræ multis attestantibus, humanitatis virtute permultos alios populos superent, certè barbari non nisi à barbaro & immani homine vocari possunt, ut interim non confugiamus ad legum præsidium, quæ determinant, neminem hominum, qui Christianæ professionis sit, deinceps vocari posse barbarum.

Quis sit barbarus?

*Humanitas
Polonorum.*

De Ouidij exilio.

Causam exilii Ouidii referunt editionem libelli illius de amoribus. Nam Romani etiam si gentiles fuerint, tamen honestatem matrimonii coluerunt. Dicunt autem insidiatum esse thoro Augusti, sed cum exulans, fuerit propemodum sexagenarius, non puto ob ætatem, obnoxium fuisse vsque adeo illicitis amoribus, præsertim cum ei coniux fuerit. Viuius Epithaphium sibi scripserat: & vir quidam ex Russia spectatæ nobilitatis, dixit se reperisse lapidem quendam in planicie quadam ad oppidum Asau, cui hoc carmen incisum fuit, quod venam Ouidii refert.

Epitaphium Ouidij.

Hic situs est vates, quem diri Cæsaris ira
Augusti, patris cedere iussit humo.
Sæpe miser voluit patris occumbere terris,
sed frustra, hunc illi fata dedere locum.

LIBER TERTIVS

In quo ea quæ acta sunt in ijs terris, ab Augusto usque ad
Constantinum Magnum, comprehenduntur.

P R O O E M I V M.

QUOD librorum nostrorum distinctionem Imperatoribus ijs tribuimus qui non sine
præfatione honoris, Magni vocantur, causa est quod regnantibus ipsis maxime mu-
tationes in mundo fiebant, quæ cursui huius historice narrationis abruptum. Ideo
hinc iure auspicabimur librum tertium, cum Pompeius Magnus statim præcessit hæc
tempora. Maior tamen Pompeio fuit Iulius, qui ab eo fuit superatus: sed utrisque Maximus est
saluator noster, quod ille fuerit domitor cæli & terre. Ideo ei ab angelo nomen Magni inditum
fuit. Et tunc mutationem longè maximam mundus expertus est.

De temporibus Augusti
Cæsaris.

Anno ab orbe condito 3963.

Anno Christi saluatoris, qui propter nos & propter nostram salutem descendit de cælis, 4.

Aduentum Chri-
sti quæ mala
præcesserunt.

IAM peruenimus ad annum 3963, nobilem aduentu
Christi saluatoris nostri. Multæ & maximæ mutatio-
nes acciderunt istis temporibus. hoc est, ante & post an-
num natalis Christi. Nam orbis terrarum concussus
bellis Iulii Cæsaris & aliorum Romanorum ducum, vnam post
aliā cateruam malorum secum trahebat, & quod in annua cœ-
li conuersione sub tempora mēsis, sole ad summum apicem ascen-
dēte fieri solet, ut mota sidera tum maximè tonent & post illa toni-
trua ac tempestates serenitas ut plurimum consequi solet, sic in hu-
mani generis conuersione mundus tum intremuit bellis & rumo-
ribus bellorum, denuntiāns nobis serenitatem futurorum bono-
rum. Nam Deus miseratus vicem generis humani mundo plus sa-
tis tot & tantis malis defatigato, donauit saluatorem, qui sua mor-
te pacificare debuit omnia quæ in cœlis & quæ in terra. Donauit
& principem

& principem clementia & bonitate spectabilem Augustum Cæsa-
rem, sub quo rursus recreatus aliquo modo mundus à bellorum tu-
multibus requieuit. Neque hæc statim acciderunt postquam adi-
isset imperium. Nam ut taceam alia bella, quæ ab eo in diuersis mū-
di partibus gesta sunt, de iis tantum necesse est nos loqui, sine quo-
rum cōmemoratione enarratio historice nostrarum gentium confi-
stere nullo modo potest. Tria igitur præcipua bella numerantur
quæ gessit Augustus cum Vltimontanis, ut vocant, regionibus, &
omnia propemodum ad Danubium. In Rhetia quidem & Vinde-
licis ad caput fluminis ipsius per Drusum Germanicum. In medio
hoc est, Pannonia, per se & Tiberium. In inflexione verò, ubi iam
Ister vocari cœpit, & ad ostia properat, quo sese exoneret in Pon-
tum, hoc est in Mysia inferiore, per M. Crassum. Et Germanici qui-
dem belli initia Germanis fuisse lætiora. Nam tribus legionibus
quas duxit Varo profligatis, & Druso ex lēione cruris mortuo, Ro-
mani admodum consternati fuere, nisi Tiberius rursus eorum res e-
rexisset. Cum enim Pannonios & Noricos edomauisset, promouit
castra in Germaniæ interiora, laturus suis auxilia. Et aperto qui-
dem Marte nihil tentādum sibi duxit. Nam Harminii maximi tum
Germanorum ducis fortunam reformidabat. Consilio ergo addit
dolum, cōductis enim & concitatis Harminii cognatis, domi eum
interfici curauit. Interim ipsemet Imperator Augustus, ubi fuerit
& quid gesserit, sic Suetonius in vita eius describit: Reliqua, inquit,
bella per legatos administrauit, ut tamen quibusdam Pannonicis
atq; Germanis aut interfuerit aut non longè absuerit. Erga Sarmia-
tas autem Augustus mitiorem se præbuit. Nam cum Oratores Sar-
matarum ei occurrissent, & de pace mentio fieret, facile hanc eis an-
nuit, & superiorum cladum acerbiter obliuioni tradidit, adie-
cta tamen conditione, ne deinceps limites Istri transirent, Mysiaq;
abstinerent, vnde liquet quod initium Geticorum bellorum cum
Augusto & Romanis, fuit de finibus concertatio. Cum enim Ro-
mani in hoc semper incumberent, ut quā latissimè & longissime
proferrent suos fines, itaq; Getas Istri ripas transire prohibebant.
Et ut durabili præsidio eorum conatus infringere possent, semper
more suo præsidarios in finibus illis Mysiæ tenebant. Meminit Po-
ëta Ouidius Flacci cuiusdam præfecti copiarum illarum, quæ apud
Romanos tum merebant stipendia. Habentur hæc lib. 4. elegia 9.

Transactum
Augusti cum
sarmatis.

Causa bellicum
Romanis de fin-
suo finium.

Flaccus dux co-
piarum.

Præfuit his Grecine loci modò Flaccus & ille

Ripa ferox Istri sub duce tuta fiat.

Hic tenent Mysias gentes in pace fideli.

Hic arcu filios terruit ense Getas.

K

2

Narrat

Narrat etiam de eodem Flacco, quod urbem Troezen à Getis captam recuperavit, quæ tamen longius ab Istro Græciam versus distabat. Existimo autem Flaccum fuisse hunc, ad quem Valachi nostri originem suam referunt. Sed quæ narrant Valachorum historiam, pugnare videntur cum serie vniuersalis historiam: nondum enim tum Romani ripas Istri transcendere cogitabant, nedum ut legiones transmittere, ubi nunc est Valachia, possent. Quod ex hac transactione Getarum cum Augusto, cuius modo mentionem fecimus, sole clarius cerni potest. Sed de Valachis inferius luculentius, ubi tempora Traiani Imperatoris persequemur.

Ex sacris literis.

Quæ adferenda erant ex Poëtis & historiis, iam attulimus, veniamus iam ad sacros scriptores. Paulus dicit ad Romanos cap. decimo quinto, se prædicasse Euangelium nostris hominibus, quodque incipiens ab Ierusalem & circumiacentibus regionibus usque ad Illyricum impleverit Euangelii Christi munus. Constat autem & Dalmatas Illyriorum appellatione non raro comprehendendi. Ad Titum autem capite tertio, testatur se in urbe Nicopoli ad Danubium sita hybernaturum, eoque ad se Tichicum discipulum properare iubet, unde etiam epistolam illam ad Titum scribit. Ostentum est autem Gotthos tum habitasse ad utramque ripam Istri, & Sarmatas & Gepidas ad Syrmium, ut ex Ouidio probatum est, hoc est in Mysia ubi hætenus Rascii & Bulgari lingua nostra videntur. Vbi & Philopolenium moenia, de quibus in Alexandro Magno retulimus. Inde fit, quod Russi hætenus gloriantur, & passim iactant quod Paulus ipsis prædicauerit Euangelium, eosque illo sacro edulii genere pauerit, quod Cuthiam illi vocant. Petrus etiam Apostolus priorem suam epistolam, ante alios dirigit ad ecclesias Pontum inhabitantes, ubi primariæ Sarmatarum sedes erant. Sed & de Apostolo Andrea Græcorum historiam & Russi multa prædicant, & quod sedis Constantinopolitanæ conditor fuerit, sicuti Petrus Romanorum, affirmant. De eius etiam indefesso studio in promouenda Euangelii prædicatione mira narrant, affirmantque eum zelo prædicationis ita prouectum, ut etiam Sarmatiam totamque Russiam & intima Moschouiam penetraverit. Diuus Andreas, inuectusque ostia Borysthenis, Albam Russiam, ac tandem totum septemtrionem peragravit, peruasitque ad caput usque sinus Venedici, ut etiam in picturis Geographorum passim eius imago annotatur: inde mare Botnicum, Suedicum, Liuonicum, Balticum, sinum Godanum ac denique Oceanum ipsam Germanicum

*Nicopolis est
Bulgarie metropolis.*

Paulus Russiam prædicauerit?

Eusebius lib. 3. cap. 1.

Andreas sedis Constantinopolitaneæ fundator

manicum fulcasse, ac demum emenso illo circulo, quæ Oceanus lambit Germaniam, ostia & portum Herculei freti intrasse, sicque nauigando usque Eperum in Græciam rediisse, isticque crucis morte crudeliter à rege illius oræ affectum esse, in quam sublatus triui spatio ad extremum usque halirum non desit viam salutis annunciare cunctis astantibus. Hæc si vera sunt, Paulo qui gloriatur se supra alios Apostolos laborasse, videtur non fuisse inferior, exantlatis tot laboribus, vigiliis, & forsan etiam naufragiis.

Collatio laborum m. c. c. c. Dei, Andrea cum Apostolo Paulo.

Anacephaleosis rerum quæ acciderunt inter Sarmatas & Romanos, ante & post aduentum Christi, ubi queritur quidnam populus Romanus in regiones, quæ ex hac parte Danubij sunt, iuris habuerit.

Cogitans hac de re, & causam totam diligentius expendens, nihil amplius inuestigare potui, nisi quod Romani affirmant deuicto Mithridate Rege Ponti, iure belli omnia quorum dominus erat Mithridates ad se deuoluit. At ostendi potest, quod ne ipse quidem Mithridates legitimo iure aliquid hic possederit, excepta Taurices parte aliqua, itaque neque Romani aliquid hic sibi vindicare poterant. Nam cum attriuisset Roxolanos, & circumuenisset Reges Tauricæ, Palaco, Scyturumque eius filium, insinuare se aliquo modo in possessionem huius ripæ citerioris coepit. Itaque Romani tribus ingentibus bellis superato Mithridate, felicitate Sillæ, virtute Luculli, & magnitudine Pompeii, totam Póticam regionem credebant iam esse sui iuris. Hinc est quod Pompeius Pontum in prouincias redegit, & postea regibus Bosphori omnia attribuire voluit. Sed nihil tum nisi verbis actum est, ad rem ne deueniret negotium, totius Aquilonis conspiratione refragatum est & nostrorum viribus, ita ut tonante & fulminante septemtrione omnes nubeculæ illæ Romanorum discussæ esse videantur. Sed ex sequente cõsignatione temporum tota hæc controuersia clarior reddetur.

Cõsignatio temporum sub Augusto.

3846. Lucius Cecilius bellum cum thracibus gessit. Florus autor.
3852. Portius Cato malè contra thraces pugnavit & Scordiscos.
3854. M. Liuius Drusus aduersus Scordiscos gentes à Gallis oriundas in Thuria feliciter pugnavit, magnumque honorem tulit. Florus.
2892. Scribonius Procos vicit Dardanos, & ad Danubium usque primus Romanorum penetrauit, triumphumque meruit.

K 3 2890. Hinc

2890. Hinc excitatae gentes septentrionales, coadunato ex omnibus gentibus exercitu, ac sicut Romani ad Danubium, ita illi ad Adriaticum mare usque progressi sunt. Discedentibus illis Romanis illos insecuti sunt. Tunc Lucullus ad terminum gentium Tanaim delatus est, Appius in Sarmatas, Curio versus Daciam venit, sed tenebras saltuum expavit, ut superius dictum est. De his Florus libro 3. cap. 4.

Ita exasperatis utrinque animis exarsit Mythraticum bellum. Nam Mithridates rex Ponti non amplius differendum negotium ratus, attrectari terminos suos à Nicomede ut causam belli praetendit. Spem ac fiduciam dabant ei Romanorum vitia, quod tunc civilia & socialia bella inter eos exarserant.

3881. Primus Sylla cum Mithridate concurrat, post civilibus bellis auocatus negotium Lucullo committit. Plutarchus in Luc.

3894. Lucullus secundus dux, fugato Mithridate Armeniam populatur, Tigranem in regnum redire cogit. Lacherem in amicitiam recepit. Fuit is filius Mithridatis rex Bosphori. Hoc bello immensos thesauros ad illas delicias quibus post se dedit, comparavit, Apollinemque Capitolinum ex Bosphoro secum Romam asportavit. Potuisset autem Lucullus Mithridatem superare, sed eum militum seditio retinuit.

Tertius dux Pompeius, in Mithridatem, noctu commilitante luna & lumen praebente irrumpit. Post ultimam victoriam in provinciam Pontum redegit, tandem Romae triumphum splendidissimum duxit. Plinius septimo.

Conquieverunt postea haec bella pontica, per triginta & aliquot annos usque ad Augusti tempora, quando in Hispanias post Acciacam victoriam sese contulerat. Tunc etiam Crassus Thraciam in officium reduxit. Iam enim antea domiti desciverant. Interim Sarmatae exercitum conscribunt, iamque ad Danubii ripas pervenerant, sed Augustus ad Lentulum scribit, ut ad ripam Istrum transitum eis impediret.

Et quia fatale Dei decretum ad pacem faciendam cunctas gentes orientales occidentalesque urgebat, ut adventus Messiae pacis beneficio clarior redderetur, etiam ipsi Sarmatae missis legatis ad Augustum Caesarem amicitiam absque numeribus, quod nemini antea contigit, facile impetrant. Haec pax duravit per annos 30, usque ad tempora Tiberii, quando Mysiam provinciam iisdem Romanis vi eripuerunt Sarmatae.

Florus lib. 4.
cap. 12.

Consignatio

Consignatio locorum quae ad intelligendam historiam rerum nostrarum temporibus Augusti multum facit.

Quidam vir doctus historicus nostri seculi pulcherrime de Augusto ad eum modum: Deus hunc iuvenem, qui non erat praetor, mirabiliter texit, & adiuvit, & per eum imperio restituit pacem.

De limitibus ad occidentem.

Suetonius in vita Augusti, Germanos, inquit, ad Albim fluvium, summovit, ex quibus Suevos & Sicambros dedentes se traduxit in Gallias &c.

Sabellicus in verba Suetonii sic. Albis fluvius est qui in duos spacia Germaniam determinat, & autor est in primo libro. Strabo, qui in septimo quoque libro tradit, Romanos non transcendisse fluvium Albim. Et Lucanus in secundo

Albis Romano
rum limes.

*Fundat ab extremo fluvio Aquilone Suevos,
Albis & indomitum Rhenum caput.*

Haec de occidentali limite Germanorum. De orientali vero quod Danubii ripa dividebat Sarmatas à Romanis, testatur Augusti scriptum ad Lentulum, cui praecipiebat, ut ripam tantum defendat Danubii. Florus libro 4. Et Ovidius de Flacco. Hoc, ducce, inquit, ripa tuta fuit. De Scythiis vero Suetonius: Scythas auditu modo cognitos Augustus pellexit ad amicitiam populi Romani ultro per legatos petendam. Sed Strabo non sine sale risit Scytharum potentiam, de qua tamen gloriatur: Gens Scytharum, inquit, aduersus externos inuicti sunt, atque inexpugnabiles, quod nihil, inquit, habeant, cuius causa servitutem sustinere velint. Haec ille libro 7.

De Sarmatarum viribus, temporibus Augusti sic inquit Strabo. Berebistes natione Geta, cum imperium in suam gentem suscepisset, eam crebris afflictam bellis refecit, tantumque exercitatione, sobrietate ac diligentia profecit, ut intra paucos annos magnum constitueret regnum, finitimasque plerasque gentes, Getarum imperio subiecerit, quin & Romanis iam coepit terrorem afferre, Istrum audacter transiens, Thraciamque ad Macedoniam usque & Illyricum populans, idem Celtas Thracibus & Illyriis permixtos vastavit, Boios qui sub Critasiro erant prorsus deleuit, itemque Thauriscos, ut suae genti tanto maiores essent facultates.

De Cotifone Rege Gotthorum tempore Augusti.

Cotifonem tanti fecerat Augustus, ut eum affinem sibi fecerit. De Cotifone Horatius libro 2. Carminum.

Occidit Daci Cotifonis agmen.

Medius

*Medius infestus sibi, luctuosus,
Dissidet armis.*

Si quis autem luculentius nosse velit historiam horum temporum & scire quid actum sit Iesu Christi temporibus in istis terris, legat de Arminio Duce Germanorum, bellicosissimo, qui solus tum opposebat se potentiae Romanorum. Passim haec occurrunt. Legat etiam de Marobudo rege Moravorum qui fuit gente Sarmata de stirpe Quadorum. Habentur haec apud Cornelium Tacitum, Suetonium, Strabonem lib. 7. & Velegium Paterculum. Tempori tum serviebat Marobudus hic: videbat enim fatis quibusdam Romanorum potentiam in immensum crescere. Itaque consilio magis quam armis Augusti vires auertebat. Coluit quidem pacem cum Romanis, sed ita, ut ostenderit sapius, si laevisit fuisse ab eis, & voluntatem & potestatem resistendi sibi non defuisse. Ideo Romani considerata hominis prudentia & dexteritate in rebus agendis, blandè cum eo egerunt. Quin potius eum contra Arminium acerrimum ipsorum hostem concitabant, ut ita inferendo ei arma, Germanorum vires à tergo reuellerentur. Quod ut magis strenuè ageret, auxilia etiam ei mittebant, non militum quidem, nam id ob loci distantiam vix præstare potuissent, sed magna vi pecuniae ei missa: consiliisque suppeditatis per internuncios res gerebatur. Itaque ad Albim usque tum fines domini sui Marobudus extendat. Sed in senectute eum dissidia domestica exceperunt, ita ut patria relicta in Italiam abire cogeretur, unde postea, astutia Romanorum detentus redire non potuit. Batus Rex Dalmatarum synchronus etiam Marobudi fuit. De quo vide in Descriptione nostra Poloniae.

Post tempora Augusti, regnante Tiberio.

Anno ab orbe condito 3979.
Anno Christi 17.

Augusto regnante Sarmatogetae servientes tempori aliquo modo conquieverant, sed deinde succedente Tiberio ad ingenium redierunt, armisque veteres sedes repetere coeperunt, & Mysiam quae Pannoniae iungitur, ad Pontumque usque cum Danubio decurrit, infestis armis ingressi occupabant, Imperatore siue arma tam bellicosa gentis reformidante, siue negligentiae vitio laborante & coniuente. De qua re Suetonius ita scribit: Armeniam à Partis occupari, Mysiam à Rege, Dacis, Sarmatisque, Gallias à

Gallias à Germanis vastari neglexit &c. Haec Suetonius. Quod autem nomen regis inculco, facio ideo ut series regum antiquissimorum, qui istis gentibus imperitabant aliquo modo instaurari & recolligi ex historicis possit. Si autem addatur hic rex illis duobus, quorum mentionem feci, persequens Alexandri Magni tempora, habebimus iam tres reges Geticos: Syrmum primum, à quo Syrmium vrbs, celebris propter concilium illud isthic agitarum, extructa fuit, & Dromichetem, qui postea Lisimachum, ducem Alexandri Magni coeperat, & tertium hunc Varfellum, qui Augusti & Tiberii tempora attigerat, & Cotifonem de quo Horatius. Mirari autem quis posset, cur & Poëta Ovidius, & hic Suetonius quoties Getarum meminit subinde & Sarmatas eis admiscet, & indifferenter hoc vel illo nomine utrosque appellat. Si autem Sarmatarum regnum procul fuit à Getarum provinciis, nec Getae includuntur Sarmatis, quam de causa Sarmatae non necessaria sibi pericula attrahebant, & belligerando contra Romanos non necessario se implicabant bello? Unde quaeso intercessit eis cum Getis tam arcta necessitudo, ut se non dubitarint multoties pro eis eorumque iniuriis in manifesta pericula coniicere, si Geticae provinciae ad Sarmaticam Rempub. non pertinebant? Et cur Ovidius inter Getas manendo optat sibi & precatur ne sepeliatur in terra Sarmatica, si forte isthic ei contingat mori? Est & Valachia ditionis Polonorum, arma provinciae eorum vel insignia sunt caput Bublinum quod in corona insignium, quae propria sunt regni insculpitur. Adhuc semper iusiurandum conceptis verbis ex formula ad id preparata præstant Voieuodae eorum Polonis, promittuntque solenniter coram Rege vel Oratoribus eius, se in fide & clientela Sarmatici nominis permansuros, licet subinde hoc nomine cogantur experiri arma Turcica tyrannidis. Sed illo tempore Getas arctius obnoxios fuisse Sarmatis credibile est. Nam siue oeconomiam respicias, agricolas Getarum Sarmatas vocat Ovidius, siue mercaturae commercia, negotiationes eorum tanquam inter concives communes eis fuisse cum nostris apparet. Quid militiam commorem? tanta alacritate tantoque ardore animorum rem gestam à Sarmatis in causa Getarum apparet, ut vnam Rempub. vnos fines, vnamque causam eis fuisse pro qua pugnare solebant, non sit difficile iudicare. Quod ex illis verbis Ovidii apparet:

*Sarmaticæ maior Geticaque frequentia gentis
Per medias in equis itaque reditque vias:*

Appendix in qua sparsim partes quaedam historiae eorundem temporum apertius illustrantur.

L Irruptiones

Reges Getarum
veteres.

Varfellus rex.

Argumentum 1.

Argumentum 2.

Irruptiones Sarmatarum Suetonius Tiberii temporibus, istis verbis describit: Armeniam inquit à Parthis occupari, Myliam à Dacis Sarmatibusque, Gallias à Germanis vastari neglexit: Tiberium intelligit. Eutropius verò addit, & Pannoniam à Sarmatis tum vastatam: Resolutis inquit, artibus militiæ, Armenia per Parthos, Mysia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direpta sunt. Notandum & illud quod Helias Spartianus Getas dici Gotthos affirmat. Vnde Diasyrticus, hoc est dubius iocus emerfit in Antonium Caracallam, qui cum Getas denicisset, & fratrem nomine Getam trucidasset, à Pertinace fuit festiuiter traductus. Etenim mordaciter Getici nomen inter alia cognomenta Antonio ascribendum esse censuit, vtrumque innuens: & quod Getas vicerit, & quod fratrem Getam crudeliter necarit. Sed & Plinius lib. 4. expressè ostium tertium Istri formosissimum omnium, Calostomos nuncupatum dicit, & insulam ibidem Sarmatis tribuit, & Sarmaticam insulam eam appellare non dubitat. Enumerat Reges Gotthorum Iornandes qui intermedii sunt inter Tiberium & Domitianum. Temporibus Augusti ante Tiberium fuit Corifon. De quo Horatius lib. 2. Carminum. Secundus Diceneus qui & philosophiam Ethicam & Logicam & Mathematicas artes eos docuit & Theologiam. Hæc omnia non barbarorum sunt instituta. Etiam instituit ordines sacerdotum, quorum alios pileatos, alios capillatos vocauit. Post Diceneum enumerat Comosicum, non imparem solertia Diceneo. Tertium Corillum, qui per 40. annos Daciam, inquit, rexit, forsitan vsq; ad Ducebalum, qui cum Domitiano & Traiano diuturnum bellum gessit, & ne error in Daciæ nomine versetur, describit fines Daciæ qui erant illo tempore: Hanc inquit ab oriente Roxolani (nota temporibus Tiberii & Christi Roxolanos non pcul à Danubio mansisse) ab occasu Tamazithes, à septemtrione Sarmatæ & Bastarnæ (prorsus Podgorios Bastarnas nominat, vt supra quoq; aliquoties dictum est,) à meridie amnis Danubii fluuenta terminant &c. Dicitque eam corona montium cingi, & duos accessus habere tantum: vnum per Bontas, alium per Thebas. Ex qua descriptione apparet, Daciam tunc fuisse, eam quam nos vocamus Transyluaniam. Et Iornandes suo tempore, hoc est cum Gotthi vastabant Europam, Gepidas ibi sedes suas habuisse, Gepidamque illam regionem vocatam fuisse testatur.

Pannonia à Sarmatis petita illo tempore

Plinij locus de Sarmatia ad Istrum.

Series regum Gotthorum.

Roxolani illo tempore non remoti à Danubio habitauerunt. Bastarnæ.

Dacia vbi nunc Transyluania.

Temporibus Claudii fratris Drusi.

Anno ab orbe

Anno ab orbe condito
Anno Christi

4015.
50.

Quod attinet ad politica nihil tale habemus de Sarmaticis populis, sed quantum ad religionem, refert Eusebius, quod eo tempore ad eas regiones annunciatio Euangelii Iesu Christi perlata fuit. Nam post illud concilium Apostolicum, in quo abrogata fuit circumcisio, Apostoli ex mandato Christi, & concilii illius iussu, veluti datis dextris inuicem per vniuersum orbem terrarum dispersi sunt. Et ex eis Diuus Andreas per ostia Borysthenis ingressus Arctoas regiones, ad illam cœnam domini magnam vocat prædicatione Euangelii Roxolanicas gētes. Et post quinquaginta sex annos Apostolus Paulus gentilibus nostris Dalmatis, Illyriis, & Nicopolensibus ad Danubium (regia Bulgaria illa vrbs fuit) iubileum remissionis peccatorum, gratiam & pacem, sonora tuba apostolica prædicauit vnâ cum Timotheo & Tichico discipulis suis. De qua re ipsemet testatur ad Romanos 15. 2. Timoth. 4. ad Titum cap. 3. Tum temporis etiam diuus Petrus Galatis, Capadocibus, Thomas Parthis vel Brachmanis, Bartholomæus Indianis, & sic alii aliis prædicarunt. Hac de re Eusebius loco supra citato, & Sabellicus. Ab illo tempore ferunt Christianismum durare apud Piecziborios Scythas, quos forsitan Penticapeos Strabo vocat.

Galba dominante.

Anno ab orbe condito
Anno Christi circiter

4035.
73.

Regnantibus aut potius de sceptro imperii inter se digladiantibus Imperatoribus, trium aut quatuor gentium Sarmaticarum fit mentio, Sarmatarum inquam Alanorum, Roxolanorum & Iazigum. De Sarmatis Iosephus libro sexto capite vndecimo, consultò recitat historiam, quomodo transeuntes Danubium, in Mysiam impetum fecerint, & illatis magnis damnis præfidia cum eorum duce Fôteio Agrippa interfecerint, prædamque opimam secū agentes abduxerint, quos postea Rubrion Galus missus à Vespasiano dissipauit, & dispositis fortioribus præfidiis ripam Danubii aduersus eorū incursiones tutatus est. Et hinc apparet, fines Romanis, Danubii alteram ripam fuisse, alteram vero à Sarmatis defensam. Alanorum verò Sarmaticarum gentium idem Iosephus libro septimo capite decimo nono gesta recitat, sed eos ibi vulgato errore Scythas vocat. Expeditione isti fecerunt in

Ponteiis interfectis.

Sarmat e Mysiam inuadente tempore Galbae Alan.

L 2

Pacorum

Pacorum regem Medorum cuius ditionem vsque ad fines Armeniæ deuaftauerunt, vxoresque eius abduxerunt. Sed primum Hircanorum regem attriuerunt armis, eò quòd eis transitum negauit in Mediam per illas angustias montium, vbi, inquit, Alexander Magnus portam ferream excitauerat ad arcendas gentes Arctoas & vectibus ferreis eam obdiderat. Huius loci cum rex Hircanorum dominus fuit, eos illac transmittere noluit. Sic & Teridates Rex Armeniæ non minus periculum adiit eodem tempore, & parum abfuit, quin viuus in eorum manus deuenisset.

De Iazigibus.

De Sarmatis Iazigijs qui suppetias laturo Vannio regi Sueuorum iuerant, cum à Ligijs seu Syllejs, vt aliqui volunt oppugnaretur, lege Cornelium Tacitum libro duodecimo, vbi recitat quo pacto Claudius à Domitio fuit adoptatus. Meminit eorum & lib. 19. Et apparet magnæ tum reputationis eosdem Iazigas fuisse. Nā inter se armis disceptantibus Vithelio & Vespasiano vtrique prestant gratiam Iazigum, vt eos in commilitium adsciscant, & alter aduersus alterum eorum cohortibus se muniat. Plurimum enim vim equitum eorum reformidabant, qua, inquit, etiam illa ætate plurimum valebant.

*Sarmatica
g. n. R. colani
vocalitur.*

Roxolanorum verò prælia libro 10. idem Tacitus commemorat, Orthonis acta persequens. Eò audentius, inquit, Roxolani Sarmatica gens priore hyeme cæsis duabus cohortibus, magna spe ad Mysiam irruerant: Nouem millia equitum, ex ferocia & successu prædæ magis, quàm pugnæ intentæ. Post hanc victoriam etiam & cladis eorum meminit quæ postea secuta est & causam cur ab eis malè pugnatum sit, non in ipsos sed in aëris temperiem aduersam refert. Sarmatæ, inquit, dispersi, aut cupidine prædæ graues onere farcinarum, & lubrico itinerum adempta equorum pernicitate, veluti vincti cædebantur. Nam mirum dictu, vt sit omnis Sarmatarum virtus veluti extra ipsos. Nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum: vbi per turmas aduenere, vix vlla acies obstiterit eis.

*Sarmatarum
robur in qua in
structione exer
citijs consistit.*

*Gladij Poloni
et veteris.*

Sed tum humido die & soluto gelu, neque contis, neque gladiis, quos prælongos vtrique manu regunt (horum gladiatorum, & nostra adhuc ætate vsus fuit) vti potuerunt, lapsantibus equis ex cataphractorum pòdere, simul altitudine & mollitie niuis impediète.

Domitiano regnante.

Anno ab orbe condito 4045.
Anno Christi 83.

Verissimum

Verissimum est vetus dictum: Bellum incipere in cuiusvis potestate est, sed finem ei imponere, non nisi eorum est, qui à Deo adiuuantur. Ita Romanorum bellum cum Sarmatis Gotthisque seu Getis sese habet. Sub Augusto quidem inceptum, sub Tiberio inflammatum, sub Domitiano verò ardere coepit, & tandem Gotthis Italiam inuadentibus in flammis inextinguibiles vel potius cineres versum est. Huius belli apud multos historicos & poetas descriptionem habemus. Et Suetonius quidem in vita Domitiani sic: Violatis deinde paulò post Romanis bella intulerunt. Eam iniuriam Romani duo duces Opius Sabinus & Cornelius Fuscus ultum missi, ambo vnus post alium cum exercitu & legionibus cæsi sunt. Claruit tunc inter eas gentes princeps ferè omni laude superior, & in rebus bellicis Romanorum ducibus præcipuis comparandus Ducebalus, quem Orosius Diurpaneum Panorum Polonorum, id est, dominorum appellationem præ se ferentem vocat. Hoc duce potissimum hæ gentes vsæ sunt in eo bello. Alter scriptor Dion huius belli mentionem faciens in laudes eius regis tali digressiuncula prorumpit: Is erat inquit, in cognoscendis rebus bellicis perspicax, in agendo solers, promptissimusque ad inuadendum & ad regrediendum, si res ita postulabat. Nouerat enim optimè infidias facere, prælium committere, optimè vtī victoria, & acceptam cladem ferre moderatè. Sed Suetonii verba ipsa de hoc bello & de Domitiano adscribere placet: Expeditiones, inquit, partim sponte suscepit, partim necessario: sponte in Catos: necessario autem vnā in Sarmatas, legione cum legato simul cæsa. In Dacos duas: primam Opius Sabino consulari oppresso. Secundam Cornelio Fusco præfecto cohortium prætorianarum, cui belli summam commiserat. Laborat hic Iustus Decius scriptor rerum Polonicarum volens probare Getas fuisse Sarmatas. Sed hæc res labore tanto non indigebat, cum res per se sit plana. Cuius negotii euidentissima documenta à me adducta sunt, & adhuc inferius adducentur. Ex Paulo Orosio: consimilia de eodem bello. Bellum aduersus Germanos & Dacos per legatos iussit administrari pari Reip. pernicie. Nam quanta fuerint Duirpanei Dacorum regis cum Fusco duce prælia, quantæque Romanorum clades longo textu euoluerem, nisi Cornelius Tacitus de reticendo interfectorum numero & Salustium Crispum & alios auctores quamplurimos sanxisse, dixisset. Domitianus tamen prauissima elatus iactantia sub nomine superatorum hostium de extinctis legionibus triumphauit &c.

Ex Suetonio.

*Orosius lib. 7.
cap. 10.*

Eutropius verò de iisdem expeditionibus Domitiani ad eundem modum sic scribit: Expeditiones quatuor habuit: vnā aduersus

Ex Eutropio.

L

3

uersus

uerfus Sarmatas, alteram aduersus Cattos. De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit, de Sarmatis solam lauream usurpauit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatis legio eius cum Duce interfecta est, & à Dacis Appius Sabinus consularis, & Cornelius Fuscus praefectus praetorii, cum magnis copiis occisi sunt. Meminit & Statius eiusdem cladis.

*Rhenus & artoniti vidit domus ardua Daci,
Et coniuratos deiectos vertice Dacos.*

Ex Iornande.

Quia hic Statius meminit coniurationis Gotthorum contra Romanos, exponit hæc Iornandes, commemorans foedus quoddam, quod cum aliis principibus pepigerant Gotthi: Huius confederationis mentionem facio, ad illustrandum consilium Sclauorum, qui simile foedus aut idem contra eorundem Romanorum potentiam fecerunt. Et tunc Sclauorum nomen sibi imposuerant: de qua re Iornandem iam audiamus: Domitiano inquit, regnante, eius avaritiam metuentes, foedus quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gotthi soluentes, ripam Danubii iam longè possessam ab imperio Romano, deiectis militibus cum eorum ducibus, vastarunt, cui prouinciae tunc post Agrippam praeerat Pompeius Sabinus (de Agrippa hoc à Sarmatis occiso, supra ex Iosepho meminimus): & mox: Apud Gotthos autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gotthi Romanis deuictis Pompei Sabini capite abscisso multa castra & ciuitates inuadentes de parte Imperatoris, publicè depredarunt, qua necessitate suorum Domitianus adductus cum omni virtute sua in Lilyrium properauit, & totius penè Reipub. militibus ductore suo praetato cum electissimis viris annum Danubium confertis nauibus ad instar pontis transmeare coegit super exercitum Dorpanei. Tum Gotthi haud segnes reperti, arma capessunt, primoque armati conflictu mox Romanos deuincunt, Fuscoque duce extincto diuitias de castris militum despoliant, magnaque potiti victoria, iam procures suos quasi qui fortuna vincebant, non puros homines sed Anses vocauere.

Pompeius Sabinus deuictus

Fusco deuictus

De pseudotriumphis Domitiani.

Vera autem Dionem de eo scripsisse apparet, eò quod constat inter omnes Domitiano Caesari ita formidabilem fuisse Diurpaneum, ut ne aspicere eum, nedum accedere aut cōserere manus cum eo ausus fuerit. Ideo Sabinum & Fuscum magni tum nominis duces ei opposuit. Sed & ipsi fugati que cum exercitibus roties victoribus, deleti trucidati que sunt. Veritus igitur Domitius infamiam apud suos, simulque ne adiret periculum capitis, vana & fitili iactantia & pseudotriumphis negotium corrigendum sibi statuit: poëtis

tuit: poëtis dat negotium celebrandi sua bella, trophæa passim collocat victoriarum, triumphosque de trucidatis legionibus peragit. Interim verò ne Diurpaneus victoriam prosequatur, pacem redimit, falsamque gloriam aucupatur, non modò de Getis & Dacis, sed etiam de Sarmatis. Fatetur tamen, ne in toto mendax appareat, minus se interfecisse de Sarmatis, proinde hac de causa lauream tantum Ioui Capitolino donat, ut Suetonius tradit.

De regno Dacorum, nostra memoria excitato.

Ac eius quidem regni memores etiamnum Valachi nostra memoria ante quindecim annos, extimulati fama veteri rerum gestarum, cogitabant hoc ipsum regnum situ iam & puluere obsitum instaurare, ac quendam Despota de stirpe veterum Despotarum, ut ille ferebat, volebant regio diademate insignire: sed tota illa res breui in inuidiam versa, tandem ipsimet Despotæ interitum accelerauit. Paulò post enim à Thoma quodam Satrapa, palatri sui magistro obtruncatus fuit, quo nomine de eodem interfectore ab Augusto Rege Poloniae tanquam supremo Daciae domino supplicium sumtum fuit. Leopoli enim metropoli Russiae in foro cunctis spectantibus praecisum ei fuit caput. Noueram ego hunc Despotam, & familiariter eo usus sum non exiguo tempore. Et videbatur homo esse religiosus & bonus. Sed ut postea ferebatur, successu fortunæ deprauatus superbire coeperat, amicitiamque cum Baronibus Poloniae rescindere, quam si diutius coluisset, & ipse incolumis haecenus regnare potuisset. Sed verè dicitur: Luxuriant animi rebus plerunque secundis: Et, asperius nihil est humili cum surgit in altum. Verius autem ad Transylvaniam gloria regni Dorpanei iure successionis pertineret, quam ad Valachum, cum sedes Dacorum & Dorpanei praecipue fuerint, ubi nunc est Transylvania, cuius rei à me mentio superius est facta. Orosius, utpote latinus, regem hunc Dacicum, Diurpaneum vocat, at Graeci Decebalum, sicut apud Dionem videre est.

Despota Valachie.

Causa interitus Despotæ.

Appendix.

Post deuictos Romanos, tanta gratulatio oborta fuit Dacibus, ut etiam suos belli duces, Anses, id est, semideos, quos Russi Bohattiras, latini Heroas, Germani halbe gotter, vocare inciperent. Ex his Heroibus originem ducit Iornandes, & familia clarissima Amalshutorum, de qua paulò post dicemus. Post illa bella exitimo monetam Romanam cum imaginibus & inscriptione Traiani in Poloniam inuectam, quæ à rusticis etiamnum arantibus agros reperitur

Anses vel Bohattiras.

Occasio monetæ Romanæ in Poloniam inuectæ.

gros reperitur effoditurq; Hæc vero est, alia bigata, alia quadrigata. Nam olim ab Imperatoribus pecunia cum talibus imaginibus in triumphis spargebatur.

De temporibus Traiani Imperatoris.

Anno ab orbe condito 4065
Anno Christi 105

Quia durabili præsidio Romanorum bella administrabatur, ideo quantumvis robur exterarum gentium sese eis pro tempore obiciebat, omnes tamen aut vi aut mora, extrahendo tempus conflictus, debiliores reddebant. Sic bellum Diurpaneicum, cum sedecim annis durasset, ad extremum tandem Rege extincto debilitari coepit, & paulò post ab Imperatore Traiano finitum est. Occasio renouati belli, erat memoria recens interfectorum Ducum cum exercitibus sub Domitio, & quod recens lazigas Metanastas Diurpaneus vi & ferro, ut desertores communis belli & communis periculi hostiliter persequeretur. Manebant lazyges in vicinia Dacum, Tibiscum versus. Itaque Romani usitato eis prætextu defendendi vicinos, (præsertim qui oppressi esse videbatur) aduersus vim potentioris regis, expediunt arma. Potitus victoria Traianus, ob perennem memoriam rei bene gestæ, triginta columnas, ut essent veluti termini & gades imperii, in Istrum iniecit. Expulit & magna ex parte veteres colonos ex Dacia, illectusque soli fertilitate veteranis suis eam attribuit, hoc nimirum consilio, ut essent velut antemurale & propugnaculum contra vteriores Sarmatas. Utq; celerius & magis expedite à legionibus, quæ ad tutandos fines Mysiæ erant iuuarentur, & ipsi vicissim re ita exigente legiones illas iuuare possent, pontem admirando opere & impensis magnis per Istri vastam amplitudinem excitat, non procul à Nicopoli, ubi quondam Paulus Apostolatuungebatur, ubi etiam postea copiæ Christianorum quas contra Turcam Sigismundus Cæsar ante centum annos eduxerat, à Turcis oppressæ sunt. Per eam occasionem proditum est memoriæ ab historicis, quod Valachi initium sui dominatus in illis oris iecerunt. Sed quia Valachorum obiter mentionem feci, non abs re fuerit si luculentius de eorum origine, quid sentiendum sit, ex monumentis veterum retulerimus.

De Dacorum et Valachorum vera origine.

Narrat

Narrat Eutropius, quod profligatis Dacorum copiis Traianus Imperator illam regionem in formam prouinciæ redegerit, Romanoque Imperio adiecerit, siue vbertate soli illectus, siue eo proposito, ut haberet unde militibus stipendia merita compensaret. Quod autem ipsi Valachi iactant se ortos à Flacco quodam Romanorum principe, non omnino hallucinantur, habentque quendam eius rei prætextum. Poëta enim Ouidius in suo carmine facit mentionem eius rei, ut supra quoque commemoratum est. Sed Flaccus hic Augusti temporibus adhuc in Mysia inferiore in vltiore ripa Istri militabat, nec sese Romani adhuc in eam regionem citiorem insinuare poterant. Vera ergo sunt hæc, quæ ex Eutropio adferuntur. Sed consilium Imperatoris, occupandi alteram ripam partem, poterat ad acquirendam laudem ipsimet prodesse, sed Romanis valde triste & exitiale fuit. Traiecto enim Istro, illa finium turbatio & pontis extructio seminarium fuit postea illorum diuturnorum bellorum Gotthicorum. Nam ob illam temerariam & imperiosam Romanorum audaciam omnes hæc gentes ita exasperatæ sunt, ut totus tunc contra eos septemtrio tonare videretur. Facta enim conspiratione & confederatione inter sese, toto animo contra eos ferebantur. Huius coniurationis Poëta etiam meminit: Et coniuratos deiecit vertice Dacos &c. Sed narrata occasione rei, ad propositum redeamus. A gente Getica Valachos primam originem ducere, præter documenta alia illud argumento est, quod vigorem animi ad eam usque diem, eundem retinent, & bellis apprimè delectantur, ita ut eodem epitheto Marticolæ cum poëta eos merito vocare possimus: aspectum trucem præ se ferunt, & in fronte hyrcum militarem gerunt. Lingua eis cum Getis quondam communis fuit. Nam Strabo testatur suo tempore utrosque & Getas & Dacos vnius lingue fuisse. Quod autem vestigia lingue Italicæ inter eos sparsa sunt, existimatur ab illis legionibus Italicis factum esse. Sed tamen Sarmaticæ lingue usus apud eos quoque hætenus ita per familiaris fuit, ut etiam regulum suum Vauodam lingua nostra vocare non desierint. Quin & ipsum nomen quo gens vocatur, à nostris hominibus est eis impositum. Nam cum nostræ lingue homines eos Valachos, hoc est à Valachis vel Italis oriundos coeperunt appellare, mox vicinæ quoque gentes nostro exemplo, id est Germani, Lithviani, ac demum & ipsi Itali similiter assueverunt eosdem cognominare. Sed & in Græcis historiis Blachos, W litera in B mutata eosdem vocari reperimus. Hi Mul-
tani etiam subinde vocantur, vocabulo ad illos saltem detorto, qui superiorem Daciam inhabitant. Sunt tamen alii quibus inferiorem

Eutrop. lib. 8.

Blachi.

M

riorem

Multani unde dicti.

Tyrasitae Sarmatae.

riorem provinciam potius ita appellare placet. Puto autem Multanos à multitudine gentium quæ eò confluerant, temporibus Romanorum, & varietate confusioneq; linguarum sic appellari. Ostensum enim est præter antiquos Getas & Dacos etiam Græcos & Italos & Slauos isthic habitasse. Et Ptolomæus Cistobocas & alias plerasq; provincias Daciæ à Sarmatis vltioribus inhabitatas fuisse affirmat. Quin & ad Tyram populi Sarmatogetæ ab eodem ponuntur. Temporibus autem Honorii & Arcadii Gothos iam post illam expeditionem Italicam hanc regionem recuperasse, autor est Iornandes & Procopius. Ab hac igitur multitudine gentium Multanos vocatos esse, sicuti Syllesiam, eandem ob causam nomen suum sortitam res ipsa indicat. Mores gentis sunt magna ex parte ad astutiam inclinati. Ideo principes finitimi, etiam si deierauerint millies, non admodum eorum pactis fidunt. Sed & Cornelius Tacitus aliquid simile vetustatem de eis sensisse prædicat: Nota, inquit, Dacorum gens, nunquam fida, tunc sine metu abducto ex Mysia exercitu &c. In historia Latina prima eorum fit mentio ab anno 1330. In Græca autem à temporibus Isaaci Angelii. Fuit Wnalia dux belli strenuus ex hac gente tempore Honorii. Fuit & Aetius ille popularis Valachorum, non dispar huic, q̃ mediis steterat cum suis copiis in illa grauissima pugna triduana, Vadalorum inquam, Hunnorum & Gotthorum ad Tolosam.

Appendix.

Forma pontis in Danubio.

Formam pontis illius admirandi à Traiano in Danubio extructi Dion describit in Traiano ad eum modum: Eius pontis pilæ sunt 20. ex lapide quadrato, singulæ absque fundamentis, altitudine pedum 150. latitudine 60. Distant inter se intervallo 180. pedum, suntq; cum fornicibus coniunctæ, cuius operis sumptus licet sit incredibilis, tamen plus admirationis habet, quod hæc in fluuio gurgitibus pleno, limosoque alueo facta sunt, quodq; fluxus eius fluminis alio auerti non potuit. Neque verò latitudo ipsius idcirco à me dicta est, quod permagna sit: nonnunquam enim duplo triploq; magis inundat, sed quod tanta sit in eo loco angustissimo, quo tamen nullus erat ad pontes faciendos accommodatior. Quo in loco, quanto magis flumen ex lato in angustum fluit, rursumque ex angusto fit latius, tanto rapidius fertur, altiusque est, ut id pontis faciendi difficultatem augeat maximè. Ex quo Traiani magnitudo animi intelligi facile potest.

De Burijs Sarmatis qui tunc commilitabant.

Dion ibidem.

Postquam

Postquam Traianus in Dacos exercitum duxit, nec longè abfuit ab iisdem locis in quib. Buri hostes castra posuerunt, fungus ingens ad eum allatus, in quo scriptum erat latinis literis: Burros sociosque omnes à Traiano petere, ut pace facta domum reuerteretur. Sed Traianus nihilominus confligit &c. De Burijs supra dixi. Erant ii populi ad ripam Istulæ, ferè eo locorum, ubi nunc Varka aut Varisauia. Vide Ptolomæum. Circa eadem tempora Gotthi nostri seu Visogotthi Germanorum fines attrectant: sed à Ducibus Germanis Richimero Francorum & Ermanaricho Turnigiorum reprimuntur. Germania enim toties à Gotthis vastata, vi confederationis illius excitata, intenta erat ad infringendos conatus Gotthorum. In decursu etiam eorundem temporum referunt historici Sauromatas à Traiano Imperatore fuisse in fidem acceptos, quod de Asiaticis Sarmatis intelligendum puto. Nam hæc sub tempus expeditionis illius acta prædicantur, quando Traianus in orientem profectus erat cum exercitu, quo tempore magnum discrimen vitæ adierat. Tempestate enim illius terræ motus, qui Antiochiæ acciderat, parum aberat quin obrueretur, ni se confestim inde propripuisset. Iam quod Danos à Dacibus istis siue Valachis quidam deducunt, non videtur vero consentaneum esse. Plinius enim iam suo tempore insulam illam, ubi nunc est regnum Daniæ vocat Dumnos. Ideo proprie Poloni eos non Dacos sed Dunos vel Dunczi ki vocant. In qua sententia est etiam Melius Ptolomæi interpres, qui magis propriè vocandos censet Danos quàm Dacos. Hos alii Multanos vocant, quod ex multis generibus hominum conflati erant, quod etiam Mysiorum nomen *od zmiesania iezyta* respicere videtur. Illa enim confusio gentium constare videtur ex aduenis & indigenis, hoc est, potissimum ex Roxolanis Romanisque sicut & Syllesiorum voce quasi conuenarum globum quendam instar Euripi tumultuantium vocatum putant, licet alii Syllesiorum nomen Slauonum nomen respicere, cum eoque coherere putent.

Sociale bellum

Buri qui.

Gotthi Germaniam vastant.

Terræ motus Antiochiæ.

Multanorum, Mysiorum, & Syllesiorum nomen.

Posttempora Traiani, re-

gnante Adriano Imperatore.

Anno ab orbe condito 4080.

Anno Christi 118.

Adrianus Traiano successit, qui quanquam optimè consultum nomini sui consobrini & patroni voluit, cuius opere ad decus imperii peruenerat, tamen cum animaduerteteret eius consiliis non respondere effectum, quin potius contrarium accidere

M 2 um accidere

rium accidere, itaque pontis illius per Danubium machinam superbè & multo sumptu extructam deiecit. Nam cum hæc eo fine excitata & excogitata esset, ut magis expeditè harum gentium incursiones à Mysia arceri possent, contrarium accidit. Intrato enim ponte & via patefacta, quoties libuit, silenti agmine & aperta vi infundebant se & adoriebantur ditiones Romanorum prædæq; liberius agebant, oblata & transcendendi flumen & redeundi tam commoda occasione. Ita non rarò accidit mortalibus, ut quæ putant ipsis prodesse sæpe obesse soleant. Pontem igitur illum primus Traianus extrui curavit, hunc post eum Adrianus diruit & deiecit. Rursus eundem Iustinianus novis ad hoc institutum causis eum impellentibus instaurari curavit. Et hoc anno quo Serenissimus rex Poloniæ in Moschouia absuit, fama fuit sparsa, Turcam velle omnino exemplo superiorum Imperatorum denuo eundem excitare.

Traianus pontem erigit, Adrianus pontem diruit. Iustinianus restaurat eundem.

Occasionem pontis illius à Traiano fabrefacti describit Dion historicus inquit, quod Traianus pontem hunc fecerat, metuens ne Danubio cōglaciato frigoribus, Romanis qui trans flumē essent bellum inferrent, quod si eveniret, ut posset per eum copias facile traducere. Adrianus contra metuens, ne Sarmatæ oppressis custodibus pontis in Mysiam facile trāsirent, superiores partes eius disturbare iussit, ita ut pilæ eius tantum ostentationis causa supra vndas eminerent, constaretque nihil tale reperiri, quod humano ingenio & infano sumptu effici non possit. Meminit Orosius belli Sarmatici cum Imperatore Adriano lib. 7. cap. 13. ante Traianum etiam pontem extructum fuisse legimus à Domitiano, sed ille fuit ligneus, nauibus contextis innitens, ut supra etiam meminimus. Ante Domitium Darius etiam in eodem Istro ad Zeugma Ieron pontem erexerat. Strabo lib. 7. Cazimirus Magnus rex Poloniæ longè post, ibidem Seuerinum oppidum locavit, ut esset arx belli. Cromerus lib. 13. Vbi Iouius quoque hunc pontis locum fuisse affirmat.

Ante Traianum idem pons et at ligneus.

De finibus vetustis et limitibus Sarmatiæ Europæ tractatio iucunda et utilis.

Quia hîc sæpius incidit sermo de limitibus, quibus Sarmatiæ à regionibus Imperii Romani distinguebantur: Præterea quia Ptolomæus Mathematicus iisdem temporibus floruit, qui præ aliis, luculentius de Sarmatiis earumque situ & finibus memoriæ prodi d. t. non potui sicco pede transire hanc rem, præsertim cum ea tractatio non modo seruiat delectationi, sed etiam utilis sit, & digna

auribus

auribus Principis & cuiusvis nobilis Poloni. Est præterea res iucunda homini liberaliter educato, nosse in qua regione patria sit ipsius sita, in qua enutritus & educatus ad societatem humanam, cui etiam hoc nomine vitam & fortunas suas debeat. Audiuius autem iam aliquoties quo modo Moses diuinus, cum esset eruditus in omni genere sciētiarum Aegyptiacarum, trium filiorū Noë legiones exactè ac propemodum Geographice distinxit ac delimitauerit, ut putares eum regundorum finium perfectissimum magistrum fuisse. Nam & consuetudinem mathematicorū & phra ses ipsas sequitur. Sicut enim Ptolomæo est consuetudo, latera regionum primum describere, ita & Prophetæ, ductorem suum Mo sen secuti, laterum aquilonis, in quibus Mosoch regnavit & alii septentrionales principes, sæpius meminere. Existimo igitur principia artis Geographice ab illis sanctis patribus profecta fuisse ex quibus artem postea integram coagmentarunt insignes artifices. Babylonica ergo historia, describendo fines Sarmatiæ Europæ, affirmat hos populos illo tempore vetustissimo regnasse à Tanai usque ad ipsum Rhenum. Nec mirum videri debet, quod Berosus tam latè diduxerit fines Sarmatiæ. Credibile est enim etiam illo tēpore vñtatum fuisse Sarmatarum nomine vocari omnes gentes, quæcunque lingua Slauonica vrebantur, puta: Polonos, Roxolanos, Getas, Vandalos, & Moschos, & alios populos apud quos hætenus in vñtatu est lingua Slauonica, qui illa loca inhabitauerunt. Si cut autem Babyloniorum regum temporibus, ita quoque & Alexandro Magno regnante tam longè & latè Sarmatas regnasse, tenuisseque vtramque ripam Istri probari potest. Quod ex transactione Alexandri cum Getis, & diplomate concessio, cuius non ita pridem libro secundo mentionem fecimus, cuius probatum esse potest. Præterea locus ad Tanaim, ubi olim fuisse aras Alexandri scriptores tradunt, indicat fines Sarmatiarum eosdem fuisse temporibus Græcorum Monarchiæ, ita ut videatur ista res non modo scriptorum nudis verbis celebrata, sed etiam signis incurrentibus in oculos veluti gadibus quos scopulos vocant confirmata, id quod facere solent ii, quibus facultas regendi fines inter vicinos à suprema potestate conceditur. Hæc acta sunt ante bis mille annos. Sic post Alexandrum Lyfimachus princeps & successor Alexandri, id quod summus Monarcha in orbe semel statuerat, ratum fecit & confirmavit. Quod ex secunda eius transactione liquet, quam cum Dromichete rege Getico peregerat. De qua re lib. 2. abundè à nobis commemoratum est, cum tempora eiusdem Lyfimachi persequeremur. Sic Darius rex Persarum, post Cyrum secundæ Monarchiæ conditor,

Principia geographica à patribus accepta

Berosus lib. 4. c. 5.

Temporibus Alexandri Magni distmatio Sarmatiæ.

Lyfimacho regnante.

Darius.

Quarta monar-
chie assensus.

Suetonius in
vita Augusti.

Florus lib. 4.
cap. 12.

Occidentalis li-
mies.

Romani Albim
non transierit

Traiani temp^o

Ptol. lib. 3.

chiæ conditor, non legitur fines Sarmatici regni aliquando rescis-
disse. Habuit autem eius rei occasionem admodum oportunam in
reditu ex Septemtrione, illo nimirum tempore cum ad Amintam
regem Macedoniae cum durior nuncio misisset. Ecce iam osten-
dimus consensum, qui fuit trium monarchiarum temporibus, osten-
demus quoque Romanorum, qui eadem quæ superiores de finibus
Sarmatarum sanxerant rata habuerunt, suoque calculo comproba-
runt. Scribunt enim historici Augustum cum in Hispania illis pe-
riculosis temporibus degeret, cum legatis Sarmatarum Getarum
quæ pacem sanxisset, foedusque percussisset iis conditionibus, ne ri-
pas Istri transcenderent. Ideo ad Lucillum scribit, ut adversus Sar-
matas ripam tantum Istri tueretur. Et de Flacco OVIDIVS
inquit. Hoc duce, ripa tuta fuit Istri. Et ostensum est ex eodem
Poeta Ouidio, quod suo tempore mare illud, quæ se Ister Ponto
miscet, mare Sarmaticum vocabatur, ex quo irrefragabiliter con-
cluditur, fines Sarmaticos eatenus extendi, quatenus mare Sarma-
ticum diffunditur. Imò & Plinius expressè fatetur Calostomum,
id est tertium ostium Istri Sarmatas inhabitasse. Hæc dicta sint de
limitibus Sarmaticis orientem versus. Quod verò attinet ad occi-
dentales limites, de iis scribit Suetonius sic: Germanos ultra Al-
bim summouit, ex quibus Suevos & Sicambros dedentes se, in
Galias traduxit, atque proximis Rheno agris collocavit. Quæ
verba Suetonii Beroaldus & Antonius Sabellicus exponens, in-
quit: Albis fluuius est, qui in duo spacia Germaniam determinat,
ut autor est primo Geographiæ Strabo, qui in septimo tradit Ro-
manos non transcendisse fluuium Albim &c. Quod autem narrat
eum Suevos transfuisse in Galias & ad Rheni fluena, forsitan ideo
fecit, quod eos malè tutos fore à nostris gentibus præuidebat, qui
fines suos ad ripam Albis fluminis extendebat. Itaque Suevos tan-
quam alieni fundi dominos inde transfudit, ne deinceps materiam
belli Sarmatis aliquam relinqueret. Sic Traiani columnarum aut
pilarum in profluentem Istri iniectio, pontisque erectio quid ali-
ud sibi vult obsecro, nisi quod huiusmodi signis Imperatores eos-
dem fines in omne æuum sancire voluerunt. Et quamuis postea la-
cessitus prætergressus sit hos limites, colonias in Daciam transmi-
tendo, tamen Gotthici populi breui sua recuperarunt. At Adria-
nus successor Traiani illum ipsum pontem tanquam materiam o-
mnium malorum deiecit, reipsa innuens se velle veteribus finibus
Istri contentum esse. Iam ordo & series temporum nos monet, ut
Ptolomæi quoque testimonio ea quæ diximus probemus. Scri-
bit verò is Sarmatiam Europæam à septemtrione Oceano termi-
nari, ab

nari, ab occasu parte Germaniæ, à meridie Iazigibus Metanastis.
Ac quemadmodum Ouidius Ponti Euxini illam oram, quæ se I-
stula & Borysthenes exonerant, Sarmaticum mare vocat, ita Pro-
lomeus Oceanum quæ Istula & Albis mari miscetur eodem cogno-
mine, id est, Sarmaticum appellauit. Quod si istis lateribus duo-
bus veluti parietibus addideris Carpati montes, quos etiam mul-
toties Sarmaticos montes idem scriptor ex autoritate & consensu
antiquitatis vocat, non erit difficile quæ Sarmatia antiquis erat, e-
iusque fines cōcipere. Quicquid enim gentium reperitur intra duo
maria ista Sarmatica, id est, Pōtum Euxinum ab oriente, & Ocea-
num ad Istulā ab occidēte, mōtesque Sarmaticos circum à meridie,
id totum Sarmatiā appellari nemini dubium esse debet. Ptolome-
us ergo si iuxta Ioachimi Vadiani sententiam exponatur, pro no-
bis facit. Verba Ptolomæi sunt: Ab occasu verò terminatur Vistu-
la fluuius & parte, quæ est inter caput ipsius & Sarmaticorum mon-
tum, linea & montibus ipsis quorum situs dictus est. Quæ verba
Vadianus scribens in Pomponium Melam sic exponit: Ideo Pro-
lomeus addit, non Istula tantum, sed & montibus qui in Iazyges
imminent, & Germaniæ parte terminatur. Sed de Ptolomæo eius-
que sententia quid sentiendum sit mox accuratius dicemus.

Temelior geo-
graphicum.

Ex Solino.

Solinus & Mela Pomponius Sarmatarum fines non denotat, sed ta-
men dum Germaniæ veteris limites describit facile patet qui Sar-
matiae fines tum fuerint. Porro de Germania sic tradit: Germania
extenditur inter Hercynium saltum, & rupes Sarmatarum, vbi in-
cipit, Danubio, vbi definit, Rheno, perfunditur. Ergo iuxta Soli-
num initium veteris Germaniæ à capite Danubii incipit, & exten-
ditur, quæ Rhenus lambit mediterranea totius Germaniæ. Vbi
ergo alas suas nunc Germani extenderunt, ab illa parte Gallia e-
rat, ab hac verò Boëmia, versus Sarmatiam.

Ex Iornande

Ad Ptolomæi descriptionem & Solini, addatur etiam illa Iornan-
dis qui Iustiniani temporibus statim sub Lechi tempora vixit. Nam
& is non dissimilia de finibus Vandaliae memoriae prodidit: Van-
dali, inquit, ab oriente Gotthos, ab occidente Marcomanos, à se-
ptemtrione Hermoduros, à meridie Istrum habent. In quibus ver-
bis tria debent obseruari: Primò quod Gotthos, Burios, Quidos,
& Ossos in Vandalis reponit. Nam si cum Marcomanis usque ab
occidente fines habuerunt Sarmatici Vandali, Gotthini autem, Os-
si, Burii,

*Consensus Ior-
nandis & Dio-
nis Historici et
neotericorum.*

*lib. 4. à princi-
pio.*

*Bugunte Bur-
gundiones sunt*

*A distinctione
Marchionatu-
um argumen-
tum.*

si, Buriis, terga Marcomanorum iuxta Cornelium Tacitum claudunt Itulam versus, tunc necessariò in Vandalorum partem non Germanorum trāseunt. Secundò, notandum quod hic à possessione ripæ Istri Vandalos non remouet suo æuo. Tertiò quod confines eis Hermunduros facit. Et notum est etiam attestante autore supplementi Carionis, Hermunduros habitasse in aditu montium Sudeti, quos Vandalicos montes Dion vocat. Ergo apparet utrūque, Dionem inquam & Iornandem consentire in eo quod Vindæ seu Vandali iam illo tempore ad Albim sedes suas habuerunt, à quibus certè Sorabi non possunt disiungi, vt etiam mox ex Caroli Magni historia eadem res clarius illustrabitur. Affirmant autem nostri historici, Dlugossus, inquam, Miechouiensis, M. Cromerus, & luculenter declarant, Caroli Magni temporib⁹, quo etiam Lescus tertius apud Polonos regnauit, fines nostrarum gentium vsque ad Albim & vltra Albim prolatos fuisse. Quorum narrationem etiam autor ipse supplementi Carionis, homo alioquin Germanus, & historica professione nemini secundus, suo calculo cōprobat: Cuius verba hæc sunt: Terminarunt ergo Germaniam, versus ortum & gentem Henetam Caroli Magni temporibus, Albis fluuius & montes Boëmici. Sic & autor supplementi eiusdem Carionis Marcomanos dictos esse affirmat, quòd Germaniam à Sarmatia olim determinabant. Mark enim fines significari dicit lingua Germanica. Et Buguntas quos ad Albim ponit Ptolomæus, indicat esse colonias Burgundiorum, quos inter Sarmatas collocat, sicuti & nunc incolæ illorum locorum sunt stirpis Polonicę. Sed versus occasum non reperio &c. Sed & ipsius Theodosii temporibus (quòd iam multò ante fuit) fatetur Saxonicos & Turingi cos exercitus collocatos fuisse in illis partibus ad tuendos limites contra Sarmaticos &c. Hæc temporanea defensio finium in ordinariam abiit. Nam postea temporib⁹ Carolorum, Otthonum constituti sunt Marchionatus, hoc nimirum consilio & ad eum finem, vt essent semper parati ad tutandos & defendendos illos limites, non expectato illo comitiarum publico senatus consulto, quod & expositio ipsa nominis eorum indicat: Marchiones enim quasi limitanei custodes dicuntur. Nam sicut Marchionis Antuerpiensis officium erat fines aduersus Gallos, ita Tyrolësis aduersus Slauos, Austriaci aduersus Pannonas, Duringici aduersus Danos, Saxoni verò & Mysnici aduersus Sarmatas defendere. Vel igitur ex hac sola Marchionatuum ordinatione, officioque eorum qui hunc magistratum gerunt, ac ex ipsa vi nominis liquet, qui fines olim fuerint Germaniæ, & qui Polonorum. Nam si Germania vltiùs ad septem-

ad septemtrionem protenderetur, vtique isti marchionat⁹ nequaquam ad Albim & Salam, sed ad Viadrum & Vistulam constituti fuissent, sicuti postea fatilcentibus viribus Polonorum ob directum & diuisum regnum per principes Regię sobolis, Brandeburgensis instituta est vltimò noua Marchia. Quod si autem aliquibus adhuc ista quæ attulimus non satis faciunt, saltem cōsiderent scripta eorum, qui etiam tempora consignarunt, quando & à quibus illæ Slauonicę prouincię Polonię detractę sunt. De Lusacia enim vtraque chronicon Germanicum sic annotat: Sub Henricho inquit, Boëmia Lusacię accessione vtriusque aucta in fidem & clientelam contulit se Cæsaris. Et mox: Hæc res causam dedit, vt principes Syllesię orti à Ladislao, vt dixi, dolore repulsę & cōtempus sui, à Polonis discederent. Et postea: Mox sese duces Syllesiorum ex certa & tuta libertate in seruitutem coniecerunt, priore duriori conditione infelicitè mutata. Inuitati enim & conuersi his dissidiorum domesticorum occasionib⁹, ad concupitam iam dudum & tentatam sæpe Syllesiam Boëmici reges, Ioannes patre Henrico 7. Imperatore natus, vir astutus, & Carolus filius, auctis inter dissidentes principes odiis, non magno negotio perfecerunt, vt aliqui spontè, aliqui expugnati minis vel pretio, plurimi blandis capti pollicitationibus, liberè colla obuio iugo subdiderint. Hoc intestinarum discordiarum motu redacta sub iugum Syllesia, paruit deinceps regibus Boëmię. Et paulò post: Hoc nuptiarum foed⁹, hoc est lagellonis & Hedwigis reginæ Polonorum, inter vtramque gentem Polonicam & Lithvvanicam bella diremit, & Polonia adaucta accessione Lithvvanicę ac finitimę Russię, iacturam auulsę Syllesię compensauit. Eadem scripsit Dlugossus Polonus, & Martinus Cromerus de occasione ademptę Syllesię, Lusatię, Pomeranię & aliarum prouinciarum Albim versus, à regno Polonię. Sed nialui non meę gentis hominis testimonium adducere, ne de re per se manifesta postea quisquam ambigat. Ad eandem rem facit testimonium illud cuiusdam historici recentis: Huius rei, inquit ille, non modò scripta historicorum, sed etiam vrbi-um populorumque nomina & cognomina nobis argumento esse possunt. Sunt ibi populi qui adhuc nostra lingua vtuntur, Lusacii, Vindæ, Sorabi, cum quibus contigit mihi lingua nostra sæpius loqui. Et cum assiderem mensæ, hospita dixit ad puellam: Golyca náhulay bānku pyvvá, id est, famula adfer amphoram cereuisiæ. Sic & vrbes suis nominibus testantur, cuius nunc sunt & cuius ditionis antea fuere, Zgorzelecia, Miedzibozum, Wisnaria à Lecho ipso condita, Luna & ipsa Lubeka, quæ adhuc ab incolis illius regionis, qui

*Lusacia & Syl-
lesia quando a-
uulsa à Polo-
nia et per quos
ante 200 annos*

*Primi & po-
streni Suidni-
cienses à Polo-
nis auelluntur,
Cromerus au-
tor.*

*Contributio
qua vocatur
numus sancti
Petri.*

*Chobri regis
temporibus.*

*Limites & co-
lumnæ Boleslai
temporibus.*

gionis, qui sunt nostrę linguę Bukouecia dicta. Amplissimum emporium illud est quod nobilitate famę & opibus cum Gedanensium portu certare videtur. Has diuiserat Lescus secund^o inter filios suos, & quid cuiq; filiorum cesserat, non est mei instituti nunc commemorare, cum autores nominati toties ante me id fecerint, & ex professo hoc argumentum tractarint. Cōmemoratur etiam hīc de contributione Lebusensis episcopatus, quam vocant numum sancti Petri. Hic numus hactenus in ærarium cleri Polonię confertur, vt inde veteri more ante defectionem illarum prouinciarum nomine huius regni Pōtifici Romam mitteretur. Quo argumento M. Cromerus episcopus Varmirgensis probat illas prouincias fuisse ditionis Polonorum. Nam eundem episcopatum à Boleslao fundatum postea Cazimir^o Vratislauia transulerat. Quę demum acta sunt temporib. Caroli Magni & paulò post in negotio finium quib. Germania & Sarmatia distinguuntur exposuimus. Sed & temporibus Chobri regis Polonię, quo Otho tertius Germanię imperio pręfuit, vt hæc ipsa altercatio de finibus semel tolleretur, & inter reges inuicem amātissimos, Othonem, inquam & Boleslaum eius nominis Chobri, amicitię fœdus Gnesnæ in illo celebri regum conuentu iactum, floreret & magis ac magis augeretur, eosdem fines, qui sepius materiam dissidiōrum prębebant, renouare decreuit Bolesla^o & perfecit. Namq; sicut antea orientem versus columnas ferreas, & tubos perpetuo sub aquis resonantes, vt Rusi tradunt, in cōfluentem Borysthenis & Zulæ iniecerat, vt dirimerent Sarmatiam à barbarorum prouinciis, sic etiam in ripa Salę post celebrem victoriam, vt determinarent eandem Sarmatiam à Germania simili consilio immiserat alias tres statuas. Sed & inter populos septentrionales & fines Polonię, vt extaret monumentum limitum perpetuorum idem pręstare nequaquam neglexit. Similiter enim magno prælio profligatis Prussis iniecerat alias ferreas columnas in Ossam flumen mille passus ab oppido Rogosno, qui locus ab accolis illius territorii hactenus monstratur. Quod attinet ad meridiem nihil tale factum legimus. Nam Carpatius mons Sarmaticus sua altitudine arduus & conspicuus à longè fulget, & vix non ad prætereuntes clamando fatetur se esse terminum, qui custodiat & perpetuo tueatur territoria & limites Sarmatiarum. Hoc ergo Boleslai istius memorabile factum, si quis cōferat cum aris illis Alexandri magni & Iulii Cæsaris, & consilium veterum illorum Heroum perpendat, qua ratione illi suas prouincias à Sarmatarum regionib. dislimitare voluerint, omnino perpussillam differentiam inter illos antiquiores limites & istos posteriores reperiet.

riores reperiet. Accisos tamen Sarmaticos aliquomodo & ab oriente, res ipsa fatetur. Vt vt tamen se res habet, hoc fundamentum vniuersę rei nemo conuellere potest, Sarmatiam Europęam esse & vocari debere quicquid ad Sarmaticos montes est & duo Sarmatica maria, nimirum Pontum Euxinum, & Oceanum Sarmaticum, quem contiguum esse Oceano Germanico nemini dubium est. Vbi sunt ergo nunc illi maritimarum vrbium incolę, qui subinde musitare solent & inter gregales suos spargere, regem Polonorum non habere dominium maris, nisi quoad equus adaquandus mergi non potest. Sed iam receptui canamus: Hos ergo fines & pacem inter vicina regna, Germanię inquam, & Polonię, vt Deus Opt. Max. sempiternis temporibus magis ac magis conseruet precandum est. Nam quanta commoda prodeant generi humano ex concordia & pace istorum duorum regnorum, nemo est qui non videt.

Chorographia Ptolomaica.

Quatuor latera primò seu limites Sarmatię Ptolomaicę, explicantur ab hoc autore, deinde insigniorum locorum mediterraneorum cognomina recitantur: gentes videlicet quarum triplicem gradum facit, maiores nimirum, minores, & mediocres: sic postea & montes, sylvas, solitudines, flumina describit. **LATERIS** quidem septentrionalis loca sic consignat Ptolomęus: Oceanus Sarmaticus, sinus Venedicus, Chronos fluuius, vbi nunc Regius mons, Rubon flumen, id est, Duina, vbi est Riga &c. Et Istulę. Sic igitur Oceanum Sarmaticum primo collocat, quo multa particularia maria comprehenduntur, videlicet: Venedicum, Cimbricum. Vnde colligitur quòd Sarmatic^o Oceanus ultra Pomeraniam & Cimbricam Chersonesum vsq; ad Vismariam & ad ostia Albis extenditur, vt eum quoq; D. Cromer^o ex sententia antiquitatis terminat. **LATERIS** autem **MERIDIONALIS** angulum videtur incipere Ptolomęus ab ostiis Tyrę fluminis, tandem flexionem facit ad ipsam aciem & angulum montium Sarmaticorum per Dacicōs montes, quos à Thracię montibus Tatros nominatos puto, donec emergit ad montem Carpati, à quo lineam mathematicam ducit vsq; ad mare Sarmaticum. Quam lineam D. Cromerus ducendam putat à capite Istulę, quam ex Sarmaticis ditionibus ori nemo negare potest, vbi nunc est Strumenum oppidum, à scaturigine ex qua Istulę profilit, dictum. Nam lingua Polonica scaturigines riuorum strumen vocare solemus. Hanc ergo Ptolomaicam lineam D. Cromerus incipiens à montibus Sarmaticis ducit per summitates

triplices gentes.

Tatros montes.

Strumenum oppidum.

Linea Ptolomæi

Causa belli ab Antonio suscepti contra Sarmatas ad montes Carnutanos.

Que in Ptolomæo cautè legenda sunt.

Metanastæ Iazyges unde dicti.

per summitates fluminum Istulæ, Vartæ, Viadri vsque ad cōterminiū Oceani Sarmatici & Germanici. Alii verò non cōtemnendi autores dirigunt hanc lineam ab extremitate mōtium Sarmaticorum per ditioes antiquorum Gotthorum, Ossorū, Buriorum, qui iuxta Cornelium Tacitum, Marcomanorum Quadorumque terga claudunt, septemtrionem Istulam versus tendendo, & applicant ad iugum Boëmicorum montium hiulcum descendens, quos Dion Seueri Imperatoris temporibus viuens Vandalicos vocat. Dicit enim expressè Albim oriri ex Vandalicis montibus, alii eam possessionem Hermunduris tribuunt. At Iulius Capitolinus non modò Marcomanos sed etiam Hermunduros vocat, quos Dion Vandalos vocare videtur. De Quadorum sedib. lege Amianum Marcellinum, non pœnitenda ibi reperies. Vt igitur hanc rem in pauca conferam: Hanc lineam Ptolomæicā eruditi ducunt à iugo Boëmicorum montium hiulco, descendente per loca metallica vsq; ad Sarmaticos montes. Et nominant loca & oppida, vbi hodie metalliferæ vrbes sunt. Cremnicium, Semnicium, Sala vetus & noua. Ptolomæus loca illa vicina *σιδηροὺς ὄρους* vocat, quod ferrum nobile territoria illa tum suppeditabant: sed nunc non modo ferraria, sed etiam auraria, argentaria, æraria & plumbaria isthic inueniuntur. Et existimo temporibus illius belli funesti Romanorum, quod in iis locis cum Sarmatis & Quadis, Marcomanisque duxerunt, Duce Antonio Pio, causam præcipuam fuisse thesauros metallicos, quorum vena admodum diues illo tempore isthic reperiebatur. Neque enim in tam remotas regiones legiones Romanorum ex stationib. suis progressæ essent, si de lana caprina actum fuisset. Sed quia de auro & argento res agebatur, quorum inexplebili cupiditate ardebant Romani, ideo tam remotum tamque periculosum bellum suscipere eos non piguit. Sed ad propositum reuertamur. Monuimus iam cautè hic Ptolomæum legendum, nec per omnia eius topographica probanda. Nam vt Daciam recenter ablatam Romanis suis vendicet, adiungit eam & confundit cum Mysia, recedēdo à transactione illa Augusti Imperatoris, videturque eam ad Tyram detrudere. At notum est ex Ouidio, quòd Tomos urbem & alias regiones illas Sarmatarum maior pars tenebat. Et Plinius ostium Istri Calostomon dictum expressè dicit Sarmatas possedisse. Quin & ipsi & Getæ & Daces Sarmaticæ gentes erant. De Iazygib. nullum est dubium. Nam & ii cum Iazygib. Sarmatis iidem erant, nisi quòd montes Sarmaticos transcenderant & Danubii ripam citeriorem Tibiscum fluuium versus possederant. Ideo Metanastæ à Ptolomæo vocantur. Nisi igitur

Nisi igitur Ptolomæus Traiano, Adriano suis principibus complacere voluisset, propriè & legitimè limitem meridionalem cum Iornande ducere debuisset ad ripam Istri, & tandem montes Sarmaticos & Marcomanos & Quados versus. Cornelius Tacitus, etsi etiam Romanis suis adblandiebatur, tamen non ausus fuit dicere, quòd Istula Germaniam à Sarmatia dislimiter, sed satis ei dixisse fuit, Germaniam à Dacia & Sarmatia separari montibus Sarmaticis & mutuo metu. Ex quibus verbis liquet tum maximos & incredibiles motus fuisse excitatos inter istas gentes ob violatos limites, ad id extimulātibus Germanos Romanis, qui posteaquam ademissent Germanis nobilissimas regiones, detrudebant eos ad ditioes Sarmatarum qui ibidem habitabant, ad Istulam nempe vbi & nunc habitant. Rectè igitur Monsterus hæc verba Corneliū exponit: Illo, inquit, tempore non lingua Germanos à Sarmatis diuisit vt nunc, sed mutuus metus, nam ac si in horas veturi essent, ita omnes timor occupabat. Et certè si septemtrionalem ripam Sarmatæ tenuissent, Germanos non ita metus distinuisset. Nam antequam fluenta Istulæ transirent, fama velox eos præmonuisset. Sed de istis rebus per occasionem necesse erit reiterare sermonem.

Magis probanda fides Cornelii Taciti quam Ptolomæi.

LATUS OCCIDENTALE. Etiam hic Ptolomæus cautè legendus. Nam sicuti describendo latus meridionale Daciam Sarmatis detraxit, ita hic sedem ferè recentioris Sarmatiæ carpit. Nam quia illis temporibus in iis potissimum duobus locis maxima bella gesserunt Romani cum gentibus nostris, in angustum eas redigendo, vt mox apparebit ex descriptione belli Quadorum, Vandalorum cum Antonio, ideo fines Romanorum proferre nititur, spacia illa maxima Istulam versus, Germaniam vocando. Magna ex parte enim tum Romani Germaniam inferiorem accisam reddiderant. Itaque quantum eis ad Rhenum ademerant, tantum Istulam versus ablata compensando damnum præstare voluerunt. Facile enim est, vt ille dicebat, ex alieno largiri. Verum si quis terminos Sarmaticorum montium & Oceani Sarmatici inter sese comparet, & à margine vnus ad marginem alterius lineam ducat, facile apparebit quàm magna spacia regionum Sarmatiæ obuenient Viadrum versus & nouam Marchiam. Non igitur probandi sunt illi, qui sub prætextu Ptolomæi descriptionis, alteram ripam Istula tenus, vbi est Cracouia, Germaniæ vendicant, ac de ripa identidem occinendo vltra Istulam Sarmaticas gentes deturbant, Germanis verò Maiorem Poloniam imò & vmbilicum ipsum totius Poloniæ vbi est Petricouia attribuunt. Hoc prætextu Ptolomæicarum pi-

carum picturam etiam nostri historici, (dico de recentioribus quibusdam) lapsi sunt, affirmantes Germanos in Polonia habitasse ante tempora Constantini Magni. Ac posset sane concedi, eos hic mansisse ut inquilinos iure precario, non autem iure hæreditario. Notum est enim per se, quanto tempore, & quam immania bella gesserint Romani cum Germanis, itaque veteribus sedibus exuentes eos necesse erat magnam vim hominum retrocedere, & opem hospitiumque à vicinis Sarmatis petere. Ita magis credibile apparet Germanos in Sarmatarum sedes tum successisse, quam Sarmatas & Slaus in Germanorum, prout quidam nostratum non veriti sunt talia asserere. Alter error est tabularum Ptolomaicarum, quod gentes Sarmaticas collocat ad ripam septemtrionalem Istulæ, quod nullo modo rerum natura patitur. Sunt illa loca ut plurimum inhabitabilia, sterilia, inculta, arenosa, syluosa, & lapidibus ita referta ut mirentur prætereuntes vnam aristam solum illud producere posse, ut credibile non sit tot & tantas gentes illud territorium alere potuisse. Verisimilius est ergo eos habitasse & coluisse alteram partem ripæ meridionalem. Nam & nomina gentium minorum, quæ isthic hætenus manent valde respondent, & sunt conformia nomenclaturis Ptolomaicis. Nam Carodunum respondet Cracouiæ, ut quidam volunt, ita Auarini, ubi est Varka, Burii ubi est Varfauia, B litera in V more vsitato versa. Sic Sobocii ubi est Sobota, Geitones Gedanenses, ut doctis nostri seculi placet.

Tertius error Ptolomaicarum typographiarum est, quod Germaniam describendo Istulam non è montibus Carpati deriuat, ut res ipsa testatur, sed ex Gabreta sylua vel Sudeti montibus aut nescio quibus locis qui Danubium magis respiciunt. Itaque non est mirum, quod populos Germanicos, qui illa campestria inhabitabant, incolas Istulæ facit. Nam vno dato inconuenienti alia inconuenientia subsequi necesse est. Sed si à iugo ultimo Carpati montis Sarmatici ad terminum maris Sarmatici lineam duxisset, omnino ex Sarmatia non effecisset Germaniam. Etenim p principio Geographico tenendum est semper, quicquid est intra vtraque maria Sarmatica, & montes Sarmaticos, tanquam legitimos & vetustos terminos, id totum autoritate scriptorum, qui floruerunt ante controuersiam excitatam inter Romanos de finibus Germaniæ & Sarmatas, ad Sarmatiam pertinere. Cur autem Ptolomæus & secum ipse & cum aliis dissideat, eiusque picturæ Germaniæ cum picturis Sarmatiæ pugnent, inuenio duas causas, alteram quod ipse narrata narrauit, & prout ei ex Romanorum castris topographia missa

Disconuenientia tabularum Ptolomæi.

phia missa fuit, ita eam cœcumenicæ descriptioni accommodauit. Alteram quod hac in re à suis dominis Romanis dissentire tum difficile tum periculosum ei fuit. Nam Imperatores quod Sarmatis tam remotis à se populis, nihilque vnquam malè de se meritis bella mouebant, hoc prætextu excusabant, quod se dominos totius Germaniæ iure belli profitebantur. Itaque cum penes illos summa rerum esset, non erat eis difficile ex non Germania Germaniam facere, ut quantum eis detraxerint à Rheno, tantum adderent à septemtrione.

LATERIS ad PONTVM descriptio sic se habet: Borysthenis ostia, hypanis fluii ostia, (nō Bozek, quia ab illa parte Asiam versus ponitur.) nem⁹ dianę, quod Sagori, id est, sanct⁹ mons dicitur, gora enim montem Polonis significat. Nam prisci Sarmatæ Dianam præcipuè coluerunt, quam Dzienoniam vocabant. In cuius honorem templum hoc erectum fuit, & nemus quoddam consecrarant, & promontorium ei dedicarant. Existimo id factum ab eis ad imitationem templi illius Asiatici, quod olim Magnę Dianę dicatum fuit. Mysaris promontorium fuit Myliam versus. Carciniti ostia, credo Kazibemisi portum esse. Ostia Bycen Buges à Plinio. Agarum Sagarum vocat. Quod autem Ouidii lacum Vido-ue iezioro quidam esse volunt, fieri potest, at non propterea, quod ibi locus exilii eius fuerit, sed quod aliquo fortuito casu eò delatus fuerit.

Lateris ad Pōtum.

Hypanis non est Bozek fluius iuxta Ptolomæum.

Sagarum, id est, święta gora.

Appendix

De ijs quæ cautè legenda sunt in Ptolomæo breuius.

In vocabulis & nominibus locorum prima difficultas est. Nam quædam nomina de industria Romani in suam linguam conuerterunt, vetera abolentes. Putabant enim in omne æuum suam monarchiam duraturam. Quædam verò ipsi autores corruerunt, vide & expende tecum solum nomen Vistulę quomodo in eo autores variant? Mela Vistulam vocat, Plinius Vistillum, alii Iustulam alii Vandalum fluium. Sic Boëmiæ regnum, Velegius Boiohemum, Strabo Bubiennium, Tacitus Boiemum. Præcipue verò Ptolomæus homo Græcus elegantię sermonis studēdo remotissimè omnium discedit à veteribus nominibus & prænominibus. Retinuit tamen quædam veterum Sarmatarum vocabula, ut Carodunum, ubi est Cracouia, Sidones ubi nunc Szidlovviec, Szidlovv, Burii ubi nunc Varká, Varfauia, Sobocii Sobota, Geitones, Gedanenses, Calissium Calisz, Carpatus Krepak, Calusium flumen Albim versus, à caluza, quod cœnosum puteum & lutulentum significat. Hæc

Ptolomæus longius præ alijs discedit à nominibus locorum.

*Ptolomæus la-
tera Germaniæ
describens pro-
uehitur usque
ad extraneas
gentes, ut emi-
ret reiteratio-
nes.*

*Error Pto-
læi de ortu
Borysthenis.*

fiat. Hæc reperiuntur in Ptolomæo, quæ adhuc veluti scintillæ micant inter rudera abolitorum nominum Sarmaticorū & nouorum introductionem. Tertiò numeri altitudinum & latitudinum, magna ex parte corrupti in eo sunt, non sine maximo damno studiosorum, quod experientia per instrumenta astronomica comprobauit. Quartò instituens Germaniæ tabulam intra suos fines describere, pergit & euagatur usq; ad regiones septentrionalissimas, forsan usque ad Elicen vrsam & ipsum polum. Existimo autem hoc consilio eum fecisse, ut vna expeditione vel occasione & Germanici Oceani ripam, & Sarmatici Balticiq; maris spacia trāsulcaret. Hinc est quod illam phrasim repetit: Extensio prima, extensio secunda, sicut in descriptione quoque Danubii fecit, flexiones & diuertigia illa Danubii enumerans, quæ cum simpliciores legunt, putant Germaniam eousque extendi debere, & ad orientem prouehendo credunt eum impinxisse eius fines in Pontum, & vnā cum Danubii profluente in ipsius Euxini Ponti ripas immergi. Sunt alia in quibus attentus lector cauere debet ne aberret, quæ egrè defendi possunt. Verbi gratia: Montes altissimos Venedicos ponit, vbi nunc est Lithvvania vel Samogetia, qui nunc non visuntur, forsan terræ motu dehiscuerunt. Alios quoq; montes statuit, ex quib. Borysthenes oriri deberet, quos Peucinos vocat, & isti quoq; euanuerunt. Nam constat ex illorum testimonio, qui habitauerunt in illis locis, Borysthenem ex stagnis iisdem oriri, ex quibus & alia maxima flumina, Duna, Narua, & aliquomodo Volha Latine Rzda dicta. Sed quid miramur veteres, cum Cornelius Tacitus tradat quendam celebrem locum in septentrione reperiri, ex quo orientis solis strepitus & fragor veluti rotarum inter sese colluctantium exaudiatur. Hunc locum Sueciam quidam putant esse. Taceo reliqua miracula septentrionalia quæ Latinos quosdam scriptores posteritati tradere non piguit. Sed illud est nocentissimum quod Ptolomæus tradens Germaniam Istulatenus finiri, mox tamen ultra Istulam progressus, Scandias, Dac. as, Noruegias, Chedinas, Phænonas reponit, quæ an à paraphrastis Ptolomæi, an verò ab ipso aurore aspersa chartis sint, non ita liquet, sed magnam partem existimo adsutam esse à Neotericis. Cautè enim Ptolomæus dicit, nec vocat istas insulas Germaniam, sed Germaniæ inquit adiacent insulæ, iuxta Albis fluii ostia &c. quas tandem enumerat. Sed quantascunque autoritates autorum quis obtendat, ego in eo argumento certius puto, esse plus tribuere experientiæ & rationibus quàm testimonio scriptorum. Verè enim & sobriè dixisse videtur Anius Witerbiensis scriptor eruditus & vetu-

tus & vetustatis indagator non contemnendus: Autores, inquit, quandoque fallunt & falluntur, non autem nomen impositum. Ideo argumentum à nominibus vetustis gentium & locorum est validius quocunque autore. Et mox exemplo id comprobat. Ideo, inquit, Liuius in quinto ab vrbe condita, quanquam multos haberet autores asserentes Thuscōs imperasse toti Italiæ, solo tamen nomine Turreno imposito toti circa Italiam mari, pro validiore quàm autoribus argumento vsus est dicens: Mari supero & infero quibus Italia insulæ modo cingitur, terra mariq; Thuscici quantum potuerint, nomina sunt argumento, quod alterum Thuscum vocabulo gentis, alterum Adriaticum vocauere Italiæ gentes. Existimo ex supra dictis attentum lectorem opt. mē intelligere posse, quid ei hac in re sequendam sit. Obtendant alii prætextus quosdam autoritatum, apud me illud principium Geographicum toties à me repetitum plus pōderis habet. Quod quicquid est terrarum inter duo maria Sarmatica, Euxinum, inquam Pontum & Oceanū Sarmaticum, & montes Sarmaticos id totum nomine Sarmatiæ censerī oportere. Huc addātur nomina linguæ Slauonicæ, quibus vsus est Ptolomæus in describendis regionibus sitis ad Vistulæ ripam meridionalē, quæ paulò ante à me recitata sunt. Non repudio interim & testimonia scriptorū, sed eorum pot. sumum, qui res sibi probè cōpertas tradiderunt, nec linguam venalem habuerunt. Audiuius iam ex Procopio & Iornande, & adhuc audiemus, Vandalos Gotthos fuisse gentes stirpis Sarmaticæ, & ad Istulam habitasse, nostraq; lingua Polonica vsos fuisse. Hi verò vbi nunc est Cracouia, Maior & Minor Polonia, habitabāt. Quid ergo nostra refert, quòd Romanorum ducum scriptores interdum loquuntur ea quæ intelligunt ipsis profutura ad extendendam famam maiorum suorum. Falluntur certè qui existimant Romanos solo ferro armisq; & non etiam scriptorum favore eruditorum profecisse, peruenisseq; ad summum culmen & fastigium opinionis in mundo. Habebant illi multos strenuos milites, sed certè non laborabant inopia virorum eloquentissimorum, quorum opera & famam & imperii sui fines pariter volebant immortalitati consecrare. Ita utroque stylo, ferro nimirum & penna tantum valuerunt, ut ad eam diem res eorum immarcescibiles esse videantur. Quare cum agitur de fama & de finibus, non admodum nostri scriptores Ptolomæi & Cornelii fidant, alias à scopo aberrabūt. Historia Babylonica Rheni Sarmatas ad Rhenum usq; prouehit, & nostri scriptores ultra Istulam & forsan ad Roxolanos eos detrudunt, ex patria sua Germaniam faciendo.

*Qui scriptores
esse debent
scilicet in
causis.*

*Romani armis
& ope scripto-
rum eloquenti-
ssimorum e-
merferunt è se
nebris.*

O Sed nihil

Sed nihil facilius est, quam ex alieno liberalem esse. Liqueat autem ex scriptoribus, Bructeros seu Brunsvingos & Zenones fuisse quodam accolas Rheni, sed bellorum iniuria à Germanico Duce Romano fuisse reiectos ad interiora Germaniæ. Necesse igitur addegit eos, ut quantum eis isthic adimeretur, tantum hinc eis accederet. Præterea, quod Romani gloriabantur de Germaniæ possessione, id tam apud suos quam apud extraneos profuit eis, ut ex Germania Europam ferè facerent, & ut devicta ad tempus Germania pro dominis toti septemtrionis sese vèditarèt. Noti sunt Domitiani Imperatoris Romani de Sarmatis & Dacibus pseudo triumpho, qui cum devictus esset, & turpiter se dedisset, tamen victorem se palam non est veritus gloriari. Sic & Commodus Imperator de Germanis nondum victis triumphum egit. Hoc sane & aliis forsàn usu venerat, sed res sapius malè gesta scriptorum bonorum eloquentia corrigebatur. Quod si maiores nostri tales & tam facundos adepti fuissent aduocatos, haud dubiè res suas illustres multò illustriores clarioreque reddidissent.

De temporibus Antonini Pii.

Anno ab orbe condito 4102.
Anno Christi 140.

An te mille & quadringentos annos Antonin^{us} successit Adriano qui princeps multis laudibus à scriptoribus celebratur. Hic etiam Dacorum & Alanorum armis lacepsus fuit, nullum tamen memorabile prælium tum factum fuisse memoratur. Satis enim fuit ei si quoquo modo à limitibus Romanis eos amoveret & propulsaret. Nam irritare animos bellicosæ gentis nequaquam è re & utilitate Reip. iudicavit. Dicere enim hic solebat, malle se vnum ciuē seruare, quam mille hostes interficere.

De temporibus Aurelii

Antonini.

Anno ab orbe condito 4125.
Anno Christi 163.

Ixi paulò superius, & meminerunt etiam mediocriter versati in historiis, in eo limite, Minorem Poloniam versus, quā itur Vienna Cracoviā, bella difficilia Romanos gestule cum populis Sarmaticis, quod vel ex bello Marci Antonii, quod biennium duravit, contra Sauromatas & Germanos finitimos manife-

mos manifestum esse potest. Malo autem rem gestam ipsorum historicorum verbis exprimere, cum ea de re non modò scriptores historicorum, sed etiam ecclesiastici Tertullianus, & Eusebius memoriæ prodiderint. Marcus Antonius, inquit, cum in Germanos & Sarmatas expeditionem mouisset, & exercitus siti affligeretur, in rerum desperatione fertur fuisse. Milites verò legionis quam Melitinam vocabant, genua in ipsa acie contra hostes ad terram vsque curuas, sicut & nobis orandi consuetudo est, & ad supplicandum Deo esse conuersos. Cum autem hostibus spectaculum hoc insolens appareret, ferunt aliud quiddam insolentius subsecutum, fulmen videlicet, quod hostes in fugam impulerit, & imbrem ad refocillandum exercitum, qui iam totus siti affligeretur: Addit Apollinarius, quod legio illa cuius precibus factum fuerat hoc miraculum, ex eo tempore peculiarem appellationem ab Imperatore obtinuerit, ut Romana lingua fulminea Græcè *νεφέωνος* vocaretur. Hoc exemplo probatur vtrumque, & quod militia sit concessa à Deo Christianis, & quod infidelibus propter religiosos & Deum timentes supremus moderator rerum opituleretur, qui est exercituum dux, & vltimum refugium mortalium. Notum est autem Melitenses fuisse ex insula vicina Siciliæ pro cuius possessione cum Turcis etiam nostra ætate Christiani atrocia bella mari & terra gesserunt. Isti erant Christiani apud quos Paul^{us} Apostolus dum nauigaret Romam, dicturus causam coram Cæsare, prædicabat Euangelium, eiusque opera ad fidem Christianam fuisse conuersos non sine graui coniectura multi credunt. Cui rei quoque superius mentio facta est. In eadem historia fit quoque mentio Squadorum & Marcomanorum, qui etiam Romanis cum Sarmatis sese opposuerant. Qui autem fuerint Squadi & ubi locorum tunc habitarent, variè de hac re doctiores sentiunt, nec tamen multum inter se differunt. Sunt in Maiore Polonia quæ Quidzinum & Squidzinum vocantur, cognomine admodum proximè ad Squadorum appellationem accedente. Est etiam in Prussia Quidzinum oppidum ad flumen Ossam, non procul à Rogozno. Iam Quadi, Osi, Gotthi contermini sibi erant olim. Forsan igitur reliquæ eorum illic confederant. Alii ex eleuatione altitudinum & latitudinum Geographicarum deprehendunt locum eorum incidere eò ubi nunc est Petricouia. Sed non cohærent ista cum Taciti descriptione, qui dicit Ossos, Burios claudere terga Marcomanorum & Quadorum. Citius ergo crediderim Ossos ibi mansisse. Expresse autem Eusebius dicit gestum hoc bellum fuisse cum Germanis & Sarmatis: at Sarmatis sane nihil negotii cum Romanis fuisset, si

Melitenses qui fuerant.

Squadorum locus & sedes.

*Mōtes Sudeti.**Ex Orosio.**Pugna Carnu-
tana & causa
eius.**Sorabi & Sar-
matae eodem o-
rāt autore sup-
plementi Cario-
ni.*

fuiſſet, ſi vltra Iſtulam, Ruſſiam verſus habitaſſent, vt picturæ Pto-
lomæi indicant. Sed quia hoc prælium ad fines Boëmiæ fuiſſe ſcribi-
tur, ad ſyluam Gabretam & montes Sudeti, fines igitur Sarmatia-
rum contiguitatem quandam iſthic habuiſſe credibile eſt. Nam &
appellatio mōtium Sudeti omnino dialectum Ruthenicam ſonat,
ſicut & ſylua Gabreta, qui inquam montes non multò poſt Van-
dalici ſunt appellati Dione autore. Ponuntur etiam populi Sudeti
in Sarmatia à Ptolomæo, in illa ora vbi eſt Pruſſia. Verum illuſtrā-
di hui⁹ negotii cauſa adhuc Oroſium de eodem bello ad eum mo-
dum ſcribentem audiamus: Nam cum inſurrexiſſent gentes imma-
nitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc eſt Marcomani,
Qualii, (ſecundum alios Quadi,) Vandali, Sarmatæ, Sueui, & o-
mnis penè Germania, & in Qualos vſq; progreſſus exercitus, cir-
cumuentuſque ab hoſtibus eſſet, & propter aquarum penuriam
potius ſitis quam hoſtium periculum ſuſtineret, ad inuocationem
nominis Chriſti, magna fidei conſtantia quidam milites conuerſi
ſunt, ſubitòq; tanta vis pluuiæ effuſa eſt, vt Romanos quidem lar-
giſſime ac ſine iniuria reſecerit, barbaros autem crebris fulminum
ictibus perterreret, complures eorum occideret, in fugamq; co-
geret, quorum terga Romani vſque ad internecionem cædentes
glorioſiſſimam victoriam, & omnibus fere antiquorum titulis præ-
ferendam, rudi paruoq; militum numero, ſed potentiſſimo Chri-
ſti auxilio reportarunt. Haſtenus Oroſius. Eutropius locum pu-
gnæ nominat: Ingenti ergo, inquit, labore & moderatione cum
apud Carnutum iugi triennium perfeueraſſet, bellum Marcoma-
nicum confeſcit.

Nominat hic Oroſius locum pugnae in finibus Squadorum,
quorum domicilia erant hic alicubi inter Cracouiam & Wratifla-
uiam, vt doctiores tradunt, regio tamen & fines eorum protende-
bantur Morauiam & Boëmiam verſus. Et quia Sarmatis Vanda-
los coniungit, venio in eam ſententiam, vt putem Ptolomæi tem-
poribus partem Vandalorum ibidem prope Sudeti montes habi-
taſſe. Nam Dion hiſtoricus, qui ſtatim eſt Ptolomæum ſubſecu-
tus, Sudeti montes Vandalicos vocat. Si autem Vandali, etiam &
Sorabi eis coniungendi erunt. Quod ſi Sorabi, ergo & Sarmatæ.
Fatentur enim Germanici ſcriptores Sorabos gentem eſſe Sarma-
ticam, nomenq; Soraborū & Sarmatarum non lōgè ſyllabis etiam
à ſe diſſerre ſcribūt. Mores autem, ſtudia ſimilima & lingua etiam
teſtantur Vindas illos & Sorabos ex vna ſtirpe proficiſci, & pari-
ter iunctos in illis oris ad Albiſ ripam conſediſſe. Hæc de Anto-
nii temporibus, qui poſt eam pugnam in Pannoniam caſtra pro-
mouerat,

mouerat, ibique vitam cum morte commutauit. Sæpius autem in
illis limitibus bella fuiſſe agitata, vel illud documento eſſe poteſt,
quod Romani iſthic coacti ſunt tres legiones continuo aſſerua-
re, quarum ſtationes & territoria annotat Ptolomæus. Legio Ger-
manica decima ad Paſſauiam. Legio Germanica 14. ad flumen
Rab. Legio prima auxiliaria ad Salam flumen Aenipontis.

*Stationes legi-
onum Romana-
rum.**De Squadis populis appendix clarior.*

Quia hoc bellum fuit ſtupēdum & miraculo inſigni coelitus con-
firmatum, ideo ab omnibus ſcriptoribus, præſertim verò Chriſtia-
nis celebratur. Præterea duo Imperatores Romani illud admini-
ſtrabant, cum Antonio Aurelius Commodus. Ideo terror tantus
vicinos reges ob Romanorum apparatus formidabilem inceſſe-
rat, vt cum ad Aquileiam exercitum promouiſſent, plerique re-
ges poenitentia moti belli ducti, tumultus autoribus caſis veniam
deprecarentur. In hoc bello quia Quadorum mentio fit crebra, i-
deo operæ pretium eſt nos aliquid de eis dicere, vt ſtirpe & loco
habitationis eorum cognito, circumſtantiæ hiſtoriæ clariores red-
dantur. Designat patriæ locum Quadorum Ptolomæus lib. 3. cap.
11. Sub ſylua, inquit, Hercynia ſub Orcino nemore Quadi. Sub
quibus ferri minera & lunæ ſylua. Syluam autem Hercyniam de-
notat. Inprimis nominat montes Sudeti Bambergensis, nunc ſub
montibus Sudeti ponit ſyluam Gabretam, proſus è regione mon-
tium Sarmaticorum vltimi iugi. Inter ergo prædictam ſyluam &
Sarmaticos montes ſyluam ponit Hercyniam, id eſt, reſinæ abun-
dantem, piceam. Sub ſylua hac ſtatim Quados ponit, Sidirorichi-
as ibidem, id eſt, ferri mineras. Si nunc altitudinum & latitudinum
numerum inuicem conſeras, locus non remotè capitis Oderæ aut
paulò ſuperius veluti digito designatur. Nam Cornelius Tacitus
affirmat Gotthinos populos claudere terga Marcomanorum &
Quadorum Iſtulam verſus. Quæ deſcriptio proſus reſpicit Bre-
gam vel Wratiflauiam. Nam ibi Gotthorum ſedes fuiſſe apparet.
Ideo Oderam Gutalum Plinius vocat, à Gotthis puto dictum, ſi-
cuti à Varta Varinos vel Burios à Vandalo flumine vel Viſtula,
Vandalos, Sueuos à Sueuo flumine, quæ nunc Sprea dicitur, & in
Odrum non remotè à Sterino incidit. Et expreſſè Strabo dicit:
Gotthorum fines cum finibus Sueuiæ coire: Getarum, inquit, fi-
nes à finibus Sueuiæ porriguntur. Sed diligentiffimè obſeruan-
dum & notandum, quod dicit Cornelius Tacitus: Gotthini, in-
quit, tributa patiuntur, partem tributorum Sarmatæ, partem Qua-
di vt alienigenis imponunt. Ex quibus verbis liquet, illam totam

*Bellum Carnu-
tanum quàm
celebre fuerit
& formidabi-
le.**Locus pugnae
inuestigatur.**Fines Getarū
iuxta Strabo-
nem.**Corneliū ſenten-
tia verior.*

*Ptolomei sen-
tentia.*

*Fortissimum
argumentum.*

*Quando proces-
serint Boëni
& Vandali ad
Albim.*

regionem Sarmatiā fuisse, & ditionis Sarmatarum. Cur enim Gotthos alienigenas vocat, si indigenæ isthic Sarmatæ non essent. Cur imponunt tributum & exigunt Sarmatæ à Gotthinis, Osis, & Buriis, si domini & hæredes non sunt illorum locorum, ubi Gotthi metalla effodiebant? Dicit enim Tacitus: Gotthini quo magis pudeat ferrum effodiunt. Cur denique præcipuè moleni belli istius contra Antonium Marcomanum & Sarmatæ & Quadi sustinent, si non pro patria pugnabant? Atque hic iam clausos manibus tenemus Ptolomæum & Ptolomaisas quæ ultra Istulam Sarmatas ex patria ipsorum expellunt, qui Germaniam ex Polonia faciunt, qui denique cum Ptolomæo Germaniam Istula tenus terminari fingunt, & inde ubi est & fuit sedes & umbilicus Maioris & Minoris Poloniæ, Polonos ut exules in exilium eiiciunt. Cur enim alienigenas Gotthos faceret Tacitus si indigenæ non essent Sarmatæ? Cur tributum imponunt Osis, Gotthis, ut inquilinis? Cur Vandalos Sarmatas ab occidente cum Marcomanis limites habuisse Iornandes narrat? Cur tam difficilimi belli aliam sustinent? Cur idem Iornandes dicit Gotthos in Vandaliā quondā se insinuasse cum venirent aliunde? Cur Iulius Capitolinus Hermunduros, qui ad caput Albis habitabant & Marcomanos Sarmatis adnumerat? Cur Dion dicit Albim ex Vandalicis montibus oriri, sub quibus hoc bellum gestum prædicatur? Nam Vandali tum propriè Sarmatæ vocabantur, quos Ptolomæus maximas gentes vocat Sarmatiam incolentes. Ante ergo bella Vandalica & Gotthica illas regiones occuparunt Boëni, Vandali ad Albim, ubi nunc Vendæ & Sorabi manent. Sed de Vandalorum & Gotthorum origine paulò inferius dicturi sumus, ideo ad illum locum reliqua reuicimus. Anius scriptor refert Quados primò ad confluentem Danubii & Narrabonis, qui Rab hodie dicitur mansisse. Et ex Eutropio lib. 6. apparet eosdem etiam in Heluetia aliquando habitasse, aut saltem eis commilitasse. Strabo etiam libro 7. dicit: In illo tractu ad Danubium Boëmorum regem Marobudum regiam suam habuisse, illucque Marcomanos *δμογενῆς*, id est gentiles & conterraneos suos trāstulisse. Iam quia Marcomanos Sarmatis iungunt scriptores plerique, non est difficile coniectare Boëmos illos veteres sicut & Quados cognatos sibi inuicem fuisse.

De temporibus Pertinacis & Seueri Gordiani Philippi Arabis Imperatorum.

Anno ab orbe condito 4034.
Anno Christi 225. & 247.

Pertinax

Pertinax nihil memorabile cum iis gentibus gessit, nisi quod mediocri cum laude Mysiam & Daciam rexit. Vbi autem iam receptum fuit eo tempore Romanis, lætissimos viros ac serè ab Imperatoribus secundo loco habitos Sarmaticis gentibus opponere. Itaque aut per seipsos aut per viros opinione sibi pares incepra bella cōtinuare cogebantur. SEVERVM Imperatorem, quod post Pertinacem posuimus causa est: Remini sci enim debemus eorum quæ ex Dione de Vandalis & Vandalicis montibus supra retulimus. Nam Dion hic qui ista memoriæ prodidit vixit imperante Seuero. Gordiani verò temporibus. iterum bella hæc Gotthica recrudescere cœperunt, inualescere tamen non poterant, quod vtrinque leuioribus præliis periculo virium facto, ad pacificationem deuentum fuit. Philippi Arabis temporibus, qui post Gordianum imperabat, primusque religionem Christianam cum magna animi humilitate amplexus erat, iterum ad ingenium reditum erat. Nam Gotthorum sollicitationibus tota Sarmaria excita una cum Dacibus & aliis ferocibus populis petiuit Romanos bello, ac exercitu trecentorum millium conflato & cōquisito Mysiam Traciamque multis seueritatis exemplis editis, nulli sexui parcendo clade maxima affecit. Interim Decius cum exercitu, maximi tunc nominis Dux promouit castra, & paulò post cum imperii honores adisset, ab Imperatore Philippo eis oppositus fuit. Sed aliquot præliis superatus & victus, infecto bello, nulloque opere pretio facto reuersus est. Administrabat istunc prouinciam in Illyrico, ac interfecto tandem Philippo machinationibus Decii, illi bellorum tumultus excitati deferuere cœperunt. Habemus iam Sarmaticæ historiæ seriem deductam post aduentum Christi ad annum 250.

*Philippus Im-
perator Chri-
stianus.*

Decii Imperatoris temporibus.

Anno ab orbe condito 4215.
Anno Christi 282.

Iornandes eius temporis sic textit historiam: Cuius, inquit, secessum Decius Imperator cognoscens, & ipse vbi subsidium ferre gestiens, iugo montis transacto ad Berroam venit. Ibi quædam equos, exercitumque lassum refoueret, illico Cuina dux cum Gotthis in modum fulminis ruit, vastatoque Romano exercitu Imperatorem cum paucis, qui fugere quiuerant ad Thusciam rursus trans Alpes in Moesiam proturbauit, ubi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collecto

*Cuina dux Got-
thorum.*

Imperator De-
cius cum suis
perit.

rus. Collectoque tam ex inde, quam de hoste exercitu, futuri bel-
li reparat aciem. Cuina verò diu obsessam inuadit Philopolim,
prædaque potitus, Priscum ducem qui ibi erat, confederavit, qua-
si cum Decio pugnaturum, venientesque ad conflictum, illico De-
cii filium sagitta saucium crudeli vulnere confodiunt. Quod pa-
ter animaduertens, licet ad confortandos militum animos dixisse
fertur: Nemo tristetur, perditio vnius militis, non est Reipub. di-
minutio: tamen paternum affectum non ferens, hostes inuadit, aut
mortem aut ultionem filii exposcens, sed circumseptus à Gothis
& ipse interficitur, imperii finem vitæque terminum faciens.

Sub Valeriano Gallieno & Claudio Imperatoribus.

Anno ab orbe condito 4217.
Anno à Christo 256.
Ante annos 1400.

Asiam sarma-
te vastant.

Imperatoris
Valeriani cala-
mitas.

Triginta tyran-
ni.

 Opiis Decii in Illyrico per Sarmatas attritis, Romanorum
ille ardor & libido mouendorum bellorum mitescere &
fatiscere coepit. Et conqueuerunt illi aliquantisper, &
foedus cum Gothis eodem tempore renouarunt. Sed Sarmatæ for-
tunam sequuti Pannoniam populabundi vastant, ac tandem exer-
citu transportato in Asiam, Nicomediam propemodum deleuerunt,
Bithiniam vastarunt, Macedoniam & Thraciam longe lateque po-
pulati sunt. Non parum autem conatus eorum adiunxit calamitas
Valeriani Imperatoris. Is enim tum anno imperii sui quarto in o-
rientem contra Persas expeditionem suscepit, tandem victus ca-
ptusque à rege Persarum Sapore in extrema senecta à ceruice ad pe-
des excoriatus est. Multa etiam alia crudelitatis in eum exempla
edidit. Nam ad maiorem Romani nominis contumeliam, quoti-
es equum conscendit, pedem ceruici Valeriani imponebat, ac pro
scabello eo usus est. Tanta est humanarum rerum vicissitudo, ut il-
le qui in culmine rerum sedebat, humi repere & conculcari se, ca-
putque subiicere cogatur, & rursus alternante fortuna, qui for-
tunæ successu exultare videbatur, ad extremam miseriam rediga-
tur. Interim Gallienus Valerii filius voluptatibus deditus Baccha-
nalia vivebat. Adde quod triginta illi Duces, qui à suis exerciti-
bus creati, pro Imperatoribus se gerebant, partim inter se dimi-
cando, partim ab aliis extraneis petiti, imperii vires non medio-
criter tum labefecerunt. Hæ tres causæ Sarmatarum Getarumque
successus in vastandis illis regionibus non mediocriter adiuue-
runt. Verum

runt. Verum cum aliquantisper eis fortuna indulgisset, liberiusque
soluta disciplina militari per Achaïam agendo prædas vagarentur,
à Machario quodam dissipati oppressique sunt. Altera verò pars
exercitus eorum Asiatici, qui ut dictum est, Bythiniam & Nico-
mediam occuparat, promouit castra Ephesum usque, illicque tem-
plum celeberrimum, quod totius Asiæ sumptibus extructum, & lon-
go temporum æuo locupletatum fuerat, vno momento ab eis igni
absumptum est, forsan æmulatione quadam ad hoc inducti, qua-
lis animos religiosorum pari studiorum propensione inter se cer-
tantium, suavi quodam delirio non raro affilare solet: vel potius
ita persuasum habebant, suæ Deæ Tauricæ templum non posse ad
eam celebritatem & famam emergere nisi Diana Asiatica æmula
eius ab ipsis è medio tolleretur. At Deus qui sacrilegis est fuitque
semper infensus, amplius illam eorum insolentiam coniunctam
cum avaritia non tulit. Claudium namque ut cum copiis eis obui-
am iret concitauit, qui cum numerosiore exercitu haberet (tre-
centis enim ferè millibus constabat) eos consequutus partim cæ-
dit, partim capit, classesque eorum dissipat, & nauium ad duo mil-
lia alias mergit, alias ad deditionem cogit. Fuit hoc prælium ad
flumen Tyram, quem Nestrum vocamus, ferè in conspectu Dia-
næ ipsorum & templi Taurici, quod forsan spoliis ditare cogita-
rant. Quanto in metu & trepidatione tum fuerint Romani, dete-
xit eorum gaudium incredibile in quod eruperunt, cum de Clau-
dii successu & victoria reportata audissent. Viuentem enim adhuc
præconio admodum fauorabili ad eum modum ornarunt: CLA-
VDI AVGVSTE, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus senator, tu
princeps. Mortuo verò aliquantò post, clypeum aureum, in quo
imaginem eius exculperant in Capitolio collocant. Accide-
runt hæc ante mille & quadringentos circiter annos.

Templum Dia-
næ Ephesinæ
combustum.

Locus prælii
Claudii ad Ty-
ram.

Aureliano Imperatore re- gnante.

Anno ab orbe condito 4235.

 Ost illam dimicationem quieuerunt aliquantisper Getæ
& Sarmatæ, ita tamen ut semper de vlciscendis iniuriis
& vindicandis finibus, pellendisque ex Dacia legionibus
cogitarent. Tandem sub hoc Imperatore, duce Canabo regeque
suo Romanis bella intulerunt, sed re male gesta, Rege amisso for-
tunæ cesserunt, seruantes se melioribus temporibus. Desiderati
sunt multi

Canabus dux
Sarmatarum.

sunt multi ex eis, ita vt Danubium cum quinq; tantum millibus traiciendo domum dilapsi sint. Habuit Aurelian⁹ Imperator summam peritiam bellorum Sarmaticorum Geticorumque, quam sibi comparauerat tempore Claudii, à quo præcipuus dux belli & magister equitum contra Gotthos designatus fuerat. Cum igitur multo vsu habitum sibi acquisiuisset, nil eum latebat, quicquid etiam machinarentur hostes, & in promptu occurrebant ei artificia, norat quid sequendum, quidue vitandum ducenti bellum cum gente bellicosa. Narrat Iostus vir clarissimus qui compendium quoddam historiæ Polonicæ paulò ante nostram ætatem conscripsit, quod in ea pugna quædam foemina bellicosæ interceptæ à Romanis & in triumpho ostentatæ fuerint, quas ex numero Amazonum antiquarum fuisse creditum sit. Videtur autem ad Zenobiæ illam Palmirorum reginam alludere. Sed hæc fuit ex veteri stirpe Ptolomæorum oriunda, non ex Sarmatico sanguine. Hæc inquam cum aliquoties foeliciter signa cum exercitu Romano contulisset, tandem ab Aureliano capta fuit, dum inter crepitus gladiorum ad securiorem locum se recipere pararet. Perducta demum Romam in quodam admirando ornatu, stupentibus cunctis in illa pompa præ admiratione maiestatis, in foemina lectissima. Hæc vnà cum filiis & filiabus ante triumphalem curram Imperatoris ostentata fuit. Felicior certè Cleopatra Antonii tum reputabatur, quæ præuidens hunc euentum, serpentibus vberibus admotis perire maluit, quam se asseruare ad triumphorum & triumphatium ludibrium spectaculorumque se præbere materiam. Hic iterum vicissitudo rerum cogitur. Quæ fuit victrix regis Saporis & triumphatrix clarissima, ipsa denuo ludibrium fortunæ experta est, dum Romanæ plebis etiam vilissimis quibusque spectanda proponitur. Creditum est à multis alteram Semiramidem fuisse, dum in se oculos cunctorum conuerteret. Nouitas hæc Imperatorio triumpho magnam & raram accessiorem fecit. Fuit & aliud bellum Aureliano ab altera parte occidentem versus cum gentibus stirpis Sarmaticæ, Boëmis inquam & Marcomanis, qui nunc Morauu vocantur. Hi ingressi Italiam, similem Cimbrico, vbi Romanæ terrorem incusserunt, multiq; vtrinque trucidati sunt. Sed tamen fortuna à partibus Imperatoris stetit. Scio doctorum sententiam de gente antiquorum Boëmorum, qui Ptolomæo Boii dicuntur. Sed sicuti Germanis parum detrahitur, eò quod ii qui nunc Germani nominantur, olim Celtæ vocabantur, ita Boëmi licet Czechorum accessione, aliqua ex parte renouati sunt, tamen ideo, id quod antea fuerunt esse non desierunt. Adiecta autem illa

Mulieres Amazonum.

De hac re lege Lucium Florum.

Boëmorum originem à Boijs veteribus nihil detrahitur, etsi postea Czechis eis admixti sunt.

obseruatione

obseruatione de Vandalis & Vandalicis montibus, quod iam ante Aureliani tempora, illa spacia, vbi est Boëmia occuparint, omnino nullum absurdum restabit, si Boëmos illos & Morauos qui Italiam inuaserant, & contra Aurelianum in acie steterant, progenitores horum Boëmorum, qui gentiles nostri sunt, vocauerimus.

Imperante Probo Augusto.

Anno ab orbe condito 4240.
Anno Christi 281.

Sub hoc Imperatore Romani denuo exercitus duxerunt in regiones transalpinas, & Germaniam Galliasque vastando hominum ad 40. millia trucidasse feruntur, de qua re Orosius legatur. Et quia Sarmatis minime formidabilia erant arma Romanorum, iam enim multo vsu eis assueti erant, ideo non expectando dum ad fines eorum pertingerent, illos auerterunt, transmissisq; exercitibus intima Illyriæ petierunt, legiones Romanas ad arma prouocantes: pugnatum est vario Marte, tandem repressi cesserunt. Irritati Romani à Sarmatis, furorē suum in Getas populares Sarmatarum effuderunt, ad detentionem eos cogentes. Vnum est quod notandum venit. Illis temporibus inter alias poenas, quibus victores victos multabāt, illa non postrema fuisse memoratur, quod Pannoniis interdictum fuit, vt à vinearum cultu prorsus abstinere. Et videtur quidem in speciem res ista minoris momenti, sed tamen beneficiis Dei quæ exhilarandis mortalium animis seruiunt, frustrare humanum genus, & pariter ægrotos cum sanis, bellatores cum imbellib. incommodo tanto indiscriminatim afficere, videtur iniquum. Liqueat igitur edictum hoc ab impotentia animi profectum fuisse. Fertur etiam nunc, Turcam Christianis quibusdam regionibus, quæ quondam generosissima vina producebant, vinearum cultum interdixisse, sed alio respectu, nimirum, quod id ex præscripto superstitionis religionis facere se prætendit. Sed Probus Imperator nequaquam improbè fecit, quod edictum illud relaxans, iterum militibus in Sirmio vites plantare permisit. Vnde vini origo est, quod nostri Seremskic vino vocant. Hæc Eutropius.

Vinearum cultus interdictus Pannonijs.

Sirmiensis vina.

Sub Carolo Narbonensi

Imperatore.

Anno ab orbe condito 4248.
Anno à Christo 286.

P 2 Qucad

Collatio bello-
rum Samni-
tum cum bellis
Sarmaticis &
Gothicis.

Quoad Probus vixit, virtutis eius & dignitatis habuerunt rationem gentes nominatae, at illo in Asia fato horribili præter opinionem, cum se iam accingeret bello Getico, sublato, Sarmatae rursus Pannoniam repetierunt, Thraciamque irrumpentes inuasērunt. Hos Caius repressit multis captis aliisque trucidatis, quorum 20. millia fuisse creduntur. Mirandum est, tot funesta & atrocia bella has gētes cum Romanis reintegratis viribus gessisse, multoties vtrinque exercitibus concisis, & tamen re-collectis viribus, & resumpto animo denuo noua & continua bella ciere potuisse. Miramur Veientum, Samnitum bella Liuium legentes, toties repetita & toties sopita, cumque infinitae myriades ex ea gente à Romanis iugulatae tradantur, quomodo vel vna anima post illas clades ex illa stirpe superstes manserit. Sed si res Samnitum sunt admirationi, conferantur cum eis praelia Sarmatica Geticaque vsque ad vastatam captamque; ab eis & Vandalis urbem Romam, & inuenientur tot trucidata cadauera, vt eorum molem & numerum vix ipse orbis terrarum supportare posse videatur. Incipiendo enim ab Augusti temporibus vsque ad vastatam Italiam per annos 400. hæc laniena durabat. Et vocatur quidem Thybris flumen fatalis Romani Imperii limes, quod ibi Crassus, Carus & alii complures clarissimi duces Romanorum ceciderunt.

*Compendium Chronologicum rerum Sarmaticarum per
hos sexaginta annos gestarum ad Constantinum vsque
Magnum.*

Anno 240. Maximus patre Gottho Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur natus. Is cum esset stupendæ & ferè plusquàm Herculeæ fortitudinis, in Imperatorem Romanum fuit electus. Scribit de eo Iornandes, quod solus sedecim milites superauit. Imperatorem in equo variè flexus rotantem & procurrentem cursu adæquauit, ita vt equus fatigaretur, ipse interim ita infatigatus remanserit, vt statim in gratiâ Cæsaris septem lectissimos recentes & valentissimos milites certando, luctando superaret. Multa etiam alia de eius fortitudine vide ibidem.

Maximi Impe-
ratoris stupen-
da fortitudo.

Anno 252. Decius Imperator vnâ cum filio à nostris profligatus, filius sagitta traiectus, pater mortem filii vlcisci volens in A-bricio flumine Thraciæ submersus, Iornandes de rebus Geticis, Calsiodorus, Orosius, Eutropius. Iornandes ad Philopolim locum pugnae illius fuisse scribit.

Decius.

Anno 254. Gallus Hostilianus cum nostris gentibus foedus i-cit, non sine Romani nominis ignominia tributum eis pendens, sicuti olim

sicuti olim quoque hoc idem tributum pendebant, vsque ad Tra-
iani tempora. Pomponius & Blondus.

Anno 257 Gotthi in Asiam irruerunt, omnia longe lateque i-gne ferroque vastantes. Et Ephesinæ Dianæ templum incendunt. Iornandes.

Anno 261. Regilianus à Moesis Imperator factus: is cum Sar-matas vicisset tandem à Roxolanis Sarmatis occiditur.

Anno 262. Græciam, Macedoniam, Pontum, Asiam, & alias prouincias nostræ Gentes deuastant, hæc Calsianus, Blondus, Trebelius, Iornandes.

Anno 266. Sarmatae & Quadi Pannonias occuparunt, Eusebius. Et reuocandæ hîc in memoriam expeditiones Sarmatarum pro ob-
tinenda Pannonia. Prima sub Tiberio. Secunda sub Antonio Phi-
losopho, tempore belli illius famosissimi ad montem Carnutum. *Sarmatarum
expeditiones
in Pannonias
quot fuerint et
quanto tempo-
re.*
Tertia hæc sub Gallieno, tandem sub Constantino & Valentinia-
no de quibus postea. Hîc videant illi qui dicunt Germanos habi-
tasse, vbi nunc est Polonia, ante tempora Constantini Magni, cum
Sarmatae tunc non modo vbi est Polonia, sed etiam vltra Danu-
bium regnum suum extenderint, vt liquet ex istis tribus eorum ex-
peditionibus in Pannonias. Tertia autem eis via fuit, quod Polo-
ni Slak vocant, Pannoniam versus, per vallem ad flumen Sola, Vag, *traiectus Sar-
matarum &
via trita in Pā-
noniam.*
Rab, quem Ptolomæus Narbonem vocat. Illac traiectus eis fuit
trans Danubium. Ergo regio illa ex ea parte Danubii, vbi est Caf-
souia & Pestum, pro Pannonia non reputabatur à veteribus, sed
fuit regnum Marobudi regis Marcomanorum, de quo supra ex *Marobudi re-
gia Buda.*
Strabone & Cornelio Tacito.

Anno 271. A Claudio Gotthi victi cum Illyricum vastarent.

Anno 273. Sarmatae & Sueui à Valeriano victi in Pannonia, &
Canabus dux Gotthorum trans Danubium interemptus. Quasi
enim ex composito inter istas gentes res gerebatur, Ostrogotthi
Illyricum, Visogotthi Pannonias vastabant, Marcomani verò Me-
diolanum, quo etiam tempore 15. millia Germanorum ad lacum
Benacum caesa esse prædicantur, lege Vopiscum, Trithemium.

*De transitibus Ostrogotthorum Visogotthorum et Ro-
manorum.*

Qstrogotthi seu Gotthi per Mysiam ad pontem Traiani
transmittere exercitus solebant: Visogotthi seu Sarmatae
ad confluentem Danubii & Narbonis, quem Rab hodie
dicimus per prouincias Marobudi regis Marcomanorum: Roma-
nis veteribus trita via fuit per mare Adriaticum, flumen Benacum,
P 3 stagnum

stagnum Scurari dictum, & tandem per Sauum & Drauum. Aut ex Thracia rectè in Mysiam inferiorem penetrabant.

LIBER QVARTVS

In quo ea quæ acta sunt à temporibus Constantini Magni ad tempora Caroli Magni comprehenduntur.

PROOEMIUM

HOC tempore commigrante Constantino Constantinopolim, à Romanis ad Græcos imperium translatum fuit. Vnde eo tempore maxima mutatio secuta est. Ergo hinc librum quartum auspiciamus. Quidque secum hæc commigratio attulerit mox apparebit.

De Constantini Magni temporibus.

Anno ab orbis condico 4270.
Anno Saluatoris 310.
Ab hinc anno 1275.

Romani tributarij.

Constantinus Magnus ad tantum fastigium honorum euectus, inuenit imperium non modò turbatum, sed etiam Sarmaticis Geticisque bellis ita languescens, ut etiam Imperatores Romani Scythis pèdere tributum, pacemque ab eis redimere cogerentur. Ideo Constantinus Magnus coactus fuit Roma Constantinopolim sedem imperii transferre, ut ibi arcem belli erigens contra Sarmaticas gentes (nominatim enim hi exprimuntur) propiore oportunioreque loco eorum insultus commodius reprimere posset. Nam toties in Græciam ire, Romam redire & rursus reuerti, quoties buccina ex specula signum hostilis aduentus daretur, secumque tentoria, machinas & alia impedimèta bellica trahere, minimè ex re & utilitate Reipub. Romanæ iudicabat. Sed res comprobauit consiliū illud fuisse minus salutare, & medicinam illam morbo fuisse deteriore. Nam cum cernerent Vandali & Gotthi aliæque gentes Sarmaticæ exhaustam Italiam ducibus belli & milite strenuo propter illam Imperii translationem, quam præcipuus flos nobilitatis Romanæ secutus erat, nacti hanc occasionē, vniuersam belli molem exemplo Hannibalis in Italiam transtulerunt, ut ita hostem suum tanquam beluam in

luam in sua arena & latibulis citius conficere possent. De quibus rebus inferius locupletius dicetur. Narrant & aliam causam eius instituti Constantino fuisse, nimirum ut ex vna fidelia vtrumque parietem dealbaret, hoc est, ut ipsemet vtroque Imperio tam orientali quam occidentali potiretur. Nam quantas difficultates & pericula illi facefferet illa distractio Imperii, abundè testatur exemplum socialis belli cum Licinio, cum quo aliquoties admodum periculose dimicauit. Quænam autem aliæ causæ occultiores Imperatorem mouerint impulerintque ad eam commigrationem, cum omnis mutatio sit periculosa, curiosè non disputo. Satis tamen constat, quòd locus ille Bosphori instar portæ fuit septemtrionalibus & orientalibus gentibus, quo superato intima imperii penetrare, prædas agere, & singula excutere quoties libuit semper poterant. Ideo in illis angustiis durabile præsidium collocare ad perpetuandam firmandamque maiestatem Romani Imperii plurimum referre intelligebat, & hac specie consilii oblata ad perficiendum institutum animum adiecit. Sede autem translata Constantinopolim, non statim Constantinus ab initio, sicuti nouus hospes, volebat vicinos asperioribus bellis aggredi aut fatigare, ne videlicet concitatis in se animis omnium, omnium etiam simul arma experiri cogeretur, itaque prius consiliis quam armis rem conficere tentat, & Scythas quidem primo legationibus mansuefacit, deinde vbi iam satis deuinctos sibi intelligebat, cum Sauromatis eos inuicem committit, ut scilicet inter se digladiando mutuis vulneribus labefacti citius conciderent. Tale consilium olim Romanis & nunc Turcis non inusitatum in difficilibus arduisque rebus fuit. Eusebii verba sunt. Cum Scythæ contra Sauromatas insurgerent, Sauromatæ domini seruos ad vlciscendum hostes suos Scythas armarunt, qui cum victores euassissent, inflati successu, scuta sua contra dominos leuarunt, ac cunctos à suis sedibus pepulerunt, ita ut expulsi & deserti in fidem & clientelam Imperatoris Constantini confugere cogerentur. Scribit deinde Eusebius quod Imperator eodem tempore magnam partem Sarmatarum in milites delegerit, aliis vero agros ad colendum diuiserit. Hoc consilium prudentissimi inquit, principis benè eis celsisse & ipsi fatebantur. Nā postea siue beneficentia illa Imperatoris mansuefacti, siue metu percussi, præsidia armata contra se Constantinopolim adducta ceruicibus suis semper parata cernentes, intra fines suos se continuerunt, foedusque cum Imperio renouatum annis ferè septuaginta usque ad tempora Valentiniiani inuiolata fide tenuerunt & custodierunt. Subiiciam & hypotiposim, in qua describit habitum, vestitum &

Artes regie
in Constantino
Magna.

Habitus Sar-
maticus.

stitum & ordinem quo ante Imperatorem stare solebant, ut ex or-
natu etiam externo progenitores nostros cognoscere queam: Ex
ordine, inquit, stantes coram Imperatore videres, quibus stola e-
rat peregrina, ac variegati habituum species, & coma cum capitis tum
barbæ admodum prolixa, ac aspectus facierum rigidus &c. Cor-
porum etiam statura excellenter magna, & alii vultu erant rubri-
cundi, alii niue candidiores, alii colore temperato.

Appendix historiæ Sarmaticæ sub Constantino Magno.

Anno Christi 336. Romani Gotthos in Sarmatarum re-
gno vicerunt. Hæc tradit Hieronymus, Pomponius, Eutropius,
Lib. 7. cap. 28. & Ecclesiastica historia. Sed ex Orosio huius belli descriptionem
adscribam: Mox, inquit, Gotthorum fortissimas & copiosissimas
gentes in ipso barbarici soli sinu, hoc est Sarmatarum regione de-
leuit Constantinus &c. Ex quibus verbis liquet, quod aliquoties
iam monstratum est, Gotthos in Sarmatia mansisse, iamque in e-
orum stirpem transisse. Nam de Visogothis hoc intelligendū pu-
to, qui hic ad Cracouiam & Gedanum habitabant. Nam quidam
eorum metallicas mineras ad Sarmaticos montes effodiebant, ut
ex Cornelio probatum est, quidam verò electrum ex mari Baltico
colligentes inter Germanos distrahebant, ut ex Plinio quoque; mō-
strauimus. Quo nomine Tacitus eos Sarmatis & Quadistributa-
rios fuisse apertè testatur. Sed tempore Constantini iam eos in tan-
tum excussisse iugum Sarmatarum liquet, ut etiam ferro cum eis
decernere non dubitarent. Forfan inflati fiducia thesaurorū, quos
ex metallicis rebus apud suos benefactores sibi compararant, de
viribus suis tantum præsumpserant. Huius victoriæ de Vandalis
seu Sarmatis partæ historiæ Iornandes latè prosequitur libro de
rebus Geticis. Describit primò Geberichum regem, ex patre O-
uida prognatum, id est, ex linea hæredibusque aurei velleris. De-
scribit & Visimirum regem Vandalorum, quem ex stirpe quoque
non minus clara Asdingorum processisse affirmat. Fuit etiam po-
stea rex Polonorum Lechi filius Visimir, quo nomine apparet de-
lectatum esse Lechum, quod id meminerat in usu fuisse apud ma-
iores suos Vandalos etiam bellicosissimos. Describit & locum il-
lius pugnae, in sedibus scilicet Gepidarum ad flumen Marissiam
non procul à Viscla, existimo ubi nunc Scepusium. Subiungit tan-
dem diu durasse illud prælium inter Gotthos & Vandalos, ad ex-
tremum tandem à partibus Gotthorum stetit fortunam, quo ca-
su attriti Vandali reliquie eorum in Pannoniā cōmigrarunt, quam
à Constantino Imperatore tunc impetrarunt. In cuius etiam posses-
sione po-

Rebellio Got-
thorum contra
Sarmatas.

Visimirus Van-
dalorum rex.

Marissia flu-
men nunc for-
san Marussa di-
citur, non re-
motè ab eo lo-
co ubi oritur
Viscla.

sione postea fuerunt, usque ad tempora Honorii & Arcadii, per an-
nos nimirum centum triginta, & ex illa prouincia tandem euocati
à magistro militiæ in Gallias & Hispanias abierunt. Annotat eti-
am Iornandes inter alias causas translatae sedis ex Italia Constanti-
nopolim, hanc non postremam fuisse, nimirum, quod mirè delecta-
batur Constantinus habitatione loci talis, qui nondum vlla gen-
tili Idololatria prophanat⁹ esset, sicut fuit noua Constantinopolis.

De Valentiniani temporibus.

Anno à condito orbe 4330.
Anno à Christo 368.
Ab hinc anno 1300.

Rost hos 70. annos Sarmatæ beneficiis & prudentia Con-
stantini deuincti, sanctæ foedera pacis retinuerunt usque
ad Valentiniani tempora. Quanquam autem Constanti-
um Imperatorem filium Constantini cum Sarmatis quoque diui-
casse commemorant, sunt tamen illa prælia quasi obiter facta nec
digna, ut cum sequentibus bellis cōparentur, quæ partim ad Con-
stantinopolim, partim ad urbem Romanam, vtriusque scilicet impe-
rii sedes occidentalis & orientalis, gesta sunt. Sarmatæ enim cum
quibus sopita & non extincta erant semina belli, ruptis Romanis
finibus Pannoniam iam antea aliquoties tentatam, & à Constanti-
no Magno donatam inuadunt, quam iniuriam Valentinianus vin-
dicaturus, raptim negotiis in Gallia compositis cum exercitu oc-
currit, & ad Brigionem oppidum consedit. Sarmatæ audito Impe-
ratoris aduentu, & quod magna contentione apparatuque ingen-
ti administrandū hoc bellum decreuisset, ut eius primos impetus
quoquomodo eluderent, Satrapas suos viros animi magnitudine
& corporis proceritate cōspicuos mittunt, qui eum hortentur ut
depositis armis meliora de ipsis speret, & ad pacis studium eum in-
clinent, quos ille ad se ingredi iubet. Cumque præter opinionem
spectatae grauitatis vultu oculos ei⁹ perstrinxissent, Imperator ip-
sum augusti aspectu motus interrogat, an cuncti Sauromatæ ta-
les essent: Illi mirati procacius interrogatum, quod tempore & Im-
peratoris Maiestati minus conueniens apparebat, ad eius inter-
rogata directè respondendum non censuerunt, sed tantum dignita-
tem suam tuentes, & Imperatoris leuiusculam percōtationem per-
stringentes, quadam suffulti animi præsentia grauius respondent,
Optimates Sarmatarū ad ipsum venire, nec amplius. Quibus qua-
tuor verbis ita animum eius pupugerunt, ut præ iracundia Impe-
rator in furem propemodum versus vociferando seipsum lace-
rarit, &

Legatio Sarma-
tarum ad Va-
lentinianum

rarit, & venam ruperit, & paulò post exagitatus intemperie affectuum, ebulliente sanguine, vitam cum morte commutarit. Oratores verò illi cum se ita despicabiles & contemptos cernerent, ea quæ viderunt & audierunt, ad suos renunciant. Ita vtrinque animorum exacerbatio illa propemodum fortuita, occasio fuit illorum fatalium bellorum, quæ Gotthica vocantur, eaque tam orientem quam occidentem versus. Cômonefaciendum hîc lectorem putavi de Sauromatis tum temporis Pannoniam vexatibus, quos nonnulli dissimulato eorum nomine Quados vocant, speciem pro genere ponentes. Sed qui sint populi Squadi, quæ regio & fines eorum, & quòd Sarmatis omnino adnumerandi sint, libro 3. cum sententiam Ptolomæi de finibus Sarmatarum & Germaniæ explicaremus, putò me abundè docuisse. Si autem alicui adhuc ea in re minus satisfactum videtur, fruatur opinione sua. Interim eius opinioni tres sacræ historiæ scriptores opponimus, Rufinum, inquam, Socratem, & Sozomenum, qui bellum hoc describentes, legatos hos Sarmatas fuisse, & bellum illud à Valentiniano tum directè contra Sarmatas institutum fuisse demonstrant. Vnde irrefragabiliter id quod supra quoque ostensum est, sequitur Squados, illos, qui de finibus cum Antonio bellum gessere, Sarmatas fuisse. Hæc acta sunt ante mille & 300. annos.

De Valentis Imperatoris temporibus.

Anno ab orbe condito 4344.
Anno à Christo 282.

Interim dum hîc ab occidente futuri belli semina iaciuntur, ab oriente aliud emergit, quod præsens exitium Romanis copiis attulit. Et si res humanas æstimare licet, nihil est esseque potest in Rebus pub. mortalium tam elaboratum, & tam sublime tamque firmum, ut satis viam sibi inuenientibus vlti- ces pœnæ ingenii humani consilia non superent. Getæ seu Gotthi Sarmatici populi, dum in Thracia & Pannonia militiæ vacant, ab Hunnis gente septemtrionali sedib. antiquis sunt pulsi. Res apud multos admirationi erat, quòd genti bellicosa & præpotenti ea acciderent, quæ imbellibus tantum metuenda sunt, cumque veluti ludibrio fortunæ expositi aliquantulum secum quid esset agendum in eo casu, quodue consilij genus arripiendum deliberarent, vicit plurium sententia, qui suadebant, potius Imperatores Christianos placandos, quam cum hostibus gente bellicosa, iam ad prælium parata, & dimicationem exposcente, Marte iudice, ferro decernendum

Gotthi ab Hunnis patria pulsi.

Tempus primi aduentus Hunnorum ad eas regiones.

cernendum & de possessione littoris Pontici, in vnius diei fortunam summam rei conferendam. Nec malè consilium illud eis cecit. Nam præter expectationem, id quod optabant, Valens Imperator eis concessit, & votis eorum annuit, habitareque eos siue in Mysia vellent, siue in Thracia permisit. Illi gratitudinis ergò religionem Imperatoris nempe Arrianam se amplexuros recipiunt & reipsa amplectuntur, qua re Valentem ita sibi deuinctum redderunt, ut eorum virtutem in bellicis rebus, Romanis suis præferret. Iamque complures milites Romani quasi despici se cernentes vacationem militiæ ab eo petebant, & abiectis gladiis, manus bu- ri & vomeri applicabant, agriculturæque se totos tradebant. Interim verò Getæ strenuam operam in arcendis hostibus defendendisque finibus ei liberaliter & prolixè promittunt. Imperator eis ita fidit, ut neque foedus cum eis sanciret, neque adimeret arma, ut in tali casu antea moris fuerat: quicquid verò liberet & placeret eis magno suo & imperii toti malo permetteret. Milirabant tum inter eos duo duces, quorum alteri Athalarichus, alteri Phritigir- res nomen fuit. Ferunt & Turingicos quosdam ex Germanis tum inter Gotthos militasse. Et ut ego existimo, tunc temporis primum, per illam conuersationem, Getarum vetus cognomen in Gotthorum transformatum & germanisatum, hoc est, iuxta dialectum Germanicam deprauatum fuit, ut postea pro Getis Gotthi passim appellari cœperint. Omitto hîc quæ de ecclesiis Gotthi- cis & earum Episcopis, deque Gotthicarum literarum inuentione scriptores tradiderunt. Apud scriptores ecclesiasticos talia legendo lector desiderium suum implere poterit. Redeo igitur ad bella eorum. Gotthi tunc duorum maximorum ducum ciuilib. bellis implicati erant. Sed Athanarichus, maiorem potentiam acquisi- turus auxilia Imperatoris implorabat, itaque adiutus eius copiis Phritigerum superat, solusque regno potitur. Fuerunt tandem al- liquantisper eorum res in pace. Sed cum non longè post Roma- norum Ducum auaritiam cernerent, subindeque improperi- is eorum & contumeliis irritarentur, pax eorum quo magis diu- turnas ferias habuit, eò maiorem in flammam semel violata amici- tia erupit. Nam aliquoties increpati, cum imperia eorum ferre nò possent, præsidia eorum adoriuntur ac Lupicinum simul & Maxi- mum duces eorum obtruncant. Nec contenti hoc facto, maiora aggrediuntur: Mysiam & Thraciam armis sibi subiiciunt, suba- ctisque tributum imperant: ad extremum cunctis Romanis qui tunc istic erant formidolosi esse cœperunt. Susceperat tum expe- ditionem Valens contra Persas, quibus repressis contendebat An- tiochiam,

Valens Got- this concedit in Thracia se- des.

Valentis secu- ritas & crede- litas male cef- sit.

Gotthi cum
Sarmatis.

Valentis Im-
peratoris tra-
gicus casus &
tristis eventus

riochiam, sed sæpius querulis Thracum & Græcorum vocibus evocatus ac propemodum extimulatus, relicta Antiochia in Europam duxit. Gotthi aucti Sarmatarum copiis, quas in Pannonia tēpore Valentiniani militasse superius diximus, aduentanti occurrunt, nec pugnam detrectant, tandemque signis collatis equites Romanos proturbant, & loco dimouent: ita legiones nudatæ præfidiis nullo negotio soluuntur, & in fugam præcipites vertuntur, quib. sese Imperator ipse fugiens immiscet, mutatoque vestitu cum sese euoluere conaretur in potestatem hostium deuenit. Nā cum inclusus turri aut domunculæ cuidam, euentum negotii sollicitè expectaret, à prætereuntibus qui equis vehebantur, agnitus obiter fuit, cumque prodire nollet, igne circumiecto combustus. Hic fuit finis bellorum magno ardore animi susceptorum, Romanis fines imperii sui proferre satagentibus, & Sarmatis Getisque patrios fines propugnare annitentibus. Accidit hæc clades ante annos mille triginta. Quæ autem in occidentali imperio acta sunt interea temporis, postea dicetur.

De temporibus Theodosii

Primi Imperatoris.

Anno ab orbe condito	4345.
Anno à nato Christo	383.
Anno ab hinc	1181

Præsidia ad Al-
bim.

Controuersia
de finibus cum
Saxonibus.

Temporibus etiam Theodosii motæ erant lites non parvæ de finibus inter nostros populos & Germanos. Proinde Saxonici exercitus & Turingici collocati erant inter Albim & Viadrum ad defendendos limites & arcendas gentes Sarmaticas. Rursus cum Gotthis, qui iam relictis prioribus sedibus Mysiam & Thraciam inhabitabant, acerbiores erant controuersie. Nam licet obnoxii iam cœperant esse orientalibus Imperatoribus ob beneficium recens acceptum, tamen cum regem & regimen proprium haberent, viresque eorum indies assurgere videntur, tam propinquum semper impendere ceruicibus eorum hostem molestè Romani ferebant, præsertim cum mors Valentis recordatioque præteritorum bellorum cruciaret Imperatores. Gotthos autem ad cauendum sibi in posterum ob recens patratum facinus, conscientia exacuebat, itaque vtrisque venenum alentibus conflatum fuit denuo bellum. Cumque ad arma conclamatum esset, & Gotthi non per omnia paratos se animaduernerent, præeunte Athalaricho rege ad pacis se studium confestim conferunt. Ad quam rem

quam rem duo eos inuitabant: primò incommodum belli quoddam nuper acceptum, quodque de clementia Theodosii omnia læta audiebant, alterum quod ipsemet, ut ad se venirent, eos inuitabat. Nec fefellit Gotthos coniectura. Theodosius enim prospiciens turbulentum vndique rerum statum, pericula ad orientem, pericula ad occidentem quæ Romano imperio impendebant, & alia maiora metuens (nam ex Italia ad eum quotidie perferebantur noui rumores) summo iure cum Gotthis non egit, quin potius ad clementiæ & facilitatis consilia decurrat, Constantinum Magnum imitatus pietissimum pariter & prudentissimum principem, qui paulò ante absque gladio Sarmatas & Gotthos consimilibus consiliis mansuesecerat. Accidit interea, ut Athalarichus postquam rediisset in gratiam cum Imperatore, moreretur ibidem: hunc Theodosius honorificentissimo apparatu & pompa funebri exportari iubet, multis ducibus Romanorum & præfectis copiarum funus eius deducunt. Gotthi cum ordinem gubernationis, seriem Senatorum & ducum, deducentium funus viderent, principisque iustitiam mansuetudine summa temperatam perspexissent, qui vi & ferro perumpi non poterant, bonitati & pietati cedunt, libenterque se victos fatentur, dixeruntque se agnoscere hoc Imperium à Deo esse ordinatum, nec fore felices qui illud euertere conarentur. Itaque scedere iecto cum Imperatore fidem & operam suam ei promittunt, militiamque professi sub eius signis militarunt. Erant autem ferè ad viginti millia, ac Romanorum res deinceps tantum abest ut turbarent Gotthi, ut etiam quantum in eis fuit, auxerint. Cumque Imperator pacatis rebus orientis ex Thracia in Italiam rediisset contra Eugenium & Arbogostum ducens exercitum, Gotthorum quoque decem millia sibi adiungit, quorum magna ex parte, virtute & constantia Gallorum exercitus in illis angustiis bello difficillimo & valde periculoso expugnati fuerunt. Sterissetque integrum & inuiolatum illud pacis foedus quod Theodosius magis necessariò, quam optato consilio cum ea gente pepigerat, nisi Stiliconis artibus, à Gildone filiis Theodosii trucidatis, interuersum fuisset, & stipendia merita cum comatu eis dari solita denegata fuissent, unde noui motus statim orti sunt. Nam iterum hac iniuria recenti Gotthi exasperati Thraciam superantes Pannoniæ interiora inuasunt, de qua re luculentius dicere necesse erit. Iam enim Gotthorum erga Romanos & Romanorum erga Gotthos ita inflexi erant animi, ut Imperator Gratianus prætorianorum cohortem, ad custodiam propriæ salutis ex eis sibi adlegerit, qui honor & prærogatiua ab Europæis regibus hac nostra ætate solis potissimum

Virtute Got-
thorum inter
Alpes Theodo-
sia victor.

Filiis Imperato-
ris trucidatur

Fidelitatis ho-
nos Germanis
habitus.

tissimum Germanis deferri solet. Quod autem & Theodosius eis plurimum filius sit & eorum viribus opera non poenitenda peregerit, inde apparet, quod Stilico cum esset stirpis Sarmaticæ, dux magni nominis præcipuos honores apud ipsum consecutus est, ita ut præcipuus dux belli ab eo sit designatus, penes quem summam rei totius esse voluerit. Quin & illud quod supra de præsidiis ad Albim sylvasq; Hercynias dispositis, ad defendendos limites contra Sarmaticas gentes diximus, eius instinctu eiusque consilio factum fuisse prædicatur. Nouerat enim Stilico mores gentis, cum & ipse esset eorum contreraneus & popularis, & ne quid à milite contra disciplinam militarem designaretur, ipsemet legiones quæ ab eo dispositæ erant obequitabat, in præuaricatoresque edictorum à se latorum grauitè animaduertebat.

Compendium Chronologicum historia rerum Sarmatarum à Valentiniano ad Theodosium, per annos circiter triginta.

Anno 362. Imperator Gallus, ut existimo, qui ad orientem electus erat, Sarmatas, & Quados superat, illisque Zizam vel Dziejam, ut Polonicè loquamur, præfecit.

Anno 363. Honoratius primus, Constantinopolitanus Imperator Sarmatas rebelles fertur domuisse. Amianus libro 19. Ego existimo intelligendum hoc de illis Sarmatis, qui Pannonias occupant, non de vniuersa gente. Hoc enim circumstantiæ nequaquam patiuntur. Nam quantum negotii Valentiniano, ipsi postea dederint, mox annotabimus.

Anno 367. Hunni vastata Alanorum regione Gotthos aggrediuntur. Amianus lib. 22. 23. 24. Habebant ergo tum Gotthi à tergo & à fronte hostes, & quidem potētissimos, hinc Romanos inde Hunnos. Nō est igitur mirum eos ab aduersa fortuna indigniùs tractatos.

Anno 368. Ermanarichus Gotthorum rex potentissimus, ille quem Alexandro Magno comparat Iornandes. Hic 20. ferè nationes subiugarat, in quibus & Germanos numerat idem autor. Et existimo Hunnos, ubi audirent de successu aduersarii, inuidia incitatos eius patriam à tergo aggressos esse & vastasse.

Anno 370. Vandali nostri æmulati hanc Gotthorum suorum cognatorum laudem, etiam ipsi ad ripas Rheni confederunt, qui postea Burgundiones dicti. Nominat Ptolomæus inter Venedicas gentes Phrugundiones à Septemtrionali ripa Istulæ. Isti itaque qui

que qui ad Rhenum confederunt, hac de causa & Vandali & Burgundiones dicti sunt. Crantius autor.

Anno 371. Gotthi Istrum transeuntes Thraciam peruastarunt. Tripartita historia & Amianus libro 31.

Anno 378. Sarmatæ Pannoniam vastant. Et hoc tempore Valentinianus præ iracundia mortuus, ut supra narratum est: eodem anno Ermanarichus rex Gotthorum nobilissimus à duobus nebulonibus interfectus, Bomfinius autor.

Anno 380. Hunni iterum Gotthos aggressi patriam eorum occuparunt, ita ut coacti sint nouas sedes trans Danubium à Valente Imperatore in Pannonia petere. Orosius lib. 7. cap. 31. Tripart. histor. lib. 8. capite 12. Hoc tempore Thorismundus Ostrogotthorum, Atanarichus Visogotthorum rex vixit.

Anno 381. Gotthi ob auaritiam Maximii annonæ præfecti, fame coacti rebellant, Thraciam, Thessaliam, Epaurum vastant. Iornandes, Diaconus, Orosius.

Dion historicus de Diurpaneo illo Gotthorum rege dicit, quod cum à Romanis interrogaretur, cur foedera cum Traiano inita violarit, respondisse fertur: Quia auaros mitterent præfectos. Eandem causam rebellionis Gotthi optimè poterant reddere Valentiniano. Non enim amplius ferentes Maximini annonæ præfecti auaritiam, ad extrema remedia confugerunt.

Anno 382. Vandali sedibus suis relictis terras alienas inuadere coeperunt, rege Modigilo, qui eis triginta annis præfuit.

Anno 383. Longobardi ex Scandia insula Oceani septemtrionalis egressi Vandalos qui remanserant duce Iborea & Alone vicerunt. Prosper in Chronico. Non Roxolani ergò in Vandalorum sedes successerunt, ut quidam volunt, sed citius Longobardi, (si vera dicit Prosper.) Apparet & ex hoc loco, non ita ex his regionibus Vandalos populariter egressos fuisse ante aliquot annos, ut ex eis ne vnus homuncio in patria tum remaneret. Quidam enim affirmant Roxolanos Vandalorum vacuas sedes occupasse discedentibus ipsis in Hispanias, sed falsò.

Anno 384. Theodosius Gotthos multis præliis superat, & ex Thracia pellit, cum Athanaricho eorum rege foedus icit. Blondus decade prima lib. 9. Is Athanarichus Constantinopolim venit, ibique post paucos dies moritur.

Anno 398. Gotthi sine rege sub imperio Romano stipendia faciunt annis octodecim, post Athanarichi mortem. Commemoratur hic illud Theodosii prælium in angustiis Alpium, quando miraculosè ventus excitatus in faciem hostium puluerem impulit, atque

Responsum Diurpaneo Traiano inita

Theodosii victo
ria mi. achlosa

lit, atque ita viam ad victoriam Theodosio patefecit. Laudatur ibi virtus Gotthorum. Ac de hoc bello Poëta Claudius:

*Omniū dilecte Deo cui militat æther
Et coniurati veniunt ad claustra venti.*

Gotthorum tunc erāt decem millia in exercitu Theodosi, in quorum vexillo depingere iusserat Imperator istas literas, X. P. Σ. quæ significant nomen Christi. Accidit hæc victoria miraculosa ante annos 1181. Septemb. 17. die, anno Imperii Theodosii 17.

DE GOTTHIS ET EORVM REPVBLICA.

Gotthorum gens quia fama rerum gestarum alias nationes non paucas supergreditur, & prima omnium cunctarum gentium vltima est & vindicata iniuriam aduersus Romanos, & vtrumque Imperiū, videlicet, orientale & occidentale debellauit, Romam aliquoties cepit, vastauit, in thronoq; Imperiali prima sedit, Valentem viuū igne combussit, Decium aquis submersit, filium sagitta traiecit, interfecit, & alia infinita patrauit, ideo multę nationes eam sibi vendicāt, sicut & Vandalos, ppterq; rerum amplitudinem ab vtraque gente gestarum & stupendos ausus, eos sibi tanquam consanguineos adiungunt. Eoque res deuenit vt sicuti olim duodecim vrbes Græciæ inuicem rixabantur & iure contendebant singule, sigillatim sibi Homerum vendicantes, quælibetq; earum apud se natum fuisse iactitabat, propter famam celebrem diuini vatis. Simili modo Vandalos Gotthosque multę nunc nationes tanquam suam progeniem sibi appropriant propter famam nominis & magnitudinem rerum gestarum, quas ante mille annos vtrique isti populi ab vna stirpe & vna gente, ediderunt. Quapropter operæpretium me facturum putauī, si de eorum origine & rebus gestis ex professo tractationem instituerem, eorumque historiam magna ex parte deprauatam extricarem, & in apertum producerem. Iam quidem complura sparsim de eis à nobis dicta sunt, sed tamen si rem in pauca conferam, vtile erit lectori. Tradit autem Helias Spartianus, & rerum gestarum series indicat, Getas & Gotthos vnam gentem fuisse. Antiquiorem tamen appellationem Getarum esse quam Gotthorum constat. Et appellatio videtur ex re ipsa sumpta. Nam γερμαν Græcis vicinum significat. Ideo celebriorum fluminum & aliorum locorum vicini aut potius incolæ Getæ vocabantur. Nam qui ad flumen Tyram Sarmatæ habitabant, Tirigetæ vocabantur, qui ad Tibiscum Tisigetæ, qui ad montes Molchinos Massagetæ seu Samogetæ, qui ad flumen Istrum

Homeri et Gotthorum comparatio eadem.

Getæ unde dicti.

men Istrum Istrogetæ, vnde Ostrogotthos vel Ostgotthos postea dictos esse puto ab eo, quod ad ostia Istri seu Danubii inhabitabant. Et Ptolomæus iam Arfigetas iam Gyngiuonenes, vbi nunc Polonia est, ponit. Qui verò vltra Istrum habitabant propinquiores Græciæ Gitonas absolutè vocat. Inde factum reor vt postea Getarum nomen obtinuerint. Ne quis autem hos Sarmatas fuisse ex eorumque stirpe originem suam ducere dubitet Ptolomæum consulat. Is certè lib. 3. cap. 10. Tyrfigetas Sauromatas expressè appellat. Non desunt qui etiam Ostrogotthos ab vrbe nobili in Volinia Ostrog dicta, patria ducum Ostrouiorum cognominatos esse putent, indeque illas gentes oriundas & postea progressas affirmant. Sed illi forsan ad Alanos potius veteri more referuntur. Quæ omnia si in vnum conferas, ad eundem sensum, & vocis significatum de quo iam diximus, & nomen Getarum nos ducit. Regia autem vel metropolis Getarum quæ fuerit, non ita facile est colligere, credibile tamen est eā quam Zarungetussam vocant fuisse. Zarum enim lingua Heneta principem vocat, Getussæ autem nomen gentem illam Getarum indicat. Sed illud est dignum consideratione, quod cum appellationes Tyrigetarum Tisigetarum inueniamus, quo autem cognomine in vniuersum eorum patriam vocemus non ita liquet. Nam vbi Germani habitant Germaniā vocamus, vbi Galli Galliam, Gotthiæ autem nomen non ita frequens imò insolens reperitur: Causam eius rei nullam aliam reperio, nisi quod in vniuersum Sarmatiæ nomine istæ prouinciæ omnes appellabantur. Quando autem & quibusnam occasionibus vox Getarum in nomen Gotthorum cōmutata sit, superius dum Theodosii tempora prosequeremur diximus. Nam illo tempore quando ex bonis gentibus mali Christiani facti fuerunt, sacramentoque baptismi ab Episcopis initiati, existimo istam permutationem vocum factam fuisse, Germanis ad eam rem ansam præbentibus, qui iam tum Getis admixti communem causam contra Romanos defendebant, iunctisque viribus non modo iugum eorum excutere, sed etiam par pari reddere satagebant. Gotth enim & bonum & Deum significat, qui autem lauacro baptismi irrigantur sacrisque initiantur iam quasi diuini facti videntur. Alii verò eos fataliter Gotthos vocatos arbitrantur, quod instar flagelli Dei Romanis fuerunt. Itaque historici inflexo nonnihil vocabulo ad sonum & dialectum germanicam pro Getis paulatim Gotthos appellare cœperunt. Erant enim reuera Romanis eorumque prouinciis flagellum durissimum, ita vt contuso & fracto eorum Imperio vrbi non pepercerint, imò deuastata & propemodum deleta, etiam

Ostrogotthi.

Ostrogarx sedes dicitur Eastlyn Vounia.

Regia Getarum. Zarungetussa vbi Dacie in Ptolomæo.

Ex Gotthis Getæ quando.

Mos Romano-
rum in commu-
tandis nomi-
bus vrbium.

ta, etiam nomen ipsum Romæ Adulphus filius Alarici, abolere & in Gotthicum conuertere commutareque decreuerit, nisi vxoris intercessione crebrisque & demissis obsecrationibus Deus institutum eius auertisset. Hoc verò facinus exemplo Romanorum ipsum forum facere volebat, qui hunc morem habebant, vt delecto regno aliquo & in prouinciam redacto etiam veteres appellationes abolerent, & antiquarent, nouas verò e sua lingua tribuerent. Hinc est quod in Ptolomæo ægrè inueniuntur cognomina prisca tam in descriptione Pannoniæ, quàm etiam Mysiæ vtriusque. Ideo nata sunt cognomina in Hungaria, Corona, Alba regalis, Prætoria, Augusta &c. Et in Germania Colonia Agrippina, Augusta, Argentina, Basilea, Spira, Aquisgranum & alia infinita huiusmodi. Liberum enim eis hoc erat, semel Germania in suam potestatem redacta & subiugata auita nomina pro libidine abolere & quadrata rotundis miscere. Generatim de Gotthis iam aliquid diximus, ne quid tamen sicco pede transisse videamur, neue quispiam nos aliquid lectorem celare voluisse opinetur, methodicè rem eandem ex probatissimis autoribus trademus.

De nomine Getarum caput primum.

De nomine Getarum iam supra diximus. Addam tamen rem dignam notatu de nominibus istis ex Dione historico qui sic dicit. Porro eam gentem Dacos appello nam ita se ipsi nominant, eodem nomine à Romanis appellantur. Etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos, quod an rectè factum sit, nescio. Helius Spartianus, Dion, Orosius, Iornandes, & alii Getas Gotthos esse dicunt. Sumunt alii encomia suarum gentium, Saxonas à Sais deriuando, & Dacos à Dais, quarum gentium laudes ex Xenophonte libro 5. in Pædia Cyri recitantur. Sed perpusilla admodum accessio laudum inde petitur. Nam si tanta vis est argumenti ab etymo vocis, possent etiam Dani à tribu Dan Iudæorum deriuari. Possent & Poloni à Pelek illo patriarcha, abnepote Noë deriuari, aut ab Apoloniis, aut etiam à Palaco illo rege, qui ante tempora Christi vixit, & cum Mithridate conflixit. De qua re superius ex Strabone nonnulla allata sunt.

De origine Gotthorum, caput secundum.

De origine Gotthorum duæ sunt sententiæ authorum. Alii eos ex Scandia nauibus profectos & ad Istulæ flumen delatos esse affirmant, interque Vandalos vi & armis fedes sibi parasse. Alii à Mæothide palude profectos ad Istrum & Danubium confedisse memorie prodiderunt: sed siue hoc siue illo modo de illis sentiamus, v-

traque

traque ratione Sarmatæ erunt. Nam & Scandia & alii insulares populi septentrionem versus à Sarmatarum iure secerni non possunt. Siquidem in Sarmatico mari illæ insulæ innatant, & vltra Istulam exporriguntur. Magis tamen contentaneum esse videtur, eos ex Asia sicut & alias omnes gentes occidentales, colonias post illam diuisionem gentium deduxisse. Nam quod Iornandes eos ex Scandia venisse cum rege Beria affirmat, hoc iam superius est confutatum libro 3. nec potest cum Chronologica ratione consistere, & à Biblica veritate alienum est, quin & sibi ipsi hac in re contrarius est, aut principium eius adulteratum est, cuius rei supra mentio facta est.

In quas gentes propriè diuidantur Gotthi.

Alii vocantur Ostrogotthi, alii Visogotthi, alii Gepidæ, alii Daces Tirangitæ, alii Gitones, alii simpliciter Getæ vel Gotthi. Ostrogotthorum nomen Gothos indicat, & etymon vocis respicit cognomen Istri. Ergo Ostrogotthos dicemus Gotthos illos ad Istrum habitantes, id est orientales. Nam & Ister ipse ad orientem vergit, vbi in Euxinum mare illabitur. Quapropter quod Auentinus de Osterfze meer, & de Vuelsterfze meer, id est orientali & occidentali mari tradit prætereo. Alii Visogotthos dictos putant à fest Goth, quasi ipsissimos Gotthos, quod ab iis alii vt à patribus processerint. Visogotthos Iornandes vocat Gotthos, qui occidentem spectant, hoc est, qui ad Vistulam manebant. Nam & Vistula è Sarmaticis montibus exurgens, vt Iornandes tradit, in Sarmaticum Oceanum sese abscondit, occidentem versus. Vocat autem Iornandes apertè Vestgotthos parentes Ostrogotthorum: Gepidarum nomen significat Gotthos, qui ad Visciam manebant (noster illud flumen vocant Vislok,) vbi nunc Scepusium est. Et etymon vocis Iepida, exponit Iornandes pigrum, Iepanda enim Geticè significat tardum ingenio. Quoniam igitur isti tardioris ingenii reputabantur, ideo eos afficiebant cognomine hoc Gepidarum. Daces à latinis sic Gotthi appellabantur, sicuti à Græcis Getæ, à Germanis Gotthini: inde flumen Gutallus à Plinio vocatur, quod per eorum ditionem permeat, & apud illos oritur. Tyrangitæ, Tisigetæ à fluminibus accolæ Gotthorum appellantur. Qui ad Tyram habitabant Tyrangitæ, qui verò ad Tisam Tisigetæ, qui ad Raban, vbi est Bochna Arsigetæ, quin & Tanaitæ à Ptolomæo ad Tanaim ponuntur. Piengitas eosdem puto à Ptolomæo vocari, quos modo Gepidas diximus. Post quos Biesi, à quibus hactenus montes Biesczadi vocantur. Procopius vsque adeo dilatat

Ostrogottho-
rum nomen.

Visogotthorū
nomen.

Gepidarum no-
men.

R

2

nomen

Ab etymo co-
gnominum non
semper valent
argumenta.

nomen Gotthorum vt etiam Alanos & Elios homines nostræ linguæ Gotthinos vocet, & hos vnus stirpis fuisse prædicat, vt verè Gotthia idem ei sit quod Sarmatia, sicuti rursus Sarmatia pro Gotthia non rarò accipitur.

De stationibus Gotthorum, caput quartum.

Post illam diuisionem gentium primam stationem eorum fuisse ad Mæothidem & ad montes Sarmaticos tradunt, secundam in Thracia, tertiã in Pannonia, quartã in Italia, quintam in Hispania, postquam expulsi erant ex Italia opera Bellisarii, & vltima vice Narsetis Eunuchi. Nobilissimi erant isti duo duces Imperatoris Iustiniani. Ostrogotthorum sedes fuit Zarmigetussa, & Thomos vrbs ad Istrum, Peucen Insula Istri, qua de caula Ostrogotthi dicti sunt. Regiones illas, vbi colebant agros Getæ Besarabiam à duce vocant nostræ ætate. Et quanquam illas legiones Italicas, quas Traianus in Daciam olim introduxerat, Aurelianus postea reduxit, tamen coloni & alii qui œconomiam iam auspicati erant istuc remanserunt, qui linguam Slauonicam corruerunt vsu linguæ latinæ introducto qua Valachi corruptè hætenus vtuntur. Visogotthos ad fôtes Gotali suum domicilium primarium habuisse iudico, quanquam per vniuersam Sarmatiam sparsos fuisse Cosmographi annotant. Vbi est Gedanum Ptolomæus Gironas ponit. Sicuti autem ad Istrum Sarmatæ & Getæ mixtim habitabant, vt ex Ouidio apertè liquet, ita etiam ad Istulam & Sarmaticos môtēs sparsim inter Sarmatas degebant, erantq; veluti prouincia ipsorum. Notum est vbi ponat Ptolomæus Sidorichias. Ibi eos metalla effodisse Cornelius Tacitus testatur. In eadem sententia sunt & Neoterici scriptores, Eberstemus Tilemanus, & Carion ipse, qui disertè dicit, quòd Gotthi ad vtramque ripam Istulæ habitabant.

De finibus et limite Gotthorum.

Limites minorum gentium, sicuti Gotthos, Ossos, Burios Ptolomæus sic vocat, difficilius est dignoscere ob nomadicam consuetudinem. Nam hodie hæc erant, & post aliquod tempus alio commigrabant. Sicuti de hoc genere vitæ nomadico Strabo dicit: Rebus inquit suis curribus impositis facillè cum pecore suo abeunt quo visum fuerit. Gotthorū tamen vtpote nobilioris gentis Strabo regionem sic describit: Latus autem Germaniæ meridionale Sueui tenent. Post hos Getarum regio arcta primo, quā iuxta Austrinam partem secundum Istrum protenditur, & è regione finium Hercyniæ syluæ partem montium ipsa quoque complectens. Deinde versus septemtrionem dilatatur vsque ad Tyrigetas. Et mox:

Hic Getæ

Visogotthorū
sedes.

Hic Getæ ad vtramque partem Istri accolabant, &c. Ideo Iornandes plurimos sin^o maris Pontici & plurima flumina in illa eorum regione fuisse commemorat. Similiter Cornelius Tacitus regionem Visogotthorum describens ait: Gotthini, Ossi, Burii terga Marcomanorum Quadorum claudunt. Omnesque hi populi pauca campestria, cæterum saltus & vertices montium iugumq; infederunt. Dirimit enim scinditq; Sucuiam continuum montium iugum, vltra quod plurimæ gentes, ex quibus Ligii &c. Guthones quo magis pudeat & ferrum effodiunt. Similiter & Orosius de iis. Ex quibus descriptionibus liquet, Gotthorum seu Getarum, vt Strabo ipse ista nomina coequat, fines incipi à limitib. Sueuorum. Sueuorum autem sedes indicat fluminis nomen Sucu^o, qui nunc Sprea à quibusdam scriptoribus Germanicis vocatur. Sed veterum sententia magis placet, Albi versus Sueuos habitasse. Ideo rectius ille amnis qui prope Calusium flumen est Sueuus vocatur, hoc est inter Albi & Viadrum, Cimbricū Chersonesum versus. Hunc Plinius Gotalum vocat à Gotthis, qui sedes suas istuc tenebant, & extendebantur vsque ad montes Sarmaticos, ex quibus hic quoque Gotalus oritur, & tandem montes Sarmaticos infederat, nonnihil in campestria descendentes Cracouiam & Niepolomiciam versus. Nam illæ syluæ Niepolomicianæ etiam Hercyniæ vocantur à Ptolomæo. Ideo Strabo dicit: E regione, inquit finium Hercyniæ syluæ, ac ita demum omnes montes Daciam versus occupant, & tandem vsque ad Istri Ostia & Tyræ, vbique permixtim cum Sarmatis habitantes, vt Strabo eodem à principio eiusdem libri dicit. Et cogitanti mihi quæ causa sit, cur potissimum in Cracouienſi terra & apud Podgorios non eodem modo nobilitatis nomina finiantur, nam alia in ski desinunt, & hos puto de stirpe Vandalica originem ducere. Aliqua verò simpliciter, prout casus fert, hos Gotthorum sanguine cretos intelligo. Nam tales potissimum hucusque sedes suas ad radices illorum montium tenent, quorum nomina & catalogum per ordinem Alphabeti hæc placet adiicere.

Sueuorum
sedes.

Sylua Niepolo-
miciana.

Strabo lib. 7.

Fines Sueuici
contigui erant
cum finib. Got-
thorum.

Series Gotthicorum nominum.

Bal	Klofas	Tárlo
Barzy	Kula	Talaphus
Dembrodes		
Derfniak	Niemsta	
Ciolek	Czurylo	
Firley		Zarebá
Fredro	Plázá	
	R	3
		Frykacz

Frykacz Rozen

Fárurey Szary

Gám Rath Száfraniec

Gutthouie forsan & nomen ipsum à Gotthis habet.

Gárnisz Svvidvva

Hárinek Smolik

Hinek Strzala

Herboth

Iaxa

Iordan

Gutthorum fa-
milie in terra
Sedomiriensi
& Premislen-
si sedes habet
suas.

Száfrach Got-
thius.

Balta Gotthius

Hos omnes ex stirpe Gotthorum prodiisse, ut diximus, credibile est. Dembrodes significat gentis Debno progenitorem. Nam Debno signi eorum militaris est nomen. Rod vero seu rodzaj patria lingua significat genealogiam. Quod autem quidam hunc Dembrodem Scytham fuisse prædicant, inde factum esse reor, quod Getæ ipsi à plerisque per abusum Scythæ vocantur. Quomodo autem successu temporis Dembroti posteritas in Sedomiriensem terram veniens fidem Christi sub Chabrio suscepit & monasterium Calui montis fundarit postea dicitur. Szafarach etiam Gotthi strenui militis & ducis mentionem facit Iornandes ante mille annos. Hic cum Frutigero & Alateo Theodosio Cæsari se opponebat, & forsan ipsorum opera Valens Cæsar ille viuis igni combustus fuit & victoria gloriosa de eo parta. Fuit & Balta dux Gotthorum. Nescio si Barsonum gens & Balorum aliquid commune cum eis non habeant. Virtute certè militari, & togatis virtutibus nequaquam ab eis degeneravit Stanislaus Safranecius, qui modo agit summa cum laude Palatinum Sedomiriensem. Sed ad propositum redeamus.

De moribus et vestitu Gotthorum.

Gotthi non erant ea leuitate præditi, ut in gratiam Italorum, ubi tunc manserant mutarent patrium morem sese vestiendi. Nam & crinigeri & pelliti incedebant, de qua consuetudine eorum Claudianus Poëta ad eum modum:

*Crinigeri ferè patres, pelliti Getarum
Curia, quos plagis decorat numerosa cicatrix,
Et tremulos regit hasta gradus, & nititur altis
Pro baculo contis, non exarmata senectus.*

Apparet ex iisdem carminibus. Getas ad extremum vitæ hastis longis quibus gradum fulciebant vfos fuisse, quibus quasi symbolis significare voluerunt, se ad vltimum halitum militiam profiteri, in eaque professione se mori velle. Ideo dicit Poëta non exarmata senectus.

senectus. Hæc de vestitu senatorum. Militum verò consuetudinem ex Ouidio depinximus, qui eos vfos fuisse corito & arcu testatur. Scribit Tacitus Ostrogotthos equitatu potissimum valuisse. Et alibi inquit: Omnium harum gentium insigne rotunda scuta erant & breues gladii, quos nos schabla vocamus.

De lingua Gotthorum veterum caput sextum.

Cornelius Tacitus videtur Gotthis Gallicum sermonem tribuere, aut saltem accentu Gallico vfos fuisse. Non desunt enim, qui ita Cornelium Tacitum exponendum putant. Et probant Gallos olim alio sermone vfos fuisse, quàm nunc vtuntur. Et credibile est. Nam hunc qui est latino sermoni affinis, quo nunc vtuntur, Iulii Cæsaris temporibus inuectum fuisse historiæ prædicant. Porro antiquos Gallos Græcis characteribus vfos fuisse ad tempora Caroli Magni, lingua autem Celtrarum veterum locutos ostendunt auctores. Plinius commemorat aliquot voces Celticas ex quibus marchæ equam vel equum vilem & valde malum macilentumque sonat. At istis qui sinistrè Cornelium exponunt opponimus tres auctores. Inprimis Strabonem, qui dicit getas cum Dacis *δογλαττες* fuisse. Et Ovidium qui gloriatur se intra paucos annos didicisse Geticè Sarmaticèque loqui. Sed & Procopius de bello Vandalico statim ab initio libri, fatetur Gotthos, Vandalos & Melanclienos, quos nos Czern vocamus, eodem sermone vfos fuisse, vnamque gentem fuisse, licet nominibus diuersis, cætero inquit conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaua coma, proceri quoque & aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur, similiter & Arrianæ omnes fidei, voce vna Gotthica appellata vtentes. Hæc Procopius aperte. Est autem testimonium istorum trium maioris faciendum quàm aliorum complurium. Nam isti ut vocant oculati sunt testes. Ovidius inter Sarmatas & Getas mansit aliquot annis ibique mortuus est. Procopius castra Bellisarii secutus multoties cum eis conuersatus. Strabo etiam non procul à Gotthis natus fuit in regno Mithridatis. Meminerunt scriptores Orosius & Procopius aliquot nomina Gotthicorum, Radagisus Polonica lingua est, eo rad byvva gosciom, id est hospitalis. Arbogostus, Dobrogostus, & consimilia. Sed non miror quosdam recentiores Germanicam linguam Gotthis tribuere. Nam dato vno inconuenienti alia inconuenientia sequuntur. Quia ab ea parte australi Istulæ, ubi est ipsa Polonia Germaniam fuisse affirmant, ideo ratione concomitantiae compulsi GOTTHOS & QVADOS dixerunt fuisse Germanos. Quia autem Germanos fecerunt, necessariorum tertium com-
mentum

Gallos olim a-
lia lingua & a-
lia scribendi for-
ma nempe Græ-
ca vfos.

Getica Sarm-
atica; li qua e-
adem fuit.

Ovidij, Proco-
pij, Strabonis
testimonia ve-
riora.

mentum eis affingere oportuit, ut eos lingua Germanica vfos fuisse comminiscerentur. At Quados Sarmatas fuisse iam demonstratum est. Sed quia Regulis Sarmatarum post mortem patrum fors illa cesserat, itaque dominio distracto, ut fit, aliam Rempub. sibi crexerant, sed non aliâ stirpe aut origine. Quod autem Iornandes ex Scandia ortos prædicat, non videtur consentaneum. Nam mox idem veluti sibi contrarius ex Scythia Ouida ortos narrat. Affirmat autem Scythas Ouim vocare terram Scythicam. Et nescio an vox illa ovvczina inde non deriuetur, aut certe aurei velleris occultam significationem repræsentat. Gotthorum enim principes Anses & Amatzæ & Ouidæ dicebantur, eò quòd ad raptos aurei velleris suam originem referret. Et etiamnum Austriaci principes aureum vellus symbolo ouis repræsentant, quia stirpem originis suæ ad Gotthos referunt. Sed iam ordine reges inde à Syrmio recitemus. Vetusiores qui fuerunt ante & post bellum Troianum iam superius commemoravi.

Reges gentis Getarum.

SYRMVS rex, qui cum Alexandro Magno conflixit, Peucen insulæ rex nominatur. Ponit autem Ptolomæus populos Sarmaticos Peucinos ad montes Peucen Sarmatiæ, isthic alicubi ad montes Borysthenis. Nescio an nò Polocenses illi sint aut vbi est Smolensko. Nam *πεύκκιν* pinum pinguem significat, nos Smolna vocam⁹. Prorsus autem Borysthenes alluit Smolensko, & inde oritur non procul, estque locus pinetofus. Et sunt vicina loca illa à quibus coloniæ deductæ sunt ad illam Insulam Peucen quæ est obiecta Istro. Fieri quoque potest, ut Paluki populi ab iisdem oriundi sint, cum Boruscis vicinis, & sicuti isthic insimul manserunt, ita postea progressi insimul in confinio confederint. Syrmii autem appellatio non remota deriuatione cum Sarmatarum cognomine congruere videtur. Condiderat Syrmus Rex urbem nobilissimam Syrmium, vbi concilium illud Syrmienfe dictum, Nicæno contrarium ab Arrianis celebratum fuit.

DROMICHETES. Hic post Syrmum cum Lyfimacho successore Alexandri dimicavit, eumque cum cœpisset, absque redemptione dimisit, cuius beneficii memor, & habitandi facultatem in Mysia & Thracia ei concessit, utque magis solida spes pacis in posterum inter eos fieret, filiam suam in matrimonium ei despondit. Pausanias narrat.

VAREESTVS. Hic temporibus Augusti cum Romanis bellum gessit. Meminit eius expresse Strabo. Bellorum autem ducis Flacci ex parte Romanorū ad Danubium Ouidius de Ponto meminit. Nam ibi tum quoque exulabat.

Amatæ.

COTISON fuit rex Getarum, etiam temporibus Augusti tantæ opinionis, ut Augustus filiam suam Iuliam ei desponderet, & rursus eiusdem filiam in matrimonium sibi copularet. De hoc lege Suetonium in vita Augusti. Meminit & Horatius huius Cotisonis: occidit inquit, Daci Cotisonis agmen &c.

DZIURPANEVS quem alii Ducebalum vocant. Sedecim hic integros annos, incipiens à Domitiano usque ad Traianum, produxit bellum cum Romanis. Idem aliquoties Romanorum maximos exercitus fudit. Fuscum consulem unâ cum legionibus trucidavit, & amplissimas victorias retulit, ita ut ab eo Domitius pacem redimere cogeretur. Donec tandem artibus Traiani Imperatoris & indefessa perseverantia superatus furori aduersæ fortunæ succubuit. Mirificè hic laudatur à Dione.

De veteri Germania ad Pontum, Borysthenem et Tanaim.

Quaquam autem Dziurpaneus rex Dacorum vocetur, tamen & Getis imperitabat. Nam Getæ & Daces gētiles sibi erant. Hoc fundamēto posito non difficile erit inuestigare, Sarmaticę ne genti an Germanicę debeant adnumerari. Quod commemorare placuit propter quosdam recentiores qui secuti autorem supplementi Carionis, hic ad Istrum & Borysthenem, quā patet litus Ponticum, vbi Getas & Dacos Ptolomæus ponit, Germaniam veterem sibi fingunt & imaginantur, ex qua Danos, Gotthos & alios Baltici maris accolæ, itemque Mysios Saxonas oriundos, eosque Germanica lingua vfos etiam tum, firmiter asseuerant: quin etiam ad Constantinopolim & in Taurica etiamnum inueniri prouincias, vbi reliquæ priscorum Gotthorum passim Germanicè loquantur. Et Transylvanos Germanos quos Siebenburger vocant, affirmant, eorum Gotthorum posteritatem esse. Hæc in nouo Carione aperte leguntur. Qui liber, quia est omnibus ob reconditam in eo eruditionem gratus, & ab omnib. passim manib. territur, multis Germanis, Callis, & aliis nationibus rem ita se habere persuadet. Res profecto ista magna est, & digna cognitione etiam maximorum virorum, qui Reipub. gubernationi præsunt. Nam huiusmodi disputatione non modo possessio & fines Sarmatiæ petuntur, sed etiam fama & res fortiter feliciterque gestæ pro salute & incolumitate patriæ ab una gente in aliam transferuntur. Existimo igitur me rem dignam nobili Polono facturum, si hæc posteritati discussa enucleataque relinquam. Et si verum verus illud dictum est, quòd bona fama est alterum patrimonium, certè vbi hæc euicero, & propugnando declarauero, tam me promeritum gratiam

Germani in Transylvania an sint Gotthorum reliquæ.

S

apud pa-

*Vetus Carion
probabilis de
Transylvanis.*

Argumentum 1.

Argumentum 2.

*Argumentum
3. ab authorita-
te.*

apud patricos Polonos totamque Rempub. putabo, ac si pro finibus patriæ dimicando aliquid laude dignum patrassem. Inprimis ergo quod attinet Transylvanos Germanos, ex eorundem testimonio res sciri potest, qui interrogati de origine sua, de Gotthis nihil respondent, sed se Saxones dicunt, quemadmodum etiam ab Vngaris aliisq; vicinis ita vocantur. Et si ingenium militare Gotthorum & mores, linguâ, vestitum spectes, nihil in istis reperies, quod veteres Gotthos representet. Probabilior ergo prior editio Carionis, quæ sensit eos esse reliquias exercitus Caroli Magni. Et miror cur novus Carion à veteri Carione ea in re desciverit, sibi que ipsi non constet, præsertim cum non solus Carion, sed etiam cum eo complures de hac gente in ea sententia sint. Quod verò ad Tauricanos & alios accolæ Ponti attinet, ego quæsiui à plurimis nobilibus, qui legationes regis Poloniæ in Turciam obeunt, & ab Armenis Leöpoliensibus, qui in illis regionibus continenter negotiantur, & illis isthic omnia perinde nota sunt, atque in Polonia, an aliquid tale istis reperiant, sed nihil tale affirmant, quin potius fatentur tam in illis littoribus, quam in aula Turcici Imperatoris passim usum esse linguæ nostræ, quam Slauonicam vocari vix obtinuit. Et Polonutur illi & Alani ad Constantinopolim hætenus eadem lingua vtuntur. Quare ista missa faciamus. Qui hic veterem Germaniam temporibus Romanorum fuisse somniant, oblitus sunt quod Cæsar ex professo commentarios suos scribendo, de rebusq; Germanicis prolixè tractando, nullam mentionem Germaniæ alicuius facit: quod omnino prætermittitur non erat: si quidem iam illo tempore Getarum Sarmatarumq; mentio celebris erat, & iam de finibus Istri cum eis contentio oriebatur. Secundò qui hic Germaniam statuunt, prorsus limites Sarmatarum à fundamento conuellunt, & ea quæ Babylonii, Cyri, Darii, Alexander Magnus, Lyfimiachus, Augustus & alii monarchæ de distinctione horum dominiorum decreverunt, & scriptis, signis, columnis, aris quæ consignata esse voluerunt, illi quantum in eis est irrita & cassa esse volunt. Præterea Ptolomæus ipse describens has regiones cum minima quæque excuteret, peculiariterque Sarmatiæ limites depingeret, nullam tamen huius veteris Germaniæ in istis oris mentionem facit. Sic & Strabo & Ovidius, sic & alii, qui eius tempora sunt secuti. Commemorantur quidem Alani, Corales, Getæ, Daces, Paziriæ, Roxolani, Hunni, (nam & hi inter Sarmatas ponuntur) commemorantur Antæ, Massagetæ & Cimbri, quos Strabo inter Sarmatas ponit & alii, sed Germanorum hic nulla fit mentio. Nisi forte Bastarnas nobis obiciant, quos Germanos fuisse Strabo

bonis sen-

*Bastarnarum
gens.*

*Argumentum
4.*

*Helibaldus in li-
bro de vocibus
regionum Ger-
manicæ.*

bonis sententia confirmare volunt. Esto verò Bastarnas fuisse Germanos, at illi suam provinciam ut inquilini possederunt, non ut heredes. Arauerunt hic agros, vaccas mulserunt, equorum greges pauperunt, aliaque œconomica administrarunt, sicuti & nunc Pedemontanæ regionis incolæ, quos Podgorios vocamus, ingenium, mores, originem veterum Bastarnarum prorsus referre videmus. Et oras illas incolunt, ubi Ptolomæus Bastarnas ponit, & œconomicissimum est genus, & lineamenta ingeniumque præcæ gentis referunt. Tribuitur autem hoc Bastarnis, quod præ aliis gentibus œconomiam accuratiùs exercent. Nam & Bastarnarum nomen idem quod Fest arnen innuere videtur, ut volunt Germanici scriptores. Sed quid sunt ista si conferantur cum iis, qui pomposo & sublimi orationis genere veterem nescio quam hic Germaniam comminiscuntur? Aliud est coloniam aliquam ex Germanis huc deductis conficere, aliud Germaniæ fines usque ad ipsum Pontum proferre, ex Sarmatia Germaniam facere, & omnia confundere. Scriptores veteres & historici per magno miraculo narrant, quod tempore quodam, duce Brennone Græci viderint Celtas seu Germanos, sulcantes mare mediterraneum, Atheniensibus fortè contra Philippum suppetias laturos. Hæc inquam pro miraculo à veteribus narrantur. At sane miraculum nullum hic esset, si iam dudum in vicinia cum Thracibus, Mysiis & Macedonibus hic conuixissent, & tempore longo eis immixti fuissent. Quod si autem ea ratione Germaniæ fines angusti videntur, si à capite Danubii ad Rheni profluentem & ostia in Germanicum cum Solino extēdat, rixari debent cum Romanis & Ptolomæo, eique litem cum Helibaldo consiliario Cæsareæ maiestatis intendere, quod Germanis Germaniam tanquam iniquus regundorum finium magister accisam reddiderit, dum coniuventibus oculis, Germaniæ Vltrarhenanæ Galliam versus, quam Belgicam Galliam vocant oblitus, tantum à ripa Rheni Germaniam respiciens extendit. Sed quod Germaniæ fecit, idem quoque Poloniæ facere non neglexit, dum Germaniam Istula tenus terminat, ut quantum ei à meridie Galliam versus amputavit, tantum ei à septentrione in Sarmatiam intendendo cursum redderet. Sed de his rebus nolo esse prolixior, cum etiam lib. 2. sub finem mentio sit iniecta, unde si quæ adhuc desiderantur, petet lector.

CANABVS. Is contra Aurelium Imperatorem mouerat bellum. Cumque Gotthi primi imperii fines inuasissent, à Romanis ultra Danubium erant reiecti, in quo prælio fusa esse quinque milia Gotthorum dicuntur, ipsumque cæsum esse regem. Necessarium est,

S

2

tem est,

Ob inopiam
scriptorum
Sarmatis mul-
tium decedat.

tem est, ut scriptoribus Romanis eorumque testimoniis nitamur, quandoquidem hæ gentes propriis historicis carent, quos si haberent, multa possent corrigi, quæ in historia latinorum desiderantur. Quid enim Græci præter fabulas de Sarmatia scripserunt? Romani verò quoniam ubique ferè propriæ laudi studuerunt, non tam gesta sua maximis extulerunt laudibus, quàm incommoda, quæ à Sarmatis, Getis & Vandalis acceperunt callidè suppresserunt.

ATANARICHVS: qui cum fratre Fritigero intestinum bellum gessit, & à fratre ope Romanorum auxiliorum, quæ impetraverat, superatus fuit. Quo fratrum dissidio audito, Hunni eos armis aggrediuntur, ambosque sedibus patriis pellunt. Confugiunt tandem ad Valentem Imperatorem, qui eis Mysiam cum Thracia attribuit, istucque eos commigrare facit. Paulò post irritatis utrinque animis bellum acerbum motum fuit. Constantinopolis ab eis obsessa, suburbia flammis absumpta, & ipse Imperator incendio conflagrauit, de qua re superius iam dictum est. Tandem Athanarichus cum de renouandis foederibus ageret, euocatus Constantinopolim, ibi moritur, ubi & sepultus est, multis eum desiderantibus & collachrymantibus.

ALARICHVS. Hic se Theodosio in Italiam ducenti exercitum adiunxerat, præfectusque fuit copiis Gotthorum, quæ decem millibus constabant. Tandem confecto bello cum exercitum domum reduxisset, ob non soluta stipendia occupandi Pannoniam autor fuit, & deinde à Radagiso accersitus, cum exercitu quibus centena millia armatorum continebat, in Italiam contendit. At cum magna pars exercitus illius ob rem à Radagiso malè administratam, virtute Stiliconis dissipatus & fame confectus esset, Alarichus reliquias militum in Pannoniâ reduxit, ubi postea à Gothis in regem electus est, & adiunctis Sarmatarum & Dacorum viribus denuo in Italiam expeditionem molitus est, ut posterioribus factis priorem ignominiam aboleret. Cumque iam fines Italiæ ingressus esset, cum Stilicone ingenio & viribus pariter decertauit. Et Stilico quidem, ut cum ab oppugnatione Romæ auerteret, ducere eum persuasionibus, & falsa spe maioris commodi cœpit, utque in Gallos nouandis rebus studentes iret hortatur. Cui ille simulat se consilio acquieturum, confestimque Gallias ingreditur, cumque iam ad Alpes peruenisset, quidam Iudæus Saul dux copiarum, instinctu Stiliconis in eum irruit magnoque detrimento eum affecit. Sed ille instaurato exercitu rursus superior euasit. Ac detecta fraude, cum didicisset à quo illa consilia confuta erant, dedit operam, ut artem arte vlcisceretur, illæque machinationes in caput auctoris

Expeditis Alarici in Italiam

put auctoris reciderent. Itaque statim Honorio Imperatori persuadet Stiliconem ambire imperium, olere regem, utque sibi ab eo caueret & per literas & per legatos monet, indicatque eum omnino de abrogando ei imperio, & ad se transferendis honoribus cogitare, hocque quibuscunque documentis potest ei probatum facit. Et quia suspicio ex media rei natura deprompta solet esse persuasibilis, maximè quando de summa rerum agitur, itaque iuueni adhuc imbecilli iudicii, id quod vult facile persuadet. Nec potuit Honorius ulterius præstolari, ut inuestigaret, verane an confictæ essent illæ criminationes. Sed iubet, Stiliconem vnà cum filio Eucherio interfici. Ita Gotthus perducto consilio eò quò volebat, cum videret Italiam tanti nominis duce orbatam, erectus animo, sublatis signis Romam liberè pergit, omiffa que Gallia cum biennio urbem obsedisset, Calendis tandem Aprilis anno Christi 410, anno ab vrbe condita 1166. eam capit. Ita Roma cum esset caput mundi dominaque orbis, corruit & mundi desit esse caput. Hanc cladem Sybillæ ante multa secula prædixerant. Quin & vultures illi 12. qui Romulo fundamenta urbis iacenti præteruolando apparuerant veluti *τοπικῶς* hos mille & 200. annos, quibus durauit, id est 12. centurias annorum innuisse videntur, ut Varro ex sententia antiquitatis hoc mysterium exposuit. Hæc acta sunt ab hinc anno 150. supra millesimum. Sequitur deinde est in vrbe, & miles nihil omisit, quod fieri solet in tam lugubri & miserabili casu, nisi quòd multitudini, quæ in Christiana templa confugerat, parsum est, præcipiente Alaricho. Nam Gotthi religionem Christianam, quam semel amplexi erant semper reuerenter coluerunt. Inter prædam quæ ex templis thesaurisque publicis & priuatis congesta erat, (fuit autem maxima) Placidia Galla, soror Imperatoris Arcadii & Honorii fuit, quam tandem filio Adulpho iuueni Alarichus despôsavit. Nam Alarichus ipse iam senex erat: Post eum successum rerum non quieuit Alarichus, sed profecutus est victoriam, duxit exercitum ulterius, ut Italiam occuparet, peragratishque celebriorib. locis, Campaniam, Lucaniâ, & Brutios, Sicilia quoque regnum depopulatus est, ac in vltima Italiæ ora, vnde & Hannibal vale vltimum Italiae dicens soluerat anchoram, mortuus est. Eodem tempore tradunt quidam scriptores, extructam in Italia fuisse à gentibus nostris urbem Asindonem, quanquam alii eam iam antea destructam, à Sidonibus verò nostris paulò post sub Desiderio Longobardo restitutam tradunt. De hac gente Sidonum auctor Anius Italus diligens antiquitatum inuestigator, sic scribit libro de antiquitatibus Ethruriæ: Sidones, inquit non procul à Vitula fluui-

Alij ad deuastationem quæ sub Totia accidit Sybillæ prognosticon detorqueant.

Vultures duodecim excidum Romæ denotant.

Placidia capta ab Alaricho.

*Asidone seu
Cossa vrbs in I
talia à Polo-
nis extructa.*
flula fluuij Poloniæ ii vocantur quos nunc Polonos dicimus,
quorum metropolim CRACOVIAM idem influit fluuius Vistula,
quem Visciani vocant. Hi victis Lógobardis Italiam occuparunt,
& sub Desiderio Cossas reparantes seu Asidoniam prolatione sua
Prosidoniam dixerunt, Nomen Sidonum veterum in Polonia vi-
detur hæsisse in illo territorio, vbi est Szidlovv & Szidlovvec op-
pida. Nam & nomen non longè degeneravit à prima nomencla-
tura Sidonum, & situs loci quem Ptolomæus ponit videtur con-
uenire cum situ istorum oppidorum.

*Gotthica &
Vandalica li-
storia quomo-
do in harmoni-
am reducatur.*
ADVLPHVS filius Alarici & nouus gener Imperatorum Ho-
norii Archadij, rex creatus est & patri successit. Is Romam re-
duxit exercitum hoc consilio, vt eam dekeret. Sic enim ei Daces
Gotthique consulebant, sed tandem vxoris Placidie humilimis
precibus placatus sententiam mutauit, ac potius inito foedere cum
Honorio, in Gallias abiit, & inde in Hispaniam. Ibi cum Vanda-
los offendissent, quomodo se erga suos populos gesserint, & inui-
cem ab Italicis ducibus commissi quam horribiles conflictus fe-
cerint, suo loco enarrabimus, cum ad illam metam perueniemus.
Inde iam Chronologi Polonorum, historiam nostræ gentis texe-
re incipiunt. Sub istud enim tempus Lechi & Czechii aduentus ad
istas regiones cadit, vt docet Vapouius, D. Cromerus, & Boëmo
rum quoque scriptores. Et iam non sine quadam voluptate atten-
tus lector oculos suos delectatione satiabit, cum seriem Gotthico-
rum & Vandalicorum regum cum serie Polonorum regum velu-
ti ad confluentem duorum amplissimorum fluminum prospiciet
in vnum coincidere, & tempora Lechi cum vltimis regib. Vanda-
lorum coalescere. Res enim ipsa testabitur siue reges Gotthorum
siue Vandalorum in fronspicio regum Poloniæ in chronicis præ-
ponas, vtrumque mirifice quadrare, ac inuicem ita coalescere, vt
postea ne vestigium cicatricis apparere possit. Cum enim vtræq;
hæ gentes, hoc est tam Gotthi quam Vandali assueti essent aquam
nostræ Vistulæ bibere, & pecora sua inde adquare, certè tam de
Gotthis quam de Vandalis nulla gens iustius potest gloriari præ
ipsis Polonis. Vt etiam Iustus Decius idem, licet & ipse Germa-
nus fuerit, fatetur. Redeo ad hunc Adulphum regem Gotthicum,
qui quam gratus gener fuerit affinibus Honorio & Arcadio exi-
tus mox docebit. Nam eum Vandali & Gotthi vario ingenio de
Hispaniæ possessione disceptarent, misit Honorius cum exercitu
ducem quendam insignem Constantium Patricium Romanum,
qui vt tantò fidelius & magis strenuè cōtra vtramq; gentem, Got-
thorum inquam & Vandalorum rem administraret, benè eum spé-
rare iussit

*Adulphi regis
historia conti-
nuatur.*

rare iussit, promissis oneravit, animoq; erexit, adiecta hæc condi-
tione, vt si Placidiam vindicaret ab illo mœsto matrimonio, sa-
namque reduceret, eam omnino se ei nuptum traditurum, quod-
que maius est, etiam consortem imperii effecturum. Pulchrum e-
rat brabium, & dignum tanto athleta & etiam ipso agonotheta.
Proinde Constantius vt voti compos fieret, summa diligentia &
fide in illo negotio versabatur, præsertim cum ad eius institutum
viâ ei fortuna patefecisset. Adulphus enim interea cum tres annos
in Hispania degisset, interficitur, itaq; submotis Vandalis ex Nar-
bonensi Gallia Placidia ei reddita fuit. Cum autem parti m pro-
pter religionem Christianam, quam Gotthi sequebantur, partim
propter cupiditatem adeundæ Hispaniæ inter Vandalos & Got-
thos grauis contentio insurgeret, Constantius cum Gotthis simu-
lat amicitiam, seque cum eis sentire non obicure significat, idque
ob duas potissimum causas: tum quod Christiani essent & ipsi,
tum quod metuebat si eos offendisset, ne recenti successu victo-
riarum in Italia partarum inflati, & gloria rerum gestarum bulli-
entes, iterum patriæ maiora mala accumularent. Nec eum iudici-
um fefellit vt ex sequente historia patebit. Itaque Constantius ex
animi sententia negotio confecto Romam reuersus vtrunq; con-
secutus est, & ad gubernacula imperii admissus, & viduam Placi-
diam in vxorem duxit, ex qua tandem suscepit filium Valentinia-
num tertium. Vltimus hic fuit Imperator occideris. Quamquam
alii vltimum Augustulum esse volunt, quod ita in satis erat, vt im-
perium quod virtute primi Augusti ab initio partum esset, hoc
idem in Augustulo eius nominis vltimo desineret.

*Augustulus vl-
timus occiden-
talis Impera-
tor.*

De Theodorico Gotthorum rege.

Theodoricus rex Gotthicus, qui Pannoniam possidebat missus à
Zenone in Italiam quam tenuit annos triginta, cum adhuc adole-
scens esset fuit loco obsidis apud Martianum & Leonem. Ibi Ro-
mana disciplina institutus est, & postea ad paternum regnum re-
missus, socius Romani imperii fidelis fuit. Hic habuit tres filios, Wa-
lamir, Theodimir, & Widmir. Inter hos primus regnavit Walamir
maximus natus, cumque Attilæ filios aliquot præliis superasset, ip-
se deinde in prælio, quod cum Sueuis fecit, in ea regione, quæ nunc
est Austria, periit. Deinde regnavit Theodimir. Hic pater Theo-
dorici huius, quem nominamus Veronensem fuit, & victores Sue-
uos & Alemanos à Pannonia depulit. Tertius frater Widimir du-
xit exercitum in Italiam, ibi mortuus est. Quia verò Theodoricus
absente patre Sarmatas qui Gotthorum & Romanorum terras
populati fuerant, repulerat, Zeno Imperator eum ad se vocat & fa-
cit eum

*Walamir, The-
odimir, Wi-
dmir.*

Odoacer Ruginus.

cit eum patricium & consulem. Ac misit eum in Italiam contra Odoacrum Rugianum. Potit⁹ Italia urbem Romam senatui regendam commendauit. Theodoricus habuit sororem vxoris suæ Amelfredam, quam despondit regi Vandalorū in Africa. Nondum enim ex vtrorumque animis necessitudinis priscæ, & amicitia vinculum prorsus exoleuerat. Habuit & filiam Amaloshutam.

De nominibus Amelfreda et Amaloshuta.

Id nomen fuit familiae Theodorici, quæ sic à vellere Iasonis dicta est. Gotthi enim olim ex Colchica in Europam progressi fuerat. Amaloshutha autem nominis etymon esse volunt quasi Amalorum ichthobea. Hanc Theodoricus despondit Eutarico Widerici Hispanici regis filio, qui etiam ex familia Amalorum fuit. Sed recordandum est eorum quæ ex Iornande attulimus, quod illo seculo vsus obtinuerat apud Gotthos, nomina Germanorum sibi imponere.

THEODATVS regnauit duos annos post neccatam Amaloshutham, auarus, insolens in rebus secundis, in aduersis timidus. Cum bellum ei inferret Iustinianus propter Amaloshuthæ necem, initio trepidus Italiam se ei traditurum promisit. Sed cum in Illyrico dissipatus esset Iustiniani exercitus, elatus noua spe legatos Iustiniani retinet inclusos carceri.

VITIGES quartus rex Gotthorum regnauit annos quinque. Huius temporib. moles totius belli Gotthici Italiam attriuit, ad quam liberandam cum Belisarius missus esset ab Imperatore, multa pericula & maximis conatib. adnixus est reprimere Gotthorum potetiam, sed exercitus Vitigis constabat centum & quin quaginta millibus Gotthorum, robore & peritia rei militaris excellentium. Hi quodam tempore cum vidissent Belisarii copias egressas ad spectanda hostium castra, contempta paucitate prælium cient, & quod cognoscebatur equus Belisarii ex colore quod giluius esset, & albo capite, Gotthi non ineptè iudicantes, duce interfecto facilem victoriam fore, itaque se cohortantur, ut quàm primum conglobati impetu facto in vnum hunc irruerent: ac vbi emicando eis sese in conspectum obtulisset, sublato clamore hac voce Gotthi ea cum iam adesse insonant: Vala vala. Itaque omis-
sis ceteris in Belisarium solum tela coniciunt, ac eum acrius con-
fectantur, lanceis ensibusque petunt, ita ut præserendi animo iam
eum comprehensuri erant, nisi armigerorum illius & satellitum o-
pera, inprimisque veri Dei prouidentia liberatus fuisset.

Vala quid.

Narratio

*Narratio de quodam casu in ea obsidione, qui ostendit
lusum puerilem saepe ominosum esse.*

Dum hæc agerentur, bellumque acre indies inualesceret, res memoratu digna contigit. Samnites pueri nonnulli cum pec⁹ pastum educerent, per lusum, ut assolent, duos inter se deligunt corporis habitudine ac specie præstantiores, quorum alterum Belisarium vocitant, Vittigem alterum, & hos colluctari inuicem iubent. In ea colluctatione, qui Vittigis nomen fuerat sortitus, in terram victus prolabitur. Hunc statim puerilis illa & inconsideratio turba, illudendo simul & increpando, de proxima arbore suspendunt. Lupo deinde interueniente conspecto exterriti omnes fugam capessunt: qui verò suspensus pendeat, à ceteris destitutus interit. Quibus de rebus certiores facti Samnites, pueros quidem missos fecere, sed ex his, quæ acciderant coniectando collegerunt, victorem omnino Belisarium fore. In hunc Vittigem adductum Constantipolim Iustinianus nihil asperè constituit, quia perfidia suorum captus erat. Ideo propter reuerentiam regii nominis fecit eum patricium.

TOTILA penultimus rex Gotthorum, regnauit annos 10. Res Gotthicas singulari virtute & felicitate rursus erexit, etsi tandem ipsius etiam fortuna conuersa est, sicut & Benedictus Abbas ei prædixerat inquiens: *Multa mala facies, Romam ingredieris, 9. annis regnabis, decimo morieris.* Ac flexisse eum Benedicti adhortatio dicitur, ut min⁹ crudelis in victoriis fuerit. Initio ad Placentiam vicit Romanum exercitum duplo maiorem suo, insigni stratagemate. Cum intellexisset Iustinianus Gotthos iterum superiores viribus in Italia, secundo misit Belisarium, sed neque accedere ad urbem obsessam Belisarius potuit, nec exercitum parem habuit hostibus. Durauit illa obsessio Romæ biennium, simul & alibi multæ vrbes iam à Totila iam à Belisario alternante fortuna occupabantur. Placentiæ tanta fames inualuit, ut pater qui multos filios habebat, spectantib⁹ multis sese de ponte in Tybrim precipitem dederit videns filios petentes cibum se sequi. Maluerunt itaq; Romani Gotthos in urbem intromittere quàm extrema incommoda pati. Gotthi ingressi urbem passim obuios interficiunt, direptiones, incendia adificiorum spectantur. Iubet & Totilas muros dirui, totamque urbem deleri, sed Pelagius Pontifex cum demissè intercederet, Totilas, cædes, & incendia prohibuit, subinde tamen Romanos conuiciis incessit, prodicionem ipsis obiciens in seipsos & patriam, & quod à Gotthorum maximis viribus discedendo ad Græculos homines, qui ipsis præsidio esse neque-
ant confu-

D. Benedicti prædictio.

Fames in obsidione grauissima.

Totila expeditio contra Romanos formidabilis.

ant, confugerint, cum antea ex Græcia neminem in Italiam viderit aduentantem, qui eis auxilio esset, præter Tragædos & Mimos & Nauticos quosdam prædones. Ad quam exprobrationem nemo ex Romanis ausus est ei quicquam respondere. Et si autem fuit Roma ab Alarico & Genserico Vandalo capta & direpta, tamen ita miserè destructa non fuit, sicuti in tertia hac expugnatione. De qua etiam Sybilla prædixit. *ῥώμη μὲν ὅτι καὶ τοῦ διὰ νόμιον ἔσται πόλις.* Hæc poenæ erant sævitæ Romanorum aduersus Christianos. Acciderunt hæc anno Romæ 1296. Anno Christi 546, iam post finitum regnum Vandalorum in Africa. Anno ab Augusto 504. Anno post destructionem Carthaginis 700. De hac vastatione etiam Scipio ille incendium Carthaginis aspiciens ac illacrymans dixisse scribitur: Se cogitare simile fore aliquando excidium Romæ: & augurium duodecim vulturum in ea desolatione completum fuisse quidam tradunt.

TEIAS vltimus rex Gotthorum à Narsete victus. Eunuchus is fuit in aula Iustiniani, tãta verò industria eius fuit, ut postea summus dux in Italia factus sit. In Campania vterq; exercitus conflixit, ubi magno prælio ad Nucenam victi sunt Gotthi, post hæcque vires Gotthorum planè collapsæ sunt. Teias ipse prælians interfectus est. Reliquiæ præsidiorum quæ Cumis erant, dimissæ quidem sunt, & vita concessa, ea tamen conditione adiecta, ut reliquiæ Gotthorum ex Italia discederent.

De reliquijs Gothicæ gentis post Vittigis captiui abductionem.

Iornandes cum descripsisset captiuitatem Vittigis regis Gotthorum, & quo pacto proditus à Belisario Constantinopolim perductus esset, tandem elegiam canens cum dolore intrinseco finem sermonis sui ita facit: Hucusque, inquit, Getarum origo, & Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi hoc est Iustiniano Imperatori celsit. Narrat etiam reliquias Gotthorum in suas terras abiisse, agmina que illa vrsi signa in vexillo prætulisse. Idem narrat in quas regiones abierint gentes, dissipato exercitu. Mortuo Attyla, Gotthorum, inquit pars, Hunnorum terras in Pannonia occuparunt, Sarmatæ & Cemandri in Illyrico ad castrum Martenam sedes datas coluerunt: alios verò, quos iuniores Gotthos vocat, dicit cum suo Pontifice Valtzila Moesiam petiuisse. Scyri quos Alamiam gentem facit, inferiorem Scythiam minorem & Mysiam petiuisse. In quib. locis & nunc ab iis qui Constantinopolim ire solent videntur. Mic-

Scyri cum Gotthis.

suntur. Micchouiensis etiam Polonutios reliquias Gotthorum facit, quos in illis partibus hucusque ad suam ætatem permanere affirmat. Rugios verò etiam cum Gotthis reduisse dicit Scandropolim vsque. Hæc vrbs forsàn ab insula Scandia dicta, ad ostia Istulæ, ubi quoque; vetus eorum domicilium fuisse dicitur. Ideo Rigam in Luonia urbem à Rugiis istis quidam dictam esse putant. Gotthorum verò partem post cômigrationem illam, nomen insularib. populis in Suecia dedisse non malè quidam opinatur. Nam veteres insulas libenter occupabant. Ac tantò magis credibile videtur, hos qui multum terris iactati & alto, multa que; perpessi, portum suorum malorum & quietem quærentes eò celsisse. Hæc historia de regibus Gotthorum ex Iornande allata est. Sed scriptor hic extremum actum & interitum regis Teiæ & cômigrationem Gotthorum ex Italia non est complexus. Nam historia eius finitur in Vitige. Procopius vltiùs progressus etiam Totilæ & Teiæ bella describit, & iter quod arripuerat illud agmen Gotthorum, quod mille viris constabat, non prætermisit describere, ad eum modum inquit: Dum hæc agerentur, mille numero è castris abeuntes, Ticinum ad urbem locaque cætera huic circumiecta trans Padum fluiuium agmine vno contendunt. Ex qua directione itineris credibilius est eos reduisse ad priscas sedes à septemtrione Istulam versus, ut ibi nouum regnum Lechi, de quo haud dubiè audiuerant, suo aduentu stabilius redderent. Nam illa via per Padum vsitatio est arripientibus iter in Poloniam. Et nescio si hic alicubi non hæserint, ubi est Chelmenensis prouincia, cum hæc nus hæc pars Poloniæ pro signo authentico insigne vrsi præferat, quo & Gotthi illi utebantur. Hoc eodem signo vrsi & Kiouenses hætenus vtuntur, & forsàn in vno comitatu tunc socii erant. De Hispanicis Gotthis, qui iam dudum antea post Vandalorum in Africam emigrationem in eorum sedes successerant, suis locis per occasiones in ea historia mentionem faciemus. Florebat enim & durabat eorum regnum vsque ad Caroli Magni tempora, & vltiùs, recitantur que ferè 30. Gothicæ stirpis reges in hac serie.

Chelmense signum Vrsi.

Miramur autem scriptorem Italicum Carolum Sigonium virum eruditum, quòd cum historiam ordine per reges Romanorum ab inclinatione Imperii Romani texere incepisset, cur præteritis regibus Gotthorum nostrorum qui in Italia plus quàm 70. annis, ordine regnarunt, primi que iniuriam totius orbis vlti sunt, cur inquam ab Albuino, & aliis Longobardis regibus inceperit historiam suam. Notum est autem primam inclinationem Romani imperii inceptam fuisse à Gotthis. Facile fuit victos vincere

T 2 Longobardis.

Lōgobardis. Adde quod & hoc xuo nostro qui in reges Romanorum creantur ex eadem gente Gotthica de qua dicimus originem suam deriuant. Ideoq; signum aurei velleris p symbolo quodam gerunt, significantes se ab illis Gotthis lineam originis suae ducere qui descendunt ab Amaleshutis, id est, raptorib. aurei velleris. Post expulsos enim Gotthos ex Italia, in Hispaniis ceteri longo post seculo vsque ad Caroli Magni tempora regnarunt, ad quos Hispani ac proinde & Austriaci originem suam referunt.

DE VANDALIS ET EORVM REPVBLICA.

Res à memoria hominum remotissimas commemoraturus sententiam tantum autorum aperiam, quam tamen præstat sequi quam coniecturas & nouas opiniones fingere, præsertim cum illi autores quorum testimoniis nitimur, in ea causa rationibus & maxima verisimilitudine non destituantur.

*Magnitudo
gentis.*

Gentes Vandalorum maximas fuisse non modo series historiarum, sed & numerus exercituum qui trecentorum millium fuisse narratur argumento esse potest. Vandalicę gentis conditorem Vandalum nepotem Noë affirmant fuisse. Commemorant & ex autore carminis Argonautici, quod sub tempus expeditionis Argonautarum, hoc est ante Dauidem temporibus Samsonis, Phineas vates Tirius floruerit inter Henetos, ad eosque anni definitionem eiusque computandi rationem ex Tiro & Sidoniis, qui vicini erant Iudeorum, attulerit. Quod omnino verisimile est. Quia & Græci scriptores affirmant sub illud ipsum tempus, hoc est quando Cadm⁹ apud Phœnicas regnavit, ad Græcos fuisse characteres literarum ex Asia translatos. Adducunt & ex Homero, quod illi ipsi Heneti militabant in Troianorum bello, de qua re superius lib. 1. à nobis luculentiùs est tractatum, nunc summam rei tantum proponimus. Addunt etiam & confirmant eadem autoritate antiquitatis, hoc est, Herodoti, Vergili, Polibii, Iustini & aliorum, quod

*Herodotus
& alij autores
Henetos ex Asia
venisse affirmant.*

Strabo lib. 7.

iidem ipsi populi post Troiam vastatam cum Antenore in Europam transuerint, repleuerintque littus Adriaticum in Illyrico, unde & Henetum mare illud à quibusdam vocatur. Et postea quoque multos alios eiusdem gentis homines subsecutos comitatosque fuisse varios duces in Europam, variis causis eos impellentibus, Ex quibus memorant nostri Chronologi Alanum secundum. De hac comigratione etiam & posteriores autores meminerunt. Narrat Cornelius Tacitus inter Borysthenem & Istrum gentes quasdam

vagas

vagas oberrare, Henetos intelligens. Plini⁹ etiam lib. 4. & 13. Vandalos Sarmatas vocat, & dicit eos ad Vistulam cum Scyris & Hyris populis habitasse suo tempore. Et Dion scribit Albim fluvium oriri ex montibus Vandalicis. Polybius etiam scribit suo xuo totum littus Adriaticum Venetias vocatum fuisse. Scribunt etiam Antiochi Hieracis temporibus Galatas occupasse in Asia patriam veterem Henetorum: Ptolomæus quoque libro 3. capite 5. iis verbis scribit: Habitant autem Sarmatarum maximę gentes Venedę per totum Venedicum sinum. Si igitur Vandali tum ibi habitauerunt, etiam & Sorabi illi qui sunt ad Lubecum, cum vnam gentem statim ab initio fuisse Vandalos cum Sorabis, mores, cognatio, & lingua eadem indicet. Adde istis Ptolomæi sententiam & picturas, & montes Vandalicos & mare Vandalicum & populos Vandalicos, quos ibidem ferè ponit, ubi & Plinius, vterius versus septemtrionem sedes eorum dilatans. Vistulam etiam veteres appellasse Vandalum testantur, affirmantque à flumine Vandalo fuisse appellatos. Et rursum flumen Vandalum à Regina Venda quę se ad Cracouiam de ponte præcipitem dederat exoluendi voti causa, appellatum esse. Sed verisimilius est flumen à populis Venedicis fuisse appellatum, & non modo flumen ipsum, sed etiam illud mare & montes illius provincię, eò quod istic confederant. Venetos verò dictos ab illis Henetis Asiaticis qui huc commigrauerant, & ipsa cognatio appellationum & vocis similitudo indicat. Exigua enim mutatione, vsque recepta litera h. pro v. Venetos p Henetis appellare coeperunt. Et tandem à vicinis Germanis paulatim ad sonum linguae Germanicę voce, ut moris est, inflexa, pro Venetis vel Vandalis, Vandali sunt nuncupati, Wandeln enim Germanicę est peregrinari. Istę enim gentes sæpius vagatę nouas sedes quærere solebant. Et certè res ipsa & verisimilitudo indicat, vtrumque vocabulum tam Gotthorum quam Vandalorum esse à Germanis ad eorum Grammaticam deflexum. Nam Germanis sicuti ex Getis Gotthos, ita ex Venetis Vandalos facere non est difficile, nec violentum. In appellatione tamen sin⁹ Liouonii maris antiquum & incorruptum vocabulum permansit. Non enim Vandalicum Dialectico Germanica sed Venedicū sicut olim ita & nunc appellatur. Quod propter illos addendum putavi, qui differentiam quæritando inter Vinidas Venedosque, Vandalos hinc ad ostia Istulę statuunt, Vinidas verò Męothidem versus & pone montes Sarmaticos transferunt. Cum iuxta eorum ratiocinationem potius hinc Vinidas, ut vicinos Venedico mari & Vandalos istic Męothidem versus ponere oportebat. Id verò faciunt propterea, ut se non dissentire à sen-

*A Getis Gotthi
à Venedis Vandalis
sunt, vera
que voce à Germanis
detorta.*

tentia Iornandis, quam ipsimet adducunt, ea ratione testentur. Ita enim inquit, & istis verbis ex cunctis vetustioribus autoribus epilogum de origine & progressibus Vandalorum illorū qui Romani & Romanas prouincias dilacerarunt elicere volunt: Facile, inquit, est deprehendere ex Iornande, Procopio & aliis scriptoribus quid de Vandalorum sedibus sentiendum, qui à Mæothide profecti versus occidentem solem ad Vistulam in extrema ora Germaniæ confedisse & Germanos & Francos vexasse dicuntur. Deinde verò ad meliores sedes in Pannoniam indeque in Galliam, Hispaniam & denique Africam commigrasse. Hæc illi de patria & origine & progressione Vandalorum tradiderunt. Et postea quasi obliti sui secumque pugnantes, tradunt Vandalos illos orbis debellatores Germanos fuisse, habitasseque ad sinum Venedicum. Quæ si vera sunt, quomodo à Mæothide superius prodisse eos asserunt? An verò Germani vnquam ad Mæothidem habitauerunt? Aut qua de causa, cum essent Germani, gentiles suos tam crudeliter persecuti sunt? aut cur ad Venedicum sinum habitauerunt, cum Istulam limitem Germaniæ ipsimet faciant? Cum igitur hæc sententia pugnet cum consensu historicorum, & sibi ipsi cōtraria sit, quæreda est nobis alia verior & solidior, quæ cum testimonio antiquitatis & traditione veterum, & circumstantiis rerum conueniat, & quæ non inuitè coalescere possit cum testimoniis classicorum autorum. Si igitur ex autoribus recitatis in vnum conferantur expendanturque ritè sententiæ, colliget lector quatuor locos celebriores illo seculo à Venedis inhabitatos fuisse: ad Pontum & Mæothidem, ad Istulam ad eiusque ostia, & Venedicum sinum, ad Albim, & ad Istrum quoque in Pannonia, vnde expeditionem illam pararunt in Hispanias. Et omnes istos Sarmatas fuisse, ex eademque stirpe originem ducere mihi nullum dubium remanet, nisi quòd illi Venedi & Vinidæ, prisca appellatione non vsq; adeò deprauata, isti verò vt Germanis viciniore, Vandali à Germanis appellabantur. Quod autem tam magna spacia compleuerint, vt ferè eosdem fines si non maiores, quàm Polonorum prouinciæ sunt, occuparint, nemini mirum esse debet. Ptolomæus enim eos describens, Maximam gentem Venetorum fuisse vocat, nec frustra. Ideo enim à Græcis Spori, id est sparsi vocantur. Nam sicut illæ insulæ, quæ Sporades dicuntur, ab eo quòd hinc inde sparsæ mare cōpleuerint, ita & huius gentis homines prouinciatim alii ad orientem alii ad occidentem hinc inde habitauerunt. Ideo Procopius à Mæothide prodisse eos, Iornandes ponere montes Sarmaticos habitasse, Dion ad Vandalicos montes in Hermunduris cōfedissememoriae

Ptol. lib. 3.

memoriæ prodiderunt. Ptolomæus verò vsque ad sinum Venedici oras eorum fines protendit. Sed nescio sane vndenam hæc illi acceperint, qui scriptis prodiderunt, quòd Gotthi irati ob stipendia à Theodosio non soluta, relicta Thracia Pannoniam inuaserint, eamque Vandalorum manib. eripuerint, cum à Constantino Magno donatam hætenus possederint. Scio quæ ex Iornande adferuntur de Rege Gebericho Gottho, quòd Vandalos profligarit, cum ad paucitatem redacti, à Constantino Magno in Pannonia nouas sedes impetrassent, vnde postea in Hispaniam & Africam concesserint. Sed ista dum mecum reuoluo, incidi in illam historiam apud Eusebium de Sarmatis, quomodo temporibus eiusdem Constantini lacepsiti bello à Scythis seruos suos contra eos armarint, & tandem serui victoria potiti contra dominos suos arma sustulerint, ac sedibus propriis pepulerint, qui tandem necessitate compulsi ad Constantinum Christianum Imperatorem confugerunt: quos, inquit, tanquam saluandi gnarus omnes in Romanorum terram suscepit, & ex illis sibi idoneos milites collegit, &c. Et mox: alios ad colendum agros diuisit, ita vt calamitatem à seruis acceptam benè sibi celsisse confiterentur. De hoc inquam genere Sarmatarum mihi cogitanti, quinam fuerint, & per quam occasionem in gratiā Imperatoris se insinuarint, res verissima apparuit eos Vandalos intelligendos esse, ad quos postea & Gotthi ex Thracia tanquam ad suos populares accesserunt, quiq; sicuti olim ad Pontum, ita & nunc cum iisdem littora Istri in Pannonia inhabitant. Tandemq; cunctis viribus suis relictis, & ex vniuersa Sarmatia corrogatis auxiliis, & adiunctis Sueuorum vicinorum aliorumque Germanorum copiis, ex quorum reerat communem causam communibus auxiliis excutiendæ seruitutis gratia, cōtra Romanorum potentiam tutari, ex Pannonia soluentes anchoram bipartito agmine prouincias hostiles aggressi sunt: Gotthi, inquam in Italiam abierunt, Vandali verò in Gallias, Hispanias, & vsque in Africam peruaserunt, rursusque ex Africa Romam petierunt, cuius historiæ summam hinc quoque methodicè absq; longis ambagibus enarrare statui, sicuti de Gotthis quoque paulò superius feci.

Conciliatio auctororum.

Sarmata Cara
gini dicti à
Constantino ex
cepti.

DE VANDALIS METHODICA

TRACTATIO.

De origine Vandalorum et cognominis ratione, caput 1.

Alii Vandalos à rege Tuisconum Vandalo deriuant, quem dicunt vixisse Altadis tempore, regis Babyloniorum, longè ante natalem domini, & isti hoc consilio id faciunt, vt progenitores nostrarum gentium

Tres sententia
de origine Vene-
nedorum.

gentium in arbore consanguinitatis Germaniæ ponant, sic ut nos quibusdam conditionibus & parentelæ ratione iuris sui faciant. Alii verò ut Orosius, à Gallis Venetos huc venisse affirmant. Sed verior est & solidioribus nititur fundamentis Virgilii sententia, qui vult dicere post bellum Troianum Antenorem cum Henetis profugisse, Achiuos per Illyricos sinus, ut supra meminimus, in qua sententia est & Plinius, & autorem eius rei grauissimum citat Catonem: Venetos inquit ille, à Troiana stirpe ortos autor est Cato: verba Catonis sic se habent: Venetia est omnis ora circum sinum maris post Histriam vsque ostia Padi. Et mox: Venetis cunctis prima origo Phaëtontea est, quæ Græcis occasionem mentiendi de Phaëtonte & Eridano præbuit. Posterius mixta his nobilis stirps Troiana à quibus Patauia suo conditore incluta. Vixit autem Phaëton Iacobi & Esau temporibus 2102. annis ab orbe condito. Post quem Vandalus apud Tuiscones 160. annis regnasse dicitur. Omnia hæc sunt antiquissima situ & puluere obsita. Merito igitur dixi sententiam illam nobis sequendam esse, quæ nobilissimorum autorum nititur fundamento, videlicet Catonis, Virgilii, Strabonis, Iustini, Plinii & Sempronii, qui dicit, Venetias primò Phaëtotei postea Troiani eisdem mixti coluerunt. Fieri autem potest ut post illam cladem Heneti duces & alii veluti ex communi incendio sese eripientes in eas oras deuenerint, sicuti nostri historici Alanum secundum ex Asia stipatum cohortibus venisse in eas oras tradunt. Apertè autem Ptolomæus sic dicit: Tenent Sarmatiam Maximæ gentes Venedæ, per totum Venedicum sinum. Huius rei nobis fidem facit etiamnum appellatio sinus Venedici maris ad Prusiam & vterius. Iornandes verò Vandalorum sedes describens dicit per vniuersam regionem, ubi nunc colonia eorum est, sparsos fuisse. Ita enim Vandalia limites describit: Vandalia inquit ab oriente habent Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septentrione Hermundurios, à meridie Istrum. Et alio in loco: Ad Vistulam flumen Vinidarum natio populosa confedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutantur, principaliter tamen Sclauini & Antes nominantur. Ne autem aliquis in nominibus Vandalorum, Vinidarum, Venedorum ludat, Procopius nobis suo testimonio luculento omnem scrupulum eximet, Gotthicæ inquit gentes multæ quidem, & aliæ prius fuere quam nunc, omnium autem maximæ ac potissimæ Gotthi & Vandalii & Vifogothi, & Gepides, iam dudum & Sarmatæ & Melanchleni appellati. Sunt & qui Geticas gentes has vocent, quæ omnes nominibus quidem inter se differunt, cetera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore,

Cato, Plinius,
& Virgilius
de gente Vene-
da.

Lib. 3. Cosmo.

Plinius lib. 4.
cap. 13.

omnes corpore, flaua coma, proceri quoque, & aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur, similiter & Arrianæ omnes fidei &c. Plinius etiam Vandalos Sarmatas expressè vocat: quidam, inquit, hæc habitari ad Vistulam vsque fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris & Hyris tradunt &c. Ideo Vandali fortiter lege Symmachicæ cum Quadis contra Antonium Imperatorem in illa pugna dimicarunt, quæ accidit centum & aliquot annis post Christum natum. Quod si autem alicubi, remotè sub arctoa regione habitassent Sarmatæ, non video causam, quæ eos ad pugnam tam asperam impulisset cum Romanis.

De nominibus Vinidarum, Venedorum, et Vandalorum, et stationibus eorum, caput secundum.

Illam subtilis distinctio, in qua rima quarritur, ut elabantur contrarium sentientes, iam superius est à nobis discussa. Autores Græci & Latini diuersis vocalibus istarum gentium nomina exprimunt, consonantes tamen easdem retinent. Iornandes dicit Vifogothos, Procopius Vifogothos. Quos Græci Getas vocant, Germani Gotthos, Plinius Gutones, Ptolomæus Gitones, alii Gutas: sicuti nunc alii Polakos, alii Polonos, alii Lechitas nostram gentem vocant. Sic & illo tempore alii Venetos, alii Vinidas nostram gentem vocarunt, Germani verò Vandalos. Quos Vendilos Procopius vocat, hos Iornandes Vandalos. Certum est tam Procopium quam Iornandem de vna gente loqui. Nam eandem historiam texens illorum bellatorum Vandalorum, sedem eandem eis tribuit. Et quos à Meothide progressos Procopius dicit, eosdem & Iornandes ad fontes Istulæ ponit. Puerile enim est cogitare in tanto exercitu trecentorum millium, tantum Cracouiense territorium fuisse & Sedomiriense. Haud dubiè ibi etiam à Meothide & ab occidentali mari populi erant, ut de Alanis expressè annotatur, qui eis commilitarunt.

De progressionibus et stationibus Vandalorum, ac exercitus conscriptione, caput tertium.

Sicuti Vandali cum Quadis, Gotthis, lege Symmachicæ steterunt multoties in acie, contra communes hostes: ita in illa maxima expeditione Vandalorum in regiones meridionales, haud dubiè etiam eadem nationes eos non deseruerunt. Et forsitan hic conscribatur exercitus ad Istulam, qui fuit transmissus ad illos qui iam Pannoniam antea per centum annos possederant. Prima igitur statio eorum fuit, hic in Polonia, quò populi à Meothide & mari Bal-

V

tico ac-

tico accurrebant, alii sponte, alii fame puls, vt Procopius de Vindilis à Mæothide procedentibus tradidit. Affirmat autem Alanos in vicinia Vandalorum habitasse. Secunda statio fuit in Panonia, vnde soluentes in illas regiones contenderunt. Iam autem ad Rhenum, illi Vandali quos & Burgiones Ptolomæus vocat, confederant antea, forsitan vt veluti anteambulones sedem belli istic eis in tempore præpararent. Tertia statio eorum fuit in Hispania, vnde per fretum Gaditanum cum lectissimis traiecerunt. Quarta Charthagini in Africa, vbi regna opulentissima nacti non nihil quieuerant, de qua re inferius. De illis autem qui ad Albim sunt, Vandalis, inquam, & Sorabis & Vuiltzis aliud est iudicium, illos enim ego cum Borobista rege Gotthorum processisse puto circa annum ab orbe condito 3870. quando contra hunc regem Gotthorum tres reges Germanici coadunatis copiis conspirarant, videlicet Cassander, Sicamber, Arathi Saxo Doringiorum Hamer. Quanquam & ante aliquoties in mediam Germaniam progressos fuisse Gotthos ante Iulii tempora ostendi. Et quia Vandali Gotthi, Sarmatis Symmachie nexu semper deuincti erant, credibile est eos illo tempore in illis regionibus hæsisse. Et nisi hoc concedatur non video quo pacto Dionis locus ille saluari possit, cum dicit Albim oriri ex Vandalicis montibus. Dion autem vixit Seueri tempore ante annos 1383. Sed de his superius iam dictum est & forsitan per occasionem adhuc diceretur.

De lingua Vandalorum caput quartum.

Vergilius decimo Aeneid. de suis Mantuanis sic canit:

*Mantua diues agri, sed non genus omnibus unum,
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni
Ipsa caput populis, vires de sanguine Thusco.*

Quod inquam Vergilius de sua patria dixit, hoc & mihi explicanti originem gentis Polonæ dicere licet. Nam sicuti illi triplices populi in quarto; videlicet Mantuanorum consummantur, ita hic Vandali Gotthi & Quadi in Sarmatarum tanquam protopatorum nomine coaugmentantur. Quod Procopius ferè totidem verbis explicans sic inquit: Gotthicæ gentes multæ quidem, & aliæ plures fuere quàm nunc. Omnium autem maximæ Gotthi, Vandali, & Visogotthi Gepidesq; iam dudum & Sarmatæ & Melanchlæni dicti. Quare hæc carmina Vergilii possent ad eos eo modo detorqueri & accommodari.

*Lechiua diues agri, sed non genus omnibus unum,
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni
Ipsa (id est Sarmatia) caput populis, vires de sanguine Vandro.*

De Vandalorum consuetudinibus in bellis ducendis.

Vsitatum

Vsitatum fuit Vandalis omnem spem victoriæ in campestri pugna locare. Ideo vrbibus non delectabantur, exceptis fortioribus aliquot locis, reliquas munitiones diruebant. Hunc quasi ingenitum morem à maioribus Vandalis, hodie quoque Poloni in vsu habent, eumque speciosis verbis iactant. Quod institutum an laudandum sit, Vandalorum ipsorum exemplo cum essent in Africa patebit. Quam historiam malo Procopii verbis explicare: Gizerichus, inquit, post hæc ad Africæ statum conuersus, ciuitates omnes præter Charthaginem mœnibus nudauit, vt neque ipsi Afri Romanorum agentes prædas, haberent quod se reciperent, neque Romani si ab Imperatore in Africam mitterentur, discedentes, munitas prædiis relinquerent, negotium præterea Vandalis facerent. Quod quanquam benè ab initio succedere videretur, tempore tamen procedente Belisarius loca sic discincta & immunita paruo negotio cepit: ex quo Gizerichus ridiculus est visus, qui quod optimum ei videbatur consilium, in stulticiam damnumque versum vidit. Sicuti autem in curulibus castris eorumque munitione Poloni nunc multum præsidii collocant: ita etiam olim. Nam quatuor menses Belisarius in castris abditos oppugnauit. Vsq; adeo ars castrorum metandorum antiquitus in ea gente floruit.

*Refutatio eorum quæ contra hanc sententiam
adferri possent caput sextum.*

Sed quia de cognominum Vandalicorum vocibus iniecta est mentio, non alienum fuerit à re, si eorum rationem paulò plenius examinemus. Non enim desunt, qui probare conantur Vandalos illos Germanos fuisse origine, ex eo quod duces & principes ipsorum nominibus Germanicis appellabantur. Quod genus ratiocinii an in se aliquam vim & efficaciam habeat dispiciendum venit. Inprimis autem negatur, illa nomina Vandalicorum ducum fuisse Germanica. Nam Genserici nomen prorsus idem est, quod Poloni vocant Gasiorek, vt iam dictum est, quanquam in huius appellatione variant. Nam alii Honorichum, alii Honorificum, secundum Procopium, vocat. Ideo vel ex hoc exemplo patet, in ea causa syllabis cognominum non esse vsque adeò fidendum, Trasimundi nomen magis Græcum est, audac. à insignem in duce designans. Thrasos enim audaciam significat. Sed largiamur reperiri inter eos quædam nomina Germanica, non tamen statim obtinebunt, quod volunt. Nomina enim Principibus viris ex occasionibus. nouis imponi nemini dubium est: vel ab euentibus, vel quia sic cognatis arridet, vel vicinis sese accommodando, vel quia apud com

V 2 miliones

Questio. An vrbis munitas habere sit vile?

Nomina Vandalorum.

Sarmata peregrina nomina sibi imponebat

milites suos hac re captant benevolentiam. Sic nomen Theodati Imperatoris orientalis compositum est ex Græco & Latino, ut ea ratione exercitui qui potissimum ex Græcis & Romanis constabat commendabilior redderetur. Inter nomina regum Poloniæ varii generis nomina reperiuntur. Inuenias Italica, Gracchus Popilius seu Popiolus. Plurima Germanica, ut Henrichus, Lodouicus, Conradus &c. Euocantur etiam interdum extranei reges, qui secum & peregrina nomina inuehere solent. Sed ex Iornande hunc nodum dilucidè soluere placet, dicit enim hoc pacto: Nec quis dicat, hoc nomen à lingua Gotthica omnino peregrinum esse. Nemo est qui nesciat vltimum plerumque nomina gentes amplecti, ut Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gotthi plerumque Hunnorum. Ficulneum itaque argumentum est eorum, qui Vandalos Germanos ideo facere volunt, quod pleraque Germanorum cognomina inter eos reperiuntur, cum hic expresse dicat Iornandes tantum studium inter vtramque gentem, Germanos nimirum & Sarmatas fuisse, ut etiam Sarmatæ nomina Germanorum passim assumerent. Et ob hanc necessitudinem puto plerosque scriptores lapsos esse, quod Vandalos Germanis connumerandos duxerunt, ut Plinius & Cornelius Tacitus. Plinius quidem Vandalos inter Germanos ponere quodam in loco videtur. Cornelius autem Tacitus coartatus eius dubitat, inter Germanos ne an Sarmatas eos reponere debeat. Autor autem Cario Plinii sententiam quæ fuerit explicans affirmat eum non de Vandalis loqui, qui ad Vandalum siue Istulam habitabant, sed de illis qui ad Albim & Vandalicos montes sedes habuerunt. Nam quia altercatio vetus fuit inter istas gentes de finibus, Sauromatis Vandalicos montes & Albim tanquam limitem suum defendentibus, Germanis contra resistentibus, itaque possessoribus inter se discordibus, necesse est scriptores quoque discordes dubiosque fieri. Negari sane non potest vereres scriptores dum septentrionales prouincias describere volunt, subinde errare. Nam idem Plinius Germanos inter Scythas connumerat. Iulius Cæsar in commentariis flumen in Germania Scaldam in Mosam dicit influere. Strabo Lupiam & Visurgim in Amasim deferri refert, sicut Pomponius Melas in Istrum Istulâ influere affirmat. Ptolomæus ipse de ortu Borysthenis hallucinatur. Quin & de Istula secum dissentit. Nam in tabula Germaniæ ortum eius propè Danubium ponit. Itaque censeo non admodum esse fidendum passim in omnibus rebus scriptoribus antiquis. Et multi inter illos mentione facta vltimontanarum regionum Germanos tantum velut vicinos & sibi magis

Errores cosmographiæ Latinorum.

notos intel-

notos intelligunt ceteros ignorant. Quin & nunc multos reperias inter Gallos, Italos, qui Polonos Germanos esse credunt. Imò in conciliis superioris ætatis Constantiensi inquam & Basiliensi, quoties autoritate quatuor nationum, videlicet Italica, Græca, Germanica, Polonica, patres illi aliquid decernere volunt, ferè semper Polonos cum Germanis coniungunt, & amborum suffragium pro vno reputant. Quare & illa Methodii epistola, in qua se Vandalis Germanos profitentur vel ficta est, ut alia pleraque eius generis, vel de Vandalis, in quorum exercitu Germani complures militare consueuerant, intelligenda. Nam sicuti nunc Poloni rarò militiam exercent absque Germanis, ita & olim, præsertim cum communem causam tutabantur contra Romanos: vel per tropum catachrisicos, ratione viciniæ, ut supra demonstratum est, exponenda. Hæc de autoritate Methodii & Papæ Gregorii. Sed quia rem cominus agunt, nobis quoque argumenta contra eos expedire liceat. Ptolomæus autem Venedos inter Sarmaticas gentes ponit, & in tabulis pingit, nec ad lacum Mysianum diuersos esse ab istis. At occidentiores Venedos insigniores fuisse celebrioresque orientalibus credibile est, & ideo inde exordium illius expeditionis magnæ factum fuisse testantur scriptores, quod ibi regiam forsitan habere consueuerant, & comitia sua celebrare. Nam rebus florentibus in Græcia, ipsi etiam conferebant se ad Ponti ripas: rursus occidentem versus translato imperio ipsi quoque libentiùs ad confluenta Istulæ commorabantur. Imò successu temporis & regiam huc transtulerunt. Adde quod Iornandes sapius Slaunos, Antas, Venedos, ex vna stirpe Venetorum prodiisse, triaque nomina edidisse fatetur. Ergo non ex Germanis. Nec illa distinctione proficient, qua alios Venetos & Vinidas faciunt à Vandalis, cum hos Germanos fuisse, illos verò Sarmatas fateantur. Nam si se ita res habet, tum declinando vnam plagam, alteram grauiorem accipient. Nimirum illos qui duce Genferico admiranda gesserunt, Germanos non fuisse, siquidem Vandalos in Germania collocant vltima Istulam: qui verò Romam vastarunt à Mæothide prodierunt, & Vinidæ Venetique appellabantur non Vandalis, & inde prodisse dicuntur. Hæc aperte fatentur scriptores. Hic est finis litis, dum alterum extorquere voluerunt, vtrumque amiserunt. Commonstratum autem est à nobis, melius ea de re Crancium & Ireneum, qui Vinidas, Venetos, Vandas Vandalos vnam gentem fuisse docent, ac licet syllabarum accessionibus & detractionibus voces istæ differant, re tamen ipsa eas minimè differre tradunt, quod Iornandis autoritate comprobari potest. Vinidarum, inquit, natio

Methodii epistola.

Cur Sarmata Germanis admiscetur sepe

Auctores qui nobiscum sentiunt.

V 3 populosa

populosa confedit, quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutantur, principaliter tamen Slaui & Antes nominantur. Ego existimo eum de hac mutatione & deriuatione nominis loqui, quod ab aliis Vandali Vindæ & Veneti tum vocabantur. Sic & nunc à Germanis hæc gentes partim Vindæ, partim Venden & Vinden vocantur. Nec modò istos qui ad Albim manent, ita vocant, sed etiam Illyricos incolas, ut Melius in Ptolomæum annotat. Quod propter eos addo, qui quasi obliti sui, fatentur quidem Slauos illos ad Albim à Germanis Vindas dici, sed excipiunt non esse hæreditarium nomen, sed priscarum gentium Germanicarum, quarum sedes post Gregorium Magnum occuparint: idque vfitato more aliis quoque gentibus, sicuti Czechi Boëmos se quoque appellari volunt, quod Boiorum sedes occuparunt. Fuerit autem ita ut ipsi volunt. At si non stirpis sed nationis nomen esse volunt, qua de causa ergo Slauos Illyrios, totamque illam oram Germani Vindas vocant, si illius regionis Germanicæ in Lusatia tantum nomen est, & non stirpis totius, quæ usque ad Venetos refertur? Mihi sanè usus cognominandi has gentes Vindas ad Germanos demanasse videtur ab illa consuetudine peruetustissimi illius seculi, quando Polybius vixit, qui fatetur omnes illos populos ad mare Adriaticum suo quo Venetos fuisse appellatos. Adde quod Germani non modò populos, sed linguam quoque nostram Vandalicam vocant. Quod si ita est, non ergo eo respectu Vindas suos vocant Vandalos, quod Vandalorum sedes occuparunt, & in eorum sedes successerint: Sed quod prognati ex Vandalis Vandali, ipsa lingua patria & hæreditaria, Vandalica nimirum vrantur. Nec temerè puto obrepisse illam consuetudinem Chronologis Polonis peruetustis, adcoque toti generi, ut se Poloni ipsimet Vandalos esse gloriantur, cum ea res etiam ad sacra & templa ex traditione peruetusta peruaferit. Citat enim & allegat ad eam rem confirmandam non ineptè Miechouicnsis peruetustam formulam orationis publicæ quæ antiquitus in templis huius regni in festo Alberti à sacerdote cantari solebat ad hunc modum: Benedic dominum regem cunctorum conuersa gens Vandalorum. Quod cum ita sit, mirum non est Polonos in defendendis antiquitatibus & prerogatiuis gentis suæ pertinaces esse, ut potè quæ non modò ex scriptis patrum accepta, sed etiam per manus tradita sunt. Malè igitur illi, qui ista in dubium vocant contra tot historicorum autoritates, non modò Græcorum, Latinorum, sed ipsorum Germanorum etiam, ac denique ipsarum ecclesiarum ac templorum authentica testimonia, quæ instar oraculorum habenda erant.

Decem nouem

Vinden appellant Germani non modò istos ad Albim, sed etiam Illyrios.

Autoritas ex ecclesiasticis monumentis.

Decem et nouem argumenta confirmantia de Vandalis veterem traditionem et auitam sententiam.

Ea quæ prolixius narrantur, non ita à rudibus mente concipi possunt, idco breuiter & distincte rem vniuersam comprehendemus. Refutauimus argumenta impugnantia traditionem patrum de origine Polonorum à Vandalis, nunc rursus argumenta, quæ pro affirmatiua propositione faciunt recitabimus.

PRIMUM argumentum sit ab autoritate scriptorum, quos in tres classes diuidemus: vetustiores primò, deinde recentiores, qui autem in media ætate floruerunt, in medio etiam collocabimus. Ex vetustioribus qui dilucidè de istis rebus scripserunt, est Ptolomæus qui dicit: Tenent autem Sarmatiam maximæ gentes Venedæ &c. Plinius verò: Quidam verò hæc habitari ad Vistulam fluiuium à Sarmatis, Venedis, Scyris-Hyris tradunt. Ablautius historicus antiquus Gotthorum, ex quo Iornandes suam hausit historiam, dicit Gotthos in Vandalos impetum fecisse, eorumque sedes ad Vistulam occupasse. Mediæ ætatis scriptores sunt Iornandes & Procopius, cuius autoritates pagina superiore iam produximus, nec opus est iterum eadem repetere. Tertiæ ætatis recentiores autores sunt præcipuarum nationum, Italiæ, Hispaniæ, Germanorum, Boëmorum & Polonorum. Italus Anius Viterbiensis non ignauus antiquitatū indagator, multoties fatetur Vandalos esse Polonos. Sic & historia Hispanica cuius testimonium Miechouicnsis citat in ipsa præfatione. Ex Germanis plurimum Carioni tribuo. Is multoties hoc idem fatetur, sed ex commentario in Cornelium Tacitum, verba eius producam: Equidem sum cuique iudicium permitto, inquit sed tamen Ptolomæi descriptione moueor, & ipsa appellationis vetustate, ut Vandalos gentem Sarmaticā esse existimem, quos vocamus Venden. Et Functius: Vandalorum gens quæ lingua Sclauonica vtitur, nominata est die Wenden, è quibus nunc multæ & maximæ gentes diuisæ sunt, Boëmi, Poloni, Sclauoni, Croatii &c. Et Melius enarrans Ptolomæi scripta, fatetur Germanos in vniuersum vocare gentes Sclauonicas, die Wenden.

SECUNDVM argumentum ducitur à nomenclaturis vetustis montium, fluminum, vrbiū, gentium, quod fortius argumentum esse volunt quàm autoritates historicorum. Montium item nomina huius postremæ ætatis, quæ in Ptolomæo reperiuntur: mimirum Carpatus, Biesczady, Vandalici montes &c. Vavvla, La sotinum. Re kavvka, Nogavvka. Horum posteriora in Ptolomæo non reperi-

Ablautius auctor historie Gotthorum.

non reperiuntur, sed antiquissima esse liquet. Tertiò fluminum, vt Vistula, quam alii vocant, Vandalum, Vartam. Gotalum Chalusam: Affirmant autem scriptores, fluminum nomina omnium maximè durabilia esse & retinere primèquam appellationem vetustatis. Quartò oppidorum & gentium, puta Calis, Sobocii, Carodunum, Gutones vbi est Gedanum, Variorum vbi Varca, Varssauiia, Sidonum vbi Szidlovv, Ducleotæ vbi Ducla, Starogardia siue Starigrod. Credibile igitur est veteres incolas harum regionum fuisse nostræ gentis, & nostræ stirpis, quandoquidem nostræ ætas & gens hætenus vocabula ista retinent. Et prorsus naturam Polonici sermonis sapiunt.

TERTIVM argumentum à proprio linguæ nostræ vsu. Contrà cognomina locorum nobiliorum nihil Germanicum redolent, nec syllabæ illæ veluti sunt, Rad, Hart, Bring, Mund, Old, Win, Rich. Ergo Germanos hîc hæredes fuisse olim non est credibile. Extarent etiam vestigia hîc politiæ, œconomiæ & morum Germanicorum, sed nihil tale reperies.

QVARTVM argumentum. Si Roxolanici populi nationes in Illyrico, Boëmiâ & Poloniam, Russiam, & alias inundassent, vnde tot & tanti inhabitatores venissent, & quis locus antea eos capere potuisset? Hunnorum erant aliquot centena millia, & tamen vix Pannoniam replere potuerunt: qui verò tanta latifundia implerent, vnde quæso prodissent?

QVINTVM argumentum. Non agant coniecturis, sed ostendant apertè ex historicis, quando post tempora Vandalorum, Gotthorum, terras Polonorum Roxolani occuparint. Si hoc præstare non possunt, ergo figmenta sunt & imaginattones quæ narrant.

SEXTVM argumentum. Ab impossibili ducitur argumentum, quo probatur nequaquam Germanos fuisse cunctos illos populos qui ante mille annos processerunt in perniciem Romano- rum. Nam si Vandalorum exercitus constabant trecentis millibus, Gotthorum similiter, Longobardorum, Sueuorum non paucioribus, item Francorum in Galliis: cum Odoacer etiam Rugianus magnas copias habuerit, quas in Italiam duxit, quomodo credibile est ex vna natione eodem tempore potuisse educi tot & tantos exercitus, tantamq; vim populorum. Nunc Germania est magis habitata, & magis dilatata, & tamen centum millium exercitum Carolus Quintus vix potuit ex ea conficere, quando ad Vienne duxit exercitum contra Turcos ante quadraginta annos.

SEPTIMVM argumentum. Cum historici res Germanorum & Vandalorum referunt, cur eos sibi inuicem opponunt diametraliter: Vandali,

liter: Vandali, inquiunt sic, & Germani sic: Fecerunt hoc Germani, fecerunt hoc Vandali: si non sunt diuersæ gentes. Et cur Vandali in Germanos & rursus Germani in Vandalos tam inexplebili odio ferebantur, vt alii alios occiderent cum possent, terras etiam alii aliis eriperent, & iuris sui facerent? Quod nequaquam tam infestis animis nec ita durabili odio fecissent, si vtrique stirpis Germanicæ essent.

OCTAVVM argumentum. Si Vandali Germani erant, cur extra limites Germaniæ manebant, hoc est alii ad Mæothidem vicini Alanis, alii ad Venedicum sinum in Sarmatia vt Ptolomæus inquit. Nam scriptores illos populos qui montes Italicos transcederant, apertè dicunt fame pulsos à Mæothide discessisse.

NONVM argumentum. Si Vandali Germani erant, cur diuersa utebantur lingua, Sarmatica nimirum, quam & Gothicam Procopius vocauit, non Germanica sicuti Procopius ab initio libri de Vandis apertè testatur. Sed & Ouidius vnam linguam intelligens, dicit se didicisse Geticè Sarmaticèque loqui.

DECIMVM argumentum. Cornelius dubitat an Venetos Germanis adnumerare debeat, tamen eos discernit politiâ, moribus, & vestitu, & inde probat gentem aliam fuisse Germanos à Sarmatis, hoc est Vandalis. Nam Sarmatæ inquit, sub plebeia libertate vivebant, Germani sub arctiore disciplina. Sarmatis & Vandalis coniugia mixta erant, Germanis non, Sarmatæ laxa veste utebantur, Germani sago & veste stricta, & singulos artus exprimente. Quem morem etiam nunc Germani seruant, nec ex eo quicquam remiserunt.

VNDECIMVM argumentum. Vandali ex Paphlagonia in eas regiones peruenerunt. Germanos autem Cornelius Tacitus indigenas ac propemodum autochthonas fingit, minimèq; aliarum gentium aduenas, & hospitiis mixtos, quæ in Vandalos cadere non possunt.

DVODECIMVM argumentum. Cæsar cum Germaniam describit nullam Vandalorum facit mentionem, quod nequaquam ommissurus erat, si Vandali ad Germaniam pertinuissent.

DECIMVM TERTIVM argumentum. Si Vandalia est Germania, vbi quæso erit Sarmatia meridionalis? vbi Slauonia? Siquidem regiones montium Sarmaticorum Vandalis adscribit Iordanes.

DECIMVM QVARTVM. Consensus Chronicorum Boëmicorum, Polonicorum, Russicorum veterum & recentium non est contemnendus. Nam pro deposito quodam veluti per manus tradito hæc

dito hæc narratio in gentib. istis duravit & permansit ad hunc usque diem, nimirum quod Vandali sint Poloni. Si autem Germani hic ante Constantinum Magnum habitarunt, cur montes isti supra Cracoviam non sunt dicti montes Germanici? Vocantur autem ab omnibus scriptoribus Sarmatici montes.

DECIMUM QUINTVM argumentum. Annotamenta quæ in ecclesiis hac de re reperiuntur sunt magnificianda, præsertim cum etiam in publicis precibus hæc res exprimatur. Memini autem superius testimonium ecclesiasticum, & precatiunculam publicam adieci, quæ sic se habet: Benedic regem cunctorum conuersa gens Vandalorum.

DECIMUM SEXTVM argumentum. Germanorum, cognomen temporibus Cæsarum primum natum fuit attestante Strabone lib. 7. & Cornelio Tacito de Germania. Sarmatarum autem nomen & Venedorum longè antiquius est. Et si Germani Celtæ vocabantur, certè Vandali Sarmatæ Celtæ non erant.

DECIMUM SEPTIMUM argumentum. Affirmant quidam Roxolanos Vandalorum vacuas sedes occupasse dum Vandali in Hispaniis bella gererent. At Prosper historicus affirmat post discessionem Vandalorum Longobardos nihilominus hic ubi est Polonia dimicasse cum Vandalis. Non igitur ita populariter inde emigrarunt Vandali, ut multi ex eis hic non remanerent.

DECIMUM OCTAVVM argumentum. Adhuc experiëntia comprobatur, ubicunq; aliquando vi aut consiliis in potestatem redactæ sunt aliquæ gentes à monarchis, ibi duas linguas in usu esse, alteram penes consulares & militares viros, alteram inter plebeios & agricolas, ut in Dania, Russia, Prussia, Italia, Græcia, & etiam in Vngaria: veteres enim coloni patria lingua in villis utuntur: in aulis verò & prætoriis exotica lingua, quam secum fortior pars attulit, publica tractantur negotia. Huius rei ne vestigium quidem in Polonia apparet. Sed omnes ad vnguem, una lingua patria utuntur tam in aula & prætoriis, quam in templis. Quod ita strictè servatur ut ne quidem in motibus, fluviis, sylvis signum aliquod extet mutationis. Ex quo liquet aborigine esse gentes Polonas & linguam Sarmaticam antiquitus retinere, quæ nec in prolatione nec in constructione ullam contaminationem adulterationemve passa sit.

DECIMUM NONVM argumentum. Sarmatæ etiam vocantur à veteribus Moschi, Roxolani & Iazyges. At isti nostra lingua utuntur. Ergo & istæ terræ ad Sarmatiæ complementum pertinent. Sicut & Lucanus poëta testatur *Sauis affinis Sarmata Moschis*. Prudenter autem ab

tem ab eruditis deprehensum est, nullam esse gentem, sub coelo quæ priscam simplicitatem, mores & linguam inde à temporibus patriarcharum per illos bellorum tumultus fidelius seruarit quam Moschos. Nam ad illas terras niue & glacie rigentes nec Darius, nec Alexander Macedo, neq; Iulius, neque Augustus armis penetrare potuerunt. Ac ne quidem id forsitan optabant etiam si potuissent. Proinde Moschi non poterant esse obnoxii causis illis quæ alterationes gentibus inducunt.

De Gandaricho Principe Vandalorum.

Anno ab orbe condito 4374.
Anno à nato Christo 412.
Ante annum 1150.

Gandarichus corrogato exercitu ex Vandalis Alanis, aliisque Sarmaticis populis quorum numerus ab aliis centies quater millium, ab aliis trecentorum millium refertur, relictis suis sedibus ducit exercitum unum cum patre suo Modigilo sene admodum per Germaniam Rhenum, versus, quo superato Treuirim urbem Galliarum petit. Et quia istic paulò ante Francones confederant, maximamque partem Galliarum in suam potestatem redegerant, ideo hos, consilium ei præbente Stilicone Romanorum duce, cuius persuasionibus ex Pannonia euocatus erat, aggreditur, & fatigatos armis ex Galliis abire cogit, quos ubi submouisset, liberè tandem longè lateque nemine prohibente Galliam vastat, & populabundus quoquo versus discurrit. Ac ubi iam cædibus & prædis satis indultum esset, & à gentibus extraneis vindicata Gallia ac Romanorum desiderio & iræ satisfactum esset, ipsi in Hispanias ulterius cõtendunt, Burgiones verò populares eorum, qui & ipsi tum ad Vistulam in vicinia cohabitabant, ac etiam Sueui, illecti amoenitate regionis & cœli clementia sedes ibi figunt, prouinciasque Hedunorum, Lingonum, Vesutiorum, Cabilonensium sibi vendicant, quam postea Burgundià à suo cognomine, appellantur. Vandali tamen nihilominus Burgundiis & Sueuis commilitonibus destituti non quieuerunt, sed superatis Piræneis montibus interiora Hispaniarum petierunt, & istic Beticam armis subactam à suo nomine Vandaliam, sicut ab Alanis Catalaniam cognominarunt. Sed quid accidit? Cum ad summum culmen fortunæ peruenerunt, Gandarichum ducem suum amittunt. Subita is tum morte eis ereptus videbatur, nò sine suspitione grandi

Modigli rex.

cione grandi irati numinis, quod templum thesauris & celebritate pernobile. Hispalis vrbis, quam interea temporis vi coeperat, diripere statuisset. Hæc acta sunt ante 1150. annos.

Gensericus II. Princeps

Vandalorum.

Anno ab orbe condito 4390.

Anno Christi 428.

Mortuo Gandaricho successit Genserichus filius, quod nomen Polonicum esse apparet ex sono & dialecto sermonis nostri, significatq; idem quod nostri Gasiorek, id est, anierem vocant. Et si conferas vocem Gensericus & Gasiorkus exilis admodum differentia relinquitur. Romanos interea diuersi affectus ac velut contrarii raptabant, & propter successus Vandalorum in diuersum agebant. Quod prosperè gentes Romano nomini infestas ex Gallis Hispaniisque expulerant, gratum eis erat: quod verò vires & fama eorum in tantum crescebant, ut vix à Romanis si maiora auderent, retrahi possent, hoc eos malè habebat. Proinde ad artes solitas confugiunt, utque utriusque gentis, hoc est Gotthorum & Vandalorum robur diminuerent, utrosque Stiliconis opera inuicem committunt, & de Hispanie gubernatione armis disceptare faciunt. Sed Deus Romanorum consilia, fortuna eorum ad inum ruente, alio diuertit. Cum enim vario Marte inter se dimicassent, ne ulterius sociale bellum inter eos crederet, noua res emerfit. Regebat tum quidam Bonifacius Africam, dux Valentiniani, quem cum Imperii hostes armis undique vrgerent, nec auxilia ad compescendos eorum furores ei restarent, Gensericum ex Hispaniis quamprimum precibus & meritis inuitat, multa spe eum onerando, ut ei præstò adsit. Nec ille detrectat, eò quod iam bellum sociale in europa cum Gotthis perosus esset: morem, igitur ei gerit, & quinquaginta millia lectissimorum virorum, transportat per illud Gaditanum fretum, primoque Hyponem, deinde Carthaginem contendit. Ac vrbe in potestatem redacta, Aphrica vniuersa ab eo pacem petit, fascesque Imperii defert. Animo erectus Gensericus magna cum tentasset, maiora adhuc meditatur. Còsecta tunc variis bellis Italia ingemiscebat & à tyrannide Maximi oppressa suis minimè confidens auxilio exterorum indigebat, itaq; opem Genserici, qui tum famarum gestarum spectabilis erat, implorat, eiusq; fidem sequitur. Gratum tum Genserico hoc nuncium, fuit, ac quod duas gentes & duas vrbes

& duas vrbes Romam & Carthaginem dominas videlicet orbis terrarum. Imperio suo adiungere easque armis sibi subiicere, ad nominis sui gloriam, plurimum referre iudicabat, itaque rebus in Aphrica ex tempore compositis, primò Corsicam, deinde Siciliam, via Hannibalis petit. Cumque Hetruriam armis tentaret, ab Eudoxia Romam accersitur: ille plenus animi mox se sistit, & de Maximo Tyranno supplicium capit. Digna tunc mors Tyranno iudicata est, ut ille qui omnium libertatibus insidiatus fuerat, ab omnibus quoque lapidibus obrueretur: hoc decretum, ab eo latum fuit. Ne verò & sibi interea deesse videretur, Eudoxiam & filiam eius Eudociam vnà cum Placidia secum in Aphricam, auerhit, & paulo post matrem sibi, quod senex iam erat, & filiam Honorio in matrimonium desponiat. Nec diu matrimonium illud stetit. Nam breui ipse moritur, filio Honorio in Imperio relicto. Fuit Gensericus vir astutus, & ad varias fortunæ occasiones intentus, didiceratque cum hoste non tantum viribus, sed & industria certare. Volebat ille paucorum conuentorumque cuitos fidelissimus videri, sed euentus non semel docuit, eum pro temporis oportunitate foedera & seruasse & violasse. Cumque aduerso Marte aliquoties pugnasset, iterum se arte & consilio erexit, & cum in profundum delapsus esset, iterum ad summum emerfit. Proinde Sertorio ob eam causam à quibusdam non ineptè confertur. Fuit tam elato & excelso animo, ut si vitam ei superi prorogassent, etiam Babylonem petere, & exemplo Alexandri Magni Orientis Imperium sibi armis vindicare cogitaret. Videbatur enim se hoc nominæ fortuna Alexandri Magni conferre, quod sicut Alexander 40. & aliquot millibus orientem sibi subegerat, ita ille pari numero copiarum, 50. nimirum millibus, Aphricam domuerat, quodque fata Alexandro negauerant, Romam, Senatum, videlicet orbis terrarum, ut Cicero loquitur, in suam potestatem redegerat.

HONORICVS II.

Anno ab orbe condito

4437.

Anno Christi

426.

Secundus rex huius ætatis Vandalorum numeratur Honorius Genserici filius, cuius natura & mores erant ad tyrannidem compositi. Namque utriusque sexus homines tam viros quam mulieres persequebatur. Et viros quidem igne ferro & aqua è medio tollebat, virginum verò corpora admotis facibus vrebatur, mammillisque & brachiis præcis ad Arrii dogma amplectendum cogebat. Fuit quoque Augustinus Episcopus Hyponensis

*Carthaginem
& Romam duas
mundi dominas
Vandali
capiunt.*

ponensis spectator aliquomodo harum calamitatum, sed Deo illi parcente, septimo mense post Hyponem à Vandalis obfessam mortuus est. Huiusmodi crudelitatis exempla secutæ sunt poenæ. Affixit Deus illam gentem fame & gravissima pestilentia, & ipse rex phthiriasi consumptus non sine gravissimis doloribus & tormentis decessisse scribitur. Eudoxia filia Valentiniani Imperatoris, & mater Hilderici pii regis, vxor verò huius regis Honorici, prætextu religionis & voti suscepti adeundæ Hierosolymæ, à marito se eripuit, nec postea, auersata illam mariti sæuiciam ad eum rediit, sed in precationibus lachrymisque, & aliis quæ ad exercitia Christiana pertinent, magnam partem sui æui transegit. Regnauit hic annos octo.

Eudoxie pietas & crux.

G V N D A B V N D V S.

Anno ab orbe condito 4446.

Exit & hic Gundabundus Arrianus & sæuit aduersus Christianos, nec fuit filius Honorii, sed frater & Gonsage patruus ipsius & Germano fratre. Genferici: Ideo Gundabundi nomine patronymico fuit appellatus. Puto hunc Gonzagen Gonzagarum nomen in Hispaniis reliquisse, quorum hætenus clarissima familia in Hispaniis extat.

T R A S I M V N D V S III.

In 27. annos regnavit, vir præclaræ indolis & sapiens, omnesque maiores suos animi magnitudine excellit, ut Procopius de eo tradit. Erga Christianos astutè se gessit, non poenis corporis, aut suppliciis velut alii, sed præmiis & honoribus ad suam fidem eos inuitans. Erat enim Arrianus. In gratiam huius Fulgentius rogatus, de mysteriis fidei Christianæ scripsit. Et ab eo emollitus postea non ita sæuit in Christianos.

I L D E R I C V S V.

Sunt qui Ilderichum hunc antecessisse Trasimundum scribunt, de qua re litem alicui mouere non est mei instituti. Fuit is Genferici nepos, Honorici verò filius, quem ex Eudocia suscepit. Eratque non malè institutus in religione Christiana. Nam sacramento adactus, ut quoad viueret inimicum se præberet orthodoxis, promissis non stetit, nec in re natura turpi fidem datam fallere turpe putauit. Omnes enim orthodoxos in exilium missos reuocauit, eisq; fauit, & ecclesias orthodoxorum in Africa restituit, quo nomine suis fuit inuisus & contemptus. Et quia minus

quia minus idoneus videbatur ad bella gerenda, à Gilimero è viuis sublatus est.

G I L I M E R V S VI.

Gilimerus fuit abnepos Genferici, cuius etiam magna ex parte mores & naturam retulit. Fuit enim valdè rei militaris peritus: sed fortuna & successu in rebus gerendis dispar, quod exitus eius mox declarabit. Concitata multitudo per seditionem Ilderico regi insidiæ struuntur, & pericula creantur. Erat enim plebi inuisus hac de causa, quod nihil commune cum Arrianis habere volebat. Itaque eum cum filiis & eis qui ei addicti erant in vincula coniiciunt, ad extremum & necant. Sed Deus vindex scelerum non diu tulit hoc detestandum facinus. Cum enim sapius querulæ voces Aphricanorum ad aures Iustiniani Imperatoris deferrentur, defensionemque contra crudelem regem Gilimerum ab eo peterent, misit Imperator exercitum in Africam cui Belisarium præfecit virum impigrum, ingenio tali in quo nihil ex quatuor illis virtutibus defuit, quæ in duce belli omnibus numeris absoluto requiruntur. Nam siue peritiam rei militaris, siue felicitatem coniunctam cum modestia, & opinionem quæ requiritur in bono duce spectes, nihil in eo desiderabatur. Proinde cum veteribus Imperatoribus, Scipione inquam, Paulo Aemilio, Fabio, merito confertur. Is ubi cum exercitu Africanis apparuisset, castraque castris contulisset, Gilimerus conscientia metu percussus trepidare coepit, ac primo prælio victus erigere se deinceps nec animum resumere potuit. Tandem Belisarius profligato hoste cum castra contra Carthaginem promouisset, ciues se ei dediderunt, ultroque urbem aperuerunt, & ipse Gilimerus fame compulsus, cum se de vno loco in alium transferret & iam vix sustentare vitam posset, nec ei per solitudines vaganti spatium respirandi daretur, ad manus eius deuenit, quando se & omnia sua Bellisario dedit. Confecto bello Belisarius victor Constantinopolim deuenit & in triumpho Regem captum ostentat. Fertur cum extremam suam calamitatem videret, in ea verba prorupisse: Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Hic fuit regni Vandalici in Africa exitus postquam durasset annos quinque, supra nonaginta. Causas commutationis fortunæ Vandalorum varii varias referunt. Dicuntque ab illo tempore collabi eorum res coepisse, postquam virtus Vandalica & indoles, quam secum ex Europa attulerant, in eis degenerare coepisset. Et est quidem aliquid quod isti dicunt. Gilimer enim iam Afer erat, & exercitus eius non iam ex Vandalis

Belisarij laus.

Cur aduersa passi Vandalis.

Vandalis constabat, quorum vix eo tempore vnus ex iis qui ex Europa venerant, superstes erat. Sed verius ratiocinantur illi, qui deletos eos ob crudelitatem affirmant. Nam Deus Tyrannos detestatur & vehementes motus in homine deprimere solet. Sed quia Vandalorum gens in Afros transiens Sarmatarum esse desuit: adhuc Afrouandalorum regum finis incidit in exordium principum Polonorum quando Lechus & Czechus ex Illyride vel Croatia in eas oras peruenit, ideo Vandalicis rebus quas in Africa gesserunt valere iussis ad Polonicas bono omine iam accedamus.

Finis regni Vandalorum & initium regni Polonorum.

LECHVS.

Anno à diuisione gentium 4512.
Anno Christi 550.

Cum igitur hæ gentes de exitu tristi suorum cognatorum Vandalorum in Africa audissent, & Getarum etiam popularium suorum in Italia res ad interitum spectarent, (Belisarius enim dux belli tum quoque Vittigem regem eorum captum Constantinopolim secum abduxerat) valde mœsto animo faciem & statum miserabilem Reipub. suæ contemplabantur. Metuebant sibi à Romanis, ne filiorum rebus collapsis in patres animaduicerent, & in Italia & Africa conuersis rebus Gotthorum Vandalorumque, de vltione in eos à quibus emissi erant ne aliquid durius statuerent. Sicuti morem hunc Romanis fuisse non vno exemplo comprobari posse meminerant. Itaque vt se aduersus futuros casus melius munirent, de alia forma Reipub. suæ cogitare cœperunt, præsertim cum se oportunos & aliarum quoque gentium incursionibus cernerent, eo quod iam Vandalicis Gotthicisque expeditionibus satis milite opibusque exhausti essent. Accessit huc noua difficultas, quod hætenus veteri more gentis sub polycratia viuentes, non habebant vnum principem, cui salus Reipublicæ curæ esset, quique eis cum imperio præfesset, resque eorum turbatas moderaretur. Itaque de accersendo principe secum deliberant. Mittunt igitur in Illyricum accersitum Lechum & Czechum, quod ii tunc magni nominis duces essent. Accessit & persuasio quædam quod præ aliis cunctis gentibus, ipsis vtiliorem fore principem iudicabant ex illis nationibus, quæ ob veterem cognationem, & vnius linguæ vsum, ab vna stirpe Vandalorum eandem cum ipsis originem agnoscerent. Præterea opinionem prudentiæ de eis concipiebant, quia viciniore erant Græcis & Italis, & terras inhabitabant quas solis radii magis perpendicularares lærenant & illustrant. Sed quò melius res intelligi queat, quonam

Occasio aduentus Lechi & nouæ gubernationis.

quonam tempore hæc acciderint perpendendum est. Status denique regni Poloniæ ex statu Reipub. Europææ, qui tunc erat metiendus est nobis. Imperabat tum Iustinianus Iustini ex sorore nepos, in oriente. Occidentale vero imperium primò per duces quos in Italiam mittebant Cæsares, demum per Exarchas administrabatur. Seuerus Campanus Pontifex tunc sacris Romæ præerat, qui fuit in exilium missus ob eam causam, quòd occultè cum Gotthis sentire putabatur. Constantinopolitanam verò sedem tum Antemius regebat. Desierat iam regnum Vandalicum in Africa capto Gilimero rege eorum. In Italia etiam Gotthicum natabat. Paulò ante partum propter Vandalorum & Gotthorum variationes, partim propter Attilæ Hunnorum ducis violentas irruptiones, viginti & aliquot oppida antiquorum Venetorum, qui cum Vinidis & Vandalis Anthenoridæ, id est ab Anthenore orti vno nomine iure vocari possent, vrbs Venetiarum in toto orbe admirandæ fundamenta in maris Adriatici sinu iecerunt. Et post illos bellorum motus veluti post diluuium quoddam Respub. eorum, sicuti & Polonorum instaurari cœpit: Vt sicuti quondam gentes Venetæ cum gentibus Vandalicis vnum principium habuerant, ita & instauracionis eorum periodus veluti ab vna meta & carceribus suæ felicitatis initia sumeret. Tempore iam certo definito, & domicilio Lechi antiquo reperto, iam velum ad nauigandum & vltius prouehendum explicabimus, methodum aliorum ea in re secuti. Viuentibus igitur istis gentibus sub polycratia & libertate populari, ac ducum imperio contentis qui ferè singulis regionibus, sicuti adhuc apud Russos fieri videmus imperitabant, vnius principis creandi, qui ex æquo omnibus iura daret, cunctorum animos studium inuasit. Creabant quidem & illi antea vnum principem, sed tantum tempore belli, exemplo veteri Lacedæmoniorum. At nunc ex illa pluralitate dominorum summis incommodis acceptis, & ad huc maiora metuentes, vnum euocandum, vnum creandum LECHVM, penes quem & pacis & belli tempore summa rei esset, vno ore conclamant. Qui cum ad eas oras multis laboribus exantlatis peruenisset, inuenit quidem solitudines, ruinam, munitionum, & magna ex parte sylvas, non tamen ita, vt plerique putant, quod tantum à Satyris hic locus inhabitatus fuerit. Liquet enim ex Prolomæo, populosam fuisse hanc regionem, inhabitasseque eam Gitones, Burios, Burguntas, Arfigetas, Auarinos &c. Quin & Carion docet ex sententia Plinii, Vandalos tunc habitasse in Pomerania ad Megelburgenses. Et licet multi Genferici signa & fidem secuti, non modica agmina ho-

Statua rerum christianarum Lecho adueniente quis fuit.

Polonorum es Venetorum Respublica.

An habitabilis fuerit Polonia tempore Lechi

Regia Gnesna.

gmina hominum secum primò in Pannoniam, deinde ex Pannonia ad meridionales regiones eduxerāt, tamen senes, agricolas, sacerdotes, foemineum sexum cum paruulis q̄ Sarmatici sanguinis veterem originem cōseruabant, hīc remansisse credibile est. Attamen Lech⁹ exercitu iustę magnitudinis secum abducto, & coloniis quibusdam deductis ea quę deserta erant repleuit, diminuta auxit, & quę ruinam minabātur instaurauit. Regiam etiam in aliquo loco natura munito vt erigeret, absq; mora cōsiliū cōcepit. Proinde Gnesnam, olim iuxta quosdam Lemisaletum dictam ad hoc deligit, cui & Vismariā adiungit. Gens Illyrica ad mare Adriaticū valde amœnum locum iamdudum possedit, quod & nomen eius Græcū vt puto indicat, & nauigationi maris assueta fuit, & spacia illa orę maritimę ad mare Sarmaticum. Germaniam versus, quā situs Cimbricę Chersonesi patet, ad flumen. Caluzam, adiuncto sinu Venedico, vbi Ptolomæus veteres Venetos ponit, longē latēque complexa est. Et gentes quidem Sarmaticę iamdudum veteri more patrum recepto, non admodum illis superbis & ad luxum comparatis edificiis delectabantur: totum suę Reipub. stabilimentum non in murorum celsitudine, sed in dextris & robore militum exercitatorum collocātes. Sed tamen complura oppida excitant, vbi mercatoribus tantū & opificibus eorumq; officinis locum tribuunt: ipsimet vt commodiūs venationibus ac agriculturę laboribus tempore pacis corpora militum durare & exercere possint, in pagis habitare malunt. Attamen & ipsi aulas satis splendidas habent, vt cuiq; videre licet. Et si Græcorum & Italorum more, equestris ordinis homines prouinciatim in vnum locum cuncti aulas suas comportarent, haud dubiē multas etiam Florentias, multas Basileas, multas Norimbergas in Polonia haberemus. Et fatendum est eos qui in vrbibus habitant, vinum lectissimum, carnes recentes, poculenta, & alia id genus quę seruiunt voluptati & gulę, citius habere posse: sed maiores nostri diligentes militi habitationem, non quid magis voluptuosum, sed quod ad retinendum robur & vigorem militarem magis conduceret, Lacedæmoniorum exemplum secuti, quæsiuerunt. Illud etiam obseruandum puto, quod quando Persarum, Græcorum, Romanorum monarchiæ & Reipublicę ad orientem magis florebat, regiam quoque Sarmatę suis principibus ad Istrum & Pontum, sedesque sibi deligere malebant. Ideo Ouidius potissimum orientalium. Sarmatarum mentionem facit. Quia tum florentibus rebus Romanorum & ipsi eodem oculos suos dirigebant. At rursus quando occidentales monarchię & Reipub. transferri cōeperunt, & ipsi à Mæorhi de ad Ocea-

de ad Oceanum occidentalem, sedes suas vnā cum regia transferre maluerunt. Quo consilio & Lechus maiorum exemplo innixus domicilio suo locum hīc deligit, vrbes ædificat, regiam. excitat, quam Gnesnā nomine, id est, nidum appellauit. Nam. sicuti nidi sunt auibus in refugium tempestatis tempore, ita & illi Gnesnam veluti nidum id est refugium & arcem belli esse voluerunt. Nam. quod aliqui originem aquilę, quod est amplissimum huius regni insigne, magis concinnē explicare volentes, Lechum eò loci cum venisset, multos aquilarum nidos reperisse tradunt, indeque omnis boni auspicio accepto, pro signo authentico aquilam. albam expansarum alarum diducto rostro, vsurpare cōepisse, mihi omnino verisimile non est. Nec puto tantum principem re tam exili ad tam sublimem cogitationem. tum excitatum fuisse. Fruantur tamen qui volunt hac sua contemplatione. Mihi victricia signa Polonorum eorumque mysterium explicare volenti magis probabile videtur, Polonos hac in re Romanos veteres imitatos fuisse, quibus aquilę signum in bello præferebatur. Notius est quam vt à me commemorari necesse sit de argenteis aquilis in vexillo temporibus Iulii & Augusti portatis. Aut igitur Romanorum est, vt dixi imitatio, aut Genëricus Vandalorum rex Gratiano duce in Africa victo, aut vrbe Romana capta thesauros excutiendo Romanos, inuentum banderium, vt vocant, cum tali imagine vt esset memoriale victorię, ad proceres qui hīc remanserant in eius veteri patria transmisit: vel posterioribus temporibus, quando Romani Pontifices ecclesiasticam Hierarchiam, hoc est concatenationem & consensum regum Reipub. Europę sancientes, dato & accepto iurciurando cum axiomate regio, etiam vexillum cum insignibus veterum Romanorum. transmiserunt regibus Polonię eo fine vt firmiter recordarentur se esse & debere manere propugnatores defensoresq; catholicę fidei, & dignitatis Reipub. Christianę aduersus barbaras gentes. Iudicium tamen hic liberum cuius de hac re permitto. Iam quod attinet formam Reipublicę, moderato & æquabili imperio Lechus ab initio cōtentus fuit: sed quod quidam ita simplicem & deiecto animo tam Sarmaticum populum quàm Vandalicum sibi imaginantur, vt opera rustica regi suo nauasse, & pecunię ignaros fuisse affirmant, mihi id non videtur verisimile, nec existimo hoc cadere potuisse in illos qui orbem terrarum peragrandō, commoda aliorum regnorum. decerpserant, & marsupia plena auro & argento Gallico retulerant. Sed & nunc non rarò videm⁹ in variis Polonię partibus purissimi argenti monetam cum imaginibus Iulii, Traiani, Vespasiani, & aliorum

Vide Ciceronē
contra Catilinam.Insignia regni
aquila & eius
origo.Forma Reipub
Polonię sub
Lecho.

Imperatorum in catinis æneis desossam reperiri sepe & exarari. Vnde ratiocinari licet non vanis argumentis illud priscum seculum non fuisse indigum pecuniæ. De bellis Lechi cum Germanis & Danis non est mei propositi prolixior narratio institueretur, ne ea quæ Martinus Cromerus eleganter memoriæ prodidit, videar retexere. Quæ Vapouius prodidit memoriæ de duello, vel singulari certamine Lechi cum quodam regulo Germanico non sunt in dubium vocanda. Neque enim hæc scripsisset ille, nisi auctores eius rei habuisset. Illud, quod quidam tradiderunt, tunc primum regni fines Bremam vsque & Visurgim prolatos fuisse, mihi non videtur per omnia cum serie vniuersalis historiæ quadrare. Ostensum est enim supra ex Dione & Plinio, illis temporibus iam Vandalicos populos istuc ad Albim habitasse. Nisi fortè quæ negligentia maiorum amissa erant, Lechus tum bello illo recuperare voluerit, aut tantum de possessione illius regionis, quæ Albi & Visurgi interiecta est dimicarit.

Fines regni Lechi.

V I S S I M I R V S.

Lechi posteritas, ut ab autoribus magno consensu annotatum est, post mortem eius ad annos centum quinquaginta duravit. Fere hoc idem æuum compleuit, quod domus Iagellonidarum postremo hoc seculo in Polonia feliciter regnavit. Attigit ergo posteritas Lechi tempora Leonis eius nominis secundi Imperatoris. Condidit Vissimirus duas vrbes maritimas, vnam Albi ostia versus, quam à suo nomine Vismariam vocavit, & alteram Gedanum, quæ quia ex Dacibus vel Danis constabat, vel Getis vel Gitonibus, Gedanum est appellata, ut placet doctis. Nam Ptolomæus ad illa ipsa ostia Vistulæ Gitones Sarmaticam gentem, quæ cum Gotthis eadem est, collocat. Reliquias autem Dacorum isthinc traiectum in Daniā habuisse affirmant. Sed alii tradunt Danos à Lecho & Vissimaro eius filio, nauali prælio ita fuisse attritos, ut tributum etiam pendere Vissimaro cogerentur: Quia enim Illyrii naualibus præliis assueti erant, cum ad mare sedes suas haberent, ideo Dacis qui nondum usum earum rerum ita acquisuerant, Lechus & ii qui eius fidem secuti erant, terrore fuerunt. Confecto autem bello illi Dani qui à Vissimaro Reges capti erant, ciuitate tum donati sunt, utque confidenter Gedani habitarent & negociari possent, concessum est eis. Ex hac accessione, vrbs illa non mediocriter fuit aucta & locupletata, ita ut nunc auctoritate regum Polonorum suffulta, & commerciis Polonorum adiuta, splendore & opibus certet cum emporiis præcipuis in Europa

Posteritatis Lechi cum posteritate Iagellonis eadem periodus.

Supputatio chronologica cur ad annum 550. refertur aduentus Lechi.

Dani attriti à Vissimiro.

Gedanensium vrbs.

is in Europa. Cætera de hoc filio Lechi apud alios autores inquirito. Sed tamen illud de significatione nominis Vissimiri huius prætereundum non putavi, nomen Vissimir cum nomine illorum Visogotthorum, qui ferè circiter eadem tempora in Pannonia beligerarunt, admodum cõforme esse, & significare iuxta nostrum sermonem studiosum pacis. Mir enim pacem apud nos significat. Cõsimile quid etiam Saiphrid apud Germanos denotat. Commemorantur autem tres fratres illi Visogotthorum in Pannonia, Theodomir, Widmir, & Wladimir, quorum vnus fuit pater illius Theodorici Gotthi qui Rauennas dicitur. Cuius virtutem & res gestas admirata est Italia, laudauit Gallia, scriptis etiam poematis celebrauit Germania. Horum ergo principum nomina si expèdas, & cum nomine huius Vissimiri filii Lechi componas, videbis gentile nomen illo æuo vsitatum, indicare Lechi posteritatem, & cum illis Visogotthorum principibus vnam gentem fuisse, & ab vna stirpe demanare. Adde quod ex eadem ratiocinatione elicitur, Polonicam linguam illo seculo in Polonia in usu fuisse. Siquidem nomina ista Vissimir, & Wladimir Visogotthica ad vnguem dialectum & sonum Polonicum resonant. Quod propter illos addendum putavi, qui affirmant temporibus expeditionis illius Gotthorum & Vandalorum, Germanos in Polonia habitasse, usum vero linguæ qua nunc vtimur, cum Roxolanis postea introductum fuisse, cum iam sole claruis demonstratum sit, & Lechum ipsum Slauiæ gentis hominem ante Roxolanorum expeditionem, quæ ad tempora Mauricii refertur, iam ad eas regiones habitatum appulisse, quod etiam ex illorum commentariis euidenter monstrari potest.

Nomina Gothica.

I N T E R R E G N A.

Ab ea meta, id est ab anno domini quingentesimo quinquagesimo per annos centum 50. Lechum cum sua posteritate regnasse in Polonia præsupponimus, ut quidem præsupponere nos necesse est, tunc subducta ratione temporum ad calculum Chronologicum, aut paruum aut nullum tempus istis interregnis relinquatur. Et puto nostrates historicos (de vetustioribus dico) interregna hæc excogitasse, quod eos parum exercitatos in Chronologica supputatione apparet fuisse. Nam si anno quinquagesimo supra quingentesimum initium regni Polonorum statuimus, eisque annos centum quinquaginta, quibus posteritas Lechi regnavit addiderimus, exurgent anni septingenti. Restant ergo tantum centum anni ad Lechum secundum syn-

Observatio supputationis interregnum.

chronum Caroli Magni Imperatoris, qui inquam, centum anni quinque regibus Polonorum, Graco videlicet, Lecho secundo, Vendę, Premislo, & Lesco secundo tribuuntur. Quia tamen Chronologi veteres propiores erant illis seculis, dandum est aliquid eorum auctoritati, quia veluti de suis rebus & quidem probè cognitis loqui videntur. Sed ut dixi, breuia illa interregna fuisse credibile est. Eorum autem hanc occasionem fuisse existimo, quod graue erat assueta relinquere. Assueta erat hæc gens teste Procopio sub plebeia & antiqua libertate viuere. Itaque forsitan seuerioribus mandatis vel potius iniuriis superiorum principū oppressi & grauati, tanto alacrius recordabatur secum libertatis qua olim vixerant in polycratia, ideo iam laudando vnius principatum iam vituperando hæsitabant: quid fugiant non ignorantes sed quid sequantur addubitantes. Ad extremum tamen necessitate compulsi duodecim Palatinos, quos nos Voieuodas vocamus eligunt. Sed propter ademptam à Germanis Syllesiā & Lusaciam puto iam vix septem aut octo Palatinatus veteres restare ex illis duodecim. Suppletus est tamen eorum postea numerus, & etiam auctus. Sed termini eorum prisca sunt mutati. Significat autem nomen Voieuoda seu Palatinus idem, ac si tu diceres belli dux, & equipollet prorsus cognomini Hethman quod à Germanis petatum est. Hoc tempore nondum Episcopi in Senatu locum habebant. Quia nondum Poloni Christiani erant facti.

Creandorum
Palatinorum
12. causa.

Anacephaleosis historie Vandalicæ per annos 180. hoc est, ab illo tempore quando armis Europam et Africam concusserunt, usque ad Lechi in Poloniam aduentum.

370. Vandali ad Rheni ripas confederunt, primò ii Burgundiones dicti. Poni autem Ptolomęus Phrugundiones ad Istulam. Sunt ergo isti ex gente Vandalorum. De hac re Albertus Cranz. Sed meminisse hic oportet quod ante hanc expeditionem annis 130. donata fuit eis à Constantino Magno possessio Pannoniæ. Serui eorum post victos Scythas arma in ipsos conuerterant.

378. Sarmatæ Pannoniam vastant. Amianus lib. 30.

382. Modigilo duce Vandali terras alienas inuadere cœperunt, sedibus suis relictis. Præfuit autem eis annos 30. Nomen Modigili in vltu adhuc fuit apud Lithuanos non ita pridem.

382. Longobardi ex Scandia insula Oceani septemtrionalis egressi Vandalos Iborea duce & Alone vicerunt. Prosper in chronico. Non fuit ergo Polonia penitus deserta à Vandalis, etiam si potior pars eorum abierat in Hispaniam & Galliam, quandoquidem sequente

dem sequente anno conflixerunt ii qui hic remanserant cum Longobardis.

411. Vandali & Alani Gallias intrauerunt, biennio ante Gothicam obsidionem Romæ, Honorii anno 16.

412. Gandarichus Vandalorum rex Hispaniam occupat. Regnat annis 16. Cranz lib. cap. 26. Ibidem in exercitu apud eum Modigilus pater moritur.

413. Franci Rhenum transeuntes à Vandalis Burgundionibus repelluntur ad sua. Blondus.

414. Quindecimo anno Honorii Carolus Vandalorum rex assensu Germanorum cum magna multitudine Gallias inuadit, multas vrbes populatur. Anno altero captus & extinctus est & succedit ei Gotsich rex. Tripartit. Chronicon Polo. Isti fortè Germanicè loqui didicerunt, vnde Gregorius & Methodius occasionem sumserint ut Germanos esse existimarent.

426. Constantinus cum exercitu aduersus Vandalos Hispaniam vastantes missus.

428. Gensericus Vandalorum rex annis 48. belligeratur. Gensericum fuisse dictum putant Polonico sermone, ac si dicas Gosiorek. Cotifonem verò Getarum regem Kotek.

431. Vandali euocati à Bonifacio Africæ præfecto Hispaniam relinquunt, in Africa sedes figunt. Cigaineros illos vagos populos per Poloniam, nonnulli putant esse reliquias Vandalicæ gentis ex Africa redeuntis post illa bella.

433. Visigothi eam Hispaniæ partem occupant, quam Vandali reliquerant. Iornandes.

434. Gensericus Hyponem obsidet. Gensericus dolo Carthaginem capit.

439. Gensericus pacem cum Valentiniano Imperatore facit, finesque imperiorum suorum constituunt. Vbi postea Vandali 95. annos regnant.

444. Gensericus Siciliam affligit. Sebastianus Africam inuadens Giezericum retrahit ut cogatur Carthaginem redire.

445. Theodosius Imperator bellum in Vandalos mouet: sed longis cunctationibus negotium differens Siciliæ magis oneri quam Carthagini auxilio fuit. Procopius & Diaconus.

446. Cum Giezerico pax à Valentiniano Augusto confirmata, & iterum Africa certis spaciis inter vtrumque diuisa est, Hæc Cassianus.

459. Roma duce Genserico à Vandalis capta, omnibus opibus & ornamentis Imperatoriis in Africam translatis. Certò certius est

tius est aquilas eius imperii signa fuisse, quæ forsan huc transmissa occasionem Polonis dedere ut eodem signo uti inciperent.

472. Marcelinus vir potens in Illyrico, dum Sardiniam & alias maris insulas iussu Leonis Imperatoris à Vandalorum iugo liberare conatur, in Sicilia occiditur.

473. Vandali ab Heraclio ad Tripolim incommodum accipere. Procopius de bello Vandalico lib. 2.

474. Genfericus in Italiam traicere volens à Basilio incommodo affectus est.

476. Honoricus Vandalorum in Africa rex annos 7. regnat. Victor Episcopus de persecutionibus.

484. Gundabundus Vandalorum rex annos 12. persequitur Christianos.

492. Gundabundus Burgundiorum rex qui etiam ex Vandalica stirpe erat, intrat Italiam, & magna præda onustus domum redit. Blondus autor. Affirmant autem Polonos signa gentilitia à Burgundionibus suis popularibus accepisse.

495. Thrasimundus Vandalorum rex in Africa 27. annos rerum potitur.

505. Bulgari Slauonica gens Thraciam vastant, eo tempore quo Thrasimundus Vandalis in Africa imperat. Iamque confœderatio illa symmachiæ inter gentes Slauonicas emergere & patefieri cœperat.

523. Hilderichus Vandalorum in Africa rex annos 7. Pius hic fuit ac orthodoxus, & à patre in exilium pulsos reuocauit.

523. Prima mentio Slauorum in historiis, etiam si antea gens ista fuit.

524. Annus hic notandus, quo bellum sociale inter Antas & Slauos ad Istrum fuit cum Hildibio illo bellicoso principe. Nomen Antarum natum esse tradit Procopius libro 3. de bello Gotthorum, ab eo quod anteriorem partem ripæ fortiter dimicando in conspectu Romanorum occuparint.

530. Gilimer Hilderichum captum, carceribus inclusit, regnumque ei eripuit fraude.

534. Octauo anno Iustiniani Belisarius finem Vandalicis bellis in Africa facit.

550. Hic annus nobilis aduentu Lechi ex Croatia in Poloniam. Accidit hoc 26. annis post finitum regnum Vandalorum in Africa, adhuc Totila Gotthorum regnum in Italia acriter defendente, quod postea decem annis sequentibus cum Teia extinctum est. Qui euentus tristis gentes Slauonicæ linguæ ad confœderationem illam

nem illam excitauit, præbuitque occasionem Polonis accersendi Lechum ex Slauonia ad eas regiones.

C R A C V S.

Anno à condito orbe 4662.

Anno Chri. isti 700.

Anno ab hunc 885.

Su edoctos Polonos quantum malorum occurrat Reip. ubi eam absque ordine multi regunt, veluti pœnitere cœpit consilii. Rursus igitur ut vnus eis cum imperio præellet consilium inierunt. Et erat quidem graue, præsertim antiqui moris hominibus, libertati cui assueuerant valedicere, cumque modo singuli sibi reges videbantur, honorem tantum in vnum conferre, & ad vnus nutum deinceps viuere. Erat, inquam, graue, sed necessarium, & propter intestina dissidia coercenda, & propter repellendos hostes, qui celatum benè ad eam diem odium ac dolorem amplius dissimulare non poterant, nomenque Sarmaticum deletum cupiebant. Itaque post varias consultationes, virum opinione virtutis clarum, opibus & clientelis benè munitum eligunt, cui summam belli & pacis committunt. Craci nomen huic erat. Habitauit is tum ad radices montium Sarmaticorum, vnde Istulæ flumen demanat cum ingenti strepitu, euomens fontes aquarum: decem & tribus milliaribus à Cracouia ab incolis monstratur locus. Fuerit iste Romanus an Sarmata non disputo. Et licet Tiberius Gracchus ante aduentum Saluatoris 140. annis fuit, tamen cum in summam acerbiter odiorum gens illa Gracchorum apud suos Romanos incurrerat ob leges illas agrarias non suo ordine, nec suo tempore latas, ita ut ne conspectum quidem patriciorum ferre posset, fieri potuisse arbitror, quod huc subducendo se ab illo incendio odiorum commigrarunt, eorumque posteritas ad eam diem latuerit. Nec mihi ignotum est à Ptolemæo urbem hic quoque statui, ubi nunc est Cracouia, aut non admodum remoto istinc spacio, quam CAROVNM ille vocat, voce non remota ab appellatione Cracouia: sed ut iam dixi conuellere veterum scriptorum sententiam, qui quasi de suis rebus & probè compertis videntur loqui, non arbitror esse conueniens. Apparet sane prudentissimum virum fuisse, qui tam idoneum, tam pulchrum, tam munitum natura locum, tamque omnibus rebus ad victum necessariis refertum, ædificandæ tantæ vrbi delegerit. Huic, pergendo ad septemtrionem par non reperitur vrbs. Itaque sedem regiam Crusficia transtulere maiores nostri ad eum locum. Huius

Cracus an Romanus fuerit vel indigena.

*Figura manio-
rum urbis Cra-
coviensis.*

cum. Huius urbis figuram testudinis musicalis formæ quidam comparant. Nam si moeniorum versus occasum rotunditatem ovalem spectes, & postea quomodo Istulam versus ad orientem instar manubrii strictius sese contrahit, ac tandem assurgendo veluti caput erigit, & attollit ea parte, ubi est mons Vuelo, supra quem arx admirando opere excitata est, non ægrè omnino figuram testudinis repræsentabit. Verum, qui concinnius urbis huius effigiem exprimere vellet, magis scitè eam aquilæ expansarum alarum, quod est insigne regni huius comparaverit, ut corp⁹ urbis per circumferentiam corpori alitis conferatur, suburbia ab utraque parte alas expansas repræsentent. Caput verò alitis excelso monti seu rupi Vuelo quod paulatim assurgit conferatur. Ex hac figura urbis primarię veluti archetypo urbs Lublinensis & Posnaniensis postea exemplum & formam sumsit distinguendarum platearum & arearum suorum moeniorum, ita ut trium istarum urbium conformitas tanquam sororum Germanarum similitudo esse videatur. Bella gessisse Cracum, complura memoriæ proditum est. Et habent quidem Poloni alias voces, quibus hoc genus promontiorum appellare solent, puta, gura, gurka, pagorek, curhan. Sed quia Romanus fuit Cracus, igitur Romano more suum funus peragi voluit, & collem illum paucis litteris immutatis Mogilam pro molle latina voce appellavit, unde postea exaggerata promontoria appellari mogila cœperunt.

De Olofago ex Chronico Miechoviensis.

Erexit arcem habitationis suæ in expedito colle Vuelo, supra fluvium Istulæ sito, & ei civitatem adiecit atque fundavit, de suo nomine Cracoviam appellando, felicem agris & rebus secundis, nisi Olofagus quædam belua, (ut aiunt Draco) plurima impedimenta intulisset. Rapiebat è specu montis egressa, iumenta & homines incautè oberrantes, rictibus horridis voracissimè deglutendo. Gracus afflictæ Cracoviæ condolens tria corpora iussit quotidie Olofago exponi. Nam his contenta, alia non requirebat. Sed & hoc onerosum erat, propterea suapte industria excogitavit ut corporib. quæ obicienda erant, sulphur & cauma ignitum ex cera & pice includerentur atque occultarentur. Cumque belua tum naturali rabie, tum voraci esurie exagitata sine delectu oblatam prædam raperet atque voraret, sensim debilitata & tandem extincta est.

De origine Craci ex Cromero.

Aeneas Sylvius, & Hagecus, non hunc sed alium Cracum, siue Cro-
cum tunc

cum tunc apud Boëmos regnasse volunt, & Cracoviam siue Crocoveciam arcem in Boëmia extruxisse, morientemque eo ferè tempore, quo noster regnare cœpit, tres filias reliquisse, è quibus una Libussa saga paternum regnum suscepit, assumpto sibi in focie. *Libussa.* tatem thori & principatus Premislo rustico homine, quem missi equites in ferrea tabula, hoc est, in vomere aratri prandentem repererant: eorumque posteritatem longa & perpetua successione per multa secula Boëmis præfuisse.

LECHVS SECVNDVS.

Ncidit Lechi regnum in illa tempora, quando inter principes Romanos creuerat illa laniena crudelis. Ita enim consuetudo obtinuerat, ut rarò aliquis Imperator dignitatem adire posset, nisi prius antecessorem suum è medio sustulisset. Sic Mauricius cum uxore & liberis Phocas, Phocam Eraclitus. Iustinus auribus dissectis nasoque in Chersonesum relegatur. Leontinus similiter ab Absimaro naso mutilatus (sicut & nunc apud Valachos consuetudo inolevit) ineptus ad capeffendos imperii honores redditur, & tandem custodiæ mandatur. Rursus Iustinianus vocatus ad imperium Leontium & Absimarum educens è vinculis spectante populo interfici curat. Ac deinceps Philippic⁹ Imperator factus utrumque & patrem Iustinianum & filium eius Tiberium, ut liberius dominaretur sustulit. His ferè temporibus *A Lecho secundo interficitur frater.* Lechus Secundus natu minor, curato patris Graci funere in regnum suffectus est: & quia maiorem natu fratrem obstare sibi ad retinendum regnum putabat, vitæ eius insidiatur, eumque per speciem venationis obtruncat, imitatus videlicet Romulum gentilem suum, (nam & Gracus Roma oriundus erat) vel potius corrupti illius seculi tot exemplis parricidiorum depravat⁹, ut iam minimus. Sed Deus iustissimus iudex, qui exerta manu parricidis minatur, tantum scelus non tulit. Non quidem derepente eum è medio sustulit, sed quò longiores ei ferias indulset, eò magis tarditatem gravitate poenæ compensavit, ut diutius cum suis ærumnis luctando gravius torqueretur, lenta morte eum excarnificando. Detecto tandem scelere, regno est deturbatus, & in exilium missus, ac tandem intus pauore, foris sollicitudine eum excruciente, paulatim contabuisse fertur, nullosque liberos post se reliquisse.

Ex Cadlubk Vincentio de parricidio Lechi in fratrem.

Viuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, sed mortuo demum patre, & iam ipso regnante scelus patefactum est.

Anno à diuisione gentium 4712.
Anno Christi 750.

Lex Salica.

Locus sepul-
chri Vandæ.

Ege quidem Salica cautum est, ne ad tale fastigium hono-
rum foemine⁹ sexus admittatur. Sed Slaui partim opinio-
ne virtutis moti, partim quod recordabatur meritorum
Graci erga Rempub. ipsorum, magno consensu Vandam ad hoc
culmen honorum euehant, ei que regium officium committunt.
Forſan etiam non immemores erant exemplorum antiquorum.
Nam Semiramidis quondam, Tomyris & Zenobiæ foeminarum
bellicosissimarum gubernatio salutaris fuit Rebuspub. quibus
præerant. Quanquam nostra hoc nomine illis anteferenda est,
quod laudem victoriæ non sibi nec suæ industriæ deberi, non mo-
do verbis nudis sed etiam sacrificio inaudito testata est. Nam
cum Rithigerus Dux Germaniæ hac de causa ei mouisset bellum,
quod in nuptias iuuenis intempestiuo amore accensi non consen-
tires: illa commisso prælio & victoria ex eo parta stupenda morte
in victimam seipsam Deo veluti triumphans immolauit: ex pon-
te Cazimirienſi in profluentem Istulæ se præcipitem dando. Cu-
ius corpus vorticibus aquæ ablatum, à principibus regni ad
confluentem duorum amnium Dlubniæ & Vistulæ, quarto ab vr-
be lapide sepelitur, in cuius rei fidem & sempiternam memoriam
ingens tumulus ferè è conspectu vrbs excitatur. Nam mons V-
uello, cui est arx inædificata, & ab altera parte Istulæ collis Gra-
ci, collatus cum mole sepulchri Vandæ, quod nos Mogilam vo-
ce semilatina vocare solemus, fere triangulum æquilaterum effi-
ciunt. Disputationē illam omitto, rectene virgo fecerit, quod sibi
mortem consciuerit, Republica sine gubernatore relicta. Sed He-
roum facta non semper cadunt sub regulam iudicii communis,
præsertim si iuxta normam religionis, in qua vixit, factum hoc e-
xaminetur. Quæritur etiam hic de hoc Rithigero cuius fuerit.
Borussus esse non potuit, vt vult Hagecus, cum & ipse Ptolomæ-
us Venedicas gentes istuc collocet, & appellatio sinus Venedici
hoc idem attestetur. Borussi autem subiecti tum erant Vandæ Re-
ginæ. Quæstio etiam illa, an Vandæ à Vandalo flumine, vel Van-
dalis à Vandæ hoc stupendo facto denominatus sit iudicio lecto-
ris decernenda relinquitur. Acta autem hæc sunt anno ab hinc cir-
citer octingentesimo tricesimo tertio: De imaginibus tollendis
controuerſia tum Rempub. exercente & Pontificibus cum Gallis
de Imperio transferendo consilia agitantibus.

Oratio

Oratio dehortatoria subditorum ad Principem suum
Rithigerum, vt à bello Vandico abstineat.

Renunciant Oratores duci suo eximiæ puellæ pulchritudinem &
sapientiam, & animum ad belli dimicationem quam ad nuptias
paratiorem: adhuc permagnas & instructissimas armatarum co-
pias. Quibus auditis labascere Teutonum animi coeperunt, & mo-
nere & orare ducem suum non destiterunt, ne se exercitumque su-
um propter intempestiuum amorem, atque cupiditatem suam
coniciat in periculum. Inglorium esse viro cum foemina certa-
men, etiam si exploratam habeat victoriam.

Epitaphium Vandæ Reginæ, statua incisum quæ in tu-
mulo collocata fuit à morte eius.

Hic iacet in Tumba rosa mundi non rosa munda,
Non redolet sed olet, quæ redolere solebat.
Graci regis nata, bene Vandæ fit vocata.
Vt nam hanc piscem trahit ab æquore captum,
Vandæ sic formosa omnes traxit speciosa
Illius in amorem, & in fauoris vigorem.
Hæc per decorem Almani vicit furorem,
Nam eò quod spreuerat hominum connubia cuncta,
Celibem hæc obtulit Dis mersa flumine vitam,
Quam mox arripuit Deorum non floridus hortus.

PREMISLV.

Anno ab orbe condito 4722.
Anno Christi 760.

Sapienter institutam hanc Rempub. fuisse etiam illis pri-
scis temporibus inde liquet, quod ad vtrumque casum
siue moriente siue viuente rege, optimè ei prospectum
fuit. Ac superſtite quidem rege gubernatio solet esse facilior &
magis expedita, sed priuato principe bono, omnib. periculis ob-
noxia relinquitur. Proinde maiores nostri illo æuo ad eos casus
in promptu habebant Senatum duodecim Palatinorum, qui tem-
pore interregni munus regium obibant. At insurgentibus bellis
difficilior fit regiminis ratio. Verum est enim Philosophi axioma:
Vbi pariter omnes Rempub. curant, pariter omnes negli-
gunt, dum non apparet vnus aliquis in quem culpa reiiciatur. Non
libenter tum inferiores parent superioribus: non libenter se peri-
culis obiciunt, nec libenter contribuunt ad vſus Reipub. cum
diuerſorum studiis occupata & obſcure, vbi nam eius facies la-
teat, vbi caput, discernere non sit facile. Proinde ille duodecim-

Interregnorū
status misera-
bilis.

Z 3 viratus

*Stratagema
regis Premissi*

viratus inter bellorum tumultus vnum aliquem insigniorem. virum è medio sui eligebat, quem. vniuersis copiis veluti dictatorem præficebat. Sic Vanda fatis erepta, Palatini contra Morauos & Hunnos infestis armis fines Poloniæ diuexantes Premissum eligunt ac hostium conspirationi opponunt. Ducem hunc fuisse animo excelso & industria singulari nomen ipsum indicat, & stratagema peculiare quo vsus est tempore difficili testatur. Cum enim sentiret imparem numero se habere exercitum, non desperat de victoria, sed artē adhibet, galeas benè defricatas litargirio iungit, easque è cōspectu hostium in locis syluosis appendit, vt repercussione splendoris & micatione. crebra oculi hostium perstringantur & inopinatò ingentem aliquem. exercitum. adesse cum apparatu bellico inusitato suspicentur. Sic rebus extempore præparatis, intentus ad omnes occasiones, quid facto opus sit sollicitè considerat. Si hostes pergerent, ille paulatim relato pede è conuallibus & densis rubetis hosti insidiabatur. Si verò consternati retrocederent, tergoribus eorum cædendo è vestigio insisteret. Nec sefellit eum iudicium. Cum enim hostes minimè suspicarentur, subito eos prima vigilia. inuadit, cumque. contextis galeis litargirio illitis appropinquarent, & splendore noctis tenebras discuterent, speciem densissimarum phalangum hostium oculis exhibuerunt. Interim ipsemet ab alia parte, qua minimè putabatur, cum suis prætorianis, & aliis delectis equitibus latus eorum aggreditur. Hostes consternati trepidare & mox soluere acies cœperunt. Contra ille tergoribus instare & victoriam persequi non prius desistit, donec se victos faterentur. Fuit hæc victoria Premisso & ad illustrandam famam. valde oportuna & hostibus formidabilis, præsertim cum illucescente die cernerent se & viribus & ingenio superatos. Premissus autem. sopita controuersia de finibus, ad instaurandam disciplinam, & œconomiam domini sui reparandam se conuertit, ac tandem. foris & domi prosperè rebus compositis fatis concessit.

DE ORIGINE, INCREMENTIS, ET DECREMENTIS REIPUBLICÆ SLAVONICÆ GENTIS.

*Nomina im-
ponuntur genti-
bus quatuor
modis.*

Inuestigaturi nomen & originem Slauorum methodo visitata & quidem ex media rei natura deprompta procedemus. Notum est nominari gentes à quatuor causis, vel occasionib⁹, vt in præliminari præfatione diximus. Aut à ducibus, vt Sarmatæ, Tuiscones. Secundo à situ locorum nominantur gentes, vt

tes, vt Pomerani. Cisalpini, Pædomontani, Transalpadani &c. Sed neq; hac ratione Slauorum nomen explicatur, cum id nobis nihil tale denotet. A prioribus etiam. incolis non raro reperias quasdam gentes vocari: sic Troiani, Itali sunt dicti, eo quòd ab Italici hospitio sunt excepti. At in iis regionibus ante Iustiniani tempora, gentem quæ Slauorum nomine vocaretur non reperimus. Non igitur mutuare nomen poterant ab iis qui in rerum. natura non erant. Quartus modus restat quo etiam. gentes cognomina assument, nempe ab euentu, & à studiis, vt Nomades dicti sunt illi, qui ad morem pastorum vitam ducebant, sæpius vertendo solium. Hic attentus lector nobiscum subsistat. Nam cum Slaui nostri, neque à ducibus dicti sunt, neque à situ locorum, neque à prioribus incolis, consequens est, eos à studiis & euentu rerum sic dictos. In his omnibus conuenit nobiscum historiæ Polonicæ scriptor præcipuus. Sed nondum finem adepti sumus, nec rem acutè tigimus. Varia enim & multiplicia sunt studia & rerum euentus. Ille enumerat victorias Roxolanorum partas ex Dacibus, Pannoniis, Dardanis Lyburniæ populis, Illyriis, Dalmatis, Thracibus. Ad extrèum & Græciam eos ita potenter diuexasse narrat, vt etiam linguam. Græcorum, sæpius eos armis exercendo, penitus corruerint, rebusque tam feliciter gestis Slauorum siue Slauinorum nomen à gloria sibi sumserint. Hæc ille. At hæc sententia non potest & secum ipsa & cum serie historiæ vniuersalis cohærere. Si enim ab earum rerum claritate sibi nomen imposuerunt, quas enumerat, tunc nomen Slauorum posterius oporteret istis omnibus factis esse, quæ enumerauit. At Slauorum nomen longè ante Græciam armis Slauonicis attritam, & ante linguam Græcorum immutatam, Iustiniani temporibus emerfit. Alius ergo euentus & alia studia eorum nobis quærenda sunt, à quibus Slauini & Slauui, id est, celebres dicti sunt. Scriptor quidam Chronicorum Germanus ex sententia Trithemii & beati Rhenani Germanorum nomen ex confœderatione quadam prodiisse affirmat, vnde tempore Augusti, vt Strabo & Cornelius Tacitus docent, Galli eos fratres seu Germanos, id quod nobis *pobratym* Germanis verò bruder significat, à similitudine morum vocarunt. Ita sane eodem exemplo Sarmatici populi, id est, reliquæ Vandalorum & Antarum Alanorumque quæ post expeditiones illas Aphricanas in istis oris remanserant, symmachia inter se sancita initoque solenni fœdere nomen Slauorum quod essent *δμόγλωττοι*, id est, eiusdem lingue & loquelæ sibi imponunt. Cum enim audissent Romanos cis minitari, eò quòd Vandalorum exercitus sobolem suam, veluti examina

*Inquiritur vnde
de dicti Slauui.*

*Germanorum
nomen vnde or-
tum.*

ti examina apum, in eos & eorum. provincias paulò ante ex suo gremio emisissent, ne imparati ac veluti scopæ dissolutæ inter se dissilientes inuenirentur, omnes in vnum conspirant: ad quam rem eis calcar non mediocre addidit fama de Vandalis Africanis ad eos perlata, quod eorum res ad inclinationem interitumque non obscurè spectarent. Nec nouum est hoc gentibus in extremis casibus ad simile remedium confugere. Sic olim contra Gotthos, tres principes Germaniæ præcipui coadunatis copiis foedus inierant, Cassander nimirum Sicamber, Arathius Saxo, Hamer Doringiorum. Sic postea contra Romanos Getæ, Daces, Buri coniuuant. De quo & Poëta: *Et coniuuantos deiecit vertice Dacos*. Sic & nostra memoria contra Turcas, Itali, Germani, Hispani vnà cum Venetis eadem ratione foedera inierant. Ne verò altera natio præ altera aliquid ea in re priuatim aucuparetur, non iam nomen quod partis erat vel vnius nationis toti multitudini imponunt: nec iam Polonos, Boëmos, Bulgaros, Bosnenses, vel Rascios Croatasue aut Roxolanos se vocant omnes. Hoc enim inuidiam intestinam concitaret. Sed nomen tale quod ex æquo omnibus quadrat, & de energia initi foederis cunctos semper comonefaciat magno omnium consensu sibi adaptant: Slauos se cognominantes, hoc est, populos multos & varios, sed tamen ex vna stirpe originem ducentes. De quo foedere Romani cum audissent pauore turbabantur. Tamen ne trepidationem suam coram vulgo proderent, vimque illius confederationis apud plebem suam, quantum in eis fuit, eleuant, extenuarentque, non iam Slauos, id est, maiorum suorum studiosos sed Sclauos, id est, seruos per antiphrasim eos appellauerunt. Sed an Romanos hæc subtilitas & cauillatio in vocibus iuuerit, tempora sequentia patefecerunt, & effectus monstrauit. Cum enim eos maxima clade toties affecissent, imperiumque eorum dilacerassent, senserunt postea re ipsa Sclauis ne an Slauis fuerint illi, quorum ferro & sagittis petebantur, quosque non sine contumeliæ nota p. Slauis Sclauos id est seruos appellare voluerunt. Non assentior illis, qui à conditione loci, ab vrbe seu ciuitate noua vel stagno Roxolaniæ dictos esse putant Slauinos. Non enim tam exile nomen tamque angustum titulum gentes tam celebres passæ essent, nec inde illi qui ex æquo nomen hoc sibi veluti certatim adaptarunt materiam aliquam tantopere gloriandi habuissent, non modo reges Polonorum inquam & Boëmorum sed etiam Constantinopolitanorum, sicuti est Ziemiska Imperator. Aut quæ regiones tam spatiosæ esse poterant, quæ tot & tantas gentes quas vix maior pars Europæ sustentat, alere potuisset? Si à loco veteris

Zemiska orientalis Imperator.

loco veteris habitationis sic nuncuparentur?

Non assentior illis etiam, qui ad Lechum ita originem Polonorum astringunt, vt ab eo quasi Adamo totum gen^o Polonicum prodiisse putent. Confirmauit Lechus res Polonorum, non autem ipse eas fundauit, stabiliuit, non primus instituit, dissipatos vt aquila sub alis suis recollegit & recreauit, non quasi antea non fuerint in mundo, produxit, nec in noua radice, vt Iurisperiti loquuntur, vnquam fundamenta regni iecit, sed eis qui multos antea Regulos sparsim habebant, vnum se regem cunctis præbuit. Vocatus enim huc erat ex Croatia. Quod si vocatus, erant igitur hic incolæ qui eum vocabant consilio inter se inito. Turba autem illa, quæ illum secuta erat, non potuit alterationem in tota gente talem facere, quæ deleteret & aboleret auitum eorum nomen, Vandalorum aut Sarmatarum. Venit & nunc cum non contemnendo comitatu ad capeffendum regnum Poloniæ Stephanus rex, ex Vngaria, nec tamen alterare potuit hic manipulus hominum gentis veterem stirpē. Actalis videtur esse istorum opinio, ac si quis cogitaret vna gutta aque fluuiialis in mare immissa totamque maris naturam posse transmutari. Verè igitur concluditur, nostram gentem non aliunde venisse, sed hic iam dudum vt hæredes mansisse. Nam licet Lechus & Czechus aliunde cum suis venerit, tamen vt dixi plures hic, quàm secum attulit, incolas veteres, Vandalos inquam, & Sarmatas inuenit, quorum respectu & intuitu nos non esse aduenas prædicare possumus. Laudo certè Mathiam Miechouiensem, licet antiqui moris hominem, quod vehementi percitus zelo, vt verus & ingenuus Polonus, insurgit contra illos, qui ad Germanos & Roxolanos sub prætextu defensionis nostri, transferunt auitos Poloniæ honores. Cum enim cōpluribus verbis hac de re disputasset, tandem ita concludit: Cum multis testimoniis huiusmodi sententia vallata sit, Polonos & Vandalos eosdem esse, & quidem ex antiquissimis, quique ante Christum propaginem duxerunt: erubescat insulsus oppugnator, temerariè & non verè suas chartas non probatas ostentans. Tu autem mi Andrea Crici, (Episcopum Cracouiensem alloquitur) antiquitatum diligens perscrutator tales aggredere & confuta. Nam quia Polonorum & Boëmorum historia ab initio hui^o operis posita in toto discrepat, reiicienda & salua reuerentia tanti historici pro non vera habenda est. Hæc ille. Tertiò non probo etiam illorum sententiam qui Slauorum gentem temporibus Iornandis vel potiùs Iustiniani prodiisse in lucem affirmant. Negari forsitan non potest primam mentionem nominis Slauorum factam esse in historia Procopii, illis nimirum

Apostrophe Miechouiensis ad Cricium.

lis nimirum quibus vixit temporibus: sed quod antea hæ gentes non fuerint in iisdem prouinciis quas & nunc incolunt, hoc certe probare non possum. Relegatur historia Augusti Cæsaris, quam superius consignauimus. Relegantur & illa, quæ à Cornelio Tacito in Othone Syluiο, qui octauus post Caium Cæsarem apud Romanos numeratur, de Slauorū Roxolanis scribuntur: Roxolani, inquit ille, Sarmatica gens priore hyeme cæsis duabus cohortibus magna spe ad Mœsiam irruperant. Proinde nec Grammaticum, Saxonem, nec Blondum tam seuerè obiurgandum censerem, eò quod Casubios & ipsam gētem Slauicam ante Christum natum extitisse, bellaq; cum quibusdam Germanis gessisse memoriæ prodidere, ac etiam cum Danis & Succis eorum finitimis signa contulisse. Quo etiam respectu existimo quod Dlugossius sequutus eundem Grammaticum & Blondum historicum, Odoacrum Rugianum, Slauum Sarmatam facit, qui Italiam, inquit, ingressus magnū terrorem eodem tēpore quo & Gotthi in Italia regnarunt Romanis incussit. Rugiis enim à Ptolomæo ea regio & locus naturalis assignatur vbi nunc Casubii degunt. Rectè & Miechouiensis exemplū Hieronymi adfert, qui fuit homo nostrę gentis Slauonicæ, & literas quæ à Russis Buiunica vel Asbuka vocantur, genti suæ reliquit. Rectè & de diuo Martino adfertur ab eo exemplum, qui cum esset Slauus, stipendia merebat in exercitu Iuliani Cæsaris. Iulianus autem fuit statim post Constantinum Magnum longè ante Iustiniani tempora. Sic & Diuus Cyrillus non minus appositè in exemplum adducitur, qui erat Slauus & Slauicas literas inuenit quas Czurulica vocant. Testatur autem Cario, in bibliotheca Reuchlini Erfordiæ hætenus reperiri librum, Cyrilli scriptum contra Iulianum apostatam lingua & characteribus Slauonicis. Quapropter merito potest probari Miechouiensis sententia cum ea moderatione quę superius à nobis relata est. Non enim pugnant hæc: nominis Slauorum primam quidem mentionem factam esse à Procopio & Iornande, & tamen hanc gentem iamdudum antea suis gestis satis conspicuam fuisse. Sed quo res Polonorum in Slauorum historia magis conspicuę reddantur, sicuti supra de Gotthis fecimus, ita nunc Slauorum res gestas chronologicè & breuiter percurremus, vt postea lector recurrendo ad autores citatos latius ibi omnia cognoscat.

Casubii ante Christum.

Anacephaleosis historie Slauonicæ cuius prima pars est à Christo ipso ad aduentum Lechi in Poloniam: secunda à Lechi aduentu ad Caroli Magni tempora per annos ducentos quinquaginta.

Non commemorabo vetustiora. Incipiam ab Augusti temporibus, cuius ætate Strabo scriptum reliquit: Ultra Roxolanos aliquis habitet nescio.

50. Quæ Paulus scripsit gentium nostrarum faciens mentionem, hoc loco in memoriam reuocentur. Vide supra cum Augusti tempora describeremus.

73. Othonis Syluii temporibus cohortes & duces Romanorum à Roxolanis cæsos esse meminit Tacitus.

360. Iulianus vixit, in cuius exercitu Diuus Martinus militabat. Hunc fuisse Slauicę gentis tradunt. Et Cyrillum, tradunt scripsisse contra Iulianum lingua & characterib; Slauonicis, quod exemplar aiunt reperiri adhuc Erphordiæ in Bibliotheca Reuchlini. Ego tamen vereor ne hoc scriptum sit illius Cyrilli qui cum Methodio longè post Bulgaros prædicauit Euangelium. Moueor tamen ea re quod cōtra Iulianum dicitur scripsisse. Nam in operibus Cyrilli illius antiquioris extant scripta nobilissima contra Iulianum.

386. Diuus Hieronimus vixit hac ætate, quem hominem nostrę linguę fuisse affirmant, & quod Biblia nostra lingua verterit ex Hebræo, & genus literarum quod Bucuuica vocant primus tradiderit, sicut illas alias à Cyrillo czirulica.

420. Nostri antiquitatum indagatores adserunt historiam, quod Slauicę gentes duce Bardilo Dacos expulerint ex Dacia.

Iam venio ad illos ducentos quinquaginta annos ab aduentu Lechi ad Craci tempora, quos scriptores nostri tantum. Lec ho & Vissimiro tribuunt: reliquum gubernationis tempus Palatinis & aliquot regibus. Videtur igitur hic aliquomodo hiare historia, quem hiatum vt supplere queam, historia Slauonica nobis vten dum erit. Abolitis enim rebus Vandalorum, Gotthorum, Antarum, Burgionum, nomen hæserat in Slauonibus, idque potissimum ob confederationem illam populorum istorum, de qua in præfatione præliminari & modò diximus.

528. Prima mentio expressè fit circa hæc tempora à Iornande de reb; Gotthicis. Introrsum, inquit, Dacia est ad coronę speciem arduis alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, ab ortu Vistulę fluminis per immensa spacia Vinidarum natio populosa confedit, quorum nomina, licet nunc per varias familias & loca mutantur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. In quo testimonio Iornandis vtrumq; notare licet: Et quod Slauini origine Vinidæ seu Vandæ sunt ipsissimi, & ex ipsis nati, & quod præcipuas sedes habuerint ad caput Istu

Secunda pars historie Slauonicæ ab aduentu Lechi.

le ab utraque ripa, ubi nunc est Cracouia, nec aliunde à septemtrionali astro huc venerint ut quidam tradiderunt.

Agnoscent autem contrarium sentientes à Iornande ipsos Slavos Vinidas seu Vandalos dici, sed arte quadam plagam declinare volunt. Regerunt enim, ratione sedium, quas post Vandalum occuparunt, Vinidas ideo dici. At Iornandes significanter hinc dicit: Vinidarum natio ad Vistulam confedit, & eosdem qui confederant, non qui in eorum loca successerant Slavos dici. Adde quod Vandalii nostri ex Pannonia, ubi antea diu manebant, abierant in Hispaniam, non ex Polonia, licet hinc supplementa exercitus eos accepisse credendum sit. Non igitur Roxolani hinc vacuas sedes poterant reperire. Nam & cum Longobardis postea isti, qui hic remanserant dimicarunt, ut supra ostensum est. Sed addatur hic locus ille nobilis ex Procopio de bello Gotthico statim ab initio: Gotthica, inquit, gentes multae quidem & aliae prius fuerunt, quam nunc, omnium maximae ac potissimae Gotthi ac Vandalii & Visigothi, & Gepides & Sarmatae, & Melanchleni appellati (paulo autem inferius & Alanos Gotthicam gentem vocat.) Sunt & qui Geticas has gentes vocent, qui omnes nominibus quidem inter se differunt cetera conveniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flavi coma, proceri quoque & aspectu probo. Legibus item eisdem utuntur, & una lingua Gotthica appellata. Et ut mihi sane videtur, ex una omnes gente procreati. Sic ex utroque autore ambobus locis collatis rem planam habes lector.

Gotthicae gentes vocantur Vandalii, et lingua nostra Gotthica appellatur

532. De Slavorum veterum ingeniosa & insidiosa arte intercepti captivos, quod nostri vocant *iegykâ došlâc*, quae industria hucusque in hac gente viget, ex Procopio quaedam adiiciam. Cum Belisarius inquit, sollicitus esset, ut adipisci posset aliquem ex Gotthis nobilem virum, qui ei posset patefacere consilium Gotthorum, cuiusnam rei fiducia tam gravia bella tolerarent: id Valerius intelligens ex Imperatore, operam ei mox ea in re pollicetur. Esse namque sua in cohorte Slavinarum quosdam, qui vel angustiore rupe arbutouae delitescere consueverant, eoque pacto, ex hostibus quem vellent arriperent, cuius rei cum ad Istrum flumen, ubi sedes ipsi haberent, tum Romae in barbaros alios periculum factitassent. Belisarius itaque, cum sibi haec dicta perplacuisse, Valerio statim iniunxit, id ut negotii diligenter curaret. Tum ille delectum ex Sclavinis aliquem, qui corporis magnitudine multis praestaret ac robore, virque acerrimus esset, & ad eam rem peridoneus, ex hostibus aliquem comprehensum ad se ut deduceret misit, promissisque hunc oneravit, si modo factis id ex-

requeretur

requeretur. Sclavinus itaque ille mox abiens antelucano tempore, eum in collem euadit, in quo pro pabulo defecando quotidie certabatur, ibique humi prostratus ruboque & sentibus obtectus delituit. Tum simul ac dies illuxit, vir Gotthus quidam eodem adueniens herbas mox legere, nec ex rubo quicquam suspicari, quo ille integebatur, sed identidem subiecta in castra despicere, cauereque item, ne quis in se hostium adveniret. Tum repente Sclavinus exortus barbarum à tergo inuadit, complexusque medium & simul elatum Romanorum in castra mox intulit, Valerianoque in manus tradidit.

Ars et astutia Slavorum in comprehendis hostibus.

Addatur hinc & illa legatio Iustiniani ad gentes Slauonicas, qua hortatur eos, ut sedes veteres incolerent in Histria ad urbem Turrem Traiani dictam. Ex quo loco apparet, dudum gentes nostras habitasse in Illyrico ante Iustinianum. Sed vocatos fuisse non Slavos, nam nondum confederatio illa fuit ita celebris, sed Sporos. Expresse enim dicit, Antas illos & Slavos unam gentem fuisse, sed inquit, à priscis vocatos fuisse Sporos. Verba sunt Procopii: Quod quidam Rossos non inepte, id est, dispersos exponunt. Habet ne adhuc de quo dubitet aduersarius? Et describit tandem capita religionis eorum & politiam: Certe haec sunt non novorum hospitium: dicit enim libro primo statim ab initio: Is autem inquit, populus loca supra Istrum iam pridem incoluit, qui Antitani ab Appiano Alexandrino vocantur, & inter gentes vetustissimas & Illyriorum Dardanos & Lyburnos nominatur.

Ad Turrem Traiani sedes veteris Slavonorum.

Sporos cognomen Rossorum

530. Alia mentio Slavorum fit in historia, ubi pugnam de scribit Slavorum & Antarum ad flumen Istrum cum Hildibio illo bellicoso principe, qui in illa ipsa pugna cadit & Romanorum res collabuntur, ut postea nostri libere Istrum flumen transire & Romanos insanabilibus malis afficere inciperent. Verba sunt Procopii. Haec acta sunt quarto anno Iustiniani.

Conflictus Slavorum cum Hildibio.

547. Slavini Illyrios usque ad Epidaurum vastant. Epidaurus est in Graecia cuius Homerus vites laudat.

530. Slavini iterum Illyricum & Thraciam vastant. Procop.

565. Liuba & Lymba Gotthorum rex in Hispania regnat, & fratri postea regnum tradit. Haec ideo addo, ut quis fuerit status Gotthorum post accersitum Lechum in Poloniâ, intelligi melius possit. Istis etiam temporibus ille Belisarius victor iam senex & praesentio incurvatus Hunnos Graeciam infestantes vicit & cecidit.

585. Hoc tempore, id est anno regni Lechi tricesimo quinto Sclavini instinctu Hunnorum regis Chaiani, quem Caganum alii vocant, Thraciam diripiunt.

Slavorum iam dudum cum Hunnis amicitia.

594. Blondus dicit: Altera Sclauorum pars Mauricii temporibus in Dalmatiam, Illyricumque migrasse dicitur: qui verò manserunt, paulò post mutarunt nomina, & partim se Polonos, partim Boëmos nominauere. Hæc Blondus libro primo Deca. prima historiæ. Ex quo testimonio liquet, duas causas cōfederationis Polonos habuisse: Primam, quòd potentiores erant: Secundò quòd hîc Sclauorum domicilium erat, qui postea in Illyricum commigrarunt. Liquet & ex eodem loco istis gentibus vîtatatum fuisse commigrationes ex Polonia in Sclauoniam, & rursum ex Sclauonia in Poloniam, quod & Czechi Lechiq; ad eas oras aduentus comprobant.

Eodem anno Christi, Lechi verò quadragesimo quarto, Priscus dux Mauricii Sclauinos cædit. Musacium regem eorum (muzik nostri vocant) temulentum coepit in regia fratris funus peragentem.

595. Sequenti anno Sclauos Sorabos qui cum Czecho fratre Lechi Boëmiam occupauerant, Thasillo Bauarus vicit, Tritheimio id referente. Hæc iam propius accedunt ad res Polonorum & Boëmorum.

600. Gregorius cognomento Magnus, eius nominis primus, Pontifex maximus qui aliquanto post Iustiniani tempora Mauritio imperante post sexcentimum annum à Christo nato Ecclesiæ præfuit, ita scribit ad Episcopos Istriæ: Equidem de Sclauorum gente, quæ nobis imminet & affligor vehementer & turbor. Affligor in his, quæ in vobis iam patior, conturbor, qui per Istriam iam in Italiam intrare coeperunt. Hoc etiam tempore controuersia illa de titulo principatus in ecclesia inter Gregorium Magnum & Ioannem Constantinopolitanum Pontificem excitata fuit. Nam Ioannes cum audisset Gregorium dici vocariq; Magnum, ipse se primatem supremumque voluit nominari.

610. Sclauini Boëmici & Polonici Garibaldum filium Thasilonis, qui iam mortuus erat, ad Moguntum vicerunt & regnum eius vastarunt. Diacon. scriptor. Hæc acta sunt Vîlsimari filii Lechi temporibus anno septuagesimo post aduentum Lechi & Czechi in eas regiones. Phocæ verò Imperatoris septuagesimo.

641. Sclauini regnum Austriæ (sic enim tunc Austriam vocabant,) infestant, & Sigibertum eorum regem profligant. Sed postea anno sequenti à Dagoborto nostri Sclauini & Vinidæ seu Vandalorum reliquæ victi sunt. Saxonum enim exercitu adiutus erat Austriacus. Ob rem prosperè gestâ quingentos boues eis loco stipendii remisit. Thrithe.

650 anno,

650 anno, hoc est, temporibus Craci, Sclauini Italiam inuadunt & cum Aione principe & Rodoaldo Samnite vario Marte dimicant.

658. Constans Imperator nepos Heraclii contra Sclauinos orientales exercitum ducit, eosque magnis incommodis afficit. Annalium.

680. Bulgari Sclauicæ gentes, quarum & Iornandes iam suo æuo meminit Thraciam inuadunt, & Imperatorem tributa dare cogunt. Hos Vulgaros magis propriè debere dici quidam tradunt, eo quòd à flumine Volga orti prodierint.

680. Anno Christi, statim ante Craci tempora, in sexta Constantinopolitana synodo celebris Sclauorum metio fit, in suggestione actionis quartæ: Expectauit, inquit, totius concilii seruilis nostra suggestio omnes adiuuare, ne si tantum pars, quod ageretur, agnosceret, partem lateret. Maximeque quia in medio gentium tam Lōgobardorum quàm Sclauorum plurimi cōfamulorum nostrorum esse noscuntur, qui de hoc curiosè satagere non desinunt, &c. Apparet ex hoc loco Sclauos adhuc illo tempore auersatos fuisse imagines. Nam ad illud concilium quod pro imaginibus plurimum elaborabat, verebantur accedere, ne ad subscriptionem cogerentur. Hæc sub ipsum tempus Craci & vrbs Cracouiensis foundationem acta sunt. De prerogativa illa, quod intercedente Cyrillo & Methodio Sclauis Sclauonica lingua sacra peragere concessum fuit, annotant & Chronologi nostri.

689. Iustinianus secundus Bulgaros aliosque Sclauos bello aggreditur, & cum alias gentes Sclauicas profligasset, à Bulgaris fugatur, ac vix fuga salutem acquirit.

707. Iustinianus auxilio Bulgarorum regis Terbellini imperium recepit & regnat. Iornandes autem Bulgaros Sclauos vocat. Et Suidas de Sclauis. κλαβικον ὄνομα τὸ περὶ τὴν Ἰστρίαν. Ibi enim & Bulgares tum erant.

713. Bulgari totam Thraciam populantur, Constantinopolim ad auream portam vsque omnia deprædantes. Securi tandem domum redeunt. Rectè ergo recens Chronologus Polonicus exclamat: Tunc, inquit, verè dicebantur Sclauaci ob res præclare gestas, at nunc inquit, Slabaci potius possunt dici, id est, imbecilles, minimeque potentes. Annal.

718. Circa hæc tempora defecit regnum & nomen Gotthorum in Hispania, & Austurum regnum coeptum est vocari, occasionem præbentibus ad eam rem moribus obscenis & turpibus regum Gotthicorum. Iam enim in Hispania mores degenerant. Vnde

Reges Gotho-
rum defecerunt
hoc tempore,
id est, regnan-
te Crato apud
nos.

Humoriam ad-
uentus.

rant. Vnde Rodericus ultimus Vestgotthorum nostrorum in hispania rex, Iuliani comitis & legati filiam cum stuprasset, à Mauris à Iuliano sollicitatis bello in acie occiditur. Hoc etiam tempore Muchauia Saracenus Christianorum prouincias infestat.

744. In Pannonia cum Suatoplugo rege Poloni sedes fixerunt. Inde Panorum nomen est nobilitatis Polonæ. Rectè autem Carion de Pannonibus dixit: Pannonia olim Pæonia dicta. Estque nomen hoc, inquit, vetustæ nobilitatis indicium. Circa eadem tempora Hunni septem itineribus, totidemque exercitibus è Scythia egressi Pannoniam Attylæ titulo repetunt.

748. Vuratislaus Boëmiæ rex circa hæc tempora regnavit. Nomen eius à Slauis est dictum, sicuti & Polonici reges affectabant omnium maximè sic vocari. Inde nomina regum Poloniæ Boleslavv, Chabriboleslavv, Waclavv, Wladislavv. Alii verò heroes Polonici, Zalislavv, Iaroslavv, Bretislavv, Miroslavv, Boleslavv, Przybislavv, Zaslavv &c. Nam Polonici principes præcipui tutores confederationis illius esse volebant, ideo honoris causa illo nomine libenter se insigniebant, à qua dictione etiam nobiles Poloni *slachice* vt quidam volunt vocantur. Sicut enim Carion de Pannonia dicit: Pannonia est vetustæ nobilitatis indicium: ita quoque nostræ nobilitatis decus in Polonia florebat. Vnde *slachice* ab eadem Slauorum denominatione veteribus est dictum. Sluaci autem dicebantur, quod famam maioris facere soliti erant quàm aurum, argentum, & quæque preciosiora: vel quod pactorum cõuentorumque custodes erant fidelissimi. Hinc phrasis est vtitata nostris *Agaia Cjech slowo dzierżel*.

759. Constantinus Slauinos penes Macedoniam subegit. Dicunt autem Oratores regum Poloniæ qui ad Turcam mittuntur, multoties audiuisse se à Slauis illis qui circumcirca Constantinopolim degunt, quod affirmant, se non aliunde eò venisse, sed ibi antiquitus mansisse. Ideo narrant se esse Venetos, vel Paphlagonas veteres. Indè fit quod in Turcica domo lingua Slauonica passim hæcenus vtuntur. Sicuti olim apud Aegyptios Soldanos temporibus Malmaluchorum eadem vti sunt Aegyptii.

760. Constantinus à Bulgaris victus nobiles multos amisit.

763. Bulgari occisis principibus Zeletim ducem faciunt, qui grati bello à Constantino victus à suis occiditur, & Paganus ei sufficitur. Annal. Constant.

774. Imperator dolo Bulgaros inuadens magnam in eis cædem facit.

775. Imperator Bulgaros classe inuadens naufragium passus inglorius

inglorius recessit Annal. Eodem anno Thelericus Bulgarorum rex, astu proditores suos ab imperatore expiscatur, quos vbi cognouit, medios secuit.

784. Stauratius Patricius Slauinos in Thessalia & Græcia subegit.

789. Carolus nondum Magnus nec Imperator dictus Slauis Bohemicis, qui Vilzi dicebantur, bellum infert, eosque conditionibus quibusdam iuris sui facit. Abbas. Hic idem paulò ante Magdeburgum Germaniæ nobilem ciuitatem ampliat, & hoc nomine donat, cum antea Parthenopolis diceretur. Ferè etiam istis temporibus Leo coronam Imperatoriam ex ecclesia Constantinopolitana cum raperet, & capiti imponeret, subito in capite eius enati carbunculi, & mox febre accedente valida, morte moritur. Hæc in annalibus Constantinopolitanis narrantur, qui ad annum hunc 814. perducti defierunt. Ex hac igitur historia aliquomodo interregna illa in historia Polonica possunt fârciri. Nam istæ narrationes collatæ cum historia regum Poloniæ, statum rerum nostrarum qui tum fuerit tam cum orientalibus, quàm cum occidentalibus Imperatoribus, illustrat & declarat.

LIBER QVINTVS,
in quo comprehenduntur ea quæ acta
sunt in his terris à temporibus Caroli Ma-
gni, ad Otthonem Magnum.

P R O O E M I V M.

Continetur in hoc libro historia Regum Poloniæ, qui interiecti sunt inter Caroli Magni & Otthonis Magni tempora. Dixi autem supra, hunc omnium aptissimum ordinem ad memoriam iuuandam & fastidium ex lectione leuandum. Imperatoribus enim regnantibus qui Magni dicti sunt, magne aliæ mutationes in Rebus publicis eueniebant, vt iam dictum est. Sic Carolo Magno imperante, Imperium Romanum translatum est à Grecis ad Gallos vel Francos, quod sanè absque magnis motibus fieri non potuit.

LESCVS SECVNDVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo nato

4765.
804.

Comprehendere volens in compendio historiam Lesci Secundi, primò dicam de eius electione & inauguratione, mox quomodo se gessit in bello, tertio quis fuerit tempore pacis: quarto de eius exitu & morte, b quinto

*Methodus in
describendis re-
bus gestis sin-
gulari regum.*

quintò mores, & ingenium eius exponere vtile erit. Hanc enim methodum hæcenus seruavi, & deinceps seruabo. Lescus igitur mortuo eius nominis primo, ad præcludendas occasiones rixarum de principatu, inuentum fuit nouum genus electionis, nouum quidem genti nostræ, sed apud exteros non inusitatum. Nam apud Persas cum Cyri regis stirps defecisset, inter Satrapas septem pactum fuit, vt cuius equus primùm hinniret, is in regem eligeretur. Itaque Dario ex præfixa lege regnū obuenit, eo quòd equus eius primò hinniuisset. Cum enim suo magistro equorum modum futuræ electionis narrasset, eumque, vt arte & industria se iuaret, hortatus esset, astutus Persa in eodem loco huic rei destinato de nocte equum equæ admisit. Ita dilucescente die equus Darii cum candidati processissent in campum, desiderans equam, primus hinnuit. Hoc forsan exemplum Poloni imitantes inter se fanciunt, vt duo equi duorum candidatorum in campum educantur, & vtrius equus cursu alterum superet, ille in regem eligatur. Res quidem periculosa initio visa est, negotium tanti momenti fortunæ et alegg committere, sed tamen ad sedandos & sanandos ambitiosorum animos valde apta. Itaq; ad condictam horam & locum educuntur equi extra urbem, Pradnicium versus, vbi & meta procurrentibus designata fuit. Agminatim spectatum vtriusq; sexus homines vrbe sese effundunt. Incitati sunt à carceribus equi. Sed Lescus consilio dolum adhibuit. Stylos namque ferreos sabulo inspergens, quæ equus antagonistæ currere debebat, abdiderat, vt quamuis cursu velocior esset, inter procurrentem subinde impeditus retardaretur. Ipse prudentem insecsores habuit, quem ante submonuit, parafacto consilio, vt via, quæ libera erat à stylis, equum duceret. Arrisit ergo fortuna Lescus, vt equus eius prior, metam attingeret. Sed mox subdolum consilium in eius caput recidit. Nam, detecta fraude, statim trucidatur. Non enim antiqui moris Poloni vafros ingenio, regali fortuna dignos existimabant, sed qui probitati prudentiam fortitudini animi iustitiam aptè cōiunxisset, hunc demum tantis honoribus aptissimum statuebant. Ne autem plebiscitum illud, in quo electionis illius formula continebatur, prorsus irritum fieret, eligunt regem quendam, cui nomen etiam Lesci imponitur, hominem plebeium & priuatum, qui tantum spectaculi causa vrbe exiuerat, cumq; illud par candidatorum cursu equorū decertaret, ipse quoq; per iocum pactus cum socio, vter ipsorum rex esset, pedum cursu incitatus apud proceres obequitantes decertabat. Commendabant hunc Lescum dotes corporis, videbaturq; eis alter Hercules aut maxim⁹ Imperator. Nam non modò

Lesci dolum.

pedum cursu socium cum quo pactus erat vicerat, sed etiam equites illos feriò contendentes cursu pedum. adæquarat, præterea opinio probitatis, prudentiæ, & animus nequaquam vilis & humiliterpens eum cōmendabilem reddebant, quæ omnia accuratè contemplantib⁹ vel ipsa lineamenta corporis in eo significabant. Adde quòd ipse primus dolum illum alterius Lesci deprehendens, nihil tale subesse putantibus detexerat. Igitur magno consensu & applausu cunctorum ordinum, sed potissimum plebis, quòd ex plebeis oriundus erat, res salutatur, Lescusque vt dictum est, nominatur. Euectus ad hos honores, dedit omnem operam ne opinionem de se conceptam falleret. Nam iustitiam cum probitate coniunxit, adeuntibus facilem, egentibus liberalem se præbuit, & si quos potentiorum vi & iniuriis premi audiret, statim se acerrimum vindicem, nisi ad saniores mentem redire vellent, interponebat. In cultu & victu corporis non fuit nimius, nisi si quando in publico dare aliquid splendori atq; maiestati cogebarur, maximè exterorum hominum causa. Vt tamen prioris fortunæ non obliuisceretur pannos illos foelices & laciniæ tunicæ, qua olim vsus fuerat, præ oculis sibi appendi iussit. Quid multa? Nihil iuris in eum prius habuit illud vetus dictum. Asperius nihil est humili, cum surgit in altum. Cumq; durius bellum sibi instare cum magno Imperatore, & peritissimo rerum bellicarum præuideret, omnem dedit operam, vt militem sibi exercitissimum peritissimumq; rei militaris redderet. Proinde quando ei aliquid ocii à rebus seriis dabatur, id in exercenda iuuentute consumebat. Martium campum exemplo Romanorum instituit, ibiq; varios ludos militares & simulachra conflictuum, qui in bello accidere solent, edebat. Quoq; hæc maiore cum alacritate animorum agerentur, decertantibus honorifica præmia proponebat, quæ ipse in medio residens veluti agonothea liberali manu singulis pro meritis distribuebat, neminem suis laudibus defraudando. Intelligebat enim optimus princeps fundamentum rei bene gerendæ in eo potissimum esse situm, si militem legionarium, non tyronem neq; gregarium, aut agrestium turbam in aciem produceret. His igitur eius virtutib⁹. planè regiis, Bohemi etiā inuitati, honores ei regios, modò non dedignetur, decernunt, precibus etiam additis. Quibus de rebus vbi ad Carolum Magnum perlatum est, audiens tantam huius regis virtutem, tâtaq; Bohemorum erga eum studia, veritusq; eius potentiam, bellum ei ad Saxoniam fines confestim indicit, contraq; eum Carolum filium cum exercitu præualido mittit. Sed Carolus cum reperiret, hostes & ducem exercitatum, & exercitum

Lescus secundus.

Lescus memor prioris fortunæ.

Expedicio Caroli Magni contra Polonos.

Polonorum
propensa vo-
luntas erga Ro-
manos Impera-
tores.

instructissimū habere, non ausus est praelio decernere reque infecta peruastatis modò finibus, inglorius domum rediit. Referunt quidam Lescum hunc in ea expeditione occubuisse. Sed isti nullius auctoris idonei testimonio id probant, nisi Abbatis. At Lechonem ille vocat, qui iam dudum mortuus fuerat. Refert tamen Sabellius Slauorum, Polonorum, & Bohemorum legatos Imperatori cum muneribus Aquisgranum tum occurrisse. Nam maiores nostri haud dubiè ea prudentia & modestia præditi erant, ut licet fines suos constantissimè propugnarent, tamen Imperium Romanum Dei opus esse agnoscerent. Nec iudicabant felices illos futuros, qui temerè manus nouandis rebus iniicere vellent. Interim potentiorum principum, si quando arrogantius impeterentur, vim vi repellebant, Marobudi illius, regis Marcomanorum ex Quadis seu Sarmatis oriundi exemplum imitari, qui Augusti temporibus florebat. De quo sic Velleius Paterculus memoriæ prodidit: Marobudus genere nobilis, natione magis quam ratione barbarus, finitimos omnes domuit bello, aut conditionibus iuris sui fecit. Disciplinæ militaris exemplum ad formam Romanorum retinebat. Aduersus Romanos sic se gerebat, ut bello eos non laceraret, sed tamen ostenderet si laceraretur superesse sibi vim, voluntatem & facultatem resistendi. Hæc acta sunt ab hinc annos circiter 787. postquam Imperii honores ad Gallos seu Francos transferri coeperant. In eadem enim tempora incurrit ingressus Caroli Magni Romam qui à Pontifice ad templū euocatur. Cumque in illa solennitate ducibus comitibusque assistantibus in throno confedisset, ad orandumque se comparasset, à Pontifice Leone nil sperante tale Carolo, renunciatus est Imperator Romanorum, choro acclamante: Carolo Augusto à Deo coronato Magno, & pacifico Romanorum Imperatori, vita & victoria. Dicitur Imperator offensus ea re respondisse: Si hoc sciuissem, nunquam in templum venissem. Volebat enim Imperator testatum, se ius imperii adeptum esse, non liberalitate Pontificis, sed iure belli, & quod per transactionem cum Imperatoribus Græcis ius omne in eum deuolutum esset, Græcis omne ius suum, quod in Imperium occidentis habuerant, Carolo concedentibus.

L E S C V S T E R T I V S.

Anno ab orbe condito 4722.
Anno à Christo 810.

L E S C V S Tertius filius Secundi Lesci in nomen patris & regnum successit. Multa hic bella cum finitimis gessit, ac cum Imperatore Carolo præsertim. Qui cum audisset, quod

quod ex pactis & formula confederationis, cuius supra meminimus, gentes linguæ nostræ veluti conspirantes contra eum adornarent bellum, ipse quoque pro remedio ad id ipsum, quo petebatur, confugit. Ideoque inter illa tria regna celeberrima, hoc est Italicum, Gallicum & Germanicum, foedus similiter conficit, ut ita conspirationi conspirationem, & confederationi confederationem opponeret. Itaque in tribus locis ferè eodem tempore grauissimum exoritur bellum, sed omnium maximum in Pannonia, quod octo annis durauit, ita ut Caroli exercitus isthic consenuisse dicatur: ad extremum reliquæ eius in Transsylvania domicilium sibi delegerunt, ibique sedes fixerunt. Horum esse posteritatem Germanos illos, qui in Transsylvania visuntur, plerique putant, ut affirmat prior editio Carionis, sed recenter editus Carion negat, potiusque eos esse posteritatem Gothorum illorum vetustorum ex coniecturis docet. Sed eo consilio hoc facere videtur, quod priorem sententiam mutauit, ut videlicet cunctis probatum faceret, id quod de veteri Germania ad Pontum Euxinum promulgare voluit. At omnes scriptores quicunque Gothos à Getis ortos esse tradunt, contrarii sunt huic sententiæ. Sed de rebus istis iam superius aliquoties disseruimus. Redeo iam unde digressus sum. Dum igitur vtrinque magno animorum ardore administratur bellum, aduenit & ipse Lescus adiutum suos gentiles Slauos, collatisque signis, ut Dlugosus refert, prosperè dimicauit. In istis enim bellis semper nomen Polonorum cæteris celebrius fuit, quos velut præcipuos in hac confederatione alii socii esse volebant. A celebritate autem huius foederis manauit mos ille, ut Polonorum reges, Boleslavi, Mecesslavi, Venceslavi ab istis Slauis nomine composito denominarentur. Secundum bellum Carolo Magno fuit cum Sorabis ad Albim & Salam gente Slauica, quod vario Marte administratum fuit, nec tam facile finitum. Huc enim spectant peruaustationes & depopulationes, quæ secutæ sunt, quarum meminerunt scriptores. Blondus dicit & Bonfinius, eo tempore Albi & Sala fluuiis præsidia contra Sorabienses Slauos (sic enim loquitur) à Carolo Caroli Magni filio imposita fuisse viuentem adhuc patre. Vitichundus etiam bellorum meminit, quæ Francones Turingii & Saxones cum Slauis eius regionis incolis eodem tempore gessere. Sic & Crantius & alii. Einhardus autem Caroli Magni alumnus scribit, quod tum temporis Sala fluuius Turingios à Sorabis qui & ipsi Slaui erant, diuidebat. Carion verò volens ostendere Sorabos reliquias esse Sarmaticæ gentis, etymon nominis Soraborum à nomine Sarmatiæ deriuat. Videntur igitur Vendæ isti Sorabi, &

Caroli confederatio contra confederationem Slauonicam.

Prima editio Carionis cum posteriore pugnat.

Secundum bellum Caroli Magno.

b 3 rabi, &

rabi, & Vilei adhuc cum Gothis ante Augustum eò processisse, & oram illam ad Albim subegisse. Vide Trithemium de bellis Gothorum ante Christi aduentum cum Saxonibus, aut cum Marobudo qui fuit genere Quadus, qui Senones, Augusto regnante, & alias nationes ad Albim armis & conditionibus iuris sui fecerat, interim Rhenum versus Sueuis, vt Suetonius narrat, ab Augusto translatis. De Marobudo vide Strabonem & Tacitum & Paterculum. Nam cur Dion Vandalicos montes vocasset ex quibus Albis oritur, si negatur Vandalorum istuc fuisse sedes? Tertium bellum eiusdem gentis Slauorum, exortum fuit eodem regnante Carolo Magno, ad Orientem cum Nicephoro primo, Orientis Imperatore, quo tempore etiam Bulgari & ipsi Slau Mysiam deuastarunt, exercitus deleuerunt, Imperator ipse necatus est, & amputato eius capite, cranio pro poculo ad bibendum vsus est Bulgarorum princeps. Missa erant etiam eò auxilia à Polono. Nam certatim cuncti Slaui tum temporis contra Imperatores laturi suppetias, tanquam ad extinguendum commune incendium vndique accurrebant. Non deterruit eos itineris longitudo, ac perinde eis erat ex Pannonia Constantinopolim ducere exercitum atque Occidentem versus ad ostia Albis, vbi Sorabi intrepido animo Carolo se opponebant. Redeo iterum ad res Polonorum. Lescus complures filios reliquit, exq; legitima vxore Popielum suscepit, penes quem summam rei esse voluit, nec prius cæteris possessiones attribuit, donec sacramento adaeti promiserint ea omnia, quæ pater de Popielo & vniuersa herciscunda sua familia statuisset rata & firma se habituros, nec nouis dissidiis eius regnum turbaturos aut interpellaturos. Quod vbi illi fecerunt, ad hunc modum inter eos partitus est provincias cum vrbibus.

FORMA DIVISIONIS PROVINCiarVM INTER
FILIOS LESCI TERTII, QUÆ DIVISIO RVINAM FECIT
MAXIMAM SARMATICI DOMINII.

Serbia celsit laxæ. Mysia Vladislao. Zgorseletia, quæ nunc Brandeburgum est, Præmislo. Bogdano, Rugiani, Pomerani cum Calsubiis. Vlsimiria Vlsnaro, olim à Lechi ædificata filio.

Lipa nomen arboris cum sit, prorsus miramur, quomodo flumini illi quod Rhenum est versus, inditum fuerit. Sed & Mysiæ vrbis celeberrima, quam nostri Lipsko vocant, eandem cognominis sui naturam & originem referre videtur. Si autem hæc incredibilia esse videntur, etiam illa videri debent quæ de Dais, Sais & Carmanis à scriptoribus Germanis memoriæ prodita sunt: pari enim fundamentum nituntur. Nam si ideo veterem Germaniâ ad Euxinum

Lescus diuidit
inter filios, e-
gnam.

Sais, Dais,
Carman.

Asiam versus excitare licet, quod ab Herodoto ea de ora loquente mentio fit istorum nominum, certè Lechus Lecho & Lipa Lipæ ita syllabis & literis est cõformis, vt Dani Dais, Saxones Sais, Germani Carmanis, nec vtrisque fucus historicorum deerit, cum Berofus Sauromatarum fines vsque ad Rhenum, cuius ostia Lech vocant Germanicè, proferat. Sed quæ in statu coniecturali versantur, non sunt commiscenda cum iis, quæ de limitibus Imperii Sala & Albi temporibus Caroli Magni Blondus, Bonfinius, Vitichundus, & istis antiquior Einhardus Caroli æqualis memoriæ prodiderunt.

Argumenta
quæ ab etymo-
nominem pe-
tuntur quo in
loco sunt habenda.

LESGI TERTII CONSILIVM IN DESIGNANDO
SVCCESORE, EX DLVGOSO.

Ex filiis Popelum in spem principatus liberaliter educatum successorem sibi viuens designauit, cæteris sacramento vt Popelo parerent adaetis. Occidentalem et maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios ad Oceanum Sarmatias spectantem inter eos partitus est (alii vocant Oceanum hunc Germanicum) illud verò mare ad Iodanum, Oceanum Sarmaticum: sed quomodo Oceanum hunc vocent ipsi viderint. Nam Oceanus, qui non ambit continentem, Oceanus non est.

POPELVS SENIOR.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo

4780.
815.

HÆ autem provinciæ quomodo postea Germanicæ ditionis esse coeperint, & quo pacto à Polonorum regno auulsa & abrepta sint, inferius per occasiones dicemus. Sed certè ignauia successorum in causa fuit, quod Popeli filii Lesce exemplo mox comprobatum est, qui de se iudicio patris & expectationi minimè satisfecit. Nihilq; memorabile prorsus præstitit, nisi quod sedem regiam Cracouia Crusficiam transtulit. Oppidum illud est situm in ora Cuiaviensi inter paludes ad lacum Goplo. Cuius instituti multæ causæ referri solent. Sed illa potissima fuisse creditur, quod homo meticulosi & desidis animi quæ fuit antrum, vbi remotior ab Hungaris & Germanis, remotior à fratribus, à quibus sibi cum primis metuebat, securius viueret, & à negotiis Reip. alienatus indulgeret ventri, & iis, quæ sub ventre sunt. Sed non diu animi proposito frui concessum ei fuit. Priusquam enim ad illam amplitudinem honorum euectus est, & fratribus visendi sui copiam fecit, in morbum incidit, ac ita demum non longe post lenta ægritudine & solitudine conseruandæ vitæ consum-

Sedis regis
translatio.

tus est. Vsq̃ue adeo nihil est durable in hac caduca & mortali vita. Verè igitur eum alloquitur Poëta noster.

*Succesisse etiam patris te laudibus equum.
Non tantum vitijs Imperioque fuit.*

DE MORB POPELI SE EXECRANDI. EX MIECHOVIENSIS HISTORIA.

Morem se execrandi habuit Popelus vt sapißimè huiusmodi verba pronuntiaret, ô vtinam à murib⁹ corroderer; quod quanquam non ipsi, filio tamen eius accidit, vt referunt scriptores.

POPELVS IVNIOR.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo

4792.
830.

Popeli iuueni-
nis aras.

Privata eius
vita.

Publica.

Persona Pope-
li distorta.

Iustis funeri Popeli senioris persolutis, iunior concordii optimatum suffragio & patruorum assensu in regem eligitur ac inauguratur, datoque & accepto iureiurando rerum potitur, cunctis ipsi se subiectos fore promittentibus. Et verè quidem dictum est: Non domus dominum, sed dominus domum cohonestare debet. Sed Popelus Cruscium ignobile oppidum inhabitans vita sua etiam ignobili⁹ reddidit. Statim enim primum iuventutis florem nequicijs contaminavit & ingluvie. Designati ei erant tutores, sed puer perditissimus arbitratu suo viuendo iugum eorum mox exculsit. Nihil iuuit eum autoritas procerum ei adiunctorum. Hæc conciliauit ei vxorem, sed remedium cessit ei in deterius. Nam quæ ante vitia contraxerat permanserunt, & quorum adhuc expers fuit, veteribus noua adiecit: compotatio, choreæ, crapula, amplexus puellarum, cum æqualibus consilia capere, in multam diem stertere, hæc iamdiu ei in vsu erant: porro auaritiā, fastum, crudelitatem hæc ab vxore Germana primum didicit. Adeoque prioribus suis quasi priuatis vitijs publica etiam addidit. Decreta & honores vendere, distributiuā iustitiā suscipere; habere, quos videbat conformes suis morib⁹, magistratus commendare, dignos & idoneos præterire, crudelitate principatum sibi stabilire moresq; isti in vsū ita iam abierant, vt, qui secus sentiret, ab assentatoribus aulicis pro turbatore haberetur. Hæc autem omnia faciebat, vxore in eo vitia alēte & quotidie nutriente. Cum autem in eo præter has animi labe, etiam deformitas corporis appareret. (Fuit enim distorta facie, raro capillo, imberbis, improbo aspectu) ipsa vxor eo despecto ad augendam rem priuatam sese conuertit. Omnia munia regia ad se callidè & sensim attraxit, ita vt maritus rex quidem nominaretur, & pro rege se gereret: sed

iustitiæ

iustitiæ administratio, fisci potestas penes vnam mulierem esset. Ideo vsus iam obtinuerat in aula eius, vt emergere nemo posset, qui vera virtute niteretur sed adulescentes, mimi, histriones, com-
*Mores aule
Popeli deprauati.*
potores, lenones, vnicè ab eo colebantur. Indies autem iis vitijs in ea muliere inualescentibus cum Popeli patruī & alii boni viri ægerrimè talia ferrent, eiq; sese opponerent, creauit eis pericula, quodq; peius est, nouum & adhuc in Polonia inauditum consilium de tollendis eis aggressa est, vinumque veneno medicatum eis propinat ac ita eos enecat, idq; non modò consentiente, sed etiam adiuuante, pro scelus, marito.

DE MORTE POPELI ET VXORE EIVS A MVRIBVS ASSUMPTIS EX ALIQVOT HISTORICIS.

Quanquam autem liuores corporum, & effusa præcordiis viscera, manifestum veneni indicium faciebant, nemo tamen indignum optimorum principum interitum apertè deplorare ausus est, metu tyranni. Sed non finit multa esse diu diuinum numen scelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures inusitata magnitudinis, impium parricidam cum scelerata vxore atq; liberis fugientem cum horrendis sibilis quoquo versus per aquam flammamq; persequuntur: nec claustra prosunt aut abigentium satellitum præsidia. Ad extremum diffugientibus omnibus absumptis prius filiis, deinde vxore, postremus ipse infelix miserabiliter lenta morte consumitur in arce Cruscicia. Ita non in casum ceciderunt patris eius imprecationes. Iuxta illud Poëtæ.

*Est Deus est scelerum vindicta & pena malorum
Vnde putes minime posse venire venit.*

Hæc euenerunt circiter annum 830. Vt autem priuata illa delicta priuatæ poenæ, sic publica publicæ sunt secutæ. Non enim hæsit in iis, quæ commemorauimus ultio Dei, grauiora sunt secuta: pestis famæ & istis adhuc deterius interregnum turbulentissimum, quo non modò res Polonorum, in deterius verti cœperunt, sed vniuersæ Reipub. Slauorum, status à summo illo culmine ad imum procumbere & labi cœpit. Nam mox deinde orientalium Slauorum exercitus trecentorum millium, vnâ cum duce vel rege eorum Suedislao victus est, & rex ipse à Borsinis oppressus fuit. Bulgari quoque, qui & ipsi Slauorum gens erant, per id tempus, aut non ita multò post à Basilio Orientis Imperatore magno prælio debellati sunt, & nouo crudelitatis exemplo, si modò in historico fides non desideratur, quindecim millibus captiuorum oculos eruit, in singulis tantum centurijs vno monoculo relicto, qui sociis reuertentibus ad suos vnde venerant, dux itineris & monstrator viæ

*Nam ter inie-
cto igne propel-
lere eos vole-
bant aule ser-
uantes, sed non pore-
rant.
Narrat Mie-
choviensis Ar-
nolpbus rex
Gallie consimi-
le quid olim
passum fuisse.*

*Slauorum Res-
publica quan-
do capis colla-
bi.*

*Basilij Impera-
toris crudeli-
tas in Slauos.*

tor viæ esset. Hæc in oriente acciderunt. Ad occidentem verò, Historico Mutio referente, inter duces Polonicæ siue Slauonicæ gentis, filios existimo Lescii Terti, quibus ad Albim flumen possessiones pater attribuerat, ciuilia bella secuta sunt, ita ut postea de principatu contendentes cum summa infamia Slauicæ gentis arbitrio extranei principis Ludouici Pii Caroli Magni filii rem totam subiecerint, coramq; eo strepitum iudiciorum experiri non erubuerint. Sed illa, quæ dicta sunt de Slauorum calamitatibus ad orientem posteriora fuisse existimo. Tempore nimirum interregni, de quo mox dicemus, aut regnante Piaso, hoc est circa annum 860.

Slauorum occi-
dentiæ in dissi-
dia.

INTERREGNUM.

Interregnum hoc longius fuisse prioribus existimo. Durasse enim illud supra vigesimum sextum, vel septimum annum opinor. Nec difficile est coniectare deficiente rege, quæ & quanta mala statim obrepserint. Nam præter alia detrimenta, quibus hæc Respub. affecta est, illud sane non postremum fuit, quod inter se neminem inuenirent cum autoritate, cui concederent controuersia illius decidendæ munus, quæ inter Principes suos Germanos oborta erat. Igitur Francofurtum vsq; proficiscuntur utq; causam cognosceret, Imperatorem appellant. Interim Germani ipsi nacti occasionem dum pro se quisq; ageret, fines carpere, prædas agere ex ipsis non desierunt. Quibus malis fatigati ac ferè non consumpti Poloni indicunt Crusficia comitia, ac tandem ut modus malorum illorum inueniatur, inter se deliberant. Sed ambitiosis magnas post se trahentibus factiones, utque diutius interregni licentia possent abuti, rem totam corrumpentibus, infecto negotio disceditur. Duplicatur igitur malum, & prioribus maiora damna accumulatur. Quibus visis ii qui melius sentiebant, penè obtupefacti diutius hæserunt, donec ab infirmis mediocres, & à mediocribus sublimiores partim probris, partim minis impellerentur, & extimularentur, ut priuatorum compendiorum obliti de creando quamprimum rege absq; mora consultarent. Itaq; necessitate compulsi comitia rursus eodem in loco id est Crusficia indicunt. Non deerant & tum maleuoli pestes Reipub. qui obliti communis parentis suæ, Reipub. inquam, secum minimè expendebant, quod publicis commodis neglectis, etiam priuata ægrè sustentantur. Et perrexissent haud dubiè isti vltius inflare simplices, & extendere in longum consultationes, quæ in medium adferebantur, nisi Deus præter opinionem ad eligendum Piasum

Præuata studi-
a remore in-
terregni.

dum Piasum hominem plebeium mentes fluctuantium extimulasset. De qua re iam nobis dicendum erit. Quod autem non ita cito, ut boni viri desiderabant, electus fuit rex, haud dubiè irascens peccatis supremi numinis potentia obstitit. Sed alia propior causa non latebat, prudētiores, nimirum, quod modum eligendi futuri regis in promptu non habebant, qui modus quoniam hæcenus per septingentos hosce annos non est inuentus, licet aliquo modo delineatus, profectò peccatis nostris imputandum est. Et sæpius bonos viros audio querulis vocibus deplorare hanc nostram incogitantiam & securitatem, qui experientia edocti sapere tamen nolumus. Nec videmus grauissimam iram Dei nobis hæc de causa impendere, quam veluti in vagina patientissimè diu reconditam habet.

Causa cur tar-
dè & difficul-
ter regem ele-
ctiones perfici-
antur & absol-
uantur.

PIASTVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo.

4804.
842.

Rebus Polonorum laborantibus & ad interitum spectantibus Deus Optimus Maximus succurrit, datq; regem illis oppidanum illius ciuitatis, nempe Crusficia, cui nomen fuit Piasus. Pater eius fuit homo tenuis fortunæ admodum, nec reperiebatur quisquam hominum, qui crederet, aliquando limen ædium eius tantos honores potuisse intrare. Et certè quicquid euenit, Deo est imprimis acceptum referendum, sed si vltiora respicias, hospitalitas cum liberalitate ei viam patefecit, ut sententia cunctorum idoneus ad capeßendos fasces amplissimi regni iudicaretur. Cum enim esset homo priuatus non modò obuios quosq; placidè & peramanter in ædes suas prensando recipiebat, sed etiam optimatibus ædes & penus eius patebat, hoc verò cum alias tum maximè, quando comitia causa eligendi regis celebrabantur, faciebat. Comprobauit autem Deus tribus signis eius regnum: PRIMVM signum fuit miraculum non vulgare. Nam cum ex ingenita bonitate cunctis è penu suo & cella largiretur affatim, nullum tamen detrimentum nec diminutionem vasa & penus eius senserunt, quinimò quò largiore manu cuncta cunctis depromebat, eò largius ei omnia affluebant plenaq; nihilominus vasa reperiebantur, & macra depßita pasta redundabat.

Liberalitas
Piasii.

Secundum est documentum regnum eius ex Deo fuisse, quod posteritas eius semel amplexa religionem Christianam durauit fere quingentis annis vsque ad Cazimirum Magnum, quin ad extremum reliquæ eius micant ad huc in progenie Tefsnienfium Ducum in

Reliquie poste-
rius Piasli.

cum in Sylefia & Bregensium, Legniciensiumq;. Fuit non ita pri-
dem hic in medio nostrum Anna filia Conradi Ducis Masouio-
rum, cuius filia nupsit primò Ioanni Tarnouio, deinde Kostkæ Pa-
latino Sedomiriensi qui ex ea duas suscepit filias. Fœmina hæc fuit
lectissima religionisq; cum primis studiosissima, omnibusq; bonis
merito laudata. Diu ergo duravit posteritas Piasli, sed & ipse ad
multos annos produxit vitam & regnum suum. Nam pro certo as-
firmatur, eum vixisse viginti supra centum annos, sapienterque ac
clementer subiectos sibi populos imperio rexisse. Quæ res nobis
pro tertio documento esse potest, eius regnum diuino fauore &
auxilio coeptum & ad extremum defensum fuisse. Fuit homo sta-
turæ mediocris, vasti tamen corporis, figuræ vt loquuntur, qua-
dratæ. Mores eius simplices, compositi tamen & amabiles. Hic se-
dem Crusicia parricidiali sanguine à Popelo defœdata Gnesnam
iterum transfert, ibiq; domicilium suum figit. Finis eius regni in
annum 895. incidit, quo anno Slaui orientales, Vararius, Ruricus
& Tubor iecisse fundamenta Kiouix amplissimæ vrbis dicuntur.
Porro eodem Piaslo regnante Lodouicus secundus Imperator ad
occidentem sedem tenuit, quo imperante Lodouicus Balbus con-
tra Slauos bellum gessit, eorumque ducem Rasdlie dictum, vt H.
Mutius refert, excæcavit. Imitatus scilicet tyrannide Basilium Im-
peratorem orientis, qui simili quoq; poena exercitum Slauiorum,
vt supra retulimus, affecerat. Hæc de Slauiis solemus ascribere, vt
exordium & progressus regni Slauiici, & quibus in rebus regno Po-
loniæ conferri possit, melius conspici queat.

ZIEMOVITVS PRIMVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo nato.

4857.
897.

Suatoplugi
mors.

Piaslo filius successit Ziemouitus, qui antea patri supra
modum senio confecto veluti socius regni adfuit. Hic
cum esset impigro animo, ea quæ erant Popelonum ne-
gligentia amissa, recuperare satagit. Nec eius conatibus fortuna
defuit. Slaui enim tunc meridionales duce Suatoplugo ex Panno-
nia & Morauia progressi Germaniam vehementer afflixerant,
contra quos Arnolphus Imperator Hungaros euocat, qui Slauos
profligarunt, & Suatoplugum regem eorum, qui recens Christia-
nam religionem amplexus erat interfecerunt. Sed rursus cum eis
merita stipendia Imperator non persoluisset, cõuersis animis iram
suam in Germanos effundunt, magnaq; clade afficiunt. Dum igitur
isti vario Marte inter se decernunt, Polonus occasione nacta,
sua de

sua de Morauis facile recuperat, præsertim cum Suatoboius filius
Suatoplugi per ætatem rebus labentibus succurrere non posset.
Atq; hic est ille Suatoboius, qui Methodium Slauiorum primum
apostolum supplicio affecerat, & ob id Diis & hominibus inuisus
in auia & syluas concesserat, tandem in monasterium se abdens,
poenitentiam agendo, finem vitæ suæ & regno Slaunico in Pan-
noniis & Morauia imposuit. Lætus hoc successu Ziemouitus rur-
sus ad occidentem exercitum contra Prussos & Popelonidas, qui
iam magna ex parte ad Germanos defecerant, exercitum duxit, iis
que domitis, & à Prussis rebus & prouinciis vindicatis, placide
animam efflauit. regnavitq; triginta duos annos. Habemus iam hi-
storiam complectentem finem regni Slauiorum Pannonicorum.
Sub idem etiam tempus Constantinus Monomachus Orientis Im-
perator dicitur Roxolanos Slauios nauali prælio vicisse, & reliqui-
is eorum Bosniæ domicilium dedisse. Bohemici etiam regni con-
uersio facta est sub illud tempus in Thafillo rege. Vandali etiam &
Sorabi occidentem versus ad Germanos magna ex parte transitio
nem fecerant. Soli Poloni Dei beneficio, qui erant præcipui tu-
tores illius confederationis Slaunicæ, intrepido animo usq; ad
eam diem ac deinceps permanserunt. Et licet res eorum Germa-
niam versus accisæ sunt dissidiis Ducum, qui primo à Leseo Ter-
tio, deinde à Boleslao Criuoustio oriundi erant, tamen postea cum
foenore septemprionalibus prouinciis aucti detrimentum acce-
ptum refarciuerunt.

Suatoboi exi-
tus ex regni
Pannonia pe-
riodus.

Bosnenses sedes
fixerunt.

Slaunice cum
tæ gentes ar-
trite, Polonia
excepta, quæ
fuit præcipua
turris Slauo-
nice confedera-
tionis.

LESCVS QVARTVS.

Anno à condico orbe
Anno Christi

4854.
902.

Ic princeps merito inter bonos gubernatores numerari
debet: sed oblitus superiorum regum antecessorum suo-
rum, qui Slaunicæ confederationis præcipui tutores
videri volebant & reuera erant, principibus Slaunici nominis,
qui ripas Albis spectabant, cum grauissimo vrgerentur bello ab
Imperatoribus Romanis, ferre auxilia neglexit. Itaq; à rege & tu-
toribus cum opem frustra implorassent, seruiantes temporis tribu-
tum pendere coacti sunt, vnde factum est vt Sgorzelecia siue Bran-
deburgum in Germanorum ditionem cesserint. Commemoratur
hic à quibusdam atrox prælium ad Lachninum, in quo gentis Sla-
unicæ ad bis mille periisse dicuntur. Commemoratur & aliud
Lesci bellum sociale contra Pomeranos. Nam etsi Lescus fuit prin-
ceps ocii quàm bellicæ gloriæ amantior, tamen ne dominio ma-
ris prorsus

*Dominium ma-
ris plurimu fa-
ciebant veteres
Poloni.*

ris prorsus excluderetur, cum alias prouincias viciniore Germa-
niæ defendere neglexisset, hanc tamen negligere nequaquam vo-
luit. Vsq; adeo tum Poloni magnificiebant possessionem maris, &
navigationum commoditates, vt mallent multorum ducatum,
qui regno conferri possunt, & infinitarum vrbiu & vicorum ia-
cturam pati, quàm se à maris dominio excludi & navigationis com-
modis priuari. Tenebant enim omnium veterum hominum con-
siliu, q insulas & littora maris libentiùs occupabât: quod à Ger-
manis vicinis nostris sedulo obseruari hætenus videmus. Nunc
malum^o campestris curare, agros stercore, arare, occare, & quæ
magno sudore & labore congestimus, aliis distrahenda cum ma-
gno damno & infamia nostra, permittere. Maximi tunc motus in
tota Europa insurrexerunt. Nam translatio Imperii à Francis &
Gallis ad Germanos magnos secum tumultus & bella trahebat.
Sub id etiam tempus, Bohemis regnum abrogatum, Slauici vicini
Albis ripæ ad Germanos defecerunt. A Germanis præfecturæ li-
mitanæ institutæ sunt. Marchia Brandeburgensis Henetis opposi-
ta est. Contra Sorabos Marchia Landsburgensis. Contra Polo-
nos Syllesios Marchia Mysnensis, contra Danos, Marchia Schlei-
uensis in Cymbrica Chersoneso. Necesse est igitur Lescum fuisse
synchronu Ludouici quarti, & Conradi vltimi, qui prodiit ex
prosapia Caroli Magni. Ac fortassis etiam attigit annos tempo-
rum Henrici Saxonis q Auceps dictus est, cui hoc inuentu insti-
tuendoru Marchionatuu tribuitur. Fessa enim Germania con-
tinuo bello cum Slauis, cum de defensione limitu deliberaret,
minus incomodum visum est defensores limitu seu Marchiones
constituere, amplis prouinciis eis attributis, quàm, vbi datum si-
gnu esset de aduentu Polonorum, totu Imperiu commoue-
ri, aut saltem sumptibus totius Germaniæ ingentes exercitus in fi-
nibus contra illorum incursiones alere.

ZIEMOVITVS SECVNDVS.

Anno à condito orbe

4883.

Anno à Christo

921.

PAUCA admodum de rebus gestis huius regis traduntur, &
ferè omnia in historia Miecislai filii eius comprehendi
poterant. Vt tamen filium historiæ non abrûpatur, & chro-
nologica ratio dilucidius explicari possit, non piguit huic etiam
principi suam paginam attribuere: Hoc enim vel ob id iurè à no-
bis illi debebatur, quòd nobis procreauerit filium Miecillaum il-
lustrem principem, cuius auspiciis Polonia Christo nomen suu
dedit.

*Institutum au-
toris.*

dedit. De cuius miraculosa à cæcitate sanatione, in qua natus erat,
historiam prætereo. Neque enim mei instituti est, ea, quæ alii pro-
lixè & eleganter tradiderunt, repetere, aut cum eis stylo conten-
dere. Satis me functu officio putabo, si originem veram nostra-
rum gentium explicauero, huicq; explicationi ex subsequenti hi-
storia, quam tradiderunt Chronologi nostri eiusque circumstan-
tiis lucem adiecero, præteritaque cum consequentibus quàm ap-
ptè & concinne sibi cohæreant, demonstrauero. Ideo & vicinorum
res sæpe cõmemoramus, & quæ interea tam ad occidentem quàm
ad orientem euenerunt, atteximus, vt compositis componendis, to-
tu corp^o historiæ quàm solido fundamento nitatur cerni queat.

Anacephalæosis historiæ Slauonicæ.

Resumens res actas à Lescione Secundo vsque ad Miesconem, sub
quo Polonia Euangelio nomen suu dedit, hoc est, à Carolo Ma-
gno vsque ad Otthonem Magnum Imperatores Romanorum per
140. annos.

805. Lescus Secundus cum exercitu Caroli Magni dimicat, &
in pugna illa occumbit, vt quidam affirmant: sed id nullius idonei
auctoris testimonio comprobant, nisi Abbatis, qui tamen non Le-
scum sed Lechum hunc Slauum nominat. Notu est autem ex hi-
storia, quæ præcessit, Lechum ducentis annis ante morte naturali
ex hac vita decessisse.

807. Hoc anno cum Chumoid dux Rhodum vastaret, asse-
runt eum à diuo Nicolao naufragio punitu, vnde mos canendi
inoleuit: Sancte Nicolae, tu nos ad portu trahe. sed hoc tempo-
re de nullo sancto Nicolao quidquam legimus. Forlan igitur hæc
reicienda sunt in aliud tempus.

809. Hoc anno, mense Augusto, Nicephorus Constantino-
politanus Imperator, contra Persas bello infelicitè gesto, in Bul-
garos mouet, emuncturus ab eis argentu, quo pactam pecuniam
dissolueret. Sed acie victus & cæsus est, cùm imperasset annos no-
uem. In eodem prælio Stauratius Nicephori filius vulnus accepit.

810. Bulgari ad Strimonem fluuium Romanos vincunt, mul-
tosque eorum duces occidunt, Sardicam capiunt. Volunt autem
Bulgaros dictos à flumine Bolga, quasi Roxolanos Volgæ accolos

810. Hoc tempore in Polonia Lescus Tertius regnabat.

Lescus tertius.

812. Michæel Curoplates cognomento Rangabe Imperator
rem infelicitè aduersus eosdem Bulgaros gessit, ita vt postea de-
spiratione ductus in monasteriu se abdiderit vnà cum filio. In eo
prælio robur exercitus Romani periit, qui auxilio Græcis vene-
rat. Periit

rat. Perit & Asbaldus dux copiarum viuis igni crematus ab hostibus. Qui tunc etiam Bosnam, Dalmatiam, & alias regiones usque Iustinopolim metropolim Istriæ Italicæ prouinciæ, quæ nunc Venetis paret, dominio suo subiecerunt. Volebat tum Algrimundus rex Lōgobardorum illa vrbe eos depellere: sed & hunc cum exercitu ad internecionem propemodum deleuerunt, ipsumque interfecerunt. Vnde postea Epeirum (Albaniam nunc vocant) totamque maritimam illam oram Imperio suo adiecerunt. Vocantur nunc illæ vrbes, Iablaniec, Suuatigrod, Iaice, Lyfa, Mokra, Bielogrod, Dobra, Kroia, &c.

*Finis annalium
Constantinopo-
litanorum.*

814. Leo Armenius Imperator Bulgaros magnis cladibus affecit. Iam hic annales Constantinopolitani deficiunt.

821. Michæl cognomento Balbus Imperator ex Amorio Phrygiæ oppido veritus fortunā Bulgarorum cum eis triginta annos inducias pepigit, eorumque opera Thomam, qui affectabat imperium, profligat, captumque brachiis & pedibus truncatum interemit. Hæc & sequentia acciderunt Popelo seniore in Polonia regnante.

Popelus Senior.

*Historiæ diffi-
cultas & per-
plexitas istis
temporibus.*

823. Hoc anno H. Mutius refert duos fratres Slatonica gentis de principatu paterno coram Lodouico Pio Imperatore Francofurti contendisse, quodque is minori natu regnum detulerit, subditis hunc præferentibus, & ad regnum inuitantibus. Conqueruntur hic scriptores Germanici de difficultate historiæ temporibus Caroli Magni & laborant in inuestiganda annorum supputatione; sed & Polonicis idem accidit. Dubitant enim quot annos Lesco primo & secundo tribuant. Tandem ex autoritate H. Mutii finem vitæ Lesci tertii in annum 823 reiciunt. De quare consule D. Cromerum in historia eiusdem Lesci tertii. Aliud dissidium emergit de ætate Suatoplugi illius clarissimi Pannonum regis. Quidam enim ad annum 744. referunt, quidam verò cum circa annum 808. periisse tradunt. Sed de hac re in Ziemouiti historia latius.

824. Hoc anno Bulgari ad Lotharium Lodouici filium Imperatorem occidentalem Aquisgranum comitia habentem veniunt rogatum ut inter Francones & eorum ditiones terminos definiat. Abbas autor.

828. In Vasconia in Galliis quiddam pluit de cælo frumento simile. Annotant autem scriptores Vasconiam olim Rutheniam vocatam fuisse, esseque Vascones reliquias Russorum qui cum Gothis & Vandalis Galliam & Hispaniam penetrarunt. Sed alii negant Russos Ruthenos debere dici. Hoc verò eo consilio faciunt, ut hominibus probent Russos nouam gentem esse in his regionibus, nec an-

bus, nec antecessisse illa tempora, quando ex Roxolania in Poloniam huc venisse Slauos, Germanis pulsos, persuadere volunt. Hæc tamen indiscriminatim. Ruthenos & Russos Rascios vocarunt. Sed de iis rebus postea.

840. In hunc annum incidit interregnum illud post obitum Popeli iunioris regis Poloniæ, quando aliquoties comiciis habitis ob priuata studia & domestica odia, nouo rege non creato, proceres discessere. Et nisi Deus collabenti Reip. adiutricem manum suam supposuisset, actum fuisset de rebus nostris.

845. Michæl Theophili Imperator cum Bulgaris pacem facit reddita regi sorore, quam bello Græci ceperant. Hæc cum esset in Christiana religione rectè instituta, persuasit fratri ut pro ethnica Christianam fidem amplecteretur. Hac occasione Bulgari peruenerunt ad cognitionem Christi. Et mirum est quo pacto ad eam rem adiecerunt animum inter illa dissidia acerbissima de imaginibus, quæ maximè hoc tempore vigeant. Nam quas Theophilus Balbi Imperator qui hunc præcesserat confringendas curauerat, easdem filius eius Michæl Theophili restituerat, reuocatis ab exilio Episcopis qui pro imaginibus retinendis pertinacius patri sese opposuerant.

Dissidia ob imagines in repleta.

856. Russi classe ad pontum Euxinum comparata, primum in limites Græci Imperii irruerunt, sed res eis non successit. Hæc ex historia Constantinopolitanorum annotantur. Nam quæ Russorum Annalistæ annotant, de tempore non conueniunt, ut suis locis annotabitur. Hoc tempore etiam annotant Russos in ita pace cum Imperatoribus, regionem illam occupasse, ubi Triballorum sedes erant. Hæc demum. Rascia est appellata. Nostrum vocant Racouic.

860. Annotant hoc tempore, hoc est sub finem regni Piaſti, Lodouicum Lotharii filium prosperè pugnasse cum Slauis, principemque eorum Rastiz ob rupta fœdera exoculasse. Nomen ipsum Rascia Germanis indicat fuisse vnum ex illis posteris Lesci tertii, qui iam ad Germanos defecerant ob eam causam, quod circa inaugurationem Popeli eorum ratio non fuit habita, sicuti sperabant.

Rastiz princeps slauorum

859. Nicolaus Pontifex plurimum elaborauit, ut Bulgaros ad fidem Christianam orthodoxam & obedientiam Romanæ ecclesiæ missis legatis viris idoneis, reduceret. Qua in re morem gesserunt Pontifici. Nam eiectis Græcis sacerdotibus qui vocabantur Fortiniani, à quibus antea in eorum sententiam pertracti erant, partes Romanæ Ecclesiæ secuti sunt. Ac eorum conuersionem re-

c 3 centem Deus

centem Deus gloriosissima nomini Slauonico victoria obsignauit, statim enim post suam conuersionem, cum audissent Saracenos Gallias vastasse, Hispanias debellasse, iamque in Italiam pedem inferre & Garganum montem in Apulia tanquam arcem belli occupasse; illi nil morati classibus & copiis comparatis voluntarie terra marique eos aggrediuntur & oppressos contrucidant. Scribunt ad triginta millia iugulatos fuisse ex Saracenis. Nam eundem occasio eis præcisa fuit, cum eorum triremes & naues antea mirando artificio, igne Græco aquas nihil timente eis immissis, absumptæ fuissent.

861. Ab hoc anno Russorum gens annales suos de conditoribus suis auspicatur.

861. In hunc annum etiam expeditio Russorum illa, de qua multa magnifice prædicantur, refertur. Ferunt, tunc eos classe instructissima comparata, Constantinopolim Duce Olechone petiisse. Vbi post obsidionem urbis arctissimam Imperator auxilii subsidiariis destitutus in gratiam Olechonis confugit, eisque fauorem ingentibus donis aucupatur. Placatus igitur Olechus mutato consilio obsidionem soluit, ac in memoriam eius expeditio- nis, arma sua, equum currentem clypeo insculptum, quo hæcenus pro insignibus Magnus dux Moschouitarum utitur, ad portam appendit, qui hæcenus depictus in eadem porta, quam Galatinam vocant Constantinopoli visitur, & à Constantinopolitanis inter antiquitates urbis illius aduenis monstratur. Originem signi istius ad equum, quo plurimum hic Lechus delectabatur, referunt, dicuntque, fatidicos Russorum Kiouiensium huic Duci paranti se ad bellum denunciasse, eum eoque superstitem mansurum, quo ad equus ille superstes esset, sed equo mortuo, & caluaria eius ad pedes abiecta cum vatum illorum artem friuolam traduxisset his verbis: Vrinam verò Sagis idem fatum accidat, quod meo equo: Ecce interim, dum cranium pede protrudit, dira vipera ex eo profilit, & pedem eius lædit, quo vulnere accepto, breui contabuit & expirauit. Hæc Annalistæ Russorum annotant, quos Lato- pios illi, id est per annorum seriem historiam ducentes lingua sua proprie admodum vocant.

862. Circa hæc tempora Slauis etiam in Moravia Euangelium à Cyrillo annunciatur, autore Michæle Imperatore Constanti- nopolitano, adhuc superstite Priasto, sed sene iam tum admodum. Non est autem existimandum hæc dici de illo Cyrillo Hierosoly- morum episcopo, qui aliquot ante sæculis Iuliani Imperatoris tem- poribus floruit, seu de illo Alexandria episcopo, qui Theodosio iuniore impe-

Slauis Sarace-
nos vincunt.

Origo equi quæ
pro insignibus
Moschorum
Dux gerit.

Annalistæ Lato-
pisi dicunt.

iuniore imperatore vixit, & aduersus eundem Imperatorem Iulianum scripsit, sed de quodam alio, de quo magna erat opinio, gentili Sla- uorum, quem Pontifex vnâ cum Methodio Romam euocauerat, quod eos moneret, quo pacto erga gentem istam se gerere debe- rent. Ac inter colloquendum cum Pontifex quodammodo expo- stulasset cum eis, quod absque ipsius consensu lingua vulgari Sla- uonica sacra tractarent, Cyrillus respondisse fertur adducta senten- tia ex Psalmis Davidicis: Omnis spiritus laudet dominum, & om- nis lingua confiteatur ei. Ac cum multi multa in hanc & in illam partem disputarent, atque eam quæstionem sedulo versarent, tan- dem communi assensu itum est in hanc sententiam, ut Slauicæ gen- tis hominibus, ob linguæ illorum latissimum per varias nationes & dialectos vsum, patria lingua liceret sacrum peragere. Cuius moris vestigia paulò ante patrum nostrorum memoriam in subur- bio Cracouiensi in templo sanctæ Crucis extabant, sacerdote istic populari lingua sacrum peragente. magistratu id non modò feren- te, sed etiam autoritate sua & legibus illam institutionem prote- gente. De hac re lege Æneam Syluium in Chrono. Polon. libro primo, capite decimo tertio. Permanerunt nostræ gentis homi- nes in fide Christiana ad hunc usque diem. sed Bulgari offensi qui- busdam institutis ecclesiæ Romanæ prætulerunt Constantinopo- litanam sedem, cui vnâ cum Russis hæcenus parent, & obediunt.

869. Basilii Macedo Imperator Orientis Russis iterum nu- tantibus in religione Christiana persuasit, ut penitus valere iussu Ethniciſmo, religionem Christianam sanctè & constanter colerent.

886. Leo Philosophus dictus Bulgaros, cum pace violata deficere cœpissent, suis & Turcorum armis confusus repressit. ta- men postea eundem licet Philosophum simulatæ pacis conditio- nibus delusum ex improviso circumueniunt, & magna clade affi- ciunt. In hac historia fit prima Turcorum mentio.

906. Ziemouito apud nostros, Constantino Leonis f. in ori- entali Imperio regnante, Bulgari quaternis expeditionibus urbem Constantinopolim obsederunt. Adrianopolim bis cœperunt, & diripuerunt. In vltima expeditione, Thracia peruastata, in Macedoniam usque penetrarunt.

Habes hic historiam Slauonicam per annos centum quinquaginta, ex qua & res gestæ Polonorum illustrari possunt, & interre- gna, quibus historia nostra claudicat, suppleri. Ad hæc quæ gens stirpis Slauonicæ ubi hæserit, & quo tempore, cognosces. Nam alio tempore Croatæ, alio Rascii, Bulgari, Sorabi, ingreſsi variis occasionibus, occuparunt terras sub cognatis suis, aut Pannoniis

c 4 aut Dalmatis

Disputatio Cy-
rilli cum Pon-
tificis de usu in
gæ Slauonicæ

Prima Turca-
rum mentio.

*Slauorum no-
men non esse ab
vna gente vel
vrbe, nec à sta-
gno deductum,
ut quidam pu-
tant.*

aut Dalmatis aut Illyriis. Quod si cui plus ocii & virium suppetere, posset eam historiam, nostram methodum sequendo, locupletare. Et faceret hoc plurimum ad illustrandas res nostrarum gentium. Probatum autem mihi illud argumentum eorum, qui affirmant Slauos non esse dictos ab vna gente aliqua, aut ab vrbe, aut à stagno, ut quidam scriptis prodiderunt. Neque enim ex æquo omnes hoc modo se eodem cognomine, appellari passi fuissent. Multò minus audiendi sunt illi, qui verbositatis vitium genti nostræ ex hoc cognomine Slauorum affricare volunt; quorum vanitatem hac in patre irridere, est satis confutare.

LIBER SEXTVS,

in quo comprehenditur historia regni
Poloniæ, à temporibus Otthonis Ma-
gni vsque ad Cazimiri Magni Regis
Poloniæ tempora.

PROOEMIUM.

A signavi & posui terminos Historiæ huius præstantissimos illos sex Principes, quos Magni sicut dicti. Et iam confecimus historiam Regum, qui in serie et erant inter tempora Caroli Magni & Otthonis Magni. Restat persequendum à temporibus Otthonis Magni ad Cazimirum Magnum, hoc est, per annos 290. Tunc enim rursus Imperium à Gallis ad Germanos translatum fuit, tunc Hungari duce Geisa magnos motus ediderunt, tunc Poloni & cum his Pannonij aliæque Slauonicæ nationes religionem Christianam sibi amplexæ. Iamque apparet finis millenarij ab aduentu Saluatoris.

MIECISLAVS SENIOR.

Anno à condito orbe

Anno Christi

Anno post aduentum Lechi in Poloniam

Anno post Craciam & Cracouiam restauratam.

4924.

962.

415.

255.

Vere dictum est: Conueniunt rebus nomina sæpe suis. Miecislavus enim iuxta nostræ linguæ proprietatem, perinde sonat, quasi dicas Gladio laudem acquisiturus. Atqui hic reuera gladio sibi laudem, quæsiuit. Nam & pri-

Nam & primus nostrorum regum & summo animi ardore amplexus est verbum Dei, quod gladius à spiritu Dei vocatur præacutus, & suscepta fide Christiana, è vestigio hoc ipso gladio omnia idola gentilicia iugulauit, confregit ac ex fanis ethnico more instructis eiecit. Merito igitur hoc nomen est sortitus. Commeruit profecto hac de causa laudem immortalem, & inter omnes reges Poloniæ, quotquot erunt, veluti sidus radians refulgere debet, ac ut Cicero de Poëta Homero dicebat, quod ille Græcos & Troianos Achillem, Aiacem, Hectorem, Æneam, dimicantes præliantesque ita viuis coloribus depinxerit, ut cum ipse esset cæcus & visu orbatus, nos qui videmus, & oculis præditi sumus, videre fecerit, idem de hoc rege merito dicere possumus. Nam cæcus & hic erat natus, sed ita, ut nos, qui videmus, & oculis præditi sumus, videre fecerit arcanum Dei consilium de gubernando & liberando genere humano. Nec modò ipse tam masculo animo hoc gladio contra Satanam, dimicauit, sed & subditi eius, (ut verè dictum sit: Regis ad exemplum totus componitur orbis) exemplo domini moti, & testimoniis verbi eruditi ita in Euangelio profecerunt, ut inter sacra sacerdote Euangelium clara voce recitante strictum gladium è vaginis educentes sursum attollerent, nec prius reçonderent, quam recitatio eius finiretur, quo ritu proculdubio innuebant se & totam gentem Slauonicam ita acres defensores Euangelicæ professionis futuros, ut mallerent quiduis perpeti, vitam & opes suas profundere, quam sincere vnum apicem ex mandatis Euangelicis sibi è manibus eripi. Hinc est quod Bulgari & ipsi Slauones circa annum octingentesimum quinquagesimum nonum, baptismo iam accepto, cum audissent triste nuncium, Christianos eorumque loca à Saracenis in Italia ferro & igne absumi, atque vastari, statim coacto exercitu in Apuliam transfretarunt, & in Gargano monte cum Saracenis ita atrox prælium, commiserunt, & sua pectora pro incolumitate fidei ita opposuerunt, ut triginta millia intersectorum prostrauerint, exceptis his qui fuga dilapsi erant. Sic & Poloni post susceptam religionem primo duce, Miecislao deinde, filio eius Boleslao Chobri multa insignia facinora ediderunt. Nam Borussi, Pomerani, Iazyges, Samgitæ, Liouones & aliæ gentes armis eorum edomiti nomen suum Christianis adiungere coacti sunt & quod postea Cruciferorum, ordines introducti, & expeditiones Principum Germaniæ, Regum, & Imperatorum ipsorum cum magnis impensis dubio Marte belligerando præstare vix potuerunt, hoc illi officium summo cum ardore pro Christianis adimpleuerunt. Ex hoc ergo eorum feruenti animo ap-

*Homero cæco
confertur Mie-
cislavus.*

*Circa Euange-
lij recitationē
inter sacra gla-
dios euangeli-
zabant slavi.*

*Euangelici qui.**Disidia in reli-
gione Christia-
norum deple-
rantur.**35. annos Mie-
cislaus regnat.*

ti animo apparet ipsos fuisse verè assecclas Christi domini, merito-
que Euangelicos appellari debere, quandoquidem eos non pu-
dait Euangelii, ita vt & signis, id quod erant, designare, & quod
signa significabant, re ipsa præstare contenderint. Hæc ideo liben-
tius recito & commemoro, quia hodie prohi pudor & dolor, pes-
simo exemplo, Christiani populi inter se diuisi ita infestis animis
de quæstionibus legis dimicant, vt putes fideles cum gentibus, cir-
cumcisos cum incircumcisis, Turcos cum Christianis de summa
rerum dimicare. Et cum vtraque pars magno consensu vnam con-
fessionem fidei retineat & confiteatur, hoc est, tria orthodoxa
symbola, tamen ita implacabili odio alii contra alios feruntur, vt
Euangelici Catholicos, & Catholici Euangelicos conuiciis mu-
tuò afficere, & non sine opinione quadam contumeliæ, nomini-
bus ipsis Catholicorum & Euangelicorum alteri contra alteros
abuti non desinant. Et tamen sicut Catholicorū nomen quod hæ-
resi opponitur, fuit & est maximi faciendum, ita Euangelicorum
etiam in pretio semper fuit. Apparet certe maiores nostros, vete-
res inquam Polonos, hoc nomen adeo non erubuisse, vt etiam,
dum à sacerdote Euāgelium recitaretur, omnes se nudato capite
erigere, & quemadmodum dictum est, gladios e vaginis expedi-
re pro magna laude duxerint, imitati scilicet exemplum Constan-
tini Magni, qui codicem Euangelii sibi præferri publicè volue-
rit. Et Paulus Apostolus vas electionis palam de hoc cognomine
gloriatur, inquit: Non pudet me Euangelii. Sed iam ad histori-
am redeo. Cum igitur Miecislauus ad Deum se conuertisset, Deus
etiam ad eum se conuertit, ei que successum in rebus gerendis de-
dit. Nam & Russos cum ei bellum civile mouissent (pro cognatis
enim à nostris agnoscebantur) coërcuit, & Bohemos regem su-
um agnoscere nolentes, quod esset puer, ad officium reuocauit.
Regnavitque triginta quinque annos prosperè & satis foeliciter.
Ergo hic princeps verè gloriam Slauonici nominis consumma-
uit, dum non modò regna & prouincias ad eorum imperium adie-
cit, sed & Satanam, ne tantum sibi contra eos virium sumeret, re-
pressit. Tunc enim regnum Dei vim magnam patiebatur, iam Bul-
garis, iam Pannoniis, iam denique Bohemis & Polonis regnum.
Dei intrare contententibus certatimque fidem Christianam am-
plectentibus.

HISTORIA DE HOLHA IMPERA- TRICE RVSSORVM.

Ad Miecislai tempora referendum puto ea quæ Russorum Chro-
nicarii de sua Holha vel Helena narrant. Fuit hæc foemina lectis-
sima, & mari-

sima, & mariti supra modum amans. Cum enim Dreulanii, id est
populi qui Syluestrem regionem inhabitabant, maritum eius tru-
cidassent, hanc iniuriam stupendo ausu ulta esse fertur, cuius stra-
tagematis nec in Grecorum nec in Latinorum historia quicquam
simile legimus. Primò igitur quos potuit comprehendit & viuos
terra defodit, alios igne circumiecto cum in balneis se lauarent,
combussit. sed nondum satiata tali ultione, urbem eorum admo-
dum arcta obsidione cinxit, & pressit. Cum autem ea potiri non
posset, erat enim partim natura loci & rerum opportunitate, par-
tim industria humana insigniter munita, ad foemineam astutiam
decurrit. Misit in urbem tali cum legatione oratores suos: Iam in-
quit satis indultum est iræ, iam ad facieratem satis superq; ulta sum
mariti necem, à vestris tamen munitionibus statui non discedere,
donec tributum mihi contuleritis, quod quidem perexiguum
erit; nimirum vt vicatim detis mihi & ad castra mittatis ternos co-
lumbos & ternos passerulos ad redimendas vitas vestras, & vt hoc
pacto testemini me esse legitimam Imperatricem oræ septemtrio-
nalis. Suscipiunt conditionem obfessi, nec mora mittunt ei aues,
quas exposcebat nomine tributum. At illa ellychnia pice illita & sul-
phure, insuper fomite adiecto iussit illis columbis & passerulis al-
ligari & rursus in æra dimitti, quod vbi factum est, quælibet auis
ad ædes vbi nidum & domicilium habuit è vestigio reuolauit, e-
xitium toti vrbi ferens. Nam vbi in suis nidis consedere, ignis sta-
tim & incendium vrbs in mille locis simul & semel ab ellychniis
illis alligatis exortum est, atque ita rota vrbs intra paucas horas
in cineres & fauillas redacta est. Mox igitur auditur clamor ciui-
um & eiulatus mulierum & lactentium, discurretur passim per vr-
bem, & an incendium extinguendum, an verò hosti armis occur-
rendum dubii per urbem discurrent. Interim Holha militem in
urbem introducit, & passim occurrentes contrucidat nulli sexui
parcendo, ita mariti necem ulta fama tanti facinoris non modò
Russiam sed & vniuersum orbem impleuit, tandemque plenam vi-
ctoriam adeptæ, Kiouiam cum triumpho rediit. Quomodo autem
eadem Constantinopolim cum valido exercitu adierit eamq; ob-
federit, ac demum cum Ioanne Ziemiszka Imperatore Orientis in-
duciis factis in gratiam redierit, hæc in annalib. Moschorum, Rus-
sorum & Polonorum abundè describuntur. Illa sanè expeditio per
occasionē hoc effecit vt & ipsa Holha & tota Russia baptismi sa-
cramento accepto religionem Christianam amplecteretur. Iste fu-
it exitus illius expeditionis & atrocis belli.

In eiusdem Miecislai ætatem incidit victoria vel potius tyran-
nis Basilii

nis Basilii Imperatoris Græcorum qui dicitur deuictis Bulgaris quindecim millia eorum exoculasse, in singulis centuriis vno tantum monoculo relicto qui eis dux itineris domum redeuntibus esset. Sed Russorum annales referunt Imperatorem istum aut eius successorem à Suetoslauo Russorum Monarcha, qui fuit Holhæ filius, acerrimè profligatum, totamque Græciam debellatam. Post illam gloriosissimam victoriam ferunt præcipuos Græciæ duces ad Russorum castra confugisse ferentes munera, auri magnam vim, argenti que signati & non signati, pacem & veniam rebellionis deprecantes. Sed Suetoslauus omnia illa munera spreuit solis armis, hoc est gladiis, hastis, iaculis & alia ex ferro suppellectili bellica, quam Ruthenici scriptores Panadocmi, vocula Græca appellant, pro se re-tenta. Qua animi celsitudine & heroico facto ita se comendabilem toti Græciæ fecit, ut eum sibi palam pro principe deligi poscerent, & qui armis vix debellari poterant, virtute illa bellica delectati subditos se ipsius libenter faterentur, poscerentque sibi gestiendo, talem Principem dari, qui magis armis, quam auro, delectaretur. Hæc in annalibus Russorum habentur.

Ingressus Romanam Otthonis Magni.

In eadem tēpora incidit ingressus Romanam Otthonis Magni. Commemorantur hic transactiones eius ab historiis, quas habuit cum Ioanne eius nominis duodecimo, atque etiam cum Leone. Octauo. Nimirum de iure conferendi iuris patronatus Episcopatum per anulum & baculum, ut vocant. Mittebant enim olim Imperatores hæc insignia iis qui Pontifices fieri volebant. Fecitque idem Imperator tunc Ordinationes quasdam quæ ad modificandam potestatem Pontificum pertinebant. Sed antequam ea perficisset intercesserant antea non parui tumultus, & etiam captiuitates durissimas Pontifices pertulerant. De quibus rebus Platina & alii scripsere.

DE RELIGIONE VANDALORVM ET SLAVONICARVM NATIONVM INTER QVAS ET POLONORVM.

Quæ scriptores rerum Polonicarum in hoc argumento attulerunt, non vitupero, nec obseruationes eorum contemno, tamen meas quoque, ad illustrandum hoc negotium perpauca adscribam. Dixi superius his vocibus, Sarmatæ, Vandalæ, Slaui, & Poloni vnā gentem indicari, quæ tamen variè mutabantur iuxta rationem euentuum & temporum vicissitudines. Ideo Blondus Foroliuensis ait. Populi isti non diu Slauorum nominationē tenuere: sed cum eorum pars Mauricii Imperatoris temporibus in Dalmatiam Illyricumque immigrassent, qui manserunt domi paulò post mutarunt nomina

Guelphis dignitatem Pontificiam defendentibus, Gibellinis vero Imperatoris celsitudinem protegentibus. Nam de suprema dignitate retinenda tam Pontifices quam Imperatores sollicitudo versabat. Magna deinde Ilias malorum ex harum factionum conspirationibus consecuta est. Nam Germani Imperatores in Italia assidue degere non poterant. Ne igitur Pontifices Imperatores absentes proscinderent, eorumque vitæ famæ & facultatibus insidiarentur, omnino videbatur è re Imperatorum esse aliquem globum hominum in Italia habere ibique relinquere, qui, siue adesset siue abesset, Imperatoris partes tuerentur, atque hoc consilio Gibellinorum quasi ordo institutus est & stipendia eis ex redditibus Imperatoris sunt destinata, aliis certos fundos, aliis portoria & census donatos possidentibus. Ex horum stirpe ii, qui nunc vocantur Columnæ, Scaligeri, & alii prodierunt.

Factiones Guelphorum & Gibellinorum.

Columnæ, Scaligeri, & alii prodierunt.

INTERREGNUM.

Capita tantum consignabo, ut saltem series historiarum non interrupto ordine ab omnibus legi possit, & tamen lector, quæ per id tempus euenerunt, non ægrè intelligat. Motus in Reipub. futuros prædixerat viuens Rex Boleslaus. Sed & terræ tremor insolens, qui tum acciderat, idem portendebat. quorum motuum causa fuit regina Rixa, quæ omnia exactionibus permiscebat, & contemptum gentis cum nequaquam in se celare posset omnia susque deque habebat. Ad extremum cum thesauris regno profugeret, quibus cum venisset Brunsvigum & Magdeburgum, sibi possessiones emit. Ad ea mala accessit deterius, nimirum rusticorum contra ordinem equestrem tumultus, qualem etiam Constantini Magni temporibus inter eas gentes fuisse supra meminimus. At etiam ecclesiasticis non fuit parsum. Plebei enim recordati prioris status cum viuerent in gentilismo, & conferentes cum eo mala, quæ eis acciderant tempore interregni, beatiorem se fuisse cum idolis seruirent, non obscure prædicabant. Inde factum est, ut Episcopis manus ferè iniicerent. Accessit Maslai Poellatoris regii tyrannis à quo Masouios dictos esse quidam affirmant. Non desunt autem qui eos à veteribus Massagetis oriundos putent. Russi deinde ab oriente, Bohemi ab occidente, ut lacerarent Poloniam nihil omiserunt. Cum enim ipsi imperio se obnoxios reddidissent, in manifestamque seruitutem coniecissent, facile apparebat eis summè cordi fuisse si socios poenarum sibi adiunxissent. Hæc fusè ab historicis nostris commemorantur. Rixa interea profugiens non cessauit Córadi Imperatoris animum sollicitare, iam

Calamitas publica redundauit in ecclesiasticos.

Maslauus.

Cazimirus inter monachos.

licitare, iam muneribus, iam blanditiis in suam sententiam pertrahendo, ut iunctis viribus Polonos persequeretur, illatamque ipsi iniuriam, ut ipsa putabat, armis vindicaret. His malis fatigata Polonia de Comitibus habendis tandem cogitare incipit, utque de creando nouo rege decretum promulgetur, sollicitè vrget. Nec mora, indicitur conuentus Gnesnæ; ubi cum sententiæ aliquantulum variarent, communi tandem consensu in eam sententiam, decurrunt, ut in Gallias mittant ad Cazimirum reuocandum. Viuebat iste Cluniaci inter Monachos voto sacerdotali iam obstrictus. Itaque proceres, electis oratoribus, eis mandant, ut si aliter fieri non possit, ne in Galliis celsent, sed Romam contendant, & Pontificem Benedictum rogent, ut vicem huius regni commiseretur, votumque futuro regi Cazimiro relaxet; quod & obtinuerunt. Eductur ille monasterio, & ad regnum adducitur potissimum ea in re adiutus Henrici Imperatoris eius nominis tertii autoritate, qui sexcentos cataphractos, honoris & securitatis causa, eum Cracouiam usque regiam gentis, aut quò maximè ipsi videretur, deducturos ei adiunxerat. Quàm autem hilari & læto animo à cunctis ordinibus exceptus sit, vix dici potest.

CAZIMIRVS PRIMVS.

Anno à condito orbe
Anno à Christo

5005.

1041.

Cnesnam igitur tanquam ex alio orbe venienti & quasi re diuino Cazimiro cuncti obuiam procedunt; ubi etiam omnibus ei impensè gratulantibus & legatis exterorum celebritatem illam cohonestantibus, patrio regno inauguratus est; gubernationisque suæ initium à depositione suadenda intestinarum simultatum est auspicatus, quibus foeliciter sublati, externa circumspexit. Et quia cum Russis acerbissimum bellum sibi instare præuidebat, gentem, quæ ferro vinci non potuerat, consilio edomare aggressus est. Inprimis quæ foedus societatis contra quosvis hostes cum eis pepigit; utque ea res stabilior & firmiter esset, Iaroslai principis sororem in matrimonium ducit. Fuit hæc ex stirpe Constantinopolitanorum Imperatorum, progenita, ex sorore inquam ipsius Imperatoris nata. Mox contra Maslaum tyrannum exercitum ducit, eumque assecutus superat. Nec iuuerunt Maslaum copiarum Masouiorum, neque auxilia, quibus confidebat, Prussorum, & Iazigum. Fuerunt autem Iaziges populi sparsi hinc inde per Sarmatias, & à Mœotide incipiendo extendebantur Prusiam versus, medii inter Poloniam & Lituaniam; ad quorum differentiam illi, qui ea loca incolebant, ubi nunc est Transsylvania, & Tibiscus flumen;

Iaziges qui?

flumen, Meranastæ vocabantur: hos verò qui à Cazimiro fusi fugatique fuerunt, inter Masouios mansisse & Lituanos, credibile est. Ab hoc Maslaio Masouios & Plocenses appellatos quidam asserunt; sed mihi nequaquam credibile est gentem tam generosam à latrone, quem Iaziges in crucem gratificaturi Cazimiro egerant, cognomen sibi quesuisse. Potius mihi probatur sententiæ illorum, qui eos & originem & nomen à Masagetis antiqua gente traxisse affirmant. Referunt hinc scriptores bella Henrici Imperatoris cum Bohemorum populis, quos tunc debellatos ab eo tradunt. Referunt etiam eodem tempore regem Bohemiæ dignitatem electoratus adeptum esse ad eum scopum re detorta, ut si aliorum sententiæ in eligendo Imperatore minimè conuenirent, sed bifariam numero pares diuideretur, utri parti ille veluti censor astipularetur, hæc ipsa præualeret suffragio. Verum hinc desideratur fides historicorum. Nam Bohemorum gens nondum regiam dignitatem adepta erat. Ac bella tam cruenta cum Imperatore gerere, & tamen honores ab eodem hoste sibi insensissimò consequi, videntur secum pugnare. Ad Cazimirum nunc redeo, qui domi forisque negotiis aptè compositis, rebus humanis exemptus est, desiderium sui non modò apud suos, sed etiam apud extraneos relinquens. Ante mortem ritè sacris procuratus fuit, & certis quibusdam proceribus, tanquam tutoribus fidelibus, filios commendauit. Fuit Cazimirus procerioris staturæ, forma liberali, neruosus, & robore militari præditus, capillo denso, promissa barba, litteris mediocriter eruditus; hoc nomine tamen gratus. Quod verò D. Cromerus nouiter hæc tunc contigisse regibus Polonorum prædicat, ego quidem Boleslaum Chobrium illitteratum fuisse nequaquam existimo. Hic fundauit Tinecense monasterium ordinis eiusdem societatis, apud quos in Galliis vixit.

Masouij an 2 Maslaio.

Regnum Bohemie electoratum adipiscitur.

Cazimirus prius inter reges polonie literatus.

BOLESLAVS SECVNDVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo.

5030.

1068.

In magno applausu & fauore populi in sede patria consedit, & à principio speciem boni viri & regis boni præbuit; sed adultior factus, secundisque rebus & successu continuarum victoriarum elatus, impotentiùs dominari coepit. Primum bellum eius fuit cum Wradislao Bohemo, qui infesto exercitu Poloniam intrans, cuncta flammis & ferro repleuerat; cui Boleslaus tumultuaria manu celeriter occurrit, eumque superat. Secunda expeditio eius contra Prussos fuit, quos cum securis & nihil tale opinantes aggressus esset, confestim trucidat opprimitque. Fuit hoc ad

c 2 it hoc ad

Victorie Boleslai de Bohemia, Prussis, Hungaris, Germanis, & Russis.

Kiouia obsessa.

Cur ad Illyrios Boleslaus maluit confugere.

Ecclesiastici ordinis calamitates huius temporis.

it hoc ad Olsam flumen Prussiae posterioris limitem. Nam antiqua Prussia nullos limites Sarmatiam versus habuit, cum eius pars olim fuerit. Tertium progressus est contra Andream Hungariae regem; quem ubi ad portas Mosouientes affecutus est, ita attriuit, ut eum mori cogeret; ceteros ei confederatos dissipauit, ex quibus Wladislaum Bohemiae ducem excacauit, Germanorum vero duces partim necauit, partim comprehesos detinuit. Post victoriam hanc partem Bellam Hungarum Albæ Regiæ in sede regni collocauit, victoremque exercitum pro nauata opera à Bella & aliis proceribus Hungaricis, remuneratum prosperè domum reduxit. Narrantur & aliæ victoriæ eius de Russis reportatæ; sed illa quæ septem annis durauit, quod diuturnior eò celebrior fuit. Tunc enim ferè vniuersam Russiam in potestatem suam redegit, amplissimamque victoriam de Vessolodo reportauit; Kiouiam, etiam obsedit; ac tandem arctioris obsidionis incommodis cum eorum pertinaciam fregisset, in deditiōem accepit. Boleslaus igitur magni nominis tunc & bellator egregius magnam gloriam consecutus est. Sed vna re vniuersum fructum laborum suorum elisit; quod præfulem dignissimum diuum Stanislauum ad moderatiora consilia eum retrahere conantem interfecit. Vnde factum est, ut à Pontifice summo excommunicatus cum aduersus infortunium diu obluatetur, tandem cunctis inuisus & à fortuna desertus in Illyricum profugerit. Quod autem apud Illyrios se citius recreandam speraret, quam apud alias gentes, existimo hac ratione adductum fuisse; quod apud suos gentiles & populares, ex quibus maiores ipsius Cechus nimirum & Lechus prodierant, nondum memoriam excidisse suorum cognatorum facile diuinabat, seque tantò gratiorem hospitem ibi futurum perspiciebat, quantò ipsum foediùs à fortuna depressum, & à summo fastigio ad imum tam repente decidisse intelligerent. Nec arbitror ab innata aliqua malicia hanc ferociam ei inhaesisse; ob quam truculenti carnificis nomen mereretur; sed adulatorum & aliorum sycophantarum aulicorum delationibus exasperatum fuisse contra sacratum virum reor. Aut sanè fatis urgentibus ad eam amentiam prolapsus est; iuxta dictum: Vehementes motus animorum odio habet Deus. Videretur autem & superius sæculum, occulto quodam fide, admodum insensum fuisse clero. Nam ut complures superiores Pontifices partim in captiuitate mortuos, partim veneno sublato, partim alia ratione miserabiliter extinctos hoc loco non commemorem; quæ hoc eodem tempore Henricus Quartus Imperator cum Gregorio Septimo Pontifice egerit, & quis finis illi tragœdiæ fuerit, omnes norunt.

Non est

Non est igitur mirum, si vir sacratus Stanislauus à Boleslao tunc temporis tam grauiam passus. Nulla enim re animi mortalium citius deprauantur, quam pessimis exemplis, quæ tantò magis agunt, quantò superiores sunt illi, qui ea edunt. Cum igitur inter Pontifices prerogatiuas suas defendentes & Cæsares iura imperialia propugnantes tam immania & atrocia exempla parricidiorum homicidiorumque passim ederentur, non est mirum si hoc contagium etiam Poloniam peruasit, animumque regis corripuit, qui forsitan Episcopo iniiciens manus nequaquam putauit, talem nubem tanta tonitrua edere posse, quanta postea edidit. Vfus fuisse fertur rex in tollendo episcopo opera Iastrzebiorum Srenauiorum, qui propterea milites Boleslai etiamnum à quibusdam vocantur. Miror tamen cur Vincentius Cadlubkus, qui non ita multò post vixit temporibus, videlicet Kriuoustii, eiusque historiam conscripsit, hoc adeò insigne factum adhuc recens non scripserit, nec vllam mentionem eius rei fecerit, vel si Vincentius, qui episcopus Cracouiensis erat, laudem hanc antecessori suo Stanislao inuidebat (sunt enim non pauci, quorum cor inuidia laborans in arctum contrahitur, cum vident æquales suos præsertim populares opinione probitatis, vel aliqua eruditione ipsis antecire) Gallus tamen quidam rerum Polonicarum nec non Lampertus Saffnaburgensis rerum Teutonicarum scriptor, qui per hæc tempora vixit, rem tam dignam notatu & pupillam oculorum omnium maximè sua fama ferientem sicco pede præterire non debuit. Sed interim dum hæc scribo, oblatus est mihi liber historiæ Polonicæ domini Mathiæ Stricouii, in qua commemorat nobilem quendam virum Polonum D. Valentinum Kuzborzki affirmantem, quod in Carinthia in quodam monasterio Olsiæ non procul ab vrbe Feltkirchen repererit sepulchrum huius regis Boleslai Audacis, ubi post ante dictos exantlato labores monach⁹ vixit; nec priùs à sodalitiis, quis esset, agnitum, quam post mortem inter suppellectilem ipsius repererint litteras quasdam, quibus maximæ res continebantur, & alia insignia regalia. tunc veluti stupefacti vehementer mirari coeperunt, eiusque corpus summa reuerentia sepelicerunt, superque caput statuam marmoream instar equi ephippia gestantis collocarunt, addito hoc epitaphio, seu inscriptione: BOLESLAUS REX POLONIAE OC-

Iastrzebiorum gens.

Epitaphium Boleslai Audacis.

CISOR SANCTI STANISLAI EPISCOPI CRACOVIENTIS, &c. Hæc si facta fuisse reperiuntur, non absurda videri debent cætera, quæ hæc historia de D. Stanislao complectitur.

Est & alter scrupulus, quem inter colloquia multi solent iniicere. Quærent enim, quæ causa tanta fuerit, quidue pontificem

e s summum Gre-

sumum Gregorium eius nominis septimum impulerit, ut iram & indignationem suam non modò in patratores criminis regem Boleslaum sed etiam in vniuersum regnum effuderit, & regnum Polonis abrogarit. Sunt qui dicant, vehementer fuisse motum regis vita scelestâ, & atrocitate quadam ipsius homicidii; quippe cum non solum viro innoxio violentas manus iniecerit, verum etiam eum membratim dissecandum iusserit. Alii referunt, motum fuisse sanctitatis tanti viri, qui tanto zelo præditus erat & timore Dei, ut cum videret Archiepiscopum Gnesnensem, cuius plus intererat, quasi per transfennam regis foedam vitam aspicere, ipse se acerrimum censorem interposuerit. Magnæ sunt hæc causæ & vtraque probabilis. Sed videtur mihi tertia addenda, quæ licet à scriptoribus, aliisue commemorata non fuerit, tamen circumstantiæ illius temporis produnt, eam non postremam fuisse. Vehementer

*Causa oculi
disidii inter
Imperatores,
& Pontifices.*

*Cur regia digni-
tas adempta
est Polonis
hoc tempore.*

tunc statum rerum Christianarum perturbabat illa controuersia exorta inter Pontifices & Imperatores de conferenda dignitate regia. Imperatores enim iactabant, Imperatorum esse reges creare, Pontificum verò sanctos canonizare, ut vocant; contra Pontifices nitebantur exemplis Politicæ veteris testamenti, ubi Pontificum erat eos confirmare, qui ad munus regium subeundum aptissimi viderentur. Notæ sunt controuersie & bella Henrici quarti Imperatoris cum aliquot Pontificibus; qui ita tum illa ætate afflictus erat ob huiusmodi controuersias, ut multi iam fasces Imperii aliorum periculo deterriti suscipere detrectarent. Iam verò quia Otho tertius decus regium Poloniæ paucis ante diebus contulerat, ipseque Gnesnam veniens, ut supra narrauimus, Boleslaum Chobri regem Poloniæ, inuito, aut saltem inconsulto Pontifice, coronauerat, ideo Pontifices exasperati semper occasiones quærebant hanc Imperatorum potestatem minuendi, aut certè irritam reddendi. Et quia Boleslaus audax suo enormi facto fenestram & aditum ad perficiendum vetus hoc consilium Pontificibus patefecerat, idcirco nulla mora interposita Gregorius septimus fulmen hoc ignitum primò in Boleslaum torquet, eumque de regni solio deiicit; deinde sancit nouo edicto proposito, ne Episcopi quemquam iniussu suo regem inungant, aut coronent. Quamquam Lampertus Saffnaburgensis res imperatorias cohonestans, ait Imperatores Romanos ita fuisse commotos contra reges Poloniæ, anno Christi 1070. ut eos dignitate regia priuarint, & causam tantæ indignationis annexit: Quia, inquit, dux Polonorum qui per multos annos Teutonibus tributarius fuerat, cuiusque regnum olim Teutonum virtute subactum atque in prouincias redactum fuerat, repente in

it, repente in superbiam elatus regiam dignitatem, regiumque nomen sibi usurpauerat, diadema imposuerat, atque ipso die Natalis domini à quindecim Episcopis in regem fuerat consecratus. Deconsideratur hic fides huius historici. Primum enim Poloni nunquam obnoxii fuerunt germanis Imperatoribus, ut non minus verè, quam solidis rationibus, euincit D. Cromerus. Deinde quindecim Episcopi in Polonia tum non reperiiebantur. Adde quòd Poloni circiter octoginta annos ante hoc tempus regem habebant, & quidem fauore Othonis tertii Imperatoris. Quem etiam absoluisse Polonos ab omnibus tributis & obsequiis Guagninus affirmat. Qui tamen dum, maximè se fauere Polonis testatum vult facere, tum maxime peccat in Polonos, affirmans videlicet eos absolutos fuisse ab obsequiis & tributis ab Othone tertio, tempore inquam illius inaugurationis ad regnum. At Poloni nulla vnquam obsequia ex pacto, multò minus tributis Imperatoribus pependerunt. Nulla itaque absolute ab eisdem indigebant. Cæterum hic Saffnaburgensis, & Monachus Herueldensis imposuerunt Scba. Munsteroy, qui auctoritatem istorum secus labitur in eundem errorem, iuxta dictum: Cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadunt: O nos miseros, siquidem ita est, ut affirmat Saffnaburgensis. Idem enim nobiscum agitur, quod Poëta inquit: Si fortuna volet, fies ex Rhetore consul, Si volet hæc eadem, fies ex consule Rhetor. Verba Munsteri sic se habent: Otho secundus sublimauit Ducatum Poloniæ in regnum. Sed rex eius paulo post, cum rebellis esset Romano Imperio, iterum degradatur, & ex rege fit dux sub tributo feruiens. Hæc ille. Obseruet lector quomodo scriptores isti sciunt sese in contraria. Qui res Romanas illustrare volunt, Papæ id attribunt, quòd offensus Boleslai crudelitate ob eadem diu Stanislai regnum ei abrogarit. Isti contra, qui in partibus Imperatoris sunt, sibiipsis Polonos regios honores vendicasse, tributaque denegasse aiunt; pinde, degradatur inquit, ab Imperatore, & ex rege fit dux. Sciebant probè Imperatores & eorum scriptores, regios honores Polonos non sibi priuata auctoritate usurpasse, ut dicit Saffnaburgensis. Sed cum ad Pontifices confugerent recuperaturi denuo regium decus, Imperatores ea re offensi nolebant eos pro regibus legitimis agnoscere. Eò quòd derelictis ipsis Imperatoribus, à quibus ab initio autore Othone id consecuti erant, ex manu Pontificum id obtinere annitebantur. Itaque exasperati crimen læsæ maiestatis eis impingebant. Hanc puto causam ea in re disidium inter historicos illos peperisse.

*De dignitate
regi Polonis
disidii inter
historicos.*

Munsterus.

WLADISLAUS PRIMVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo5044.
1082.

Roloni Wladislaum Hermanum fratrem Boleslai regem designant; quod munus ipse diu subire detrectauit: cunctis tamen instantibus recusare non potuit. Tergiuersationis huius duæ causæ referuntur: altera quod fratrem adhuc reditum sperabat: altera quod interdictum illud Pontificium aliquid noui propediem editurum suspicabatur. Recens enim exemplum feueritatis in Henricum à Pontificibus editum cunctorum regum animos vehementer pupugerat. Itaque cum esset Princeps pacis, quàm belli, amantior, dubium, decus armis periclitando quærere nequaquam volebat. Sed ubi vrgeri se Pomeranorum incursionibus vidit, ope diuina confusus expeditionem contra eos adornat, signisque aliquoties collatis, ipsos ad deditionem compulit. Tradunt autem eum fuisse religioni ita deditum, eiusq; cerimoniarum ita pertinacem, vt certis diebus festiuis, more Machabæorum, pugnam inire detrectaret, malletq; quoduis periculum subire, quàm solennitatem festi contemnerare. Qua tamen in re animi potius pius affectus quàm ipsum factum laudandum videtur. Inter reges porro felices Wladislaus numerari posset, cum propter victorias celebres, tum propter filium Boleslaum Criuouitium, cui vix parem inter reges Polonorum reperimus, nisi ad extremum instabilis fortuna ciuili bello eum implicasset. Nam cum aliud consilium ei non rettaret, nec multorum cohortationes & admonitiones quantumuis humilimè profuissent, cum filio suo Sbigneno ad Crusciam populosam tum urbem & celebrem ita cruento bello conflixit, vt aqua vicini lacus sanguine tincta propemodum rubesceret. Victus filius & postmodum patri reconciliatus vtcunq; in fide permansit: sub finem tamen vitæ suæ simulatam iram suam celare non potuit. Pomeranos etiam idem rex ad Drzuuaczam fluuium profligauit. Habuit autem tunc Siciechum virum impigrum manu & consilio, quem copiis præficiebat. De cuius moribus D. Cromerus multa tradit. Tandem Wladislaus placida morte anno 1102. quiescit, & in basilica Plocensi sepelitur. Quod attinet res externas, Huius ætate Constantinopolis suburbia Turcæ primùm inuadunt, quos tamen Iohannes Imperator cum præda reuertentes vnà cum Bulgaris excipit & opprimit. Huius quoque ætate Croatæ gens Heneta, sicut & Bulgari, progressi usque ad regiam urbem populabundi, prædas agunt ac tandem in Liburnia sedes

Bellum cum
Sbigneno.Wladislai mors
& sepultura
Plocie.

burnia sedes suas figunt. Quod ideo commemoro, vt series historiarum Slaunicæ & conuersionis domini eorum in Europa continuari & melius animo concipi possit. Alexius etiam orientis Imperator à Bosinis bello petitus & victus, fœdus cum eis pepigit pacem mercatus: parteq; ditionis ad Moglennam eis concessa mulatur. Alani etiam eiusdem stirpis Henetæ populi confederunt eadem ætate ad Constantinopolim, ubi ad hanc diem manendo reliquias ecclesiæ Christianorum, & ipsum Patriarcham ita sustentant, vt meritò soli patroni eius prædicentur ab illo clero Græcorum. Ita imperium orientis Henetorum armis attritum & Turcorum subdolis artibus labefactum ægrè se tum intra muros sustentabat.

Croate in Liburnia hese-
runt, quando.

Bosini ad Moglennam.

Alani ad Constantinopolim.

Annotatio.

Hic rex Wladislaus Henrici quarti Imperatoris Romanorum, qui cum Pontificibus Romanis vario euentu plus satis conflictatus est, filiam viduam (nam antea Hungariæ regi Stephano desponsata fuit) duxit, ex qua filias tres suscepit. Hæc propter illos addo Historicos Germanorum, qui hac ætate Germanos Imperatores durius se gessisse, quàm antea vnquam erga Polonos & Poloniae reges memoriæ prodiderunt; quod nequaquam circumstantiæ reumpatiuntur. Nam hic Henricus supramodum implicatus tunc erat discordiis cum Romanis Pontificibus. Præterea cum affine viro præclarissimo non est verisimile eum inimicitias quæsiuisse.

Refutatur; qui
Polonos obno-
xios imperio
faciunt.De initio, & origine regni Bohemiæ,
nam & hi Slauones sunt.

Wratisslaus primus Bohemiæ rex coronatus est 17. Calendas Iunii ab Eugelberto Archiepiscopo Treuirensi in Ecclesia Pragensi, anno 1086. quinto verò huius Wladislai regis Poloniae. Aneas Syluius vno anno variat. Liqueat igitur, regnum Bohemicum longe posterius Polonico coepisse, idq; Pontificia auctoritate extitisse, non autem Imperatoria, vt Polonicum.

BOESLAUS CRIVOVSIVS.

Anno à condito mundo
Anno à Christo nato.3056.
1193.

B celebritatem & amplitudinem nominis tanti regis cuperem, si modo possem, omnia acta eius clarius comprehendere; sed vt dixi non est mei instituti singulis immorari. Tamen nequid reticeatur ex eius præclarè factis, imitabor methodum

rhodum Suetonii, qui, vt exactius describeret historiam suorum Imperatorum, singulis ætatibus, & insignioribus eorum gestis, suum caput, & paragraphum attribuit. Hoc igitur & ego faciam in describendis rebus gestis huius Boleslai.

De nomine Boleslai Kriuoustii.

Boleslaus nomen, vt similia alia, declarat veterem conatum & institutum regum Poloniæ, qui cum præcipui tutores essent Slauonica confederationis, eò quod præcipuam arcem belli in Polonia Slau sibi erexerant, & ex hoc loco meridiem versus, attestante Blondo, ad alias remotiores regiones processerant, Slauorum appellatione ita delectabantur, vt ab illa, nomen sibi & suis liberis libenter imponerent. Hinc igitur nomen quoque Boleslai originem ducit. Diutius autem huius parentes absq; posteritate, ac matrimonii fructu permanferunt; ita vt iuxta persuasionem, priscorum ad Ægidii Abbatis subsidia recurrere, ad illudque monachorum sodalitium donaria afferre impetrandi huius nati causa coacti fuerint. Tum demum eorum pias & deuotas preces exaudiuit Deus, huncque filiolum eis donauit. Quod verò Kriuoustius vocatur, ferunt eum aliquomodo retortum os habuisse, eiusq; Symptomatis vicus quoddam causam fuisse.

De puericia Boleslai.

Anno decimo tertio regni Wladislai decretum est bellum contra Bohemos, qui nouo titulo regio elati, quem ante nouem annos adepti erant, iam obliuiscabantur cognationis & stirpis veteris Polonorum, pleraq; vetera pacta conuenta violabant. Rex ipse Wladislaus ob aduersam valetudinem ad eam expeditionem proficisci non poterat, sed Sieciechum, vniuersis copiis præficiens mandata, iam adornanti iter, quo pacto se gerere deberet, dabat. Aderat Boleslaus filius nonum agens annum, attentoque animo omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamnum vnguibus laniatu tamen iam gaudet, generosum pueri petus belli gloriæque cupiditate impendio exardescibat; neq; diutius animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, vix magnis precibus, osculis, & blandiciis eum exorat, vt cum Sieciecho ad id bellum mittatur. Sieciecho itaque pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum ventum est, puer singula quæ fiebant curiosius obseruare, versari inter ordines, omnibus arridere, vigilias cum Sieciecho obequitare, aliq; multa præter ætatem facere, ferreque, ita vt indoles illa, studiumq; pueri futuram eius

Indoles Kriuoustij.

turam eius magnitudinem non obscure portenderet. Cum, esset duodecim annorum iuuenis patrem obnixè cum lachrymis sollicitat, vt sibi copias ad arcem quandam recuperandam committeret, cuius audaciam prouidentiam animositateq; rex admirans, legionem vnā, certis adiunctis rectoribus, illi commisit; cetero exercitui Sieciechum Palatinum Cracouiensem præfecit. Arcem itaque obsessam fortiter occuparunt; sed quia in loco munitissimo sita erat, ideo incassum laborabant. Qua de causa dux exercitus obsidionem soluere siuebat; sed Boleslaus regius filius à proposito eum retraxit, & minus confirmatis domos & tuguriola circa arcem hyemis tempore imminente, erigere iussit, vt videretur arcem per hyemem occupare velle. Quia re conspecta, Pomerani obsessi ad Boleslaum cum muneribus supplices veniunt, se & sua ei offerentes, quos ille liberos dimittens arcem recuperat, prudentiaq; sua omnia damna à Pomeranis illata reſarcit, ad patremque cum ingenti præda ouans reuertitur.

De adolescentia Boleslai.

Anno 1103. ætatis verò eius decimo octauo post mortem Wladislai Hermani patris regni gubernandi habenæ ipsi traduntur, quem statim bella Morauica & Bohemica exceperunt. Et vix Bohemicis sopitis, Pomeranica aggressus est; de eius autem pugna ei ingenio & animo strenuo scriptores multa tradunt. Ex quibus Guagninus ad hunc modum: Accidit autem, dum post insignem victoriam in festo dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebraret, recreationis gratia centum duntaxat equibus cinctus venatum processit, vbi in tria millia Pomeranorum insidiantium incidit, in quos ipse rex veluti leo rugiens primam impressionem fecit, tribusque interfectis, suos animosiores reddidit. Quidam verò Pomeranus in ipsum regem collimans equum sub eo transfixit, attamen à persequendis hostibus altero equo nato haud destitit, donec multo cum labore à tam obstinata audacia vix retractus fuerit, victorque ad suos conuiuentes profligatis hostibus redit.

Bellicosum ingenium Boleslai.

De bello Germanico quod à Boleslao Kriuoustio cum Henrico Imperatore eius nominis quinto, Anno Christi 1109. gestum esse prædicatur.

Nostri histo-

Nostri historici causam istius belli explicant, narrant, quod Poloni Hungaros hostes tunc Imperatoris auxilio & comitatu iuuabant, militesque Bohemos ei obstrictos ad sua castra pelliciebant: sed hæc occasio belli potius dicenda est. Ipsam autem causam veram tam funesti belli aliam fuisse rerum circumstantiæ deregunt: nimirum quod reges Poloniae contra Henricos Imperatores in illis dissidiis cum Pontificibus Romanis non obscure sentire videbantur. Vehementer igitur Imperatores ringebantur & Polonis indignabantur, quod tam cito, luti obliti beneficii accepti ab Othone tertio Imperatore, qui hanc gentem regni titulo patrum eorum memoria insigniuera ad Pontificum partes transissent, ab eisque ex eorum manibus institutionem dignitatis regiae tanquam à legitimis dispensatoribus tantorum honorum, duce Wladislao Hermano, præteritis & posthabitis Imperatoribus Romanis, mendicassent. Propterea H. Mutius referens causas huius belli, primam narrat fuisse quod tributum Imperatori debitum dare recusauerint, regemque sibi elegerint, ipsique coronam imposuerint. At Poloni ut ante dictum est, nulla unquam tributa Imperatoribus pependerunt. Coronam etiam non ipsimet sibi, ut ait Mutius, sed Otho tertius eis imposuerat. Necessario igitur hæc intelligenda sunt de illa repetitione & recuperatione regiae dignitatis, quam Wladislaus Hermanus magno sudore & sumptibus à Gregorio septimo Pontifice consecutus est. Exercebat igitur dolor status Germaniæ, sibi ius hoc & prærogatiuam quasi è manibus eripi & regium decus ab iis & adimi & restitui, quorum minime intererat se huiusmodi rebus implicare. Hinc est quod post modum prædictus Mutius addit. Qui, inquit, summus contemptus erat Imperatoris. Vtrum autem hoc deliberato consilio fecerint Poloni, non est meum tanta de re iudicium ferre. Addam tamen deplorationem & querelas cuiusdam Germanici scriptoris neoterici, ex quo quilibet intelligere poterit, quam valde offensus fuerint & etiamnum sint Germani depositione eius amicitiae, quam cum Othone tertio & gente Germanica ante 600. annos Poloni inierunt. Eleuata est, inquit ille scriptor, & in contemptum adducta apud vicinos reges autoritas Imperatorum, & incitati sunt hi, ut illis cum rabie Pontificum conflictantibus paulatim sese ab obedientia & veterum pactorum legibus subducerent, & ab Imperio auellerent, cui certis e conditionibus ita paruerunt, hætenus, ut annua tributa subiectionis testificandæ causa pendere sint coacti. Hæc tributa Imperatoribus detracta, & controuersias omnes inter vicinos reges, Pontifices ad se, tanquam supremum Christiani orbis iudi-

Causa cur Imperatores infensum Poloniam Regem.

Mutius refertur.

Causa dissidii inter Imperatores & Pontifices.

Controuersia inter Reges.

runt nomina, & partim se Polonos, partim Bohemos nominauere. Cum igitur Sarmatæ vocabantur impense Dianam colebant, de cuius templo quod habebant in Taurica Chersoneso, superius dixi, dum Iulii Cæsaris tempora complecterer. Postea persequens Claudii tempora dixi quædam de eius templi celebritate, nimirum quod ex spoliis Ephesini templi illud locupletare voluerunt. Hæc si coniungantur cum iis, quæ D. Cromerus attulit de cultu Dianæ seu Dzienoniae Ephesinæ à Polonis exhibito, non parum altera res alteram illuistrabit. His addantur ea, quæ attulimus Augusti tempora persequendo de diui Pauli Apostoli & D. Andrea laboribus in conuertendis ad Deum istis gentibus. Tandem de D. Martino & D. Hieronymo viris summis; qui cum essent homines eiusdem generis, fieri non potuit, quin & ipsi laborarint de promouendo euangelio apud suos populares. Nauauit etiam operam suam eis Cyrillus & Methodius & Theophylactus, qui in Mæsia, id est inter Bulgaros docuit. Extant Slauonica lingua opera eius. Fecit autem is Chrysostomi operum compendium. Sic ex duplici literarum Slauonicarum figura, quarum altera Bukouica, altera Cyrillica apud eos vocatur; et ex epitaphio Romæ Regiæ Bosnensium, quod extat in sacello templi magni, characteribus magnis descriptum. Ex iis (inquam) omnibus apparet, plerasque provincias Slauonicæ gentis statim post tempora apostolorum amplexas fuisse religionem Christianam. Neque enim temere gloriari puto clerum Russorum magnoque consensu affirmare, se operâ Diui Pauli Andreaeque Apostolorum conuersos esse ad fidem Christianam. Reuocanda autem sunt in memoriam, quæ superius ex actis Apostolicis & ex Epistolis ad Timotheum & ad Titum de iis rebus adduximus. De Gothis constat, quod ante expeditionem illam Italicam amplexi erant Euangelium. De Vandalis etiam liquet ex Vigilii ad Trasimundum Regem Vandalicum, & ex plerisque scriptis Diui Augustini, quod iam tum Vandali connumerari se volebant inter fideles. De Slauis etiam, qui sunt propago Vandalicæ gentis, constat ex concilio Constantinopolitano sexto, quod & ipsi iam tum ecclesias suas & Episcopos habebant. Legatur subscriptio synodi illius, quam suggestionem vocant. Fuit autem hæc synodus celebrata anno sexcentesimo octuagesimo. Ante verò D. Albertum annis 320. Quæ igitur de Bohemorum Pannoniorum duce Suatoplugo, Polonorum Bosinorum, Miecislao & aliarum gentium Slauonicarum ab historicis conuersione ad Christianismum referuntur, intelligenda puto de publica & vniuersali ab omnibus ordinibus doctrinæ Christianæ susceptione. Interim

Dzienonia, Dzienonia Diana, & Crimonensis.

Paulus Apostolus de Russis bene meritus.

one. Interim negari non potest eos lōgè antea habuisse initia non contemnenda Christianarum institutionum. vt ex hoc epilogo rerum à me commemoratarum liquet. Iam verò cum sub ethnica religione vixerunt, non admodum absurdè sensisse videntur. Vnum enim DEVM vt colerent, legibus sancitum apud eos fuit, quod ex Procopio de bello Gothorum liquet. Slauinorum inquit idem, nationes nō ab homine aliquo vno reguntur, sed ab antiquo plebeia communiq; libertate viuunt, & idcirco res omnes, quæ vel vtilis sunt, vel forte difficiles in commune consilium deducunt. Ista hactenus à Polonis sanctè seruantur. Vnde legem illam sæpius allegant. Nihil in nos absq; nobis rex statuere potest. Apparetq; hinc non nouiter eos isthuc confedisse temporibus Iustiniani: quandoquidem vetera eorum Reipub. instituta non sine quadam admiratione recitat. Ideo addit: Sed ab antiquo plebeia communiq; libertate viuunt.

*Slauis semper
nil pretiosius
libertate fuit.*

DE BOHEMORVM CONVERSIONE.

D. Cromerus ex sententia Blondi Bohemorum conuersionem in annum 990. reiiicit. Et ego eius sententiæ subscribo, licet pleriq; post Boriuoium annum 929. huic rei assignent.

DE POLONORVM CONVERSIONE.

Polonorum conuersionis annum assignant 965. Antiquiora sunt quæ de Slauorum conuersione adhuc tempore concilii Nicæni secundi retulimus. Antiquiora etiam ac vetustiora sunt quæ de Vandalorum Christianismo in Africa diximus. Omnibus autem antiquissima sunt, quæ de Mysiorum, Dalmatarum, & Illyriorum conuersione, ex scriptis Diui Pauli attulimus. Hi omnes ad cognationem Polonorum pertinent.

DE RVSSORVM CONVERSIONE.

Et si Zonaras historicus Græcus scribit, Russos amplexos fuisse dogmata christiana temporibus Basilii Macedonis, hoc est anno 863. tamen credibile est eos postea resiliisse. Nam de clarissima Imperatrice Russorum Holha, seu Helena conuersa ad Christianismum referunt id factum esse circa annum 963. Quare prior illa Russorum conuersio fortasse publica non fuit. Quod verò Lambertus Saffnaburgensis circa annum 960. affirmat Russos ad Orthodorem misisse Oratorem, vt sibi Episcopus christianus mitteretur ab eo, hunc Oratorem existimo vnum fuisse ex illis quos Wladimirus in omnes partes mundi miserat exploratum quæ religio esset possibilior ad credendum. Aut de Rugiis non de Russis id exponendum, vt D. Cromerus demonstrat. Sed & ipse ita sentio certiora esse illa de Russorum conuersione quæ ipsimet memoriæ prodiderunt, nimirum eos circa annum à creatione mundi 6497. secundum

*Wladimirus
per Oratorem
inquit, quæ re-
ligio in mundo
optima.*

cundum verò nostrum calculum 4940. suscepisse euangelium. Numerant enim Russi, Græcos secuti, à creatione mundi annos circiter 1550. præter eos, quos nos numeramus. Sed si ab anno Christi aduentus tempus conuersionis eorum numeres consentient ipsi anno 980. id accidisse. In ea enim sententia sunt plures & potiores autores, quod præeunte eis Wladimiro ipsorum principe publicè amplexi sunt religionem christianam. Hic Wladimirus fuit filius Suatoslai illius bellicosi principis, nepos verò Helena, qui subacta Russia tota orientali, occidentali, meridionali, septentrionali interfectisq; deniq; omnibus fratribus Monarcham se Magnum totius Rusiæ voluit dici. Quo titulo magnus dux Moschouæ hactenus vititur, eumq; ab isto Wladimiro accepit. Et, si Sauromatæ cognomen ex Hebræo exponatur, dux altitudinis, vt doctiores volunt, tunc isti duo tituli, Sauromata inquam & Magnus dux eodem respicere & idem innuere videbuntur. Nam quam nunc Moschouiam vocamus Ptolomæus & alii Sarmatiam Asiaticam vocant. Quod etiam linguæ Slauonicæ idem apud Moschos qui apud Polonos vsus indicat. Hic etiam Wladimirus ex Nouogrodia magna, sedem Kiouiam transtulit. Hic primò legatis exploratum missis, quæ sit religio in mundo, quæ melioribus fundamentis nitatur, amplexus est dogma christianum ritusq; & ceremonias ecclesiæ Constantinopolitanæ, in qua sententia hactenus gens ista perscuerat. Tradiderat autem mihi quidam ante aliquot annos exemplum literarum, quas Oratoribus suis tradiderat ablegans eos per varias nationes exquisitū de religione, vt iam dictum est, & certò affirmavit se ista descripsisse ex antiquitatibus Monasterii Præmissiensis. Has literas in Polonicum exemplar inferam, vbi Deo volente hoc opus patria lingua versum fuerit.

DE HVNGARORVM CONVERSIONE.

Ante annum quidem 1009. Hungaros conuersos fuisse ad fidem Christianam tradunt; sed certum est Stephanum regem paulò antecessisse hoc tempus. Is autem bellum gessit cum auunculo Dziula ob susceptam Christianam religionem.

SCHEMA QVOMODO SVCCESIVE ISTARVM GENS ALIA POST ALIAM CONSENSIT IN CHRISTIANAM FIDEM.

Bohemi anno	900	Ergo	{	ante annos	683.	{	Post Boemos	65.
Poloni anno	965			ante annos	618.		Post Polonos	15.
Russi anno	980			ante annos	603.		Post Russos	15.
Hungari anno	995			ante annos	598.			
				d	2	CAPITA		

ANNALIVM POLO.
CAPITA RELIGIONIS SLAVONICA-
RVM NATIONVM ANTEQVAM SVSCEPISSENT
REGVLAM CHRISTIANÆ FIDEI.

DE DEO.

His præterea (inquit) in lege cautum est & à suis maioribus pro-
ditum, inter Deos aliquem vnum, qui fulminis fabricator est, re-
rum omnium dominum ac solum esse vt credant, illique boues &
hostias mactent, &c. Verba sunt Procopii. Hunc Deum, fulmi-
num Pyorum fuisse vocatum à veteribus Polonis Chronicarii
nostri ferè omnes scribunt, quem Pyorum, à Moschis etiam-
num maximi fieri, coli, & iugiter ei ignem accendi testis est Sigi-
smundus Eberteius & Guagninus de Moschouiticis rebus. Ha-
bent enim Idolum quoddam & delubrum celebre in Nouogrodia
magna, quod ciues illius vrbis præ aliis summè suspiciunt, de quo
sic Guagninus. Hoc idolum à Nouogrodienfibus præcipuo cul-
tu latriæ adorabatur. Habebat autem formam hominis lapidem i-
gnitum manu tenentis similem fulmini. Nam Perun Ruthenis &
Polonis fulmen significat. In huius laudem & honorem, ignis ex
quercubus, qui perpetuo die nocteq; ardet construebatur. Quod
si negligentia ministrorum ad hoc officium obeundum designato
rum ignem extinguere contingeret, tum capitis poena plectebatur
&c. Existimo huius ignis eos morem ex Mose traxisse, per quem
Deus iuge sacrificium instituit. Ignis meus, inquit, semper ardebit
in altari, in Leuitico.

Fortune nihil
tribuant.

Habitandi mos
et tuguria.

Ante qui.
Spori.

De prouidentia verò Dei sic Procopius ibidem tradit Slauos
credidisse: Fortunam verò inquit, nec sciunt quidem nec alias vim
aliquam in homines habere fatentur. Sed postquam sibi siue domi
morbo correptis, siue in prælio constitutis è propinquo mors im-
minet iubentur quidem, si incolumes fortè euaserint Deo confe-
ctum pro anima sacrificium facere. Vnde quàmprimum mortis il-
lud discrimen defugerunt sacrificium ex voto & promissis absol-
uunt, & putant feruè hoc pacto salutem sibi per sacrificia redemisse,
&c. Habitant autem incondita tuguria & longo inuicem inter-
uallo, callidi tamen siue malefici minimè sunt, sed in populando
ac rapiendo Hunnicam seruant consuetudinem, &c. Verba sunt
Procopii: Dicit mox, vtramq; gentem tam Antas, quàm Slauos,
vnam gentem esse, quos, inquit, Sporos prisci vocabant &c. Ideo
Russorum nostrorum nomen idem significare putant. Nam Ros-
sia idem est quod Græcis *ρωσσία*. Sparsum enim hinc & inde, id est,
sporadas habitabant, casasq; habitant plerumq; virgultas plecti-
li opere confectas.

DE LITERIS

DE LITTERIS ET SIMVLACHRIS

SLAVONVM.

De literis Hlaolicis, quod à Bulgaris eas acceperint, & Bulga-
ri à Græcis caute est legendum. Nam Græci non modò Slauoni-
bus sed & Romanis gloriantur se litteraturam tradidisse. Sed Ca-
to refutat eorum sententiam, vociferaturque contra eos. Osten-
dunt Galli litteraturam introductam fuisse apud ipsos ante Cadmi
in Europam ingressum, idq; opera Druidarum sacerdotum Gal-
licorum qui antiquitus floruerunt apud Gallos & Germanos. Nā
& Germani ostendunt litteraturam ad se inuectam adhuc ab illis
Regibus qui post Tuisconem enumerantur in historia Babyloni-
ca. Ideo in Diodorum Siculum & Laërtium inuehit Annii, quod
sparserint illā narrationem de Græcis, quasi ab eis ad Latinas & ali-
as Europeas nationes literæ allatæ essent. Propterea dixi cautè esse
taliam legenda. Vereor enim ne eodem modo glorientur Græci se
Hæoticas literas Bulgaris misisse. Constat enim ex historia quod
Zamolxis olim Magus vel Pythagoricus ad Getas literas attulit. Me-
minit & Strabo Berebistem regem Getarum tēpore Christi & Ce-
neum Magum sicuti olim Zamolxē artes ad eos liberales attulisse.
Getæ autem iisdem in locis, vbi Bulgari postea dicti, sedes habue-
runt. Fuit autem hic Ceneus philosophus tantæ autoritatis apud
has gentes, vt cū iuaderet vites excindendas, ei paruerint. Ideo
Ouidius cōqueritur, se in illis regionib. viuere, vbi vites non co-
luntur. Vide ea de re Strabonē libro 7. Berebistes rex vsus est ora-
culis Dianæ quæ ex antro edi aiebat, vt ita sibi dicto audiētes sub-
ditos redderet. Strabo etiam libro 7. montes sacros fuisse ipsis pro
templis & delubris testatur. Inde Sagori mons à Ptolomæo in Sar-
matia nominatur, id est, *święta góra*, eò quod Dianæ illi dicatus
fuerit. De religione Naharualium Elyfiorum quos Syllesios esse
volunt sic Cornelius Tacitus memoriæ prodidit. Apud Naharua-
les antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos mulie-
bri ornatu, sed deos interpretatione Romani Castorem Pollucem
que memorant. Eius numinis nomen Alcis, nulla simulachra, nul-
læ peregrinæ superstitionis vestigium, vt fratres tamen veneran-
tur, &c. Hæc ad verbum descripta ex Cornelio racito. Hos fratres
Castorem inquam & Pollucem Poloni cum summa alacritate &
tripudio in conuiujs & comotationib. inuocabant, de quo ritu
& consuetudine sic Martinus Cromerus Episcopus Elpergensis
scribit: Hi Polonis Dii fuerunt. Sunt qui his addunt Lelum Po-
lelum, quos in conuiujs & commestationib. appellari adhuc au-
dimus cosque Castorem, & Pollucem esse autumant. Hæc verifi-

Litteræ apud
Gallos ante Ca-
dmi.

Viri literati a-
pud Slauos an-
te annos 1000.

Dianæ cultus
Slauis.

Simulachrum
Alcis apud Syl-
lesios.

Castor, Pollux

d 3 milia esse

milia esse videntur. Et descriptioni Cornelianę valde conformia; vbi traditur Elysios vel Syllios, qui pars Polonię erant, plurimum oblectatos esse memoria Castoris & Pollucis, vt iā audisti.

Carmen de Polonorum conuersione ad fidem Christianam.

Christe sub hoc ad nos venisti principe ab hoste,

Possessas stygio commiseratus oues.

Cesserunt idola tibi, Mars, Leda, Gemelli,

Cynthia, Pluto, Ceres, Iuppiter, Aura, Venus.

Femina te nobis ostendit prima, Robemo

Sanguine, prima crucem nos docuit, tuam.

Sistu prima quidem nobis est causa salutis

Ipse Deus, mulier causa secunda fuit.

Illa tuo tingi Miesconem fonte maritum

Effecit, terra est tota secuta ducem.

Plurima tunc data sunt tibi templa nouemq; Catbedrę,

Et quos sacrifici dilapidum opes.

An Berebistis regis Getarum factum laudandum.

Sed quia Berebistę Regis nostrorum popularium Getarum mentionem feci, eiusque astutum factum in moderandis populis domino eius subiectis commemoravi, non abs re fuerit per digressionem de hoc facto inquirere. Nimirum rectene vetustas scelerit, Magistratibus ad retinendum vulgus in officio conducibile iudicans, fabulis ad astutiam compositis & in vulgus sparsis conscientis mortalium cōpedes iniicere, vt ita videlicet ad parendum Imperio commodius trahi, duci & reduci possint. Videtur sane res plausibilis & speciosa sine gladio & armis homines effrenes & indomitos veluti vrsū circulo in rostrum iniecto, quod lubet ducere & pertrahere. Et exempla non desunt. Nam complures legiferi ita fecerunt: apud Gręcos Pisistratus, apud Romanos Numa cum sua Nympha Egeria &c. Quin & auctoritates complures ad eam rem comprobendam adduci possunt. Nam Plato & ante Platonem Pythagoras aliiq; Italicę philosophię sectatores Rempublicam legibus tanquam ex cera formantes, hoc idem suaserunt. Sed animaduertendum est in ea quęstione discutienda, non omnia omnibus ætatibus conducere. Multa nunc obsunt quę olim profuerunt.

profuerunt. Multę medicinę profunt in ætate iuuenili, quibus si in senectū vtare plurimum obsunt & interitum minantur. Iudicabant olim rei militaris periti pro re vtili clypeis vt oblongis in bello & loriceis, at nunc contenti armis ferreis in aciem prodeunt etiam contra sagittiferos Scythas. Ita & seculo illo rudi & tenero quando adhuc sapientia omnis inter reges & paucos quosdam eorum necessarios ac familiares sedem & domicilium suū habuit, facile fuit plebi imponere, superstitiones alere. At nunc quando tot Collegia doctrinarum sunt instituta, scholę oppidatim erectę, typographię denique prius ignotę passim tandem receptę, & alii mille modi inuenti sunt quibus inter homines omnis generis scientię propagatę sunt, & mortales vsu rerum maiore edocti ad arcem scientiarum, vsque peruaferunt, alia nunc sunt tempora, alii mores. Dies diem docet, vt est in prouerbio. Nunc quid sit Deus & quomodo in hæc inferiora agat, etiam & pueri volunt scire. Pro re certa narrat non obscuri autores olim in Polonia tota, tantum tria bibliorum volumina reperta fuisse; apud Regem inquam apud Archiepiscopum & Oltorogorum familiam. Itaque si nunc Plato à mortuis resurgeret & videret non in sua Academia tantum, sed etiam in compitis & plateis à quouis de Deo disputari, certè illam suam sententiam retractasset, & alio modo de Repub. scripsisset, & alio modo cum plebe agendum suasset, quàm olim radi illo seculo suaserat. Nam si nunc diceret, vt dixit in libro de Iusto: fingamus inquit, nos fratres esse quia nos vna mater terra genuit. Ideo alii ex hominibus sapiunt naturam ferri, alii naturam auri, alii argenti, alii inquam sunt nobiliores naturę, alii non ita, & occurrens tacitę obiectioni inquit: At homines narrationi simplici non credent? Ac responderet: Si hoc nunc non credent verum esse, at posterius seculum, quod nobis succedet, credet. Iubet tandem vt per obstetrices & prudentes didascalos talia puerorum animis à teneris annis instillantur. Omninoque suadet vt Principes alant superstitionem in populo. Certè si nunc inquam talia Plato doceret, palam ab omnibus exhiberetur. Propterea alia nunc ratione dixerim persuadendum hominibus vt morigeros obediētesque se præbeant magistratibus. Præterea oracula sacra inquit: Non eget Deus vt pro illo loquamini dolos. Itaq; vt verum fatear, mihi magis huius seculi philosophia hac in parte placet quàm Græcorum. Præstat enim sincerè cum populo agere. Nam semel in suspensionem magistratu apud plebem adducto, semper insidias sibi strui putabunt. Sunt enim alii modi & argumenta non decurrendo ad mendacia, quibus plebi certò persuadere pos-

sumus ut placide magistratui obtemperet. Primum quia Dei voluntas est: secundum quia turbatores ordinis destruit Deus, nec fore felices statuit, qui ordinem politici petulenter & temere turbant. Tertium ab honesto, ab utili & a necessario. Sed longiore inquisitione omissa, ad historiam nostram redeamus, postquam lectorem defatigatum continua lectione historiae tadio iam leuauimus.

BOLESLAVS CHOBRI.

Anno ab orbe condito

4960.

Anno Christi

1000.

Abhinc annos

585.

Maximum decus gentis Polonae regem Boleslaum Chobri fuisse apparet. Nam ex regibus qui praecesserunt alii fuerunt bellatores, alii autem oeconomi, alii in prudentiae laude excelluerunt. Hic autem omnia in se vno coniunxisse videtur. Bellatorem quidem eum fuisse testantur bella Russica. Cum enim haec gens ante quingentos annos praetextu Slaeonice confederationis veluti adiutum suos gentiles ad eas regiones peruasisset, & tandem successu elata bellorum gestorum, contra Graecos & Bosnienses duce Wladimiro, regiones Polonorum occupasset, nec satis ei esset, quod intra fines veteris Sarmatiae ingressa Vandalorum patriam depopularetur, Kiouiam quoque urbem prorsus in umbilico ipso regionis extruere coepisset, & maiora aggressa intima Poloniae scrutari coepisset, Rex certior factus ad Axiacum flumen, quod nos Bog vocamus, contra eos ducit exercitum; sed Iaroslavus eorum Princeps seu Rex, cum vim exercitus Polonici aegre se sustinere posse perspiceret, receprui canere iubet, & intra paludes se recipit. Boleslaus castra castris admoovit, eaque diripit: cumque Russos pugnam detrectare animaduertisset, Kiouiam urbem eorum primariam atque eximiam obsidione cingit. Fuit Kiouia urbs tunc amplissima, id quod ruinae, solitudines & rudera eius hodie testantur, ibique Russorum duces regiam suam esse voluerunt. Hanc Polonus cum arctiore obsidione pressisset, per deditonem capit, & tandem Borysthenem versus contendit, ibique exemplo Herculis fines veteres Sarmatiarum occidentem versus ad confluentem Zula fluvii, & Borysthenis tribus ferreis columnis erectis firmavit. Iniecit & Tubos quosdam flumini aeneos artificiosimè ad hoc praeparatos, ut sono suo perenni nomen eius resonarent, & ut in omne aevum duraret, stabiliuit. Alii propter cavitatem quandam quae in rupibus est, gigni illos sonos qui à longè audiuntur, praedicant. Confectis iis rebus, Boleslaus domum est reuersus triumphans, ubi pro victoria reportata vota exoluit, complura splendida templa

*Flumen
Axia
Vandalorum
patriam*

Columnae Boleslaui

*Sonus quidam
in Borystheni
à longè exaudiri
tur.*

vidua templa in honorem Dei omnipotentis erigens, quibus adiecit & pecularia dona quaedam ex manubiis de hoste partis. Fuit secundum eius bellum non minus celebre contra Saxonas & Bohemos aliasque Germanicas gentes, adeptaque ex eis victoria pari successu, ut in Russia fecerat, tres columnas locat ad confluentem Albis & Salae ad confirmandos limites veteres sui regni, quo tempore & Budisium ab eo combustum fuit. Tantus tunc metus & formido cunctam Germaniam inuaserat, ut ne custodes quidem limitum quos Marchiones vocant, auderent in conspectum eius se offerre, aut quicquam hircere. Nec multò post siue necem Diui Alberti ulturus siue patrias sedes recuperaturus (nam ubi nunc sunt Prussi, Venetos Prothomaeus ad sinum Venedicum & Chronum flumen ponit, quos Moschi Venetos, Varingos, & mare ipsum Balticum Variuskoie mare vocant.) in Prutenos expeditionem facit, eoque tertiis aut quartis castris peruenit. Cumque pauore perculsi nemo ex eis ad pugnam prodiret in Ossam flumen nemine repugnante simili modo tres ferreas columnas quarto à Rogozno lapide iniicit. Locus ab accolis haecenus monstratur. De limitibus meridionalibus nulla tunc controuersia fuit. Nam flumen illud in Moravia non longè ab oppido Granice, quod limitem nostra lingua significat, pro limitibus Sarmatiae habebatur. Atque ita provinciarum maxima parte recuperata, quae negligentia amissae erant, vniuersisque controuersis sopitis ad studium religionis se, ut decet probos Principes, conuertit. Extiterat per id tempus Diuus Albertus vir zelo pietatis illustris, & amore sedulitateque in prouehenda religione Christiana admodum celebris. Is in Pannonia se liciter ministerio suo defunctus baptizato aut confirmato, ut aliqui referunt Stephano rege Hungariae, in Poloniam se contulerat, quae peragrata, in Prusiam perrexerat annuncians euangelium & missionem peccatorum credentibus. Sed homines idolis dediti surdis auribus haec audiuerunt, eumque crudeliter obtruncarunt. Cuius constantia & indefessum studium in propagando regno Dei cum Romam relatum esset, absque ulla dubitatione in numerum diuorum fuit relatus. Audiuerat ea de re Otho tertius Imperator; itaque fama sanctitatis eius & miraculorum celebritate motus voti exoluendi causa, quo se obstrinxerat, periculoso morbo laborans in Poloniam ad eius sepulchrum contendit. Quod autem aliis diuis praetermissis ad hunc se contulit, existimo hoc ei calcar addidisse, quod eius subditus fuit. Nam Magdeburgensem fuisse tradit Helmoldus presbyter, qui ante quadringentos annos Slaeonicam historiam conscripsit. Et credibile est eius operam potissimum fuisse

Aliae tres columnae ad confluentem Salae & Albis.

Tertio columnae tres ad flumen Ossam.

Boleslaus sine proposito bellis ad religionem se conuertit.

*Venenum obie-
ctum Othoni
tertio.*

mum fuisse apud Pontificem effectum, ut hic vir sanctus cum esset eius popularis in album diuorum referretur. Nam tum temporis Romæ Imperator sedandis Crescentii seditionibus commorabatur. Fuit illa commoratio Romæ Cæsari huic exitiosa. Sublato enim Crescentio cum eius vxore consueffe dicitur, ad extremumq; eam sibi vxorem fore, fertur ei promississe, quod quia non præstitit venenum ei in chirothecis, quas Roma discessuro donauit, mulier ista obiecit. Aculeo igitur veneni læsus Imperator confidebat se opem à Diuo Alberto tanquam suo populari & domestico numine citius relaturum. Itaque Gnesnam, vbi erat sepultus, contendit, de cuius aduentu Boleslaus cum audisset, ipsemet amplissima procerum frequentia stipatus ei obuiam it. Mira Posnanienses ciues, cum istic iuuenis agerem de hac pompa ingressus Imperatorii narrabant, quomodo videlicet viæ ad septem vsque miliaria Posnania Gnesnam in strate erant, qua Cæsar nudus pedes ob reuerentiam Diui Alberti gradiebatur, quem rex ipse summo cum honore deducebat. Ibi cum satis esset datum religioni, secretiora consilia habituri conclaue intrant, ibique de multis rebus, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ inter se cõferunt, reliquum tempus conuiuiis destinatur. Ac tandem, cum satis indultum esset cibis, potui, & aliis ludicris ad recreandum tanti hospitis animum honoratum amplissimis donis in Germaniam dimisit. Quod autem rex tam exquisito apparatu & toleni pompa accepit Imperatorem, id factum puto vel exhibendæ modò humanitatis causa, quæ innata esse huic genti prædicatur, vel ut grati animi signis, tantam erga se regnumque suum propensionem adæquaret Imperatoris, qui novos honores, regium videlicet decus, in Boleslaum conferendo secum in Poloniam attulerat. Iam si quis conferat ea, quæ dicta sunt, cum iis, quæ autor supplementi Charionis hoc loco narrat de tributo ab Othone imposito Polonis minimè gentium hæc inter se cohærere animaduertet. Nam Principem tanti nominis, tot victoriis planè gloriosum pro exhibita illi nuper beneuolentia tributo onerasse, nequaquam verisimile videtur. Miseris hæc belloq; attritis conueniunt non victori, qui Russis formidabilis, Germanis reuerendus, Bohemis & Borussis metuendus, Pontifici verò summo ita charus & spectatus erat, ut eum in numerum diuorum ob insigne pietatis studium retulerit. Fuerit sanè hæc causa quædam externa vel potius prætextus aduentus Imperatoris in Poloniam; nimirum ut inuideret sepulchrum Diui Alberti, sed ex circumstantiis aperte liquet, aliam latentem & secretiorem causam fuisse. Videlicet ut bellicosum virum, quem ferro auertere

*Commentum
de tributo re-
fellitur.*

auertere non poterat dum in Saxonia bella gerit beneficio aliquo placatum sibi redderet deunciretq;. Nam non temere in historia additur, quod, absoluta ceremonia coronationis, conclaue secreti oris consilii intrauerunt. Ibiq; multa de iis, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ inter se contulerunt. Sepultus est Boleslaus in Basilica Posnaniensi in medio templi, cuius sepulchro Epitaphium est inscriptum, paruum quidem, sed ob reuerentiam antiquitatis valde iucundum. *HAC IACET IN TVMBA REX PIVS GLORIOSA COLUMBA BOLES LAVS CHOBRI.* Literæ sunt vetustate penè consumptæ sicut & ipsum sepulchrum, utcunque tamen possunt legi. Est autem dignum observatu, quod & Germanorum imperii, & trium regnorum, hoc est, Polonorum, Hungarorum, & Bohemorum in vnam fermè eandemque ætatem exordia incidunt. Nam translato à Gallis ad Germanos imperio circiter tempora Othonis Magni, non ita multò post reliquæ tres prouinciæ ad hoc culmen regni honoris euectæ sunt, Imperatoris ne autoritate, an verò Pontificis non disputo. Illud tamen pro certo historia Calui montis astruit Pontificem Romanum Benedictum eodem tempore iam tum in suo Senatu decreuisse ut dux Poloniæ Chobri in Regem coronaretur, & iam coronam ex purissimo auro paratam ad hoc habuisset, ut si forte Boleslaus veller, eam ei mitteret, sed vbi audiuit Boleslaum maluisse ab Imperatore quàm à Papa coronari, admonitus ab angelo STEPHANO diuo Regi Hungariæ eandem misit. Hæc leguntur ut dixi in historia Calui montis.

MIECISLAVS IVNIOR.

*Anno ab orbe condito
Anno à Christo.*

4987.
1025.

IN frequenti procerum & equestris ordinis conuentu Miecislavus regiam dignitatem iam dudum sibi decretam adiit. Erat tum triginta annorum & quinque cum Gnesnæ vna cum vxore Rixa die Pentecostes coronaretur. Et quia præsidiorum Polonicorum, quæ arcibus Russicis imposita erant à rege Boleslao, ad nouum regem de Russis querelæ subinde adferebantur, quod inquieti novos motus cierent, Kiouiensisque lenta, sed tamen molesta obsidione premerent, tandem contra eos ducit exercitum, nulloque negotio, eorum insolentiam reprimat, & captiuos, qui in deditionem venerant, per arces custodiendos distribuit. Sed vix hoc sopito bello, aliud cum Bohemis erupit. Infestabant ii Morauiam, quæ ditionis Polonorum tum erat, præsidiaque nostra munitionibus exturbabant, ac tributa sibi à Boleslao imposita pendere

*Bellum Russo-
rum.*

Bellum Bohemicum ob tributum negata, & fines violatos, de quibus supra in Chabrio lege.

Defectio Pandalicarum provinciarum ob tributum negata

Contributio s. Petri.

Bellum Pomeranum.

fit appendere recusabant. Hæc instinctu Vladerici, qui Bohemis tum præerat, eos fecisse ex certis coniecturis non obscure apparebat. Negabat ille quidem, seque minimè conscius esse istorum probatum facere volebat, sed circumstantiæ rei eius vultum animum ad astutiamque compositum detegebant, & res ipsa loquebatur, eum filium suum Prædislaum impigrum, iuuenem clam coucitasse ad violanda pacta conuenta. Itaque Rex ulturus hanc perfidiam contra eum conscribit exercitum & obuiam ei procedit. Oderat quidem rex bellum, semel eius incommodis degustatis, cum esset in expeditione Russica, tamen extimulatus multitudinis conuitiis, qui pusillanimitatis probum obiciebant, officio deesse non potuit. Cumque iam se in conspectum hostium deditset. Bohemi primò causam denegati tributum prætexunt, quod auxilio Polonorum destituti pecuniam debitam in sumptus belli erogarint. Sed deinde regis tenero animo & imbecilli iudicio perspecto, aperrè rebellionem faciunt. Itaque vario Marte inter eos decertatur. Bohemorum exemplum Lubecenſes & Camenesenſes secuti similiter Polonorum iugum excusserunt. cum iis & vrbs Lubeca hoc idem facit. Et cum solita stipendia denegarent, pensionem tamen quam vocant S. Petri, vsu iam dudum recepto, ad ærarium ecclesiasticum in Poloniam mittunt, vt deinde vna summa cõgesta, summo Pontifici nomine Polonici regni mitteretur. Quo solo argumento reuinci possunt ii, qui negant, illas terras vnquam fuisse ditionis Polonorum. Secundiore & feliciore deinde successu contra Pomeranos administratum est bellum. Nam & isti ad defectionem spectabant. Cum ergo, relictis suorum viribus, Hungarorumque auctus copiis, quas Bella frater Stephani secum adduxerat, in campum Mieciſlaus prodiisset, non segniter Pomerani conferunt signa. Sed mox funduntur & profligantur, & dux eorum in prælio occubuit. Multi in potestatem tum deuenerunt. Defectionis suaſores capitis supplicium pertulerunt; at multitudini parsum est. Ita ignominiam acceptam rex ex Bohemicis certaminibus posterioribus successibus absterſit, & præterita damna cum fœnore compenſauit. Anno autem millesimo tricesimo quarto vita defunctus Poſnaniæ sepelitur. Confutationem falsarum narrationum, quas hic historici affinxerunt, vltro prætereo. Nam res commenticiæ seipsas quales sunt produnt. Qualis hic fuerit Princeps & quales spiritus pectore habuerit non est difficile ex historia recitata colligere. Synchroni Mieciſlai erant in occidente Conradus Imperator in oriente Romanus. Hoc etiam tempore duæ illæ factiones Guelphorum & Gibellinorum institutæ in Italia erant, Guelphus

ani orbis iudicem transtulerunt, quod non solum opum causâ, sed multò magis autoritatis Romanis profuit & regibus libertatis nomine gratissimum. Imperare enim regibus Monarchæ, & consensum atque coniunctas vires orbis Christiani augescenti potentia Pontificum opponere ampliùs non poterant. Addit postea, Sed & regibus noui compedes & noua sunt vincula iniecta, qui quærentes, vt metu Imperatorum essent soluti, in grauiora pericula inciderunt. Nam & postea iidem reges commissi sunt cum Imperatoribus, & vt secum ipsi digladiarentur effectum est. Nam extenuata & eleuata Imperatorum autoritate, reges cum non haberent quem reuererentur, autores fuerunt bellorum intestinorum. Sed & solutio hæc Hierarchiæ elisit multoties conatus optimos Imperatorum, qui magno apparatu belli studebant infringere potentia Turcorum, &c. Sed digressiuncula hac omiſſa litteras Henrici ad Boleslaum, & Boleslai ad Henricum priùs præfigemus, vt ex eis intelligi possit vera causa sequentis belli ad quod describendum mox accedemus.

Litteræ Henrici Cæsaris Glogouia ad regem Boleslaum missæ.

Henricus Cæsar Boleslao Duci Poloniæ gratiam & salutem; Tanta probitate comperta meorum Principum consilio adquiesco, & trecentas marcas recipiens hinc pacificè remeabo, hoc nisi satis sufficit ad honorem, si pacem simul haberemus & amorem. Si autem tibi placuerit hoc approbare in sede Cracouiensi. Cito me poteris expectare.

Ad hæc ita ei respondit Boleslaus.

Henrico Cæsari Boleslaus Dux Polonorum, Pacem quidem sed non in spe denariorum, vestra quidem Cæsareæ potestatis nutu consistit manere vel redire, Sed apud me præ timore vel conditione nullum potestis vilem obolum inuenire. Malo enim oram Poloniæ regni salua libertate perdere, quam semper pacificè cum infamia retinere. Ex iis litteris apparet Henricum nouo exemplo & antea inandito tributum à rege extorquere voluisse. Quod antequam concederet Boleslaus, extrema quæque pati paratum se declarat. Iam ad ipsum bellum explicandum veniam. Henricus ergo Quintus coniunctis viribus cum Suatoplugo rege Bohemiæ validissimas copias contra Boleslaum in Syllesiam duxit Lubasq; ciuitate expugnata Glogouicem urbem frustra acerrimè oppugnauit magna suorum militum strage. Boleslaus autem, cum ad

Pugna ad Glogouiam.

cum ad eum expectata auxilia confluxissent, propius hostem accedit; nec tamen pugnandi copiam, quamvis flagitantibus suis, faciebat, sed è latebris & insidiis hostilem exercitum carpebat, pabulatores & alios quavis causa egressos per submissos milites excipiebat ac trucidabat. Sæpius intempesta nocte cum clamore & clangore tubarum hostium castris adequitabat; excubias aut opprimebat aut è stationibus depellebat, nonnunquam prandentes aut quiescentes tumultuariè adoriri, persequenti hosti cedere, recipientem se rursus persequi. Exurebat etiam circumiacentes villas; obsidebat itinera; sæpe reuertentibus prædam excutiebat. Celebre his rebus erat Boleslai nomen inter hostes, totaq; castra laudes & virtutes eius compositis etiam ad id carminibus personabant.angebatur Cæsar, cumq; vndiq; vrgeretur, obsessio quàm obsidenti similior erat. Tentata fuit per legatos pacificatio, sed Cæsarem præposteri affectus trahebant. Cum enim conditiones, quas Cæsar proponebat, vt indignas nostri auerfarentur, ille, arca aperta, thesauros suos eis monstrabat, additis his verbis: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Cui Scarbicus vnus ex Oratoribus regis, notans iactantiam Cæsaris, respondit, annulo, quem in digito gestabat, in illum ipsum thesaurum proiecto. Auro, inquit, adiciam aurum. Quo scommate Cæsar intellecto, gratias egit, inquit, lingua Germanica, *Hab danck*/ quod significat Gratias ago. Vnde familiæ nomen Habdanckorum mansit, & insignia eorundem, quæ hanc figuram referunt, W, adhuc *Hab danck* à Polonis vocantur. Cum igitur Cæsar nec periculis nec conditionibus iustis ad tranquilliora consilia perducere posset, Boleslaus instructa acie in diluculo ei occurrit, collatisq; signis, impetum in eum facit. Committitur atrox pugna quæ ab ortu solis vsq; ad horam pomeridianam durauit. tandem, cuneo iuxta militarem scientiam instructo, cum latera Cæsarianorum inuasisset, subito solui eorum acies coeperunt. dilabebantur demum cuncti, nequicquam eos Cæsare reuocante. Qua re animaduersa & ipse Imperator sibi consulens salutem quæsiuit, vno duntaxat sermo comitatus. Ita Poloni exultantes, & exuuiis intersectorum ditati, victoria ouantes receptui canunt. Fuit hæc pugna commissa in campis Vratislauensibus miliare vnum ab ipsa vrbe; quem locum hætenus accolæ caninum campum vocant, eo quod isthuc post cladem illam multitudo canum ad cadauera confluxerat; & longo tempore eorum rabiem vix prætereuntes tuti transire poterant. Rediit tandem Henricus ad mentem meliorem. Nam commissurus se itineri Romam versus Boleslaum demisse & perblandè rogat, vt, certis conditionibus

*Scarbina.**Hab danck.**Caninus campus.**Expediit Henricus in Italiam.*

conditionibus, habita Imperatoris dignitatis ratione, animum suum ad pacem faciendam flectat. Conuentum est Bambergam; mutant animos hostiles; scribuntur conditiones pacis. Obseruabant tunc prudentiores in Cæsare, an post illa sæuissima bella & tonitrua irarum animus eius integrè placatus esset, an signo aliquo animi dolorem testaretur, anq; externa membra sensibus interioribus in eo obtemperarent; sed omnia integra reperta sunt, omnia sanata. Impetator enim prorsus amicum se Boleslao declarat; sororem suam Adleidem ipsi, filio verò eius filiam suam Christianam in matrimonium despondet. Ita post bellorum tumultus omnia læta esse, omnia serenascere coeperunt.

Finis belli matrimonium & auxilia exprimere.

De bello Russico.

Meminerant Russi paulò ante à Rege Boleslao, non sine maximo probro, strategemate quodam plagario Iaropelcum ducem Haliciensem opera Vlostouocii Comitis Xiaznensis a breptum & ad regem vsq; in Poloniam deductum. Igitur, vt par pari referrent artemq; arte compensarent, sollicitè quærebant. Mittunt igitur cum perblanda & verisimili narratione nuncium inuitatum regem, vt in Russiam quamprimùm veniat reducturus restitutusq; ad sedes suas principem Haliciensem, qui gratitudinis ergo pollicetur se deinceps in potestate eius permanfurum. Additi sunt alii colores, quibus veluti fucò postulata sua, vt verissima viderentur colorarunt. Rex Boleslaus, vt erat natura apertus & credulus, dictis fidem adhibet, aliquotq; cohortibus stipatus venit ad conditum locum. Interea Russi obuiam procedunt tamquam cōgratulaturi honoris & officii causa. Interim regem cum eius comitatu circumfundunt & hostiliter inuadunt. Rex autem astutiâ Russorum animaduersa, milites suos, qui pauci erant, ad resistendum hosti foedifrago facunda oratione confirmauit. Sed Palatinus Cracouiensis admonitione regia minimè motus, cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat, inter primum tumultum aufugit. Rex verò aliter fieri non posse videns, strenui militis & Imperatoris officium agit. Primò cum suæ aulæ equitatu Hungaros aggressus est, quos strenuè repressit & prostrauit. Viribus deinde resumptis, cum validis Ruthenorum copiis manus acriter conseruit; iamq; Ruthenorum acies inclinabantur, cum recentes copię auxiliares validiores, Polonos vndiq; circumdederunt, viresq; eorum perfregerunt. equus sub rege ipso ita confossus est, vt intestina ex eo profluxerint; alium tamen equum, qui ipsi aderant suppeditant, sicq; vix, à suis non tam persuasus quàm compul-

*Bellum cum Russis.**Credulitas Boleslai.**Fuga Palatini*

sus, illæsus euasit. Quapropter mœstus animo angebatur, non tam Ruthenorum foedifragorum insidias, quam Palatini Cracouiensis perfidiam turpissimā execrans; cui rediens pelliceum leporinum & colum., id est instrumentum, quo mulieres fuso fila ducunt, liniq; fasciculum & restim misit, indicans eum lepori in fugiendo similem fuisse, & quod non dignus esset pro viro sed pro muliere haberi, resq; muliebres non autem viriles tractare, suspendiumq; quod resti indicabat esset commeritus. Palatinus itaque iste desperatione adactus, in campanili vbi oratorium suum habuit, fune campanæ sese suspendit; cuius nomen ad posterorum dedecus vitandam in Chronicis reticetur. At tamen posteriores historici nomen eius inuestigarunt; vocatumq; fuisse W sebor scriptis iam patefecerunt.

Erga religionem quàm fuerit propensus.

*Liberalitas Bole-
slai erga ec-
clesias.*

*Signa peniten-
tiæ.*

*D. Egidius
pro patrono
habetur.*

Quietem igitur nactus Boleslaus Basilicam Cracouiensem humilem etiamtum & neglectam in augustiorem formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera eius adiunctis. Supellectilem quoque eius veste pretiosa, auroque & argento facta maiorem in modum. auxit. Posthæc quamuis magnis in ornatum templorum & in alimenta sacerdotum, atq; egenorum impendiis atque donationibus, iugique precatione & lachrymis, & aspero tenuique victu & cultu corporis, cilicio pro veste utens, & cinere sese aspergens, ægrotorumq; mendicorum pedes subinde manibus suis abluens, admissum in Sbignenum fratrem facinorose sedulo expiaret, aliisque satisfacere, tamen ipse sibi minimè satisfacerebat, nisi & laborem longæ & molestæ peregrinationis voto conceptæ adiiceret. Itaque solenne Christianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua gustandis, cilicium. indutus, cum exegisset, paucis sacerdotibus & aliis piis hominibus comitatus, ad Egidii tutelaris diui sui sepulchrum peregrinationem priuati hominis habitu suscepit, atque id iter magna ex parte nudis pedibus cōfecit; nullum templum, nullum monasterium, nullum egentium domicilium, nullum deniq; sacerdotem aut mendicum præteriens, quin liberalitatem & munificentiam suam in eum declararet. Quindecim dies apud diui sepulchrum ieiuniis & supplicationibus vacans commoratus, cum in Poloniam reuertisset, & reliquum illius anni tempus quieti dedisset, vere proximo in Hungariam ad diui Stephani sepulchrum alteram peregrinationem ex eodem voto

eodem voto instituit, eaque religiosè & pedestri item itinere peracta, & quidem non sine molestia, propterea quod splendide & summodum. honorificè contra animi sui sententiam à Stephano rege genero suo, & à primoribus Hungaricis acciperetur ac deduceretur, Gnesnam etiam eiusdem voti exoluendi causâ adiit, ut videret diui Alberti reliquias, quas paulò ante Iacobi Archiepiscopi operâ in propatulum prolatas è latebris sciuerat. Nam diu post captum & vastatum à Bohemis id oppidum, paucis rei conscis, deliquerat. Adhæc octoginta pondo auri & multas gemmas in vnam eiusdem diui tunc simul contulit.

Moriturus ecquonam modo disposuerit domi suæ.

Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis proceribus qui officii causa vndique conuenerant, & quatuor filiis astantibus de concordia apud eos verba fecit, partitiq; omnia, quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & summam rerum penes Wladislaum natu maximum cōstituit, cæteros eius auctoritatem sequi iussit. In partitione quintum filium, qui superiore anno natus erat, præterierat. Id proceres eum obliuione fecisse existimabant. Itaque admonent, ut ne illum exortem patrimonii relinquat. Respondit princeps: iam illi quoque portionem suam esse designatam. Admirantibus cunctis, non aduertitis inquit in curru inter quatuor rotas quintam esse partem currus cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem. à rotis sustentatur atque portatur? Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisque suo tempore succedet. Diuinitus ne id quod futurum erat, præsciuerit, an ut solent homines instante morte alienati mente diuinare, an verò discerpere in plures principatum voluerit, dicere non habemus. Nec ita multò post sacris Christianorum mysteriis ritè procuratus vita excelsit, maximo totius Poloniæ desiderio, cum regnasset post patrem annos triginta sex, vixisset quinquaginta tres. Funere Ploscum solenni pompa elatus est, & iuxta patrem sepulcro conditus.

*Kriouostius in
Plosco tumula-
tus.*

De habitudine corporis eius.

Fuit autem Boleslaus hic habitudine corporis satis firma, vegeta & laborum patiente, colore fusco, statura mediocri. os ei carbunculus ab ineunte adolescentia distorserat, atque inde Kriouostii cognomentum habuit. Animo verò excelso fuit, & periculo-

rum contemptore; iusti & æqui obseruantissimus: ad iram, gratiam, misericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduersitatum, & ad extremum exitii causâ fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cum in omnes, tum præsertim in eos, qui in re militari præstabant, præoptus: modestia & clementia singulari, laudis & gloriæ cupidus, pacis artium non expers, verum belli studiis longè præstantior: ad quæ à teneris, quod aiunt, vnguiculis toto animo ferebatur. Itaque omne ferè sui regni tempus bella gerendo exegit, miles strenuus & audax, dux prouidus, solers, animosus, & felix.

Res notatu digniores exterarum gentium, quæ incurrunt in eius seculum.

Calo Ioannes
Imperator.

Phrancachori
on.

Tres gentes no
bilitat. hoc
tempore.

Lotarius Imperator eodem anno est mortuus aut certè vno tantum anno anteuerit Boleslaum. Eodem tempore Calo Ioannes orientis Imperator, memorabili exitu vitam finiuit, manu in venatione ad digitum minimum venenatæ sagittæ illapsu leuiter læsa, quam vnâ cum aliis aper ab eo sauciatus subito iussu pharetra excusserat; ex læsa parte veneno celeriter in omnes corporis partes discurrente. Vir hic eximius fuit, qui aliquo modo Græcorum nomen instaurauit, & celebrius reddidit. Tartaros, qui hac ætate Europam vastabant, submouit. Hunnos ad Istri & Sauu confluente profligauit. Locus ille Francis etiam fatalis fuit, eos enim Hungari ibidem deleuerant vnde φραγκοχώριον in historiis, ob Francos in eo profligatos is locus dicitur. Eiusdem Boleslai temporibus Suatopelcus Monarcha Russorum, Kiouiensium, socer Boleslai mortuus est anno 1112. Multas & præclaras victorias per id tempus Russi ex Polouuciis, qui Gothorum reliquæ esse censentur, reportarunt. Sed omnium nobilissima illa prima censetur, in qua ad viginti duces Polouutiõrũ interfecti sunt. Accidit autem hoc anno Christi 1103.

Eiusdem regis nobilissimi temporibus tres non minùs claræ, quàm nobiles gentes in Polonia effloruerunt. Labeciorum, qui pro insigni cycnum gestabât, ob fidem & summam animi propensionem erga Poloniam, & Poloniæ reges, cum ipsi essent origine Dani. De his lege latiùs in historicis Polonicis. Secunda stirps, quæ honoribus est aucta, fuit Habdanckorum, ob legationem ad Henricum Imperatorem, quam tum summa cum dexteritate & gloria nominis Polonici ei⁹ stirpis princeps obiuit. Tertia ea est, quæ vocatur Woynia ob bellicam virtutem, quod regem Boleslaum à Russis

um à Russis circumseptum cum summo discrimine vitæ suæ planè è faucibus hostium liberarit. De qua re est superius annotatum. Insigne huius gentis est compositum ex cruce & ansa aheni.

De cessione iuris Imperatorii ab Henrico quinto.

In huius tempora incidit Henrici quinti ingressus Romam, ubi veniens duos Pontifices vi cepit, & cum Cardinalibus sede deiecit. Sed tandem excommunicatus cum fulminis vim sustinere amplius non posset oneri succubuit. Iura enim Romanis remittit, & patrimonium sancti Petri concedit, vt Carolus Sigonius in sua historia refert. Adhæc iurat Pontifici idem Imperator, vitam, membra, honorem, regalia sancti Petri tueri. Hæc cum Vortigernus in magna hominum frequentia publicata essent 1122. Anno. 1122. no Calendas Octobris magn⁹ applausus consequutus est in plebe ob spem futuræ tranquillitatis. Sed episcopi valde territi erant. Timebāt enim, ne qui per baculum & annulum inuestiti erant, beneficiis priuarentur.

Hunc casum scriptor historiæ Germanicæ istis verbis ita deplorat.

Ita ergo constituta sancitaque à Carolo Magno iura Imperatorum, & annos trecentos conseruata ac defensa, seditio domesticorum & Pontificum cōspiratio vno momento elisit & euertit, &c. Alius etiam Germanicus scriptor Ioannes Leuenclaus de bello Moschouitico scribens inuehitur in Pontifices, vocans eos non sacros sed execrandos, quod æmulatione laborantes paulatim tum temporis reges & maximè Poloniæ regem ab obedientia Imperii abduxerint: vt ita eos obedientiæ suæ subiicerent, conditionibusque quibusdam iuris sui facerent, legibus certis circumscribendo.

Hic quinquaginta pugnavit prælia, signis

Collatis, casu non variante fidem

Pugnavit quoties toties & vicit eorum

Nomina, quos vicit quod breue claudat opus

Cæsaris Henrici magnas fudisse cohortes

Sat sibi, deessent cætera, laudis erat.

Mærore interiit, quod prorsus inermis ab hoste

Fædisfrago victus fraude doloq. semel

I modo, Pompei numeramibi Roma triumphos,

Nos Boleslai prælia, maior vter?

Pompeium Cæsar bello prostravit aperto:

Fraus potuit nostrum vincere sola ducem.

WLADISLAUS ET BOLESLAUS Crispus.

Anno ab orbe condito

Anno à Christo

5101

1140.

*Wladislaus
motus regni.*

*Expediit pro
terra sancta.*

Iaxa.

*Bolesla. Pro-
ceri virtus ad
Mediolanum.*

Boleslaus cum quinque filios reliquisset vni ex eis Wladislao regnum celsit. Verum is, cum sibi arrogantius in reliquos fratres sumeret imperium, pecuniamque eorum subditis imperasset, & mel, oua, anseres, & triticum eos ad sua granaria deferre cogeret, nec se à quoquam ac ne à Senatoribus quidem à suo institutodeduci pateretur, vna cum uxore Christina motus est regno, cumque aliquantulum restitisset Senatusque consultum spreuisset, profligatus mox in perpetuum abiit exilium. Egit posthac apud Conradum Imperatorem, egit & apud Barbarossam, ut quam sibi illatam putabat, vlciscerentur iniuriam, regique sedi ipsum restituerent. Sed oblata capita accusationis facile qui successerat Boleslaus, diluit, & Imperatoribus satisfecit. Fuit postea regnum Polonorum tranquillius usque ad annum 1171. Iam quæ domi & foris euenerunt, dum isti fratres regni gubernacula tenebant, non abs re fuerit paucis consignare. Istis temporibus increbuit & inclaruit fama illius in toto orbe terrarum celeberrimæ expeditionis quæ vocabatur Pro recuperatione terræ sanctæ. Qua fama excitatus Henricus dux Sedomiriensium frater regis Boleslai, etiam ipse se Germanicis & Gallicis Argonautis illis adiunxit, excitatusque & expergefactus paternis virtutibus vna cum eis ire perrexit. Hunc secutus est quoque vir magni nominis Iaxa de gente Gryfiorum, qui postea principatu Pomeraniæ potiti sunt. Qui cum in bello strenuum militem se præbuisset, domum quoque reuersus non minorem laudem pietatis & moderationis meruit. Ne verò nudis verbis, qualis esset ostenderet, etiam rebus ipsis id testatum fecit. Duo cœnobîa erexit: alterum Miechouiæ, cuius oppidi situs persimilimus Hierosolymitano prædicatur, alterum Andreiouiæ. Iure quidem suo gloriari possunt Germani & Galli ob recuperatam terram sanctam, sed non soli: Aderant ibi & nostri, qui pars magna laborum fuerunt: Proinde suis meritis fraudari non debent. Hos autem conatus Christianorum adiuuit etiam Boleslai Proceri virtus, qui etiam Fridericum Barbarossam Imperatorem cum aliis, tum circa oppugnationem Mediolanensem sub signis eius militando non mediocriter adiuuit.

Laudatur

Laudatur Friderici ipsius factum, quod armatus & equo insidens flumen ad Mediolanum traiecerit, meruitque ob id ^{putantur} vocari. Laudetur, inquam, Fridericus. Sed & Boleslai Proceri factum non est dissimulandum. Nam cum eques quispiam vasto corpore, gigantea mole, prodiens vrbe Mediolano identidem Cæsarianos ad singulare certamen vociferans, contumeliosis verbis prouocaret, & cuncti propriæ cuti, ut dicitur, cauendo, post principia starent: ipse non ferens totius exercitus ignominiam, inconsulto licet Imperatore, prouocatore aggreditur, in oculisque cunctorum, qui ab vtraque parte spectatum prodierant, ut euentum duelli viderent, equo deiecit, desiliensque confestim obtruncavit. Redit tandem ad suos spoliis, quæ hosti detraxerat, sibi impositis, & ab omnibus cum summa gratulatione & applausu, ut fieri solet in tali casu, excipitur, vniuerso exercitu Boleslai virtutem ad sidera efferente. Quo quidem eius heroico facto Cæsar ita fuit delectatus, ut eum Torquato illi Romano, qui primus hoc nomen inuenit, perblandè compellans comparaucrit. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud se Imperator habuit, & cum alia documenta suæ beneuolentiæ erga eum dedit, tum in restitutionem eius, reconciliationemque cum fratribus, maiore studio, confecto Mediolanensi bello, incubuit. Et quando egressus syluis vicina coëgi, ut Poëta inquit, Petri quoque Dunini probitas & calamitas simul, quam expertus est fortuna aduersa, commemorandæ essent. Veneri etiam Episcopi Plocensis mors miraculis quibusdam insignis enarranda esset, nisi leges breuitatis, quas mihi ipse semel imposui transilire nollem. De Syllesiæ etiam nomine cum alii hoc loci inquirant, mihi quoque aliquid dicendum esset, nisi superius iam hoc præstitissem. Addam tamen hic annotatiunculam quandam ex Chronico Wratislauiensi, quam cum ibi hospes essem, in summo templo inueneram descripseramque. Valterus inquit nonus Episcopus Wratislauiensis, ordinatus est anno domini 1148. & tempore huius Episcopi Poloniæ Canonici, & sacerdotes habuerunt uxores legitimas. Et facti sunt generi & soceri nobilium. Et erat magna inter clerum & nobiles concordia. Tempore dicti Episcopi ædificata est murata ecclesia sancti Iohannis Wratislauiæ. Hæc ad verbum bona fide descripta sunt.

De regno Bohemorum sub annum 1154.

Fridericus Barbarossa, pace facta cum Polonis, anno sequenti expeditionem in Italiam persequutus est (vbi cum Alexandro tertio Pontifice, quid negotii Veneriis habuerit, passim tradunt auctores) Bohemorum & Polonorum auxiliis adiutus. Ratisbonæ autem in ipso

*Veneris Plo-
censis Episcopi-
us.*

*Status Ecclesiæ
& sub hoc regno.*

g tem in ipso

tem in ipso procinctu Wladislao Bohemorum Principi regium diadema imposuit, & pro nigra aquila, leonem album duplicata cauda, ut posthac hæc insignia eius essent, dedit. Erant antea Reges Bohemi coronati, sed à Pontifice. Innouatio autem coronationis & insignium mutatio respiciebat eò, ut Pontificibus adimeretur ius coronandi Reges. Id enim sibi proprium vendicabant Imperatores, & hæc fuit non postrema causa belli & dissidiorum inter Pontificem Alexandrum & Imperatorem. In hæc tempora incidit illud bellum atrox in Bauaria & expugnatio oppidi Vaisberg, ubi cum Imperator Fridericus edixisset, ut Velpus ceterique equestris ordinis viri, vincenti in custodiam traderentur, oppidum à militibus diriperetur, ciues vitam ac libertatem redimerent: tunc mulieres quæ fuerunt in vrbe, antequam portæ aperirentur, petiuerunt ut sibi salu. sabire liceret, portantibus de suis reb⁹ quantum vnaquæque posset, quod cum à generosi animi victore facile impetrassent, capiunt consilium pium & memorabile. Nam cum hostes aurum eas ac gemmas mundumque muliebrem, aut pecuniæ aliquid secum ablaturas putarent, illæ omnibus his rebus militum prædæ relictis, maritos suos in humeros sublatos, & paruos liberos in sinu atque amplexu tenentes, vrbe asportarunt. Imperator ingeniosa pietate mulierum mirifice delectatus, omnibus cōiuiuo exceptis, clementer ignouit.

De transitu Conradi Imperatoris per Poloniam, cum exercitum duceret in Asiam pro recuperatione terræ sanctæ, ex Miechouiensi.

*Antiquitus hu-
manitas maxi-
ma in regibus
Poloniæ.*

Boleslaus Crispus cum Germanis Mieczlao & Henrico, in metis ei personaliter occurrentes, cum magna veneratione præfatum Romanorum regem & ipsius exercitum per Poloniam conducentes, omnes sumptus & expensas liberaliter tribuerunt, pontes & passagia refecerunt, ad extremumque Constantinopolim versus duxerunt. Henricus autem vnus ex filiis illis Kriuoustii, dux Sedomiriensis & Lublinensis, refutatis nuptiis, quoniam celibem vitam elegerat, cum voluntariorum militum delectu, in pulchro apparatu ad tuendam terram sanctam (quoniam illa tempestate à regibus Christianis ipsius quærebatur recuperatio) profectus est. In profectiois articulo, ecclesiam parochialem in villa Sagosc, ad flumen Nida cum bona dote fundando, & terras Sedomiriensem & Lublinensem Boleslao Crispo ad gubernandū commendat, postque vnus anni

vnus anni lapsus, sospes in patriam rediit, militibus suis nonnullis morte & periculis absumptis. Ducibus Poloniæ aliquot annos tranquillè & sine bellis vitam agentibus.

Quo pacto Emanuel Cōnenus Imperator orientis Conrardum Imperatorem occidētis cum toto exercitu Christianorum hospitio exceperit.

Fuit Emanuel affinis Conrardi, propterea fiducia amicitiae securius se, transmissio Helleponto, Asiæ commisit. At ille insigni perfidia, penè grauius hostibus ipsis, afflixit eius exercitum, ferro, fraude, ad extremum & veneno copias eius populat⁹ est. Magnam enim partem militum eius perdidit, submissis panibus, qui parati erant ex farina, cui gypsi tenuissimus puluis commistus erat. Sed hanc perfidiam Rogerius Siciliæ Rex cito vlus est, Corcyra, Ætolia, Acaruania, Corintho, Acrocorintho, aliisque locis ac provinciis, Emanuelem exuendo. Postea classem regiæ vrbi admouit, & impetuin eam facto, suburbia flammis iniectis exussit. Aegrè sese cum Imperii titulo intra moenia, Imperatore conseruante, quin & ipse non ita multò post, fatis concessit, cum attigisset annum tricesimum octauum Imperii sui. Imperii finem hoc versu prædictum ei tradunt.

*Ἄλλ' ὅταν σὲ κερδαίνει λαβὴ λόγῳ. quem versum ego sic verterem,
Verum rapit te nominis pars vltima.*

Postremæ enim literæ nominis ΕΜΑΝΟΥΗΛ Græcis triginta octo significant. Multa de curiositate eius naturæ differunt historici: Cum enim ingenio valeret & eloquentia, delectabatur monstrosis opinionibus, & ostentatione ingenii, in disputationum conflictibus. Conrado mortuo, Fridericus Barbarossa Imperator in Poloniam est ingressus, ut ita subsidiaria auxilia à Boleslao extorqueret. Quia verò videbant Poloni institutum Friderici esse honestum, nequaquam difficiles se in ea re præbuerunt. Statim enim Boleslaus, dictus proceræ staturæ, qui filius Wladislai maioris natus erat, se ei adiunxit: & præclarum illud virtutis suæ specimen, quod ante commemorauimus in exercitu ipsius apud Mediolanum edidit, exercitu Boleslai virtutem ad sidera efferente.

1162. Bellum Vandalicum cum Danis, in quo Henricus Leo Danis auxilio fuit, Crantius quinto & octauo capite.

1165. Item Vandalicum bellum cum Danis renouatur. Belli Vandalici cum Danis meminit etiam Cromerus.

g 2 MIECISLA-

Emanuelis nomen.

MIECISLAUS SENEX.

Anno ab orbe condito
Anno Christi

5076.
1174.

Senatus cunctique ordines cum perlovisent iusta Bole-
slao Crispo ad Miecislauum regnum deferunt, partim eam
ob causam quod maior natus esset, partim quod morum
peculiari quadam gravitate apud eos commendabilis erat. Sed is
iudicium senatus & opinionem cito sefellit. Nam gravitas mo-
rum, quæ præter ætatem in adolescentibus elucere videtur, sensim
intyrannidem ut plurimum degenerare vertique solet. Hoc verum
esse exemplo quoque Miecislai experientia docuit. Nam cum om-
nia sibi permitteret, monentes contemneret, & omnia pro libidi-
ne agere coepisset, redargutus est priuatim à Gedeone Archiepi-
scopo. Sed illa admonitione deterior factus, in vitia Reipub. no-
xia indies magis ruebat. Proinde cum priuatis admonitionibus
nihil profecisset, publice etiam expostulare cum eo aggressus est
Gedeon; assistentibus & gestu annuentibus cæteris: modestè is
quidem, ut is, qui quomodo erga reges sese gerere cum regibus
agere deceat, probe nouerat, sed tamen non absque aculeis. Mate-
riam orationis ei subministravit occasio Mulieris cuiusdam, quæ
contra priuignum coram Rege querelas protulerat. Aderat enim
tunc forte Gedeon, & exemplo Prophetæ Natan, qui ficta narratio-
ne de oue erepta, Dauidem criminis conuicerat: ipse quoque ut
sese Rex agnosceret, & resipisceret, efficere est conatus. At melio-
re euentu Natan id confecit. Is enim effecit, ut Dauid poeniten-
tiam seriam ageret. Sed Miecislauus nullum fructum receptæ admo-
nitionis edidit: imò in vetita magis ruebat, negataque concupisce-
bat. Itaque cum neque priuatis, neque publicis admonitionibus quic-
quam profecissent, lege Traiani Imperatoris contra eum agunt.
Electus hic ad imperium, strictum gladium Romanis porrexerat,
ut si malè imperasset, eo contra ipsum vterentur. Et iurisconsulti
quidem illam legem magis castrensem esse volunt, ubi dux in ty-
rannidem ita notoriam prolaberetur, ut res nec probatione nec ul-
lo teste indigeret. Nam in castris in puniendis admissis comperen-
dinationes locum non habent. Ut ut tamen se res habet, expona-
turque lex ut lubet, certè Senatus amplissimus regni huius, satis pru-
denter & longanimitè se gessit erga Principem suum, præeunte
Archiepiscopo Gedeone. Quamquam postmodum cum seditio-
nes & bella ciuilia metuerent, & admonitionibus nihil planè pro-
fici viderent, ad consilia acerbiora eos decurrere necesse fuit: Mie-
cislauum igitur regem summo magistratu mouent, & Cazimirum
Sedomirien-

Lex Traiani
Imperatoris
fuerit ne ca-
strensis & an-
tenenda.

Sedomiriensem fratrem iuniorem, licet inuitum, & moras nocten-
tem in locum eius surrogant, ac per Stephanum Palatinum Craco-
uiensem regem nominant. Ita Miecislauus cum vniuersum negoti-
um proterua sua coniuncta cum ferocia corrupisset, regno priua-
tus est. Libertas hæc senatus Polonici prudentiâ temperata, eò ma-
gis est laudanda, quod adhuc sub illa seruitute viucentes, cum aue-
nam pendere regi, & gallos gallinaceos, ouaque apportare annua-
tim cogebantur, apertè tamen se pro Repub. opponere non refor-
midauerint, maximè cum nullum aliud remedium eis restaret, con-
tra hominem, obfirmato animo, in præceps ruentem: Diligentissi-
mè tamen cauendum est ea in re, nequid nimis. Extremum enim
hoc debet esse remedium.

Nominatio re-
gis noui per
quem.

CAZIMIRVS SECVNDVS.

Anno à condito orbe
Anno Christi

5140.
1178.

Cazimirus, fratre exautorato, nequicquam exterorum au-
xilia implorante, rerum potitur: Defectio autem à Mieci-
slao, qua magistratu supremo summotus, & ex rege extor-
ris factus fuit, à filio maiore natu Othone initium sumpsit. Laben-
tibus enim rebus parentis, Otho ne sibi deesse videretur, inuasit
in possessiones patris, maioremque Poloniam occupauerat. Utque
tutius ei sic esse liceret, missis ad Cazimirum legatis, se fore in po-
testate eius & deinceps imperata facturum promittit. Obtinuit à
patruo rege id quod optabat, maiorisque Polonia principatum à
dipiscitur, Gnesna excepta, quam ad retinendam amplitudinem
nominis, auctoritatemque tuendam, ut pote priscorum regum do-
micilium antiquius & augustius, sibi utilem fore iudicabat. Otho-
nis exemplum. Pomerani secuti, similiter se Cazimiro dedunt,
quos in fidem & clientelam recepit, eisque Boguslaum de gente
Gryfforum præficit, cuius opibus & clientelis posteri confisi, ex-
cusso iugo nomen sibi principis usurpauerunt, cum antea præfectu
ræ nomine tantum imperitarent. Nunc pro clientibus regum Po-
loniæ aliqua ex parte se gerunt, tantum ratione Bithomiæ arcis &
Lemburgi. Conatus est Miecislauus recuperare priores fortunas,
& regi Cazimiro magna ex parte persuadet. Iamque aliquoties in-
frequenti senatu mentio horum facta fuit, instinctu Cazimiri, sed
nullo profectu. Ipse demum rex cum acrius intercederet pro eo,
oratio eius à senatu non obscuro murmure excepta fuit. Cum cr-
go apertè nihil profecisset, clam ei per internuncios indicat, se non
aduersaturum, si aliquomodo saltem se posset insinuare absque ma-
gno rerum tumultu. Nec moratur ille, primoque Posnaniam pau-
cis post die-

Otho filius Mie-
cislai defectio-
nis principium
capit.

Boguslaus Gry-
ffus, non à rege
tantum, sed à
regno defecit.

Lemburgum et
Bithonia.

Cazimirus non
sincerè agit
cum Senatu.

*Statuta regni
Pontifici con-
firmata offe-
runtur.*

cis post dieb⁹ ipsam Gnesnam intercipit. Interea Cazimirus de legibus quibusdam, quæ abrogandis quibusdam moribus barbaris feruebant, ad Senatum & ordines rogationem facit. quam rogationem cuncti ratam faciunt, utque in maiore autoritate leges illæ haberentur & retinerentur firmitus, etiam à Pontifice summo Alexandro illo qui Barbarossæ Cæsaris Venetiis ceruicem pede pressit, eas comprobari petit & impetrat. Commemorantur hic Cazimiri victoriæ de Russis partæ. Expugnauerat tum is Chelmensem Bellsensemque & Brestensem, Droiciensensemque tractum, & in prouincias redegerat. Primus hic Russis talionem reddidit pro illa perfidia, qua vsi sunt erga Boleslaum Kriuousium, cum eius exercitum toties victorem non virtute sed fraude ultimo dissipassent. Hæc apud Vincentium. Cadlubkum eius synchronum, nam ei à commentariis fuit, latius reperies. Sicut enim Polybius Scipionem, Procopius Bellisarium, sic Cazimirus secundus Cadlubkum voluit esse rerum à se gestarum, à commentariis. In hæc ferè tempora incidit expeditio Barbarossæ, quam susceperat Hierosolymā, ad vindicandam terram sanctam. Nam hæc causa, huic instituto prætexebatur. Sed qui intimos eorum sensus explicare poterant, aliam occultio rem huic rei subesse obseruabāt: nimirum regnum & prolationem regni & imperii, videlicet ut Cæsar & Pontifex Romanus recuperata Hierosolyma, in Asia non modò occidentis, sed etiam orientis deinceps reuera vocaretur hic Pontifex, ille verò Monarcha. Nec amplius duo Imperatores, sed vnus, non quatuor patriarchæ, sed vnus & summus Pontifex diceretur, cui vtrumque imperium pareret. Et hæc est causa cur Græci Imperatores aduertebantur huic expeditioni. Non quod nollent barbaros à Christianis quàm longissimè arceri, sed quod defendenda Hierosolymā se per latus peti, sibiq; ipsis pericula creari agerrimè ferebant. Hinc est quòd aliquando Gallos, & Germanos, Italosq; cruce signatos orientem petentes, vi & armis adoriebantur, quod gypsum farinae immiscebāt, fontes veneno intoxicabant, ut si videlicet aperto Marte non possent, occultè tamen eorum quàm maximè institutum impedirent. Nostri tamen Poloni sincère Christianos in eo consilio adiutos cupiebant. Nam eodem tempore imperata pecunia, ex decimis colligebatur, mittebanturque subsidia. Sed quod nostri pio consilio faciebant, instar eleemosynæ liberalitatis ad eum vsum pecuniam contribuentes, hoc illi & eorum scriptores sinistra interpretati sunt. Affirmant enim, tum Polonos ex pacto tributum Imperatori solitos fuisse pēdere. Quasi verò Princeps felicissimus Cazimirus, qui aliis tributa imponere solebat, tributum sibi imponi passus fuisset. Vixit Cazimirus annos quinquaginta sex,

*An Polonia ex
necessitate si b
sua Christiani-
tus Imperato-
ribus mittebat.*

ginta sex, regnauit septemdecim. Post illa bella reliquum vitæ tempus legibus, & emendandis ciuium moribus insumpsit. Fueruntque isti Cazimiri, & ille primus, & hic posterior principes salutare Reipub. & homines frugi. Testantur hoc bella vtriusque & opera pietatis, quæ dum viuerent, erga indigos exercuerunt.

Res exterorum quæ hoc tempore contigerunt.

1181. Alexius Comnenus alter orientis imperio præerat, sed hunc Andronic⁹ patris frater patruelis oppressit, cum vix annum attigisset decimum quintum, neruo arc⁹ gutture eliso immaniter strangulans, impositumq; arcæ plumbeæ in mare demersit, acclamantib. cædis locis illud Homericū: Imperitare malum multos, rex vnicus esto. Vitus est autem De⁹ breui tantum scelus atq; iniuriam Alexio illatam. Nam à Wilhelmo Siciliae rege vindicante iniustam cædem, prælio victus est Andronicus. Et cum ob inmanem scuitiam publico flagraret odio, dum fugam parat, à multitudine comprehensus est, abscissaq; altera manu & oculo effosso camelo insidens, facie ad caudam versa, per vibem circūductus, vulgiq; vncis & harpagonibus, frustulatum conceptus fuit. Ita poenas dedit parricidii. Hæc euenerunt quinto ferè anno regni Cazimiri.

*Supplicium
per neruum ar-
tus.*

*Andronici Com-
neni tyrannus.*

De Pontificij legati aduentu in Poloniam ex Miechouiensi, lib. 3. cap. 4.

1189. Iohannes Cardinalis cognominatus Malabranka, à Clemente Papa tertio missus, in Poloniam venit. Et habita synodo Cracouiæ propter reformationem cleri, tam Episcopis, quàm vniuerso clero pro recuperatione terræ sanctæ decimam imposuit.

*Malabranka
Legatus Ponti-
ficis.*

De origine Cruciferorum ordinis Teutonici.

Friderico primo Imperatore in Asia pro recuperanda terra sancta bellum gerente, & Prolemaidem obsidente, ciues Lubecenses & Bremenses multa pietatis officia præstiterunt militib⁹, qui aut telis icti, aut alia ratione vulnerati ab hostibus erant, aut relictī à sociis in castris oberrabant. Horum enim opera isti sub papilionibus ex velis nauium in terra expansis, reficiebantur ac recreabantur. Accidit verò ut Imperator Fridericus deambulans per castra hanc eorum beneficentiam cum pietate coniunctam videret, qui collaudata

collaudata eorum virtute, suspiriis ex imo corde ductis, dixisse fertur: Cives hi beneficentia & pietate omnes principes, qui adiunt, longè superant. Hoc enim officium erat omnium, qui alios facultatib. antecellunt. Arreptaq; inde occasione rem totam ad comitia castrensia defert. Fuitque autor, ut ordo Germanorum militum ex nobili prosapia electorum institueretur, quorum officium imprimis esset curam pauperum in terra sancta existentium gerere. Erant tunc confirmati Templariorum & Ioannitarum ordines. Ex horum institutis medium quiddam eligitur, ut esset norma addicentium sese huic regulæ. Placet hoc cunctis Imperatoris consilium, concediturque eis ex regis largitione domus hospitalis Hierosolymis. Effectumq; est, ut Pontifex Celestinus tertius, qui nuper Pontificatum inierat, hoc institutum ordinis huius confirmaret, qui dedit eis vestem albam, nigra cruce insignitam, ut dignoscerentur. Concessit etiam eis facultatem creandorum equitum Auratorum, ut vocant, qua autoritate ipsis quodammodo regib. sunt comparati. Hi quomodo in Prussiam fuerint delati, quidue negotii cum nostris gentibus habuerint, suis locis annotabimus. Georgius etiam Sabinus mihi quondam coniunctis imus, his de rebus aliquid conscripsit. Hic autem ordo institutus est anno quarto ante mortem Cazimiri Iusti regis Polonorum.

Modus instructionis exercitus Cazimiri contra Russos ad Haliciam.

Cazimirus ut milites ad prælium ineundum incitaret, commemorat breuiter antepaucos annos, in iisdem locis ad Haliciam caesos milites patris Kriuoustii non virtute, sed dolo ac prodicione, quib. ut perfidiosorum hostium sanguine parentare velint, hortatur & monet. his animatos verbis in aciem educit, & sinistro cornui Palatinum Cracouiensem præficit, ipse verò dextrum administrandum suscipit. Nec mora, signo dato, pugnandi potestatem facit. Explicant & Russi suas acies, concurritur infestis armis & animis, ac durum prælium committitur. Premebantur nostri in sinistro cornu à sagittariis, nec iam satis suos seruabant ordines. Ibi Cazimirus reintellecta, subsidium suis laborantibus submittit. Atque adeo ipsemet, ut scribit Vincentius, magno suæ vitæ periculo succurrit, & inclinatham aciem vix restituit. Reprimuntur ergo feroces Russi, & mox, commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Instant nostri acrius turbatis & trepidantibus, & cohortati sese mutuo in fugam eos coniiciunt. Quo animaduerso, cæteri, qui dextrum cornu nostrum adhuc sustinebant, terga ver-

tunt &

tunt & ipsi. Persequuntur nostri, maiorem longè in fugientibus, quam dudum in resistentibus stragem edunt, permultos viuos capiunt, duces hostium commutando equos euasere. Deinde reuersi nostri castra opulenta diripiunt. Halicienses mox deditionem fecere. Cazimirus autem magnam rationem habuit expeditionis Hierosolymitanæ, nec summo iure est usus contra suos hostes Hungaros ad Haliciam, sic enim Platina in Clemente tertio. Polonia autem rex salutem Christianorum consulens, Hungaris pacem dedit, quò omnibus facilius proficisci ad tantam expeditionem liceret.

De morte Cazimiri ex Cromero.

Ad quartum nonas Maii anniuersaria diui Floriani celebrabantur. Ibi Cazimirus totum eum diem rei diuinæ in æde diui & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus festis diebus facere consueuerat, neque temerè eos lusibus & conuiuiis contaminabat. In sequenti die grande conuiuium instruxit, proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuium, exhilaratis conuiuiis, & multa de præteritis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse nonnulla de immortalitate animæ, atque cœlitum beatitudine non ineptè in medium protulit. Erat enim ab ineunte ætate non pessimè educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subito concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitusne morbus eum inuasit, an venenum à muliercula, quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. Nam & hoc sermone hominum diuulgatum fuit.

Conclusio.

Habent apud scriptores suas laudes Chobrius & Kriuoustius reges Poloniæ; sed Cazimirus secundus, etiam si laudatur, tamen cur non ita alacriter commendetur à nostris historicis, valde miror. Pomeranos siquidem hic in ordinem redegit. Podlasios domuit, Prutenos gloriosè subegit, Russos potenter bis debellauit. Cum his quatuor hostibus illi duo bellatores cruenta bella gesserunt; non tamen eorum maxillis fræna ita iniecerunt, ut rebellare postea non possent, quod omnino præstitit hic iustus, hic pius princeps, exteris admirabilis, suis reuerenter amandus. Et si Kriuoustium cum Cazimiro, patrem cum filio componere licet: Kriuoustium compararem Iulio Cæsari, vi & robore militari conspicuo. Cazimirus verò Cæsari Augusto conferre possem. Hic enim forsân natura non fuit bellator, sicuti & de Augusto referunt; sed tamen fortuna ubique à partibus eius sterit. De hoc enim propriè dici potest, quòd

h

test, quòd

test, quod solus suo æuopost illas victorias celebres, cum finiti-
mis pace firmata & longa quiete stabilita Iani templum occluse-
rit.

LESCVS ALBVS.

Anno ab orbe condito
Anno à Christo.

5157.
1195.

Ad Mozgauam
civile bellum.

Cardinalis Ca-
puani aduēsus
in Poloniam.

POloni meritorum Cazimiri patris memores, Lescum e-
ligunt in regem. Aderat quidem Miescus senex, aderant
SYLLESII, & Opolienses duces, qui iure quodam suo
ad principatum adspirabant. Sed tantus amor patricii regis tunc
cunctos tenebat Polonos, ut non dicam Germanum aut Italum,
sed ne Syllesium quidem, ac neque Miesconem ex maiori Polonia
vellent eligere. Cunctorum enim tum persuasio hæc occupaue-
rat animos, nequaquam ex re atque dignitate Cracouiensis & Se-
domirienſis conuentus fore aliunde sibi principem accersere. Li-
cet autem lex naturæ atque etiam diuina suadeat, ex sua gente eli-
gendum principem, tamen exemplo hoc demonstratum est, electi-
onem domesticorum regum ciuilia bella facile concomitari, ma-
ximè si candidati complures sint, qui æquum ius suæ ambitioni
prætexentes per factiones & inconcessa media rem agant. Cum e-
nim audiuiſſet Miesco, se neglectum esse, statim accurrit, corro-
gatoque vndique exercitu, ita atrox ciuile bellum & mox præli-
um ad Mozgauam flumen, septem à Cracouia, quatuor verò ab
Andreioiua miliaribus distans, excitat, ut de salute Reipub. ad-
modum dubitaretur. Et iam fusi fugatiq; Miescouiani erant, cum,
superuenientibus Wratilauiensibus, Opoliensibusque, denuo in-
stauratur pugna. Fuit hoc cruentum & funestum proelium. Perit
in eo Boleslaus Miesci senis filius: ipse saucius domum lætica re-
portatur. Ab altera parte Romanus Russus, pluribus vulneribus
acceptis medio è proelio excedit. Palatinus verò Sedomirienſis
Gonoricius viuis capitur. Dum æstuat Polonia ciuilibus bellis,
venerat huc Cardinalis Capuanus, elaborauitq; sollicitè in abro-
gando rescindendoq; matrimonio sacerdotū, quod ad eam diem
in vſu retentum fuerat, Autor est Dlugosius, Pambertus Saffnabur-
genſis, ac etiam ipse Martinus Cromerus id multis verbis adstru-
it. Miechouiensis id de concubinis intelligi vult, sed dominus Cro-
merus & de vxoribus legitimis adiecit, idque ex sententia Dlugo-
ſii, q̄ expreſſè vxores nominat. Quod verum esse chronicon Wra-
tilauienſe comprobatur lūperiùs à me adductum.

Miesco quarto postquam apud Mozgauam malè pugnauerat,
anno Christi 1195. Anno ab orbe condito, 1195. Cuiuienssem o-
ram Lesconi

ram Lesconi tum iuueni eripit, mox maiora ausus, ubi pollicitati-
onibus credulæ matris Helenæ animum expugnat, & procères in
suam sententiam pertrahit, regiam ipsam vi & armis occupat, nec
tamen ea, quæ liberaliter promiserat, exoluit. Trāſactionem enim
cum Helena & proceribus huiusmodi fecerat: Si regem se nuncu-
pari paterentur, filio Helenæ, ubi adoleuiſſet, regni habenas rur-
sus se daturum. Cum autem animos Cracouiensium sapius offen-
diſſet, nec vlla spes restaret, eum pactis conuentis, quæ cum matre
Lesci sanxerat, statutum, cuncti veluti signo sublato contra eum
conspirant, Lescoque debitum & olim destinatum ac delatum re-
gnum arcesque deferunt. Miescus ubi minimè rem ioco agi vidit,
ad solitas artes confugit, instructusq; variis verborum blanditiis
Helenam accedens, eamque affinem suam carissimam appellans,
non tam mihi inquit est hoc imputandum, quàm tuis clientibus,
&c. Atque ita crimen hæcenus ei non præstitæ fidei amouere à se
nititur, totamque culpam in Nicolaum Palatinum Cracouiensem
reiicit, quem seditiosum hominem vocat, eiq; notam illam inurit,
quod illi vſitatum sit principes pro libidine instituere, & rursus de-
stituere; utque ipse sub alieno nomine dominaretur, hoc semper
spectare. Vbi finem sermonis feciſſet, mulierem suis artibus pede-
tentim ab instituto deducit, seque ad regnum iam tertio insinuat.
Nicolaus Palatinus considerata lenitate mulieris insanabili, profe-
ctus Poliniam ad Miescum regem, tempori se accommodat, transi-
tionemque facit. Interim rex vario successu fortunæ defatigatus,
cum iam ageret septuagesimum tertium annum, inopinata morte
opprimitur, Calixtæq; sepelitur in templo Pauli Apostoli. Verum
postea vrbe in alium locum translata, sepulchrum ei in suburbio
relictum est. Ita qui viuis variis tempeſtatum casibus iactabatur,
etiam post mortem desertus, & ludibrio fortunæ expositus reman-
ſit, dum sepulchrum eius ab iniuriis cœlestibus minimè liberum,
teſto concamerato, more aliorum regum, non dignatur. Commi-
ſereri eius sane debuit vel ipsum Vagrouienſe monasterium, quod
ipse erexit & opibus locupletauit. Res admodum exilis erat, ſui pa-
troni oſſa, ſi non exornare, at ſaltem contegere, ut ſe memores be-
neficiorum acceptorum hac ratione teſtarentur. Temporibus hu-
ius regis historia mentionem facit quoque regum Polocensium,
ex quibus celebratur Volodomir. Quod ideo annotaui, quia cre-
berrima hodie ſit mentio Polocenſis expeditionis, quando rex Ste-
phanus ſumma vi & virtute militum illam arcem expugnauit, &
totam prouinciam in poteſtatem ſuam redegit.

Helenæ credu-
la.

Miescus blan-
ditis Reginam
circumuenit.

Mors Miesco-
nis.

WLADISLAUS LASCONOG.

Lectio Lasconogi præ aliis est admirabilior, quippe in qua non armis, non technis, sed virtutis & mansuetudinis excellentia inter principes decertatum est, dum singuli regios honores cum iniuria alterius capeffere detrectant. Nicolaus Palatinus leuitatem Helenæ iamdudum auersatus, etiam ad eius filium Lescum Album principatum deferre, tergiversabatur primò, tandem, reliquis consentientibus, & ipse in eorum sententiam concedit, ea tamen lege, ut prius Gonoricium Palatinum, Sedmiriensem æmulum suum in exilium mittat. Fuit enim ei ita infensus, ut licet aliquoties reconciliatio inter eos tentata & in speciem perfecta fuerit, tamen cum nunquam, quoad vixit, amare potuit. At Lescus, cum vidisset sibi leges præscribi, & quasi compedes iniici, potius quam Gonoricium fidum consiliarium & sibi amicissimum proderet velit, ipsos regios honores suscipere dedignatur. Contra Gonoricus, qui vnicè Lescum suum dominum diligebat, ne sua commoda negligat hortatur, se licet senem imbecillum libenter in exilium iturum, & quidem alacriter, modò occasione ipse ne desit, regnumq; sibi debitum in alienam familiam transferri non patiat, non commotus est Gonoricii oratione Lescus, sed quantò efficacius documentum beneuolentiæ ipsius erga se considerat & admiratur, tantò pertinacius in priore sententia persistit, proinde alium sibi Cracouienses Proceres istis legibus regem quærant, denunciat. Quem nuntium ab animo excello Lesci profectum dum Proceres examinant, Wladislaum Lasconogum regem renunciant. At is quoque se declarat non esse ita regnandi cupidum, ut principatus causa ius & vinculum consanguinitatis violare velit, debitumque regnum fratri interuertere. Interim Lescum de Senatuconsulto Cracouiensem certiore facit, nihilq; se aduersus animi ipsius sententiam pacturum promittit, modò sibi deesse nolit, id quod non modò hortatur, sed etiam iubet. Vides priscos homines de re tanti momenti, ubi non datur bis errare, rarissimo exemplo sinceritate & integritate decertantes. Quod si nunc aliquid tale eueniret, certe à nuperis hominibus is, qui ita se gereret, tanquam intempestiuus virtutis cliens irrideretur, & nisi fallor etiam exhiberetur. Enimvero pro honoribus non satis est, hac tempestate igne & ferro decertare, confugitur ad illicita media, propinantur & toxica, obiciuntur venena sensibus tactus, gustus, visus, superstitiis & adhuc spirantibus, qui aliquo munere, præfecturarum funguntur, iam noui gregales, non secus ac vultures de successionis solliciti, conuolant. Talem tantamque animi in Lescione mo-

Lescione modestiam Deus comprobauit illa victoria celeberrima ei concessa, de principe Russo Romano, quem ad Zaichostiam de bellauit. Monstratur insula illa, ubi est traiectus nobilis in flumine à nautis, ubi pars exercitus Russorum dissipati & compulsi sese receperat, plurimisque post pugnam desideratis. Regiam etiam dignitatem, cuius adipiscendæ ipse sibi iam ipse præcidisse videbatur, iterum recuperat. Commemoratur hoc Lasconogi tempore, Lituorum conuersio ad fidem Christianam, de qua in nostra historia rerum ecclesiasticarum fusiùs tractatur. Commemoratur & victoria eius Russorum de Lituaniis parta.

LESCVS ALBVS.

Lescus tertium rex creatur. Cadlubkus primus scriptor historiæ Polonorum præmium laborum & eruditionis Episcopatum Cracouiensem consequitur. Fuit autem synchronus Innocentii Papæ, qui decretalium libros promulgauit. Eodem tempore Haliciæ in Podolia, seu Galatiæ regnum instituitur, cuius regem idem Cadlubkus primus inaugurat. Sed euentus breui docuit, hoc regnum non bonis auspiciis institutum fuisse. Rex enim Colomanus victus à Russis cum Salomea vxore, sorore Lesci capitur, & annum in custodia asseruatur. Quare Poloni audita, indignabundi vndiq; confluunt, & mox rationem reddunt, de Russis insigni victoria reportata. In ea pugna decem Duces insignes Russi capiuntur, & adducuntur ad regem Lescum viui. Incidisse etiam in hæc tempora narratur primus Tartarorum in Russiam aduentus, & clades ab eis illa recitatur, quam Cometes inusitata magnitudinis prænunciauit. Libertates etiam & immunitates, exemptionesque ecclesiastici ordinis tum auctæ sunt: elaborante ea in re maxime omnium Henricho Archiepiscopo. Hoc etiam tempore Cruciferorum nomen in his oris innotuit. Vocati erant hi ad ferendum auxilium, tandem pro dominis se gerere coeperunt. Imitati sunt forsan in eo facinore Turcos. Nam & isti eadem prorsus occasione vocati à Marco orientis Imperatore, mirum ut ipsi opem ferrent, mutato consilio Græciam occuparunt. Lescus hic à Pomeranis dum balneat securius, interficitur, exemplum relinquens mortalibus, quàm verum sit dictum Philosophi:

Regnum Galatiæ.

Libertates Ecclesiasticæ.

Cruciferi.

Turci à Marco Imperatore euocati.

ΑΝΑΦΑΛΑΕΩΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ, ὡς καὶ ἀδ ΒΟΛΕΣΛΑΟΜ ΠΟΔΙΚΟΜ.

Anacephalæosis historiæ chronologica, usque ad Boleslaum Pudicum.

Quia hic series historiæ perplexa est, ob Miesci senis & Lesci Albi

h 3 trinam, aut

trinam, ut quaternam resumptionem principatus, ideo seriem historiarum in ordinem chronologicum hoc modo redegitur.

1185. Valachi Isaaco Orientis Imperatori rebellant, cum quibus is infeliciter congregitur. Prima hic mentio fit Valachorum, quos Græci scriptores Blachos vocant. Dixi autem Traiani acta persequens de Valachorum origine. Sed non desunt, qui potius à Genuensibus Italis, qui ad ostia Danubii confederant in vicinia, vel in ipsa sede Valachorum, eorum linguam immutatam esse putant. Cuius rei tres rationes non contemnendas habent: Primò, quòd Valachi in sua lingua non tam Latinorum quàm Italicorum sermonis corruptelas habent. Verbi gratia: Passa pro trāseas, Curciani pro cortigiani, id est aulici, & consimilia. Quorum omnium expers erat ætas Traiani, quæ adhuc incorruptam linguam habuit. Secundò, quòd illæ colonie Traiani Romanorum, ab Adriano, & aliis reductæ rursus fuerunt ex Dacia in Italiam. Tertiò, quòd, si reliquæ essent exercitus Traiani, non obliti fuissent historiarum Romanæ scriptores, eos vocare ex corrupto nomine Italicorum, Valachos seu Blachos. Sed nusquam per mille annos fit mentio Blachorum, nisi ab illo tempore, quando Genuensium colonie Kiliam, quæ Achylæ etymon redolet, occuparunt. Cōpone hæc, quæ nunc dicuntur, cum illis, quæ in Traiano à me sunt commemorata, & rem planam habebis. Nec desunt, qui eiusdem generis Italos hac via in Litvvaniam ab ostiis Danubii per Valachiam transiisse affirmant, & tales parui faciunt illam narrationem de Libone, qui in Litvvaniam aduenisse dicitur. De Columnensium autem aduentu ad illas regiones inferius dicemus.

1194. Nicolaus Palatinus cum fratre Episcopo Cracouiensi in tutorem Lesconi Albo designatus, iuramentum ab ordinibus Poloniae eiusdem modi, sicuti & regi præstare solent exigit. Metuebant enim fluxam fidem plebis, suspectamque habebant levitatem multitudinis, ne ab eis aliquando vel ad Miescum senem, vel ad Opoliensem Ducem deficerent.

1195. Mozgaviense bellum civile sic Miechouiensis describit lib. 3. cap. 27. Habet enim interdum gratiam antiquus stylus, quo usus est Miechouiensis. Ad Mozgavam fluuium à cœnobio Andrzeiouiensi quatuor miliaribus distantem, cum Sedomirienses, Lublinenses, Brestenses, supra Bug, Mazovitæ, & Romanus Mscislauc princeps Wladimiræ, quæ Lucensis appellatur, fororinus Ducis Kazimiri nouissimè mortui, ad Mozgavam applicuerunt, progressum Mieczlao impedituri. Ordinatisque aciebus anno domini 1195. Nicolao Palatino Cracouiensi dextrum cornu, Romano duce Wladimiræ sinistrum tenente, & Gonorio Palatino Sedomiriensi

Civile bellum ad Mozgavam ex Miechouiensi.

no Sedomiriensi in subsidiis relicto cum Miescon e sene conflixerunt, mutua se cæde obtruncando, perinde ac si inter infestissimos & perpetuò dissidentes bellum gereretur, neutraque parte gradum referente, strages horrenda cadauerum vtrinque edita est. Ad duces quoque ipsos clades peruenit. Boleslaus siquidem filius Miesconis senis in conspectu patris lancea traiectus, ex equo delapsus occubuit. Miesco senex à quodam milite gregario impetitus, morti destinabatur frequenter ictuum ingeminatione, ni magno clamore se ducem Mieczlao afferuisset, & cassidis detractioe veneranda canicie militem terruisset, quapropter miles educens illum ex acie, ne ab aliis violaretur, fugere consuluit.

1198. Wladimiro Haliciensi mortuo, Romanus memor meritorum suorum, quo pacto Polonis, & Lesco Albo implicatis civili bello ad Mozgavam inter maiores & minores Polonos navalset operam, Haliciensem principatum ambit, eumque deposcit. Abhorrebant autem Halicienses à Romano, crudelitatem eius veriti. Itaque decrevit frequens senatus, ut Romanum Nicolaus cum exercitu cò deduceret. Ibi Lescus orare, ut sibi cum exercitu proficisci illo liceret. Pertæsum se iam esse mollis & ociosæ vitæ, quam hætenus inter coetus muliebres apud matrem exegisset. Cupere se, deinceps armatum inter armatos viros versari, & quæ principis essent munera, usu condiscere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum se usum in exercitu præstiturum, quem signa sua præstarent. Quod si non impetraret, tamen vel cum vno comite, castra secuturum se esse.

1199. Quarto anno Miesco senex, postquam malè pugnaverat ad Mozgavam, ut sibi præstrueret viam ad principatum Poloniae, Cuiauiam. Cazimiri filius præripit ac præoccupat. Ita primum, terrore iniecto, tandem cum Helena matre, & cum iis, qui ei fauebant, vulpina industria tractat de conditionibus pacis. Negat Lescum principem, ritè creatum, aut se inuito, certum, itabilemque principatum obtinere posse. Non deesse sibi consilia, & auxilia externa. Lescum puerum esse. Curatores eius invidia laborare: Bonam nobilitatis partem clam secum sentire. Verum si sibi principatum concedat, redditurum se esse Cuiauiam filiis eius. Se sane senem esse, nec diu viuere & regnare posse. Interim, Lescus fieret princeps, se in ordinem, & politiam meliorem redaturum regnum.

1200. His inducta & persuasa credula mulier, annuentibus tutoribus, cum eo transigit: iure iurandoque die Diui Bartholomæi memoriæ dicato transactione confirmat. Deinde una cum filio Sedomiriam secedit. Miesco potitur rerum. Tunc secundo regnasse dicitur.

1220. Quod atti-

Lesco a bi alacritas ad bellum.

Educatio muliebri.

Miesco senex Cuiauiam occupat.

Alexius Mur-
ziphilus.

Cisterciense
Monachi.

Honores pra-
posterè disti-
buit Mieci-
slaus.

Nicolai Pala-
tini consilium
& transitio.

1220. Quod attinet res exterorum, Anglia & Hybernia in-
sulæ Romano Pontifici tum vectigales factæ sunt. Alexius orien-
tis Imperator pulsus, Haliciam ad Romanum, qui Polonorum o-
pera princeps factus fuerat, confugit. Hic, credo paulò post ab A-
lexio Duca cognomento Murziphlo, ob coniuncta ac veluti o-
culis imminetia supercilia, sic dicto, plebi insaniendi obiectus, periit
tumultu. Tyrannus autem ipse Murziphilus deinde alibi compre-
hensus, post effoscos oculos, Constantinopoli de turri præcipitatus
fuit, promiscua plebs in cadaver sævit.

1201. Monachi Cisterciensium è Portensio monasterio euo-
cati in Poloniam, delicatum genus malorum, secum attulerunt,
quæ etiam nunc deporta vel deporti vocantur.

1201. Miecißlaus promissa non servat, cumque Lesci mater
importunius instaret, fidemque datam in eo requireret, & iusiur-
randum præstitum ei obiectaret, nihil dissimulans, respondit, pa-
ctis & iureiurando contra ius gentium se minimè teneri. Ita He-
lena dimissa, ingenti animi sui dolore, crudelitatem suam damna-
re, procerum suorum dicta & consilia, licet serò, probare cœpit.
Offenderat iam Miecißlaus non leuiter animos procerum, & equi-
tum, propterea quod nonnullos possessionibus certis & antiquis
deturbarat, easque quibusdam è maiore Polonia affeculis donarat;
quodque eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens. Ita-
que quasi conspiratione facta, Miecißlaus cum suis principatu derici-
tur. Nicolaus omnia ad matrem & pupillum iure tutorio transfert.

1202. Irrequieto animo Miecißlaus existens, tertio molitur do-
los, & quidem propius admotis technis rem agit: Quod promissa
non impleuerit, dicebat non per se, sed per Nicolaum Palatinum
fieri, qui subolfaciens, quod filios Cazimiri adoptare in animo
haberet, se à tutorio munere excludendum ratus, nihil omisit, ut
eum in suspicionem adduceret. Cæterum illum ut seditiosum ho-
minem amouendum, utpote qui se erga teneram Lesci ætatem pal-
ponem aulicum, & erga se, qui paterno animo & matri & filio fa-
ueret, iniustum censorem præstaret. Probè enim intelligebat Mie-
cißlaus, eum fuisse maximum obicem & aduersarium consiliis suis,
quem reliquus conuentus Cracouiensis sequeretur. Itaque his ar-
tibus elidere eius consilia satagebat. Nec in casum cadere conat-
us videbatur: Iam enim labefactauerat animum mulieris, maxi-
mè inuidis æmulisque Palatini animum eius irritantibus. Itaque,
re tota intellecta Nicolaus Posnaniam ad Miecißlaum, quamuis in-
fensum sibi hostem magnis itineribus contendit, ac salutem incolumi-
tatiq; suæ prospecturus, ulturusque ingratis mulierem, ei omnia,
quæ prodesse, quæue obesse eius instituto videbat, aperit. Quare
erectus ani-

Mors Mieci-

erectus animo senex ad solitas artes suas refugit, & apertè iam postu-
lata Helenæ resutat, sequè opera Nicolai adeptum esse principatum
gloriatur. Toto autem negotio iam in hanc, iam in illam partem ti-
tubante, Miecißlaus inopinata mors oppressit, cum ageret annum se-
ptuagesimum tertium. Inter fundationes (quas vocant) eius, illud
inuentum fuit ipsi magis peculiare, quod Wagrouiensi monasterio
instituto, sanxit, ut non nisi Germani, iiq; Colonienfes, in illud coo-
ptarentur. Causam instituti addunt, quod quondam honorificè ha-
bitus esset à Colonienfibus, cum eò adolefcens religionis ergò ve-
nisset.

1202. Comitia Cracouiensia eligendi regis gratia indicuntur;
in quibus detecta sunt vana studia hominum & contentiones potissi-
mum inter Nicolaum, & Gonoricium Sedomiriensem, Palatinos, in-
terq; Lescum Album, & Lesconogum regulos. Et illud quidem par,
maleuolentiâ, istud verò reuerentiâ & honestate inter se decertabat.
De qua re in historia nostra iam dictum est. Ad extremum Wladisla-
us Lesconogus eligitur; quem à gracilitate pedum sic dictum esse pu-
tant. Laudat hunc Miecißlaus à peritia artis pugillatoriæ: peritis-
simumq; in ea arte ab ineunte ætate fuisse ait, dum in Germania com-
moraretur.

Lesconogi cor-
poris dotes.

1205. Lesconis Albi ætatem ac principatum, plurimum orna-
uit victoria, de Romano duce Russorum parta, quam Miecißlaus
ita describit. Itaque ingressus Romanus cum copis pugnatorum, pri-
mo ætatis tempore Lublinum obsedit, & cum non prosperaretur,
probè enim à Polonis defendebatur, in terras Sedomiriæ grassan-
do descendit, & flumine Istula superato, circa Zichost confedit.
Principes verò Lescus Albus & Conradus, ex omnibus terris suis Se-
domiriæ. Lublinæ. Mazouia, & Cuiavia bellatores ex nobilibus &
plebeis circa Sedomiriam collegerunt, & eis Christinum Comitem
Palatinum Plocensem præfecerunt, qui industria et astu, decima no-
na Iunii oriente, appropinquauit Russorum exercitus. Romanus ve-
rò vix tumultuariè suos ordinauerat. Sagittarii Polonorum in necem
ducis Romani fidefragi conspirarunt, globoq; militum facto, in du-
cem Romanum, & eum protegentes insiluerunt: equo igitur sub ip-
so telis confosso, & eum deiicere satagentibus, ad ripam Istulæ per
medias acies cucurrit, dextrarioque cadente, ac foeta equa sibi admi-
nistrata, Istulam tranauit. Et gratus equæ de salutis ministerio, inter
alios dispersos & fugientes, pedes promiscuus cucurrit. Ab insecuto-
ribus Polonis miles gregarius existimatus, occisus est, in Sedomi-
riamque relatus, à duce Lescone fuit sepultus. Vnde post à Ruthenis
& proceribus Wladimiræ mille marcis argenti & restitutione om-
nium captiuorum Polonorum redemptus, in Wladimiriam ductus
est, ibi tumu-

Lesci a breuifor-
ma de Romano
ad Zichostum

Somnium Ro-
mani.

est, ibi tumultandus. Cromerus autem libro septimo hæc scribit. Fertur item, idem Romanus nocte ea, qua proelium consecutum est, somniasse, multitudinem passerum à longe minore numero acanthi dum, ab ea parte, quæ ad Sedomiriam vergit, aduolantium dilaniatam esse. Idque somnium cum amicis manè narraret, senioribus atque prudentioribus triste & mali ominis visum esse. Dies, quo apud Zai-chostium pugnatū est fuit 13. Cal. Iulii. Miechouius causam istius belli refert, quod Romanus Lesconi dare negarit tributum; atque suscepturum eam expeditionem in Poloniam, copiisque ex vniuersa Russia contractis, ad suæ religionis Episcopum, quem Wladicam vocant, dona misisse, ut sibi in Poloniam inuasuro, eamque treienno vallaturo, autoritate Pontificia benediceret. Qui, spretis eius donis, benedictionem, tanquam ad iniquum & execrabile properanti facinus, denegauit, inquit, Iniusta bella mouentes, in patriam non redire viuos. Comminatus autem ei erat Romanus tyrannus concussionem, si ei benedictionem denegasset, &c.

1205. Hoc tempore Litvuani à Russis victi. Quam victoriam Cromerus sic describit: Post hoc tempus Litvuani, gens syluestris & obscura Russorum agros prædis agendis infestare cepit, cruento proelio victi, subera, restes, & fasces frondeas, quibus ea gens in balneis sudorem prouocare solet, tributū nomine deinceps pendere iussi sunt.

Ordo Liuo-
nensium.

1205. Hoc anno ordo Gladiferorum fratrum in Liuania cepit, autore Alberto Rigeni Episcopo. Vestem albam, rubenti gladio cum stella insignitam, gerebant. Regula eis cum templariis communis erat. Privilegia à Papa innocentio adepti, ut omnes, quas in Liuania & circum circa, terras subigerent, possiderent. Horum virtute magna pars Liuania subacta. At, cum Cruciferi fratres ordinis Teutonici in Prussia potentes fierent, deposita sua regula, Pontifice annuente, Teutonicis sunt uniti (chron. ord. Teut.) Apud Pleiscouenses tum Vuoldemarus regis munereungebatur, cui etiam Liouones tunc parebant, & tributa pendebant.

Mors Nicolai.

1206. Lescus Albus ad principatum reuocatus, Wladislao modestissime id non modò ferente, sed etiam, cognito consensu conuentus, discessione sua Posnaniam, approbante. Hoc anno & Nicolaus Palatinus mortuus est. Ideo Lesconis negotia, tanquam obice sublato, prosperius succedere coeperunt. Eodem anno Fulco seu Pelka Episcopus Cracouiensis vita excessit, qui sibi, & suis successoribus prærogatiuam loci, & suffragii secundum Archiepiscopum Gnesnensem ab Innocentio tertio impetrauit.

1206. Eodem tempore sacrum collegium, liberam Episcopi liberis suis suffragiis electionem principibus non immiscentibus se huic rei, à

huic rei, à Pontifice per Iohannem Archidiaconum impetrat: Et hoc modo Vincentius Cadlubkus genere Roscius, vir doctus, ut tunc temporis ferebant, electus est à collegio quamuis ipse præsens non adesset. Hic primus, cum regeret ecclesiam Cracouiensem, Polonicam historiæ gentis suæ conscripsit. Quam ita incipit: Tres tribus ex causis theatrales edere solennitates, &c. Hæc ita non sine translatione quadam Miechouiensis, ut is, qui elegantiorē scriptorem esse putabat, refert. Moxque de eius stylo iudicium fert: Plura, inquit, de exteris, quam Polonorum gestis, nodosè & inuolutè in primis libris perstringens, &c. Præfuit is ecclesiæ aliquot annis: tandem abdicans se episcopatu, in monasterio Andreiouiensi profectus, ex bono factus est optimus: sic autem de eo Miechouiensis. Tandem post quinque inquit, annos ergastulo carnis solutus, in domino quieuit, in monasterio Andreiouiensi sepultus est.

Roscius.

Cadlubkij hi-
storia.

Iudicium Mie-
chouiensis de
stylo Cadlubkij

1206. Colomanus Andreæ regis Hungarorum filius, Haliciensem principatum adeptus est; ubi & solenni pompa inunctus est, coronatus, & rex Galatiæ seu Haliciæ appellatus à Cadlubco Episcopo Cracouiensi, assistente ei Iuone Cancellario Poloniae, gente Odrouasio. Quid verò isthic egerint isti duo, differit Cromerus ibidem.

Coronatio Re-
gis Halicien-
sium.

Circa eadem tempora Concilium, Lateranense septimū celebratur, in quo 412 Archiepiscopi, & 1300 Episcopi congregantur. In eo Concilio, cum immensa multitudo monachorum mundus laboraret, & in dies nonnorum monasteriorum foundationibus, infansque ob eam causam profusionibus Respub. exhaurirentur, marsupiaque locupletiorum exinanirentur. Itaque statutum fuit, Canone 13. Ne quis de cætero nouam religionem seu regulam monachalem institueret, sed quicumque voluisset ad religionem conuerti, vnam de approbatis assumere. Præuidebant enim tum Patres, si seculum diutius itaret, & quoties nouæ hæreses, sicuti dominus eas futuras ad finem mundi prædixit, orirentur, nouæ quoque societates monachorum profligandis eis instituerentur, facile futurum, ut per eam occasionem maior pars orbis sub potestatem & ditionem ecclesiasticorum deueniret. Atque ita medicina morbo ipso esset deterior. Ideo non ita multo post istud Concilium Conradus Dux Mazouiorum, autoritate huius sacri conuentus, & disputationibus illius seculi, quæ tum passim ea de re ferebantur motus, cautè & circumspectè Culmam, Toruniam & alias possessiones suas, Cruciferis donat: non quidē videlicet iure sempiterno, ne quid menti Concilii derogaretur, sed ad tempus, quoad nimirum, hostes Christianorum septentrionales debellarentur, quibus sublati, alia ratione cum ipsis Cruciferis transigere ei liceret: hoc minus est adhuc quam ius fedi ciarum, seu feudi. Huic exemplo, in quibus nunc cordi est nouas regulas monachorum introducere, deberent insistere. Nam si idcirco eas intro-

i 2 ductas fuisse vo-

ductas fuisse volunt, ut hæreses subingressæ confutarentur, conuictis & rescatis hæresibus gladio verbi dei, possessiones illis datæ, ad priores possessores deberent iterum redire, aut ad alios publicos vsus conuerti, iuxta alium canonem, illi autem professioni alicui iam antea receptæ se addicere. Si inquam, hoc incommodum euitare vellent, quod solerter tum illud Concilium præuidebat.

1211. Circa hunc annum Hungari à Russis victi, Colomanus rex cum vxore captus. Poloni quidem, qui Hungaris commilitabant, Russos primò superarunt, sed cum onusti præda domum redirent, à Russis excepti sunt & trucidati. Nam cum nostri cedere cœpissent, Russi vexillum nostrorum captum erexerunt, ad quod conuersi Poloni acurrebant. Interim Polouucii cum Russis profiliunt, obuios quosque interficiunt.

1211. Elati victoria Russi, adiunctis etiam sibi Litvvanis, crebris incursionibus Poloniam vexarunt. Quo facto motus Lescus Sulislauum cum expeditis copiis mittit, qui, collatis castris, Russos magna clade profligarunt. Et quinque duces captos bello ad Lescum adduxerunt. Ita cõpensata fuit Hungarorũ & nostrorum clades superior.

*Tartarorum
prima incursio
in istas terras.*

*Polouucio-
rum origo.*

1202. Secundum alios 1188. Tartari Scythica gens cum antea ultra Caspiũ mare habitassent, in eas oras primò peruenerunt. Et Russis Polouuciiq; bellum intulerunt, sed Russos, quos Tartari non dissiparant, Polouucii ipsi excepere. Disserunt hinc, Miechouienfis, & Cromerus de Polouuciorum origine, & consentientes tradunt, fuisse eos Gothorum veterum reliquias. Et mox Cromerus de lingua Polouuciorum disserens, asserit eos locutos fuisse Russorum lingua non valdè diuersa à Polonica. Hæc refert libro 7. in Lescione albo. Quæ si ita sunt, argumentum haud leue habemus, Gothos veteres lingua Slauonica vsos fuisse, quandoquidem Polouucii, eorum scilicet posteritas, eadem hætenus vtitur. Hæc adieci ad illustranda ea, quæ superius de Gothis à nobis dicta sunt. Sigismundus verò Eberstinus Polouucios à Poloczko, vbi sedes habuerunt, vocatos esse putabat.

1204. Post hanc cladem Russi debellati & subacti sunt, ita ut non modò tributa penderent, & iussa facerent, sed etiam seruis prædæ essent. Hæc Cromerus.

1227. Inuisente Lescio cunctas regiones ditioni suæ subiectas Pomeranis, ne longius à principe disiti, quererentur se patrocinio destitui, Suetopelcum præficit, & amplissimam potestatem & iurisdictionem, etiam in Palatinos, qui tum duo erant, nempe Gedanensis & Suecensis, & in cæteros magistratus concessit. De redditibus autem totius Pomeraniæ, mille pondo siue marcas argenti quorundam fisco principis Polonorum, ut penderet, constituit.

1220. Cum ageret duos de triginta annos, rogatu procerum vxorem

xorem duxit Grimoslauam Russam, ex qua Boleslauum Pudicum in arce Corcinenfi editum, deinde Salomeam, suscepit.

Pudicus & Salomea Lesciana

1220. Circa eadem tempora Henrichus Barbarus Dux Wratislauiensis ex Heduigi vxore filia Bertholdi, Ducis Carinthiæ & Marchionis Morauie, Henrichum & Conradum suscipit. Hæc Heduigis postea inter diuos relata est.

1221. Hoc anno Balaklei Soltanus Princeps Zauologensium Tartarorum, inuitatus dissidiis domesticis Ducum Russiæ, eorum terras inuadit. Cecidit etiam tunc Olha, ataus Ducum Prunsciorũ, quorum origo descendit indubitato tramite à Iaroslauo, qui fuit vnus ex duodecim filiis Wladimiri monachi dicti, quos Russi Augusto nomine Bohatros, id est heroes vocitant. Et tunc arces illæ tres Czapezakley Oslam & Balakley de nomine ipsius Ducis dictæ à Tartaris ad Borystenem & Bohum excitatæ sunt. Harum fundamenta tantum hodie visuntur. Vlti sunt, non ita multò post Russi, eam iniuriam vnà cum Skirmuto Duce Litvvanix, fuso, fugatoq; ipso Balakleio ad Koidanouum. Cuius belli causa fuisse narratur, quod Litvvan legatos Scythicos tributum eis nomine Ducis volentes imponere, amputatis nasibus & auribus, non sine grauissima cõtumelia, ad dominum ipsorum remiserunt.

Origo Bohatarum, qui vere Bohatri ob susceptam Christi fidem & heroica facta vocari debent.

1222. Aerarium Basilicæ Cracouiensis tactum de cælo conflavit, vbi & supellex vniuersa Cadlubci absumitur. Itaque Episcopus Cracouiensis se abdicat, aduersante Principe, & dissuadente collegio sacerdotum (incompatibile tum fuit, ut annotant, monachum & Episcopum esse) & in Andreiouiensi monasterio reliquos quinque suæ vitæ annos exegit.

Aerarium ecclesiæ Cracouiensis conflavit.

1222. Diuus Hyacinthus inter diuos relatus. Iuo Episcopus parocciam Cracouiensem ad templum primarium in foro vrbis fundat. Nam antea Trinitatis templum loco parocciæ erat. Sed eã translata, cum sodalicio Dominici commutatio illa facta fuit.

1226. Idem Iuo Kacicensis monasterium Cisterciensium, Mogilam paternum rus, locum Vandæ reginæ sepulchro nobilem transfert, & magnificè locupletat. Eodem tempore prochodocium sancti spiritus dictum, fundatur.

De immunitatibus, & libertatibus ecclesiastici ordinis.

Henrichus Archiepiscopus Gnesnensis, Theodorici ducis ærnenfis ex Eudoxia Polona filius, bonam & ipse in hoc pietatis studio nauauit operam. Perfecit enim diligentia & autoritate sua, ut Principis, atque omnium ducum, procerumque Polonorum consensu, &

i 3 vniuersi con-

*Laicis et pro
fanum forum
opponitur ec-
clesiastico.*

*Celibatus in-
uictus.*

*Si moneta a sa-
cerdoti ordi-
ne exdebat,
quomodo qui-
dam pecuniam
tunc incognita
fuisse Polonis
dicunt?*

*Liberalitas Iu-
onis Episcopi
Cracouiensis.*

vniversi conuentus constitutione, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cum ascripticiis etiam & subditis suis, ab omnium profanorum iudicium, etiam ducum, atque adeo ipsius summi principis iurisdictione prorsus liber esset, ita ut ne per exceptionem quidem ullam, aut reconuentionem pertrahi ad vllum profanum siue laicum (ut vocant) forum possent. Eamque constitutionem Pontificis maximi & sedis Apostolicæ autoritate confirmavit. Sacerdotes vero omnes ex decreto Synodi à se conuocata, uxores & concubinas, quas retinebant adhuc plerique, post edictum legati Pontificii abdicare coëgit, iureiurando ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à sede Apostolica Archiepiscopis Gnesnensibus perpetuam legationis munus. Hæc ex Miechouio, qui idem sic scribit, Wladislaus ergo inquit, Othonis, tota maiori Polonia possessa, diuinam miserationem & sui sublimationem recolendo, libertates, & priuilegia binis cathedralibus ecclesiis suis principatus, Gnesnensi, & Posnaniensi contulit, villas ecclesiarum, & earum incolas ab omni seruitute & contributione, quæ olim cameræ Ducis soluebatur, absoluendo, & ab omni iurisdictione ordinaria & extraordinaria Palatinorum, Castellanorum, & cæterorum officialium. Donauit item vtrique Pontifici auctoritatem in bonis ecclesiæ venandi, & monetam fabricandi. Præterea donauit Paulo Posnaniensi Episcopo & eius successoribus villas: Sulkouam, & Krobiam, ratione suæ & patrum suorum sepulture. Hæc libertates ferè se æquant Ducum potestati. Sed quod maiores libertates consecuti sunt ecclesiastici, eò res tota magis in odium & inuidiam tunc fuit versa, Miechouio sic referente: Occasione itaque inquit, harum libertatum edax liuor corda nobilium maioris Poloniæ peruasit, & clandestinis contra Wladislaum Othonis qui & Plvacz dictus est, machinari coeperunt iusdicias.

1220. Punitiones Dei epidemice consecutæ sunt. Fames intolerabilis, pestisq; acerrima quæ ferè triennio grassata est. Anarchia quoque & bella ciuilia, in quibus & ipse Lescus princeps perit. Creditumque est à multis hæc accidisse ob illa diuortia & diremptiones matrimoniorum in statu ecclesiastico, cum mariti cogentur abdicare coniuges legitimas, iureiurando de non repetendis vnquam illis per vim præstito. Ita diuulsi à parentibus filii, & matres abiuratæ, lamentis omnia implebant. Fieri enim non poterat hæc discessio ac separatio absque lachrymis & suspiriis ab imo pectore profectis.

Commendatur hic summè pietas Iuonis episcopi Cracouiensis, qui in illis pestis & famis calamitatibus memor, se non dominum, sed dispensatorem esse bonorum concreditorum, plurimos subleuauit, multisque eius liberalitas saluti fuit.

1222. Conradus Mazouiorum Dux, cum Pruthenorum excursionibus

sionibus cohibendis per se ipse par non esset, cruce signatos Teutonici ordinis, quos nostri Cruciferos nominant, per quendam monachum sectæ Cisterciensium, vndique in subsidium euocat, Prussisq; opponit, datis & concessis eis possessionibus in finibus Mazouiae & Prussiae. Hoc tempore Torunia ab eis excitatur olim Tarnouia dicta, Quidzinum, quod illi Rissenberg postea dixerunt, Papouia item quod Dobrinum. Atque ita illa ora prorsus eis conceditur, quæ interiecta est inter Mazouiam & Prussiam, ut essent, si diis placet, defensores aduersus incursiones.

1227. Comitatus habentur Gansauiae in maiore Polonia propè Znenum (villa est abbatis Tremesensis) quorum causa pretextebatur, ut componerentur intestina dissidia Ducum maioris Poloniæ. Reuera autem ideo habebantur, ut Suatopelcum præfectum Pomeraniæ, qui tributa negarat, horum occasione euocatum, sine armis & bello opprimerent. Sed ille, consilio principum explorato aliud cogitat, occasionemque rei gerendæ obseruat, ut id, quod animo proposuerat perficere posset. Itaque, cum post illas graues deliberationes Lescus, & Henricus se ad balneum conferrent, ipse cum expedita suorum manu adest, & in diuersoria tentoriaque proxima irrumpeus, obuios quosque rei nouitate attonitos, faciliè aut obtruncat, aut propellit, & ad balneum, ubi eos esse acceperat contendit. Rescuerat iam Lescus de hoste, itaque exilit, equumq; nactus cum paucis fugæ se mandat, sed hostibus eum asecutis, cum aliquandiu inermis cum armatis, vnus cum multis contendisset, fortiter dimicans apud Marcinouum pagum occubuit. Henricus autem, qui ætate grauis fugam desperauerat, sauciatur in balneis, & nisi eum aulicus quidam, cui Peregrino cognomen fuit, supra eum prostratus protexisset, idem, quod & Lescus, ei haud dubiè accidisset. Sed utcumque reptans ad suos euasit, ac in lectica Wratislauiam delatus est. Ex eo tempore Suetopelcus pro duce ac domino Pomeraniæ se gerere coepit. Chronologus quidam Germanus non postremæ autoritatis, describens hunc casum principis Lesconis, Suatopelcus inquit, Pomeraniæ præfectus defecit, Pomeraniæ ducem se constituit, regeq; bello occiso, ducatum confirmavit, qui hodie à Poloniæ regno auulsus. Mirari satis non possum hominis leuitatem. Comitatus, o bone, tum rex celebrabat, non bellum. Adde, cum præfectum eum ipsemet nominet, quodnam bellum inter regem & præfectum, inter dominum & seruum esse potuit? In balneisne bellum geritur? Aut quem autorem eius commentum de hoc bello habuit? sed breuitatis causa iam missum hoc faciam.

*Occasi intro-
ductio m. Cru-
cifero. m.
Cruciferos per
monachos in-
troducunt.
Torunia, Tarnouia.*

*Lescus in bal-
neis.*

*Aulicus cui no-
men Peregrini-
no Henricum
seruat.*

*De Suatopelci
ducatu comen-
tum ciuiliu
historici.*

Epitome Chronicorū Lituanicorum;
Rusſiæ, Pruſſiæ, Mazouiæ & Liunioniæ,
vbi diſcutiuntur quædam dubia occur-
rentia in eis. Ita autem res vtriuſque
gentis collatæ interſe melius, vt
purpura iuxta purpuram,
diſnoſcentur.

Scriptores belli ſacri pro liberando ſepulchro domini, expeditiones omnes Chriſtianorum Principum quæ decem fuerunt, enumerant: Optime ſanè illi, ſic & ego hic enumerans eorundem militum expeditiones in Pruſſiam, Lituaniamq; contra gentes ſeptentrionales, in re ſimili operæ precium me facturum putauit. Quum regnum Polonicum nondum diuulſum inter filios regum eſſet, totam molem belli contra Pomeranos, Pruſſos, Lituanos, Iazygas, Tartaros, & alias idolatricas gentes quæ in circuitu erant, ſuſtinebat, vt teſtantur bella regum Kriuoſtij & Chobrij, qui vindicaturus eadem Diui Alberti, grauiter in Pruſſos animaduertit. Quo nomine apud populos Chriſtianos valde ſe comendabiles reddebant, & merito quidem. At regno hoc diuiſo, & in aliquot tetrarchias & ſatrapias ſiſſo, vires eius fatiſcere ceperunt. Unde & Conradus Mazouiorum Dux, deſtitutus ſolito præſidio & auxilio, coactus eſt Cruciferos in has regiones euocare. Iam enim gens Boruſſa patriam eius Maſouiam ita vaſtauerat, vt Plockam etiam ſedem eius ſæpius tentaret atq; adoriretur.

Prima expeditio.

Conradus igitur per Ciſterciënſem Monachum Chriſtiernum Cruciferos vndique conuocat, quibus Ducem Sylleſorum Henricum & Wratiſlauiënſem, Lubenſemq; Episcopum adiungit & præſicit. Commiſum eſt atrox prælium. Sed eo remoti, non ſublatis hoſtes è medio. Hic ergo prociñctus expeditio prima à nobis vocabitur.

Secunda expeditio.

Vt durabili ſtabiliq; præſidio bellum illud duceretur, accerſitur ex Liunia & aliud genus Cruciferorum, quos Albertus Archiepiſcopus miſerat. Commiſum eſt prælium acerrimum, quod duobus diebus durauit: &

uit: & fuſi proſtigatiq; ſunt Liunioni Cruciferi, & ad paucos ita redacti, vt ex illis tantum quinque domum repedaerint.

Tertia expeditio.

Poſt illam cladem appulerunt huc & alij Cruciferi Mariani dicti, Roma vſque à Gregorio nono miſſi, duce Hermano de Salicen, quibus Culma, & Torunia cum ampliſſimis territorijs, iure propemodum feudi, ad tempus tamen, attribuantur. Sed conditiones certè non abſurdæ huius donationis apud ſcriptores reperiuntur quæ ſi cum alterius generis Monachis ſeruatae fuiſſent hoc ſeculo à noſtris, non ita oneri Reipub. illi eſſent. Tunc duæ arces illæ ad Toruniam Rogouia, & alia eo in loco, vbi Cathedralis eſt eccleſia, à Pruſſis extructæ erant. Sed Pipinus Dux eorum extractis inteſtinis atque exenteratus, crudeli morte necatus fuit à Cruciferis.

Torunia Ma-
zouie provin-
cia fuit tum. E-
piſcopoq; Plo-
cenſi parebat.

Quarta expeditio.

Hac Marianorum inaudita in Pipinum crudelitate, præſertim in ipſis initijs eorum aduentus commiſſa, fortuna mutata eſt, & exasperatae vicinæ gentes: Curlandi, Lituanæ, Samogitiæ & Pruſſi (omnes tum gentiles, & ab eadem ſtirpe orti, vt quibuſdam placet) atrox bellum excitant ad S. Georgij arcem in Curlandia. Mindocus tunc apud Lituanos regnabat, qui Pontificis Romani autoritate in regem creatus erat. Nam ſpem fecerat ſe religioni Chriſtiænæ adbeſurum. Sed cum promiſſis non ſtetiſſet, perſidiæ pœnas non ita multo poſt luit. Noctu enim dormiens nihilq; tale prorsus ſuſpicans à Troinata filio ſuo oppreſſus et ingulatus fuit, haud dubiè quod res diuinæ luſui & ludibrio ipſi eſſent. Mariani igitur conſiſſi auxilijs regis Daniæ, & Liunionienſium Cruciferorum copijs, quas ſibi tum recenti fœdere, & imitatione rituali veſtis, inſigni, permutatione adiunxerant, contra tot gentes procedunt, ſed aliquoties fuſi, fugatiq; de retinendo ſuo ſtatu valde deſperant. Tunc etiam Lituanæ poſt victoriam, Hircum illum militem ſtrenuum Magdeburgenſem, in oblationis hoſtiam Dijs ſuis armatum, ita vt in equo vitali (vt vocant) in prælium deſcenderat, captusq; ab eis fuerat, igni flagranti ſubiecto, equo ſubſultante & hinniente, viuum vnâ cum armis ipſiſq; calcaribus cremant. Valde tum luctuofum tempus fuit Cruciferis. Nam præter alia quæ amiſerunt, illud fuit damnum irreuerabile, quod opinionem virtutis militaris, de qua tantopere gloriabantur, prorsus apud vicinas gentes perdiderunt. Vnde illa verba Durburchij qui res illorum conſcripſit: Tres inquit, vel quatuor hoſtes centum Chriſtianos tum, cum magna verecundia, fugabant. Pro-

inde fracti animo ingeminabant orantes illa verba Psalmi, veluti cum Deo expostulantes: Ecce domine quomodo confortati sunt inimici nostri, &c.

Simili quoque genere oblationis paulò post Sambiensem præfectum, vinum, pariter equo feduciali (vt loquuntur) insidentem, iudem Lituanum post victoriam combusserunt. Simile quid de Germanis ipsis apud Cornelium Tacitum legitur, sicuti eis Lothicus rex Poloniae descensurus in prælium cum eis ad Plawno, pagum exprobrat: Humanas hostias, inquit, quondam Diis offerre soliti. Ecce tibi legem Radamantibi. Si quis, inquit, talia patitur, qualia fecit, pœna iusta putanda est.

BOLESLAVS PUDICVS.

Anno ab orbe condito.

5190.

Anno à Christo nato.

1226.

Interregnum (vt sic loquamur) regnum seu potius interregnum quindecim annos durauit. Quæ autem mala interuenerint interea, per annorum seriem enarrare magis commodum erit. Septem ferè annorum erat Boleslaus, cum est patre orbat⁹, ideo principatus eius gubernationem ad se rapiebant propinqui. Vnde bellum ciuile inter Henrichum Barbatum Wratislauensem, & Conradum Mazouium exarsit. Conflictus fuit primus ad Skalam, in quo Conradi filius Præmissus cecidit, itaq; Conradus receptus iubet canere, & pro victo abit. Secundus ad Wrocyrsum pagum. Sed & ibi profligatus Conradus, cecidit ad syluas proximas, & inde Mazouiam. Paulò post Henrichum in villa Spitcouiensi diuinæ rei vacantem capit. Sed Hedwigis Henrici pia coniux cum liberat, & parricidiale illud bellum sapientiâ componit. Henrichus tutela, & regni administratione se abdicauit, iureiurando interposito.

Bella Conradi
ad Skalam.
Ad Wrocyrsum
fuit alter con-
flictus.

1228. Boleslaus Pudicus adoptatur à Wladislao Duce maioris Poloniae, quamquam incertum an à Lesconogo potius, vel Sputatore sic dicto, qui multas possessiones & illas prærogatiuas ecclesiæ Gnesnensi & Posnaniensi donauit. Vacationem nimirum omnium laborum, immunitatem pensionum, facultatem cudendi monetam, venandi in syluis. Ad hæc, ab omni quarumuis personarum præfectorum, Palatinorum, atque adeo ipsorum principum iurisdictione. De hac re D. Cromerus libro octauo.

Monetæ eudem
dispositæ.

Non ita multò post, cum Conradus Dux Mazouiae, &c. concedente & abdicante se Henrico, quemadmodum superius narraui-
mus, pro tutore & primato se gerere cœpit, **IV O E P I S C O P V S**
CRACOVIENSIS siue Henrici voluntate, siue sua sponte, & metu odioque Conradi, cui aduersatus erat, sedulo profectus ad Pontificem maximum Gregorium eius nominis nonum, cum quo adole-
lescens in Aca-

lescens in Academia Parisiensi coniunctè & familiariter vixerat, acceptusque ab eo Parisii honorificè, relaxationem per vim exacti iurisdictioni Henricho impetrauit. Et proxim⁹ iam erat pubertati Boleslaus & à Córado patruo alienus, in Henrichum prono studio pariter cum matre ferebatur: atque adeo iam iuris sui esse cupiebat. Hæc ubi ex obscuris indiciis & signis intellexit Conradus, Boleslaum vnâ cum matre per speciem colloqui capit. Cirskumque quæ arx est in Mazouia, asportat, ac de necando puero cogitat. Deinde, mutata sententia, suasu Wladislai Sputatoris, & Marci Palatini Cracouiensis operâ, in Seciechouiense monasterium, quod in tractu Sedomiriensi supra Vistulam situm est, eos transtulit, & asseruari iussit. Thuronium & Colima Prusiae vrbes primum fundantur à Cruciferis. Conradus Prusiam longè & latè igni vastat.

1234. Fratres Cruciferi cum Henricho Marchione Misnensi Pruthenos ad fidem compellunt. Et Gregorius Pontifex Polonos ad delendos Pruthenos instigat.

Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus cum matre Grimaua, inebriatis & sopitis custodibus, effugerat: quem Henrich⁹ Wratislauensis reducit, Sedomiriensemque ei Palatinatum attribuit. In loco ubi templum diui Andree est, munitionem castelli statuit Conradus, & arcem Cracouiensem obsidet.

Henrichus Barbatus maritus D. Hedwigis, dum curam agit Boleslai Pudici, Opatouiam Lubuffensi Episcopo donat, Borcumque, & Cazimirium. Iuonis Episcopi Cracouiensis de loco cum Laurentio Wratislauensi Episcopo, qui postea ex rosarum odore decessit, contentio exorta. Basilica Cracouiensis, fortuito incendio in turri, quæ ex testamento Iuonis plumbo tecta erat, excitato, conflagrauit, quâ Visslaus postea instaurauit, & aliam turrim excitauit.

1237. Fratres Gladiferi Liouoniae cum fratribus Cruciferis Teutonicis vniti, Hermanus Balbi primus Liouoniae Magister. Elblina etiam Prusiae ædificata.

1238. Henrichus Barbatus rediens ab obsidione Gnesnensi Cronae grauer agrotare cœpit. Nec multò post, hoc ipso anno diem clausit extremum. Cuius corpus ad Trebniciense monasterium ab Henricho filio, cui Pii cognomen, datum est. Nam Hedwigis vxor in ipso monasterio degens, neque agrotum visere, neque mortui funus deducere, aut ei obuiam prodire voluit, ne quo rerum humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quinetiam, cæteris viris iuxta ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, sola moderatè coniunctissimi mariti mortem tulit, impium esse voluntati diuinæ aduersari sapius affirmans. Ac ne viuentem quidem, illum sæpe adiit, nisi fortè, vt egenis & iniuria affectis opitularetur. Com-
muni enim

muni enim consensu totos ferè triginta annos disuncti, & continentes vixere. Ex quo tempore Henrichus barbam promisit, atque inde Barbatus vocitatus est. Eodem anno dissidia inter Pontificem, & Imperatorem Fridericum secundum arserunt. Pontifex voluit eum regno exuere, ille Cardinales, Episcopos, & Abbates, qui petebant Romam, itineribus præclusis, coepit, & alios mari immerfit, alios in carcere detinuit.

1239. Boleslaus Kunegundam Belæ filiam in uxorem, ducit, puellam moribus & sanctimonia vitæ nobilem. Dos eius quadraginta millia marcarum fuit. Tali autem coniugio beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Imò, confirmata religione, postea mutuo consensu ambo perpetuam vouere continentiam, hinc Boleslao Pudici nomen inditum fuit.

1240. Circa hæc tempora Ioannes Czapla Scholasticus Polocensis iuris peritus, Wratislaviensis atq; Ducalis Cancellarius, & moderator pueri Conradi, quasi aliquorum consiliorum, conscius, à Conrado Mazouiæ Duce in patibulum actus vnà cum dominicano monacho. Excommunicat⁹ ab Archiepiscopo Gnesnensi, Louitium ei sempiterno iure donat, ea conditione adiecta, vt libram siue marcam auri Duci Mazouiæ eorum bonorum nomine quotannis penderet. Atque ita à Gregorio vndecimo absolutus est. Hoc eodem tempore diui Francisci Afsisiat⁹ nouo tunc instituto viuentibus monachis coenobium Cracouiense à Boleslao Pudico fundatur. Per eadem tempora illa fatalis controuersia reuixit de dignitate Pontificali & potestate Imperatoria, inter Pontifices Romanos & Friderichum, 2. Imperatorem. Scripsit Petrus Vineat⁹ librum pro potestate Imperatoris, cui respondet Innocentius quartus. Lege Volater. post lites verborum etiam ad strepitum armorum recursus est. Nam factio Guelphorum pro Pontifice, Gibelinorum pro Imperatore seclē opponebat acriter.

1241. Tartarorum sexcenta millia, duce Bathi, in Poloniam, Russiamque venientes, vtramque regionem crudeliter vastabant, ciuitatibus villisque succensis, indeque captiuos educebant. Rex igitur Boleslaus, cum & Henrichus Dux maioris Poloniæ, ceterique principes contra Tartaros vnanimiter progressi, proelium cum eis acre commiserunt. Iamque Tartarorum inclinabantur acies, sed quidam Vexillifer Barbarorum, cum vexillo processit, in quo erat scripta græca littera tali modo X. superius verò in cuspide hastæ erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum & efformatum, ore fumum vaporemque sordidum in Polonos euomeps, quo velut peste quadam & incantationum infascinati, vires amiserunt. Sicque funditus à Tartaris, non secus atque à grandine segetes prostrati sunt. Pugnae huius

Pugna huius rationem & instructionem amborum exercituum qui volet scire, inueniet inferius in libello campiductoriæ graphicè rem descriptam. Pugna hæc fuit acerrima: Nec incruenta Tartaris victoria cessit, ita vt fracti viribus pedem retulerint, nec vltius progressi ausi sint. Atque ita fortitudine Polonorum ducum Germania defensa fuit, vt incolumis remaneret. Sicut olim Græcia à trecentis Lacedæmoniis aduersus exercitum Xerxis. Perit in eo proelio Henrichus Pius Hedugis & Barbati filius: quem deductum ad alterum arcus iactum à loco confictus, incondito clamore sublato Barbari capite plectunt. Corpus eius agnitum fuit ex sexto pedis digito. Nam caput fuit abscissum à Tartaris. Perit ibi & Magister Cruciferorum Prussiensium, & alii quam plurimi.

1243. Boleslaus Pudicus rerum, potitus, ex Hungaria, quò ob Tartarorum irruptionem fugerat, reuocatus eo anno. Ita enim Miechouiensis dicit: Quapropter vox & clamor tribulatum ascendit, quòd post miseras Tartarorum clades miserabilius & grauius à propriis opprimerentur, à Conradi videlicet exactoribus. Missique ex templo in Hungariam & Morauiam crebri nuncii, vt Boleslaum Pudicum quærent quò afflicta patriæ subueniret, tanquam hæres, qui non est reuersus vsque anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo tertio, &c. Hedugis eodem anno moritur. Cromero sic referente: Altero post maritum anno obiit Hedugis, qui à Christo nato 1243. Septimo Idus octobris. Corpus eius, quod croceum, dum vixit, propter rationem victus duram atque tenuem, assiduaque ieiunia fuerat, post mortem insolito splendore, coruscasse fertur, Deo perhibente testimonium sanctimonie, & pietatis eius.

1246. Daniel Russorum dux filius Romani, qui ad Zaichostium perierat, à legato Apostolico coronatus, in sede Colomani Hungari sedet.

1248. Litviani victi à Cruciferis cum Mendaco eorum duce, qui postea rex creatus fuit. Et Curetes populi auxiliares pariter cum eis conciderunt. Eodem, ferè anno Svvatopelcus Pomeranus ille Gryfius occisor Albi Lesci, Prussis se ducem adiunxit, & omnes Cruciferos potestate exuit. Hic etiam vt stabiliret suum principatum Bohemiæ principis filiam duxerat. Magister tunc prouincialis vel Marsalcus, vt illi vocant, Cruciferis præfuit. Eodem tempore Magdeburgum à Cruciferis arx in Prussia excitatur munitissima & admiratione digna, quanquam Annales Cruciferorum & Miechouiensis ad annum 1280. id referunt.

1247. Conradus Dux Mazouiorum proelium cum Boleslao ad Iarosinum, commisit, in quo Boleslaus, & Sedomirienses in magna trepidatione erant. Mox prosequens victoriam Conradus Cracoui-

am ducit exercitum. Cumq; copiam pugnandi Boleslaus ei non dedisset, arcibus duabus excitatis, vna ad Thinec, alia ad Lelovv, domum reuertitur. Atque ita, cum multas turbas in vita sua excitasset, & bella non necessaria cum cognatis, extremum vitæ diem clausit. Hoc anno hic, vt dictum est, Cruciferos in suam & totius Poloniæ perniciem primus, animalia inquam, illa in iis terris nondum visa adduxerat, cum quibus quàm atrocia bella gesserit Loctie rex, Wladislaus Iagello, & Cazimirus postea dicitur.

Vetus quadragesima.

1250. Guelphorum & Gibellinorum factiones, à Pisis initio factæ, in singulis ferè vrbibus excitantur. Nam altera pars sequebatur Pontificem, altera Imperatorem. Ita magna laniena secuta est, sed hoc Chronicarii Germanici in annum 1238. reiciunt. Sensit & Polonia huius dissidii incommoda. Venerat enim legatus Pontificis Innocentii in Poloniam, habitaq; Synodo Wratisslaviæ, imperavit Episcopis quintam partem reddituum dari Pontifici, quò iam debilitatas vires suas aduersus Fridericum Imperatorem inde confirmaret. Pro hac verò intempestiva humanitate, vt vocant, Polonorum relaxauit eis ieiunii magni vinculum. Nam, cum nouem hebdomadis, veteri Pontificum instituto, vulgò seruaretur (& à Russis hætenus seruatur) indulgit, vt esset deinceps hebdomadarum tantum sex & dimidiæ. Hinc natum est nomen, *Stary miesopust*, sicuti & nunc post reformatum anni cyclum vetus natale, & vetus Pascha vocatur, abscisis nimirum decem diebus currentis anni 1582. quo hæc accidit Kalendarii reformatio.

1252. Salinæ Bochnenses repertæ. Id beneficium Kingi vxori Boleslai pietatiq; eius acceptum referunt. Ex inde damna sarcit, quæ ei Tartari intulerant.

1252. Sacer Stanislaus inter diuos relatus, reclamante Hostiensis Cardinali, & in Fastis seu Martyrologio exinde connumeratur.

1255. Mindacus dux Litvvanianæ magno astu à Cruciferis persuasus, ad religionem Christianam perducitur. Cum enim armis ab eis esset attritus, vt etiam domesticis inuisus redderetur, ob nouam videlicet religionem, eum (si sic loqui fas est) in Christianisant. Vt ita foris & intus conuulsis eius viribus, magis obnoxius eorum iniuriis redderetur. At non ita multò post, re animaduersa, ad sua idola resiliit. Meminit tamen historia, Litvvanos iam tum ante Iagellonem aliqua initia habuisse religionis. Iamq; ante aliquot annis Episcopi Litvvanorum, Gerardus, inquam, & Vitus, in illa festiuitate aderant, quando D. Stanislaus in numerum sanctorum ascribendus promulgabatur, hoc est septuagesimo & quinto anno post eius mortem. Anno autem Christi 1253.

1556. Poloni Morauiam & Opoliensem terram vastant. Hægeki errorem

geki errorem hic nostri scriptores confutant. Vide D. Cromerum. Othocarus Bohemorum dux (nec dum enim diadema regium acceperat) Prussiam perdomuit. Tum Kinisberga, id est Regius mons ad finem maris Balthici excitatur, & à regis nomine, Othocari videlicet, sic est dictus. Detegit etiam hic triplicem errorem D. Cromerus. Æneæ Syluii, qui, vt captaret beneuolentiam apud Bohemos, fingit, contra consensum historicum, hunc Othocarum debellasse has regiones inter Bohemiam & Regium motem. Secundò quòd dicit, ab eodem Tartaros debellatos. Tertiò, quòd asseuerat id ius viribus eum confecisse. Aut, inquit Cromerus, ostendat quando Bohemi eas terras amiserint, tunc credetur ei, quòd eas subiecerit. Sed si hoc non potest ostendere, neq; igitur eius narrationi relinquitur locus. Brandenburgum etiam in Prussia in memoriam Marchionis Brandenburgensis excitatum fuit sub idem tempus. Eodem seculo fit mentio oppugnati Raciøzy oppidi à Svvatopeleo illo defectore, qui primus in eas regiones artificium inuexit veterum Romanorum, testudinis ex clypeis cõficiendæ, vt milites sub tali propugnaculo tutius possent versari, & moenia aggredi atq; subire. Et hoc artificio in expugnando Naclo vsus est. Ibi ei exprobatum fuit defectionis illud scelus. Tum ex arce audita fuit vox, quæ ad aures eius vsque peruenit: Plures, inquit, adsunt, qui à fraudulentis victoribus poenas expedituri sunt.

1257. Richardus rex Angliæ, rex Romanorum pronunciatus, priuilegium Teutonico ordini conficit. Hyacinthus etiam hoc tempore ab exilio huius vitæ in domum coelestem commigravit. Verba sunt historici. Eodem tempore Boleslaus Caluus excommunicatus, ob captum & ad subuculam vsq; exutum Thomam Episcopum Wratisslaviensem. Describunt hic historici nostri modum cruciatæ emittendæ, hoc est diplomatis, qua cruce signatis permittitur reges ac duces vnà cum eorum regnis diripere, sicut acciderat huic Boleslao Caluo. Ad hunc videlicet modum. Scripsit inquit, Pontifex maximus, Alexander quartus, ad Archiepiscopum Gnesnensem, vt coadiuratis Cruciferis Polonis, concitaret eos contra Boleslaum. Eodem modo traditur ad Magdeburgensem Archiepiscopum mandatum dedisse, vt à Germanicis quoque Cruciferis idem curret fieri. Ita Boleslaus Caluus distractus, dum in hanc & in illam partem oculos dirigit, à fratre per dolum capitur.

1258. Bella ciuilia in maiore Polonia inter duces, qui 24. tunc numerantur fuisse. Prædicatur Boleslai Pii, ducis Calisiensis audacia, quomodo cum aulico comitatu, exercitum magnum hostium dissipauit ad Opatkouicam. Extremis enim perturbatis & primos impellentibus, omnibus maior, quàm erat, visus est numerus copiarum. propterea

propterea quòd sylua lōgiorem prospectum adimebat, clamantium verò hominum ampliorem sonitum reddebat. Daniel etiam Rulso- rum Dux arcem Lublinensem capit, & monasterium Zaichostense, vbi pater eius perierat diripit, Sedomiriam incendit, vnā cum Tartaris, quibus se ducem præbuerat. Cracouia ab eisdem incensa, ita vt Boleslaus iterum cogeretur profugere in Hungariam. Sed alii hanc Sedomiriæ incensionem in annum 1260. referunt. Ideo Sedomiriæ ad eum vsq; diem illa martyrum strages anniuersaria celebritate postridie Calendas Iunii magno populi cōcursu recolitur. Ira Daniel, se illa perfidia vltum esse cladem Romani patris, quam ad Zaichosti am acceperat, gloriabatur.

Daniel Romanus.

1260. In hoc etiam tempus nostri scriptores (quanquam in viginti annis circiter discrepant) Danielis Romanidis coronationem referunt. Dicuntque eum, postquam satiatus esset cædibus & effusio- nibus sanguinis Polonorum, quas Tartari passim ediderant, subiugassetque magna ex parte Russiam Australem, spe erectum ab Opiso ne legato apostolico in Polonia tum agente per nuncios petiisse, vt sibi & successoribus suis titulum regium impetraret; ipsum verò sanctè promississe, se cum vniuersa gente sua ad Romanæ & ecclesiæ catholicæ societatem siue vnitatē accessurum, & christianas regiones aduersus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus christianis incusserant, defensurum. Dissuadebat id Opisoni legato Predota episcopus Cracouiensis, & nonnulli alii, sed nihil profecerunt: obtinuit Daniel quod petebat. Sed quod contrā promiserat, non seruauit, quin potius fidei & iurisiurandi religionem viola- uit, & pristinæ religioni pertinacius postea adhæsit, christianos verò non modò non defendit, sed etiam cum Tartaris, pariter infestauit. Cum Litvvanis etiam contra nostram gentem sensit, eisque commilitauit. Cur autem Pontificibus vltra Poloniam tot reges creare in mentem venerit, nunc non disputo. Quidam dicunt, hac ratione voluisse eos sedis Romanæ maiestatem condecorare, tribus regibus simul adiectis præter eos, qui iam dudum regum nomine appellaban- tur. Alii dicunt hæc facta esse in barbam (vt vulgò loquuntur) Imperatoribus occidentalibus. Negabant enim Imperatores, Pontifi- cem habere potestatem creandi reges. Contrā, Pontifices vt & reip- sa & verbis demonstrarent, sese & velle, & posse reges creare, tres bre- ui tempore inaugurant, Haliciensem videlicet, Litvvanicum, Min- dacum, & Polocensem Wladimirum; quorum nunc regna à rege Po- loniæ tenentur, & in prouincias redacta sunt. Et, si multitudine regno- rum gloriari liberet, vt plerique Monarchæ faciunt, certè Polono non deessent occasiones titulum suum augendi, & infarciendi regno- rum nominibus, vt ita Rex quinque magnorum regnorum: Poloni- æ nimirum,

æ nimirum, Lituania, Halicia, Polocia, Kiouiaq; diceretur. Cum- etiam enim hæc dominia à Pontificibus regis titulis sunt cohonestata insignitaq; ceremoniis solennibus adhibitis, & priuilegiis ad id tra- ditis. Sed quis tandem effectus fuerit multiplicationis tot regum, non est difficile cognitu. Barbaræ quidem gentes, Scythæ, inquam, & Turcæ, qui iam satis exasperati erant, ita vt istas regiones vasta- rent, & cateruatim sæpius se in eas infuderent, certè regum ista in- stitutione non parum commoti sunt ad res nouandas. Timebant e- nim, ne istæ duæ res nouæ, nimirum cruce signatorum exercitus, qui orientem versus sæpe procedebant, & regum nouorum inauguratio aliquod ipsis exitium accelerarent.

Dixi, circa hæc tempora, quando videlicet differunt historici de clade Sendomiriensium & coronatione Danielis, discrepare inter se in 20. circiter annis. Quod accidit puto propter bella & turbulenta tempora illius ætatis. Vnde fit vt & historia eius æui plerisque in nar- rationibus erroris suspitione laboret. Conqueritur etiam hic do- mus amplissima Sienieniorum, Olesnicio- rum, Pozovviorum & alio- rum, qui signo vtuntur Debno nominato, de Monachis sodalicii il- lius, qui vitæ institutum sequuntur cœnobii S. Crucis. Nam volen- tes historiam suæ societatis speciosiore magisque figuratam redde- re, multa confinxerunt, quæ pugnant cum historia familiæ eorum, quam per manus à maioribus suis traditam acceperunt. Certum est au- tem, & pro confesso tenendum, Dembrotem, qui signum sanctæ Cru- cis reduxit, Polouucium fuisse; qui Polouucii ab illis Gothis Ita- liæ vastatoribus originem ducunt: habitasseque in eadem plaga Rus- siæ, vbi nunc est solitudo, & coloniæ nonnullæ ipsorum. Et credibi- le est, ideo ipsum, ac Polouucios omnes Tartaros vocatos fuisse, non quòd Tartari essent: sed quia cum Ducibus Russorum Leone & Romano, qui vindicaturi clades superiores venerant à Polonis acce- ptas, duces itineris Scythis in Poloniam se præbuerant. Inde, inquam, factum esse reor, vt per inuidiam Tartari vocarentur. Præsertim cum etiam in vicinia Tartariæ habitarent. Non minùs autem scitè, quàm verè, à Ptolomæo dictum est: Finis vnius rei participat de ap- pellatione alterius. Quam ob causam, confinii videlicet ratione, Sar- mata, atque etiam Germani interdum ab autoribus Scythæ appel- lantur, de qua figura sermonis luculentius libro primo huius operis à nobis disputatum est. Sed & aliæ coniecturæ non desunt, quib; do- cetur eadem res. Neque enim alioqui, si Dembrotes Tartarus seu Scythæ fuisset, signum sanctæ Crucis per eum remissum fuisset. Nam ad primum conspectum à Sendomiriensibus fuisset discerptus, & il- li, qui cognatos suos nō ita pridem crudeliter ab eo trucidatos me- minerant, cupiditate vindictæ, sanguine eius suis parentassent: Sed

1 quia cum &

Princitatus
Poloniae quon-
que regna.

Malus exitus
consequens
gestis noster
regni.

Origo Dem-
brotum
ter a nobis
quoniam
magis habita.

quia eum & generis Gothici antiquitas, & religionis vnitas, linguæ quæ Russicæ vsus cōmendabilem apud nostros, vt ipsius populares, reddebant, ideo hunc præ aliis idoneum putabant, qui tutò & commodè ad suos veluti contribules sacrum, istud signum ferre posset. Et virgo Adleida Debniades ideo in nuptias eius faciliùs consensit, quòd hominem suæ religionis esse, nec ita multum à se dissidere perceperat. Præterea (pace sodalitii illius dixerim) apparet hanc historiam minimè secum consentire. Nam si anno 1260. sub Boleslao Pudico, fuit crux relata, & rursus sub Cazimiro magno, anno 12. vbi latebat, demonstrata, quomodo ab eodem reportata & demonstrata credetur, quandoquidem prius tempus à posteriore propemodum 100. annis differt? Per quod temporis spatium tres reges intercesserant: Præmissus nimirum rex, Venceslaus Bohemus, & Wladislaus Loticus, & bona pars regiminis Cazimiri magni. Iam autem, cum Sedomiria vastaretur, dux cohortum nuncupatus est, & agmen ducebat. Ideo 40. aut paulo minus annos is tunc natus fuisse coniicitur. Sed coniectura hac omissa, ad institutum reuertamur.

Circa hæc tempora vrbs Cracouiensis iure Teutonico, quod & Sredenſe vocatur, vti cœpit. Condonet lector, quòd breuiter & succinctè capita rerum enumeramus, neque enim nostrum propositum est ea, quæ alii prolixè tradiderunt, largiùs prosequi: satis est, quòd primam partem historiæ nostræ ab aliis neglectam tradidimus. Porro capita rerum in hac secunda parte tantum proponere sufficiat, vt saltem complementum historiæ habeat lector.

1260. Circa hæc tempora Michaël Palæologus Græcorum Imperator auxilio Guilelmi ducis Genuensium occupat Byzantium; inde inuasit imperium Orientis, Balduinum quæ cum Gallis expulit. Huius progenies Constantinopolim obtinuit annis ferè ducentis. Interim Bulgari, Rascii, Seruii, & aliæ gentes Slauonicæ suis parebant regibus, & Despotis. Et qui antea amici aut confederati Constantinopolitanis erant, mox hostes facti, assiduis incursionibus Thraciam & Macedoniam infestant.

1263. Boleslaus Pudicus, cum videret Iazygas, gentem ferocem, sæpius ipsius terras infestare, regionem eorum, agmine composito semper quæ instructo, 22. mensis Iulii ingreditur. Sciebat enim, gentem indomitam, atque aut mori, aut vincere animo obfirmatam, ad pugnam quamuis iniquissimam accursuram. Nec eum opinio fefellit. Nam statim, illucescente sole, vbi se nostri in conspectum eis obtulerunt, magna alacritate ad eos contendunt. Producit Boleslaus suos in aciem; Concurritur infestis armis. Cum quæ aliquot horis Marte dubio pugnatum esset, tandem instantibus nostris, ad paucos rediguntur Barbari, ducem quæ ipsum Cunhatum inter primos pugnantem amittunt,

tem amittunt, & tamen pedem non referunt. Ita fortiter dimicantes occisione occisi sunt, & qui remanserant ex militari ordine, religionem Christianam, capitali poena proposita, suscipere sunt coacti. Tamen autem de Iazygum origine plerique hæsitant, tamen Sarmatas fuisse nemini dubium est; Sarmaticæ quæ lingua eos locutos, vel inde euinci potest, quòd hætenus tam hi, qui in Podlasia habitant, quam illi, qui ad Tibiscum in Hungaria hætenus manent, lingua Slauonica, licet paulo difficiliore, quàm Russi, vtuntur. Et hic dux eorum, Cunhatus de quo modò diximus, nomen prorsus Russicum habuit. De iis autem quum iam aliquoties dixerimus, superuacaneum est de iisdem luculentius differere. Tapia eodem anno in Prussia excitatur.

1263. Ecclesiam parochialem Mariæ Magdalene Posnaniæ fundatam Miechouiensis tradit.

1264. Monasterium in Brzescie Cuiauiensi fundatur.

1264. Russi & Tartari fusi & profligati à Polonis ad Pietà campum. Dux autem Russorum erat Suarno. Nam Daniel Romanides paulò ante mortuus erat, licet Miechouiensis mortem, eius in annum 1266. referat. Victoria hæc accidit Iunii mense eadem die, qua antea ad Zaichostiam à nostris prosperè pugnatum fuerat. Res primò eminus scorpionibus, & arcubus gerebatur, sed dum Scythæ in eo genere pugnae exercitatos se declarant, inuehuntur nostri in acies eorum, & cominus hastis atque gladius res geritur. Referunt pedem hostes; instant nostri. Nitetur Suarno restituere suorum aciem, sed, cum nihil ageret, in fugam se coniicit, atque ita vniuersa acies hostium conuertitur, & mutuo sese impellit & impedit: Ita nostri plena potiuntur victoria. Existimatum est tum piis precibus principis Boleslai, & religiosæ coniugis Kunegundis, impetratam fuisse illam victoriam, magis quàm humanis viribus, cum numero hostes quadruplò nostros excederent. Nam certò narratur, Kingi Reginae altitisse tum duos candidatos angelos, qui futuri belli euentum ei prædixerint. Vnde videre licet, vt iam aliquoties dictum est, regna primordialia magis peculiari cura tutela quæ à Deo coelitus defendi, quàm ea, quæ proximis seculis suppullulasse creduntur. Numerantur autem iuxta Mosem à Lyrano 73. vt sunt Iberorum, Celtarum, Tusconum, Sarmatarum, & consimilia.

1264. Hoc anno Cometes dirus & Luridus arsit, in occasum se se porrigens, durauit quæ tres menses, quo etiam tempore Urbanus Papa, vt Miechouiensis refert, festiuitatem corporis Christi instituit. Eodem tempore Boleslaus Dux Calisiensis, atque Cazimiri Magni priuilegia & libertates indulsit Iudæis, quas scriptores historiæ Polonicæ & Priluzius, vt legibus contrarias, reprehendunt. Quod cum ego senioribus Iudæorum aliquoties obiicerem; ad hunc modum respon-

dum responderunt: Si hæc ita se haberent, vt Prilufius dicit, certè nos non tulissent reges, non modò per hosce trecentos annos, sed ne per tres menses quidem. Adieceruntque, se habere confirmationes suarum libertatum & priuilegiorum non solùm à regibus Poloniæ, qui ordine alter post alterum vixerunt, sed etiam ab Imperatoribus, ipsisque denique summis Pontificibus Romanis, quorum exemplo Dux Boleslaus maioris Poloniæ & Cazimirus Magnus, cæteriç Reges easdem confirmarunt, corroboraruntque.

Quinta expeditio.

1263. Dux Brunsingæ, & Margrauius Morauie cum filio, & Landgrauius Turingie magnam vim militum contra Prussos adduxerunt, vt ulciscerentur mortem Helmerici Magistri, quem in Lubusouensi terra cum exercitu ferè occisione occiderant. Superiore autem anno Wilauum arcem, à Regio monte triginta millibus passuum sitam, Lituani, adhibitis variis bellicis machinis, magna contentione oppugnant.

1266. Predota Episcopus Cracouiensis mortuus est.

1266. Arcem Cracouiensem, totum montem complectendo, Boleslaus Pudicus restaurat. Circa eadem tempora Salome Halicenis Regina, Boleslai Pudici soror, vxor verò Colomani in Zaichofriensi monasterio vixit, deinde in Skalensi vitam exegit. Funus eius Cracouiam ad D. Francisci templum illatum est.

Sexta expeditio.

1266. Nec minus etiam celebris fuit Ottobocari regis Bohemie expeditio in Prussiam hoc anno. Erant enim in illo exercitu Poloni, Bohemi, Syllesii. Sed & Rusi eodem tempore Nadrouitas, & Scalouitas, annis 60. ante aduentum Marianorum, ex veteribus ipsorum sedibus, vbi est nunc Ragenta, cijcere contendunt. Cumq; isti arctiore obsidione in arce quadam premerentur, interrogati, quonam pacto incediam tam diu sustinerent: responderunt, se viuarium quoddam in area arcis habere, quod illis piscium copiam suppeditet. Subiungit Dursburchius historicus illius scriptor atque exclamans: Mirum est, inquit. Cum gentiles possessores illius arcis essent, viuarium illud tantam copiam piscium illis affatim producebat, nunc postquam Christiani potiuntur isto loco, tantum ranis illud viuarium scatet. Sed tandem inquit, iudicia Dei sunt inperuestigabilia. Demonstrauimus autem in chorographia nostra, illius regionis antiquissimos fuisse possessores Slauinos, ideo etiã nunc Slauonia illa prouincia vocatur, vnde & Ptolomæus Venedicum sinum mare illud appellat. Ideo à Nadrouitis Prussis Rusorum Principes tam enixè eam

tam enixè eam vindicare contendunt. Hoc tempore etiam Regiomontana arx fuit excitata, & ad conseruandam memoriam huius expeditionis Ottobocari regis Bohemie Mons regius est vocata. Hoc quoque tempore apud Lituanos regnabat Troinata, qui Mondocum patrem vnã cum duobus filiis Rukla & Repikaseba auxilio Doumantis iugulauerat. Sed & ipse non ita multò post à Woysilkone comprehensus in venatione excarnificatus fuit. Fuit Woysilko filius etiam Mondoci, sed monasticam vitam profectus in Vronscensi monasterio ad Pinsko priuatim vitam religiosam ducebat. Hunc procures Lituanum diu reuocantem cunctantemq; precibus & inuitationibus sollicitantes, ad gubernacula Reipub. sue, in tanta rerum perturbatione, euocauerant. Kierno nique solenni ceremonia inaugurauerant. Euectus ad eam dignitatem, nihil secius voti sui memor, vestem ritalem monasticam seu cucullum supra Ducalem habitum superinduebat: Sed hunc non ita multò post, Leo Dux Rusorum per speciem comitialium consultationum ad interiora Rusie, Wladimiriam illam vicinam nobis in Volibnia, euocatum post conuiuium quoddam manu sua interfecit. Iam enim à conuiuiis Leo & reliqui conuiuii Duces ad sua diuersoria abierant, cum mora parua interiecta, Leo ad curiam Woysilkonis rediens in cubili dormientem excitat, & quasi adhuc comestatiuncule indulgere volens, elicere conatur. Bihemus adhuc Kumie, sic enim Rusi affines suos blandiusculè vocitare solent, at vbi non pareret ille, euaginato acinace, caput eius dissecuit, ita vt cerebro paries proximus aspergeretur. Ita Woysilko miserabili morte vitam, simulq; posteritatem perdidit. Mehdoci patris, adeoq; stirpis antiquæ Centamorum ab insignibus auitis dictæ finiuit: continuataq; tamdiu successio in principatu, in aliam familiam Columnarum dictam, electo Vithene, & sede ducali Nouogrodiam translata, isto tempore transiit. Delati ad commemorationem istarum duarum familiarum celeberrimarum Lituanorum, paucula hic, historicos Lituanicos submonituri, adijciemus. Germani scriptores viri eruditi, & in historica lectione versati, Columnarum, Vrsinorum, Scaligerorum, & aliorum consimilium familias à Germanis non à Romanis veteribus deriuant: Romanos quidem esse fatentur, sed posterioribus temporibus ab Imperatoribus Germanicis Romæ collocatos iusq; ciuitatis adeptos, in eum finem, vt isthic manentes, tanquam Imperatorum clientes, & alumni (nam redditibus certis & portorijs ab iisdem aucti erant) auctoritatem ipsorum aduersus indignationem Pontificum, si quando oboriretur, tuerentur. Hac igitur ratione familie Lituanie Columnarum & Centamorum à Romanis originem suam trahere potuerunt.

Woysilko interfectus crudeliter.

Origo Columnarum in Vrsino.

runt. Sed hæc transmigration ut longè posterioribus temporibus acciderit, necesse est. quando nimirum Guelphorum, & Gibellinorum factiones extiterunt & per Italiam Germaniamq; sunt sparsæ. Ex prædictis igitur causis & per prædictam occasionem hæc gentes ex Germania in Italiam traductas fuisse tradunt. Neque hoc absurdum videri potest. Nam rerum Romanarum antiquiores scriptores Columnarum ac Vrsinorum nullam mentionem faciunt. Fieri autem potest, ut cum Cruciferis, qui expeditionibus frequentibus, terra mariq; viam ex Italia septentrionem versus aperuerunt, & ab urbe Roma veteri ad Romam nouam, ad litus Balticum sitam (sic enim portus ille Curlandicus ad imitationem comparationis Romæ Romulæ cum Roma Constantino-politana, quæ etiam vāgōn vocabatur, antiquitus nominatus est, & ibidem Pontifex etiam gentilis, Kriuei Kriucto dictus, sedem suam habuit primariam) huc aduenerint. qui demum insinuantes se in amicitiam Lituānorum, primò socij, demum & domini gentis esse ceperunt. Hanc verisimiliorem originem Columnarum Lituānicorum esse puto. Nam et Dorßprungij nomen & Prosperi magis est cognatum sono Germanicis nominibus, quàm Italicis. De Libone Nauarcho Pompeij speciosior narratio videtur. Sed ego de rebus vetustis iudicium hîc cur, suum relinquo. meliora adferentibus subscribam & cedam.

1268. Suatopelcus decrepitus iam, mortuus est, & recordatus defectionis suæ, moriturus filiis mandat, ut Polonos duces omni ratione & benivolentia sibi deuinciant. quod quia postea obliti sunt facere, magnis se calamitatibus implicarunt.

1270. Ludouicus Von Balderhem Magister provincialis Prusis (erant enim alij Generales) vnâ cum Liunionis Magistro Plescouiam obsidet, & Russos ad faciendam pacem cogit.

Paulus Episcopus Cracouensis.

1271. Paulus Episcopus Cracouiensis ob raptum sacratæ virginis ex Skalensi monasterio, qua abusus esse fertur, Syradiam iussu vel permissu Boleslai ab Othone & Zegota iuuenibus Toporum familia ortis, deportatur, ibique mensē vnum seruatur. Hic diuinitus quadam die de cœlo ob sua scelera increpitus fertur huiusmodi verbis: Væ tibi Paule Episcope. Rursus ferunt, talibus dictis eum in cubiculo compellatum: Ne timeas Paule Episcope, age quod lubet, septimo deinde anno morieris.

1273. Boleslai victoria contra defectores in hunc annum incidit. Huius belli concitator fuisse fertur idem Paulus Episcopus. Ipse tamen Boleslaus non prorsus immunis à culpa fuisse fertur. Nimirum, quod indulgentia quadam calumnias in iudiciis regnare pateretur; quibus etiam hætenus impunè laborant Causidici nostri seculi. Neque prorsus incorruptus iudex fuisse ferebatur: onerosus item nobilitati

nobilitati propter crebras venationes. Nam tunc ferunt adhuc nobiles subuectiones præbuisse principibus. Itaque mutatione plerique principis, nouoque domino creato, sperabant se liberatum iri istis malis. Paulus tamen autor fuit conuenticulorum aduersus Principes, semina iaciendo futuri belli.

1279. Hoc anno Boleslaus Pudicus ad quartum Idus Decembris satis concessit. Cracouia apud diuum Franciscum, quod monasterium ipse condiderat, sepultus est in choro templi à sinistra parte. In cuius sepulchro tale epitaphium legitur. ANNO DOMINI MCCXX. OBIIT ILLUSTRISSIMVS PRINCEPS ET DOMINVS BOLESLAVS CRACOVIENSIS, &c. Sed inscriptio tempore variat à calculo chronologorum nostrorum. Benignus & religiosus Princeps fuit. Cuius illa extant in Cracouiensem Episcopum, & ecclesiam memorabilia beneficia, quibus sacerdotes, eorumque adscripticios ab omnibus pensionibus & teloniis liberauit. Ab omni item iurisdictione magistratuum suarq; ipsius exempt (quod ab Archiepiscopo etiam quodam effectum fuisse supra meminimus) Episcopumque omnino Ducali iure in bonis suis esse voluit. Ad hæc potestatem, fecit Canonicis Cracouiensibus senos ex nobilitate aut duodenos ex plebe quos vellent ab expeditione bellica eximendi. Condidit etiam sancti Marci monasterium Cracouia. Ciuitatē Cracouiensem iure Saxonico siue Magdeburgensi, quod etiam Siedense & Teutonicum vocatur, uti iussit, constituitq;. Quinquaginta duos annos post mortem patris Kinga vxor virgo permanfit, mortemque mariti moderatè tulit. Distractisq; cunctis facultatibus in vultu egenorum, diui Francisci professioni & instituto vitæ sese addixit. Postremò Sædeciam commigravit, ibique reliquum tempus vitæ in monasterio peregit. Non multò post Pudicum mortuus est Boleslaus Caluus Legnicienfium Dux Rogatka dictus.

Epitaphium Boleslai.

Immunitas Cleri.

A bellica expeditione tunc primū exemptus.

S. Marci monasterium.

Kinga Regina & Ducissa.

De origine Ducum & Archiducum Austriae.

Rudolphus Albertum filium Augustæ Vindelicorum, in cōuentu principum Austriae, Styriae, Carinthiae & Carniolæ ducem appellauit. A quo originem duxerunt ii, qui deinceps illis regionibus præfuerunt usq; ad nostra tempora, & Carolus Quintus Imperatorem, Hispanorum, Siculorum, Neapolitanorumque regem, ac Ferdinandum Cæsarem, regem Romanorum, Hungarorum, & Bohemorum, fratres germanos, ac liberos eorum inclutos.

ANNALIVM POLO.
LESCVS NIGER.

Anno ab orbe condito
Anno Christi.

5345.
1279.

Prælium Goz-
licienſe.

SUCCESSOREM Boleslaus accepit Lescum Nigrum Siradien-
sem Ducem. Hunc enim viuis adoptauerat: præterea ex fra-
tre patruele nepos ei fuit. Patri igitur adoptiuo Lescus iu-
stis per solutis, nemine ex cognatis aduersante, rerum potitur. Inter
extraneos Russi primùm duce Leone Danielis filio & Romani illius
Haliciensium nepote, adiunctis sibi Tartaris, primò Lituaniam, de-
inde & Poloniam aggrediuntur. Cum istis Palatini duo ad Goslice
pagum altero à Sendomiria milliario temerè quidem, ut qui multò
pauciores, sed tamen euentu prospero concurrunt, cōmisso quæ præ-
lio, tertia die Februarii eos fuderunt. Nam, cæsis primis, magna tre-
pidatio cæteros inuasit. Sic, abiectis armis, terga verterunt. Cæsa fe-
runtur in eo prælio hostium octo millia, capta duo, militaria signa
septem. Nostri victoria potiti, mox Russiam vastant vsque Leopoli-
m. quæ vrbs ab hoc duce conditore nomen tunc accepisse dicitur.

1281. Bellum cum HENRICO Wratillauensi nomine tan-
tùm & non re ipsa, Probo dicto, ob Duces tres captos. Quo anno e-
tiam Siculi Gallos vna hora, dato campanæ ad vespertas signo, per
omnes vrbes ex composito trucidant. Hinc in prouerbum abiit: Si-
culæ vespere.

1282. Ius tum Lescus dicebat Cracouiæ, cum audisset Litua-
nos & Iazygas subita excursione Lublinensium regionem tripartito
agmine depopulari. Itaque sepositis omnibus negotiis, armis corre-
ptis, magnis itineribus ad eos contendit. Sed hostes iam præda onu-
iti recesserant. Itaque cum lassus animo angeretur, sopore eum in-
uadente, diuinitus consolatur à quodam, qui speciem diui Michaë-
lis referebat, in somno ei apparente: qui ei sponſionem certæ victo-
riæ faciebat, si non desisteret, & persequeretur hostem. Paruit ille:
Nam, cum somnium hoc militibus manè exposuisset, dici non po-
teſt, quàm eos alacres ad persequendos hostes reddiderit. Itaque cum
recentibus hostium vestigiis insisteret, 13. Octobris ad Naruam &
Nemen flumina eos conſequitur. Percuſſi aliquo modo metu, cum
se iam euasiſſe sperarent; Sed tandem ad arma ventum, Iazygibus ar-
ma arma acclamantibus. Modum pugnae & instructionem exercitus
habet à me in libello Campiductoriæ expressum. In summa, victo-
ria nostri potiti sunt gloriosa. Nam & canes nostratium, quos secum
iam ducebant Barbari, ut lætiore vlulatu nostris quodammodo gra-
tulabatur: sic sæuis morſu Barbaros ipsos impetebant. In eo prælio
reliquiæ Iazygum equeſtris ordinis, qui à suscepta religione defece-
rant, penitus

rant penitus extinctæ sunt & deletæ. Lescus victor in Poloniam re-
diens diuo Michaëli, qui sibi in somnis victoriæ spem fecerat, Lubli-
ni templum eius rei mnemofynon condidit.

Septima expeditio.

*Tunc Liuonici Enſiferi totis viribus suum robur in vnum conferentes
Lituaniam ingreſſi, cum Doumante prælium acerrimum committunt
in campis Vidriminſcijs Gedrociurum, duobus milliarijs à stagno nobili
Kiamento dicto. Ibi robur Liuonum concidit, totusq; illorum exercitus
deletus eſt. Vnde campus ille hætenus Caulis vocatur, quod ſignificat Campus Cau-
bellum lingua Lituanica. Inueniuntur illi hætenus à colonis fra-
gmenta framearũ, ſagittarum, & pili baſtarum. Celebratur etiam nunc
ab agreſtibus cantuunculis hic Doumantes, qui tandem ſeditione, ciui-
liumq; bellorum incommodis patria extorris & extruſus ad Pleſcoui-
enſes profugit, à quibus etiam in Principem fuit electus. Hic pri-
mũ Pleſcouiã muris cingere cepit. Vnde Pleſcouienſes Moſchi quan-
dam ſuorum mœniorum partem, parietem Doumantis hætenus vo-
cant. Sed quia ambiens principatum Lituanicum ad necandum Troi-
denum Ducem ſubornauerat ruſticos, qui redeuntem à balneis nihilq;
tale ſuſpicantem ſuſtibus interemerunt, ideo à Laurasio filio eius prælio
victus, & trucidatus eſt. Fuit igitur Laurasius filius Troideni Reguli
Lituanorum, qui, vanitate gloriæ huius mundi ſpreta, in monaſterium
ſeſe abdiderat. Sed ob cædem patris grauiffimè commotus, cucullo abie-
cto ad tempus, & correptis armis Doumantem perſequutus eſt, exerci-
tũq; eius fuſo, cum interemit. Poſtea, ubi iræ ſuæ ſatiſfecisset, ad in-
ſtitutum regulæ rediit, deſignato in locum ſuum Lituanis principe Vi-
tbene. Ab hoc ſe libertates accepiffe, gloriatur Lituania. Sed forſan
mala fide à principibus, qui Laurasio ſucceſſerunt, ſeruatae, aut ab ipsis
met negligenter curatae & deſenſe ſunt. Vſque enim ad Cazimirum
Poloniæ regem & forſan ad Auguſtum, ingemiſcebant conquerentes,
ſe oppreſſos ſeruitute, populi Lituanie. Hæc per modum compendij cu-
iuſdam de rebus Lituanorum percurruntur.*

1283. Suetopelcidæ Duces Pomeranorum Cruciferis ſua donâ-
runt. At donationes illas legatus Pontificius Philippus Episcopus
Firmianus, qui tum ex Hungaria malè ibi tractatus venerat, reſcivit.
Gneuenſe tamen territorium eis conceſſit; in quo mox arcem condi-
derunt, præſidioq; firmarunt. Eodem anno Lescus præliatus eſt cum
Lituanis ad Lukouiam, qui tum Sedomirſenſem agrum vaſtabant.
Laudatur hic pietas Leſci, qui initurus prælium, ſuos milites ad hu-
miliandum ſe Deo cohortabatur, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ vſu, pec-
m catorumque

Donationum
reſcindendi ius
penes legatum
Pontificis.

catorumq; confessione se communire iubebat. Addidit & cohortatoriam orationem, qua eis ob oculos posuit, honestissimum esse pro patria mori, gloriæ, quam vitæ, bonos fortesque viros cupidiores esse debere. Irent ergo alacres, cæorum hostium sanguine iuis parentarent, & captiuos opem lachrymis & eiulationib⁹ implorantes liberarent. Instructionis huius hypotyposim in Campiductoriæ meæ libello reperiens. Apparuit hinc summa fortitudo nostrorū hominum qui, quasi firmo muro obiecto, denso agmine acies hostium disiecerunt. Post debellatos hostes in Paulum illum Episcopum Cracouiensem animaduersum est, qui captus, in Syradiam iterum à satellitibus est deportatus. Creditum est enim, eum memorē prioris captiuitatis, quum apud Lescum detineretur, per quosdam nobiles ex Sedo miriensibus Lituanos ad illas incursiones Poloniæ concitasse. Magnas enim necessitudines & clientellas habuit Paulus in tractu Sedo miriensi; quibus confusus semper rebus nouandis studebat. Illo ipso tempore Lucardis mors condolenda, vxoris Præmisli maioris Poloniæ Ducis, accidisse fertur; quæ à pedisequis suis iugulata fuit. Nec expers huius culpæ Præmisli est habitus; eò quod ne quæstionem quidem de scelere habuisset, nec poenas exegisset. Vulgari igitur carmine notatus est, quod carmen sua ætate Dlugosus vulgò cantari solitum esse memorat. In hac elegia, vel cantico, oratio Lucardis miserabilis expressa fuit, quæ maritum pro coniugali amore & honore, quem illi semper habuisset, supplex orabat, ne vitam sibi adimeret, sed vel vna subucula tectam in domum paternam remittat. Causa verò huius parricidii Præmislo ea fuisse fertur, quod nullos ex ea susciperet liberos. Sed non inultum id scelus tulit Præmisli. Nam etiam post secundas nuptias prorsus absque mascula prole decessit. Erat illud seculum corruptum, & Principes plerique illicitis libidinibus dediti erant. Narratur ferè per idem tempus, Alberti Comitis Turingiæ, cum insigni eius vxoris calamitate ac miseria exemplum damnatæ libidinis. Duxerat iste Margaretam Friderici secundi Imperatoris filiam, ex qua duos filios susceperat, Fridericum & Ticemanum generosissimæ indolis adolescentes. Sed ea nō contentus, exarsit amore pellicis tanto, vt etiam vitæ coniugis insidias strueret. De quibus illa certissimis indiciis edocta, vt cederet furoribus & sceleris mariti, & vitæ consuleret, hortantibus amicis prudentibus ac fidelibus, consilium de fuga coepit. Ostenditur adhuc locus in arce Isenacensi, vbi non est alta magnitudo à scopulo extra arcem & fenestram ex qua domina cum quinque comitibus demissa fuit. Nocte cum migratura esset, priusquam à filiis discederet, assidebat ad lectulos, & calamitatē suam deplorabat. cumq; consiliarius senex & matronæ eam comitantes & hortarentur, vt properaret; tandem valedictura filiis auellebatur

*Lucardis mors
miserabilis.*

auellebatur inuita, quod eorum pericula sciret non leuiora suis, Friderichum natu maiorem, lachrymis & eiulatu, materni doloris magnitudinem ostendens, osculis crebris complexa, postremò mirabili motu genam eius mordicus prehendit ac læsit. Vulneris cicatricem Princeps quoad vixit, retinuit, & cognomētum inde Admorsii consecutus est. Mater tandem Francofortum euasit, vbi in monasterio virginum commorata, ne procul à filiis abesset, post paucos annos mortua est. In istud etiam tempus miserandus casus Episcopi Wratislauiensis refertur, cuius causā hæc fuit: Imperauerat quandam contributionem ordini ecclesiastico Henrichus Pius Wratislauiensis, quæ cum non daretur, ille bona episcopalia occupat, ob quam causam ab Archiepiscopo Svvinke Gnesnensi excommunicatur. Et quia excommunicatio secum trahebat interdictionem à sacris, & ceremoniis religionis plebi adempta & sublata, murmur, odia, & querelæ excitantur. itaque ille vt istum Gordianum nodum semel præcideret, iratus Episcopum & Sacerdotes omnes ditione sua eiecit, ne scilicet vulgus dum ociosos Sacerdotes perambulantes videret per urbem nec sacra peragentes, aspectu eorum magis ad detrahendum ei irritaretur, studiaque in contraria vt fieri solet, scinderetur. Perlata hæc res fuit vsque ad consilium Lugdunensē. sed iam prius aures patrum falsis criminationibus Henrichus per legatos occupauerat. Itaque Thomas in quintum vsq; annum exilium perfert apud Ratiboriensem ducem à quo honestè habitus fuit. sed & Ratiboriensem ducem bello eam ob causam Henrichus persequitur, agrosq; eius diripit, nil quæ omittit, quod ab irato hoste in eo casu fieri solet. Cum igitur obsidione aliquatulum Ratiboriensis premeretur, ne aliqua sibi maiora incommoda ab Henricho accerferet, ipsemet Episcopus indutus Pontificia veste, cum Sacerdotibus ad Henrichum prodit. Attonitus Henrichus, & quasi numine afflatus de papilione exiit, & obuiam profiliens ad pedes Episcopi sese abiecit. consecuta est demum reconciliatio. Nam animo ita compunctus erat Henrichus, vt etiam Wratislauiam ipsam urbem cum territorio sempiterno iure ecclesiæ, & ipsi donaret: sed Episcopus pius eam donationem abnuuit & refutauit. Deus tam prudentes & manuetos procul à maleuolentia Episcopos huic seculo deprauato largiatur. In minore autem Polonia Paulus telam, quam texere coeperat in perniciem Lesci, perfecit. Ita enim ei odia & pericula procreauerat, vt etiam agrè se Cracouiæ cum vxore sustentaret & defenderet, cunctis contra eum insurgentibus. Nam & ii qui ei fauebant, quique in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, veriti ne sibi fraudi esset, à publico vniuersi conuentus consensu, qui contra Lescum agitabat consilia, dissidere. Cracouia sola tum in fide Lesci permansit. ipse cum vxore

*Exemplum
irati principis
erga Episcopum.*

*Episcopi mansuetudo quæ
fregit perniciem
Principis.*

*Fides Cracoui-
ensium in Lesco
sum.*

*Calamitates
que precesse-
runt Lesco mor-
tem.*

Lesco mors.

in Hungariam profugerat. Requisti tandem Cracouienses à cunctis ordinibus, responderunt, Non licere sibi iurandum Lesco semel datum violare. Gratus fuit postea Lesco & memor tantæ benevolentiae, quam in duriori fortuna à Cracouiensibus expertus est. Ideo Teutonibus solis regimen urbis tunc attribuit, habitu quoque & cultu corporis cum eis conformato, ostendens quanti eos faceret. Hac anno 1285. gesta sunt. Ac re semel in deterius vergente multæ calamitates tum in Poloniam & Poloniæ principem Lescum coniurasse videbantur. Gostinum à Cazimiro surreptum, Ploscum à Wladislao interceptum, & Sochaczouia. Prussia tum vermes caudis cancerorum consimiles produxerat, qui, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem exstinguebant. Dobrinum à Prussis incensum. Mazouia Cirnensis à Lesco vastata. Tartari Poloniam depopulatur, à quibus Cracouia ægrè sese defendit. Syradienses fusi & præda exuti à Mazouiis, contra Mazouia à Syradiensibus. Tartari tum Sædecensi monasterio, pauore, ut creditum est, diuinitus perculsi parserunt. Tanta autem tum præda è Polonia à Tartaris abacta esse dicitur, ut, cum eam apud Wladimiriam recognosceret & partirentur inter se, vnum & viginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur. Lesco igitur his aduersis rebus & suggillationibus hominum afflictus ex moerore & angore animi in morbum incidit, quo tanquam igne densus & tabefactus vltima die Septembris vita hac misera defunctus, & in templo sanctæ Trinitatis apud sodales Dominicanos honorificè sepultus est. Cui epitaphium tale est inscriptum. **HIC SEPULTVS LESCO NIGER DVX CRACOVIENSIS ET SEDOMIRIENSIS, QVI DIEBVS VITÆ SVÆ HVNC LOCVM ORNAVIT. OBIIT ANNO MCCCLXXXVIII.** Bonus & frugi princeps fuit, si vltima prioribus respondissent. Donauit hic Episcopo Cracouensi iure sempiterno decimam de omnib' metallis in cuiuscunq; solo reperirentur.

INTERREGNUM.

*Intestina &
socialia bella.*

Orbata tunc Polonia legitimis dominis erat, cuius principatus in medium positus erat; quem alii ambiebant iure cognationis, ut Wladislaus Locticus frater Germanus Nigri; alii gratia populari, ut Boleslaus Plocensis; alii & potentia, ut Henrichus Wratislauiensis; qui omissa Bohemia, ad cuius principatum procerum quorundam conspiratione contra Venceslaum inita, inuitabatur, clam accersitus à ciuib' Cracouiensibus cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, inter quos lanii maximè pollebant potentia, portam urbis aperunt. Quod ubi Boleslaus rescivit, Cracouia se, nequicquam eum retinentibus proceribus, proripuit. Wladislaus verò Locticus apud Syradienses

radienses quiescebat. sed cum videret quemque pro se agere, indignum putans alienum fratri suo Lesco successorem in principem queri, exercitum cogit, & ad Seueriam oppidum ad quartum Calendas Martias cum Henrici copiis signa confert. Occurrit tum ipse Henrichus. sed Opoliensis suis copiis alium ducem copiarum præfecerat. Committitur itaque prælium multis vtrinque cadentibus. sed Wladislaus victor euasit, Opoliensisque saucius ab eo captus est. Victor Cracouiam profectus apertis portis omnium consensu & acclamatione renunciatur, plerisque equitibus fidem eius sequentibus. Sed & hic non diu principatum retinuit. Henrichus enim minimè deiectus Seueriensi clade, nihil ad celeritatem reliqui sibi faciens, nocte intempesta Cracouiam accessit, eamque in potestatem redegit. At Wladislaus inopinato tumultu perculsus, cum neque numerum, neque genus hostium exploratum haberet, prodicionem metuens ad Franciscanos sodales se recepit; ubi suos passim per vicospalantes cædi & se queri audiens, sumpto monachi habitu, de muro à Franciscanis de missus euasit. Grassatum est deinde per urbem in eius familiares. Interim Wratislauiensi tum mortuo, Wladislao ad recuperanda amissa ianua patefacta est, nisi Gryphina Lesco Nigri vxor conatus eius elisisset. Nam hæc de sua dote sollicita, ius suum principatumque Poloniæ, confictis ad id diplomatis Venceslao Bohemiæ donat. qui cupidus proferendi Imperii cum exercitu in Poloniam adeundæ possessionis gratia misit. Cui Præmissus, deducto præsidio, Cracouiam tradidit. Videbat enim cum acri hoste ipsi impendere inimicitias. Ne igitur duplici bello pariter distineretur, validiorem hostem ei obiecit. Bohemus igitur, Cracouia accepta, Sedomiriam pergit, & in itinere Oblescomum arcem prope Vistulam sitam, vi capit. Ad Sedomiriam ubi venit, à Wladislao, multis cæsis, & plurimis vulneratis, repulsus est. Itaque Gryphina secum abducta, veritus ne sententiam mutaret, in Bohemiam abiit. At Wladislaus re ad Sedomiriam ex animi sententia gesta erectus, Wisliciam deiecto hoste, nullo negotio recuperat. Inde Cracouiam populabundus pergit.

*Locticus ad so-
dales Francis-
canos.*

Octaua & nona expeditio.

1290. Commemorari hîc possent infinita particularia bella Cruciferorum, & vastationes certaminaq; terrestria, naualia & glacialia cum istis gentibus. Multos mortales hæc absumpserunt, adeo ut pro maxima & stupenda expeditione censeri possent. Vrbes per dies octoginta Prussiam vastat. sed postea à Cruciferis in angustias compulsus cum suo exercitu adeo profligatur, ut ipse in Lituaniam ægrè euaserit. In sequenti anno Libenteile Cōmendator Ragnetanus Austecbiam pro-

uinciam maritimam & municipium Romanouo, clarum gentilitia religione, evertit. Ibi enim sedes primaria fuit religionis idolatricæ, & gentium summi Pontifices isthic habitabat. Hos Kriuei kriucito vocabant. Quod facinus pro scelere nefando ducebant eius sectæ homines. Ideo Lituani, Samogitæ, & alij eius farinæ multa certamina, ut pro aris & focus, terra & mari eis mouerant.

Memorable sane & audax facinus commemoratur hic Lituani cuiusdam militis, cui nomen Nouedomano fuit, qui, ut classem Cruciferorum in flumine Nemen ad nocendum paratam facilius delere posset, mulieris miserabilis habitu se ornavit, sedensq; ad fluminis ripam suppli-ces manus nauigantes versus in cælum attollebat, dolenter lamentando, operamq; implorando, applicarent ad ripam, misererentur afflictæ, vellent eam à popularium suorum vi & tyrannide liberare. Hæc lingua Polonica, cuius peritus erat, cum singultu & lachrymis identidem implorans opem, clamore reiterabat. Illi miserati, applicant classem ad ripam, recepturi eam. Interim ille, rudente manu forti correpto, nauem primam, & cum hac totam classem ei adnexam retinet. Ibi exclamantis signo audito ij, qui in proxima sylua insederant, adiutum accurrunt. ita atroci certamine orto, circumuenti hostes ad vnum contrucidantur. Circa eadem tempora Osilia insula à Lituaniis oppugnata multos mortales perdidit. Cõsimile et illud memoriæ mandatum est de illa instructissima inusitatae amplitudinis triremi, quam eodem in flumine Mariani extruxerant. diciturq; per ambitum transtrorum pinnacula habuisse: Ex hac, obseruata occasione, ad hanc aut ad illam ripam, prout videbatur, applicantes, ad prædas agendas prosiliebant. & si quis in eos irruebat, iterum naui à litore reducta, ad alteram partem se transferebant, aut in medio gurgite, iaculantes in hostem, sistebant nauem. Ex hac cum sæpe Lituaniam infestarent, Lituani diu, quonam eam modo arcerent, deliberabant. Nam, etiamsi sexaginta scaphas milite instructas obijciebant ei, nihil proficiebant, donec rudentem arte quadam nacli cum anchora abscinderent. Ita illa machina fluctib. abrepta & demum rectore destituta primò per alucum fluminis fluctuans, tandem in ipsum salum delata depressa mergitur, & cum milite in abyssum Achærontæ petit.

1288. Sub idem tempus arcem Carus ad ostia Treideræ fluminis, quæ se mari sociat, Vitbenes expugnauit. vbi etiam Brunno Magister Liuoniæ cum 1500. armatis prostratus periit. Eodem anno Strasburgum seu Brodnicium Lituani inuasert, & sacra pariter ac propbanæ euerterunt, ac defædarunt. Et quidam ex eis scelestus etiam in fontem sacrum aluum expurgauit. Sed Schak quidam strenuus miles ipsos assecutus, mores eos docuit honestiores, fufis, ac profligatis eorum copiis. Schakones,

ii. Schakones, Bazynij, Schorcij adhuc Patricij remanserunt ex veteribus familijs quæ in Prusiam concesserant. Fuit Sachakus Venceslaus ex eadem putò stirpe, Cancellarius Ducalis Prusiæ, qui cõplures legationes cum laude obiit ad reges Poloniæ. Cum hoc ego aliquot annos exegi in academia & aula Ducis Prusiæ Alberti Senioris. Fuit Vitbenes supra alios infestior Christiano nomini, multaq; petulantius egit aduersus Christianos. Nam & in Polonia tunc Cathedralẽ Ecclesiã Læciciensem spoliavit, multis æditis exemplis contumeliosis in sacratum ordinem. Et anno 1311. magnis copiis Prusiam ingressus, omnes eius prouincias vsque ad Brassergam ferro & igne evertit. Cumq; infinitas catervas captiuorum secum abduxisset, hierothecã, in qua mysteria sacra Romano ritu asseruantur, arripens, corã nobilium virginum captiuarum comitatu manibus suis confregit, pedibusq; conspuendo conculcauit, addita exprobratione: Quid sibi vult Deus iste, qui nec vos nec se ipsum è manibus meis vindicare potest? Sexta tandẽ Maij in aurora ipsa, ab Henricho de Plock, legato vel succedaneo Magistri Prusiæ fufus fugatusq; fuit. Multi tunc mortales conciderunt, multi in deditio- nem accepti. quorum alios Cruciferi laqueo strangulatos suspenderunt, alios in flumina & stagna viuos præcipientes dederunt. ita ut ex illo Vitbenis numeroso exercitu paucissimi euaserint. Quin & ipse duobus tantum comitatus caput vulneratus, ad suos euadens ægrè vitam seruauit. Huius victoriæ memoriale monasteriũ virginibus sacris ipse Plock Toruniae muratũ excitauit. Tales multæ clades illatæ et acceptæ Vitbenis temporibus enumerantur, quem Regem Lituaniæ Dorfburchium vocat.

1292. At Bohemus in sequenti anno, coacto exercitu, Poloniã intrat, & in Syradiensem ditionem primũ impetum facit. Habebat quidem Wladislaus exercitum; sed nunquam tamen ad iustam aliquam dimicationẽ veniebat. sed obequitans, hostem continuis incursionibus exercebat, è latebrisq; subito prosiliens offerentes se excipiebat; ita ut ii nusquam postea è castris absq; forti equitum præsidio prodire auderent, & in castris excubias nocturnas duplicarent. Ita hostes fatigati, combusta tamen Syradia, ad sua dilabuntur.

1292. Annus hic nobilitatus est morte Kunegundis Boleslai Pudici vxoris. quæ in Monasterio Sædecensi, plus duodecim annis post mortem mariti exactis, duram vitam ducens, extremum diem clausit. Hanc Paulus Cracouiẽ. quem Improbum historici vocant, consecutus est; sed forsan ad sepulchri tantum foueã, non etiam cœlestis patriæ ianuã. qui cum aliis studiis minimè dignis Episcopo, tum nationi sic fuit deditus, ut venatorẽ, quod feram imprudens casib; repulerat, venabulo trãsaderet. Accepit autẽ successorem Procopium de gente

Venceslaus
Schak Cance-
llarius Ducalis
Prusiæ.

pium de gente Cufflonum, & Gryphinae propinquum, quæ in Bohemiam abducta fuit. Circa hæc tempora etiam accidit, ut Luticus Pacollai filius Henrichum Legniciensem Ducem dominum suum balneantem dolo caperet. Erat hic Luticus ex intimis Henrici. sed patrem eius Pacollam gratia & favore principis insolescentem, Henrichus capite plecti iusserat; quod is homicidii reus, crimen, frustra dissuadentibus amicis, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici Henrichus dolorem, postea collatis in eum plurimis beneficiis. Sed malè curatum ipsi vulnus videbatur, cum ei refricaret cicatricem Córados Glogouienſiū Dux, summus Henrici ob interuersum Wratislaviensium principatū, inimicus. Hic itaq;, cogitans eum in aliquod præſentissimum periculum præcipitare, Luticum ad facinus sollicitat; efficitque ut apud eum plus valeat vetus dolor, quam tot recentia beneficia. Henrichum igitur in balneo corp^o curantē, ac nihil tale suspicātem Luticus ex balneo extrahit, & vili palliolo tectū atque equo impositum, continuato nocte dieq; cursu, Sanduicium, quod in ditione Conradi erat, asportat. Inde vinctus Glogouia perducitur, & in angusto vase ferreo concluditur; in quo duo parua foramina erant, alterum quo cibum sumeret, alterum quo alium purgaret. In eo sex menses asseruatus dimittitur. sed tamē vires recolligere non potuit. Verū, tribus ex actis annis, paulatim contabuit. Ita vides, quod ne vetustas quidem, quæ nobis simplicior fuisse videtur, à dolis & malignitate humano generi innata, libera fuit.

1293. Anno à Lituanis, duce Vithene, maiori Poloniae & præsertim Leczyensibus clades illata & depopulatio ingens edita; ita ut ex abductis captiuis viginti capita in singulos hostiū cederent. Commiserat proelium cum Vithene Cazimirus dux, frater Loctici, ad Sochaczouiam vadato Błura amne, magnamque stragem in Barbaris ediderat. tandem, cum in confertissimos hostes incidisset, interfectus victoriam hosti concessit. Nam ducis casu conspecto, commilitones eius, victoriam prosequi non poterant. Eodem anno Cruciferi, obliti beneficii Mazouiorum, Vilnam arcem eorum expugnant. Exinde pro defensorib^o hostes eis redditi, causabantur se id iure fecisse, quod dux Masouiorum receptaculum Lituanis eorum hostibus præberet. Troideni enim ducis filiam in uxorem sibi acceperat. Itaque indulgendo Lituanis, suis præſens exitium creauit. Sed iam ad Præmislum veniendum est.

*Pretext^o cur
in Patronos
suos Mazouio-
rum Cruciferi se
miserunt.*

PRÆMISLVS REX.

Præmislus, Præmisli prioris filius posthumus, vir excelso animo, nihil nisi magnum cogitans, cum esset dux maioris Poloniae, animos totius Poloniae, sua dexteritate in rebus agendis in

agendis in se conuertit, cogitareque secum coepit de restituendo regno Poloniae, quod iam ducentis & quindecim annis intermissum in obliuionem venire coeperat. Ad eam rem perficiendam præter id, quod regio stēmate natus, in maiore Polonia, hoc est, sede Lechi primaria, domini sui fines latiùs protulerat, iuuabat eum quod etiam ab Henricho Wratislaviensi testamento Cracouiensis & Sedomiensis Princeps nominatus fuerat. Igitur his opibus & titulis fretus, cuncta sibi prona instituto perficiendo, & minimè impossibilia factu putabat. Igitur indictis Gnesnam vetustam totius Poloniae sedem Comitibus, anno Christi 1295, rex creatur, & à Iacobo Svinka Archiepiscopo Gnesnensi tricesimum octauum annum agens inungitur adstantibus Ioanne Gerbischo Posnaniensi, Ioanne Ronca Wratislaviensi, Goslao Plocensi & Conrado Lubefensi. Vislaus verò Wladislaviensis Antistes, & Culmensis habebant legitimas causas absentiae suae. De Procopio narratur, quod æger & propinquus morti erat. sed Culmensis laborabat inuidia, quod iam Cruciferis Rigenſique Episcopo addictus esset. De Wladislaviensi ignoratur, quid eum detinuerit. Sed forsā his omnibus consilium Præmisli durum videbatur, cum singuli sua studia aliis Principib^o obstrinxissent. Ideo post principia stare & euentum rei domi malebant expectare, iuxta illud: Minus gaudebis & minus dolebis. Suscepto regno Præmislus mox cogitationes suas intēdere coepit, ut Poloniam vniuersam pacatam redderet, & in concordiam pristinam vnumque corpus omnes Palatinatus, qui tunc pro Ducatibus erant, redigeret. Ac primū ob præsumptum à se regnum cæterorum Ducum animos blandis ac modestis legationibus demulcere coepit, & ad sopiēda odia, sedandaque dissidia cohortari cæteros non desit. Et quoniam Cruciferos de occupando Gedano consultare coepisse, utque illud fructuosius, quam cum in manib^o Polonorum esset, redderent, cogitasse subolfecerat, idcirco Gedanum munire coepit, propter euitandas Cruciferorum machinationes, & (quod multò periculosius prudēter prouidebat) ne videlicet mundo iam ad deteriora prolabente, classes aliquarum gentium, portum illum secundo vento inuectæ, de occupanda Pomerania, & Pomeraniae adiacentibus prouinciis, consilium nefarium inirent. Interim, quum animus eius magna meditatur, mors inopinata eum septimo aut octauo regni suscepti mense perimit, Marchione Brandeburgensi operam ad eam rem suam, ut creditum est, conferente. Habuit is de Satecensi territorio, quod Polonis pridem surripuerat cum eo controuersiam. sed forsā magis metuebat potentiam principis nouis accessionibus auctam & cumulatam. Itaq;, obseruata occasione, quum Liberalium, ut fertur, seu ipso Bacchanalium die genio indulgeret, eum securum nilq; tale opinan-

*Deliberatio-
nis mutum de
restituenda re-
gni Poloniae
monarchia.*

*1295. Comitibus
a gentibus.*

n tem opprimit.

tem opprimit. Strenuè quidem ille, vt decuit fortem virum, hostes reprimebat. Sed cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, ad extremum succubuit.

Quo tempore, & per quam occasionem Præmissus trucidatus fuit ex D. Cromero.

Otho Longus elector Marchio, cum Othone altero, & Iohanne Conradi fratris filius ex Constantia Præmissi sorore susceptis, & valida suorum manu, nocturno itinere per sylvas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario cinere capitibus aspergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & vitæ mutationem, profitentur, armatis locum circumdant, rati omnibus, qui circum regem erant, longa vigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negotii fore in peragendo scelere. Expergefactus tamen tumultu Præmissus subita & in opinata re primò cōsternatus, cum paucis, qui euigilarent, in hostes ad se venientes, nesciens, qui nam, quàmque multi essent insiluit, & multis strenui fortisque viri operibus in eos editis, cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Volebant hunc Saxones equo impositum secum abducere. Sed cum agitationem nullam ferre posset, pugionibus immaniter confossum reliquere.

W LADISLAUS LOCTICVS Rex designatur.

 Omitia Posnania ad Kalendas Maii, qui dies diui Alberti nemoria apud Polonos dicatus est. vbi de nouo rege creando proceres cum nobilitate conueniunt. Ibi eligitur Locticus propter multas causas. Præcipuè verò, quòd peritiam rei militaris multò vsu sibi comparasset, & non parum roboris habere videretur. Omnes eum pro rege se agnituros iurant, arciumque & munitionum omniū possessio ei traditur. Distulit tamen is, incertum qua de causa, coronationem inunctionemque nec Regis nomen, sed Hæredis regni Polonici vsurpauit. Interea profectus, Pomeraniam in ordinem redegit, Voïslauum quendam ei præficiens. Syllesiam autem longè latèque depopulatus est. Cuius prouinciæ vrbs primaria Wratislavia aut tunc, aut paulò ante obsidione ita fuit pressa, vt conditiones accipere cogeretur, & moeniorum vrbs altitudinem ad quatuor cubitos demoliri. Sub idem tempus Boleslaus Dux exactiones ante eum diem in

um diem in Polonia inauditas inuexit. vt nobilitas ex censu pro magnitudine possessionum & reddituum descripto militaret; cum viri-
tim antea id facere solerent. Proditum est tunc memoria de Conrado Gibboso Sinaiensi duce, qui præpositus Wratislaviensis fuit; quòd, cum ad Archiepiscopatum Salisburgensem vocatus esset, & in itinere apud Viennam accepisset, cereuisiæ vsum illa in regione non esse (laudabili enim olim cereuisiæ Suidniciensi assueuerat) repudiato Archiepiscopatu domum reuersus sit. Vituperatur hac de causa & stoliditatis reuincitur, quòd ei in mentem non venerit, artifices cereuisiarios eò deducere, si tantopere cereuisiæ desiderio tenebatur. Merito igitur reuertens à fratre compedibus coercitus est. Sed & Wladislaus Locticus rex nouus amplitudine honorum, vt sæpe fit, mox deprauatus, libidinibus indulgit, & latrocinia militum non coercuit. Quare admonitus ab Episcopo Posnaniensi cum non respuisset, excommunicatur, & omnibus sacris interdicitur. Et quamuis satisfecisset Episcopo, tamen homines odium semel in eum conceptum concoquere non poterant. Proinde post tertium annum regnum ipsi abrogatur. & Venceslaus Bohemus, aliis multis indigenis Ducibus præteritis, creatur. quòd nemo potentior iam hosti obici Wladislao poterit; qui munitiones quasdam in terra Cracouiensi ad eam diem retinuerat. Euenerunt hæc anno 1300.

Decima expeditio.

Pro expeditione decima oppugnationes, propugnationesque arcium, urbium, insularum computari possunt. Nam si respicias Occidentem, & Septentrionem, nulla ferè arx est, quæ non sit oppugnata ab hoc ordine Crucifero: Vnde arx in finibus Pomeraniæ adeò acriter fuit oppugnata, vt cum omnibus orientalibus urbibus, quæ obsidione à Saracenis sustinuisse dicuntur, conferri possit. Quia enim repentina inuasionem inexpugnabili videbatur, tria castella per circuitum in propinquo eius excitata sunt, vt ita lenta obsidione & continuis vexationibus ad deditio-
nem compelli posset. Vineæ etià, turresque ambulatoriæ sunt paratæ ac constructæ. Sic quoque Santocum infelix sæpius repetitis vicibus oppugnatum, sæpe inuictum, sæpe etiam concussum fuit, ad extremum expugnatum est. Vnde semel omnis præcideretur pro eo digladiandi occasio, funditus dirutum, euersumque fuit. Sic Dremum, sic Valcium, sic Sluchouum. Quid referam Dodecapoleos seu Marchiæ nouæ vastationes? Derfania item, Choinicij, Magdeburgi in Prussia, & aliarum insularum urbium, ad extremum ipsius Gedanni? De qua vrbe D. Cromerus sic: Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse prædicatur ab vllis Barbaris, quàm tunc à religi-
osis illis,

Iuxta quantitatem reddituum sub Loctico ordonauit equestris.

ostis illis, & Polonorum beneficiarijs. Quid oppugnatio Suiociae arcis? ubi duopatibula è regione arcis excitata erant. Ipse verò Ziffrius Commendator, ut licet sanguine madens, quotidie compluribus funibus, atque restibus equi ephippio impositis, seipsum deuovebat non prius sumpturum cibum, quam omnes illos funes, atque restes in suspendendis capiti insumpisset. Transco ad fines Lituaniae. Illa execranda Velona saepissime oppugnata, tribus etiam castellis, ut de Uscie arce supra retulimus, excitatis coangustata, quot absumsit mortales? Vbi & ipse Mag. Dux Gediminus, dum periculoso exemplo ipsemet & ducis, & militis officium in procurandis machinis obit, ictus globo sub muris arcis concidit. Sic Ko-wna, sic Gartena, ipsa denique Vilna caput gentis. Sed harum calamitatum descriptiones breuitatis causa abrumpam. Haec ergo excidia & discrimina tam Lituonica, quam Polonica, aliud nihil inuexit, nisi illud infelix consilium de mittendis huc Roma & transferendis Cruciferis.

VENCESLAUS REX.

Venceslaus accitus, Gnesnae coronatus, Rixae Praemisli regis filiam in uxorem ducit, ut sibi eò firmitus stabiliat regnum. Omnia, quae in ditione Wladislai erant, in potestatem suam redigit. Interim Russi nacti occasionem, Sedomirien. tractum longè & late vastant, arce Corcinenfi, quae lignea etiam tum erat, in cenfa: prius ferè, quam, omnibus peractis, ad regem de excursionem eorum nuncius perferretur. Sed tamen Venceslaus malebat Wladislauum persequi, quam Russos. Wladislaus tunc in eam miseriam deuenerat, ut nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes suspectos habere, cogeretur: veritus, ne quo modo in cassides venantium incideret. Itaque in syluis latitare, & locum subinde etiam, quem vesperi ceperat, media nocte mutare cogebatur. Tentare quidem animos procerum non desit. Sed, cum omnes pauere, consensum ordinum metuere, decretumque Comitiorum aspernari nolle animaduertit, in Hungariam profugit; & ex Hungaria Romam priuato habitu profectus, facinora sua durior poenitentia expiauit. Interim Venceslaus Bohemia rediit, Bohemis suis re vniuersa in Polonia comendata. Obtulerat tum filium suum duodecim annorum Hungaris in regem. Nam multis displicebat exemplum, regem à Pontifice accipiendi. Ideo non omnes Hungari, Caroli Galli Neapolitani regis filium Marcellum, ab eo Roma missum, pro rege agnoscebant. Interim Poloni Russos cum Tartaris, & Lituanis profligarunt, magnamque stragem in eis ediderunt; arcemque Lublinensem, quae septem & quinquaginta annos in Russorum potestate fuerat, recuperarunt. Sadecia à Venceslao

Lothici calamitates.

Causa cur Hungari Carolum Marcelli Galiam pro Rege noluerant agnoscere.

à Venceslao rege condita; Biecz possessio Episcopo Cracouiensi adempta; parociae tantum conferendae potestas penes Episcopum relicta. Non vidit postea Venceslaus Poloniam, eò quod occupatus fuit bello Hungarico. Obtrudebat is filium, ut dictum est, Hungaris in regem, sed non adiuuit fortuna conatum eius. Ideo, repudiato regno, ex Hungaria filium reduxit, & tandem Pragae veneno appetitus lenta morte absumtus est. Eius morte cognita, Wladislai res in Polonia meliore loco esse coeperunt. Nam & Bohemos Cracouia depulit Wladislaus, Alberto Aduocato autore, & aliorum voluntates postea facile sibi adiunxit. Fecit quidem anno sequenti Venceslaus Iunior expeditionem in Poloniam, ut patri succederet. Sed, antequam Poloniae fines attingeret, Olomucii meridiano tempore in cubiculo quiescens, interfectus est. A suis ne, an ab alienis subornatis ab Alberto Caesare, ne tum quidem in recenti scelere certò sciri potuit. Ex eo tempore Bohemi externos reges habere coeperunt.

WLADISLAUS LOCTICVS.

Iterum Anno 1305.

Comitia Cracouiae noui regis gratia habentur, in quibus Wladislaus magno omnium consensu Rex creatur, exceptis Polonanie, & Calissien. Hi enim verebantur, ne grauius in eos animaduertetur, quod eum prius eiecissent. Maluerunt igitur se subdere Henricho Glogouiensi, qui ex sorore Praemisli natus erat. Quae de causa Wladislaus Henricho bellum statim intulit. Verum, illo nusquam in aciem prodeunte, motus illi conquievere. Coronatio tamen Wladislai minimè tum perfici potuit, quod diadema, ac reliqua regni insignia Gnesnae de more asseruarentur. Et Archiepiscopus, sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici erat. Haec de potestate Archiepiscopi in coronando rege totidem verbis ex D. Cromero sunt desumpta; ne quid meis verbis detractum ordini cuiusquam esse putet. Quamquam tunc vacasse sedem Metropolitanam Gnesensem idem autor testatur. Pomerania etiam in ordinem redigitur à rege Wladislao. Gedano praeficitur Iudex Pomeraniae. Sicque, iureiurando à Pomeranis accepto, quod in potestate ipsius semper futuri essent, putabat se clausisse templum Iani, & pacem semper duraturam sanxisse: sed mox ad ingenium rediere. Autor nouorum motuum fuit Petrus Cancellarius Pomeraniae, qui quanto plus possidebat, tanto maiore cupiditate & ambitione astuabat. Et, cum repulsam passus esset à Wladislao in quibusdam postulatis, consilium nefarium coepit prodendae patriae Marchionibus; qui ingressi cum exercitu facile omnes munitiones regionis capiunt, adiuuante Petro. Gedanium cum castra admoisset, portae ei oppidi à Germanis aperiuntur: cum magna

tur: cum magna iam ex parte Teutones ibi essent. Arx à Bogusso Iudice, & Nemira honestissimo equite defendebatur, donec Wladislaus subsidia auxiliaria eis submitteret. quod quia citò perfici non poterat, & indies incommodis obsidionis vrgebantur, Cruciferos interea adiutum sibi Poloni, annuente rege, euocant. Hi enim amicissimos se Polonis, vt iure optimo esse debuerant, præseferrebant. Statuuntur conditiones, vt dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum vnum suis sumptibus arcem à Saxonibus defenderent. Deinceps verò post exactum annum, quæcunque impendia facerent, eis præstarentur; nec prius arce decederent, quàm exoluta illa sibi essent. Omnia hæc semina erant futurorum bellorum Cruciferorum, quæ Poloniam exercuerunt, fatis sic ordinantibus. Repressi quidem sunt hostes, & vindicata à Saxonibus moenia. Sed cum superiores iam se Pomeranis Cruciferi esse animaduernerent, ferocius se gerere, & sæpe cum illis iurgari, atque rixari, ad extremum totam arcem sibi vindicarunt. Primores Pomeranorum, ipsumque præfectum arcis Bogussum in carcerem coniecerunt. Bogussus temporì seruiendum sibi ratus, totam arcem ipsis concessit, quam ad primam postulationem promittebant se reddituros, vbi pro impensis eis satisfactum esset. Facile quidem de exitu rei diuinabant nostri. Sed quid facerent, cum extrema quæq; illi minarentur? Itaque cuncti arce excesserunt. Hæc vbi audisset Wladislaus, coepit eum poenitere consilii. Videbat enim lupis se ouem commississe: non sublatum, sed duplicatum sibi bellum, duosque se pro vno hoste sibi conciliasse. Accedebat ad eas calamitates, quòd arx Cracouiensis, quæ tum lignea erat, non ita pridem vnà cum templo primario conflagraret; cum ab ea parte vrbs, quæ circum ædem omnium sanctorum est, ex fortuito ibi enato incendio carbo ardens vento delatus, in tecto Basilicæ plumbeo inhæssisset. Et hæc est causa, cur superiorum principum sepulchra in arcis templo non apparent; sed tantum posteriorum regum, qui post hoc incendium vixerunt. Sed Basilica, dirutis eius veteribus muris, in eam, quam nunc obtinet, formam & amplitudinem post quartum decimum annum reædificata est ab Hankero Episcopo Syllesio, nobili gente, Oxio. Sed ad Cruciferos redeamus; quorum Magister Henrichus, & rex Wladislaus conueniunt in Graiouce pago, in tractu Cuiauiensi: definituri de arce Gedani, quam hypothecæ nomine tenere se prætendebant Cruciferi. Paratos autem interim se reddere eam declarabant, si impendia persoluerentur. Æquum eum postulare. Rex ait, & expensarum omnium summam iubet iam proferre. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum grossorum poscit. Genus est hoc numismatis, quod vnà cum Wencelao Bohemo rege in Poloniam non ita pridem inuectum fuerat, & quar-

rat, & quarta parte nostratam grossum excedit. Ferunt enim, ante hunc Wencelauum signato auro aut argento Polonos in emendis rebus minimè vfos fuisse, sed tantum permutationem rerum vsurpasse. De inopia autem & nummo Polonico ex pellibus aspergillorum, nescio quid Poëta Ianicius, & alii tradiderunt. quibus ego conquerentibus de tanta inopia veterum non possum assentiri. Quæ res supra iam demonstrata est, & adhuc demonstrabitur. Negat igitur Wladislaus, iustam eam esse æstimationem, bonorumque virorum arbitrio in eo se stare velle ait. At magister id recusat: subsecuta sunt deinde alia mala: Lituani enim Calisicensem & Syradiensem tractum vastant.

1310. Cruciferi cum Marchionibus fœdus ineunt. Pomerania Polonica bello petitur à Cruciferis. Gedanenses nundinæ in prædam cedunt urbem inuadentibus & populantibus. Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus sanguinis effusum esse prædicatur à Barbaris, quàm tunc à religiosis illis, & quidem beneficia gentis nostræ. Gedano potiti Dersczauiam, quod Tschoum à nostris vocatur, petunt, eamque perfidiosè iuris sui faciunt; Cazimiro regis filio non sine cõtumelia excluso. Choinicium; deinde Syvete arcem adoriuntur, & capiunt. Vbi Siffridi commendatoris (præfectos arcium sic vocant) præ aliis plusquam barbarica hostilitas apparuit. qui quotidie compluribus funibus atque restibus in equum impositis, seipsum deuouebat non prius sumpturum cibum, quàm omnes funes illos atque restes in suspendendis Polonis insumpsisset. Atqui huius nefariæ impietatis breui poenas dedit. Quadam enim die, cum ad focum staret, furis de repente exagitatus, in ignem se coniecit. Ita diuino iudicio, qui permultos iniuste perdiderat, iuste periit. Paululum tandem Cruciferi prouecti, tota Pomerania potiuntur. Ne autem id absque prætextu iuris iustitiæque titulo fecisse videantur, rem totam tali fucò tegunt: Pomeraniam emunt à Marchionibus Brandeburgensibus decies mille marcislatorum grossorum, eamque emptionem ab Henricho Cæsare sibi, & ordini suo confirmari curant. Tali fucò probatos se fortasse coram Dei iudicio, & apud bonos viros fore putarunt. Nec dissimili scelere Liunionenses Cruciferi eodem tempore Rigam urbem atque territorium Episcopo, à quo ante centum & quatuor aut quinque annos simili de causa in Liunioniam inducti erant, per summam iniuriam eripuerunt. Qua de re cum Romæ contestata lis plus octoginta annis ducta esset, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum, quindecim millibus aureorum acceptis, addixit. Per idem ferè tempus Templarium ordo potens & ipse ac locuples, per vniuersum orbem Christianum, quasi dato ex Viennensi concilio à Pontifice signo, deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones; bonaque eorum

Moneta.

Cruciferorum
plusquam bar-
barica crudeli-
tas.Siffridi com-
mendatoris
barbarica at-
rocitas.Bonifacio ve-
nalis iustitia.
sic & Polo-
nis cum Pru-
ssis accidit.
templarij.

que eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa. Dogmata Templariorum, quæ antea Valdensium fuerant, expressa sunt in Concilio Lateranensi sub Alexandro tertio Papa, parte prima. Sed nos ad nostra reuertamur. Quod autem Wladislaus non statim præbuerit se vindicem iniuriarum, quas à Cruciferis Prusienfibus ditiones eius patiebantur, motus Cracouiensium in causa fuerunt. Nam eius urbis ciues qui non ita pridem Henrichum Wratislauensium Ducem opera laniorum in eam introduxerant, Poloniaeque pro Principe obtrufferant, Boleslaum Opoliensem eodem exemplo ad eosdem honores euehere moliebantur; Alberto Aduocato, & Muscata Episcopo eis consilium præbentibus. Sed in utrosque animaduertit Wladislaus: Episcopum enim captum ab eo referunt, & in custodiâ traditum. Aduocato autem redditus peramplos è molis, macellis, atque tabernis ademit. Reliqui ciues, qui defectionis capita erant, una cum Aduocato Boleslaum in Syllesiam secuti sunt, ibique exularunt. Iam enim antea Ducem hunc Opoliensem acciuerant, promittentes eis arcis facillimam deditionem, illis ipsis quos commemorauimus, adiutoribus. Sed cum spe exciderent, propugnatoribus in fide Wladislai permanentibus, domum Aduocati in ipsis mœnibus propè portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus occupauit. Sed cum imminere iam Wladislaum cum exercitu audisset, præmonitus à Rege, non sine quadam expostulatione seucriore, paruit monitis, deductoque præsidio domo Aduocati, vrbe excessit. Eius defectionis suspicio serpsit etiam ad prepositum Miechouiensem. Ideo huic quoque irrogata poena est, adempto ei pago Lentkouice satis luculento, quem Albertus Aduocat⁹ prepositi frater tum possidebat. Acciderunt hæc circa annum domini 1313. Per id tempus Henrichus Imperator vi veneni in Eucharistia dati extinctus fuit. Fames autem in his regionibus talis & tanta extitit, ut nullo quantumuis foedo edulii genere, ac ne cadaueribus quidem humanis, Dlugosso referente, vulgò abstineretur, ita ut etiam parentes in filios se uirent. Quam famem pestis, & pestem Cruciferica bella secuta sunt. Hæc igitur calamitates Wladislaum retrahebant, ne tam citò, ut sperabant alii, exerta cum gladio manu in Cruciferos animaduerneret. Interea Cruciferi veteribus nouas iniurias adiecerunt, clero etiam non parcentes, cum tamen & ipsi in clero numerari vellent, usurpatis sibi decimis, & suppressis sacerdotiis, eorumque prouentibus in priuatos usus conuersis. Magna postea contentione & strepituiuris in Consistorio Romano de his rebus à Polonis, & Cruciferis litigatum est, & præsertim coram Ioanne Pontifice eius nominis 22. Quo etiam Oratores à Rege, adeoque vniuerso clero missi sunt, ut Cruciferis omnes eorum nefarias impietates exprobrarent, deque omnibus regis & regni iniuriis

*Conspiratio
contra Wladislaum Episcopum,
Aduocati,
& Prepositi
Miechouiensem
& ciuitem
Craco.*

1313.

gni iniuriis tam ecclesiasticis, quam secularibus eis litem intenderet; simulque autem ut Wladislaos diadema & nomen regium impetrarent. Existimabant enim inauspicatò id sibi Præmissum sumpsisse, Pontifice inconsulto. Meminerant enim honorem hunc Polonis interdictum fuisse statim post cædem diui Stanislai. Cruciferi autem ubi hoc subolfecerunt, mittunt & ipsi Oratores cum plenaria potestate, hoc est, saccis auro argentoque plenis, ut, quam maximè possent, conatus Wladislai irritos redderent. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia, Pomeraniae toti binos grossos imperarunt in singulas marcas, quas quisque in bonis haberet. Ad hæc eiectas naufragio merces lege Rhodia usurpare coeperunt. Quibus rebus factum est, ut toto fere quadriennio nihil aliud impetraret Gerardus Poloniae legatus à Pontifice, quam ut cognitio causæ in ipsa Polonia Archiepiscopo Gnesensi, Posnaniensi Episcopo, & Abbati Mogi-
*Coronationis
ius recupera-
tum ex Ponti-
ficis consensu.* lenfi delegaretur. Quod verò ad regnum attinet, Pontifex, ut Poloni iure suo pristino uterentur, permisit. Nam, apertè Wladislaos regnum decernere noluit, ne Iohannem Bohemiae regem, & focerum eius Philippum regem Franciæ offenderet. secretò tamen voluntatis suæ significationem Gerardo dedit. Cum igitur Pontificis mentem & voluntatem Wladislaus perspectam haberet, comitiis indictis Cracouiæ ad vicesimam diem mensis Ianuarii, una cum uxore Heduigi in Basilica Cracouiensi coronatur, anno Christi 1320. Atque ex eo tempore ius coronandi regis atque ipsa regni insignia Gnesina Cracouiam translata sunt. Nec multò post Elizabetham filiam Carolo Hungarorum regi bis viduo in matrimonium collocat. Interim delegatorum à Pontifice iudicium Cruciferi detrectant, appellationemque interponunt: sed reiecta appellatione damnati sunt. Itaque Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaque triginta millia in litem expensa numerare iussi sunt. Cum autem non parerent rei iudicari, anathemate icti sunt, ita ut nusquam, iis præsentibus, sacra fieri liceret. Dum hæc ita geruntur, Lituani Mazouiam depopulantur, & Duces Syllesiae parricidalibus bellis labefactati, prædæ Iohannis Bohemiae sese exposuerunt. De cuius astutia & inexplebili auaritia dicerem, nunc, nisi prius id fecissem, idque non meis verbis, ne quis rem esse fictam putet, sed præcipui nostra ætate Chronicorum Germaniæ scriptoris, qui Carion dicitur. Inuenies hæc superius folio. Ad interuertendum ducatum Syllesiae partim vi, partim astutia præbuerunt occasionem fratrum germanorum, Wladislai, & Henrici dissensiones atque improbitas. Wladislaus latrocinia exercebat, diuexans Bohemiam & Syllesiam. Comprehensus à rusticis ab Henricho fratre qui Dux Wratislauensium erat, in carcerem coniicitur. Ita, una labe a-
o liam trahente,

*Syllesia adempta
quibus occasio-
nibus.*

*Iohannis regis
Bohemorum
perfidia & a-
uacritas.*

liam trahēte,ambo eò sunt perducti,vt regi Bohemo se subderēt,si-
aq; illi venderent. Ad extremum autem Wladislaus qui Glogouien-
sium Dux dicebatur, veneno sublatus est, ne amplius hominibus in-
iurias, stirpi verò suæ ignominiam inferret. Augebat inter fratres
hæc dissidia Rex Iohannes & fouebat, committens eos inter se, vt
sibi hoc modo obnoxios magis redderet. Henrichus tamen paren-
tem suam Poloniam venerabatur, Wladislaique Poloniæ regis fi-
dei se, ac suum dominatum omnem tradebat, sed Wladislaus vir bo-
nus, vbi hostem eius propulsauit Henrichum sua sibi habere iussit,
vt sorores nobiles inde nuptum posset locare. Id vbi cognouit Io-
hannes rex, qui iam de Wratislauia propemodum desperarat, noua
spe erectus, dolum adhibet. Henrichum per speciem arduorum &
arcanorum negotiorum accitum blandiciis, liberalitate, precio, in-
gentibus promissis, & odio denique inimici fratris induxit, vt Wra-
tislauensi dominatu cederet. Ita adiutoribus vsus proceribus, & ma-
ximè ciuibus Wratislauensib; pecunia corruptis, effecit vt ipsi ius su-
um venderet Henrich, & quod esflagitabat adipisceretur. Wratista-
uia igitur potitus est Iohannes, & non longè post Goltbergense &
Hanouienſe territorium, quod Wratislauensis Senatus hypothecæ
nomine à Boleslao possidebat, per iniuriam ei ademit. Expostula-
uit cum eo de erepta sibi Wratislauia Boleslaus, iusiurandumq; & fœ-
dera commemorauit, atque obiecit, quodque difficillimo tempore
se eiectum à Bohemis omni ope destituisſet, exprobrauit. Sed ea expo-
stulatione hoc tantum profecit, vt Iohannes responderet ei: Propin-
quiores se sibi esse, quam cuiquam alteri. Simili ratione & Legni-
cium occupauit. Sed quid dico simili? cum illa precibus potissimum,
hoc verò minis additis extorferit. Quare metu Boleslaus perculius
imperata fecit, & eò redactus est inopiæ, vt filios quoque ad extre-
mum Wratislauensibus mercatoribus oppignoraret. Posthæc reli-
qui Duces, nempe Glogouiensis Zegauiensis, Olesniciensis, Stinaui-
ensis, & Falkembergensis vltro in ditionem Bohemi regis deuenere,
& partim timore potentiæ Iohannis, partim inuidia Wladislai regis,
libertatem suam Bohemis prodidere. Militum ad extremum Epi-
scopi Wratislauensis arcem idem rex Iohannes per vim iuris sui fe-
cit. Quamobrem diris à Nankero Episcopo & anathemate deuotus
fuit, & ipse cum omnibus præbyteris & Monachis Wratislauia ex-
cessit; nec tamen arcem recuperauit. Solus Suidnicensis Dux, & post
eum filius eius vnicus in fide Boleslai & societate Polonorum per-
mansit. Retinet etiamnum pleraque omnis Syllesia vestigium vetu-
stæ originis suæ à Polonis deductæ, pensionem, quam S. Petri num-
mum vocant. Quæ quidem per illa ipsa Syllesicæ defectionis tempo-
ra eò redacta est, vt nummus tantum æreus, quem obolum vocam⁹,
in capita

in capita quotannis penderetur; cum antea tres oboli, & cribrum a-
uenę in singulas familias pendi solerent. Sed iam ad Wladislaum à Syl-
lesis redeamus, quem maximè sollicitum reddebat erepta à Crucife-
ris Pomerania, quibus cum & Bohemi iam sentire incipiebant, vt po-
tè quod vtrique rapto viuere ex Polonis assueuerant. Accedebant &
eò Lituani, quos domare difficile erat, cum secum pugnandi copi-
am non facerent, sed, rapta præda, fugerent; & domi obiectu sylua-
rum, & paludum latebris, ac denique incultarum solitudinum inter-
iectu tuti essent. Fluctuante igitur Wladislao rege, nec satis explican-
te, quanam via sibi ad euadendum ex iis difficultatib; potissimum in-
eunda esset, tandem hanc sententiam frequens senatus comprobauit.
Cum Gedimino Duce magno Lituatorum (hunc titulum à Russis
cum principatu eorum ad se Lituani transtulerunt) sancientiam esse
cum primis amicitiam ad quam rem vt sibi viam præstrueret, lega-
tos mittit, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro filio
suo uxorem petant, & rogent, vt captiuos Polonos liberos dimittat.
idque sibi loco dotis gratissimum futurum pollicerentur. Non gra-
uatim Gediminus legatorum postulatis annuit, sponsamque cuesti-
giò cum eis mittit. Quæ ingentibus omnis conditionis, sexus, atque
ætatis captiuorum cateruis comitata, veniens Cracouiam, religio-
nem Christianam à Nankero Episcopo edocta, & sacro lauacro ini-
ciata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Cazimiro sextum deci-
mum annum agenti nupsit, anno Christi. 1325. His rebus ex animi
sententia à Wladislao rege peractis, occasiones rei benè gerendę vn-
dique sese ei postea offerebant. Nam Mazouios cum exercitu, per-
uastata eorum regione, à societate Cruciferorum facile auulsit, & in
Marchiam progressus cum infesto exercitu, debiliorem ad res moli-
endas reddidit; cunctosque Cruciferos metu non mediocri percul-
sit. Lituani, qui regem iam sequebantur, maximè omnium, non-
dum exuta barbarie, in hostes desæuiebant. Vltus est tunc Wladisla-
us Præmisl mortem de Marchionibus: reduxitque secum 6000.
captiuorum.

Facinus cuiusdam monachæ me- morabile.

Commemoratur in ea expeditione præclarum monachæ cuius-
dam facinus, quæ capta à Lituano quopiam, cum ad stuprum trahe-
retur, rogauit eum, ne sibi vim faceret. mercedis autem loco promi-
sit, se illum edocturam esse, quæ corpus eius vulnerari nullo vnquam
ferro posset. Quod cum edificere ille percuperet, dixit illa, quid faci-
endum esset, idque in suo corpore primum fecit; dein iugulum ei for-
tis puella præ-

tis puella præbuit, ut in ipsa eius rei periculum faceret. Credulus ille, stricto gladio, caput eius amputavit. Ita illa Barbari libidinem elusit, stuprumque honesta morte euasit.

*Bellum cum
Cruciferis.*

Igitur Wladislaus tali rerum suarum fundamento iacto, non putavit sibi diutius differendum esse bellum cum Cruciferis; qui ne Pontificis quidem Maximi autoritate, ut ipsi Pomeraniam redderent, commovebantur. quin etiam fastu turgidi subinde potentiam suam, ut insuperabilem, iactabant. Itaque in sequentem annum expeditionem toti Poloniae contra eos ad Checzeni oppidum indicit; à Carolo rege Hungariæ genero suo non contemnenda auxilia impetrat; à Russis, à Lituaniis similiter obtinet. Cum quibus omnibus fines hostium ingressus, omnia agit hostiliter, ut Crucesignatos elice re in aciem posset. Sed illi in munitionibus se diligenter abdiderant. Quia autem Poloni rudes esse videbantur in oppugnationibus munitionum, ab hoc genere pugnae in initio aliquantisper abstinet. Cum autem Mazouii nostri infestare cœpissent, prodeunt Cruciferi cum Mazouii & Cuiaviam petunt, quo cum properè nostri accurrissent, collatis signis, funduntur hostes Mazouii quidem erubescere tum cognatos Polonos: Sed Cruciferi plusquam pro sepulchro domini dimicantes fortiter ad internecionem unâ cum Commendatore Toronensi cæsi sunt. Hoc anno Nankerus Episcopus Cracouiensis, ut qui Sylleus esset, ad Wratislavienses transit, & Iohannem Grotum Slupiecium successorem habuit, hominem gratum Pontifici, eò quod adolefcens cum eo familiaritatem contraxerat.

*Iohannes Grotus
Slupiec.*

Vndecima expeditio.

1329. Rex Bohemorum Ioannes cum Magistro Prusiae Samogitiam vastat, & depopulatur, ut iam in Polonica historia monstratum est. Kumererk Comes & Baro de Egerburg cum maximis copiis à Rhe no usque progressus, agmina maxima ducens in Prusiam venit. Adiunxerat se istis promiscua multitudo, ex qua contracta phalanx vocabatur usitate Peregrinorum exercitus. Sed isti modico opere pretio facto, in hyberna concesserunt. Tanta enim tum sæuitia hyemis fuit, ut arbores etiam iniurijs cæli & intensissimo gelu perstrictæ vix ad se post aliquot annos redierint. Subsequentæ sunt tandem vastationes terræ Dobri nensis, & oppugnatio arcis Gedimini à nomine Ducis appellatæ. Fuit Gediminus Dux Lituaniæ bellicosus, qui Cruciferis ita cœperat esse formidabilis, ut etiam Pontifex, ad mitigandum eum, legatos suos miserit. De hoc sparsa fuit fama à Cruciferis, quod proposuisset in animo sacro baptismo initiari. Sed ille hoc resciscens, misit oratores suos Rigam, per quos oratione perampla palam in corona omnium expurgavit se ab eo rumore.

eo rumore. Cuius orationis exordium tale fuit: *Misæ sunt* (inquit) *quædam literæ à sacerdote Romano Papa, quibus dominus meus infamatur baptismi suscipiendi: Sed dominus meus iuravit per Deorum fortitudinem, se perseveraturum in religione patrum suorum, &c.* Fuit autem Gediminus hic Magister stabuli apud Vitbenem Mag. Ducem Lituaniæ, vir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo principatum inter suos arripuerat, et latè propagauerat, subacta magna parte Russiæ. Nam domitis Cruciferis, Wladimirum Ducem ad Wladimiriam vicit, promotis castris Luscum, Lucensium Ducem eadem felicitate submovit & profligavit. Stanislaum Kiouicensium Monarcham acerrimo prælio ad profluentem Picnam, quatuor miliaribus ab ipsa vrbe, cum cæteris Ducibus superavit, Seueriamque suo imperio subiecit. Non contentus ea victoria, etiam Tartaros aggreditur, eosque vincit, superat, & ultra ostia Tanais pellit, ac submovet. Rediensque post eas victorias ad suam regiam, de hostibus devictis ac debellatis triumphavit, civibus vrbe effusis cum cum manuum applausu excipientibus. In his ferè omnibus nostri historici cum Lituaniis Annalistas conveniunt, eo excepto, quod eum negant fraude adysse possessionem Magni Ducatus Lituaniæ. Stabuli enim Magistrum fuisse pernegant, sed potius filium Vitbenis legitimum asserunt. Nostri quidem historici, Dlugosus, Miecho wius, & Cromerus in aula regum Poloniæ, Gedimini seu Gedeonis nepotum, vixerunt, cuique ab intimis secretis fuerunt. Existimo, quod non passi fuissent reges nostri eos in hoc errore versari, suumque progenitorem indignè hac tanta macula ab ipsis aspergi. si, inquam, à rei veritate eos aberrasse vidissent. Adde quod quidam ex nostris istis scriptoribus, quò viciniore illis temporibus fuerunt, eò certiora scire, & nobis tradere potuerunt. Magnum tamen est, fateor, id, quod opponitur, nempe consensus Latopisciorum seu Annalistarum, nisi forte metu Gedeonis tantum eius scelus occultarunt. Sed suum cuique hic iudicium relinquo, malintne eos, qui veluti publica fide scripserunt, sequi, an illos, quos sui sæpius falsi accusant. Bellis his confectus Gediminus, & pacata Lituania, ad decorandam patriam sese conuertit, sedemque, quæ primò Novogrodia Kiernouiam translata fuerat, rursus amœnitatem loci inuitatus, Kiernouia Trocos veteres transfert. Locorum situm non describo. nam in Chorographia nostra id cuius videre licet. Post aliquot annos, cum venatum procedens, delatus esset ad loca, ubi nunc est vrbs Vilna, vrumque animal eximiæ magnitudinis propria manu venabulo, in monte, ubi nunc est arx, confecisset, res ipsæ, & cæteris applaudentibus boni omnis est visa. Accessit eò somnium, eidem rei consentaneum. Vidit enim e-

odem in loco illa ipsa nocte per somnum lupum catapbractum, in quem alij centum lupi terribiles ululatus cdebant. Magno igitur consensu creditum est, non fuisse fortuitum somnium: sed admoneri diuinitus, urbem istic præclaram statuendam. quod & postea fecit, sedemq; eò Trocis ex augurum sententia tertium transtulit. Locus ille inter duo proxima flumina Viliam, & Vilnam, antea præter solitudines & prata amœna, nil habuit. Ibi verò corpora mortuorum Ducum, nota ceremonia, cremabantur, quæ lingua patria Suuintoroha, non longo intervallo à latino sono & significatione, quasi Sanctus rogus dixeris, vocabatur. At postea urbs ibi condita, atque vnà cum ea Respub. Lituani- ca paulatim ad eam celsitudinem, quam modo videmus, creuit. Rex Poloni & Loethicus audiens, quòd stabili pede fortuna faueret Gedimino, filiam eius locari in uxorem filio suo Cazimiro expetit, & facile obtinet. Hoc p; præcludium quoddam fuit vnionis illius duarum istarum gentium, quæ postea facta est temporibus Jagellonis. Adducitur nupta Craconiæ, deducentibus eam mille viris, lirsutis pellibus versinis amictis, quo terribili ornatu non minùs tunc cunctorum in se oculos conuerterunt spectatorum Lituani, quàm olim Imperator Otho Magnus, cum, ducens ingentem exercitum, sub muris Parisorum in Galia constitit, cunctis militibus eius à maximo ad minimum stramineos pileos capite gerentibus. Atqui vterque hic ornatus etiam à pauperimis hoc delicato seculo risu & cachinnis exciperetur. Loethicus igitur et Gediminus post illam affinitatis coniunctionem feliciter administrarunt vterque suam Rempul. sed dispar vtriusque fuit exitus. Nam Wladislaus morte naturali satis concessit, Gediminus autem cum ipsemet ceu miles gregarius machinas mœnibus arcis Vielonæ admoueret, à milite Mariano globo bombarde, tum primum in Germania inuentæ, necdum Lituanò militi visæ, traiectus fuit. Itaque extinctus Trociam ab exercitu deportatur, et in prato hustorum Suuintoroha, vitali seu fiduciali equo, ut vocat, impositus, cum nobili quodam armigerò viro, qui tunc ei dilectissimus fuit, ritu gentis recepto, duob. herodas vel salomonibus, duobus vertagis, & duobus pedibus vrsorum ungulatis adhibitis, armatus comburitur. Illi quidem corpus ipsum vnà cum flamma in calum de ferri opinabantur. Christiani verò corpus terrecum terræ mandant, animam verò utpotè, cælestem, cælitum consortio iungi credunt & confitentur.

1329. Insequenti anno Iohannes rex Bohemorum euocatus à Cruciferis, cum grandi exercitu, vere ineunte, in Prassiam venit, Dobrinumque & Wladislauiam expugnat. Tandem Mazoniæ pariter cum Cruciferis ingressus, eò adegit Ducem gentis, ut se ipsi Iohanni, quasi iusto Polonorum regi subiceret. Tandem Cruciferi,

ne iniuste

ne iniuste ac per vim Pomeraniam sibi vsurpasse dicerentur, perfecerunt precibus, & precio apud Iohannem (aut ex composito res ita agi videbatur) ut sibi Pomeraniam iure sempiterno donaret; Dobrinum autem quatuor millibus & octingentis sexagenis (ut vocant) Pragensibus venderet, venditionemque ob signatis literis testaretur. Omnia hæc perficiebantur artibus Ioannis, qui Syllesiorum Duces Syllesia priuare iamdudum statuerat. His peractis, reduxit Ioannes exercitum, & stulta vanitate de subactis & ad religionem compullis Barbaris triumphauit.

1330. Ætate sequenti maturefcentibus segetibus denuo Cruciferi isti cum Liuonibus, fratres videlicet cum fratribus, egressi, Visfogrodum, Naclum, Raciæzum, & alia pleraque ditionis suæ faciunt. Wladislauiam ubi accesserunt, acceperunt aduentare Regem cum magnis copiis, Hungarorum, Austriorum, atque Lituatorum. Itaque dilapsi, ad sua defendenda redierunt. Postquam verò Wladislaus fines hostium attigit, populationes longè latèque exercere iussit. Nec vllum crudelitatis genus ab iratis omisum est. In transmittenda Deruancia flumine aliquantulum difficultatis fuit. Nam vada huius fluminis candicibus ac sudibus per longum spaciū hostes impedi- rant. sed rex citato equo retrò fluuium traiecit. Grauiorib. equis vtebantur hostes. itaque non potuerunt in tempore ad vadum nostris occurrere. Aduentantium vim ii, qui primi de nostris copias trans- miserant, fortiter sustinuerunt; donec omnis exercitus traiecit, & ad suos ordines rediit. Hostes inopinata re perculsi, cedunt; nec nostris pugnandi copiam faciunt. Sed ad petendas condiciones pacis delabuntur. ubi rex non difficilem se præbuit. Induciæ ad annum factæ, ea lege, ut Dobrinum arcem Cruciferi traderent. De Pomerania verò Carolus Hungariæ & Ioannes Bohemiæ reges arbitri delecti. At Carolum Regem tum aduersus casus perculit. de quo sic accipe.

De Caroli Regis Hungariæ quodam casu.

Felicianus quidam de Zaachorum familia, stricto gladio in conaculo Carolum Regem adortus. sed frustratus ictum, dextram modò eius leui ictu perstrinxit, Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit: filios verò pædagogi accurrentes obiectu corporum suorum protexere. Mox parricida à Iohanne Patocio, nobili iuvene, prostratus, concursu satellitum membratim dissectus est. De causâ sceleris variant autores. Nonnulli eum affectasse tyrannidem volunt; alij stuprum. claræ sorori suæ à Cazimiro Reginæ fratre, ipsa conscia & conciliatrice, illatum vlcisci eum voluisse, memorant.

Cruciferi

*Cruciferi ad in-
genium rede-
unt.*

1333.

*Perfarum con-
suetudo.*

*Vincentius Sa-
motulius.*

*Cazimir vix-
euasit manus
hostium.*

Cruciferi præfenti metu liberati nihil de conditionibus imple-
uere. Itaque paulo post fequenti anno Comititia habentur & in Co-
mitiis rex Wladislaus bellum decernit. In quibus etiam iturus ad bel-
lum Rex more Perfico Wladislaum filium viginti annos natum toti
Poloniæ præficit; vt fama nominis eius non tam se facile Saxones &
Bohemi commouerent. Ad hæc vt regnum is retineret, si quid aduer-
si in Prussico bello accideret. Sed ob ademptionem præfecturæ Vin-
centius Samotulius plurimum offensus, ad Cruciferos transfugiens,
multa pericula creat regio exercitus: Cruciferique, ipso ductore, ple-
raque oppida in Polonia occupant. ita vt parum abfuerit, quin Cazi-
mirus ipse Pisdri oppido caperetur. sed præmonitus, porta confe-
ctim se eiecit. Legniciensis arx demum capta, Gnesna, Zvena, & alia
pleraque intercepta, incensa, & vastata. Cum igitur Wladislaus an-
geretur, spectans patriæ incendia ad aliud cõsiliū decurrit. Cogno-
uerat id fieri Vincentii consiliis. itaque Vincentium sibi rursus re-
conciliandum satagit; nec sibi indecorum ducit, etiam subdito se, v-
bi res exposcit, demittere. Nam talis demissio confertur pugillato-
rum saltationi, qui, quò magis ad humum, sese acclinando prius de-
mittunt, eò altius neruis adnixa, sursum feruntur postea saltu & attol-
luntur. Mittit igitur secretò ad Vincentium, vt eum ad sese pellice-
ret. Ille, vt est Polonorum nobilium natura minimè obstinata, Re-
gi morem gerit. veniensque ad regem, veniam supplex petit; Com-
municatoque cum rege consilio, qui ei impunitatem promittebat,
proditione proditionis maculam eluere & obliterare tentat, adhor-
taturque regem ad conferendam cum hoste manum. Docet, in tan-
ta multitudine plurimam esse sæcem imbellium hominum; si impe-
tum in eos facerent, vim nostrorum nequaquam sustinere eos posse,
quantumlibet gloriantur de robore cataphractorum, & phalangum
suarum. sibi verò eas partes sumit, vt hostem ab omni supicione præ-
lii abductum fallat. ac deinde iterum in castra Cruciferorum reuer-
titur; quibus percõtantib. respondet, nihil à Polonis periculi esse. Re-
gem pauidum & consciū exiguarum suarum virium diutius exer-
citus tenere non posse. Ita confirmati Cruciferi in incepto persiste-
bant, magis populationibus dediti, quàm ad pugnam capessendam
alacres. Interim Rex contemplatur locorum, conditiones, & vbi
committendi proeli idoneæ occasiones. arripi possent. Est Pagus
Plouuice propè Radeiouiā, vbi latè patens est planities; ita vt op-
portunior locus ad proelium, nostris equitatu maximè valentibus
tum non offerretur. In hoc igitur totus erat Rex, vt omnia ex præ-
scripto artis militaris fierent, cuius peritissimus erat. Non putabant
autem Crucesignati, rem vniuersam dimicationi Regem commissu-
rum; sicuti Vincentius eos securos reddiderat. At, vbi hinnitus plu-
rimus equorum

*Plouuicenses
proelium.*

rimus equorum audiri coeptus est, & strepitus aduentantium incre-
buit (nam conspectum densa nebula adimebat) tunc illi quoquouer-
sum cursitare, dissonum clamorem edere, & alia argumenta pauoris
ostendere coeperunt, quæ omnia Regem, & regium exercitum pluri-
mum cõfirmabant. Ita enim hæc clara erant, vt etiam digito rex suis,
quò magis eos sponte pugnare exposcentes ad proelium, animaret
ostenderit. Orationem protrepticam, non est mei instituti hîc, vbi
breuitati studeo, explicare. Inueniuntur ista luculenter apud alios.
Constat tamen Regem maximè incubuisse, vt æquitatem causæ su-
scepi belli suo militi demonstraret, calamitatem captiuorum, plo-
ratus, & eiulatus miserabiles amplificaret, quos ferè ab exercitu exau-
diri affirmabat. Adsumt, inquit, propè propinqui nostri, qui fidem
vestram implorant. Contrà verò hostium inhumanitatem, & truculen-
tiam amplificabat. An vos latet, inquit, an vos fugit gentis immani-
tas, humanis hostiis olim diuos placare solita? Ego, ne virtuti ve-
stræ diffidere videar, si vos diligenter in hostem tam trucem incita-
re instituerem, ampliùs non loquar. Reipsa commonstrate, vos esse
non degeneres parentum vestrorum, qui non numerare hostium,
multitudinem, sed necessitatem pugnae inuendę ponderare solebant.
Hæc quasi paruus puer (Nam perpusillæ staturæ erat; inde & Locti-
cus dictus est) in medio virorum proceritate corporis conspicuo-
rum, & armis fulgentium, ore flammivomo, ocellis micantibus, vo-
ce ardua & excelsa, perorando explicabat, non sine vehementiore,
totius corporis gestu, præsertim verò manuum, brachiorumque cre-
bra motatione; seueritatem quandam militarem in fronte corruga-
ta præferens. Nam prorsus Martialis naturæ erat. Infusus autem etiam
compluribus, ac secretò concredidit consiliū Vincentii, de hoste à
tergo aggrediendo. quæ res plurimum faciebat, ad muniēdos & con-
firmandos suorum animos. Explicat igitur acies: ac prima de quin-
que, cohors aulicorum, magno impetu in hostem inuehitur. Excipi-
unt illi, qui contrà constiterant. Non impigrè deinde aliæ cohortes
concurrunt, exceptis subsidiariis. Pugnatur vtrinque summa conten-
tione, neque quisquam refert pedem. Adest omnibus locis Wladi-
slaus suos animans, & defensis integros submittens, ipse indefessus,
quamuis effoeto iam & senili corpore. Feruescente autem proelio,
cum Vincentius adhuc nusquam appareret, subuereri iam Rex coe-
perat, ne quem is dolum neceret. Circumspiciebant & alii memo-
res promissorum Regis. tum ille à tergo hostium, clamore sublato,
cum suis impetum in extremos auersos, quemadmodum conuene-
rat, fecit. Ibi verò turbati illi, reque noua perculsi. primi etiam, ex-
audito clamore & tumultu, respicere, & sciscitari inter se, quidnam
id esset. Instant nostri acrius respèctantibus, & remissius pugnantibus.
Nec mo-

*Compendium
et causa ora-
tionis adhorta-
toria ad forti-
ter pugnandū.*

*Victoria me-
morabilis Po-
lonorum de
Cruciferis ad
Pionuce pagu*

bus. Nec moram iam caesis duabus, vniuersas acies perterrefactas in fugam conuertunt. Fit longè maior fugientium strages, quàm quæ dudum pugnantium fuerat. Adeò namque dolori, & iracundiæ Poloni indulgebant, vt neminem viuum seruarent. Iamque debellatum nostri credebant, cum ecce longiore interuallo nouas hostium copias effuso cursu aduentare aspiciunt. Erant ii, qui, præmissi ad capiendam Brestam, ibi hælerant. at certiores facti de nostrorum aduentu, suppetias latum suis accurrebant. Aliqui autem ex ipsis cum inter nostrorum ordines se inferere cœpissent, renouato proelio, repulsi sunt à nostris, nec vim nostrorum recenti victoria ferocientium sustinuerunt. Erant enim & longo cursu equorum defatigati, & armorum nimio pondere prægrauati. Cæsa feruntur his duobus præliis hostium quadraginta millia, Dlugosso referente. Triginta verò tantum de promiscua nostrorum multitudine, ac duodecim de nobilioribus cecidere. inter quos insigniores fuere Zegota Morauicius Cracouiensis, Christinus Ostrouiensis Sedomiriensis, signiferi, Svvincius Castellanus Zarnouiensis. Dies, quo hæc gesta sunt, fuit 27. Septembris. Et quoniam ferè ad vesperam pugnatum erat, reliquum illius diei, & nox sequens curandis & reficiendis corporibus data est. Postera die cæforum strages recognita est, & spolia lecta. Inter quæ rex ipse obequitans, conspicuus est quendam iacentem multis vulneribus affectum & admiratione cæteris prostratis digniorem, cui nomen Florianus Sari fuit. Cuius historiam carmine redditam, utpotè rem memorabilem hîc adscribere volui.

Tempus erat, quando nostros inuaserat agros
Gens fera, de nigra quæ cruce nomen habet.
Huic Wladislaus Loktek occurrit in armis,
Fudit & hostiles fortiter ense manus.
Nec mora, cæforum squalentia corpora lustrat.
Postera cum coeli fulsit ab axe dies.
Ecce iacet miles viridi resupinus in agro,
Milleque vulneribus debilitatus erat.
Iliaque intrepidus manibus cohibebat amicis,
Vulnera ne forsàn per geminata fluant.
Vidit vt hæc dux, ad proceres sic voce locutus:
Illius ò ingens est dolor, atque labor.
Miles ad hæc: Maior dolor est vicinus in aruis
Pessimus, expertus dux generose loquor.
Subiicit his Princeps: Isto te fasce leuabo,
Ne dubita, vitam dent modò fatatibi.
Hinc miserum tollit, spaciofaque vulnera sanat,
Et totum pagum donat habere viro.

Stemmaque

Stemmaque virtutis transuersas insuper hastas

Tres dedit: huic Sario nomen eratque viro.

Ex hoc stemmate nunc claret Ioannes Zamoscius regni Poloniae Cancellarius & supremus Copiarum præfectus.

Duodecima expeditio.

Sequitur duodecima expeditio, & ea non postrema, contra Wladislaum Locticum Regem Poloniæ, à quo magna clade tum profligati sunt, vt iam in Polonica historia pluribus ostensum est, sed propter res Lituanicas iterum breuiter mentionem eiusdem rei nos facere oportuit. Quam autem irato numine tum ordo ille depugnarit, ex numero cæforum intelligi potest. D. Cromero sic referente: Cæsa, inquit, fuerunt his duobus præliis hostium viginti millia, de nostris verò quingentis: vt apud alios reperio, triginta.

Tredecima expeditio.

Gedimino successit Olgerdus, qui vlisci volens mortem patris Gedimini, Prusiam ingressus longè latèq; eam vastat, ita vt superiores vastationes collatæ cum hac posteriore, nihil esse videantur. Eodem tempore Eberhardum Schorc, phalægem Saxonum ducentem deleuit. Non autem tunc sunt prodire ad certamen Cruciferi, sed tantum ex tectis prospiciabant, spectantes penatum suorum incendia. Vastatio igitur Locticiana, quæ accidit anno 1527. Gedimino & Hungaris auxilia sua in hoc cōferentibus, si coniugatur cum ista, tantam effusionem sanguinis efficit mortalium, vt ad eam ex Apocalypsi illa prædictio adaptari possit: *Ab his, inquit, tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, & ex fumo, & sulphure, &c. Magister Prusiæ Rudolphus Dux Saxonie Luterus, Generalis (nam iam Venetijs sedem suam huc transtulerant) audita & visa clade suorum, in rabiem & amentiam versus, præ dolore moritur. Præcesserunt has vastationes & miracula. Accidit tum tremor terræ in Prusia, illis terris antea inauditus, aliquot vicibus, haud dubiè prænunciens eas calamitates. Hoc successu Olgerdus elatus, exercitum victorem duxit contra Tartaros, patris Gedimini virtutem imitatus. Non debet autem latere lectorem de Tartaris, quòd ii tempore interregni Polonici, hoc est, regno diuulso, & inter regulos in partes & prouincias scisso, occasione arrepta, non modò Rusiam sed & Podoliam, & ipsam Poloniam sæpe armis infestarunt, & attriuerunt: Podoliamq; veltigalem sibi, magna ex parte, reddiderunt. Vnde Bacota, Bala kley, Czapezakey, Kuczmiën, Kaczibey & alia prodigiosa nomina minutarum arcium Podolicarum Scythicam phrasim & feritatem reso-*

Occisio, quando irrepperunt Tartari in Rusiam.

p 2 nantia,

nantia, quæ pulsus Tartaris, ad hunc diem permanent. Deus igitur miseratus Poloniæ, Hungariæ, Germaniæq; calamitates, excitauit Olgerdum Lituani, qui, etiam si gentilis erat, tamen omnib; Christianis Europæis egregiâ tunc nauauit operam. Progreßus enim cum suis copijs vsque ad Borysthenem & ostia eius, totum robur Tartarorum, & tres duces eorum Kadlubachum, Demetrium, et Kaczibeium, à quo portus ille Kaczibeius vocatus est, armis suis attriuit, profligauit, & disiecit, ita vt alij eorum vltra Tanaim fluuium, alij vltra Tyram, ad Dobruccenses vsque campos, à quibus Orda Dobrucciorum vocata est, fuga dilerentur. Attriuerat iam hos quoq; antea Demetrius Moschorum Dux. Sed successu victoriæ elatus, securiorq; factus, cum Olgerdo inimicitias sibi vltro attraxit. Missis enim ad eum legatis, imperat ei tributum. quare exasperatus Lituani legatos eius penes se detinet, et absque vlla mora collecto exercitu, primo Witpeßkum, deinde Moschouiam vsque contendit. nec prius cessauit, donec vrbis ipsius Moschouie mœnibus exercitum admoisset, in monte q; adorationis (vt ipsi vocant) è conspectu arcis ante ipsam urbem constitisset. Nouum hoc erat apud Demetrium et, instar portentis cuiusdam, stupendum. Acciderunt hæc anno 1331. die ipso Pasche, cum Demetrius iret ad Cirkie-w. Ecclesias enim suas Russi ita vocant. Cum itaque ritu solenni deduceretur, per legatos, denunciaret ei bellum Olgerdus, & mitti non absque contumelia ouum vermiculato opere variatum, (mos est enim patrius Russis in ea festiuitate puerulis suis ludentibus ouum varijs coloribus distinctum donare) loco tributum, quod exactum oratores suos ad ipsum paulo ante miserat. Addit et fomitem cum filice & chalybeo excusorio, minaturq; conflictum & incendia, ni sibi ex tempore capiat consilium. Vnde apud Lituanos de beliatoribus vigilantibus in proverbium abiit: Si vis ouum variatum coloribus hosti donare, surge mane et lucem anticipa. Hæc à me ex sententia Annalistarum Lituanicorum et præcipue D. Stricouij viri de Lituania optime meriti narratur. Demetrius ergo, cum in præsentissimum periculum videret se coniectum, elata illa & temeraria opinione de suis viribus, temporis seruire coactus est. Itaque, vt redimat pacem, imperata facit. Conditiones, qualescumq; tandem proponebantur, accipit. Sic victorem victor Olgerdus domat, arcemq; deinde ipsam Moschouiam ingreditur, et trophæi instar vexillum suum cum hasta præpilata in medio arcis defigit. Fines inter vtrumq; magnum Ducatum præscribit ad Vgram flumen vsq; Quansq; exercitum incolumem in Lituaniam reportat. Vbi Vilnam venit, à suis cum triumpho et complosione manuum, more gæti, excipitur. Fuit hæc victoria celebris, statimq; per orbem diulgata est. Itaque.

Olgerdo hæc
tribuentur nō
vno modo.

gata est. Itaque hoc successu Olgerdi principes Christiani commoti, & calamitatib; Cruciferorum excitati, metuentesq; ne Olgerdus eodem impetu in vniuersam Christianam Rempublicam irrueret, vires eius reprimere volentes, copias, quàm possunt maximas, vndique maximo apparatu contrahunt. Pontifex Clemens sextus conficit Bullas, tradit cruciatus, emittit litteras ad cunctos principes Christianos, hortatur, monet, expediant arma, eant tanquam ad extinguendum commune incendium à gentibus idolatricis ortum. Promittit indulgentias in forma plenissima: ita vt, qui tunc profiteretur militiam contra Lituanos, & Samogitas, iretq; ad illud bellum, non secus id cum iuuaret, ac si Hierosolymam ipsam ad sepulchrum Domini, aut Romam ad Iubileum, vel Constantinopolim ad sepulchrum Diui Iacobi, votum peregrinationis impleverit. Vnde æstimare licet, cum quanto ardore tum administraretur illud bellum. Ideo superius alicubi dixi, quod aliquis molem istius belli Septemtrionalis pensitans, non absurde illud cum orientalibus, quæ ob recuperationem terræ sacræ suscipiebantur, comparauerit, vel etiam eis prætulerit. Nam ibi remotior, & per mare periculosior nauigatio fuit. hæc propior & per terram tutior. Ideo tantum ibi expéditiones nobiliores numerantur. Hic verò duplò plures, exceptis particularibus bellis, numerari possent. Ibi 100. annis bellum gestum fuit. hic fere 200. durauit. Ibi perierunt 300000. hominum. hic etiâ ad centenas myriadas numerus istorum ascendit. Sensit hos dolores non tantummodo Lituania, sed etiâ ipsa parens nostra Polonia, vt mox patebit inferius, vbi bella Grimaldica, Choiniciensia, & Marchionica narrabimus. Hæc ergo de indulgentijs cum perlata essent ad Germanos, Gallos, Anglos, Hungaros, & Electores Imperij, statim Ludouicus ipse Rex Hungarorum ducit exercitum per Poloniam (nam nepos fuit Cazimiri Magni) similiter Ioannes Rex Bohemorum, & comes Lucemburgensis cum Bohemis & Silesijs; sic & filius eius Marchio Morauie; sic Comes de Hales. auxilia item insularium Regum, Angliæ, & Daniæ aduenerunt. Sic Saxoniæ Dux, & Pomeraniæ, Marchio Brandenburgensis, & alij quàm plurimi principes & supremi copiarum ductores vndiq; conueniunt, qui vbi in Prusiæ campos conuenerunt, iam non opus erat Lituanijs, eam hostilitate ampliùs vastare, & ad egestatem reducere. Nam isti ipsi tale exitium illi prouinciæ intulerunt, quale ab hoste crudelissimo quispiam expectaret. Reges igitur ad summam caritatem anonæ redacti, increpato ipso Magistro, & obiurgato, quod malus Edilius annonæ fuisset, & quod ea, quæ ad victum pertinent, exercitui & equis nihil procurasset, quodq; in eas angustias eos præcipitasset, domum redierunt.

Rodolphus Saxo
tum Magister in Prus-
iam venit. Sed
eam iam vasta
tam inuenit.

Duo sacra bella
conferuntur

mun redierunt. Quæ autem ipsi non vastauerant, Lituani post illorum discesum vastarunt, ac funditus omnia deleuerunt, & solo æquarunt. Hic finis fuit illius expeditionis & sacri belli Lituani. Interim incensores illarum calamitatum bella illa nobis funesta, & conflictus, veluti quædam ecuria & basiludia, absque vlla commotione aut commiseratione inspectabant, alia post alia agmina submittentes, & bella ex bellis serentes; donec ad prælia Griualdica, & Choiniciensia cum Polonis res deuenit. Vbi iam non de finibus tuendis, sed de summa rerum, deq; aris, & focus irato & furente Marte dimicatum est.

Quatuordecima expeditio.

Olgerdo successit Iagello. Quo autem tempore disidiis laborabat Polonia ob interregnum, eodem tempore & Lituania intestinis bellis occupata fuit. Kiestutus Dux accusatus apud Iagellonem à Voidilone plebeio homine, sed affinitate Iagellonis insolente, delatorem comprehendit & in patibulum agit. Iagello talionem reddens, vicissim Birutam magni nominis senatorem, & ipsius Kiestuti socerum, ad patibulum trahit, & ante urbem in monte laqueo suspendi iubet. Neque hac vindicta satius, ipsum Kiestutum in carcere necat, Vitoldusq; ipsi similiter fecisset, ni pie vxoris arte ac beneficio seruatus fuisset; quæ inuicem virum, loco eius pedisequam, quam secum adduxerat, mutatis inuicem vtriusq; vestibus & habitu, in carcere discedens reliquit. Consequuta sunt inde tristia mala: Vitoldus ad Cruciferos transfugit; quatuor fratres Iagellonis partim strangulat, partim in profluentem deiecit, partim in patibulum agit, & manu propria crudeliter sagittis configit. Inde cum Magistro Prusie Valerodo, et Lancastro regis Angliæ fratre, stipatus Gallicis Anglicisq; presidii, terra & vndis fluminis Nemmen, magnas copias ducit, ac primum Grodnam, deinde ipsam Vilnam tanquam hostilis urbs esset, nil patriæ miseratus, eam defendente primo præside Smogorzeuio Polono, qui Procancellarius & Dux belli erat, post verò Olesnicio, acriter oppugnat. Olesnicius, ut arcem commodius defendat, urbem ipsam Vilnam flammis absumit. At Vitoldus interim nihil eorum, quæ ad summam crudelitatem restabant, omittit: absque vlla commiseratione, patriæ nutriti suæ incendia & depopulationes quotidie spectans. Quid putas quantum hominum tunc flamma ac ferro absumptum est? Annon bella hæc loco expeditionis maximæ censeripossunt? Nil inuit apud Cruciferos, quod per ea tempora Neophyti Christiani facti erant Lituani, non profuit inquam, illis quidquam quod nomina sua Christo dedisset. Amota tamen causa debuit cessare effectus. At illi, baptisato Iagellone, alios colores & prætextus belli inue-

tus belli inuenerunt. Et sicuti Moschus, nostro tempore, ansam belli contra Stephanum Regem queritans, vendicare sibi Pomeraniam, Prusiam, & Liouoniam cepit ratione cuiusdam iuris successionis post Prussum Ducem prognatum suum, quem finxit Claudij Imperatoris fratrem fuisse. Ita tum illi destituti iusto prætextu belli, Primo dixerunt, sibi Lituaniam donatam fuisse à Mendoco illo, qui à Pontifice Rex nominatus fuerat. Secundo Samogitiam sibi vendicabant, quasi à Kiestuto ipsis donata fuisset. Tertiò Marchiam nouam pariter vendicabant, quasi ipsis à Marchionibus venditâ aliquot millibus grossorum Pragensium; quam venditionem prætendebant ipsis confirmatam fuisse ab Imperatore. Qui nulli rei impensius studebant, quam malignitati, rapinæ, ventri, & ijs quæ sub ventre sunt, Obliti interim Hierosolymæ, cuius defendendæ voto tenebantur. nec eia urbs in memoriam redibat vquam, nisi quando post commensationes & prandia, animi causa, per eius figuram terræ insculptam decurrebant. Nū enim illis receptum erat vbi que in Prussia, in collibus editioribus prope arces nobiliores figuram quandam labyrintheam & intricatam terræ insculpere, quam Hierosolymam vocabant, ut Grudenti & alibi etiam nunc videre est. Hanc ipsi, vel serui ipsorum coram eis, hilaritatis ergo, post pocula & crapulas percurrerant, & hoc pacto religionem se solutos putabant, si pro defensione vera Hierusalem à Saracenis oppressæ, fictam ludibundi percurrerent. Hanc vanitatem illorum, & otium traducens Cazimirus tertius, baud illepidè in eos iocatus est, missa legatione ad Pontificem Pium secundum antea Encam Syluium vocatum, rogans ut istos suos milites in insulam Tenedum in orientem deportandos curaret, defensuros ibi Christianos à Turcis, ut Regula illorum postulabat; quandoquidem iam, prudentia senatus Polonici, Septemtrio Baptismo sacro initiatus esset, manusq; Christo dedisset. Nihil profuerunt hæc. Immo cum aperte non posset Pontifex, clam tamen per submissos oratores Cruciferos istos in nostram gentem exaruebat. Sigismundus itidem rex Hungariæ & Imperator quomodo nutriuerit illa disidia inter Polonos, & Cruciferos, ex historia liquet. Nam Griualdici belli ipse fuit præcipuus faber; & deinceps, quoad vixit, nihil aduersum nos de sua malignitate & hypocrisis remisit. Qui cum apud Hungaros captiuus detineretur, & opem à Wladislao Iagellone imploraret, Iagello, quò eum officiis suis sibi deuinciret, & deprauatum animum eius sanaret, de liberando eo satagit & pecuniæ non exiguam vim mutui nomine ad eum mittit. Sed is tamen ea re minimè fuit placatus. Proinde ut par pari fratres Iagello & Vitoldus referrent, Bobemicos tumultus contra eum concitauerunt, missi

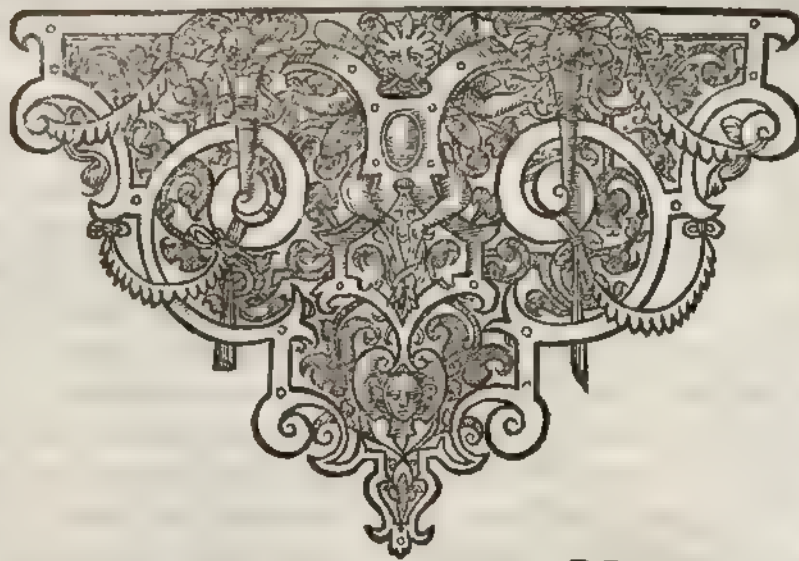

uerunt, misso nepote Coributo, qui se Bobemis aggregando, ducem se illis praebeuit. At Sigismundus ad conuiuium euocatus Luceoriense, rursus machinatur mala. Nam ut Vitoldum cum Rege fratre committeret, & ab eo auelleret, coronam illi promittit, & titulum Regis Lituaniae. Ita utrinque & Marte & Mercurio, & ferro & ingenio decoratur. Expostulante enim Sigismundo, quod Coributum Rex Vladislavus in Bobemiam submisisset, Vitoldus non à Rege, sed à se submissum fuisse praedicabat. Rursus ad Vitoldum conuersus & rogans, cur inique igitur ipse secum egerit: Vitoldus in ipsum culpam reijcit, quod nimirum infideliter amicitiam coleret. Ita ille vicissim rogatus, quare committere & collidere utramque nationem Polonicam & Lituanicam intempestiva honorum delatione sategerit, negauit is palam; sed tamen clam inter suos iactabat, se inter istos duos canes, Vitoldum nempe & Iagellonem, os iniecturum esse, cuius uterque arrodendi cupiditate inuicem sese mordendo deuorarent. Merito igitur cum turpiter saepius malevolentiae exempla erga nostras gentes edidisset, à Bobemis pro hoste nationum linguae Dalmaticae declaratus fuit: Sed & Pius Papa non dissimili ratione, ut diximus, in nostras gentes peccans, à scriptoribus historiae nostrae eiusdem malignitatis accusatur. Sed iam, quia nobis legem breuitatis imposuimus, ommissa descriptione prolixiore expeditionum istarum, per seriem decem sequentium comitiorum, incipientes à coronatione Iagellonis, res Lituanicas summam scribemus.

Insequenti anno Cruciferi, aucti numero militum, ex Germania Cuiuiam populatum eunt. Breste autem obsident. Contra quos bonus Senectio iterum exercitum ducit. Videbant tunc Cruciferi oppida & pagos incensos, & ubiuis incendiiorum flammis collucentes. Ideo irritatus Magister Lutherus Crucifericus, proelio cum Rege decernere voluit. Sed à Commendatoribus ab ea temeritate retractus fuit. Caduceatore igitur misso, à credulo Rege annuas inducias impetrant. Ne tamen Rex nihil egisse cum illo exercitu videretur, ut Syllesios vlsceretur, qui superiore anno Poloniae terrorem armis incutere voluerant, copias duxit. Vbi, cum omnes pauore consternati in arcibus latere vellent, quinquaginta & amplius munitiones eorum cepit. Reuersus ab eo bello Cracouiam, donatis ac dimissis auxiliariis, languere coepit, ac sensim inualecente morbo, ubi imminere mortem sibi sensit, ritu christiano sacris mysteriis confirmatus est. Deinde, quae disponenda restabant in gubernando principatu, peragens, Cazimirum filium ad colendam iustitiam hortatur, eumque proceribus assidentibus languida voce commendat, utque eum post se Regem creare velint, rogat. Post haec in Martio, qui mensis senibus

mensis senibus exitialis esse solet, extremum diem clausit, & in Basilica Cracouiensi ad laeuam arae maximae sepultus est. Sed inscriptio in eius sepulchro nulla apparet; sicuti nec in Cazimiri Magni. An quia contempserit honores istos caducos, an verò quod intus in monumento incisum sit aliquid, quod doceat, cuius illud sepulchrum sit, ignoro. Regnavit post coronationem suam annis tredecim, & paulò amplius, Princeps singulari prudentia, patientia, mansuetudine animi praeditus, aduentibus perfacilis, statura pusilla, sed animi celsitudine peramplus. De quo rectissime scriptum est: Fuisse eum animi magnitudine tanta, usque ad decrepitam aetatem, & virtute adeo eccellente, ut cum maximis regibus rectè comparari possit, & eò quidem magis, quod turbulentius & mutilatius regnum accepisset. Praeelsit hunc paulò Vincentius ille Samotulius, qui & hostilitatis & commiserationis erga patriam suam exemplum in se reliquit. non tamen impunè ei celsit illa prauaricatio aduersus parentem suam Poloniam. Nam, licet posterioribus ausis superius ab se patratum facinus obliterasse se iam crederet; tamen commemoratio incendiolorum patriae, & iustus dolor ad eam diem seruatus ob amissos sanguine iunctos, & rei familiaris detrimentum eius opera acceptum, ita quosdam contra eum extimulauerat, ut sibi aliter satisfactum iri nequaquam persuaderent, nisi eum tanquam autorem illarum belli superioris calamitatum è medio tollerent. Plus enim apud

offensos seruatus & continuatus dolor praeteritorum
malorum, quam praesentium beneficiorum
& meritum obsequiorum, valere
solet.

LIBER SEPTIMVS,

in quo comprehenditur historia Polonica incipiens à temporibus Cazimiri Magni Regis Poloniae, vsque ad Stephani primi tempora, sub quo hæc in lucem eduntur.

PROOEMIUM.

AM omnes videre possunt, quam aptè hæc distinctio librorum huic historiae quadret. Quod autem à Cazimiro Magno septimus liber incipiat, causa est, non modò quòd Poloniæ regem ad interitum spectare incipiens, ob dominorum pluralitatem, eorumque discordiis distractum, et in multas portuiculas diuisum, rursus in unam monarchiam reuocatum est, sed etiam quòd ab hoc rege legibus reformatis, pacis artibus recreatum, muris et varijs munitionibus instructum fuit. quo nomine, Magnus ut vocaretur, meruit Cazimirus.

CAZIMIRVS MAGNVS.

Anno ab orbe condito
Anno Christi

5295.
1333.

Cazimirus Rex cum vxore coronatur; etiam si Heduigis Cazimiri mater, se regina superstiti, negabat eam debere coronari. Sed hic scrupulus statim exemptus est, exorata matre à Cazimiro. Quæ, ut nihil dubii relinqueret, Sædeciam antiquâ secessit, diui Francisci institutum professâ. Ioannes Mellinius, Iascus dictus, Regi iuuenilium cõsiliorum moderator est datus. Nix hoc anno sub finem Aprilis, quæ 5. diebus durauit, magnam fertilitatem præter expectationem omnium attulit. Locustarum enim etiam vis magna in Poloniam postea aduolauerat. Cum autem Cruciferi sententia lata à regib. Hungariæ & Bohemiæ, eiusque conditionibus non starent, missus est legatus ad Pontificem Ioannes Grotus Slupcius Episcopus Cracouiensis, qui apud Benedictum duodecimum perfecit, ut duos Prælatos mitteret, qui Polonorum Regi Cuiuiam, & Dobrinum redderent, & decem millia florenorum adiudicata numerari à Cruciferis curarent. Cruciferi vero, ne arbitrorum decreto, aut Pontificis mandatis parendi necessitate tam feruiddè vrgerentur, perfecerunt apud Lodouicum Cæsarem, ut is Cruciferis, & Magistro ordinis Theodorico, poena adiecta, interdiceret, ne cuiusquam præcepto quicquâ de iis terris, quas ab Imperio

Moderator
iuuenilium Ca-
zimiri consilio
fuit Iascus
Mellinius.

ab Imperio haberent, cuiquam cõcederent, neque apud ullos iudices de iis disceptarent præter assensum ipsius. Indignabantur enim Imperatores & ægerrimè ferebant, iura Imperialia à Pontificibus attingi. Sed optimè excipi poterat, nihil hîc in Imperatorè peccari, cum eas terras, de quibus lis erat, non ab Imperatoribus, sed à Poloniæ Regibus haberent. Consederunt tandem iudices Wratislaviæ, & Cazimiro adiudicarunt Pomeraniam, Cuiuiam, Dobrinum, Culmensē & Michalouienſe territoria. Pecuniamque pro damnis maximam ei Cruciferi dare sunt damnati; & quia iudicatum non præstiterunt, anathemate percussus sunt. Dimicatum est postea, alternante fortuna victoria. Habitaque sunt Comitia Cracouiæ; in quibus Carolus rex Hungariæ successor designatus Cazimiro. & declaratum est, Syllesios defectione sua ad Bohemos sese hoc honore successione indignos reddidisse. Sequentem annum Russia Meridionalis liberata, & ad Palatinatum formam redacta, insignem facit. Cumque Leopolum Cazimirus in suam potestatem redegit, hoc vnum Russi sunt pacti, ut retinere sibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri, argenti, gemmarum, vetusta Russorum Ducum gaza, in iis arcibus reperta est. in qua insignes erant duæ cruces aureæ plurimis & pretiosis gemmis distinctæ. Ad hæc duo diademata cum sella & veste auro gemmisque rigente. Hæc omnia Cazimirus secum in Poloniam asportauit. Hi autem successus animum eius postea deprauarunt. Nam, ablegata Zarnoueciam vxore legitima Heduigi, Hessorum Principis filia, totum se libidini tradidit. ita ut etiam cõditiones pacis iniquas à Cruciferis, solis Episcopis reclamantibus, accepit; quòd sic ociosus liberiùs voluptatibus indulgere posset.

Iura Imperialia & Pontificalia.

1343.

1345. Ioannes rex Bohemiæ ille, qui Syllesiam nostris detraherat, Poloniæ intulit bellum tanto ardore, ut cum senio, laboribusque confectus esset, ac alterum quoque oculum iam amisisset, tamen libenter se moriturum tum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu victrice palpasset. sed cum spes fefellit, exercitu eius à Polonis partim dissipato, partim profligato. Cecidit in eo proelio ex Bohemis Zagliz Ptaszek, & Alzo Sramberg, capti quamplurimi. Palma rei bene gestæ Prædotæ Galcæ, gente Odruczia, data, & Toporo Hinconi, qui ita dictus fuit ab Hincone Bohemo spectatæ nobilitatis viro, quem in conflictu ceperat. Ioannes ipse Rex paulò post in bello Anglico in Gallia interfectus occubuit.

1346. Comitia illa Visliciensia celebrata, quibus Palatinorum, & iudicum infinita potestas certis cancellis coercita est; ut non ex moribus, aut libidine sua, sed è scripto iure deinde iudicarent. Certæ etiam mercedes eis, & aliis ministris iudiciorum constitutæ sunt; ut ne quid præterea à litigantibus exigerent, multæque, quas iudices arbitrati

q 2 dices arbitrati

dices arbitrato suo dicebant, & exigebant, definita, Ad hæc sublatus mos barbarus iurifurandi conceptis verbis dandi, in quo si quis vel verbo lapsus esset, atq; adeo si titubasset, causa, quantumvis iusta, cadebat.

1346. Cazimirus nouum oppidum Cracouiæ iunctum condidit, & de suo nomine Cazimiriam appellauit; cum antea Bauolus pagus diceretur.

1349. Russicum bellum in quo Cazimirus magna foelicitate usus est; vna ætate expugnatis Lulco, Wladimiria, Breste, Chelino, Volinia omni, Belzensi, Brestensiq; tractu: Hæc sibi Lubartus, & Keistutus, ductis vxoribus stirpis Russiæ ducum, vsurpauerant. Postea Ludouicum Hungariæ regem successorem in regno sibi designauit. Hungarici verò reges iure suo in Russiam, quod adhuc somniabant post Colomanum, cesserant. Reuersus ex Russia Cazimirus, secundis rebus, laudibusque hominum elatus, rursus damnata libidini se tradidit, palam cōcubinas in arce Cressovv & Opoczno alendo. ob

Bariczka Vicarius Ecclesiæ Cracouiensis

quam rem Martinum Bariczkam vnum de Vicariis Crac. missum, vt regem de ipsius facinorib. admoneret, vix id facere ausum statim in profluentem Vistulæ demergi iussit. Et mirum est, quod in albū martyrum non fuerit relatus. Propter quod nefas Regis, poenæ epidemiciæ consecutæ sunt. Pestis præsertim exitialis, quæ miseros mortales passim absumebat, & in quintum diem prolata, carbunculis, & apostematis enecabat. A quibusdam creditum est, eam à Iudæis, infectis veneno fontibus, effectam fuisse. Non modò autem in ipsa Polonia, sed in aliis quoque prouinciis eadem lues inualecebat. Tartari etiam aliquoties Russorum terras infestârunt. Et vix Tartaris cessantibus, Lituani idem ausi subingreduntur, trāsmisis copiis per Istulam, vadum eis monstrantibus nostris. His tot calamitatibus edomitus Cazimirus rediit ad se; & crimen necati sacerdotis agnouit. missoque legato ad Pontificem, absolutionem, & decimas omnium decimarum in subsidium aduersus Barbaros sibi impetrauit.

Lituani.

Decimas rex non audebat sibi vsurpare sed à Pontifice impetrat.

1353. Cum Martius, Aprilis, & Maius vltra medium, verno ac pene æstiuo calore ad calamos, & aristas segetes perduxisset, coorto de repente acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terras operuit, & in sextum vsque diem durauit. Et cum omnes iam existimarent, segetes corruptas, vbertas frugum præter spem tanta coorta est, quanta vix vnquam aliàs fuit.

1355. Milsî ad Ludouicum Regem Hungarorum legati nomine toti⁹ Poloniæ, retulerunt diploma eius, quo is recepit, nunquam se, neque posteros suos vllum tributum, aut exactionem vlli ordini Polonorum, neque sacro neque profano, imperaturum; neque iter facientem cuiquam oneri omnino futurum. Præterea damna ac de-

trimenta

trimenta in expeditionibus, quæ sunt vltra fines, accepta, omnibus compensaturum. Hæc sunt, quæ ordini nobilium Rex Ludouicus ante regnum initum concessit. Accessit eodem anno Mazouia ad societatem cæteræ Poloniæ: & regiæ authoritati sese subdidit. Veniens enim Calissiam Ziemouitus Dux Mazouiorum vnâ cum prouinciæ cunctis ordinibus, ad sextum calendas Ianuarii publicè vexillum ad pedes Regis proiecit, & in verba eius aliorumq; deinceps regum Poloniæ iurauit. Ad hæc obsignatis tabulis subiectionem suam testatus est. Eodem tempore ex Germania coloni in Russiam à rege acciti, oppidis & pagis in Pedemontana regione seu Podgorze ad imitationem Germanorum nomina imposuerant. qualia sunt Lemburga, Landeschutum, Pislina, Gerlica, Freistadia, Hicinum, Ticinum, & consimilia. Superiùs autem monstratum est, Bastarnas iisdem in locis prorsus consedisse, quibus etiam hæc palma tribuebatur ante mille annos, quod reliquis Sarmatis diligentiores patresfamilias essent. Cum ergo hanc laudem auitam atque antiquissimam hic angulus Sarmatarum habuerit, non est mirum, quod nunc toti Poloniæ abundè equos, pecora, linum, copiam butyri, caseorum, & similibus rerum suppeditet. Amavit hic princeps supra modum ordinem ciuium & agrestium; ita vt vulgò Rex rusticorum vocaretur. Nec ipsos modò Teuthonas iure suo Saxonico siue Magdeburgensi vti permisit; sed suis quoque Polonis id ipsum indulxit. Quoniam verò ab iis iudiciis ad Magdeburgense tribunal in Germaniam vsque prouocabatur, non sine quadam ignominia Poloni nominis & magno dispendio litigantium, sustulit eam prouocationem Cazimirus. & in arce Cracouiensi supremum & prouinciale iudicium Teuthonicum constituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus subfelliis ex tota Polonia fierent. Cui quidem iudicio præsidet peritus eius iuris Aduocatus vnâ cum septem Scabinis (sic enim appellari quæstorem cum iudicibus vsitatum est,) quos magnus Procurator arcis deligit, ab eoque iudicio ad Regem prouocatio permittitur. Sed, quando causæ cognitio binis sex oppidorum siue ciuitatum decurionibus seu consilibus delegatur, ab iis prouocatio nulla est.

Tribunal ciuilem casarum constitutum, quemadmodum nunc Peritorum & Lituanorum iudicatur.

Compositio inter status.

1356. Hedwigis Regina, cum Zarnoueciam Castellum ablegata quindecim annos ibi, honestè tamen & lautè habita, vixisset, ad extremum à patre, nemine prohibente, domum reducta est.

Borcouicius Palatinus Posnaniensis biennio post mortem reginæ Hedwigis in Olstinensem arcem deportatus, in tetro & obscuro carcere inedia vitam finiuit. cuius exemplo conterriti homines malefici, ac prædones, non mediocriter coerciti sunt.

1358. Nec diu cunctatus Cazimirus, tertio vxorem ducit, Hedwigem & ipsam Henrici Glogouiensis Ducis filiam.

1359. Hoc anno Rex & Iaroslavus cognomento Bogoria Archiepiscopus Gnesiensis inter nobilitatem Cracouiensem, Sedomiriensemque, & Bozentam Episcopum Cracouiensem, de iure decimarum, de iurisdictione ecclesiasticorum iudicium, de novis parocciis instituendis, de moderandis immunitatibus Clericorum, & consimilibus controuersiis agunt, atque componunt, ipsisque libertatum suarum patronis abusus suos, excessusque amicè modificantibus, concordiam conciliat. Nondum desierat ira Dei grassari ob delictum Regis, etiamsi cum Pontifice Romano Cazimirus in concordiam iam redierat. Nam à Valachis Poloni ignominiosè sunt profligati strategemate quodam, quod compedes Vegetius vocat. Id fit in hunc modum: Inciduntur ab agrestibus robora in syluis, ita tamen, ut truncis suis adhuc utcumque cohæreant. Vbi verò iam eas sylvas agmina hostiū ingrediuntur, tunc agrestes planè succidunt extrema ipsisque citima robora, eaque impellunt, ut sic reliqua omnia deinceps lese impellant ac mutuò collidant. Ita ruina obruti, qui ingressi fuerint, pariter imbelles cum fortissimis cōcidunt, & ex illa maxima strue lignorum, tanquam capones ex corte educti maculantur. Effodiuntur etiam scrobes in orbitis viarum, & cespitibus adoperiuntur, ut currus, & alia impedimenta vnà cum rotis deprimantur, retardenturque. Adiciuntur & terriculamenta quaedam, quibus ducentes exercitus, sublatò clamore, facillè in pauorem & trepidationem impelluntur. Hoc accidit nostris, iisdem fere in locis, primum, ut dictum est, sub Cazimiro Magno, & postea etiam Iohannis Alberti Regis temporibus, quando prioribus cladibus attriti, cautiore esse nolebant. Iam nunc nostri experientia edocti prudentiores sunt. Etenim transmissuri exercitum, præmittere solent exploratum aliquot turmas equitum leuioris armaturæ, qui occupant loca in illis syluis natura magis munita. Et, si viderint aliquod periculum, recurrunt ad suos vel in tempore præmonent vniuersum exercitum. Si verò aliqui interim ex Valachis occurrerint, sustinent eos leuioribus certaminibus, donec auxilia submittantur. Ac ita securè transitus exercitui patet. Redeo iam ad historiam. Ad hanc externam cladem nostrorum accesserunt & domesticæ strages, pestilentia nimirum tanta, ut in sola vrbe Cracouiensi nondum ita frequenti, ut nunc est, viginti millia mortuorum censâ esse dicantur. Magis autem in nobiles & locupletes, quàm in vulgus grassata est hæc lues. cum alioquin, quemadmodum experientia docet, sæpius eueniat ut in bello quidem nobiliores, in peste verò plebem Deus ad poenam exposcat.

1364. Cazimirus Rex missis Auinionem ad Urbanum quintum Pontificem oratoribus duo impetrauit: Alterum, ut in Russia cathedra metropolitana erigeretur; alterum, ut Cracouiæ noua Academia exemplo

*Compedum
struendorum
modus.*

demia exemplo Caroli Imperatoris, qui idem Pragæ in Bohemia nō ita pridem præstitit, institueretur. Vtrumque, inquam, impetrat; & mox perficit. Quanquam Academiae cœptum opus morte Cazimiri intermissum fuit. ut tam pii, & tam sancti instituti atque operis laqueo Wladislaus postea particeps, Deo sic præstituente, redderetur. Eodem anno, visitando ecclesias Archiepiscopus Iaroslavus, controuersiam veterem de decimis, tanquam vlcus prius malè sanatum, curare vult; & cicatricem obducere tentat, per compromissum litem dirimens. Eodem anno Wratislavia fortuito incendio conflagrat. Fames etiam Poloniam inuasit, quæ cura ac diligentia Regis mitigata est. Horrea enim sua & granaria referta aperuit in gratiam plebis. Sic alii cōmutatione rerum, alii opus faciendo, qui verò ditiores erant, pecunia emendo, sibi facillè annonam comparabant. Itaque hoc tempore complures arces in Polonia, & oppida muris, vallis, atque fossis munita, piscinæ, aggeres, & aquæductus multis in locis facti. Ex quibus est ille, qui Bochnam vique per quinque miliaria duci est institutus; quod deriuata & immixta aqua ex Vistula, sal, ligna, ac ceteræ merces vltro citroque, nauibus, vel ratibus deportarentur. Præbuit ergo Cazimirus sequentibus regibus exemplum, ut non modò in folio diademate & aliis regni insignibus ornati federent, nec tantum Martis cruenta facta meditarentur; sed etiam œconomicis factis aliquando vacarent. utque non modò exactionibus & teloniis, sed etiam emolumentis suo ipsorum ingenio partis se viuere meritò gloriari possent. Hoc sanè præstitit Cazimirus. qui tali sua industria effecit, ut anno sequenti, cōuiuuium memorabile illud celebrando, splendorem gloriæ suæ auxerit, exteris regibus id spectantibus, & non sine admiratione contemplantibus. Pontifex autem maximus Urbanus, mitigatis tum regum animis, non modò pacem inter inimicos, verum etiam affinitatem conciliauit; effecitque, ut Carolus Imperator neptem Cazimiri Regis Elizabetam Boguslai filiam, uxorem quartam duceret. Tertiam enim Annam Bernardi Svvidnicienfis Ducis filiam, acceperat; ex qua Wenceslaum filium susceperat. Cum hac Svvidniciensem dominatum, supremum Sylesie spoliū Poloniæ detractum, sibi acquisiuit.

Nuptiarum descriptio ex D. Cromero.

Conueniunt eò intuiti à Cazimiro Reges, Ludouicus Hungarorum, Sigismundus Gothorum siue Danorum, & Petrus Cypriorum, Ponto & aduerso Histro in Valachiam, & inde terrestri itinere per Russiam Cracouiam aduectus. Præterea Duces, Otho Bauarorum, Ziemouitus Mazouiorum, Boleslaus Svvidnicienfium Bernardi defuncti frater, Wladislaus Opolienfium, & Boguslaus cum sponsa filia. Ad

Visitatio Archiepiscopalis.

*Ceremonia Re-
gum & Prin-
cipum obuiam
euntium Impe-
ratori.*

*Georgius dux
Belzensium.*

sa filia. Ad extremum venit Carolus cum splendido comitatu. Cui venienti omnes principes, atque reges cum Cazimiro Cracouia ad vnum miliare obuiam profecti sunt; & non modicum spatium pedibus progressi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amice inter se consalutarunt. Cum autem ibi appropinquaret, Carolus sponfam cum patre, & magna puellarum & matronarum caterua obuiam habuit, deductusque cum ingenti pompa, in arcem Cazimiro petente, diuertit. Caeteris in vrbe hospitia distributa. Omnes hi principes aduenientes, in extremis Poloniae finibus Cazimiri iussu comiter & perhumanè accepti ac deducti, liberaliter & magnificentissimè habitati sunt: durantibus usque in vicesimum diem nuptiis, & conuiuiis. Et cum abunde omnia ad sumtum suppeditaretur hospitibus, regiorum procuratorum atque dispensatorum prouidentia; tamen ne quid magnificentiae desideraretur, magna dolia in foro vrbis collocata sunt; alia vini, alia auenae plena, unde lumerent, quantum quisque vellet. Praerat autem procuratoribus, ac dispensatoribus omnibus regis Verincus Germanus Cōsul Cracouiensis: quem Cazimirus propter singularem industriam, atque dexteritatem in rebus agendis thesauro suo praefecerat, & omnium cōsiliorum suorum non modò participem, sed moderatorem propemodum habebat. Is igitur cum esset ditissimus, nō habuit satis nuptias illas regio nomine quā splendidissimè administrare; sed, ut suam quoque magnificentiam Poloniae adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus, & proceribus eorum domi suae conuiuium magno apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus est. Inprimis autem Regi suo Cazimiro; ita ut, quae ei donauit, plus centum millibus florenorum aestimata esse dicantur. Nuptiis ritè peractis, & foedere sempiterno inter Reges icto, ac iure iurando firmato, & missis inter se vtrò citroque amplissimis muneribus, domos quisque suas discesserunt, ad fines usque regni à Polonia procenbus deducti. Post hanc Cazimiri cum regibus solenniter initam amicitiam, omnes vicini, depositis armis, eum prensabant & se fidei eius committebant. Ex quibus Georgio Belzensium Duci, cum se imperata facturum promitteret, concessit, ut ditionem suam retineret. Quin & Chelmensem arcem de Lituaniis captam Cazimirus ei adiecit. Eadem expeditione, quam in Russiam susceperat, Lusum, Vladimiriā, Olesum arces in iurisdictionem suam redegit. Cruciferi etiam, cum in Prussiam suscepisset iter videndi Magdeburgi gratia, ut ad eius, aliarumque vrbium exemplum Poloniae magis cultam redderet, perhumaniter & honorificè eum acceperunt; ac mansuetudine, & prudentia eius victi, submissionem erga eum testati sunt tantam, quā antea armis nullus regum Poloniae sibi apud eos conciliare potuit.

1370. Sic

1370. Sic igitur ad summum gloriae culmen cazimirus regno perducto, & sibi aeterna fama acquisita, anno 1370. Predboria, cum venatum die festo ad proximam syluam, frustra dissuadentibus aliis, abiisset, fugientemque ceruum insequeretur, equo, quo vehabatur, cum impetu labente ipsius corpus, cum carnosum esset, conquassatum est. Relatus est Predboriam, & postea Sedomiriam, indies febri inualecente, praesertim cum iam frigida aqua, iam mulso vteretur, nec à medicis praescriptam sibi victus rationem seruaret. Cracouiam deinde delatus, quaerit ex medico Mathæo, num iam Cracouiam peruenisset, tacitè admonens promissorum, quibus ei Cracouiae certam sanitatem medici polliciti erant. Quasiuit postea, an aliqua spes eius valetudinis superesset. Cumque animaduerneret, medicos more suo bona spe aegrotantem ducere, testamentum condidit, in quo multa multis largitus est, & praesertim Gnelnensi & Posnanensi ecclesiae. Cracouiensi verò crucem alteram insignem auream ex duabus, quas Leopoli deportauerat. Executionem testamenti Iohanni Strelcio Decano Cracouiensi & Cancellario regni, Suchivilko dato, commisit. Ad extremum in Christiana religione, ut Christianum decet, mortuus est, & in Basilica Cracouiensi ad dextram arae maximè honorificè sepultus, sub imagine sculpta in marmore. Vixit sexaginta; regnavit annos triginta septem. pacis artibus clarus, sed & bellicae laudis non expers. Nam Mazouiam, Russiamque regno adiecit; & quae alii bellis cruentis praestare non poterant, ille consiliis salutaribus commodè perfecit. Oppida cinxit muris triginta, arces ferè quadraginta: monasteria complura. Academiae Cracouiensis fundamenta iecit, aquaeductus, & piscinas extruxit, quamquam haec cura posteriorum regum potius fuit. Sed & hanc ipse non est aspernatus, iuxta illud: Quae singula non iuuant, coniuncta multa iuuarint. Tabernae mercatorum, & propolium in foro Cracouiensi eius est opus. Sed quod maximum vallum est Reipub. & firmamentum fortissimum, leges egregias promulgauit; & laqueos earum, & alia barbarica instituta summa cum dexteritate rescuit. Adeuntibus facilis; querimonias etiam infimorum, ubi ipsi tenuiores homines difficiles se praebere solent, ille constanti temporis spatio ad id constituto, per benignè audiuit. Tenuiores à potentiorum vi & iniuria sedulo vindicabat; ita ut aequior plebi, quam nobilitati esse videretur, in moribus elegans. Poloniae bellis, & aliis calamitatibus vastatam & infrequentem, populosiorē reddidit. Caeterum in vita domestica non deerant ei sua vitia. In cibo, & potu intemperans; & inde in libidines ruebat. Nam praeter greges cōcubinarum, asseruabat Bohemam quandam Recheanam. captus eius pulchritudine, qua cum aliter potiri non posset, conceptis verbis uxorem eam se ducturum promissit: confirmante

Leges Cazimiri.

fit: confirmante id Abbate Tineensi, quem mulier illa cum vidisset tiara ornatum, Episcopum Cracouiensem esse credidit. Sed & hanc cum deinde caluam & scabiosam comperisset, eiecit, & Iudææ cuiusdam Hester consuetudine vsus est. Itaque iusta Dei poena, nulla mascula prole, exceptis nothis, relicta, decessit. Sacerdotes tamen continentes, licet ipse incontinens, singulari fauore profecutus est. Statura fuit procera, licet paruulo patre natus, eaque corpulenta; capillo denso & crispo; promissa barba; voce sonora: sed balb^{us} aliquantulum. Quæ forma & corporis habitus Cazimiri Magni, prorsus cum Cazimiri primi forma corporisque habitu conuenit. ita vt isti duo principes, vt nomine, ita & persona simillimi inter se fuisse videantur.

LVDOVICVS HUNGARORVM & Polonorum Rex.

Anno ab orbe condito
Anno Christi

5332.
1370

Quia non vitas regum Poloniae, sed Polonorum res gestas iuxta annalium normam describere ab initio proposuimus, ideo à Ludouici rebus gestis in Hungaria abstinemus. im morabimur autem iis tantum rebus, quæ ad Poloniae regnum spectare potissimum videbuntur. Magno tunc dolore Polonos occupatos fuisse, nemo est qui non videat. Nam iis, qui indigenis regibus antehac parere didicerant, nunc externo regi se subdere graue & onerosum erat. Accedebat eò, quòd Mazouii ad prædas accurrebant: Sætocum & alia sibi vendicando. Lituani etiam, rati se nactos commodam occasionem, Volinia capta, progrediuntur ad Istulam; & tandem vsque ad intima Poloniae, vbi est Lissecense monasterium omnia diripiunt. Itaque Poloni, cum aliunde nihil opis sperandum restaret, mittunt oratum Ludouicum, ne cunctetur, sed quamprimum, ad capeßendum iam sibi destinatum regnum veniat. Quod cum & proceres Hungari instantes suaderent, respondisse fertur: Non satis intelligere, neque hos, quid suadeant, neque illos, quid petant. Prospiciebat enim e re neutrorum id fore. Nam sicuti duobus gregibus non expedit vnum pastorem habere; ita duas Respub. vix vlla ratione sine alterius incommodo ab vno administrari posse existimabat. Venit tamen ad nos, cui frequentes Poloni ad Sædeciam obuiam progressi, eum excepere. Rogatus publicè à Iohanne cancellario, an testamentum regis Cazimiri ratum esse iuberet, præcipitanter assensus est. Nam immodicæ donationes mortui regis sine magno damno Reipub. præstari non poterant. Ideo postea ipsemet de iis, quæ nothis filiis Cazimirus legauerat, apud terrestres iudices (vt vocant) disceptandum

sceptandum esse censuit. De eius coronatione à maioribus Polonis scrupulus iniectus est. Hi enim contendebant, vt Gnesnæ veteri more fieret. sed Ludouicus proximorum regum Wladislai aui, & Cazimiri auunculi exemplum ea in re securum se esse dixit. Coronatus est itaq; Cracouiæ ab Archiep. scopo Gnesnensi decimo septimo die Nouembris: Nec tamen desiderium Cazimiri defuncti regis ex animis hominum Rex nouus euulsit; imò plus etiam auxit. cum non modò (in quo valde dissimilis Cazimiro erat) aditus ad eum difficiles essent; sed ne adiri quidè à nostris sine interprete posset. Nam tum lingua Latina non ita fuit, vt nunc, vsitata Polonis. Commemoratur autem, quòd circa eius coronationem à Wladislao Opoliensi, & Cazimiro Stetinenfi Duce iusiurandum acceperit, quod perpetuò in potestate ipsius, & regum Poloniae deinceps futuri essent. Vide Dlugossum. Exequias deinde magnificentissimas & sumptuosissimas auunculo apparauit. vbi infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu, euulatu, ingens defuncti regis desiderium testata est. præsertim, quòd vnà cum eo successionem regum suorum vetustissimorum iam inde à Piaſto hæcenus deductam & continuatam, abruptam atque extinctam esse cerneret. Hoc cum Ludouicus probè animaduertisset, veritus ne aliquam filiae Cazimiri nouandarum rerum occasionem Polonis darent, ablegauit eas in Hungariã, & constituto ibi iudicio, perfecit, vt non ex iusta vxore nax, ideoque hæreditatis paternæ incapaces pronunciaretur. Quod sanè ingrati hominis facin^{or}, ex iusta diuini numinis vindicta extitisse videri potest, vt filiae Cazimiri paternarum libidinum, & stupri ingenuæ puellæ Feliciani filiae oblata in eodem pene loco, quo ille deliquerat, poenas luarent. Abiit postea Ludouicus ex Polonia, Elizabetæ reginæ matri administratione regni commissa. At Goluchouius postmodum motus est præfectura maioris Poloniae, & Otho Pilecius còtra leges ei substitutus. Sequenti anno Iarosl^{us} cæcus abdicauit se Archiepiscopatu. Memoratur etiam de eo illud excelsi animi facinus; quòd, cum iuuenis adhuc Bononiensis Academiae Rector esset, transtulit inde Academiam suã auctoritate, propter Britannum siue Anglum quendam scholasticum à magistratu vrbs capite plexum. nec prius eam restituit, quàm pro eadè illa Angli satisfactum esset. Fertur autem Iarosl^{us} mandasse moriens, vt cadauer suum non ostio, sed pertuso pariete in Basilicam sepeliendum inferretur. quòd non ritè, neque legitime Archiepiscopum se factum esse diceret.

1374. Leges quædam & libertates à Ludouico ordini nobilium datæ. Primò, vt vectigalis nomine subditi nobilium non nisi binos grosos in singula iugera quorannis darent; cum antea duodecim dare consueßent. Secundò vt nobiles à reliquis pensionibus, & oneribus deinceps

Terrestres iudices inter reges, & posteros Cazimiri iudicant.

Stetinenfis & Opoliensis ducis iusiurandum.

Ingratitudo Ludouici regis poena Cazimiri libidinum.

Iaroslai Archiepiscopi facta.

Capita libertatum à Ludouico concessa.

ribus deinceps liberi essent, eorumque subditi perpetuam vacationem & immunitatem haberent. Tertiò ne rex vllum magistratum perpetuum siue honores aboleat, neue extero homini cuiquam conferat; ac ne præfecturam quidem arcis cuiusquam, aut oppidi. Addunt quidam expositionem. Quæ iurisdictionem adiunctam haberet. Easdem præfecturas nemini ex Ducum illustri genere orto se daturum promittit. Hæc Casouia Ludouic⁹ Rex sancit, ordinibus cunctis Poloniae assentientibus. Tamen si Episcopi ne eos quidem binos grossos concedere volebant, defendentes se Boleslai Pudici remissione. Hæc ille cum præstitisset, Poloni vicissim annuerunt eius votis, ut alterutra filiarum eius post ipsum in Polonia regnaret.

Wladislaus ex
genere Piaſti
Endiuioni in
monasterio.

1375. Securi sunt motus quidam in regno, quorum causa fuit Wladislai Cuiaviensis Ducis in Poloniam reuocatio. Hic enim non contentus fortuna sua, abdiderat se in monasterium Endiuioni. Cuius recordati quidam ex Polonis, cum angerentur supra modum ob dominatum externi regis, hunc, utpote qui solus ex legitimis successoribus Piaſti remanserat, ex monasterio reuocant. Veniens igitur molitur est nonnulla, sed quia inuitis fatis hæc fiebant, nequaquam ei eiusque asseclis consilium successit. Rediit igitur Endiuionem, præter Abbatia, quam ei Ludouicus homini gratificaturus in Hungaria dederat, ibique denuo cucullam sumpsit. Narravit mihi vir Magnus quidam ex maiore Polonia, illustri loco natus, se istuc vidisse monumentum Wladislai istius (quamquam ipse putabat esse Boleslai Audacis) cui Epitaphium tale inscriptum fuit: W LADISLAUS REX POLONIAE HVC DELATVS ET MORTVVS HIC SEPELIRI VOLVIT, &c. Elizabetha Ludouici mater ex Dalmatia reuersa in Poloniam, cum ei de Lituorum incursionibus referretur, muliebri leuitate laborans, quietos & securos omnes esse iubet, inquit: Filium suum tam longis grauib⁹que esse manibus, ut solum nomen eius non modò Lituani, sed cunctæ circumcirca nationes contremiscant. Interea ipsa musicis & choreis erat dedita. Tunc etiam ille tristis casus accidit, cum aulici Elizabethæ Hungari, diripientes foenum ante portam Velicensem, contentione cum ciuib⁹ exorta, Iascum Kmitam præfectum Cracouiensem sagitta emissa interfecerunt; post verò ex ipsorum numero centum sexaginta prostrati ceciderunt. Tri duo arx fuit occlusa & ab armatis obsessa. quo casu Elizabetha perculsa in Hungariam moesta reuersa est. Hoc etiam tempore in Græcia Turcæ vrbes nobiles cepere. Itaque Pontifex, oratore misso, binos grossos de vnaquaque ex prouentib⁹, marca ad subsidia ferenda Christianis à Polonis exigit. Quoniam autem Prædislaus Pogorelicius Episcopus Wratislauensis paulò ante vita excesserat, relicta magna pecunia, ideo ex eius hereditate legatus triginta millia aureorum adiunxit illi

Ingens pecuniæ
summa exigitur & Romanam ex Polonia exportatur.

adiunxit illi summæ. Insuper octo alia millia annua pactus est Pontifex, donec aliquis Prædislaus successor daretur. Cuius approbatione ob id Pontifex in septimum annum distulit. Motus eo exemplo Ludouicus Rex, suscepturusque bellum contra Lituanos, ab Episcopis subsidia ad tam pium bellum contra Barbaros petit. Sed nihil impetrat. Verebantur enim Episcopi, ne munifica ac voluntaria ipsorum contributio in morem, & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus prosequitur institutum bellum contra Lituanos Ludouicus. In qua expeditione orto inter Hungaros, & Polonos iurgio, Petrus Safranecius in faciem ab Hungaro quopiam vulneratus fuit. Cumque res ad seditionem spectare videretur, Petri dolorem Rex leniens, donat ei territorium cum arce Pieszkovva *stala*. Septem vexilla Toporum familiae in illa expeditione fuisse feruntur. Sub idem tempus cathedra Præmislensis & Wladimiriensis instituta, Gregorio Papa annuente. Porro Archiepiscopalis sedes in Russia Halicia constituta fuit. Hæc Ludouicus ideo faciebat, quod iam inhiaret Russiae, quæ ei ob fertilitatem soli supra modum placuerat; & propterea eò expeditionem antea ipsemet susceperat. Nam Archiepiscopo Haliciae, in sede nimirum veteri Colomani Hungari regis, ut supra commemoratum est, residente, facile omnem Russiam, quam iam animo conceperat, dicto obedientem sibi fore pollicebatur. si inquam Archiepiscopus istuc ex ipsius sententia resideret. Suspecta ea res fuit Polonis, quod attinet Russiam. Sed mussantur fere principum & potentiorum iniuriæ. Adiecit & aliud enorme, quo magis exasperatos Polonorum reddidit animos, quod Wladislaum Opoliensem se ab integubernatore regno præfecit. Negarunt Poloni se homini externo, quem ipsi sibi principem non constituisent, parituros esse. Eò accessit & ecclesiastici ordinis murmur. Nam, cum liberatos se à Boleslao Pudico ab omnibus contributionibus sapius allegarent, Ludouicus tamen absens, ut aliquid ab eis emungeret, consilium illud est fecutus: Magnū petas, ut æquum obtineas: Imperauerat enim eis dimidium veteris exactionis; hoc est senos grossos in singula iugera; utque ita exigenter, quæstoribus edixerat. Cum illi iniuriam sibi fieri quererentur. Respondit, se gratiam illis fecisse non iniuriam. Nam cum duodecim grossos veteri instituto cogerentur numerare, ille dimidium tantum exigebat. Cum autem immunitatem ab eo donatam, regno datis diplomatis, vrgerent, Respondit, eos eam gratiam tum, cum hæc generatim omnibus donarentur, refutasse. Ita vltro citroque commutatis verbis, eo res recidit, ut ex duobus malis minus eligendo, maluerint duos grossos vnà cum reliquis ordinibus contribuere, quam, nouis artibus circumscripti, ad grauiora onera pendenda cogi. Nam Pudici priuilegia, & immunitates, quæ

Hæc eadem ex
actio Regi ne-
garur.

Prorex vel
gubernator
Regni.
Ecclesiasticus
& politicus
ordo offensus.

tates, quæ sacro ordini concessæ fuerant, non admittebantur; eò quòd ille fuisset princeps partis Poloniæ, non totius: itaque coronati Regis locum minimè tenuisset. Aliam autem faciem rerum subsequutam esse. Quare nouum casum nouo remedio indigere. Hi colores tum excogitati fuerunt.

1380. Post hoc tempus machinam æneam, quæ à sono terribili Bombarda vocatur, Germanus homo apud Venetos excogitauit. Ludouicus Polonis Budæ Comitiam indicit ad medium quadragesimæ. Erat hæc res noua, multa quæ secum incommoda trahebat; ad exterarum oras per tanta locorum intervalla Senatores euocare, veris præsertim tempore. Constituti tunc sunt Triumviri, penes quos summa rerum in Polonia esset.

Ioannes Gnes.
Archiepiscopus.

S' iurice gen-
tes sub Ludoui-
co in vnum cor-
pus coagmenta-
tæ.

1380. Zauisæ Episcopus Cracouiensis in prædio suo Dobrouoda, seu repentino & vehementi morbo, seu de scala lapsus (variatur enim fama) cum aceruum fortè ad constuprandam rusticam puellam ascenderet, extinctus est. Et cum funus eius pompa militari efferretur ab amicis, auditæ sunt voces dæmonum vociferantium: Proficiscamur meretricatum. Auditum sunt tum & strepitus, & hinnitus equorum. Post hunc Ioannes Gnesnensis Archiepiscopus, homo præcipiti iracundia, & in ecclesiasticos homines dictis & factis conrumeliosus, decessit. Ludouicus Rex cum languere se, & sensim destitui viribus sentiret, indictis Comitibus Zyvoleni in Scepusio, frequenti se natu Mariam filiam natu maiorem, & vnâ cum ea Sigismundum sponsum eius, Marchionem Brandenburgensem, successorem in regno Polonorum designat. Sed Sigismundus non suo ordine, & ante tempus agens negotium, magnum obicem in hoc adeundo regno sibi ipsi posuit. Interim Ludouicus Tirnauæ, vbi cum Hungaris Comitibus celebrabat, 13. Septembris moritur. Regnavit in Polonia duodecim annis. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis, atque labris; capillo, barbaque crispa; sereno vultu, humeris parum incuruis, moribus temperatis, in supplices clemens, maleficio iuxta, ac beneficio se superari haud patiens. Nihil vnquam inconsulta astrologia faciebat, in homines doctos fuit propensior. Illud habuit peculiare, quòd nonnunquam, dissimulato habitu, vicos & oppida perlustrauit, ut cognosceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, ac de se denique vulgus hominum assentandi nescium sentiret, multa quæ ex horum sermonibus in se suisque correxit, ac castigauit. Bulgaros, Bosnienses, Serbios, Croatas, eos denique, in quibus solis nomen Slauorum hæserat, ad officium ipsi parendi reduxit. Ita dominante eo, Polonia, & Poloniæ adiacentibus dominis coniunctis, iterum, quasi postluminio, gentes illæ, quæ quondam ad Slauonicam confederationem pertinebant, veluti oues in vnum

ouile

ouile compulsæ, & rursus coactæ in vnum corpus coaluerunt.

INTERREGNUM.

Sigismundus Marchio Brandenburgensis à Ludouico socero designatus, iam se propemodum pro Rege Poloniæ gerat. Sed tribus rebus voluntates Polonorum à se alienauerat: Primum quòd Demaratum, morosum hominem, præfectum. Posnaniensem ut amoueret rogantibus nobilibus, surdis auribus audiebat. Deinde quòd eiici & remoueri ex cænaculo Polonos cibum sumpturus patiebatur: Postremo quòd sacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, homini Bohemo contulerat. Itaque maioris & minoris Poloniæ nobiles causa eligendi noui Regis in oppido Radomsko indicunt Comitibus. vbi concluditur de stirpe Ludouici regem creandum; sed talem, qui in Polonia per se ipse regnum administraturus esset. Quo quidem verbo facile Maria filia cum Sigismundo eius viro excluderetur, Sigismundus enim Hungariam simul obtinere cupiebat. In Wisliciensibus verò Comitibus, vbi ipse adfuit apertius repulsam passus, discedit. Et cum Cracouiam diuertere voluisset, exclusus est. Verebantur enim, ne dolo, vel accitis ex Hungaria militibus, eam in potestatem suam redigeret. Rediit ergo in Hungariam. Sumptus tamen ei de publico suppeditati sunt, dum per Poloniam iter facit. Ibi eum turbæ excepere. Inuenit enim Carolum Neapolitanum ab Horuato præfecto Croatiæ opera Reginiæ interfectum esse. Polonia quoque maior tum à tumultu non erat liberata, ob Demaratum præfectum; qui etiam in Wisliciensibus Comitibus satisfacturum se omnibus receperat, tamen responsum retulit: Non aliter satisfacturum esse, quam, si magistratu abiret. Itaque publico placito nobiles ei parere detrectabant. Secutæ sunt deinde cædes & proelia inter Suiduam & Demaratum, interque Ziemouitum, & eos, qui Elizabethæ partium erant. Nam Archiepiscopus Bozenta, priuato consilio ad Ziemouitum transiens, regem eum Leciciæ renunciauerat. Et nisi exercitum ad sedandos motus ex Hungaria Elizabetha misisset, maior illas malorum & calamitatum adhuc secuta fuisset. Præstitisset tamen, si ipsamet venisset. quod quia non fecit; missus est ad eam Sediuius Szubinius, ut maturaret suum aduentum. Sed, cum videret, se ambiguis verbis ab Elizabetha ductari, quodque peius est, ne rediret in Poloniam, vetari, ipse clam sese Iadera vrbe euoluens, fere intra viginti quatuor horas sexaginta miliaria bene longa, ut sunt Hungarica, crebro mutando equos, emensus, Cracouiam lassus peruenit, ut de omnibus Polonos certiores faceret. Sancitum est igitur postea (& statuta dies octaua Maii) ut Hedwigis altera Ludouici filia se sisteret, si regnare vellet. ni faceret, aliter

ret, aliter sibi prouisuros esse. Sed neque hac via aliquid perfectum esset, nisi iterum Szubinius, quem angebat nobilium iuuenum retentio, in Hungariam priuatim profectus fuisset. vbi perfecit, vt Hedwigis in Poloniam rediret. Venit itaque comitata Demetrio tituli sanctorum quatuor coronatorum præsbytero Cardinali, & Archiepiscopo Strigoniensi, aliisque Proceribus Hungaris. Ad cuius aduentus famam excitati Polonorum proceres, vsque ad Sadeciam profecti sunt. Deducta Cracouiam honorifice cum perampla ac splendida aurea & argentea stragula vestis suppellectili, qualis decebat tanti Regis filiam, die sanctæ Hedwigis Legnicensis ipsa Hedwigis coronatur à Bozenta Archiepiscopo magna omnium læticia & fausta acclamatione. Ita lenitum fuit in animo Polonorum regis desiderium, propter suaues & liberales mores Hedwigis Reginae cum verecunda modestia, prudentia, decentique suauitate coniunctis. quarum virtutum non vulgare condimentum, erat forma corporis eximia. Noua deinde cura procerum animos incessit de adiungendo Reginae marito. Et iam quidem Vilelmus Austriorum dux, quem à pueritia in aula sua educauerat Ludouicus, designatur ei maritus. Sed Iagello Lituanius huic antepositus est à Polonis. In ea deliberatione habita est ratio inprimis incrementi fidei Christianæ tum & accessio nis magnæ prouinciæ ad regnum Poloniæ. Promittebat enim Iagello summa cum alacritate se & permissurum, vt ipse primùm, deinde suus populus initiaretur sacris Christianis per baptismum, & Lituaniam regno adiecturum, si ei Hedwigis in matrimonium daretur, verumtamen nihil citra senioris reginæ sententiam his de rebus statuere iussum est. Ad quam ipsa Hedwigis quoque prouocabat, cum procerum postulationem aliter rectè refutare non posset. Sed illa optatum responsum Polonis dedit. Si, inquit, è re vestra publica hoc fore existimatis, non remoratura sum vestra commoda, neq; religionis Christianæ incrementa præcisura. Interim Vilelmus Austrius, certior factus de statu rerum Polonicarum, ac de propensa Hedwigis Reginae erga se voluntate, cum splendido comitatu, & apparatu, magnisque diuitiis Cracouiam inopinatus venit. Sed arcis ingressu prohibitus est. Illa tamen eius videndi causa, luce clara, stipata suo aulicorum & puellarum comitatu, in coenobio diui Francisci conuenit. Fama etiam, siue vera siue falsa, vulgatum est, eam confirmandi matrimonii causa prius, quàm Iagello appropinquaret, eò venisse: Sed quicquid erat, suasu Demetrii Gorai regni Thesaurarii verentis, ne quid tale fieret, nihil actum est. Intelligens autem Vilelmus sibi Polonos palam aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, aliquanta interiecta mora, clam se Cracouia euoluit.

1386. Aduenit tandem Iagello Cracouiam 12. die Februarii vna cum

nà cum Ducibus Russis, & Lituanis, habens etiam secum fratres aliquot germanos, & Vitoldum patruem. His comitatus Iagello est ingressus. In thalamoque ipso Hedwigem Reginam, magna cum admiratione eximiae formæ eius, salutauit. Postridie autem ei dona perampla per Vitoldum, & Borisum & Svvidrigelonem misit.

W L A D I S L A V S I A G E L L O.

Anno ab orbe condito

5348.

Anno à Christo nato.

1386.

Quia omnibus in Polonia, qui ad regium munus efferri & coronari debent, antiquus mos est idemque pius & religiosus, vt antea per modum præparationis cuiusdam peccata confiteantur sua, sacrosanctæque Eucharistiæ sumptione obsignentur: Ideo cum Iagellone idem mos est seruatus, idque eò magis, quòd Wladislaus antea gentilis erat. Nam & tota Lituania more gentium ignem pro Deo colebat atque serpentes; nihilque alienum in eis à gentilismo erat. Hos igitur errores, Catechumenus cum esset Iagello, priusquam cum Hedwigi matrimonium iniret, vnà cum fratribus abdicare iussus, 14. Februarii à Bozenta Episcopo sacro fonte ablutus est; Christianæque religioni initiatus, Wladislai nomen accepit. ac tum demum matrimonium solenni ritu cum Hedwigi regina contraxit; Lituaniamque omnem vnà cum Samogitia, & ea parte Russiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure sempiterno adiunxit, & in vnum corpus redegit; iureiurando interposito, & obsidibus datis ipso Vitoldo, & Lubarto. Nam veteres tametsi ad eam perfectionem sapientiæ exquisitam non peruenerant, de qua præsens seculum gloriatur, ita tamen cauti erant, vt vnice cauerent, ne Respub. quoquo modo decepta, detrimentum aliquod irreparabile pateretur; neue sub specie religionis deciperetur. haud facile persuasi, quantumuis noui hospites demissè ad aram starent, & suspiria ducerent (forasan ad conspectum formosissimæ virginis) liberaliterque multa de se deierantes pollicerentur. Quarto autem die post, inunctus ab Archiepiscopo diadema regium nouum suscepit. Nam vetus, in Hungariam à Ludouico asportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in urbem solenni pompa deductus, solio in foro posito collocatus, iusiurandum à Cracouiensibus & oppidanis de more accepit. Postea indultum est conuiuio & choreis. Per eos dies Cruciferi ab Andrea fratre Iagellonis, qui apud Russos religionem Christianam professus erat, concitati, Lituaniam hostiliter inuadunt. Sed dedit postea Andreas temeritatis poenas toto triennio Checinenfis carceris squalore confectus. Iohannes etiam Venetius, gente Polomenius, iudex Posnaniensis, qui propter iniusta iudicia, & scelera perpetrata cruen-

*Iudex cruentus
Demon vocatus.*

s

petrata cruen-

petrata cruenti dæmonis cognomen inuenerat, à Pohnanienſi conuentu confiscatione bonorum, & carcere multatus eſt. Laudatur hoc tempore pietas Hedwigis reginæ; quæ, cum videret, Regem maritum eccleſiaſticorum bona, barbarico adhuc more, pignoris nomine occupaffe ac cepiſſe, ob negatam ei ſtationem vt vocant, eum vt pignus diſſolueret deprecata eſt. Cum igitur ille pignora capta reddi iuſſiſſet, ibi illa ſuſpirans: Pignora quidem reddimus inquit, agreſtibus; cæterùm lachrymas quis eis reddet? Pium Reginæ dictum, & ſempiterna memoria dignum. Profectus eſt deinde Rex cum Regina in Lituaniam. Vbi Apoſtoli, & Euangeliftæ officio functus, ita elaborauit in promouenda fide Chriſtiana, vt etiam ipſemet eis interpretatus ſit ſymbolum Apoſtolicum. Cum autem immenſi eſſet laboris ſingulos ſacro fonte tingere, nobilioribus tantùm hic bonos habitus eſt, reliquum verò vulgus cateruatim diſtributum, aqua ſacra à ſacerdotibus aſpergebatur; vnumquæ nomen cuique cateruæ, tam virorum, quàm mulierum, imponebatur. Ad quod diuinum opus vt alacriùs eos Rex inuitaret, pannos laneos nouos, & calceos eis largiebatur, cum ad eum diem iſtis carerent, & peronibus, vt hiſtoria teſtatur, magna ex parte vterentur. Vilnæ demum Baſilicæ extructæ & Episcopatus inſtitutus eſt. Reuertens Iagello in Poloniam Leopoli Petrum Palatinum Moldauicæ, ſeu Valachicæ cum proceribus ipſius, ſolenni iureiurando adactos in fidem & clientellam ſuſcepit.

PRIMVS CONVENTVS.

Dixeram ſuperiùs, me deinceps res Lituatorum, per ſeriem Comitiorum, inſtar epitomes, conſignaturum, hoc iam nunc præſtandum eſt. Nam hiſtorici varia methodo texere ſolent hiſtorias; alij per Pontificum vitas; alij per Imperatorum mutationes; alij per Regum ætates procedunt. nos hîc per comitiorum, ſeu conuentuum celebrationes rem totam edifieremus. Iagello igitur Magnus Dux Lituaniæ, feſtus & fatigatus tot calamitatibus, tam à Cruciferis, quàm à fratribus illatis, qui coniuraſſe videbantur in ciuiſſimæ patriæ perniciem, de Hedwige Ludouici regis filia ducenda conſilium capit; vt ita ampliſſimi regni amicitia munitus, hoſtes ſuos, tam extraneos, quàm domeſticos, facile continere ac compeſcere poſſet. Senatus Polonici hîc ſumma prudentia, & prouidentia commendatur; quòd conſciendis nuptijs iſtis, non modo priuatis utilitates, & bella Cruciferica tolli poſſe iudicarunt. ſed etiam Septentrionales gentes, quæ etiamnum ethnicæ ſuperſtitioni mancipatæ erant, ad religionem Chriſtianam conuerſi poſſe ſperarunt. Et ſanè, quæ Pontifices cum Imperatoribus tot bellis, & impenſis præſtare non poterant, hoc ſalutari eorum conſilio perfectæ ſunt. Pax reſtituta, Chriſtianorum res

ſtianorum res auctæ ac propagatæ, & omnes bellorum cauſæ tandem ſublata. Quod quibus modis, quibusue medijs conſectum ſit, ex breuiſſima ſuo ordine ac per temporum ſeriem deſcriptione decem comitiorum, quæ in ea cauſa coacta ſunt, iam patebit. Fuerunt quidem & aliæ poſtea expeditiones, & bella Grinualdica & Choinicienſia; nec ſtatim hoc vlcus ſanari potuit. ſed deſcribentes acta comitiorum celebriorum, expeditiones etiam iſtas in tranſcurſu breuiter conſignabimus, oſtendemusque, quando, & per quos hæc bella finita fuere, & templum hoc Iani occluſum. Nam hoc plurimum facit ad amplificanda merita nationis noſtræ apud omnes Principes Hierarchici ordinis. Sicut enim antea Chriſtianos proſciſcentes ad bella Orientalia contra Saracenos noſtri iuuerunt; ita hæc Septentrionalia ante Cruciferorum huc aduentum humeris ſuis ipſi ſuſtinuerunt, & poſt diſiectos Cruciferos Septentrioni pacem ideoque omnibus Chriſtianis reſtituerunt. Primus igitur conuentus fuit in negotio vniõis circa coronationem Iagellonis. Quid autem ibi tractatum, & concluſum fuerit, ex conditionibus inter Polonos, & Lituanos, in priuilegijs, & Chronico Lituatorum expreſſe liquet. Quarum prima & præcipua fuit, vt ipſe Iagello cum ſuis fratribus & dominijs Chriſtianus fieret. Secunda, vt ipſe cum omnibus dominijs ſuis ſtatim ſe vniret, incorporaret, inuiſceraret (ſic enim priuilegia loquuntur) ad regnum Poloniæ. ita vt pro vno denique dominio reputentur; & ea, quæ Lituani rapuerant & auulſerant à regno Poloniæ, reſtituantur; hoc eſt arces ciuitatesque, & præcipuæ Ruſſicæ prouinciæ, nec non & Podlaſia; captiuique inde abducti liberi dimittantur. Tertia, vt terræ Sylleſitica, Pruthenica, & Pomeranica à regno Poloniæ tempore interregni, videlicet poſt diuiſionem inter poſteritatem Regum, auulſæ omnino recuperentur. Quarta, vt Iagello theſauros omnes ſuos, quos habet, & habere poterit, in Reipub. vtilitatem conuertat. Cum his conditionibus totidem fere verbis expreſſis, Poloni cum Lituani ad Iagellonem ſunt dimiſi. quas vbi ille expreſſe ac luculenter comprobauit, relatumque eſt, ipſum nec breuem ſtatura eſſe, nec deformem, ſicuti in vulgus & potiſſimùm apud Reginam ab aduerſæ factionis hominibus ſparſum fuerat, quin potiùs vtrumque commodius reperiri, cuncti hoc nuncio, et Regina ipſa ex hilarati ſunt. Coſcriptæ ſunt deinde tranſactiones, iuſſurandum datum & acceptum, vades, & ſponſores interpoſiti. ſicuti latiùs apud alios, & in hiſce annalibus noſtris deſcriptum habetur. Paſſim autem ad commendandum Principem ſuum paranympbi Iagellonis iactabant, Iagellonem, quod multis principibus viris potentibus hæctenus negauit, id eum Hedwigi, & matrimonio eius datum eſſe, vt ſe Chriſtianis myſterijs initiari ſit curaturus.

1390. Antequam Rex iret in Lituaniam, intercefferat simulas quædam inter Regem & Reginam. Delata enim fuerat Regina apud Regem & probri infimulata, ac si, illo adhuc absente Vilelmum AVSTRIVM clam Cracoviam venientem, ad se admisisset: sed Regina ea de re iureiurando Regi satisfecerat, & delator, cum documentis delitueretur, & se dixisse, negare non posset, mentitum se esse, clara voce latratu de more sub scamno edito, professus erat. Est verò apud Polonos antiquitusea grauisima & plena dedecoris poena. Ita amor conjugalis postea inter eos redintegratus fuit. Absente Rege, Elizabetha, exercitu comparato, in Rulsiam, perrexit, & Leopolum, aliasque vrbes in potestatem suam redegit; Hungaris, & Syleis deiectis, quibus præfecturæ à Ludouico commendatæ fuerant. Eodem tempore Lancaiter Anglorum Regis filius, & Francones, Teuthonesque opinione præ militiæ contra Barbaros à Cruciferis illecti, cum triplici exercitu in Lituaniam hostiliter veniunt. Aduersus quorum vim Nicolaus Moscorouius cum aliis Polonis agrè arcem Vilnensem defendit. Non erat tunc ita absurdum, idque ob vim arctæ illius vnionis vtriusque gentis, in Lituania præfecturas Polonis commendari. Nam & post Moscorouium Iohanni Olefnicio gente Debino, præfectura Vilnensis à Rege commendata fuit.

Præfetti Vilnenses ex nobilitate Polona.

1391. Per idem tempus Croatæ, Bosnenses, Bulgari, Valachi, atque Transalpini imperium mulieris, & externi regis Sigismundi aspernati, ad defectionem propendunt; & Hedwigem, vt veram hæredem Hungariæ, agnoscunt. Sic Bazarabiæ Palatinus cum ditione sua in fidem, & clientellam Wladislai regis, Hedwigisque reginæ concedit. Quæ ideo adnoto, vt melius res Slauonicæ, quo in statu fuerint, etiam post mortem Ludouici, cognosci possit. Et existimo, in gratiam & fauorem harum gentium, sub idem tempus sacra Slauonicâ linguâ Cracoviæ in templo ad sanctam Crucem ab eadem Hedwigi prudentissimo consilio instituta fuisse. Nimirum, vt commendabiliorum se eis hoc pacto redderet. Hoc ministerium & cantus Slauonicus retentus fuit vsque ad tempora Dlugossi Historici; quod idem attestatur autor. Rulsia pars, & cum ea Belzensis præfectura sub idem tempus Ziemouito Mazouiorum Duci, assentiente, Regina, donatur.

Lituaniæ Dux Regi iuramentum præstat.

1392. Wladislaus, vt se molestia belli Lituaniæ liberaret, cum fratres germani ignaui, & venationibus tantum dediti essent, Vitoldum patruelem Lituaniæ Ducem declarat, qui fidelitatis iuramentum ei præstat.

1394. Vitoldus iure precario à Wladislao Rege Cameneciam impetrat in feudum. Nam Cazimirus Magnus iam dudum vnâ cum Rulsia eam possederat.

1396. Sigismun-

1396. Sigismundus Rex Hungariæ, ne sibi à Turcis Bulgariam Rasciamque auferri pateretur, coacto exercitu ex variis nationibus, infelicitè cum Baiazete Turco pugnavit ad Nicopolim. Nam Galli, cum sibi, honoris causa, primum agminis locum in eo prælio depoposcissent, atque impetrassent, vbi se eis in conspectum, Turcici præcursores obtulissent, non expectatis phalangibus Germanicis, & equitibus Bohemicis, Polonicisque, à Baiazete lunata acie (vt fert eorum consuetudo peruetusta) partim cæsi, partim capti sunt. Hoc infelici casu perculsi cæteri, diffugerunt, & ipse Sigismundus exutus castris, & omnibus spoliatus ornamentis regiis, in parua nauicula vix euadens, incidit in classem Venetorum, quæ eum reduxit. Hæc acta sunt ad Nicopolim Bulgariæ metropolim. Laudatur in eo prælio animositas Scyborii Poloni, qui fugit gente Stoius. Hic sequens fugientem Regem, cum nauiculam ingredi non posset, & Turcæ imminerent, ita vt erat armatus in Danubium se proiecit, & enatauit, charusque postea Sigismundo fuit. Baiazetes autem paulo post apud Stellam montem celebrem victoria Pompeii de Mithridate memorabili prælio victus est à Tamerlane Scytharum Imperatore, & in ferrea cauea in modum feræ per Asiam circumuectus. Vitoldus etiam cum Flediga Scythæ Tamerlanis legato eodem tempore infelicitè pugnavit: Vbi fortiter pugnans Melstinius, cum euadere posset, occubuit. Cum enim ei, quod timidus esset, commilito quidam Sciucouius, obiecisset, eumque illectum venustæ vxoris amore tergendum, in pugna auguratus fuisset, eò quod pacem Melstinius suaderet Vitoldo ineundam cum Tartaris, ipse quidem augur ex pugna retulit pedem, aufugitque, Melstinius autem inter confertissimos hostes, vt optabat, maluit occumbere. Annotatur autem hic, quod paulo ante à Vitoldo Scythæ illi Lituaniæ fuerant traducti, & supra Vaccam collocati non procul à Vilna.

Locus ille Cossonasi à Turcis vocatur, hoc est Anseriam camis, quod id genus volucrum statim ante temporibus eo conuolent, vt totis agminibus in Europam commigrent.

Melstini mors heroica.

1399. Per idem etiam tempus Hedwigis Regina circa partum mortua est. Hæc mirificè ob id laudatur, quod Reginis Poloniæ exemplum ducendæ vitæ perfectissimum reliquerit. Fuit namque Hedwigis pietate & sanctimonia vitæ prædita; ab omni fastu, leuitate, & iracundia aliena; ocii iuxta ac alienorum à suo sexu atque dignitate negotiorum fugiens. Tempus omne suum, vel in diuino cultu, aut lectione eorum, quæ ad pietatem, moresque formandos pertinerent, vel audiendis & leuandis viduarum, pupillorum, & aliorum miserabilium querimoniis & calamitatibus impendebat. Pragæ domum, per amplam Lituaniæ erudiendis condidit. Academia Cracouiensi perficiendæ multa legauit. Ieiuniis aliisque exercitiis Christianis vacauit. Præter autem alia signa sanctitatis eius, illud memoratur, quod, Cruciferis in quodam conuentu ferocientibus, & iustas conditio-

s 3 nes pacis

nes pacis aspernantibus, prophetico spiritu cladem illam, qua postea illorum vires fractæ conciderunt, prædixerit; inquiens, se quidem viuentem, pro ea audacia nihil aduersi eos passuros; post mortem verò suam maximis cladibus illa omnia expiaturus.

3400. Iustis Reginæ peractis, Wladislaus mœstissimus, de retinendo regno dubitabat, mortua hærede. Neque enim ignorabat, se externum hominem, propter uxorem apud liberrimam gentem regnasse; sed à Senatu recreatus, & meliora sperare iussus, acquieuit sententiæ eorum.

SECVNDVS CONVENTVS.

1401. Conuentus secundus in negotio eiusdem vnionis fuit Vilnæ celebratus, quò Wladislaus se contulit, vt promissa pactaq; conuenta cum Vitoldo, & Lituanis suo, Polonorumq; nomine renouaret. Vbi promissum & litterarum monumentis cautum est, vt si Vitoldus absque liberis decederet, in Regis & regni Poloniæ potestatem venirent omnia, quæcunque is possideret, vna cum magno Ducatu, excepta dimidia parte Nouogrodiæ cum quatuor prædijs quæ Sigismundo Vitoldi fratri cedere debeat. Ea tamen lege vt Regi & regno Poloniæ sit subiectus. Exceptis etiam bonis dotalibus Annæ uxoris Vitoldi, quæ post eius demum obitum ad Regem & regnum deuolui deberent. Hæc acta esse anno 1401. litteris ea de re tunc conscriptis & obsignatis confirmatum est. Deplorent hic quidam scriptores, & conqueruntur, Lituaniam fuisse tunc hac transactione circumuentam: erratumq; hoc, vt illi vocant, in Senatorum Lituanicorum simplicitatem reijciunt. At mulier, si pudica est, minimè dolere debet, quòd aliquando vni nupserrit. Floret pace, opibus, & gloria nihilominus vt Poloniæ regi pareat, magnus ille Ducatus, & gratulari sibi debet, quòd hac ratione tandem Dei Optimi Maximi beneficio liberatus sit ab illis Crucifericis, ne dicam tartarcis furialibusq; bellis, incendijs, vastationibusq; quæ eam Lituaniam circiter ducentos annos exercuerant, ac vexauerant miris modis; & quæ res peior erat, à civilibus bellis, & funestis lanienis Regulorum suorum. Certè Vitoldus non fuit humilis animi. si circumscriptum se sensisset, erratum hoc in Hrodlensibus Comitibus correxisset, quod tamen non fecit, imò firmiori assensu, & solenni ratificatione confirmavit, ac roborauit vna cum alijs; vt inferius patebit. Quod autem ex Latopiseijs seu Annalistis, qui milles errorum grauissimorum conuicti sunt, de conuentu Præmissiensis commemoratur; scriptores, qui veluti publica fide nobis historiam tradidisse videntur, nihil ea de re nobis reliquerunt.

1401. Secundæ

1401. Secundæ nuptiæ Wladislai cum Anna Ciliciæ Comitis filia, quibus nuptiis Anna mater sponsæ, Cazimiri regis filia interfuit. Non statim verò post sponsalia hæ nuptiæ fuerunt. sed sponsa prius octo menses linguam Polonicam didicit. Eodem anno Academia Cracouiensis excitatur. Per hoc tempus Venceslaus Caroli Imperatoris filius, qui post patrem annos viginti duos imperium tenuerat, ab eoq; tandem propter ignauiam remotus fuerat, totus comotationibus deditus; adeò vt cum aliquando accepisset de quadam arce sua nuncium, eam conflagrasse, non quidem de rebus maioris momenti, quomodo se haberent quærit: sed tantum de vino sollicitus, an cella vinaria incendio superfuisset euertigione interrogat.

1402. Wladislaus Rex templum corporis Christi Posnaniæ erigit. Quòd, inquit, istic corpus Christi in pratis Posnaniensibus repertum fuit. Referunt autem ciues Posnanienses, tunc Regem ipsum Posnaniæ fuisse. cumq; eodem in templo die Ascensionis imago resurrectionis sursum fimbis iuxta morem auitum eius festi traheretur, interrogasse fertur, cuius esset ea imago. Responderunt, Dei. Tum ille, Detis ei, inquit, candelam. Cum verò Diabolus in specie Draconis deiiceretur ex summitate templi, rursum interrogauit, quid sibi hoc vellet, Responderunt, esse Diabolum cælo deiectum. At ille, Detis ei duos cereos. Interrogatus quid ita? Respondisse fertur Polonico idiomate: *Sluz Bogu a dyabla niegniemy* / idest: Deo seruias, Diabolum ad iram ne concites. Quanquam id de Diabolo iniquissimo illo iudice Posnaniensis prouinciæ dictum esse quidam putant. Eodem tempore Wladislaus, cum esset Toruniæ, dum obequitat, vt videret situm & munitionem vrbs, à muliercula quapiam seu casu, seu data opera sordibus perfusus fuit. Et cum morti ob delictum illud destinaretur muliercula, ipse impunitatem ei impetrauit. Rastrale (vt vulgo appellant) seu agraria contributio, decem nimirum grossi in singula iugera, imponitur, ex quo centum millia marcarum collecta esse memorantur. Tanta tunc fuit quæstorum fidelitas. Hoc etiam tempore particularia comitia instituta fuisse, memoriæ proditum est. Wladislai item cum Venceslao Rege Bohemorum, & Wratislauæ conuentus, non sine admiratione Bohemorum & cunctorum hospitum, celebratur. Nam cum Marsalcus regius præcessisset Regem, comitatus sexcentis hastatis: Rex Bohemiæ ratus, iam ante urbem adesse Regem, prodiit.

De bello Grinualdico Polonorum Lituanorumq; cum Teuthonibus ordinis Cruciferorum, & causa belli.

Causa belli ma-

Altera uxor
Iagellonia.

Archiepiscopus pro conciliatore pacis feciale agut, edicens ante sepus bellum.

Iniquum regis Bohemi arbitrium.

Deliberatio de externo milite

Primatus vtilitas tempore belli & interregii.

Aufa belli magni Pruthenici liquet ex legatione & colloquio Archiepiscopi Gnesnensis, quod habuit cum Cruciferis. Cum enim Archiepiscopus dixisset, Regis, non Vitoldi proprium & hæreditarium esse dominatum Lituaniæ, & proinde desinerent Lituaniam infestare: Magister excandescens ad hæc verba, feroci vultu, & ore tremulo statim se arma Lituaniæ illaturum. Cui Archiepiscopus non ferens Magistri superbiam: Desinas, inquit, nos bello terrere: si arma contra Lituanos ceperis, vicissim arma nostra domi senties. Ad hæc regeffit Magister: Cum ita dicis, caput ergo potius petam. Ex hoc colloquio liquet, Lituaniam fuisse præcipuam causam suscepti belli; quòd eam infestare & diripere Cruciferi non desinerent. Sed Venceslaus Rex Bohemiæ, arbiter huius controuersie electus, eandem auxit, & maius belli excitauit incendium; dum nulla habita ratione iustitiæ, & æquitatis, pro Cruciferis fert sententiam, qui insuper ineptissimè, quæ extra controuersiam erant, adiungit; vt Poloni scilicet non nisi ex Occidentalibus oris regem sibi deinceps peterent. Desperata igitur æqua pace, Wladislaus, dimissis in omnes partes litteris, restibus de more alligatis, expeditionem cunctæ Poloniæ edicit. Incidit tunc quæstio in Senatu, an mercenarii milites externi deberent aduocari ad hoc bellum. Sed Zbigneus soluit hunc nodum: Si, inquit, vicerimus, non nos, sed hostes eis stipendia præstabunt. Sin verò victi fortè fuerimus, an erunt, qui pro casis captisque, ea petant? Atque ab eo tempore consilium hoc Zbignei à senatu regio comprobatur, in eiusmodi casu locum obtinuit. Laudatur etiam hic Polonorum factum; qui possessiones speramplas in Hungaria à Sigismundo habentes, cum intelligerent, eum ad violandum fœdus cum ipsorum Rege pronum esse, raro exemplo & memorabili, omnibus bonis suis in Hungaria valere iussis, & Sigismundi pollicitationibus spretis, patriæ suæ auxilia laturi accurrerunt, quibus Wladislaus liberalitate, & gratitudine postea respondit. Ituri ad bellum, Archiepiscopum tum gubernatorem Poloniæ ac veluti interregem aliquem reliquerunt. Poloni, Vitoldus, & Litvani ad Cernecense monasterium cum regio exercitu conueniunt, nauali ponte iuncto. Cruciferis interea consilia agitantibus, omnes bellum paci anteponunt, excepto Comite Vendenfis, qui propter vsum rerum & annos prudentior, dissentiebat ab aliis pacem suadens, & communem esse Martem, dubiumque euentum belli, dictitans. In quem Varnerus Commendator inuectus. Poteras, inquit, cum isthoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere; At ille, ego, inquit, quæ recta & vtilia iudico in medium consulo. Verumtamen, si aliter aliis videbitur, ita me Deo propitio geram, vt genere meo dignum crit. Tu vide, ne sis dictis, quàm factis, fortior.

etis, fortior. Intercepit rixam Commendatorum Sciborius; pacemque enixius suadere coepit. Sed eum quoque, licet tum oratorem, Magister increpuit, inquiens: Polonus cum sis, rem Polonorum agis. In exercitu porro regio cum ex Lituanis quidam prædas in Poloniæ agerent, ædiculamque sacramenti alicunde abstulissent, ipsumque sacramentum profanè abiecerant, clamare ac fremere cuncti coeperunt, nisi plectantur latrocinantes & sacrilegi, militiam se deserturos esse, nec in castris sic impiis commoratuos. quo clamore & fremitu commotus Rex, autores sceleris perquiri iussit. Inuenti duo Litvani, Vitoldi iussu, ipsi sibi patibulum excitant, & suis vterque; manibus barbaro, sed patrio tamen more, sese suspendunt, obiurgantes interim se mutuo, quòd sua cunctatione iram Principis in se magis accenderent. quasi is morte atrocius etiam aliquid ampliùs in eos statuere posset. Interea dux belli supremus cum imperio, Zindramus Mascouius Ensiser Cracouiensis, ortus ex familia, cuius est insigne sol, declaratur. Erat is statura parua, sed ingenti spiritu, & rei militaris admodum peritus, homoque planè industrius. Priùs igitur passim proceribus inter se deliberantibus & tantum munus suscipere detrectantibus, ille tandem ad se omnium consensu delatum cunctans, & summa modestia alios præferens, suscepit. Deus det huic seculo tam prudentes & ab omni ambitione & labe alienos viros. Adiungitur Duci supremo belli consilium castrense; in quo, tanquam in comitiis, de summa rerum statuebatur. Tertiò edictum publicum conscribitur & promulgatur, cuius capita longum esset hic referre. Verùm in libello nostro Campiductoriæ hoc, & alia complura huius belli descripta reperies. Ibidem, causæ quoque explicatæ, cur ante conflictum illi Teuthones præmissi sint cum tibicine ad exercitum regium cum illis duobus gladiis. quos, cum Regi offerrent, is vt boni ominis rem ab eis accepit. Tali autem ad Deum oratione non sine lachrymis & suspiriis excitasse suos ad proelium fertur. Deus Optime Maxime, inquit, non modò factorum, atque dictorum, sed & cogitationum omnium cognitor. Tu mihi testis es certissimus, me inuitum ad hoc bellum cum Christianis, vtcumque licet Christianis, gerendum descendere. Tu etiam nosti consilia pacis me nunquam defugisse. Sed quando nihil apud istos mansuetudine profeci, arma sumere coactus sum, tuisque auspiciis vexillum hoc nunc explico. Tu, quæso, iustiori causæ faueto, & Christianum sanguinem, quos bellum vtrinque absumet, ab illis, qui bello causam dederunt, expetito. Hæc Rex, collachrymante omni exercitu. Absterfis tandem lachrymis, carmen patrium, cuius autorem Diuum Albertum fuisse referunt, cecinere. Interea à Zindramo Mascouio, & Vitoldo ducibus belli acies instructæ erant. Laeuum cornu Poloni, dextrum Litvani tenuerunt;

Zindramus Mascouius supremus Dux belli.

Oratio Regis ad Deum ante conflictum.

tenuerunt; eò quòd Sagittiferorum dexteritatem plus iuuat ad dextram esse. Quinquaginta fuere signa Polonica; Lituonica, quadraginta. In prima acie robur totius exercitus, & veterani milites collocati. Iamque signum pugnae à Rege poscebatur, & iam bini ex aciebus procurentes cum pari numero hostium manus conseruerant. Rex, peractis sacris, armatus in aciem prodibat, cum ecce duo aliunde progressi, intacti ad Regem perducuntur. Hortantur illi ne cunctanter & meticolose pugnam ineat; duosque gladios offerunt, alterum Regi, alterum Vitoldo. Ne autem inter nemora cogerentur latere, promittunt etiam vias & spacia se dilatatuos & ampliatus regis aciebus. Dumque illi obnixè orant, ut fides dictis ipsorum habeatur, non modico intervallo retrocedunt hostium acies. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens, ingemuit dicens: Quamuis armis omnigenis abundo, attamen hoc munus, quod praelagium, victoriae (Deo fauente) videtur, libenti animo accipiam. His dictis, clasicum vtrinque canitur. Inde maximo clamore infestis signis concurritur. Tartari & Litvani arcibus suis, creberrimo sagittarum iactu aethera obumbrant. A Teuthonibus tamen in primo conflictu fugati sunt. In quorum locum Poloni armis munitiores & viribus recentes successerunt. Hi tandem Pruthenas acies perfregerunt, & vndique circumdatas ad internecionem funditus prostrauerunt. Caesa feruntur in eo proelio quinquaginta millia. Magister autem Generalis, & Commendatores omnes (quos trecentos fuisse affirmant) capti sunt. Captus item Còradus Albus Olesnicensis & Cazimirus Stetinensis Ducēs. Nec mirum cuiquam videri debet id, quod dixi de numero caesorum. Nam centum quinquaginta millia hostium fuisse caesa quidam scriptores tradunt. Tota Germania tum conspirauerat. Verba sunt D. Cromeri; cuius sententiae ceteri omnes hac aetate historici, praecipui subscribunt. Huic bello nullum simile legitur in historia harum gentium. Zarnovius Bohemus, qui cum cohortibus Bohemorum, bello feruescente, secesserat, ob id infamia ita fuit notatus, ut ne vxor quidem coniugali thoro eum dignaretur. Attamen ista secessio Bohemorum nostris tum fuit bono. Nam Nicolaus Traba, qui eos latitantes obseruauerat, acriter obiurgando nomine Regis tunc iubet eos redire, cum adhuc plurimum in debellando restabat laboris. Hi ergo reuertentes in aciem noui exercitus speciem hostibus praebuere, terroremque addidere. De captiuis non est sumptum supplicium, nisi de duobus, Marquato Salisbergio commendatore Brand, & Schimbergio; nequicquam Vitoldum deprecante Rege. Nam in colloquio quodam prope Kaunam matri Vitoldi probum obiecerant, & capti nihil de saltu suo remiserant. Fuit autem Mater Vitoldi Biruta nomine foemina adeò honesta, ut etiam pro sancta à gentibus illis,

ante praelium
initum visio
quedam in caelo
apparuisse
fertur, monachis
ob cucullari lu-
stantis cum Re-
ge. sed victus
monachus e-
lo deicitur.
Quae res tum
pro omne futu-
ra victoria ac-
cepta fuit.
Qua de re vide
apud alios.

tibus illis, dum virginitatis voto obstricta viueret, haberetur. Non remere igitur tantopere iratus est Vitoldus iis, qui eam probro afficiebant. Testatur D. Striconius, se in Samogitia Polonae ad mare vidisse eius idolum; quod Suietos Byrutos à Samogitis & Curlandis vocatur. Narratque, illuc, quaestus causa, statim temporibus, sacrificulos confluere in eiusque honorem cereos & alia haecenus offerre, & sacrificare. cum tamen illa ethnica fuerit, & ritu ethnico virginitatis votum vouisset. Huius patrem nomine similiter Birutum. Jagello pro Voidilone Kiestuto strangulato ira feruens in monte ante Vilnam suspendit. Insequenti die post victoriam solennes gratiarum actiones cum hymnis, & aliis solennibus ceremoniis, Deo omnipotenti exoluuntur. Hinc caesorum funeribus cura impensa est. Inuentum est corpus Magistri Vlrici Comitis Vendenis; qui ita, ut praedixerat, fortissimè dimicans occubuerat. Alia corpora curribus imposita Magdeburgum deuecta sunt; Regis mortem hostium, simulque rerum humanarum vicissitudinem piis suspiriis & lachryinis prosequente. Vexilla hostium, & aliae exuiae ad perpetuam memoriam Cracoviae in Basilica arcis posita sunt. De numero caesorum ex Polonis sic Cromerus libro septimo. Et affuit Polonis sanè non obscurè diuinum nomen in eo proelio. Nam praeter Tartarorum, Rusorum, Lituavorum stragem, quae non parua fuit, de nobilioribus Polonorum cecidere, inter quos Iacubovius gente Roscus, & Imbranius Ciulicius gente Cerinius maximè insignes fuere.

1414. Eiusdem Jagellonis temporibus Sigismundus rex Hungariae, frater Venceslai, Caroli quarti filius Imperator, pacem Ecclesiae restituere cupiens, plurima regna obiuit, ut concilium Constantiae eorum quoque assensu conuocaretur. Fuit apud Gallum, apud Anglum, apud Polonum regem; Romae quoque apud Pontificem. Ad hoc autem Concilium venit Iohannes vicesimus tertius Papa. Imperator ipse Sigismundus noctu die natalis Domini eodem aduenit; & in missa eiusdem diei nocturna Euangelium illud ipse, uti Diaconus, cantauit: Exiit decretum à Caesare Augusto, alludens ad ea quae ibi agebantur; cum eius cura & sollicitudine conuocatum fuisset vndique concilium illud. Aderant autem ibi à Polonis quoque missi legati, & honorificentissimè ab omnibus sunt habiti. Pii tunc affectabant esse principes. Nam idem ipse Imperator amictus vestitu clericali Euangelium cantauit ut Clericus. Jagello verò Poloniae Rex Lituanos propria voce in religione erudire in templo non erubuit.

Post talem & tantam victoriam Poloni modestè satis superque se gesserunt erga Cruciferos. Nam praeterquam quòd ex captiuis Nobilioribus tantum de Marquato commendatore & Schimbergio

f 2 sumptum est

sumptum est supplicium, idque, ut dictum est, à Vituldo iustissime illis irato, nequicquam interim pro eis deprecante rege, muneribus etiam, infinitis illis, qui Polonis sese adiungere non recusarunt, sunt honorati. Nam & ciuitas Gedanensis dimidium omnium emolumentorum molæ farinæ, agrumque vnus miliaris spacio circum urbem, in mari etiam piscationem per duo miliaria consecuta est. Kinsberg, Torunia, Elbinga tunc in ditionem Regis venerunt, & aliæ à Cruciferis possessæ vrbes quamplurimæ, paucis exceptis. Plauenius tunc nobilissimus inter Cruciferos orationem habuit valde argumentosam & meditatam. Cuius summa erat: Parcere subiectis & debellare superbos. Quem versum inscriptum aureis litteris in porta arcis Regiomontanæ ipse vidi. Fuit & alia tum victoria Polonorum de Cruciferis ad Coronouiam celeberrima. Alia etiam sub Golubio, quarum descriptiones infra habebis.

Tertius Conuentus,

1413. Comitia Grodlenſia celebrata fuerunt post reditum Regis ex Hungaria; unde Coronam veterem, sceptrum, pomum, & Boleslai gladium regni insignia reportauerat. Horum causam banc fuisse putant: ut videlicet cum maiore & celebriore solennitate renouarentur repeterenturque; denuo pacta inter Lituanos & Polonos. Nam illi conuentui superiores, & si fuerunt celebres satis, tamen, si conferantur cum isto, priuatum quiddam sapere videntur. Ideo hic & diplomata ipsidem de rebus sunt confecta, & ob maiorem solidioremque coniunctionem insignia prosapiarum Polonicarum prosapiæ Lituanorum pro se quæque speciatim accipiunt; ita ut in posterum non tanquam socij nominis Poloniæ, sed tanquam populares censcerentur. Sed quid dico populares, quandoquidem & gentiles & cognatos atque adeo fratres, propterea quod ipsidem signis militaribus ab vno quasi adoptati: vnum assem, (ut sic dicam) participant, dicere possumus. Nam hoc verba illa priuilegiarum huius coniunctionis testandæ causa confectorum, Incorporamus, inuisceramus, vnimus, appropriauimus, innuere videntur. Quæ, inquam, verba ter & quater in ijs priuilegijs repetuntur; ne forte casu ipsa & idem, ut Homerus ait, effugisse viderentur. ut in posterum nulla differentia inter Lituanum & Polonum relinqueretur. Ideo & electio Regis, ut posthac vna foret Lituanorum iuxta ac Polonorum, statuitur, quod vtrique in prioribus conditionibus quodammodo suppressum fuerat. Tunc verò Lituania verè liberam se factam fuisse profiteri potuit. Nam & bona terrestria (quæ vocant) tunc ipsis sempiterno & hereditario iure à Rege attributa donataque fuerunt. ita ut ea vendendi, commutandi,

& donandi

& donandi facultas eis permitteretur: neque post mortem patrum possent deinceps eisdem à Principe priuari. Forſan enim antea precario à Principe ea possidebant, eisque, quoad illi placuisset, fruebantur. sicuti apud Asiaticos hæcenus fieri audimus. Item concessum, ut iure dotis vxoribus possessiones obnoxias facere possent. Hæc Comitia vocantur Polonica lingua ob summam celebritatem Wálny Seym hoc est comitia firmissima, quasiq; vallo quodam munita, Alij, ut rem minimè vulgarem tum accidisse existimetur, Gallico vocabulo Parliamentum, vbi videlicet omnia ad vnguem excutuntur, vocant. Siue enim spectes hominum frequentiam, siue verborum formam in contractibus seruari solitam, siue cautiones, siue solennitates, nihil reperiri posse puto, quod ibi ad perfectionem addi possit. Qui in arcem illam Grodum veniunt, videre possunt ibi picturam in quodam pariete, in quo Vladislau ipse, & Vitoldus expressus est. Episcoporum etiam ibi depictus est ordo, quo alter alteri asidebat; tum etiam procerum aliorum dignitateque, aliqua prædiorum subsellia. Ducum quoque & equestriſ ordinis confectus. Nam nunciorum terrestrium (quos vocamus) vsus nondum tantopere, ut nunc, obtinuerat. Subcamerarij enim, Iudices locorum, Vexilliferi, & alij officiales vulgò dicti eorū munus supplebant. Eodem anno Rex, veniens Posnaniam, Petrum Episcopum Posnaniensem in delubrum seuocauit, & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus est, quod eum sede Cracouiensi deturbasset. quæ res per se veræ virtutis plena, ac pietatis, dignitatem regiam & auctoritatem minimè diminuit aut eleuauit; imò commentabiliorem reddidit.

1418. In hunc annum incidit expeditio 15. contra Cruciferos (quas expeditiones supra texere inceperamus) regis Poloniae, regis Daniae, Sueciae, Noruegiae, Ducum Pomeraniae, qui omnes, cum in castris essent, fœdus inierunt, contra Cruciferos.

Quartus conuentus post mortem Vitoldi.

1451. In rebus humanis nihil est ita firmum ac stabile, ut commoueri nequeat. ut in hoc exemplo videre licet. Diximus de Grodlenſium comitiorum auctoritate ac celebritate in negotio vnionis inter Polonos & Lituanos. Nunc quid mox euenerit, consideremus. Mortuo Vitoldo, cum Rex in Lituaniam ire instituisset, S-widrigelo frater ipsius, non expectato aduentu eius, ut à Lituaniis in Vitoldi locum inauguraretur, & curat, et perficit, quod ille fecit, ut vnionis illius quasi structuram à fundamentis nouo exemplo dirueret. Adiecit & alia nefanda. Adortus enim Regem

nim Regem in confesso verbis asperis, canicemq; eius nihil reueritus, vix manus ab eo abstinuit. Polonus etiam, qui reliqui penes Regem manserant, catenas & Siculas vespervas minabatur; hanc insolentiam eius Lituanis fouentibus, aut saltem in ea conuiuentibus. Largitionibus enim maximis eorum voluntates sibi adiunxerat. Nec rex ipse prorsus immunis ab ea culpa esse predicabatur; siue quod prae senio vigorem iudicij amisset; siue quod impensius Swidrigeloni fratri faueret, ut ei in Lituania Ducatu succederet, quod ut facilius agi & cōfici posset, maiorem partem Senatus Polonici, & in ijs Zbigneum Episcopum Cracouensem, à se amandauerat. Igitur, cum hoc triste nuncium in Poloniam perlatum esset, complures Regem insultantes criminabantur ac detestantes: Cōdignè hæc Regi accidere quod suo iumento, ut dicitur, sibi periculum attraxisset. Pro innato tamen amore Polonus erga dominos suos fremere cuncti ceperunt. Inde delectum exercitus pro vindicando Rege agunt, utq; ad conditum tempus cuncti se sistant ad ripas Vicipri fluminis ad pagum Kiany in Lublinensi prouincia, edicunt. Liberatur interim Rex, qui quodammodo captiuus in Lituania detinebatur; et plures in loco mille scelis à Swidrigelone lenitus, dimittitur.

WLADISLAUS TERTIVS.

Anno à consilio orbe
Anno Ch. isti

5396.
1434.

Nuem ferè annorum erat Wladislaus cum Rex declaratus est. Proinde eius coronatio turbas qualidam dedit. Quidam enim contendebant propter teneram ætatem iusiurandam cum rite præstare non posse, & idcirco coronationem differendum omnino suadebant. Verum hic scrupulus exemptus est, producta tabella à Zbigneo è Cracouensi Basilica, in qua effigies Cazimiri Magni electi Regis impubis adhuc depicta erat. Proinde contradicentes refutati, rationibus destituebantur. Interim tamen neccentes moras, ut præteriret dies, plures ex nobilitate ad se pertrahere conantur. Quod ubi animaduersum est, Marsalcus Olesnicius iubet, ut, quibus placeret coronare Wladislaum, ad dextram concederent, qui aliter, ad læuam. Ita lis dirempta, cum omnes magno consensu Wladislaum coronandum clamarent; iuramentum tamen tunc ab eo non exigendum, sed ad maturiorem ætatem id differendum. Interim autem placuit, ut Sophia mater, & primores pro eo fideiuberent, cum non prius ad regni gubernacula accessurum, quam iusiurandum rite præstitisset.

1438. Vix ea sopita controuersia, alia emerfit inter ecclesiasticos, & ordinem equestrem. Equestri ordinis homines Iaroslai constitutiones urgebant de decimis ex campis noualibus. Sed tandem tantum

tantum obtinuerunt tunc patroni ecclesiarum, ne obstringerentur conuhere curru suo decimam, neque delectum in frumento sacerdos haberet; modò ne data opera vitiosum ei daretur. Hoc tempore Podlasiæ Polonis ademptam fuisse annotatur. Paulo ante dissidia in religione inter Bohemos Sigismundus Rex & Imperator curauerat sanari, introducta constitutione concilii Basiliensis, qua permittitur usus Eucharistiæ sub vtraque specie Laicis, ut vocant.

1440. Alberto Rege atque Imperatore mortuo, Hungari proceres assiduè precibus ad regnum Hungariæ suscipiendum Wladislaum inuitant & obsecrant. Re in consultatione Senatus posita, variabant sententiæ Senatorum, dissuadentibus multis, difficultatemq; dorum amplissimorum regnorum administrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus, Aliis Reipub. Christianæ negotium id requirere contendentibus, & rem gloriæ plenam non esse parui pendendam. ac præstabilius esse, Polonos Hungarorum armis atque periculo contra Turcorum vim sese tueri, quam, illis proditis, & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi & difficilissimi belli molem sustinere: Aderat fortè Amuratis Turcarum Imperatoris legatus, pecuniamq; & centum millia armatorum Wladislao offerebat, ut contra Hungaros susciperet bellum. Interim nuncium allatum est ex Hungaria, Elizabetham posthumum ex Alberto Cæsare peperisse. Et iam Rex abiecerat omnem de suscipiendo eo regno cogitationem; sed tamen victus est legatorum perseverantia. Hoc tempore fames maxima occupauit Poloniam; ita ut vulgus tenerioribus foliis, & frondibus arborum, & radicibus herbarum vesceretur. Attramen, rebus ita expolcentibus, in Hungariam iter Rex instituit; veniensque Budam, urbem illam in suam redegit potestatem. At quia iam Ladislaus posthumus infans præcipitantia matris coronatus erat, Rex Wladislaus in Poloniam omnino cōstituerat redire, nolens esse Hungaris causa ciuiliū bellorum. Verumtamen Hungarorum perseverantiæ cessit. Renunciatur ergo, attollitur, ut vocant, & coronatur Rex. Interim Amurates non ignarus Hungaricorum dissidiū, ciuiliūq; belli, Bielogrodum obsederat; ad quem Rex Wladislaus Lucam Gorcanum, & Ostrorogum oratores suos mittit; postulans, ut ab obsidione discedat, pacemq; ac sœdus dudum ultro expetitum secum sanciat. At ille ferox cōtinuauit obsidionem ultro expetitum secum sanciat. At ille ferox cōtinuauit obsidionem in septimum vique mensem; nec nisi strage suorum adactus, ab ea discessit. Secutæ sunt tres de Turcis victoriæ amplissimæ; vna ad Bielogrodum; altera in Transyluania; tertia ad Vascapum, ubi à regis copiis magnis cladibus Turcæ sunt affecti. Capta est etiam à Wladislao Sophia, quam Sardicam nonnulli antiquitus fuisse volunt. Profligata etiam ac ad internecionem vsque prostrata sunt ad Morauam flumen

Lucas Gorcanus, & Ostrorogus legati ad Turcam.

Clades Turcicæ tres.

flumen Turcorum triginta millia; capta quatuor. Subacta est etiam Bulgaria. Fuit & ille præclarissimus Regis Wladislai conflictus pridie natalis Christi cum Carambeio duce Turcarum, præfecto Natoliae suae Asiae; qui ibi fusus & superatus in dedicationem Regis venit. ubi fortiter dimicans Rex, aliquot sagittas aduerso pectore, ut refert Callimachus, excepit. Fuerunt etiam alia proelia Wladislai cum Turcis, partim ipso assistente, partim administrante per Hunniadem, & alios. quæ semper fortuna, consiliis, & auspiciis nobilissimi Regis felicissime ex animi eius sententia confecta sunt. His successibus in vniuersum orbem christianum celeris fama vulgatis, frequentes ab omnibus Principibus & Rebuspublicis atque etiam à Constantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo legationes venerunt ad Wladislauum; cui tam insignes victorias gratulabantur, & ad prosequendum inceptum eum hortabantur; pollicentes auxilia. Veniunt etiam ex Polonia congratulatum & rogatum, ne omnino despicatur & derelictui haberet Poloniam; rediret, & quæ per eius absentiam neglecta erant, redintegraret. Veniunt & ab ipso Amurate pacem postulantes & foedera; redempturiq; Carambeium, quinquaginta millia nummum aureorum numeraturos se promittunt. Rex Wladislauus, & Hungari tam honestam & gloriæ plenam pacem non abhorrebant. Sed quo facilius in suas condiciones pertraherent oratores Amuratis, in augustum amplissimumque Hungarorum & Polonorum consessum perducere eos, ibique à Wladislao audiri curant. ubi pacem petentibus, induciæ tantum decem annorum sunt datae. Paucis interiectis diebus, veniunt à Venetis & præfecto classis eorum nuntii, adferuntque litteras, quibus nunciatur, Amuratem omnes ferè copias suas in Asiam ad bellum Caramanicum traduxisse; mare ab ipsis, & sociis, classium præsidio teneri; hortanturque Regem, ut contra Turcam expeditionem pararet, eamque acceleret, & hac occasione arrepta, toti Christiano orbi operam nauet. Vbi nuntii siue oratores iam commemorati perorassent, tum Iulianus Cardinalis, qui etiam Basiliensi concilio interfuerat, nomine Pontificis Romani verba facit: orsus eodem modo, ut nuntii Venetorum; atque in initio foederis vinculum dissolvere tentat. Inducias illas & foedus necessitate quadam factum ait, & à Rege expressum: tempori Barbaros seruire, mox pacta violaturos; argumento esse, quòd, lapsò iam tempore, non impleuerint promissa. Priora item esse cum Pontifice, Venetis, Genuensibus, Burgundione foedera, & societatem belli initam magis valere oportere. Quòd, si qua religione rex teneatur, ne iusiurandum Barbaris datum violet, illo se eum Pontificis Maximi autoritate prorsus liberare. Hæc idem agendo & inculcando, perpulit Regem iuuenem, ut contra sacramentum iusiurandi aliquid sibi permitteret; assentiente etiam Hunniade

Hunniade Bulgarici regni promissione illecto. Non placebat hoc Regis de violandis pactis consilium proceribus Polonis. sed curiosos se in aliena Republica diu oblectando, nolebant præbere. Itaque post medium Septembris Rex Segedino castra mouit, non satis alacer, nec spe optima; quasi conscius periurii videretur. Iam enim Turcæ & filios Despotæ, & munitiones promissas reddiderant, sicuti in pactis constitutum fuerat. Traiecit autem Danubium apud Orsanam tertia Nouembris, & ad Nicopolim vicesimo sexto die peruenit. Cui Dracula Palatinus Moldauiae occurrit; visaque paucitate exercitus regii, in quo vix quindecim millia equitum, & peditum longè minùs erat, reditum Regi suadet. Cum autem nihil profecisset, quatuor millibus suorum hominum, duce filio, exercitum eius auget. Ipse verò domum redit, duobus in aduersum belli euentum velocissimis equis Regi donatis. Vbi præclarum in primis eximiae virtutis specimen duo Poloni equites Ioannes Tarnouius & Lescus Bobricius, vel Hungaricorum annalium testimonio, edidit; dum alter Sumeni arcis portas, duobus vulneribus acceptis effringit, alter Petresii murum primus ascendit. Interim Amuratem cum octoginta millibus, Iouio teste, ex Asia traiecisse, conuiuentibus, aut mercede corruptis iis, qui nauali exercitu se prohibituos transitum Barbaris receperant, relatum est; nec tamen hic nuntius Regem ab incepto deteruit. Cum ad Varnam esset, post ortum solem hostes adesse ab exploratoribus nuntiatum est. Laborare ex apostemate cruris Rex coeperat. itaque Hunniades, militibus proelium poscentibus, ad hunc modum aciem instruit. Dextrum cornu montibus contiguum Despotæ, Transalpinis, Iuliano legato, & Episcopis concedit, Bobricio iis adiuncto cum paucis Polonis. Sinistrum ipse sibi desumpsit. Regem in media acie cum cæteris Polonis & Hungaris aulicis collocavit. Castra curulia præter morem remotius reliquit noua ratione indutus; quòd, inquit, intra ea multorum ignauia facillè latere soleat. Aciem vniuersam formam hemicicli (alii arcuatam, alii lunatam aciem vocant) habere iussit. Ferè consimili more Turcici Imperatores nostro quoque acies instruere solent. Ita acie instructa, ex illa valle sita inter montes, qui ad Varnam terminantur, ubi aciem Hunniadi instruere placuerat, prodeunt, & ad duo millia passuum hostibus obuiam eunt. Ibi signis defixis, ad tres horas hostes expectati. Accidit interea, ut sua tempestas tranquillo tempore derepente coorta signa concerperet, & ardor atque alacritas proeliandi in nostris iam fame ob expectatum diutius hostem pressis, Turcis ob id ipsum data opera tempus proeliandi extrahentibus, tepesceret, & aliquo modo obtusior redderetur. Apparent tandem hostes ab extremis collibus in dextrum cornu nostrorum inuehentes. nec impetum eorum nostri ab

Instructi uenerunt ad Varnam.

ea parte, equis infuetum camelorum aspectum, & odorem non ferentibus, sustinuerunt. Fusi per montosa Galatam versus ad decem ferè millia passuum fugantur. Meliore verò euentu à Rege, & Hunniade ab alia parte pugnatum est. Nam Barbari, nostris in eos validis copiis ruentibus, ad quatuor millia passuum non sine cæde, instabili ferè genere pugnae videntes, submoti sunt. Inde reuertitur Rex ad opem ferendam suis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Francobano ægrè vim Barbarorum sustinebant. Impetu igitur hinc quoque non dissimili facto, hostes obstinatè pugnantes in fugam egit; ita ut dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi iam vniuersus eorum exercitus deletus fuisset. Iamque fuso ac fugato, & à sinistris, & à dextris vniuerso equitatu Turcico, videbatur Regi tantum restare pugna cum Ianiceris; qui nudati præsidio equitum non diu victoris vim laturi existimabantur. Itaque temerè & cum paucis Polonis in eorum phalangem inuectus, contra opinionem omnia duriora reperit. Ibi enim ipse Amurates erat, quibusque fortissimis stipatus. Ibi Asiaticus Bassa, qui cum plerisque orientalibus eò sese ex fuga receperat. Itaque Rex pedem referre turpe ducens & genere suo indignum, nec eius esse, qui bellum infert, fugere; cum magnam, inter confertos hostes pugnans, stragem edidisset, Asiaticumque Bassam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfecisset, ad extremum iam sub vesperam in Ianicerorum confertissimam cohortem irruit. Sed quia isti dolo scrobem seu fossam, cespitem instratam, ex instituto artis militaris illis usitato, sibi circumdederant, ideo, impetu in eos facto, equus cespitem cedente vnà cum Rege in scrobem corruit. Itaque illi accurrentes Regem armis opprimunt & obtruncant; Principem longiore vita & immortalis gloria dignissimum. Alii paulo aliter hæc referunt. Ego autem tritam viam ingressus sum, remque narraui quem admodum exceperunt veteres nostri ex ore duorum maximi nominis Polonorum, qui euaserant viui ex illo proelio, & in Poloniam redierant, Ioanne, inquam, Resouio, qui postea Episcopus Craconiensis fuit, & Georgio Sanocio, artium Magistro, qui præmium strenuè nauatæ in proelio operæ Archiepiscopatum Leopoliensem consecutus est. Poterant autem omnium fere optimè omnia isti nosse; cum magno omnium consensu celebratum sit, Polonos à latere Regis nusquam tunc temporis discessisse. In Iulianum porro Cardinalem declamitant potissimum omnes, eumque consilii mali notabiliore morte diuinitus poenas exoluisse referunt. Cum enim vnà cum loculis auro impletis, quos secum attulisse dicitur, ad traiectum fluminis delatus esset, narrant à nauiculario fuisse interfectum, & in profluente nudum deiectum. Callimachus verò scribit, cum in deuio saltu seminudum & faucium à Georgio Sanocio Polono, cuius modò mentionem fecimus

onem fecimus conspectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitum ibidem periisse. vtcunque est, certe de hoc potest illud Vergilianum vsurpari:

cadit ipse Tolumnius augur,

Primus in aduersos telum qui miserat hostes.

Amurates ipse & totus tunc exercitus, si qua re animatus est ad sustinendum usque ad finem illud proelium, certè illa animabatur, quod certò sperabat, Deum non inultum relicturum illam Christianorum nominis diuini in vanum assumptionem. In annalibus Turcorum nominis diuini in vanum assumptionem. In annalibus Turcorum annotatum referunt, Amuratem tunc, cum iam proelium incalcesceret, accitis suis ducibus, in equo residentem expandisse magnū vexillum, quo imago crucifixi saluatoris depicta fuit, hisque verbis suam orationem exorsum fuisse: Christe crucifixe, si deus es, ut Christiani credunt, & nos non repugnamus, tam claram tamque euidentem contumeliam nominis tui nunc vlciscere, & vindica hanc perfidiam. Et non ita multò post, cum effatus esset hæc verba, incepisse nostras acies inclinare. Mirum est, quanta fama & celebritas sic istius pugnae: ut ferè nullus sit historicus, nullus poëta, nullus iuriconsultus, nullus denique theologus, qui huius nobilissimi Regis vicem querulis vocibus non deploret, & lugeat. Fuit Vladislaus hic proceræ staturæ, facie fusca, honesta tamen ac dignitatis plena, capillo nigro, laboris & inedia patientissimus; iustitiæ & religionis cultor eximius. Commissa hæc pugna fuit anno 1444.

CAZIMIRVS TERTIVS.

Anno m^{di}

5409.

Anno Ch^{isti}

1447.

Azimiro hoc nullus Regum nostrorum, quod sciam, diutius feliciter regnavit. A coronatione enim eius ad mortem quadraginta quinque annos habemus. Itaque regnum eius longam historiam continet, & Longolius noster siue Dlugossus prolixè eam descripsit. D. autem Cromerus cæto libris perpetuo eandem complexus est. Ego verò scissus & visu debilitatus quid faciam? Mediocritatem sequar, vel potius adhuc infra mediocritatem. me continebo. Singulis tamen huius regis annis aliquid (nam hoc propriè annalistam decet) adscribam, quod utile nostro ævo vel ad constituendam Rempublicam vel ad formandos mores, vel ad bella tractanda iudicabo. Nam ita & superius me gessi, non nisi ea commemorans, quæ profutura huic nostro seculo iudicavi. Cætera non ita necessariè a vel prorsus omittens, vel obiter tantum attingens.

1447. Hoc anno 25. Iunii Cazimirus coronatur. Tertia post die, Castellano CRACOVIENSI coronam præferente, Palatino scriptum, Polna-

Quam longani-
miter se gese-
rit senatus Po-
lonie in toleran-
dis nevis suo-
rum dominorū

Gorcanus Co-
mes.

Decimas ex
subditis impe-
trare à Ponti-
fice Rex cona-
tur.

ptrum, Pofnaniēfi Palatino pomum, Sedomiriēfi verò gladium, in urbem folenni pompa deductus, & in folio in foro pofito colloca- tus, iufiurandum à Cracouiēfibus de more accipit. Interregni tem- pore, antequam coronaretur, morofa & forfan etiā imperiola admo- dum cunctatione, cum ad regnum inuitaretur, eſt uſus. Cuius cuncta- tionis cauſas alii alias ponunt. Sunt, qui dicant, cauſam fuiſſe, quòd præ aliis poſteris Regis Iagellonis tenerrimè patriam ſuam Lituani- am adamarit. alii Senatui magni illi Ducatus tantam moram tribu- unt; quaſi illi aut Polonis dominari, aut nihil officii vnquam eis præ- ſtare in animo habuerint. Erga hunc eius barbaricum factum (hoc e- nim nomine historicus quidam hoc vitium in eo notauit) Poloni- cus ſenatus ita prudenter, ita modèſtè, ita lōganimitèr ſe geſſit, con- ſtantiq; patientia omnia vitia in eo tolerauit, expectans, vt ſuos cor- rigeret mores, vt meritò nunc, ſicuti & tunc, palmam togatæ pruden- tiæ promeruerit; cum omniumq; fortiſſimorum regnorum ſenatu conferri hac in parte, atque etiam multis præferri poſſit. Per idem temp^o Comes Gorcanus huius Palatini Poſnaniēſis Statiſlai à Gor- ka tritauus, & Petrus Samotulius Caſtellanus Caluſienſis ad Ponti- ficem miſſi impetrarunt Regi decem millia florenorum, in ſubſidi- um contra Tartaros, quæ ordo eccleſiaſticus conferret. Decimæ ve- rò decimarum quas petebant, negatæ ſunt eis.

1448. Hoc anno legatus Pontificis Eugenii Cracouiam ve- nit. Cui academia Cracouiēſis nullum honorem venienti exhibu- it, eo quòd Baſilienſi concilio omnia tribuebat, necdum de ceſſione Felicis innotuerat, qui ad Pontificatum ab eo concilio promotus fuerat.

Quintus conuentus Lublini.

1448. Cazimirus tertius, ſiue aliquorum conſilio inductus ad capeſendum Ducatum Lituaniæ Sedomiria diſceſſerit, ſiue clam de muro ſe demiſerit, vt ſcribaſus Latopiſciorum tradit, certè hac re om- nes ordines regni, ipſumq; Wladiſlaum fratrem plurimùm offendit; cuius rei quia Lituani autores fuiſſe perhibebantur, diſidia ea de cau- ſa inter Polonos & Lituanos toto tempore dominatus Cazimiri ab huius comitijs Lublinenſibus gliſcebant. vbi cum in conſpectum vtrique veniſ- ſent, acerbius Poloni cum Lituaniſ expoſtulabant. Demonſtrabant Li- tuani, ſe ſic feciſſe, quòd aliter fieri nequibat, niſi incurrere periculum magnum voluiſſent propter ſublatum Sigismundum Ducem ipſorum. Regeſerunt Poloni, periculum iſtud vitari potuiſſe, ſi gubernatoris, nō Ducis titulo Cazimirus Lituaniam adminiſtraſſet. Contra illi, ſi titulo ducis vix effugi id poterat, multò minùs gubernatoris. Ita, dum vtrique ſeſe carpunt

ſe ſe carpunt acerbius, Rex monuit Polonos, vt ita attemperarent ver- ba ſua, ne Lituani acerbius irritati alienentur: Reſponſum eſt clariùs: hac commodiorem viam ad retinendos eorum animos nullam reſtare, quàm ſi Lituani, Ruſſi; omnes, abrogato ſuo ipſorum principatu, Po- lonorum regno atque nomine cenſeri ſe deinceps velint. quod cum illi nequaquam vellent, reſponſum datum eſt tale: Intentionem autoris hac in re ſpectarent; pacta conuenta ſeruarent; priuilegia Grodlenſia non poſſe eos reſcindere, niſi priùs libertates ſuas, adeoq; ius nobilitatis ſuæ in dubium vocent. Hæc ſtare incolumia non poſſe, ſi ſemel illa labefa- ctata corruant. Quare prudenter ſe huius gererent, ac cauèrent, ne effu- gientes Charybdim, in Scyllam inciderent: Quod attinet Podoliam, hanc à Cazimiro Magno fuiſſe partim iure belli, partim iure propinqui- tatis Poloniæ regno adiunctam, & poſtea ex Ludouici, & poſt Ludo- uicum ex eius præfeſtorum manibus vendicam. Nam & Cameneci- am Bacotam, & alia arces à Cazimiro fuiſſe extructas & firmatas. Hæc erat ſumma controuerſiæ. Quod ſi quis aliùs rem repetere vellet, inueniret etiam ipſum Ptolomæum ante mille quadringentos annos, in- colas Podoliæ vocaſſe Sarmatas Trangitas. Quòd tunc & poſtea Ti- ra ſeu Dneſtri vtriuſque ripæ hæredes erant; Imò & Strabo, & O- uidiuſ totam ripam Euxini & Mæotidos Sarmatarum patriam facit. Et poſtea Chobrius Rex Poloniæ & Audax Boeſſlaus, vt exiſtimo, hac de cauſa atrociora ac cruenta bella pro illis terris ad Kiouiam, nec nō & Criuoſtiū, Cazimiruſq; ſecundus poſt cum geſſere, ita vt & Bory- ſthenes ſanguine intumeſcere, & terra ipſa rubere videretur. Itaque etiam ſi quis Rubeam ſeu Rubram Ruſſiam vocatam eam regionem, aliam ob cauſam concedat; tamen hac etiam de cauſa Rubra merito vo- cari poteſt, quòd Polonorum, aliorumq; ſanguine ſepius irrigata fue- rit. Teſtantur hoc cippi & ſepulchreta heroum Poloniæ per vniuer- ſam eam ſparſa. Hinc illæ columnæ arcæ iniectæ ſunt flumini Bory- ſtheni à Chobrio, & alia monumenta poſita. Quòd ſi Scythæ tempore interregni, hoc eſt, cum Polonia ſciſſa in multas Satrapias à ſuis Re- gulis eſſet, occasione natæ, ferro omnia vaſtarunt, id non iure belli, ſed latrocinantium more factum cenſeri debet. Lituania porro ſi Tartaros ſuperiori æuo propulſauit, & aliquot prouincias à dubiis poſſeſſoribus vindicauit, hæc impendia poſterioribus temporibus à legitimis dominis & poſſeſſoribus reparari ſibi ac compensari ſenſit. De quibus rebus pri- uilegia & tranſactiones monſtrantur clare. Ideo Cazimirus Magnus illis temporibus ita confidenter pro poſſeſſore ſe Podoliæ geſſit, vt etiam Tira ſecundo flumine inde Cyprii frumenta nauibus ſubmiſſerit, ipſum Regem Cypri ad Caroli Imperatoris nuptias & conuiuium illud ce- lebre Cracouiam

tebre Cracouiam versus contendente, illac potissimum deducendum curavit. Quin & Wladislaus Iagello in gratiam Constantinopolitanorum idem, quod Cazimirus in gratiam Cypriorum per Borysthenem à Caci-bacio portu fecisse scribitur. Nemo autem ringi aut mirari debet, si Deus primæua regna, quæ illo adhuc aureo seculo post diluuium statim extiterunt, quale est inter alia regnum Sarmaticum, peculiari quadam providentia tuctur & ornat. Hæc ideo addenda putavi, ut lectis chroni-cis Lituanicis, alijsq; cum eis cōiunctis, habeat quisq; in promptu, quid statuendum hīc sit; ac tandem, demonstrata veritate, æquabiliore et ma-gis pacato animo utraque gens Polona & Lituana coniunctionis mu-tuæ hoc vinculum, ut maximum Dei donum, veneretur, Deumq; inde celebret. Sub idem tempus Duces Seuerienses pacta conuenta cum Ve-toldo olim inita, cum Cazimiro Vilnam venientes, confirmant. qua de re diploma extat, cuius exordium est tale: Ego dux Michael Ioānis No-uosiedlensis & Odoiouiensis, cum fratre suo duce Fedoro, & cum nepo-te duce Ioanne Basiliade, &c. Et paulo post: Modus componenda-rum litium inter eosdem duces & magnum ducem Moschorum, ma-gnumq; ducem Pere斯拉uiensem, et magnum ducem Prunscensem descri-bitur. Videlicet, ut si quid tale accideret, commissa reali (ita vocant) iu-dicio tota res permitteretur. Quod si quisquam istorum trium magno-rum ducum re iudicata stare nollit, Rex spōdet se se aliquam patronum, Seueriensium causæ non defuturum. Hinc autem colligere licet duces Prunscenses tunc in illa regione absolutè imperitasse. Adequatur enim hīc dux Prunscensis Moscho & Pere斯拉uiensi, qui sine dubiō habue-runt absoluti iuris dominium suum.

1449. Comitua Petricouiensia, in quib. cōtentio de loco inter Cardinalem, & Archiepiscopum mota, non tamen tum sedata fuit.

1450. Cazimirus Rex hætenus iuramentum regno non præ-stiterat. Itaque conuentum est inter procures, ne pro iusto Rege Ca-zimirus haberetur, quoad is iusiurādum, quod sæpe petatum fuerat, præstitisset.

1451. Comitua Petricouiensia, in quibus controuersia illa de loco inter Cardinalem, & Archiepiscopum prudentissimè sōpita fu-it, hoc modo. Archiepiscopus principem locum haberet. Sancitum verò, ne quis Cardinalatus honorem deinceps, Senatu inconsulto, peteret, aut usurparet. Videbant enim prisca homines, iuramenta, quæ fieri consueuerunt in Romano cōsistorio cum his, quæ regno à con-siliariis præstari solent, non per omnia convenire.

Sextus conuentus Parcouiæ, &
septimus Brestæ.

1451. Parconia conuentum agunt cum Lituanis Polonis ubi eadem cantilena recantatur. His datam fidem, pactaq; conuenta vr-gentibus; illis ad metam constitutam progredi detrectantibus. Sed iam vehementius istis egisse videntur Poloni. Angebantur enim, & pro lu-dibrio reputabant, quod ad insignem sublimitatem & quasi ad culmen res Lituanicas perduxissent, eorum Principes ad tantam maiestatem ex-tulissent, thalamoq; suæ regis filie admississent, per vniuersum orbem rem vniuersam sparsissent, bellum cruentum ad Grinualdum eorum causa sustinuisissent, ad extremum autem res eò redacta esset, ut non ni-si labores, sumtus, pericula, et tumultus comitiorum pro tantarum rerum gestarum fructu & emolumento haberent. Cum igitur se spe deiectos, & propemodum expectatione frustratos ludificatosq; perpenderent, paula-tim flammæ odiorum ita succensæ inter utraq; gentem erant, ut Litua-ni senatores absque fide publica ad comitia illa venire renuerent; quæ tamen eis denegabatur, ne quid fœderibus hac re derogaretur. At illi durius quid suspicati, ad comitia venire detrectabant. Emanauerat e-nim fama, ut asserunt annalistæ Russi, ac si clam conclusum fuisset in senatu Polonorum, ut, si venissent, captiui tamdiu detinerentur, donec fidem datam liberaissent, pactaq; conuenta adimplessent. Venerunt tan-dem: Sed urbem non ingressi extra mœnia castris positus locum cœperunt. Verum cum munitioni non satū fiderent, noctu tertia die solis absq; ser-nis in fugam se vsque Brestam coniecerunt; relicta suppellectili, & ali-qua manu suorum in castris. Hæc ubi nunciata essent, rei nouitate per-culsi Polonorum quidam, castra relicta visum accurrunt. Unde conie-ctura coniecturam & suspitione suspitionem augente, ex illo leui argu-mento in opinione semel concepta confirmantur. Nam & serui eripien-tes se fuga, rumorem inuulgatum pauore suo comprobarunt. Ab eo tem-pore, ob illum euentum fortuitum, occupauit animos Lituanorum erga Polonos latens quoddam odium; ita ut eos posthac ut debitor suum cre-ditorem solet, intuerentur. Nam et insignia militaria, quæ paulo ante in signum vnitatis confirmandæ acceperant à nobilitate Polona, non sine fremitu tunc eis remisissent; ut quidem referunt Latopiscij. Solutis comitijs Rex per speciem venationis in Lituaniam raptim se expediens abiit. idq; quemadmodum aiunt, & verisimile est, ut offensos Litua-no-rum animos cōsolaretur, melioraq; de se et Polonis sperare iuberet. Lau-datur in ijs comitijs oratio Zbignei, quā habuit in causa istius vniōis.

Octauus conuentus Syradiensis, ex D.
Cromero ad verbum.

In comitijs

1452. In comitijs verò eadem, quæ pridem, cantilena à Lituanorum legatis superbe, & non sine minus repetita. Eiq; modeste à nostris responsum est: Cum Rege de iureiurando & confirmatione importuni actum: Itaque is in angustum redactus, cum octo primoribus consiliarijs secretum consilium habuit: Et cum asseueraret, non posse tunc se sine capitis sui periculo atque defectione Lituanorum, postulatis Polonorum satisfacere, annum vnum impetrauit; ut interea Luscum, & primarias munitiones Lituaniæ in potestatem suam redigeret, thesaurumq; Lituanicum, in Poloniam transueberet. Tametsi admonebat Palatinus Sedomiriensis Olesnicius, videndum esse, ne Rex Polonos vana spe & pollicitatione lactaret: eòq; syngrapham siue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & Regis, ac omnium illorum signis obsignatum Archiepiscopo aseruandum concreditum est: atque ita conuentus ille solutus est.

Nonus conuentus Parcouiensis, ex D. Cromero.

1453. Mense Iunio Rex apud Parcouiam, Polonorum simul & Lituanorum comitia habuit. Verum adea tamen Lituaui proceres non adfuerunt, infidias nescio quas causificantes: Legationem modò misere, quæ vstatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaq; Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant nostri diplomata Iagellonis, Vitoldi, & Suidrigellonis, et suis in forum argumentis Lituanos refellebant, quòd i dicere oppigneratam Vitoldo à Iagellone Rege Volyniam, & Podoliam quadringentis millibus aureorum fuisse, Vel inde enim liquido constare, eas terras Polonici iuris esse, & mortuo Vitoldo, vnà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima successione rediisse. Ad extremum ferebant eis arbitros, siue Regem, siue Pontificem Max. seu quem alium principem vellent. Tartarorum principem siue Cæsarem illi edebant. Quod cum indecorum atque etiam ridiculum esset, ita dimissa est legatio, ut intelligerent Lituaui, Polonos iuri suo nequaquam defuturos. Tentatum est à Rege & nonnullis consiliarijs, ut in aliud tempus res tota adhuc reijceretur, Sed negarunt Poloni. Commemoratur hic oratio Zbignei Episcopi, quodq; cum maxima libertate perorauit. Extenuans enim Lituanorum minas, fidem & obsequia Polonorum erga Reges amplificabat. contra Lituaniæ proceres in odium inducebat, & suspicionem. Etiam si, inquit, fortuna paginam verteret, Poloni nihil de suis erga Regem studijs mutabunt vnquam. Audiuit hæc Rex subristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trabens suspiria. Hæc ex Dlugosso & D. Cromero.

Diuitur argu-
mentum de Po-
dolia & Vol-
ynia.

Decimus conuentus Petricouiensis.

Parcouia Petricouiam ad alia comitia ad diem natalem D. Iohannis Baptistæ indicta itum est. Ibi fortassis acta sunt ea cum Rege & à Rege, quæ Dlugossus Parcouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est ab Archiepiscopo Regis promissio diplomate consignata, postulatamq; à Rege, ut ei promissioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: Non licere sibi aduersum priori iureiurando, quod Lituanis dedisset, iusiurandum dare; daturum tamen, sed uti modo Regem Polonorum, non etiam uti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti reuera erat, eiusmodi iusiurandum visum est. Itaque instare proceres vnà cum Sophia Regis matre, ut captione illa Rex abstinere; & commendato cuiusdam Lituanorum principatu, Poloniam Rempub. per se ipse diligentius administraret; Lituanos à suo contubernio amoueret; quatuor de primoribus Polonorum senatoribus publicè declarandos semper in consilium adhiberet, ac de illorum sententia cuncta ageretur decerneretq;. Quæ verò præter sententiam ipsorum acta vel decreta forent, irrita ut essent; stationes, & subuectiones uti moderatius, & more antiquo exigeret. Næ hæc faceret, diutius se non expectaturos; sed sibi rei; suæ publicæ aliter prospecturos. Dictisq; facta adiecerunt; nam data & accepta fide mutuo sese obstrinxerunt, ne utique defuturos se esse patriæ rei; publicæ. His tandem tam importuni postulati, atque etiam minis motus Cazimirus, iusiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera omiserunt postulata, siue in aliud tempus reiecerunt, veriti ne ærotum Regis animum exacerbarent: simul sperantes, cum tempore sanatum iri. Hæc sunt illa nouendialia comitia quæ videlicet in nonum tantum durauere diem: quod quidem veluti nouum & inusitatum Dlugossus memorat. Nunc, siue quòd liberius sententiam suam explicare cuique licet, siue quòd senatu Lituanico & nuncijs aucta est frequentia comitiorum, adiiciuntur secundo & tertio alij nouem. Vel quia methodus & compendium tractandi negotia publica sepe impeditur ac tollitur intempestiua quorundam facundia. Non ita multo post Zbigneus Cardinalis moritur, maximus Lituaniæ astrix, ut vulgò, & potissimum à Lituanis, existimabatur. eò quòd impensius & acrius vrgeret negotium hoc; ne videlicet illud fœdus coniunctionis, & amoris mutui inter utranque gentem, quod maximum Dei donum esse censebat, in casum abiret. Fuerat enim præsens cum ab initio pacta illa fieret, ideo melius, quam plerique alij iudicare poterat de vniuerso illo negotio. Sed de his hæc nunc. Et quia Cazimirus iureiurando ab eo toties efflagitato, extremam manum illis

Reformatio
regionum consi-
liariorum &
aulicorum ex-
tra comitia

Zbignei mors.

num illis transactionibus tum imposuisse est visus, nos quoque huic epitome historie rerum Lituanicarum finem faciemus.

1452. David Turca Amuratis fratris filius, pulsus olim à patruo Sedomiriam ad Regem venit. Sachmates etiam Imperator Tartarorum à suis fugatus ad Regem in Lituaniam fugit. sed hic captus Caunæ ad finem vitæ suæ in carcere retinetur. Eodem anno Hungari, Bohemi, & Moravi Fridericum tertium Imperatorem in noua ciuitate vrgent, Regemq; suum Ladislaum ab eo obsidione extorquent. Ludouicus Magister Prusiæ primus Regi fidelitatem iurat. Isidorus Kiouienfis Episcopus qui in Florentino concilio multa eruditè differens de religione Christiana inclarauerat, à Russis pulsus, eò quòd in Latinorum religionem concesserat.

1453. Tartari in Volyniam excursionem faciunt, vbi nouem millia captiuorum, ingentemq; aliam prædam fecerunt. Hos sunt insecuti, qui Podoliam inhabitant, Poloni cum præfectis regiis, inter quos Lascius Zincoienfis, & Ioannes Niemiec laudantur. Hi noctu securos aggrediuntur; & magna strage profligant, prædamq; omnem illis excutunt. trecenti tantum ex eis euaserunt, qui nostrorum paucitate animaduersa, postero die cum nostris, viribus resumptis, manus conferere volebant. sed paruo negotio fusi fugatique sunt. Hoc anno Constantinopolis à Turcis capta.

1454. Prusi se, & suas munitiones Regi Polonorum dedunt. Nuptiæ Cazimiri Regis cum Elizabetha Alberti Caesaris filia celebrantur. Hoc eodem tempore Capistranus Franciscanus homo eloquens in Bohemiam venit, vt omnes ad religionem romanam perduceret. Tandem in Poloniam Cracouiam à Zbigneo Cardinali aduocatur. Hic primum in ipso foro, deinde in æde virginis M. quotidie per interpretem conciones ad populum habebat; quibus Rex & Regina adesse solebant. Is cum ludos, aleam, choreas & alia eiusmodi prohiberet, talem sibi opinionem breui conciliauit vt pro sancto haberetur. Episcopi Prusiæ hoc tempore Regi, iureiurando interposito, se addicunt; & abiecto cultu Cruciferorum, veterem habitum, qui diui Augustini profitetium regula dicitur, resumunt. Pacificatur tandem Prusia, Rege eis magnas prærogatiuas ex sua liberalitate concedente. Nam cum antea Cruciferis à Gedanensi ciuitate sexaginta aureorum millia quotannis prouenirent, vt Vapouius scribit, ipse pro his omnibus duo tantum millia aureorum imponit. Eodem anno malè pugnatum à nostris ad Choinicium. Primam quidem alam Cruciferorum Poloni perfregerunt, funditusq; profligarunt, & Baltazarum Ducem Zeganensem occiderunt, Bernandumq; Slumbarg Ducem ceperunt. sed tandem, cum se acies nostrorum frequentes ob angustiam loci explicare non possent, alii cæsi, alii dissipati sunt; & Rex, dum

& Rex, dum restituere pugnam conatur, in periculo fuit. Eius cladis culpa referebatur in eos, qui minùs commodum proelio locum delegerant, & leuiorem equitatum, ex præscripto militaris disciplinæ, ad turbandos & perrumpendos hostium ordines, non præmiserant, sicuti antea Polonis consuetudo fuerat.

1456. Comitia Petricouensia; in quibus tributum antea & post inauditum sancitur; quod sic describitur: Placuit vniuerso conuentui, vt Rex pariter, & ecclesiasticus equesterq; ordo vniuersus dimidium annorum censuum conferrent, ne honorum quidem & magistratuum fructibus exceptis; oppidani verò immobilium iuxta ac mobilium bonorum æstimatione facta, vt binos grossos pro qualibet marca penderent. Agrestes verò singulos grossos in capita marium, & foeminarum numerarent. Cæterum equestres homines, qui nullos haberent agricolas, & adscripticios census, singuli videnos quaternos grossos: Cum autem ne hæc quidem suffectura essent, aurum insuper & argentum sacrum à Cracouensi Basilica à Rege importunè flagitatum; sed ab Episcopo constanter negatum est. Cui cum Rex irasceretur, placatus est quinq; millibus florenorum Episcopi & sacri collegii fideiussione à mercatoribus mutuo acceptis, vt tamen Rex ea postea solueret. Eodem anno à Iohanne Hunniade maxima clade Turcæ affecti apud Nandor Albam; vnde ipsius Mahometis Imperatoris Turcarum fuga conlequuta est. Vbi non ignobilis fuit sexcentorum Polonorum opera, qui à monacho Capistrano euocati erant ex Polonia.

1456. Ladislaus filius Hunniadis perduellionis insimulatus, cum insidiatorem suum Vlricum Ciliciæ Comitem interfecisset, capitis poenam luit, & Mathias frater eius iunior natus Viennam abductus est. Hic postea à Podebracio Rege Bohemorum, quinquaginta millib. aureorum numeratis, redemptus, Rex Hungariæ declaratur.

1457. Comitia Petricouia, & inde ad prouincialem Colensem conuentum Rex ipse ire non neglexit. Impetrauit autem à nobilitate eius, ut susciperent in se munus defendendarum trium arcium: Slochouia, Suecæ, ac Thucholia, quoniam pecunia deerat in stipendium mercenariis militibus, qui pro præsidio in his arcibus collocarentur. Erat hæc noua inuentio & compendiosa ratio muniendi arces. Gedanum deinde est Rex progressus, vbi Carolus Danorum Rex exul pedestri comitatu ei occurrit, eumq; salutatur. Eodem tempore Magdeburga arce potitus est Rex, persoluto stipendio militibus, quibus eam Magister Prusiæ hypothecæ nomine donec id solueret, tradiderat. Erat autem summa quadringentorum septuaginta sex millium. Commendatur hic Gedanensium erga Regem & regnum beneuolentia & officiositas. maximè verò, quòd ad

x 2 exolucendam

Carolus Danorum Rex obiit cum Cazimiro cum pedestri comitatu.

Gedanensium merita erga Cazimirum.

*Hastatus quid
apud veteres
Germanos si-
gnificat.*

exoluendam eam pecuniam triginta millia denuo extra ordinem collecta contribuerunt. Commendantur & maiores Poloni, quod tempore difficili subierint sponte, non coacti, onustale, ut in centenas marcas annui census, singulos hastatos equites mitterent. Hastati autem singuli apud veteres Germanos tres equites intelligebantur. nempe hastatus reuera vnus grauioris armaturæ vnâ cum duobus sagittariis. Nam & auratum equitem olim *Dritter* Germani vocabant, quasi Tertium; quia videlicet duobus aliis sibi adiunctis militabat. Sed postea *Xitter*, adempta littera D. nominare cōsueuerunt, vnde nostrum Polonicum nomen *Xycerz*, quo strenuos viros appellare solemus. Per eadem tempora latrocinia innumera in finibus minoris Poloniae exercebantur; ita ut tota Polonia minor contra eos latrones expeditionem generalem fecerit, quam valde numerosam tum fuisse tradunt, ita ut sexaginta bellatorum millia in iis castris censa fuisse Vapouius memoret. Eodem anno Gizonius Iohannes ob ingrauescentem ætatem præfectura motus fuit: Sed sui aliam eius rei rationem reddunt: nempe quod Pontifex maximus id apud Regem clam per internuncios curauerit, eò quod Ziscæ Bohemio auxilia submittere Gizonius solebat.

1458. Hoc anno expeditio fuit in Prusiam; ex qua Rex reuocatur ab vxore; quæ cum Cazimirum filiū peperisset, supra modum coniugis absentis desiderio angebatur. Ad eam igitur cum Rex reuersus esset, ibi legatos Georgii Podebracii noui regis Bohemorum audiuit. Petebat is foedus cum eo & ingentia auxilia contra Cruciferos ei promittebat.

*Capita oratio
nis Rituani
qui post mor-
tuum Zbigne-
um Regem libe-
rius redargue-
re consueuerat*

1459 Hic annus nobilitatus est insigni victoria de Cruciferis, & eorum clade. Nec multum absuit, quin Ludouicus Magister eorum viuis in potestatem nostrorum venerit. Ingens præda reperta apud victos; ita ut viceni aurei in singulos milites diuiderentur. Wratislauia autem & reliqua Syllesia dedebat se Regi; sed rationem Podebracii Rex habere voluit. Comitibus postea Petricouiae indicta sunt, ad quæ nuntii Cracouienses non nisi sub fide Regis veniunt, & per Rituanium hominem, magni animi, & eloquentem, de multis rebus cum Rege expostulant. Præfectorum eius tyrannidem is accusat, nominatq; Iohannem Kuropatvum, qui Senicium & Laticinium nobiles Chelmenfes indicta causa spoliatur, & omni contumelia affecerat. Commemorat & merita Polonorum in familiam Iagellonum, & opes quas ad Lituaniam iuuandam toties profuderant. Exprobrat Regi monetæ, quam cudebat, leuitatem, & non coërcitam licentiam importandi adulterinam. Quod item vectigalib. Poloniam onerari pateretur. Sed & alia consimilia tum proponebantur Regi ob oculos; quæ ego adscriberem, nisi scirem Rituani orationem etiamnum sæpius &

sæpius & domi & in comitiis commemorando iterari. Lecti sunt deinde viginti viri, qui de constituenda & reformanda Repub. sententiam suam dicerent: Regis autem arbitrio omnia deinde subiicerentur. Iugeralis contributio duodenorum grossorum tum, imposita est agricolis. Ab ecclesiastico verò & equestri ordine, octana pars censuum promissa Regi in stipendia militum. Eodem anno Iohannes Albertus filius Cazimiro natus.

*Viginti refor-
matores Reip.
eliguntur.*

1460. In hunc annum incidunt illæ dissensiones non tam inter Iacobum Sieniennium, & Iohannem Grusczinium, quam inter Regem, & Pontificem maximum; quod patrociniū hic Sieniennii, ille Grusczinii suscepit. quæ dissensio paulatim incensa ita efferbuit, ut aliquid magnum breui pepererit. Nam Sieniennius eam ob causam regem ita irritauerat, ut Rex ipsi & eius asseclis extrema quæq; non modò minaretur, sed etiam iam reipsa inferret. Itaque Sieniennius Pinczouiae in arce patria obsideri iussus, in eam angustiam redactus fuit, ut cogeretur in Melstinum arcem se recipere; vbi à Iohanne Melstino receptus vnâ cum Dlugosso totum annum se continuit; nequicquam prohibente Rege, ne perduellem suum & hostem, publicum Melstinius seruaret. Pauci quidam ex ordine ecclesiastico tum Pontificiam auctoritatem regiæ anteposuerunt. Et ii quidem à Rege durius sunt tractati. Crizanouius ab apparitoribus per mediam vibem foras eductus est eò planè vestitu, quo Canonici in templo vtuntur, ita ut populus aspiciens eius vicem, commiseretur: Dlugossius redditus adempti. & alii acerbitatem Regis experti sunt. Iis verò, qui cum Rege sentiebant, si Pontificiis interdictis grauebantur, regio iussu & minis à Pontificiis decretis ad concilium futurum vniuersale prouocabat. Meminerat enim Rex, in Basiliensi concilio paulò antè conclusum fuisse, & magno consensu sancitum, ut Pontifices deinceps sententiæ concilii subiicerentur. Quam conclusionem & ipse Nicolaus Pontifex approbauerat, eiq; subscripserat. Ad hoc igitur præsidium Rex, exemplo aliorum Regum, Ducum, Imperatorum, in omnibus controuersis cum Romanis Pontificibus, tanquam ad tutissimam arcem confugiebat in illo dissidio.

1461. Iudicium regium in Cracouienses ciues, de cæde Andreae Tencinii.

1462. Ziemouitus & Wladislaus Mazouiorum Duces veneno sublatis, & de successione in Mazouie & prouinciæ Belsensis dominatum controuersia. Pacta & conuentiones inter Regem Cazimirum & Georgium Regem Bohemiæ. Qui vtriusq; Regis consensus, cum Georgius in religionis negotio suspectus esset, minimè probabatur Pontifici, eumque exasperabat contra Cazimirum. Conuentus item eorundem regum Poloniae & Bohemiæ, in quo splendor Polonicae
rum opum

*Sieniennij con-
trouersia cum
Grusczinio seu
potius cum Re-
ge.*

rum opum talis tantusque enituit, ut nunquam Cazimirum ad conuiuium inuitare ausus fuerit Georgius, ne scilicet proderet paupertatem suam.

1463. Capha à Turcis capta. Magnus tunc Poloniam inuasit timor. De Cruciferis aliquot celebres victoriae, terrestri & nauali proelio partae. Proinde continuis cladibus debilitati, ad extremum tantum legati Pontificii auctoritati confidebant, qui tamen nihil profecit. Nam aliquoties legatus prodiderat suum consilium, quod videlicet plus faueret Cruciferis, quam iustitiae. Et aliquando, cum eo inuito ciuitatum Prussiae nuncii publice introducti essent à Polonis, mox toti oppido interdixerat sacris. Causa autem huius excommunicationis fuit, quod cum Rege sentirent, aduersante Pontifice. Cum autem nostri, per speciem supplicationis ob rem bello benè gestam, campanas pulsare coepissent, legatus ita irritatus fuit, ut etiam mulieribus maritorum consuetudine & contubernio interdiceret, quod maritos à fide Regi data citius auellere posset. Quae res etiam tum risum omnibus mouit. Scribunt & illud: Cum Rex in quodam colloquio priuato à legato exasperatus dixisset, malle se regno excidere, quam Sieniennium pati, se inuito, fieri Episcopum, legatus vociferari coepit. Praestare, ut tria regna pereant, quam ut ius & auctoritas Pontificis perturbetur aut diminuat.

Polonorum victoria de Turcis ad Sauum, qua se plurimum Mathiae Regi commendabiles reddiderunt, ita ut postea opera eorum libenter usus fuerit in militia. Numerus Turcarum erat quatuor milium. Polonorum quinquaginta tantum.

1464. Iudaei direpti Cracouiae. Cruciferorum clades apud Golpergam. Pii secundi Pontificis Maximi mors.

1456. Cazimiri auctoritas & opinio apud Christianos creuit & apud Barbaros ex hac occasione: Pontifex Romanus & Imperator per Patriarcham Antiochenum apud Ezigerum summum Tartarorum principem egit, ut Turcis bellum inferret, quod eos à bello Christianis inferendo auerteret. Ezigerus respondit, in eo postulato se ex voluntate Cazimiri foederati amici sui pendere velle. Denovo igitur Pontifex cum Imperatore Antiochenum Patriarcham ad Cazimirum mittunt, petunt ut Christianos adiutos vellet ea in re; quandoquidem ipse Christianus communi religioni id deberet. Sed Rex eam deliberationem ad comitia distulit. Sub idem tempus quidam aetarii milites ob non soluta sibi stipendia, coacto iusto exercitu, contra ipsum Regem quaedam machinantur. Angebat ea res supra modum Regem, quod sibi à bellis non concederetur respirare. Et maxime dolebat ei, quod didicerat eam ob rem Cruciferos resumere spiritus, cum iam antea satis attriti animum ferme despondissent. Itaque

sent. Itaque statuit milites istos tanquam perduelles bello persequi. Quo comperto, accepta fide, in rem praesentem conueniunt, & poenam publice deprecari, ad pedes Regis sese abiciunt. Hac igitur demissa deprecatione tandem non modo veniam impetrauerunt, sed etiam pecuniam emeritam consecuti sunt.

Ira & elementia Cazimiri.

1466. Polonorum victoria de Cruciferis ad Osiecum. Venit interea Legatus à Pontifice ad componendas lites; quemadmodum ad Regem antea scripserat. Cui Rex per Dlugossum indicauit, se pacem non abnuere; modo ille bona fide patificatorem se interpone-ret; neque imitaretur Hieronymum Cretensem legatum superiorem, qui Regi, ac si filius eius esset, operam suam pollicitus, cum postea ad Cruciferos peruenisset, donatus ab eis calice aureo, ipsis non obscure fauebat; Et Cretensis, ut est in proverbio, cretizauit. Interceptae enim fuerant literae legati, & ad manus Regis deuenierant, in quibus calicis huius mentio fiebat.

Celeberrima pugna Polonorum ad Choinice; ubi & oppidum captum fuit, ibique non modo abolita est illa infamia acceptae quondam cladis, sed etiam multis modis compensata. Ad medium igitur Septembris, cum ex oppido erupissent hostes, commisso cum nostris proelio, in oppidum reiecti sunt. Nec multo post, praevalentibus nostris, rursus erumpentes, cum aliquot horis strenue dimicassent, multis amissis, terga verterunt. Instabant nostri fugientibus. Hostes verò veriti, ne cum suis nostri simul in oppidum irrumperent, celeriter clauferunt portas permultos suorum excludentes: qui partim caesi, partim capti, partim in fossam plenam aquae armati sese praecipitantes submersi sunt. Nec multo post nostri sagittis ignem iaculati, noctu oppidum incenderunt; ita ut quarta pars eius una cum frumento conflagrarit. Quo casu tandem victa est hostium pertinacia, & missis in castra Vldarico E. senoueno magno Commendatore, & Iohanne Zaho, vitam fortunaeque pacti, nunquam contra Polonos arma se sumpturos esse, sanctè iurarunt. Redditis itaque, receptisque vicissim captiuis, inter quos erat Paulus Iasenius, oppidum cum bombardis, & omni apparatu & instrumento bellico ad quartum Calend. Octobris dederunt, & lacrymantes Pambergam profecti sunt. Post hanc Cruciferorum cladem pax perpetua sancita fuit, Cruciferique in fidem & clientellam Polonorum recepti, & Magister eorum Princeps renunciatus, ac consiliarius regni. Ab eo tempore Pomeraniae Ducatus, Michalouiensis quoque, & Culmensis terra re-

*Secundum bellum Choinicen-
se, & victoria
Regis.*

*Pomerania et
Michalouien-
sis Culmensis
que terra Po-
loniae adiungi-
tur.*

1462. Sigismundus Cazimiro natus.

1462. Iohannes Dlugossus regis liberis praeceptor designatur.

Nuncii etiam

Nuncii terra-
rum instituti.

In hunc amum
reijcitur nunci
orum terrestri-
um (quos vo-
cant) prima
institutio: quā
quam antea

Rutuanus, &
aly, Cracouien-
sis terre lega-
ti ad Comitum
del. Et fuerant

Nuncii etiam prouinciarum instituuntur. ut bini scilicet è Palatina-
tibus seu Satrapiis mitterentur ad comitia; qui videlicet essent ve-
luti custodes communis libertatis, & medium quoddam, quo posset
facilius & placidius summa potestas cum inferioribus ordinibus coa-
lescere. Sylla quidem Romæ sustulerat Tribunos plebis in gratiam
Senatorii ordinis. At Pompeius, quia Reipub. vtilis videbat, eos-
dem restitui curauit.

1470. Hoc anno venit ad Cazimirum legatus Friderici Im-
peratoris Raphael Lescinius: eques quidem Polonus, verum com-
plures annos in ministerio Imperatoris versatus, eique inter paucos
charus. Is conatus est Mathiam Regem apud Cazimirum in suspi-
cionem adducere; utque ab eo sibi caueret, tanquam ab homine va-
fro, sedulo præmonuit.

1471. Georgii regis Bohemiæ mors. Wladislaus Cazimiri fili-
us Rex Bohemorum creatus.

1472. Cazimirum regem Pontifex, atque etiam ipse Aegypti
Sultan⁹ per oratores ad suscipiendum bellum contra Turcas adhor-
tatur. Sed Cazimirus tunc bellis Prussicis, & expeditione duorum
filiorum in Bohemiam, & Hungariam ita fuit exhaustus, ut ne in quo-
tidianum quidem victum sumptus ei suppeterent. Eò factum est, ut
militibus stipendia non persoluerentur. Hinc extiterunt plurima la-
trocinia. Nam mercenarii milites, unde se alerent non habentes, vias
publicas quodammodo obsederunt, & alia extrema consilia cepe-
runt.

1473. Turcæ bis collaris signis cum Husancassano Aegypti, Sy-
riæque Imperatore insigni strage victi. Ad quinquaginta sex millia
caesa militum, & centum quinquaginta tribuni, quos Subbassas vo-
cant, tum perierunt.

1475. Subacta Bazarabia à Turcis, quæ sita est ad littus ponti
Euxini intra ostia Tiræ & Danubii, pauor ingens & trepidatio men-
tes nostrorum hominum inuasit; non lecus ac si ipsa iam Podolia &
Ruscia vastaretur.

1479. Sophia Cazimiri regis filia Friderico Marchioni Bran-
derburgensi nupta. ex qua natus est Albertus ille Dux Prussiae, prin-
ceps sempiterna memoria dignus; patronus etiam meus olim clem-
entissimus.

1479. Mortuo Bninio Posnaniensi Episcopo, duo comperito-
res eius Episcopatus fuerunt: Vriel Gorcanus Lucæ Palatini filius,
Gnesnensis & Posnaniensis præpositus, & Cancellarius regni; & Sta-
nislau Curozuacius Procancellarius regni. Sed Iacobo Archiepi-
scopo interueniente, collegium Posnaniense regiam autoritatem
in eligendo Vrielesecutum est; qui Vriel etiam promissum Regis a-
liquantò ante

liquantò ante habuisse dicitur. Fuit autem & alius Lucas Gorcanus
Palatinus Posnaniensis, & postea idem Cuiaviensis Episcopus, pater
Andreæ; quem Posnaniensem absolutè ob nominis eius celebra-
tem Poloni vocabant.

1489. Cazimirus foedus icit cum Baiazete Turcarum Impera-
tore, per oratorem suum Nicolaum Firleium, gente Leopardium; ^{Nicolaus Fir-}
qui postea Castellanus Cracouiensis, & dux exercitus Polonici fuit. ^{leius Dux exer-}
^{citus.}

1492. Mors Cazimiri, subsecuta est. qui Vilna profectus cum
Trocus vnus diei itinere peruenisset, fessus, ex nimia agitatione lan-
guere coepit. & inualecente morbo, ubi animaduertit supremum. ^{Causa mortis}
vitæ diem sibi instare, testamentum condidit, quo Wladislaum fili-
um exheredauit. Deinde sacrosanctis Christianæ religionis mysteri-
is perceptis, mense Iunio animam exhalauit. Inde in Poloniam solen-
ni pompa elatus in basilica Cracouiensi sepultus est ad dextram in sa-
cello sanctæ Crucis. ubi & Elizabeth vxor Cazimiri ab Alexandro se-
pulta fuit. Extatque ibidem epitaphium eius. Vel potius delubri e-
ius inscriptio characteribus Slauonicis.

Polonicè.

Ku chwale imienia naywysjszohu Boha oycā wssemohuszezo/
ho/pobudowan kosciol y sieia káplica / powielenim wielikohu &
prestawnohu Korolá / proswietnohu Kazimira z Boskoy miłosti
Polstohu y wielikohu Kniázia Litowskoho / Trockoho / y domo-
istkoho / y Kniázia Pruskoho / Pána y dediczá tych y inych mno-
ho ziem hospodará. y ieho Korolowey pronaiásniemysey paniey
Elizabethy z pokolenia Czarstkoho prodká preniásniemysho z y-
gmiontá Pána ziemie Káruskoy / Czeskoy / y Dhorstkoy. Poleu ná
rozenia Bozohu piernysho siemdziesiatohu tysiacnohu / á do /
konczáli sieia káplica Miesiaca Octob. 12. dnia.

Eodem anno Mathias Rex Hungarorum ex apoplexia moritur.

IOANNES ALBERTVS.

Anno ab orbe condito
Anno Christi

5454.
1492.

Azimiro sepulto ad medium Augusti, conuentus agitur Pé-
triciuæ noui Regis creandi gratia. Minus pacata fuit illa
electio; sicut ferè fit, ubi certus modus electionis incipien-
dæ, dirigendæ, & perficiendæ præscriptus non est. Marsalcus regni, ^{Incommoda in}
& Tenczinus Sigismundo, ut eligeretur, fauebant. Idem sentire vi- ^{certi electoris}
debatur Zbigneus Olesnicius Archiepiscopus. Gnesnensis, tametsi ^{modi.}
creditum est, cum clam Mazouio fauisse, cum quo tum fixit in paten-
ti campo tentorium. Insolentiùs autem & ferociùs sese gerebant Ma-
zouii; ut, si non impetrarent, vi exprimerent id, quod petebant.

y 1493. Albertus

1493. Albertus coronatur, Zbigneo Archiepiscopo mortuo, Fridericus Cardinalis, Archiepiscopus & Cracouiensis Episcopus, creatur. Venetorum legati gratulantur regnum regi, atque occulte eum contra Turcam concitant. Nam ipsis Dyrrachium eripuerat. Turcæ verò legatus, per amplis donis oblati, pacem & amicitiam ei deferebat. Verebatur enim Turcæ ne pluribus simul bellis implicaretur. Fridericus Imperator interim moritur. Apud Visnoueciam in Volynia nostri à Tartaris superantur. Iudæorum domicilium Cazimiriam translatus; quem locum Cazimirus Magnus Gymnasio destinauerat.

1495. Iohannes Mazouiorum dux obiit. Plocensis ditio Poloniæ adiuncta est.

1496. Barbara Cazimiri filia Georgio Duci Saxoniae à fratre Iohanne Alberto in matrimonium collocatur. Philippi Callimachi mors Polonis non ingrata. Nam idem ei acciderat, quod omnibus exteris qui modeste secunda fortuna non vtuntur. Increbuerat fama, cum ad tyrannidem incitasse Regem, decretaque eius venundare solitum fuisse. Et difficulter quidem inuidiam, & obrectationes hominum vitant, qui se in gratiam regum insinuant, sed tamen meminisse debent consilii illius diuini. Exaltatus es supra alios, sis quasi vnus ex eis. Iouus scribit Callimachum misere apud pistorem vitam finiuisset, sed refutatur epitaphio, quod Cracouiæ sepulchro eius, in ædibus s. Trinitatis, inscriptum ita legitur.

Callimachi epitaphium.

Philippus Callimachus experiens, natione Thuscus, vir doctissimus, vtriusque, doctrinae & fortunæ exemplum imitandum, atque omnis virtutis cultor præcipuus, diui olim Cazimiri & Iohannis Alberti Poloniæ regum secretarius acceptissimus, relictis ingenii ac rerum à se gestarum pluribus monumentis cum summo omnium bonorum mœrore & regiae domus, atque huius Reipub. incommodo. Anno salutis nostræ 1496. Calend. Nouembris vita decedens hic sepultus est.

Alij de Sigismundo fratre in Palatinatu Valachie constituendo consilium habuisse prædicant.

1494. Iohannes Albertus Rex cum fratre Wladislao Bohemiarum & Hungariæ Rege in Liuocz conuentum, agunt; consultantes, quomodo, coniunctis viribus, eadem crudelissimam Wladislai patri sui vliscerentur, propositumque suum nemini reuelant. Ideo Iohannes Albertus Cressaum Curosuantium Cancellarium & Episcopum Wladislauensem, qui ipsum ab instituta expeditione, quam Bucouiensem vocant, reuocare conabatur, immanis obiurgauit; inquit, sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere debere: se autem vel indusium suum concrematurum esse, si id consilii sui conscium esse sciret. Non desunt alij, qui adhuc occultiore causam illius belli suscipiendi præter hanc habuisse Regem affirmant, quam ei Callimachum

Callimachum insidiosè inspirasse in perniciem, equestris ordinis, hætenus Poloni autumant.

1496. Expeditio belli quam Bucouiensem vocant. Hanc fatalia quædam signa, vt tum existimatum est, præcesserunt. Equus generosus in quodam paruo torrente iuxta Leopolum sub Rege succubuit, pauculaque aqua obrutus est. Eques item Polonus Szrobski, cum esset insanæ mentis, clamabat vociferans: Nostri in suum malum proficiscuntur. Fulmen quoque quendam equitem cum duodecim equis interemit.

Bucouienensis expeditio.

Prælua & occasio inimicitiarum inter Stephanum Moldauiae Palatinum, & Ioannem Albertum Regem hæc erant: Promiserat Moldauus se Regi cum vniuerso exercitu comitum pabuli suppeditaturum, quod quia non præstitit, Rex plurimum ei indignabatur. Socauiamque exercitum admouit; quæ cum venienti portas occlusisset, quaternis castris positis, oppugnare eam instituit. Habuit autem Rex tum exercitum numerosum. Nam octoginta millia bellatorum habuisse dicitur: curruum ferè triginta millia. Aderant etiam cum eo Sigismundus frater. Aderant & Magistri Cruciferorum Iohannis Tieffen legiones: sed ipse Magister Leopoli mortuus erat. Verum, cum recordarentur Poloni se eductos ex patria ad alia maiora, quam ad Socauiae oppugnationem, tædio moræ dimissionem à Regepetunt. Et iam Wladislaus Rex Hungariæ inter Regem & Palatinum inimicitias per legatos composuerat. Foedere itaque firmato, facile Rex suorum votis annuit, præsertim cum valerudinarius esset. Interea in reditu, iam nihil tale nostris opinantibus, cum syluam Bucouetiam ingressi essent, Stephanus foedisragus tam à fronte, quam à tergo, eos aggreditur, magnamque stragem in nostris edidit, complures captiuos secum abegit: Inter quos Gabriel Comes à Thecin erat. Et narrant ii, qui cum Palatino Syradia Magnifico Alberto à Lasko Despotam Valachiae anno 1562. deducebant, se vidisse in illis syluis ossa illorum, qui tum fraude circumuerti & interfecti à Valachis fuerunt. Sed existimo & ipsorum Valachorum ossa ibi reperi. Nam & in ipsis nostris, Regis præsertim aulicus exercitus, magnam cladem fecerunt; ita vt prorsus pro victis ab illo conflictu Valachi disceserint, & plures multò ex eis perierint, quam ex nostris, exceptis Mazouiorum cohortibus, quæ illo syluestri genere pugnae illis incognito, Valachis autem vsitato, concisæ sunt. Sed mox, vbi ad littora Pruti ventum est, iterum virtute Polonorum commissa pugna, Valachi fusi fugatique in syluas se abdiderunt, magnam stragem nostris in eis edentibus.

Gozdziec sylua illa à Gortia veterib. dicta, qui illa loca olim habitabant.

1498. Turcæ Russiam vastantes, hyberna tempestate deleti. Perisse tunc eorum supra quadraginta millia tradunt. Multi postea reperti, qui

periti, qui, interfectis equis, in eos exenteratos & adhuc calentes tum se illatebrauerant. sed frustra; statim enim calor artus vita & sanguine destitutos deferebat. Reliqui, cum sese vtcunque tandem explicassent, & in Moldauiam euasisent, à Stephano Palatino, & Valachis primò excepti sunt. sed cum Polonorum insequentium habitum mentirentur, diuexati sunt ab iisdem & contrucidati; ita vt vix decem millia ex toto ipsorum maximo numero, qui nostras regiones inuaserant, litro transmissio, salua domum redierint. In religionem hæc res celsit Turcis; ita vt sibi persuaderent, gentem Polonam atque Rusam diuinitus defendi. Eo quòd irati cæli pruinis & niuib. tum deleti fuissent.

1500. Opatouia à Tartaris exiuit, Zaichostum etiam, Bresta Lituanicum, Turobinum. Petrus Myskouius capitaneus Leopoliensis copiis tum mercenariorum præfectus erat. Tunc etiam Slupcius tantum vno vase cremati vini (quod vocant) seu aquæ vitæ, in campum educto, Barbaros placuit, ne ades quas in villa patria Stup habebat incendio traderent adeo insigni artificio fabrefactas, vt etiam cum omnibus structuris horum temporum, quando omnia subtilius fiunt, comparari possit. Mihi certè illa domus videtur insigne monumentum antiquitatis.

*Elias Palatinus
de Valachia.*

1501. Adornante iter in Prusiam cum exercitu Ioanne Alberto rege, mittit ad eum Stephanus Moldauæ Palatinus legatos, deposcens, vt sibi Eliam Petri, qui ante ipsum Palatinus fuerat, filium pro fugum traderet; causam prætexens, quòd is affectare dominatum diceretur. Traditus quidem non est ei Elias, verum capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniuste id factum esse existimaretur, vulgatum est crimen falsi in litteris regiis eum commississe. Mittuntur postea legati ad Magistrum Prusiæ. Sed dum eunt & redeunt legati, Ioannes Albertus rex apoplexia vitam Toruniæ finiuit, ætatis suæ anno quadragesimo quarto. Regnavit octo annis, totidemque mensibus. Corpus eius Cracouiam reuectum & in Basilica arcis sepultum. Vbi hoc epitaphium marmori incisum legitur: IOANNES ALBERTVS REX POLONIÆ SVCCESIT PATRI DIVO CAZIMIRO, DE CHRISTIANA REPVBLICA. NEDVM DE REGNO, BENEMERITVS. PACE ET BELLO CLARVS, INGENIO MAGNO, animo inuictus erat, rei bellicæ miles, eius ingenii consultor testis fuit. Nouem annis auitum & paternum regnum tenuit, annum agens quartum & quadragesimum Toruniæ 17. Iunii. Anno Domini MDI. primo immatura morte periit, relictis post se fratribus, Magno Wladislao Hungariæ & Bohemiæ rege, Alexandro Poloniæ successore. Regina mater ex longa stirpe Imperatorum, quæ filiarum regis, vxor, & mater erat, charissimo filio & bene merenti

bene merenti cum altero filio Sigismundo duce hoc sepulchrum posuit.

ALEXANDER.

Anno mundi
Anno Christi

5463.
1501.

Comitia noui regis eligendi gratia indicuntur Petricouia; vbi heroës Polonici adeoque omnes ordines conueniunt. Ibi alii Wladislaum Bohemiæ & Hungariæ Regem, alii Sigismundum Glogouiensem Ducem; alii verò Alexandrum Ducem Lituaniæ, regem exposcebant. Sed, cum illud diploma amplissimum, viginti quinque signis procerum Lituanoꝝ obsignatum legati Alexandri in medium produxissent, omnis dubitatio sublata est. Non deerant tamen, qui consilio dolum addere volentes, spargebant rumorem, Alexandrum omnino cum exercitu aduentare. Sic enim fit, vbi certus electionis modus non extat. Aderat autem in illis comitiis ipse Fridericus Archiepiscopus, filius Cazimiri Regis. tamen liberum populum liberè consultare permisit in præsentia sua de rebus quas utiliores fore iudicarent conseruationi Reipub. Poloniæ. Speciosa quidem fuit oratio eorum, qui Wladislaum proponebant. Nam paternum & auitum regnum duorum regnorum Hungariæ, & Bohemiæ opibus & autoritate munire, erat certè aliquid, quod oculos hominum facillè perstringere posset. Tamen ad mentionem Lituaniæ & necessitudinis cum Lituanis iamdudum contractæ, omnes illos titulos quantumvis suo splendore coruscantes, sicuti & antea quoque tempore Wladislai Isagellonis, spreuerunt Poloni, & Lituanoꝝ amicitiam cunctis aliis rebus prætulerunt; vt eos hoc modo & ratione tantò magis sempiterno iure non tam sibi amicos, quàm secum membra & viscera vnius Reipub. redderent. O prudentissimum vetustatis consilium; quod postea & ipse Wladislaus per nuncios collaudauit, & Sigismundus præsentia sua factum cohonestauit, approbavitque. Itaque coronatur Alexander Cracouia. Helenæ verò vxori eius diadema denegatum est: eò quòd mordicus Græcorum religioni adhereret. Nec filia meliorem spem de se dabat, ab institutis quæ Romanæ ecclesiæ prorsus abhorrebat. Eodem tẽpore Sachmates Zauolgensium Tartarorum princeps à præfectis regiis captus Vilnam transmittitur, & cum aliquoties euadere conatus esset, ex fuga retractus est.

1502. Tartari Taurici Opatouiam, Lagouiam, Belzum, Iaroslauam diripiunt, & incendunt. Tunc fuit secunda Opatouia conflagratio.

1503. Hic annus memorabilis Friderici Cardinalis morte. Erat Fridericus aspectu decoro ac dignitatis pleno. sed animi in ære citò conseruit.

to consenuit. cruciabatur enim, quod fortuna eum fratribus non æquasset, regios honores ei denegando. Ideo veluti despondens animum, inertia se dediderat, in comotationibus, turpique luxu ac fordibus cum quibusdam suis marcescens. Ad extremum morbo Gallico confectus moritur, ut Miechouiensis refert. Epitaphium eius sepulchro tale inscriptum legitur: HOC OPVS FRIDERICO CARDINALI CAZIMIRI FILIO qui quinque & triginta annis exactis, 1503. Marci 14. obiit, fratri charissimo diuus Sigismundus rex Poloniae pientissimus posuit. Ei Andreas Rolà in Episcopatu succedit. Eodem tempore Vincentio Prærebio Episcopatus Præmislensis defertur. Iohannes Lascus à secretis & annulo Regem in Lituania sequitur, bene exercitatus in negotio Cancellariae. Conradus Mazouiorum Dux moritur, & filiis in feudum Mazouia conceditur, ut mascula proles hereditate eam obtineret, orbi verò inter se succederent. Laudaturque hic liberalitas Alexandri, qua ceteros fratres superasse dicitur. Valachus prouinciam Pocucia, ad montes Sarmaticos sitam, iuris sui facit, de sua ditione iniuste prius detractam dictans.

1505. *Motus in Lituania non omnino leues, dum Senatus Gliniscius, & Gliniscius Senatum apud Regem accusat. Fuit Gliniscius magni animi vir. Hic adolescens adhuc in Germania apud Albertum Saxoniæ Ducem, dum in Frisia bellum gerit, strenue se gessit, ac per omnes militiae gradus magnum sibi nomen peperit. Itaque, rediens ad suos, ut fit, multa sibi permittebat, alios despicui habens. Quamobrem cuncti eum elati animi hominem iudicabant; dabantque ei vitio, quod potentia sibi parata & opibus, alios in odium apud principem adduceret, plerosque etiam falso criminaretur. Ita alij Palatinatu moti, alij Senatus ingressu exclusi in acerbo dolore versabantur. Vilna tum muro primum cincta. Mehmet Kierei Tartarorum Dux, ad Minsko castris positis, quoquoersus cohortibus dimissis, Lituania vastat, dumque reprimatur impetus hostium, Prunscius Dux Hlebus multitudinis armis opprimitur. Sed quia delatus sumus ad commemorationem huius strenui Herois, monet me occasio, ut alius repetam historiam huius stirpis. Post mortem Vladimiri Monomachi nuncupati, Monarchæ Kiouiensis adeoque totius Rusiæ, vnus ex filiis eius Iaroslau occupauit Rezanensem Ducatum: unde cognominari voluit Magnus Dux Rezanensis. atque instituit, ut posteritas ipsius pro insignibus vteretur viro loricate in equo decurrente, cum stricto gladio. Ipse, inquam, hoc inuentum tribuitur. Hic, confecto curriculo & vitæ, & dominatus sui in Rezanensi Ducatu anno 6652. ut Russi ab orbe condito narrant, duos filios reliquit; quorum maiori natu Iacopelko Ducatus Rezanensis sorte*

zanensis sorte cessit. Suctoslau verò iunior in Ducatu Prunscensi sedes suas fixit. titulo similiter Magni Ducis sibi usurpato. Etenim fuit vir magni animi, non obscure referens indolem illorum duodecim Heroum, vel ut Russi vocant Bobatirorum, à quibus originem ea gens ducit; ut annalists Russorum memoriae mandarunt. Hic moriens reliquit Georgium filium ex filia Olbæ Ducis Branskij. Georgio defuncto anno 6687. successit Iborus, & Iaroslau. Iborus Hlebo Rezanensem Duci cum auxiliares copias adduxisset, in conflictum belli equo delapsus & grauius vulneratus, in itinere dum reuerteretur, mortuus est; relicta filia Olba, quæ postea Duci Quatuorecclesiensi nupsit. Iaroslau autem filium habuit Vladimirem, qui ex Olba coniuge Restouiensis Ducis Olbam & Wsenolodum filios suscepit. Horum Olba anno 6727. à Tartaris, qui Duce Balakleio (à quo propugnaculum illud ad Borysthenem nomen accepit) Russiam vastabant, interfectus est. Wsenolodus autem ex Ducis Sudalicensis filium habuit Mscislau, mortuusque est anno 6737. Huius Mscislai temporibus, iuxta annalistarum Russorum sententiam, anno à condito orbe 6747. Batti ille princeps famosissimus Tartarorum cum valido exercitu progressus, deuastauit patriam sedem istorum Ducum, Prunsko vocatam. Ipse Mscislau in Quatuorecclesiensem principatū profugiens, ægre vitam seruauit. Fratres tamen, nepotesque eius, adeoque omnes eius ditiones vna cum arcibus mole belli tum oppressæ & deletæ fuerunt. Post mortem Mscislai Georgius filius ex Ducis Iaroslauensi habuit filium Suctoslau. cuius æuo inciderunt illa bella Russica Gedimini Magni Ducis Lituaniæ, à quo etiam Stanislaus Kiouiensis Monarcha principatu exutus & deturbatus, Prunskum ad hunc confugiens portum suorum malorum reperit. Recreatus demum Rezanum concedens ad Ducem Rezanensem, filiam eius uxorem accepit, & ibidem vitam finiuit. Demetrius filius Swetoslao successit, qui Tartarorum Zauolgensium Circassiorumque continuis incursionibus fatigatus, anno 6861. fatia concessit; filio relicto Rosislao, qui ex Ducis Tuerensi progeniuit Demetrium filium, & tandem anno 6892. mortuus est. Demetrius nobiles inimicitias & bella gessit cum Duce Rezanensem, quoad vixit; ideo quod auxilia ferens Duci Moschouie, ditiones eius attriisset, ac debellasset. Hic, relictis duobus filiis, Georgio & Michaele, mortuus est anno 6929. De cuius morte cum ad Moschorum ducem fama peruenisset, misso Duce Iaroslauensi, consolatur eos, beneque sperare iubet; ac veluti memor necessitudinis, quæ ei cum patre eorum interceperat, beneuolentiam eis suam ultro offert. hoc agens insidiosè & modis omnibus persuadere tentans, ut se eius tutelæ & defensionis utpote minores iusta ætate permitterent.

etate permitterent. Erat hoc speciosum consilium, ac tempori illi & eorum etati imbecilli conueniens. Sed prae-moniti de humanitate Moschi insidiosa, nequaquam eius legationi assentiuntur. Offensus ille vehementer, cogit contra eos exercitum. Georgius in tempore monitus auxilia Tartari Praecopensis, missa in stipendium militi pecunia, implorat. Hinc aliquot millia expeditorum Tartarorum Carus Princeps mittit; quibus suorum tria millia Georgius adiungit. Cum hac manu Moscho iam appropinquanti cum exercitu occurrit. Committitur praelium atrox. Sed dux immaturae etatis multitudo circumfusus profligatur; ita ut fugae se committens aegre ad Praecopensem Ducem incolumis euaserit. Acta sunt haec ab orbe condito anno 6930. iuxta annalistas Russorum. Postea Dux Moschouiae, contracto exercitu, obsidione cingit arcem Prunsko, & vi eam una cum orphano Michaele capit, quem secum in Moschouiam abducit; ubi possessiones ei attribuit. arci vero captae praesidium validum imponit, ac omnem Ducatum in prouinciam redigit, quae haecenus ditioni eius subest. Fuit principatus iste opulentissimus, felicitateque soli nulli prouinciae, quae Moschis parent, excepto Rezanensi Ducatu, cedens. Ideo Magnus Dux libenter cum titulis suis adiungit, cuius rei monumenta Archiepi Regij documento esse possunt. Habuit autem illa prouincia milites strenuos. Nam sita est in loco obuios ferocissimis gentibus interprofluenta Dunae & Dunec, ripamque Maotidos, non longe à portu Azou; ut in Chorographia nostra expressum cernis. loco fere illo, ubi arae Iulij Caesaris inter antiquitates Prunsciorum monumentum celeberrimum, sita esse à Strabone & Ptolomeo Chorographis perhibentur. Quia verò Battii, Balakleius, & alij clari duces Tartarorum quibus cis Volgam habitatio est, illac exercitus suos ducunt, ideo per hanc prouinciam via expedita & transitus in Europam Tartaris commodior patet. Itaque est illa eorum iniurijs valde obnoxia. Ad quorum tamen transitus prohibendos Helena mater Ioannis Basilij Ducis Moschouiae, anno salutis 1537. arcem muro & turribus frequentibus muniuerat, praesidioque firmo imposito, armorum omnis generis apparatu refererat. Cuius rei oculatus testem habuimus in Polonia virum non postremae autoritatis apud illam gentem, Ducem Andream Krupski, qui ex mandato Magni Ducis Moschorum Ioannis Basilidis nuper mortui, praefecturam illam cum imperio militari administravit, idque per 12. annos. sed Moschi tyrannidis metu deinde perculsus, ad Regem transijt, cui praefectura Ko-wlensis in Volhynia prospectum fuit: ubi etiam vitam finiuit. At verò Georgius, de quo ante diximus, cui facies decora ac principali stirpe & ipsius genere digna, apud Carum Praecopensem gratiam conciliauerat, interim obtinuit, ut ad recuperandas patrias sedes

1423.

1427.

Aræ Iulij Caesaris in Ducatu Prunsciorum.

das patrias sedes remitteretur, adiunctis ei duobus Cari filijs cum exercitu non contemnendo: ea lege, ut, vindicata sibi patria, annum tributum Praecopensi penderet, pecuniamque in militum stipendia expensam numeraret. Accidit autem dum ille prosequitur iter, ut Carus ipse iam senex moreretur. quo nuncio accepto, ex itinere domum reuertuntur milites omnes, Georgio secum victo reducto, & in custodiam tradito. Non enim cernebat gens illa aliam rationem, qua sibi de expensa pecunia cauere posset. Itaque illuc undecim annos illam captiuitatem pertulit, donec benignitate Iagellonis est liberatus; qui etiam missis duobus magnae autoritatis viris, quorum alter & quidem praecipuus Holsanensis Dux fuit, cum aduenientem in finibus benigne excipi, & honorifice in Poloniam deduci iussit, anno 1434. Hic Georgius postea Sigismundi Ducis Lituaniae tyrannidem veritus, uxorem ducit Ducissam Slucensem, ex qua filium Ioannem suscepit, qui una cum matre breuifato concessit, Orbitem igitur suam consolaturus secundo adiunxit sibi uxorem filiam Solomirencensem Ducis ex qua Hlebum filium procreauit anno 1462. verum, sex annis exactis, subsecutus est priorem uxorem. Fuit vir comitate morum, & mansuetudine cum alijs, tum ipsi Cazimiro Regi filio Iagellonis maxime commendatus, qui erga eum signum fauoris & beneuolentiae non vulgare edidit, curia Brest. & ipsi donata, & ampla possessione Comoneicka vocata, quam antea Rinuntouith, & ipse vir clarus, loco praefecturae rexerat. Georgij Hlebus filius vir acer in armis fuit, staturae procerae & conspicuae; ideoque se seruijs Reipub. totum addixerat, & temporibus Iohannis Alberti, & Alexandri regum Polonae aulicus fuit primò, deinde Magister cohortum effectus, copias duxit. Duxit is uxorem, filiam Tuonis Vilnensis Trocensisque Potbipiatbam nuncupatam; ex qua duos filios suscepit, Fridericum, & Andream, filiasque aliquot, quarum una peperit Ioannem Zinouicium Dapiferum Magni Ducatus Lituaniae, qui & capitaneus ut vocant, Trabsensis fuit. Hlebus tandem anno 1513. ad Minskò à Tartaris, cum multa opera strenui viri ac bellatoris edidisset & cum contemptu etiam vitae suae egregie dimicasset, interfectus fuit. Vir decora facie, & suauis ingenio praeditus: ideo cunctis; & potissimum ordini equestri desiderium sui moriens magnum reliquit. Ab omnibus ergo solenni pompacius funus deducitur, & mole ex terra in altum egesta honoris causa sepelitur. quae ad hunc diem in Lituania Magnus cippus Ducis Hlebi Prunscij vocatur. Fridericus Hlebi filius Palatinus Kiouien. & Praefectus multorum capitaneatum fuit. Matrimonio autem iunxit sibi Theodoram filiam Bogusij Iglouiczinij, de quo obiter pauca. Fuit Bogusius vir toga clarus thesaurique terrestres (ut vocant)

2

Lituaniae pra-

Lituanie præfectus. Duxit in uxorem Ducisam Sanguskuam ex qua tres filias habuit, quarum maior natus fuit Anna, quæ nupsit Stanislawo Tencinio Palatino Cracouiensi; cui peperit Ioannem illum Baptistam Palatinum Belzensem, Præfectumq; Lublinensem, virum maximæ expectationis; nisi mors immatura transmarinam peregrinationem periclitantem peremisset; et Catharinam fœminam lectissimam. Hæc primò nupsit Georgio Duci Slucensi, peperitq; citres filios, qui nunc in luce hominum versantur. Tandem Christophoro Radiulo Palatino Vilnensi secundo matrimonio est copulata. Iulia Bogusij minima natus filia Hornostaio nupsit. Theodora autem tradita fuit Friderico Prunscio Palatino Kiouensi, ut iam dictum est, ex qua duos suscepit filios & duas filias. Horum liberorum eius duo, Georgius & Maria immatura morte sublatis sunt. Elizabetha verò alia filia iuncta est matrimonio Ioanni Zhorouio, Castellano Gneznensi, aulæ regie copiarum præfecto, Odalanouiensi, Grudecensi, Vendeni, Volstineni, Dubiscienfiq; capitaneo, cui peperit filiam Annam anno 1576. quæ vivit; mater verò fatis concessit. Porro Alexander alter Friderici filius qui Kiouie anno 1553. natus est vivus superest. Hic, ut Reipub. melius inservire posset, in exteris nationibus magnam partem ætatis suæ varijs studijs occupatus exegit. In Germania sub præceptore strenuo, viro insigni, studiorum suorum primum tyrocinium fecit. Tandem profectum suorum studiorum uberiorem reddere volens, Lutetiam Parisiorum concessit. Inde in Angliam, & in Galliam Belgicam. ubi Gantabrigiæ Louanijq; veluti mercaturam bonorum studiorum profectus, substitit. In Hispaniam tandem, & postremò in Italiam, impulsus desiderio videndi variarum Rerumpublicarum formas, et militaris disciplinæ instituta, navigationem, & peregrinationem molestam suscepit. Quæ res ei postea vsui fuit. Nam, cum Respublica Polona & Litvana de eligendo in regem Henrico Gallo deliberaret, ille, quamvis adhuc adolescens Magni Ducatus Lituanie nomine, ex sententia Reipublicæ illius, unà cum Nicolao Radiulo Palatij Magistro oratorem in comitijs egit. Et postea, confirmata iam ætate, Stephano regi ad famam benignitatis eius & aliarum maximarum virtutum excitus, suis sumptibus sponte, seu voluntaria (quam vocant) militia militavit. Commemoratur iam & à scriptoribus laudibus extollitur eius equitum ala, ob decorem eximium, equos egregios, armorum copiam & quod maximum est, lectissimorum iuvenum numerosam manum. Hic nunc cobonestatus Dapiferi Lituanie titulo, Luceoriæ, ubi olim sedes Ducum Rusiæ fuit, & conviviium illud multorum regum toto orbe decantatum, Præsidis munere fungitur. Sed ad patrem eius Fridericum redeo; cuius inter alia in Rempub.

lia Rempub. merita illud non postremum à viris militaribus sæpe commemoratur, quòd arcem celeberrimam in aditu & finibus ipsiq; faucibus Scythiæ, ultra Kiouiam, Bialacerkie dictam excitavit efferamq; illam gentem transitu ad nos, quoad fieri potuit, prohibuit. Certè summa eius industria vel ex loci illius ad construendam arcem delectu patet. Est enim ille locus veluti pharos & specula totius Rusiæ, unde primum & certissimum nuncium de Barbarorum aduentu affertur. Sæpe ibi videas Tartaros sub mœnibus arcis, tanquam canes in culinam prospectantes. Quòd si lateant aut fallant excubias aliquandiu, magnus & inemendabilis error statim sequitur. Cum verò tempestivè observantur, fama tandem de eorum irruptione ab una in aliam arcem deferretur, donec ad Campiductorem et inde ad Palatinos Regemq; ipsum pervenit. Significat autem apud nos Campiductoris nomen simile quiddam, quod apud Gallos Admirali appellatio declarat. Nam, ut ille à maris custodia sic vocatur, ita hic à campis illis amœnissimis & à solitudinibus, quæ per centum & amplius miliaria nostratia Scythiam versus patent, nominatur. Horum enim illi custodia & tutela veteri instituto committitur. Potest igitur hic beros inter principes fortunatos connumerari, quòd gratia & benevolentia maximorum, & minimorum, sibi comparata, ex hac luce decesserit; fortuna cum eo semper blande, quasi ei obstricta esset, agente. Mortuus Vilnæ anno 1555. sepelitur in templo monasterij sodalitij Bernardinorum.

Campiductor
quid proprie
apud Polonos.

1505. Elizabetha regina, pientissima fœmina, quinque filiorum ad tantam sublimitatem honorum cœctorum aspectu satiata, moritur.

1506. In Polonia in Senatu motus quidam oriuntur. Certum enim est inter politicos & ecclesiasticos de ordine & ratione sedendi in Senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, ut Episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum, vel dextrum, ipsi tenerent; deinde, ut bona ecclesiis addicta, perinde ac Nobilitatis bona, publica belli onera sustinerent. Tuebantur Episcopi prærogativas suas; quòd regio lateri ab utraque parte assidendi ius haberent, & militiæ vacatione ecclesiastica bona antiquitus gauderent. Post longam altercationem Rex tandem controuersiam ita diremit; ut Episcopis & ecclesiis suæ prærogatiuæ saluæ manerent.

Per idem tempus duo Strusii fratres, adolescentes strenui & bellicosi, à Valachis oppressi occubuerunt. De quibus etiam nunc elegiæ, quas Dumas Rusi vocant, canuntur, voce lugubri, & gestu canentium se in utramq; partem motantium, id, quod canitur, exprimentes; quin & tibiis inflatis rustica turba passim modulis lamentabilibus, hæc eadem imitando exprimit.

Strusij.

Hoc anno Ioannes magnus Moschorum dux cum Stephano illo magno Va-

Moschorum
potentia au-
cta amicitia
Valachorum.

magno Valachorum Palatino affinitate & amicitia contracta, Casanenſes, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Hungarorum progenitores, Bulgaros Aſiaticos, Suecos, Liunos, partim ſubiugauit, partim tributarios ſibi fecit, & Lituaniſ ſeptuaginta arces ademitt. De hac re vide Heberſteinum Slauum oratorem apud Moſchum Maximiliani Imperatoris. Eodem anno Lituani Tartaros ad Kleczko oppidū ingenti clade proſternunt & contrucidant. Laudatur in eo proelio virtus Stanislai Kiſka Lituani, quem copiis rex præfecerat. Laudatur & dexteritas Glinicii aliorumque. Sed & Czarnicouii Sediouuii Palatini Poſnaniſis animus & prudens ex tempore captum conſilium, prædicatur. Is enim Vilna accurrens cum trecentis ex aulico Regis comitatu haſtatis, in primo agminum congreſſu è propinquo colle Tartariſ ſe oſtendit; cumque armis fulgentem frontem aciei ſuæ latius diſduxisset, ac tympanis atque tubis vehementius inſonare iuſſiſſet, Lituaniſ quidem animum, hoſtibus verò terrorem non mediocriter auxit, cum longè maiorem quàm pro numero, ſpeciem exercitus vtriſque ſubito ex loco opportuno monſtraſſet. Itaque ſtatim Tartari terriſi terga dedere. & Lituani alacres eos perſequi non deſierunt, donec omnes ad vnum cruenta clade ſuſciſſent. Quæ victori a cum Regi iam animam agenti nunciaretur, ſublatis in cælum manibus ſuſpirans & collachrymans, tacitus, amiſſo iam vſu linguæ, gratias agere Deo eſt viſus, omnibusque circumſtantibus manum porrigens ad ſuperos commigrauit; anno ætatis quadrageſimo quinto Vilnæ; vbi & ſepultus quieſcit. Quatuor annis & menſibus octo Polonia regni ſceptra tenuit. Caſa referuntur tunc Barbarorum viginti millia; totidem equi capti, & præda omnis excuſſa. Admodum autem indiſtriè tunc Lituani reliquias exercitus Scythici deleuerunt. Nam non contenti poſt primam & ſecundam impreſſionem victoriæ, conferebant ſe ad ſtatiua hoſtium, quæ Roſſi hoc eſt calathus, vocantur. Ibi taciti manentes opperiebantur, donec cæteri hoſtes, qui prædarum longè lateque excurrerant, caſus ſuorum ignari, ad ſtatiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Ita cunctos, qui poſt tertiam aut quartam diem turmatim reuertebantur, vt quique primi venerant, excipiebant, & aggreſſos magna ſtrage concidebant. ex qua qui euadebant, à militibus interficiebantur, quos Glinicius in eum finem, quacumque ſuſpicabatur Tartaros in fugam, ſe coniecturos, antea diſpoſuerat. Ita & caſtra repetentes, & fugæ inde ſeſe committentes, vtriq; ad vnum occidione occiſi ſunt.

Alexander ſub
finem ſalutior
Alberto. Con-
tra Albertum
ab initio ſali-
tor.

SIGISMUNDVS.

SIGISMUNDVS.

Anno ab orbis condito

Anno Chriſti.

1469.

1507

 Vrato ſumptuoſè funere Alexandri, Sigismundus frater eius Dux Glogouiſis, & Opaueniſis Capitaneus generalis, Magnus Dux Lituaniæ, Petricouia Rex Poloniae eligitur, & Cracouia ab Andrea Roſa Archiepiſcopo Gneſnenſi 24. Ianuarii coronatur. Sequenti verò die eques, coronam in capite geſtans, in urbem de more deſcendit; & ibi iuſurandum à magiſtrato urbis Cracouiſis, & claues urbis accipit. Ad regium igitur munus & poteſtatem euectus, ſtatim dedit operam diligenter, vt omnes ordines, & magiſtratus regni ad officia eorum legitima reuocaret; conſtitutaque bene Repub. hoſtes regni coherceret. Cum autem neruo belli Repub. Polonia ob immodicas largitiones Alexandri nuper mortui regis deſtituta eſſet, Sigismundo hac de cauſa valde ſollicito peropportune Ioannes Bonerus vir prudens, & diues præſtò fuit. Nam præter id, quòd pecuniæ, ex propria arca, magnam vim ei contulit, ac numerauit, eas etiam ditiones & bona, quæ erant hæcenus alieno ære obſtriſta, vt liberari poſſent, effecit. qua de re ex Ludouico Iuſto Decio in vita Sigismundi, ſic accipe: Comitatum Scepuiſenſem ex manibus Iohannis Iordan duodecim millibus aureorum liberauit. Ducatum Oſuiciſenſem, & Salinas Ruſſiæ à Paulo Nigro Cracouiſi ciue quatuordecim millibus aureorum exemit. Proſchouiam oppidum à Georgii Lang hæredibus nouem millibus aureis liberauit. Nieſchouiſenſem arcem è manibus Stanislai Koſcieleci nouem millibus redemit. Item paulò poſt inter Cracouiſis urbis mœnia, ad præfecturam pertinentia; præſertim molendina, cuſtodiam piſcium, macella, & quædam alia plus duodecim millibus redemit. Salinas Cracouiſes cenſibus plurimum grauatas, iis, magna pecuniarum ſumma erogata, leuauit; quibus tunc, in initio regni Iohanne Iordan mortuo, Andream de Koſcielec præfecit. Ilkuſienſis plumbi Olbora à Seuerino Bethmano quinque florenorum millibus exemit. Præterea Syradiam quinque millibus, Goſtiniam duobus millibus, Miedzirzec duobus millibus trecentis, Radomiam tribus millibus, Sochazouiam ſeptem millibus, Piotrkouiam mille ducentis, Drohobicz quinque millibus, Raſtinenſem arcem mille quingentis, Arcem Ritter mille, Lublinenſe teloneum mille quadringentis, Slochouiſenſem arcem quatuor millibus, Tucholâ vndecim millibus, Sandz quatuor millibus, Iuno Wladislauiam quinque millibus, teloneum & pontale Thoruniſenſe decem millibus florenorum, ex diuerſorum manibus eruit. Atque hæc omnia in iſſis ſermè regni initiis cum aliis multis regio ærario adiecit. Interim Moſchus, Glinicio duce, qui Zubrezinio

Prima cura
Regum recens
electorum.

Iohannis Bone-
ri prudentia et
diuitie.

Bona regalia
alieno ære ob-
ſtriſta liberan-
tur.

Glinicius.

2

3

*Firleius dux
belli contra
Moschum.*

Rechemberg.

*Trepka
venit alliga-
tus & ad len-
tum ignem to-
stus secretum
sibi commissum
non pandit.*

*Leena mere-
tricis.*

*Bellum Vala-
chicum.*

*Logophetus
Valachia.*

qui Zubrezinio per idem tempus interfecto, ad eum transierat, exercitum in expeditionem contra nos educit. Cui Sigismundus copias suas, Duce Firleio, opponit. Moschicus exercitus, qui sexaginta milium fuisse certò affirmatur, potentiam Sigismundi, & indultiam ducis belli reformidans, illa nocte, quæ conflictum diremerat, nequicquam eos ex fuga retrahente Glinfcio per sylvas & paludes dilabatur. Sub idem tempus Glinfcus, per Georgium Rechemberg equitem Germanum summæ tum authoritatis apud Regem, reconciliari cupit. Non abhorret Sigismundus à viro, imò nobilem quendam iuuenem polonum Trepkam ad illum in Moschouiam ablegat. qui ut commodius mandata Regis exequi posset, perfugam se simulauit. Sed, aduersante ei fortuna, à Moscho capitur, & mox ad quæstionem abripitur ac torquetur. Laudatur in eo iuvene, quòd arcanorum domini sui tam pertinax fuit custos, ut etiam grauissimè tortus, sicuti Moschi in hoc excellunt, tamen mandatum perferendum sibi conceditum non reuelarit. Laudant Athenienses suam Leenam meretricem, quæ, cum tormentis adigeretur, ut consilia eorum proderet, qui contra Hipparchum tyrannum conspirauerant (nam amica fuit eorum) linguam dentibus ipsa sibi amputauit. At Trepka noster linguam integram habens, ingenita sibi virtute tacuit, ac maluit quæque extrema subire, quàm aliquid contra decus nobilis Poloni committere.

1509. Moschorum magno Duce iam pulso, ac propemodum profligato, Valachus iterum cum Polonis in harenam descendit. Ad urbem Leopolim is, & magnam partem Russiæ penetrauerat, thesaurosque inde non exiguos exportauerat. quem Poloni infecuti, cum assequi non possent (nam in profundis syluis se abdiderat) Dorochimam, Sczepanouice, Czarnovczice, Botufzaniam, Chocymiamque coeperunt, & Sochauiam grauiter oppugnarunt. Ita, vniuersa regione peruastrata, ad suos spoliis onusti, graui agmine reuertuntur. Interim, cum nostri Tyram seu Nestrum transire vellent, Valachi, nactos se rati eorum profligandi occasionem, è syluis ad pugnandum eosque fluminis transitu prohibendos instructi erumpunt. Cum quibus equitatus aulae regiæ, qui in ea, vbi hostes erant, fluminis ripa remanserat, proelium acre commisit, transmissisque clam à tergo aliquot cohortibus Polonorum, omnem exercitum Bogdani Valachi fuderunt. Captiui fuerunt in eo proelio inter alios primores, aliquot Palatini & multi equites; quinquaginta autem securi percussi. ut scilicet compenlaretur mors mercatorum Polonicorum, quos Stephanus pater istius captos Trebovliæ, in oppido Podharce concidi iusserat. Triginta porro captiui insignes Leopolim deducti sunt, in his Logophetus minor, id est Procancellarius, quem Golofetum nostri corruptè vocant.

1511. Lubecenses Gedanensium portum inuadentes, multa damna eis inferunt; æs, cuprumque (quod vocant) Phocarorum inde abripiunt. Per idem tempus Laskovvskius genere Sarmata à Turcarum Imperatore legationem obit. Quod exemplum est veteris instituti illorum principum. Legationes enim transfugis libentiùs, quàm suis, mandant. Vitus de Fuerst legatus Imperatoris Maximiliani Pisonem Oratorè summi Pontificis in senatu sede & loco prior deturbat. Interrogatus quid ita respondet & demonstrare conatur, in rebus politicis potiorum locum deberi Imperatori, quàm Pontifici. Hæc autem promanabant ex veteri dissidio inter Henricos Fridericosque & Pontifices de Cæsarchia (ut ita loquar) & Hierarchia, vtra alteri præferenda sit.

1512. Cum Sigismundus iam expertus esset arma Moschorum & Valachorum, tertio Scythæ contra eum arma mouent. quibus Constantinum Ostrouicium cum Lituanicis copiis, & Nicolaum Camenecium cum Polonicis ad Visnoueciam opponit. sed antequam vidissent hostem, concertatio quædam nobilis de principatu loci inter utrosque oborta fuit. Constantinus enim dextrum cornu sibi deposcebat, eumque honorem sibi deberi contendebat, quòd longo, vsu hostium copiarum sibi, suisque optimè cognitæ essent; contra verò Nicolao & suis incognitæ. itaque verendum esse, ne insuetis militibus pugnae mala facientibus, initia, aliquid triste consequatur. Contra Poloni, eorum auspiciis rem geri clamabant; neque ex vsu fore tam exiguum exercitum in multas cohortes diuidere. Consultius igitur esse, ut adæquatis honoribus, & viribus iunctis, tanquam vnius corporis, vniusque Reipub. membra, quam Deus dare vellet fortunam expectare, de eaque masculo animo, viribus cum hoste contendere. Interim dum in hanc, & in illam partem commutantur sermones, anteambulones hostem iam prope adesse renunciant. Itaque, altercatione posthabita, raptim acies ad hunc modum instruuntur. Constantinus cum Lituanis dextrum latus occupat, quod Poloni antea aliquoties ob arcum commodiorem vsu eis spontè concedebant, (nam vsu compertum est maiore dexteritate dextrā tenentes è pharetra iacula depromere & eiaculari) Polonis autem mercenariis sinistrum cornu tutandum celsit. Acies media ex nobilibus patriciis, ac veteranis confecta fuit. ita ut isti in medio, illi verò cum mercenariorum aliquot cohortibus veluti antemurale coram eis constiterint. Constantinus, vbi animaduertit, media acie instructa, honori suo Polonos prudenter cauisse, copias suas aliquot parasangis seorsim à Polonicis aciebus, ad colles quosdam abducit. Interea præter spem hostes, acie directā, agminatim suo more tripudiantes, in Constantini aciem statim irrumpunt; ut ita repentina audacia maiorem ei terrorem

*Laskovvski
Turcius lega-
tus.*

*Descriptio
prælii cum Tar-
tari ad Visno-
ueciam, cuius
pictura ærni-
tur Craconiae
apud Fran-
scanos.*

*Altercatio, v-
tra pars dex-
trum cornu te-
nere debeat.*

ei terrorem incuterent. Susceptum est vtrinq; magna spe victoriæ certamen. Iamq; magna ex parte mixtæ erant cohortes Lituanorum cum Barbaris, cum Constantinus paulatim retulisse pedem dicitur; vt ita ipsum suis sequentibus, procellam Tartarorum, quæ ei imminebat, in Polonicas copias induceret. At vix Polonicas acies attigerat, ecce clamor à tergo coortus, significans, Lituanos Barbarorum insultus, atque pertinacem pugnam, telorumq; ingentem vim amplius ferre non posse. Percussusq; Constantinus, cum suorum fugam videret, Polonos, vt subueniant quam primum, hortatur. Hæc ferè ad verbum ex Iusto Decio retuli. Scio alios tradere, quòd Constantinus consultò secesserit, vt hac ratione hostem pugnandi auidum post se eliceret; ac ita dum ipsum longa acie hostes vrgerent, latera eorum, hastatorum nostrorum cuspidib. obiceret. Sed Iustus illius seculi scriptor, contrarium tradit. Præfectus itaque Polonicarum copiarum, videns Lituanos à fortuna mulctatos, Sampolenskio, & Bernardo Pothocio strenuis militibus negocium dat, vt actutum subsidia laturi accurrant. Constantinus etiam suos fugientes sistit. Itaque redintegratis viribus, pugna atrox committitur. Mutata fortuna, qui paulò antè fugere coeperant, intrepidis animis hostem fugere cogunt. Interea Tartari, laborantibus suis, omnes, paucis exceptis, qui custodiendis captiuis relictæ erant, ad ferendam opem accurrunt. Polonorum quatuor cohortes in eos immissæ ita iam se insinuauerant, vt vndiq; circumseptæ, in mediis aciebus non apparerent, submissæ deinde aliæ post alias continuatis vicibus; quæ tamen hiatum illum in summo ardore conflictus explere non poterant. Rediit ergo res ad illam mediam aciem; atque ita vniuersus exercitus vtrinq; pugnare coepit. Dum autem perrinaciter inter vtrosque certatur, vna ex nostris cohortibus, inter confertissimos hostes penetrando, à primis peruasit vsque ad nouissimos, vbi captiui nostri præsidio Tartarorum tenebantur. Quibus conspectis, statim vincula manibus paucorum demunt. hi soluti, alios quoque solvunt ac liberant; atque ita, sublati manibus in cælum, ope diuina implorata, arreptis securibus, verutis, & quæ casus offerebat, mox ex captiuis milites fiunt, & perrumpentes acies hostium, secant, confodiunt, laniant. Itaq; tartari animaduerso infortunio suo, viribusq; & consilio destituti, terga vertunt, & quò quemq; casus ferebat, eò per campos diffugiunt, fugientes nostri persequuntur, sternunt, ac conficiunt. Gloriosa hæc victoria fuit, & incruenta. Nam, cum ex hostibus viginti quatuor millia ceciderint, ex nostris vix centum perierunt. Hoc proelium penicillo adumbratum habes Cracouiæ in Peristyllo monasterii Diui Francisci.

Ducis Zatorien-
sis mors.

1513. Helena Alexandri Regis vidua moritur & Ianusius Zatoriensis Dux

totiensis Dux dum Myskouium virum militari disciplina insignem, vt Iustus refert, variis iniuriis afficit, ab eo, dum venationi vacat, interficitur. Occasio dissidii inter eos fuit riuus aquæ admodum paruuus, vt ipse vidi, quem Dux arbitrato suo auertebar.

1514. Sigismundus, cum accepisset triste nuncium, Sindensko arcem nominatissimam in finibus Lituaniæ dolo, & astu Glinieci à Moschis captam, exercitum triginta quinque millium contra Basilium Moschorum Ducem mittit. Et Lituanis quidem Constantinum Ostrouium, virum illa ætate peritia artis militaris cunctorum existimationem sua fama obscurantem, præficit. Polonis verò Svvierciu uium celsitudine animi nemini secundum. Insigniores ex patriciis Polonis in hoc exercitu commemorantur Tencinius, Pilecius, Zborouius, Myskouius, & Kmita: Moschi, iam superato Borysthene, ad nostros contendunt. Sed deinde data opera retrocedunt, vt nostros ob fugæ speciem, quam ipsi præfulerant, exultantes, ad iniquiorem illis locum secum pertraherent. Iam enim inter proficiscendum locum certamini peridoneum, vt eistum videbatur, ex sententia cunctorum delegerant. Itaque ad eum, qui trans Borysthenem erat, remeantes, in vltiore ripa nostros opperiebantur. Poloni cum Lituaniis, vbi ad Borysthenis fluentia peruenissent, difficultate transeundi obiecta, pollicentur, se Moschorum voto parituros, copiamq; pugnandi duros, modò patiantur ipsos flumen traicere. Moschis perplexæ ea in re agentibus respõdentibusq; Poloni subitario opere flumen ponte insternunt, peditatumq; per eum transire iubent. ipsi cum toto equitatu, summa alacritate, in Borysthenis profluentem sese coniciunt; feliciterq; non nisi vno milite amisso, traiciunt. Borysthenes flumen est, quod cum Rheno & Danubio confertur. sub arce tamen Orfensi, vbi eum superarunt, angustior paulo esse videtur. Nunciabatur interea Iohanni Celadino summo copiarum Moschi præfecto, iam partem exercitus regii flumen traecisse; suadebantq; vt eam partem inuaderet, quæ tranauerat. At ille barbarico fastu plenus: Si, inquit, hanc exercitus partem profligauerimus, cum reliquis quid tandem faciemus? Etenim suis viribus tantopere fidebat, vt per iocum dictitaret, se non tam pugnando, quàm flagris abigendo, de nostris victoriam relaturum. Semel autem victoria adepta, totam Lituaniam se occupaturum animo iam conceperat. Vbi nostri aliquomodo post tranatum in aurora Borysthenem sese recollegerunt, & madorem nimium ex aquis contractum defecarunt, ad tertiam diei horam acie instructa, in medium prodeunt, tanta alacritate, & tam excelso animo, ac si partam iam manibus tenerent victoriam. Itaque tubarum clangor, equorum hinnitus, militum animosus cooritur clamor. manus denique conscruntur. Lituani, vbi pri-

Pugna ad Or-
sam cum Mo-
schis.

Ostroui Dux
Constantinus.

A a mam impressio-

nam impressionem fecissent, de industria paulisper cedunt, ad locum, ubi tormenta collata erant; quæ in Moschos insequentibus, magno fragore, & reboatu displosa sunt. Interim rursus Lituanici equites in hostes irruentes, ad extremos penetrant, & cum illis conlerunt manus, quos in insidiis in valle quadam à Moschis collocatos, ut à tergo nostros adorirentur, nouerant. Moschi, qui in prima acie stabant, cum detectas viderent suas insidias, inexpectato genere pugnae conterriti, libenter terga vertissent; sed media acie undique septi, quæ euaderent, cernere non poterant. Vbi tamen, mucrone lateri adacto, multi passim sternerentur, reliqui quoquo versus dilabuntur. Excepit media acies proelium pari infortunio. Nam ecce interrim clamor nostrorum à postremis aciebus oritur, & peruatit usque ad Moschos, quo significabatur hostem fugere. Quare iam dudum ad fugam parati, paratiores, ea voce audita, redduntur, cunctique fuga salutem sibi querere conantur. Sed frustra. Nam Poloni, & Lituanici effusis copiis illos insecuti, passim eos cædunt, sternunt & contrucidant. reliqui aquis obiecti cuiusdam fluminis, cui Cropirna est nomen, quodque Orsam & Dubrovnam interlabitur, ita in ipsa fuga absorbentur, ut demersi cursum fluminis impedirent. tanta autem strages spacio quatuor milliarum est edita, ut, tanquam manipuli in messe, per campos, ubique, prostrati & ungulis ferratis equorum protriti iacerent. Magno consensu ab omnibus traditur historicis, & ab ipso Sigismundo Ebersteino denique idem comprobatum fuit, vniuersum Moschorum exercitum tunc constitisse octoginta millibus equitum. Solus Iouius à Demetrio oratore Moscho corruptus & deceptus, hac in parte eleuans Moschicæ stragis magnitudinem, quadraginta millium tantum mentionem facit. Sed eius sententiam puto à nobis optimè confutatam esse in libello Campiducto rixæ. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti, & consiliani; hi quæ ad Regem missi. Iohannes Celadin supremus Dux exercitus, cum duobus præcipuis viris Vlnæ in compedibus ferreis est detentus. Ex Polonis, & Lituanis tantum trecenti desiderati sunt. & ab eo tempore Moschorum Dux campestre proelium non audet cum Rege Polonorum committere. Nostri, castris opulentis direptis, domum redeunt, captiuisque Moschis omnes vrbes, oppida, & angulos villarum replent: ut ad extremum victum talibus mancipiis suppeditare eos tæderet.

Paulo rherius
hæc à D. Stri-
conio narra-
tur. ex illo igi-
tur reliqua di-
sces.

Militis Per-
stinski casus.
Videntur hæc
priori bello cũ
ysdem Mo-
schis accidisse.
Rex enim duc-

Vnum adhuc, quod in eo bello accidit, & miraculi instar refertur à Sigismundo Ebersteino, prætere nō possum. Dicit se militem, Perstinski vocatum, in reditu ex Moschouia vidisse ad mensam Szidlouecii sedentem. de quo id, quod mox audies, & Szidlouecius, & alii complures, qui id viderant, comprobabant. Nimirum, cum ab eo quo rabie cor-

quo rabie correpto in medium flumen Borysthenis abreptus, excussusque esset, & diu non comparuisset, ac planè pro perduto, & deplo-rato haberetur (fuit enim armatus cruretenus) subito ex aquis in ripam egressum esse, tribus ferè hominum millibus id inspectantibus. Qui interrogatus ab Ebersteino, ad eandem mensam, ut dictum est, cum eo accumbente, quomodo meminisset, quid secum ageretur, cum in ipso alueo fluminis lateret. Dixit, se, postquam equo excussus in flumen fuisset, ter elatum esse supra aquas; atque ibi sibi venisse in mentem, quod ante dici audiuiisset: pro perduto habendum esse eum, cui non succurritur cum tertio emergit. Itaque se oculos aperuisse, atque alteram manum sustulisse, ceu signo dato, ut ei subueniretur. hacque ratione progressum enataisse. Addebatque se bis plurimam ex flumine aquam hausisse, & tamen diuinitus conseruatum esse.

1515. Mense Iulio Sigismundus Poloniæ, & Wladislaus Hungariæ, Bohemiæque rex, fratres germani cum Maximiliano Imperatore Viennæ in Austria conueniunt; insigni planè ac splendido apparatu. auro siquidem & gemmis stragulaque veste certarum. quodammodo est inter hos reges. Sed Sigismundum apud Italos, Germanos, Hungaros, cunctosque Christianos qui aderant, spectabilem supra modum victoria Orsenis nuper de Moscho parata reddebat. Ita ut quacumque veheretur equo, cunctorum oculos in se conuerteret. Ibi etiam constitutæ sunt nuptiæ inter ipsum Sigismundum & Bonam Iohannis Galeatii quondam ducis Mediolanensis filiam. Hunc conuentum nostri Prisporenses vocant, eò quod Posonii primum fratres conuenerant, cumque eis Lodouicus Wladislai filius.

Modus & ordo, quo se inuicem hi reges exceperunt.

Sigismundus primum, paulo post Wladislaus, & postremò Maximilianus Cæsar, suis quisque comitatus, ad pyrum quandam arborem in campo accessere. Missi sunt aliqui hinc inde legati, simulatque in ipsa planicie omnes fuere, antequam mutuo congredierentur. Igitur, magna fide, utrinque pacatis animis, Cæsar ad Reges fratres lætica vectus substitit. Ibi Ludouicus Wladislai filius primo loco Cæsarem, uti patrem ac dominum, salutauit. Secundo loco Anna eius soror eundem salutatum accessit. Wladislaus inde tertio loco ad ipsum verba fecit. Postremò Cæsar Sigismundum humanissime excepit. Ferturque hæc verba tum protulisse. Hæc est dies, quam fecit Dominus. Lætetur, & exultemus in ea. Ad hæc Sigismundus latine (ut singularis erat eruditionis) respondisse perhibetur, Serenissime Cæsar, utinam hic conuentus noster sit felix ac faustus nobis, subdi-

Aa 2 tis nostris,

cur spectator
fuisse, cum Per-
stinus enata-
ret. Atqui hoc
posteriori bel-
lo Rex non ad-
fuit.

Barbara motus
vili in. 20. 26.

tis nostris, & toti Reipublice Christiane. Expleto salutandi munere, interuallo perbreui facto, alii qui aderant, illustrissimi cuiusq; nationis Principes, Cæsaris & regum dextras amplexi sunt. Mirum est autem, quantopere Maximilianus regibus fratribus, & alterius filio credebatur sese, atque in medio eorum magna cum fiducia versabatur. Laudatur hic Mathematicorum Academia Cracouiensis solertia, quod videlicet verè prædixerint horam, diem, & successum congressus tantorum regum.

1516. Tartarorum incurio in Podoliam, quos Martinus Camenicius cum paucis copiis ad Trebovvlum feliciter pugnando superat. Et alio in loco quingentos eorum equites ad vnum occisione occidit. Sed ante initum proelium more suo Tartari immanissimè captiuos iuuenes, & puellas trucidant.

1517. Mense Februario quatuor scelerati viri, & quidem sacerdotes, qui Cracouiæ Albertum Pontinum provincialem minoritarum occiderant, permittente summo Pontifice, sui sceleris dant poenas. Duo ex hiis sacris de more prius exuti atque exautorati capite truncantur, quorum alter concionator erat. Reliqui perpetuis carceribus addicti.

1517. Lateranense concilium celebratur, ad quod Iohannes à Lasko Archiepiscopus, & Stanislaus Ostrog Callisienis mittitur. Extat tertio tomo conciliorum, Regis Sigismundi edictum, quod vnà secum isti in concilii consessum attulerunt. In hoc concilio pragmatica sanctio olim in concilio Basiliensi sancita abrogatur, damnaturque. Iam enim plerique reges & principes à Pontificis decretis ad concilium generale prouocare assueuerant. Ideo & Cazimirus tertius Rex Poloniæ exortis quibusdam inter ipsum, & Pontificem controuersis, conquerentibusque subditis eius de iniuriis, quibus supra modum grauabantur à iurisdictione Papali & decretis eius, iussit & edixit, vt ad concilium generale omnino prouocarent. Sed & Academia Cracouiensis Basiliensi concilio tunc adhærens, necessariò hanc ipsam sanctionem pragmaticam approbauerat. Timens igitur Leo decimus Papa, ne ratione hac autoritas pontificia collaberetur, & de singulis cum singulis in concilio tantus monarchaliticare causamque dicere cogeretur, hanc sanctionem pragmaticam, quæ pontifices censuræ concilii subiiciebat, hoc conuocato concilio, abrogari, & condemnari curat. Itaq; in hoc concilio Martinus quoque Lutherus condemnatur, propterea quod & ipse ab initio cum suis accusatus & comparere iussus, eodem modo ad concilium prouocauit generale. Commemoratur hic, quod, cum Ioannes à Lasko Archiepiscopus Romam proficiscens Venetias diuertisset, orandi in Senatu facultate ei data, multa de meritis gentis Poloniæ erga Rempub.

ga Rempub. Christianam in sua oratione differuisset, Dux Venetorum Lauredanus exceperit, Nostri quoque, inquiens, terra, marique multa bella gerant. Cui Lascus: Longè, inquit, serenissime princeps dissimile Venetis ac Polonis belli studium hætenus fuit. dum alteri pro gloria, pro rerum suarum amplitudine, & plerumque pro ipsius dominatus atque imperii amplificatione, bella ipsi non pauca aliis sua sponte, intulerunt. Alteri verò, multo suorum sanguine, pro Repub. Christiana Barbarorum eruptiones sustinent, & tanquam muro obiecto, sistunt ac cohibent. ne transiens ab his ipsorum finibus, intima Christianorum in periculum deueniant. Quibus addere potuisset, Polonos varias terras centum milliaria nostratia in longitudinem & latitudinem patentes, quas Prussi, Lazyges, Lituani veteres, & Samogitæ colunt, ad fidem Christianam & veri Dei agnitionem armis compulisse. Quare, sicuti alii ob similes causas Christianis simi, alii verò Catholici, sic ipsi (si ita loqui licet) Deicolentissimi vel potius Apostolici meritò possunt vocari, & locum omnium dignissimum in quouis Hierarchico consessu eorum rex tenere aut debet aut certè potest. Nam sicuti Apostolus Paulus plus se aliis laborasse iure gloriatur, ita hoc ipsum de illis haud iniuria prædicare licet.

1518. Sigismundo Regi Ducis Mediolanensis filia Bona sponsa Cracouiam adducitur. Cui cuncta Polonia cum splendido apparatu obuiam procedit. Fiunt nuptiæ, & coronatur Bona.

1520. Eadem filium Sigismundum Augustum parit.

1523. Iacobus Vinckelblochius Gedanensium concionator seditionis accusatur. Cuius rei gratia Rex Gedanum petit, vbi supplicio afficiuntur multi.

1525. Albertus Marchio Brandenburgensis Magister generalis ordinis Teutonici Cruciferorum, post plurima bella & dissidia, quæ illi cum Poloniæ regno intercesserant, tandem Sigismundo reconciliatus cum eo in gratiam redit. ab ipsoque primus Dux Prusiæ creatur, & abiecto habitu rituali Cruciferorum filia Friderici Regis Daniæ uxorem ducit. Suspectum hæc res reddidit Regem summo Pontifici, quod abrogato videlicet in homine ab ecclesia Romana dissentiente monachatu antiqui sodalicii Cruciferici, cum eo ita benignè egisset. Ideo Iusto Decio mandatū à Rege fuit, vt ipsum ea de re apud Pontificem excusaret atque purgaret. Extant literæ Iusti ad Regem, quibus docet, quo successu hoc negotium Romæ gesserit. Cæterum reuera nescio, an vlli ex Principibus Germaniæ qui eam susceperunt, Lutheri doctrina tantopere utilis fuerit, quantopere regi Poloniæ Sigismundo fuit, qui eam est abominatus. Nam si ordo ille monasticus Cruciferorum in Prussia perdurasset, potuissent adhuc, vt pili in barba abrafa, iterum atque iterum illa bella funesta & diuturna renasci.

na renasci. At ubi ducalis Prussia Augustanam confessionem amplexa est, & propterea Dux eorum, exuta veste Crucifera, uxorem duxit, iam bella illa & semina bellorum à radicibus imis abscissa funditus corruerunt atque extincta sunt.

1526. Ludouicus Hungariae Rex, seposito consilio Sigismundi amantissimi ac prudentissimi patris, & ferociorum quorundam consiliis abreptus, bellum contra Turcorum Imperatorem Solymannum mouit, quo se, & Hungariam propugnaculum non postremum Christianorum perdidit. Miserat Ludouicus ante expeditionem istam ad Sigismundum Trepkam nobilem Polonum, rogatum, ut ipsum visendi sibi facultas daretur, quod cum eo de ratione suscepti belli contra Turcam conferre posset. Sed Sigismundus Prutenica expeditione occupatus, ei hac in re morari gerere non potuit. Discedens igitur Trepka, veluti fatidico spiritu instinctus: Iam ergo, inquit, o Rex fratris tui filium nunquam videbis, nec legationem ab eo audies. Et ita accidit. Nam paulo post nunciatum est, Ludouicum Regem atque unum cum eo ipsum Trepkam armis Turcicis in pugna Muchacouiensi cecidisse. Credunt autem plerique, Sigismundum offensum fuisse, quod ei Ludouicus ab initio dissuadenti hoc bellum non obtemperasset. Eodem anno Duces Mazouiae Stanislaus & Ioannes immatura aetate decedunt, sicque ducatus Mazouiae Poloniae regno plenè cessit.

1530. Sigismundus Augustus Sigismundi filius Rex Poloniae eligitur ac coronatur, ac deinde unum cum patre 18. annos regnat.

1531. Bellum cum Valachis, quod nostri Oberstinense vocant, cuius occasio hæc fuit: Petrus Palatinus Valachiae infestis armis in Pokutiam irruit, coloniamque Sniatinum, & vicina quaque caedibus, & incendiis replet. contra quem Sigismundus exercitum, duce Ioanne Tarnouio, mittit. Posuerat is castra ad Oberstinum pagum loca natura munitissimo. Petrus autem colles editiores occupauerat, unde sese visendum praebebat nostris. Habuit autem numerosum exercitum, id est militem ad quinquaginta millia. Nam Turcos & Hungaros quosdam sibi adiunxerat. Instructio aciei exercitus Polonorum singularis planè fuit, & artificiosissima, ingenio atque industria Tarnouii excogitata, cuius descriptionem & typum in lib. nostro Campiductoriae expressum habes. Praecipua tamen causa nostris victoriae fuit illud, quod non ab ea parte, qua sperabant Valachi, pugnae copiam prudentissimus noster campiductor dedit. Sperabant illi, ut plerumque solet, à fronte concursuras acies; & iam, patefacta in latum castrorum porta, in armis resurgentes stabant, praetensis hastis, & gladiis strictis, tamquam iam proelium inituri. Verum, ne quis pedem ferre extra castra auderet, antequam dux copiarum iuberet, grauissimè interminatum fuerat. Igitur Valachus cunctatione Poloni in proelio

ineundo ani-

ineundo animaduersa, ratus metu id nostrorum fieri, castra eorum per auersam portam adoriri decreuit. Qua in sententia susceptoque consilio ut eum nostri confirmarent, iubet Tarnouius cohortes, quae in extrema acie, quam vallarem vocant stabant, in eum expedire. arma, & vires experiri. Prodeunt Balicius, Mathias Wlodecus, Siennauus, & alii. Pugnant utrinque acriter; isti consilii virtuti, illi multitudini. At ubi Valachi primos conatus suos, qui fortiores esse solent, in illam partem contulissent, & ita latera sua anteriori portae phalangum suarum obuertissent, nostri nata occasione, exoneratis machinis bellicis, destinatis ictibus ita eorum latera petunt, ut etiam ipsa bombardarum maiorum orificia, & rotas, quas secum trahebant, attingerent, ac perfringerent. Itaque exorta in medio eorum maxima conturbatione, cohortes illae firmissimae, quae à fronte sese illis ab initio opposuerant, in eos medios iam insiliunt, iamque eorum umbilicos petunt. Ita & à fronte, & à tergo excitata pugna, atque in medio lateribus reuulsis, trepidare, & in metu versari coeperunt Valachi stratagematis nostrorum artificium admirantes. Ita undique, magis, ac magis in nostris inualecente furore bellico, planè turbantur hostes, sternuntur, atque in fugam vertuntur. Cumque iam, solutis ordinibus, nec caput nec cauda exercitus eorum amplius agnosceretur, à nostris passim contrucidantur. Ipse Palatinus vulneratus vix euasit, De Logopheto, & numero caesorum Valachorum, Turcorumque, deque captiuis, ac triumpho, quo fuit exceptus Tarnouius, apud alios luculenter scriptum reperies.

1546. Martinus Lutherus moritur. Cuius mortem statim sequutum est bellum Caroli v. cum principibus Germaniae. Sed non est mei instituti exterorum res gestas conscribere. Post illud bellum rediens Albertus Dux in Prussiam per Poloniam, & transiens Posnania, secum accepit viros doctos Euangelicos: Martinum Glossam Magistrum studii Cracouiensis, Ioannem Seclucianum, & Samuel monachum Dominicanum. Isti Regiomonti commorari, libellos complures lingua Polona per Poloniam de religione sparserunt. Et hæc fuit origo ecclesiarum reformatarum in Polonia.

1548. Sigismundus primus Rex Poloniae iam vitae, & gloriae fatur, non dico moritur, sed ad beatioram vitam, regnumque melius, imperio Poloniae pacatissimo relicto, ipso die Paschae hinc latus migrat. Vixit 81. annos. regnavit ferè quadraginta duos. Moriturus admonuit grauiter circumstantes, qualiter se gerere deberent in gubernanda Repub. Sed Sigismundum Augustum filium potissimum quomodo allocutus sit, placet adiicere. Tibi quidem mi fili, inquit, deinceps mater, & sorores, & maxime Respub. curae esse debebunt. In te spes omnes omnium sitae sunt, quas frustrari te æquum non est.

Nonnihil qui-

Nōnihil quidem nobis debet Polonia: sed nos illi multo plus. Quippe quæ nos, maioresque nostros, posthabitis quibusdam illustrioribus & elegantioribus, & fortasse etiam potentioribus, sibi reges assumpsit, & summa fide, studio, obsequioque coluit. Te autem, quemadmodum ipse nosti, adhuc puerulum regio diademate insigniuit. Ad eius igitur salutem, & dignitatem vicissim te voluntatem tuam, studia, & conatus omnes adiungere inprimis æquum est. Id verò ita demum recte facies, si omnibus te æquabilem, familiarem verò non nisi grauisimis, & sapientissimis quibusque præbueris: si nullius ius, & innocentiam neque gratia, neque odio cuiusquam opprimi fines. Hæc ubi effatus esset, cunctis plorantibus, animam expirat; sepeliturque in delubro Basilicæ Cracouiensis, quod vocant regium sacellum; Quis & quantus fuerit hic, ex epitaphio monumento eius inciso cuius cognoscere licet. Id autem tale est: **DIVVS SIGISMVNDVS IAGELLONIVS POLONIAE REX, ET LITHVANIAE DVX** Magnus, Scythicus, Valachicus, Moschouiticus, Prussicus victor ac triumphator, pater patriæ in hoc monumentum à se magnificentissime erectum illatus requiescit.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS.

Anno ab orbe condito
Anno à nato Christo

5510.
1548.

Sigismundus Augustus porrectum à Divo patre sceptrum regium accipit; vel potius olim datum secumque comminatum solus tenet. Cumque togata prudentia maxime excelleret, sapientissimè, quoad vixit, regnum administravit. In matrimoniis tamen non fuit felix. Nam Elizabetha Ferdinandi Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Regis filia, quam duxerat; nulla prole relicta, sequenti anno qui fuit 1545. mortua est. Barbaram deinde Lituanam, ex stirpe Radiuilorum, quæ primùm Gaslardo nupsit, in matrimonio habuit. Sed & hæc non diu superstes fuit. Eam autem inuita regina Bona matre, & proceribus aduersantibus duxerat. Mortua Vilnæ in ecclesia D. Stanislai honorificè tumulatur. Tertiò ut, si fieri posset, prolem haberet, & amicitiam cum Ferdinando redintegraret, aliam filiam eius Catharinam, quam Franciscus Dux Mantuæ viduam reliquerat, germanam sororem Elizabethæ, in matrimonium sibi confociat. Nuptiæ anno Domini 1553. Cracouiæ cum magna omnium ordinum hilaritate, & applausu celebrantur. Sed tādē, cum nulla spes ex ea suscipiendæ prolis superesset, Maximiliano fratri Romanorum Imperatori in Germaniam eam honorificè remisit. Non ita multò, postquam eam duxerat, Regina Bona eius mater in Italiam, aduersante Senatu, discessit, non sine magno moerore filii, & filiarum eius. ita enim eis valedicere videbantur, & complexu eius la-

chrymabundi

chrymabundi hærebant, ac si eam postea nūquam visuri essent. Affirmabat quidem illa, & sanctè promittebat, curata valetudine, se reuersuram. sed paulo post in Italia est mortua, thesauris magnis relictis, quos postea magna cum difficultate à Philippo Hispaniarum Rege vindicabant successores. Discessura mater anulum filio donauerat, cum gemma admodum pretiosa, quæ stella vocabatur.

1552. Gedanum Rex Augustus splendido comitatu, & pomposo apparatu proficiscitur, quod etiam dux Prusiæ Albertus Marchio Brandenburgensis venit. Venerunt & proceres regni Poloniæ & Magni Ducatus Lituanie: inter quos Iohannes Comes de Tarnov Castellanus Cracouiensis, Iohannes Kmira Palatinus Cracouiensis, Nicolaus Radiuilus Dux in Olika Palatinus Vilnensis, & alii complures. Habitæ sunt deinde deliberationes de rebus Pruthenicis, & ipsius Reipub. Gedanensis meliore administrationis forma, & forsitan Litonici belli, quod postea subsecutum est, ibi quædam probuleumata facta sunt. Magnificè Rex Augustus, ut rarus hospes dominus & hæres, habitus est à Gedanensibus; nec absque muneribus amplissimis ipse & eius senatus dimissus fuit. Tandem abundè honoratus in Lituaniam abiit per Regium montem; ubi similiter cum summa alacritate ab Alberto duce Prusiæ sene venerando honorificentissimè exceptus, & tractatus est. Periculum tamen vitæ magni tum Rex adit. Nam, cum more Germanico magno bombardarum reboatu salutaretur, casu quodam, aut ignorantia artificis, cum ignitam pilam tubus mortarii euouisset, ea ferè ipsum attrigisset, nisi, Deo sic providente, equus illius ex loco suo opportunè paululum decessisset. armigero tamē eius Vishouecio, qui cum ponē sequebatur, caput pila volans absterfit. In gubernatione Reipub. hic rex mira dexterritate usus est. cuius rei multa documenta produci possent. idque inprimis, quod ipso regnante rarus fuit ex principibus Christianis, regibus, & Monarchis, qui fluctuante mundo ob controuersiam in negotio religionis Christianæ, aliquod naufragium non sit passus. Carolus ipse quintus Imperator prudentissimus fuit, & tamen in Germania, & Hispania multum vidit effusum sanguinis Christiani, si non ipso imperante tamen certè conuiiente. Sic in Anglia quot quantæque persecutiones, in Galliis item quot quantæque laniationes, & bella parricidialia extiterunt! Hoc incommodum nec Ferdinandus Caroli frater euitare potuit, quin in Bohemia, & Austria eius rei tristissima aliquot exempla ipse ediderit. Solus Sigismundus Augustus inter Christianos Principes ea in re palmam meruit. Nam, cum totus ferè orbis Christianus, ut dictum est, furenter nomine religionis quateretur, ille tamen Poloniam, & Lituaniam sanguine ciuium foedari non est passus. Minabatur ille interdum, à legatis Pontificis exagita-

B b

tificis exagita-

tificis exagitatus; sed tamen interea inter alia Ducem Prussiae, & urbes eius provinciae ex praescripto confessionis eorum vivere passus est. Quin & Polonis suis à Romana ecclesia deficientibus. ea in re molestus non fuit; & non modò confessionem fidei ab eis exhibitam amanter manibus suis suscepit; sed etiam concionatores eorum interdum audiuit, & in aula seruauit. Ex quibus fuere Ioannes quidam Cosminius, & Laurentius Prasnicius. Et professus quidem est ille, se Romanæ Ecclesiae obsequentem esse. tamen incentores sacrorum bellorum, & praesertim concionatores, asperius classicum canentes ciuiliaque bella cientes, peius cane & angue odio habuit, eosque saepe seueriter increpauit. Meminerat enim prudentissimus princeps maiorum suorum mores, & instituta, qui malebant semper cum Tartaris experiri aleam cruentissimi belli, quam communem parentem patriam vndique à ferocissimis Barbaris per circuitum septam, ciuilibus, & parricidalibus bellis implicare. Hic etiam Princeps duas res maximas in Reipub. effecit id est Poloniae & Lituaniae unionem, & legum executionem. quæ ita impossibilia ad præstandum cunctis in Polonia maioribus nostris videbantur, ut etiam multi senatores prudentissimi, rerumque peritissimi sæpius dictarent; cum vnio Poloniae Lituaniaeque, & executio legum fieri, permissuros se, ut sibi laqueus collo iniiciatur.

1563. Warsouiae comitia indicuntur, in quibus post multas deliberationes priuilegia ea de re antiqua & potissimum Alexandri regis explicantur, & diligentissime declarantur.

1569. Lublini vnio illa Magni ducatus Lituaniae cum regno Poloniae executioni demandatur. Reclamabant quidem huic rei quidam ex proceribus Lituaniae, utque praesentia sua id non confirmarent, valedicentes Regi discesserant. Sed absentia illorum non obstante, Rex in conscientiae foro non fore prius se liberum dixit, nisi ea, quæ maiores sui solenniter promiserant, iureque iurando confirmauerant, re ipsa præstitisset. Itaque sempiterna memoria dignissimus princeps antiquæ postulationi, & pacti satisfaciens quosdam Lituaniarum provincias, ad Poloniam spectantes, à Cazimiro Jagellonis filio aliisque principibus auulsas, regno Poloniae adiunxit, vniuit, atque, ut sic vltatè loquuntur, incorporauit.

1568. Comititia fiunt magno omnium ordinum concursu, ubi alterum adynaton, seu impossibile iudicatum & incredibile idem Augustus perfecit; executionem nimirum legum, & maximè earum, quæ de occupatione bonorum regaliū sancitæ sunt. Missi sunt ergo reuifores, & postea lustratores, (his enim appellationibus isti ab iis, qui Regi à commentariis erant, nominabatur) per vniuersas provincias regni, qui iureiurando obstricti cogebantur omnia fideliter oculis suis perlustrare,

suis perlustrare, perlustrataque regi deferre: perlata autem Rex autoritate sua, totiusque regni, executioni mandabat. Ibi etiam quarta pars reddituum omnium regaliū fisco Reipub. est applicata, & annatae Episcopales eidem destinatae; ut inde exercitus ad defendendas provincias Russiae, aut aliam quamuis ob causam, ubi necessitas efflagitaret, aleretur. Multa sunt & alia prudenter, & circumspectè ab hoc Rege sancita. sed hæc erant præcipua. Cum enim videret Sigismundus Augustus, se absque posteritate ex hac vita decessurum, loco posteritatis hoc fore duxit, ut memor paternæ admonitionis, sub finem ipsius patris vitæ, charissimam patriam ordini bono restitutam relinqueret. Quapropter omnem dedit operam, ut ea, quæ pro auus eius Wladislaus Jagello sanctè cum regno pactus erat, Cazimirus auus confirmauerat, Sigismundus verò pater, & patruus Iohan. Albertus, & Alexander stipulatione quadam interueniente promiserant, id ipse re ipsa præstaret, & perficeret. Duas germanas suas sorores Sigismundus Augustus in matrimonium collocauit; alteram Suecorum Regi, alteram verò Brunsvicorum Duci. Tertia virgo lectissima prouidentia diuina asseruata fuit, ut temporibus difficilissimis præsidium patriæ esset. Hanc enim tandem STEPHANVS primus Rex Poloniae in matrimonium duxit.

Descriptio Reipub. Babinensis exhilarandi lectoris gratia.

Per idem tempus res faceta, & plena iucunditatis à quibusdam nobilibus in terra Lublinensi excogitata fuit. Instituerant isti societatem quandam, quam Rempub. Babinensem vocabant: eò quòd loci cuiusdam Babin dicti dominus & possessor is fuit, quo autore potissimum illa Respub. stabilita florebat. Significat autem vox Baba patria lingua anum, & Babine id, quod ad anum pertinet. Iam iocos, lusumque, aniles nugas vulgò vocare solent. Itaque locus ille verustate neglectus ac penè deletus, prætereuntibus risus materiam non tam sua exilitate, quam appellatione, sæpe largè suppeditabat. Homines igitur lepido, & ameno ingenio præditi, occasione arrepta, à loco, & loci possessore Rempub. Babinensem, id est sedem principalem omnium, qui miscuntur sermonum facietorum, istam societatem appellarunt. Ut autem hæc societas magis conspicua redderetur, imitati ii, ex quibus ipsa constabat, ipsius Reipub. Poloniae constituendæ rationem, regem, & Senatum sibi deligunt; Archiepiscopos, Episcopos, Palatinos, Castellanos, præfectos oppidorum & militiae, Cancellarios, & alia id generis munera gerentes ac magistratus sibi designant, & creant. Deferendi autem has dignitates, & munia imponendi hunc

nendi hunc morem tenebant. Quemcumq; in conuiuiis, & conuentibus celebrioribus obseruassent in aliquo genere dictorum aut factorum, præter modum ac decorum excellere, eum maximè idoneum ad obeunda munera ei rei consentanea censebant. Verbi gratia: Multus erat quispiam in sermone de sublimibus rebus, & eius conditioni minimè conuenientibus, hunc aut Archiepiscopum aut aliquem magnum Satrapam faciebant. Si quis vel sermone lapsus, vel aliam ob causam paradoxon aliquid seu perdifficile creditu in medium attulisset, hunc aut rhetorem, aut cancellarium Reipub. sue constituebant. Si quis Thraſonice gloriabatur, quòd fortiter, & audacter se gessisset in aliquo conflictu, aut de rebus bellicis supra modum non suo tempore, nec suo loco garriebat, hunc præfectum copiarum, aut equitem auratum creabant; literasque super ea re confingebant, cera, & sigillo obſignatas, quas non contemnendis viris, sibi tamen similibus deferendas tradebant; qui assurgentes eas accipiebant, & quadam cum reuerentia ad eum ad quem scriptæ erant, deferrebant. Is autem cogebatur officium illud suscipere, vel, si illud de dignabatur, ab omnibus risu excipiebatur. Et quòd morosius se gerebat quis renuendo ac recusando eiusmodi honores, tantò magis ab illis iridebatur, & festiuè aulicis dictis ex composito tam diu exagitabatur, traducebaturque, donec edomitus collum submitteret. Quare ad mores corrigendos, ad sermones cautè miscendos, ad ciuitatem modestiamque in iunioribus formandam iocis & vrbinitas illa plurimùm pertinebat. Et erant ita nascuti censes vitæ ac morum illi optimi duces huius societatis, vt nullus physicus affectus humanos, & potentias animæ ita exactè definierit, nullus ethicis professor de vitiis, & morib. ita explicauerit, nullus physiognom⁹ ex vultu, gestu, incessu & intuitu ita hominum naturam cognouerit, vt illi (sic enim eos hoc loco vocare libet) diuini patres. Et cum aliquis eis nouicius per iocum in societatem offerrebat, tunc, veluti deliberaturi, tardiùs eum recipiebant. Proloquatur, inqueiebant, detque primùm specimen aliquod suæ indolis; tum, videbimus ad quod officium erit maximè idoneus. Nam & ad inferiora quædam ea res descendebat. Si quis enim de canibus, de feris, de falconibus, non tempore suo, aut loco paulo fusiùs verba faciebat, hunc statim aucupem, & venatorem Babinensem faciebant. Si quis autem de religione supra modum ad mensam disſerebat, mox eum concionatorem Babinensem pronuntiabant. Si quis ex sententia Romanæ ecclesiæ, aut cuiuspiam alterius sectæ, supra modum zelo flagrabat, aut etiam acerbius ea de causa in alios inuehebatur, mox eum inquisitorem hæreticæ prauitatis Babinensem declarabant. Si quis de equis, & eorum proprietatibus verbosius disſerebat, si de œconomicis rebus, admixto

bus, admixto præsertim mendaciolo aliquo, vt fit plerunq; inter comensandum, curiosius loquebatur, mox eum vel magistrum equitum, vel regium œconomum Babinensem, ad exemplum Magni procuratoris Cracouiensis creabant; assurgentesque interdum, in ipsa mensa honores illos eis deferrebant. Vsq; adeò autem ista ludicra Resp. inualuerat, vt rarus esset in ipso regni senatu, in clero, inter aulicos, inter alios ordines regni, cui non aliquid tale aspergeretur. Sic alios, capitaneos; alios, copiarum ductores; alios, infantes Hispaniarum; alios, Fac totum, alios, turbines Babinenses vocitabant. Res ista denique ad Sigismundum Augustum regem perlata est. de qua non sine magna delectatione sæpius multa audiuit. Et cum iniecta esset mentio aliquorum procerum, qui insigniti erant eiusmodi honoribus, interrogauit, an etiam Regem in ea Republica haberent. Cui respondisse fertur ipse capitaneus Babinensis, qui præ aliis supra modum vultu, aspectu ipso, & sermone facetus erat: Absit, inquit, à nobis cogitatio ista, vt, te viuente, serenissime Rex, & superſtite, de alio rege eligendo cogitemus, aliumue creemus. tu & hic, & apud nos Rex esto. Risit placidè humanissimus & benignissimus Rex, nec vllum signum indignationis dedit; imò verbis, quæ addidit, risum omnium auxit. Cæterùm, cum aliquando quidam paulo grauiùs de regno Alexandri magni, deque Persarum, Babyloniorum, & Romanorum monarchia in confesso horum hominum disſereret. Tum quidam ex eis sermonem excepit. Quid, inquit, antiquitatem iactas, & amplitudinem illarum monarchiarum? Nostra Babinensis antiquior & Græca, & Persica. & denique omnibus est. Quia David de ea dixit: Omnis homo mendax. & hoc est eius fundamentum atque essentia. Ergo in ea Darius, Alexander magnus, & totus mundus includitur. Cunctis se se inuicem intuentibus, hic sermo ab omnibus cum applausu exceptus est. Iactabant autem, se habere priuilegia à regibus, & Imperatore, atque etiam summo Pontifice, quibus eorum Respub. confirmaretur. Iam si quis acerbè aliquod verbum in alium torſisset, aut mendacium cum damno alterius, & læsione dixisset, hunc nequaquàm idoneum ad capeſſendos honores in sua Repub. iudicabant. At qui vrbane absque damno cuiusquam aliquid comminisceretur, hunc non modò laudabant, sed etiam officio aliquo cohonestabant. Locum porrò comitiorum suorum iocoso vocabulo GELDAM appellabant, à Gedanensibus mutuata voce, qui populum suam GELDAM vocant. Sed apud nos inconditum garrum multitudinis congerronum ea vox significat. Et erant homines illi, qui duces erant illius societatis, prudentes, & magnæ existimationis apud quosque bonos, & apud ipsum Regem. Imò Petrus Cassouius officium iudicis terreſtris Lublinensis iam longo tempore summa cum laude su-

Nomen loci comitiorum Eabmensium.

cum laude sustinuit, & nomine provinciae Lublinensis in nuncium. terrestrem ad comitia generalia non semel electus est. Duo autem potissimum ex hoc numero, hic videlicet Calsouius, qui Cancellarius, & Psomka, qui praefectus. Babinensis vocabatur, adeo amabiles erant, ut etiam in deliciis à plerisque principibus viris haberentur. Nullaque conuiuia, nullae nuptiae iudicabantur felices, & iucundae, quas illi beati senes sua praesentia non cohonestarent. Viuit adhuc alter eorum. Calsouius. Psomka verò ante biennium mortuus est placida, & Christiana morte. De quo eiusque morte cum in celebri quodam conuiuio mentio fieret, poeta quidam haud vulgaris, à proceribus inuitatus, Epitaphium mortuo, & quidem ex tempore, scripsit. quod tale est.

Epitaphium D. Psomkæ fundatoris societatis Babinensis.

Plurima si cuiquam debet Respublica, Psomkæ

Debet, in hac viridi qui requiescit humo.

Namq; sodalicium sanxit, fundamina cuius

Confecti absque dolo sunt fuerantq; sales.

Cresce sodalicium, quod si tibi nostra probantur

Carmina, me gremio, iungito, quaeso, tuo.

1557. Pontem Varsoviae exemplo Traiani Imperatoris, qui quondam in Istro simile quid fecerat, Augustus Rex in Istula miro, ac penè Dædaleo opere fabricat. Cui ne incendium fortuitum. nocere posset, idue accidere, quod ante sexcentos annos ponti Caroli Magni in Rheno acciderat, Anna Regina soror Sigismundi, & vxor Stephani primi regis Poloniae propugnaculum ad alteram ripam ex viuo lapide erexit, eiusque portæ Epigramma tale inscribi curauit, quod nobilitatem stirpis eius, & ipsius Augusti admodum efficaciter exprimit.

ANNA IAGELLONIA POLONIAE REGINA,

Magnorum regum: coniunx, soror, filia,

Hoc opus, &c.

Tametsi autem, & ante, & post susceptum ab eo regnum Sigism. Augustus mauortium se, ut filium patris fortunatissimi bellatoris de cuit, demonstraerat, & multum militaribus viris, & instrumentis ad bellum pertinentibus delectabatur, armamentariumque plenum machinis fusilibus ut haberet, sollicitè curauerat: tamen, quia vetus dictum est: Virum, qui æuum cum tribus vxoribus egit, Martem iam non habiturum socium; ideo suam famam extendere alia via aggreditur; nimirum Friderici tertii Imperatoris exemplum. imitatus, qui, cum

qui, cum animaduertisset; infelicem se bellatorem esse aduersus Mathiam Huniadem Hungariae regem, pacis artibus, & industria malum illud corrigere, & compensare satagit. Nec tamen etiam in bellicis rebus sua laude fraudari debet Augustus. Commemorabo igitur expeditiones eius bellicas, & victorias eius auspiciis partas.

1557. Aduersus Guilelmum Furstembergium magistrum Liouoniae ordinis Teutonici bellum iustissimum hoc anno suscepit, centenisq; millib. equitum, & peditum lectissimis tam Polonorum quam Lituanorum Russorumque comitatus in Liouoniam, ipsum se ducem belli praebens, descendit; eo quidem animo, ut omnino proelium cum hoste committeret, quod Archiepiscopum Rigensem consobrinum suum, à potentia Magistri liberaret. At Furstembergus sibi consuluit. Cum enim tantam & ducis, & exercitus alacritatem & pugnandi quasi ardorem animaduertisset, supplex veniens ad Regem, vnà secum Archiepiscopo adducto, pacem efflagitat, proeliumque deprecatur; & se vnà cum vniuerso ordine, & provinciis suis in fidem, & clientelam Regis dedit. Ita tum Augustus intra vnum mensem maximum bellum & incepit, & confecit. Productum fuit bellum vario Marte inter Prussiacum Magistrum, & Polonos ferè per ducentos annos, multumque sanguinis cruentus Mars ibi fudit, infinitaque animae ad Orcum sunt missae. At Augustus Dei beneficio cum Liouoniae Magistro aequè potente, ut Prussus fuerat hoste, plura etiam latifundia in suo principatu possidente, breuissimo tempore bellum omne absoluit, vel potius extinxit. Causa belli erat, ut dictum est, oppressio Archiepiscopi Rigenfis, quem Rex liberare decreuerat. Huius autem oppressiois causae fuerant literae quaedam interceptae, quasi ab Archiepiscopo scriptae de dissipanda illa colluie Cruciferos, eò quod dignitatem domus Brandenburgicae in ipso Archiepiscopo Rigenfi neglectui haberet, omnia sibi munia arrogando. Ita intempestiua de prerogatiuis concertatio formam illam Reipub. hominum terricorum immutauit. At Furstembergus postea sibi pericula attraxit. quo in captiuitatem abducto, Gottardus Ketelerus Westfalus equestri genere natus, in eius locum surrogatus fuit. Hic cum aduersam fortunam antecessoris sui, & tyrannidem Moschi reformidaret, & nulla spes auxiliorum aduersus eum ab imperio affligeret, Regi Polo. fidelitatis sacramentum ea lege praestitit, ut ipsum contra Moschum & alios hostes defenderet. Nam Curlandia, & Semigaliae Dux fuerat pronuntiatus. Duxit autem is postea vxorem Annam Megelburgensem antiqua stirpe regum Obotritorum progenitam.

1558. Inuidit Moschus hanc gloriam Regi Augusto. Itaq; haereditarii cuiusdam iuris pretextu numeroso cum exercitu Liouoniam armis tentat.

armis tentat. Torpatumque arcem Episcopalem, & alias plerasque suæ ditioni adiungit. Cuius superbiam Sigismundus non ferens, armis eum domare constituit. Hinc bella Moschouitica orta sunt; que usque ad hæc tempora durarunt. Hoc eodem anno Rex Crasnostaiam, expediendorum quorundam consiliorum causa, ex Lituania venerat. Hoc etiam anno Albertus Nouicampianus professor Academicæ Cracouiensis moritur, qui qualis fuerit, & quam dignus, ut eum nostris annalibus celebremus, ex eius epitaphio, quod Cracouiæ in templo indiuiduæ Trinitatis visitur, cognoscere licet. Habuit autem Polonia regnum sub Sigismundo Augusto viros eruditos plures ac præstantiores, quam sub ullo alio Rege. Inter quos digni potissimum memoria sunt, ex theologis quidem & historicis, Stanislaus Hosius, & Martinus Cromerus. Ex oratoribus & optimarum artium scientia præditis Stanislaus Orichovius florido genere scribendi præstans, & Andreas Fricius, qui de Republica librum eruditum scripsit. Ex poetis verò & manueticioribus musis deditis Ioannes Kochanovius, Andreas Tricesius, & Iacobus Prilusius iuris terrestris peritissimus: qui parens omnium qui nunc causas in Polonia agunt forenses merito dici potest.

1562. Sub tempus Carnispruii (ut loquuntur) seu Bacchanalium, die Febr. 23. Moschus Dux æstuans ob felicitatem Regis, coactò exercitu trecentorum millium Poloczkam obsidione cingit, ac partim formidine, partim consiliis ad astum compositis per deditio nem capit, thesauris incredibilibus inde asportatis. Iudeos quos ibi inuenit, omnes baptismum abhorrentes in glaciem profluentis Dunæ compellit, crustaque glaciæ circumsecta, ibidem eos demergere iubet. Polonis autem honos quidam est habitus. Vbi huius rei fama Varavianam ad Regem comitia tum celebrantem delata est, iustus dolor cunctorum animos occupavit. & communi consensu decretum est, ut detur opera ne id impunè tyranno cedat.

1563. Expeditio ad Neuclam. Florianus Zebridovius supremus dux tum copiarum fuit. Stanislai verò Lesniouolskii, Stanislai Zamo scii, & Ioannis Zborovii summa virtus, & fortitudo animi corporisque innotuit. Nam cum agmen tantum mille quingentorum ducerent, tamen exercitum Moschouiticum qui quadraginta millibus constabat, fortiter represserunt, & magna ex parte, dextra victrici, profligarunt dissiparuntque. Postea anno domini 1564. Magnus Dux Moschouiæ detentis diutiùs oratorib. Lituorum in Moschouia, exercitum celeriter conscripsit; quem, absolutis oratoribus, in Lituaniam populabundum misit. Hic exercitus diuisus est in duas partes: quarum una Duce Srebny, quæ Smolenskum itur, altera Duce Soiski, quæ Ploczkam, tēdebat. qui Soiski in campis Czarniciensibus ad Vlam

bus ad Vlam fluvium castrametatus est. Quod cum Nicolaus Radi uilus Palatinus Vilnensis, dux exercitus Lituaniæ supremus, & Gregorius Chodkieuiceus campiductor ab exploratorib. rescuissent, hos statim aggrediuntur, magnaque ex parte trucidant ac confodiunt; reliquos fugant. quorum multi per sylvas & agros palantes, partim à colonis cæsi, partim aquis submersi sunt. Triginta autem millia in ipso conflictu occisa esse compertum est. Ibidem PETRVS Soiski, supremus dux exercitus Moschouitici, vulneratus, fuga euadens, à rustico quodam securi (magno cum dolore Lituorum, quod viuis captus non fuisset) occiditur. Vilnam delatus honorificè in Ruthe norum ecclesia primaria sepelitur. Altera porro exercitus pars, quæ Smolensko ad Orscham cum Duce Srebny contendebat, audita suorum cruenta clade, metu perterrita, omni bellica, ipsaque copiosissima, suppellectili abiecta, in pedes sese coniecit, turpique fuga suæ salutis consuluit.

Eodem anno 1564. in ipso festo diuæ Margaritæ, præfectus copiarum Stanislaus Pacz Archidapifer magni Ducatus Lituaniæ ac locum tenens (ut vocant) tunc temporis Palatini Vitepsensis, collegit ex Vitebliensi Palatinatu exercitum, adiuncta curia sua, & duobus centurionibus, aliisque cohortibus, quibus ipse præfecerat Isidorum Signiferum Vitebliensem, & Ioannem Syviporod Tenuarium item Vitebliensem, ut vtitas appellationes usurpem. Isti cum duobus millib. equitum levis armaturæ contra hostem Moschum, qui tunc temporis Iezeriskam tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, processerunt, manusque acriter conseruerunt; & hostium perrupta acie, tormentis potiti sunt. Inde vltiori exercitum, qui fugam ceperat, insequuntur. Assecuti, sternunt ac contrucidant, nonnullos capiunt. Octo millia Moschorum cæsa. cæteri, armis abiectis, quacumque potuerunt, fuga salutis suæ prospexerunt. Nostri verò omnem suppellectilem, & vniuersa hostium arma, tormentumque quoddam magnum, tela ignea, vexilla, bombardas, & id genus alia abstulerunt. sicque Dei benignitate incolumes ac spoliis onusti, paucis ex suis in conflictu desideratis, Witepskam redierunt. Georgius autem Tovv mak Dux exercitus hostilis vix euasit. qui postea, viribus resumptis, eandem arcem Iezeriska acerrima oppugnatione, & igneis telis expugnauit.

1567. Ericus Rex Suecorum cum sex millibus Suedis in campis Kirempensibus ab exercitu Regis Poloniae Augusti profligatus fuit. Qua in re laudatur industria & virtus Nicolai Taluosi Castellani Samogitiæ. Huius suorum cladis nuncio accepto, Ericus in rabiem quodammodo versus, multa tyrannice fecit. Nam & Ioannem fratrem Ducem tum Finlandiæ, cui nupta erat Catharina Augusti

Regis Poloniae soror, noctu in arce Amboten in Finlandia capta, & aliquot annos in vinculis tenet. Laudatur hic Catharinae fides coniugalitatis; quae memor mandati diuini in calamitate extrema marito non defuit, imò vilissima quaeque seruitia in captiuitate ei praestitit. Ericus tandem ambiens matrimonium Reginae Angliae, cum passus esset repulsum, impotentia animi actus, & dolore victus, duxit Stocholmiensem foenunam, multa; insolenter agens, folio deiicitur, & in eius locum frater eius Ioannes captiuus surrogatur. Circa eadem tempora Ericus Dux Brunsvicensis cum viginti peditum signis, turmis aliquot equitum adiunctis, in Prussiam contendit, Gedanumque frustra obsedit. Cumque ulterius castra promouere vellet, à Duce Prussiae Alberto Marchione, traiectu Istulae, sicuti ei à Rege iniunctum fuerat, prohibetur. Christophorus verò Megelburgius, qui post Guilelmum Brandenburgensem Rigenfis Archiepiscopus designatus fuit, ab eodem rege Sigismundo Augusto in vincula conicitur. Creditum est, Regem subolsescisse, vtrumque istorum turbas quaedam dare cogitasse, & agitasse consilia quaedam noxia de Prussia. Memoria autem proditum est, Megelburgios duces originem suam ducere ex stirpe veteri Obotritorum regum gentis Slauonicae; quorum postremus Pribislaus nominatur.

Postea aliquot annis cum Moscho vario Marte decertatum est, magnis & paruis conflictibus. arces quoque vtrinque tentatae sunt. Dux quidem Sangusko praefectus copiarum Lituanicarum Vlam, & Susam arces Moschorum infestauit, ipsorumque hostium vires debilitauit; sapiusque parua manu ingentes eorum copias fudit.

1572. Tandem verò Rex Augustus, firmato foedere, & stabilita pace cum Moschorum Principe, recordatus se hominem esse & casibus mortalium subiectum, testamentum condit. & cum aliquantulum langueret, medicorum variorum opera est usus. Tandem Iulii mensis die octaua Knisini in confinio Lituaniae & Poloniae moritur, obdormiens cum patribus suis, vt pagina sacra loquitur. Corpus eius primò Tykocinum; demum post annum Craconiā deportatum, fuit. Vbi in eodem delubro cum patre sepelitur. Eius autem monumento epitaphium tale est inscriptum.

SIGISMUNDO AVGVSTO POLONIAE REGI, ET MAGNO LITVANIAE ET RELIQUAE SARMATIAE DVCI AC DOMINO. PRINCIPI CONSILIIIS PROMPTISSIMO, FACTIS LENTISSIMO. MORIBVS PIENTISSIMO. VITAE BENIGNISSIMAE. ANNA INFANS REGINA POLONIAE, FRATRI BENE MERENTI, SVO SVMPTV POSVIT, ET SVIS IPSA LACHRYMIS CONSPERSIT.

LIBER

LIBER OCTAVVS, in quo capita rerū post Sigismundum Augustum gestarum consignantur.

Vae acta sint post mortem Sigismundi Augusti, & praesertim sub Stephano primo, breuiter, comitis celebratioribus describendis, ostendemus. Nam latiore harum rerum expositionem, propter certas causas, in aliud tempus reiiciendam putauimus.

1572. Mortuo Sigismundo Augusto Rege, Knisini mensis Iulii die 8. ibidem primus procerum conuentus est habitus, & consultationes de statu interregni. Eodem anno generalia comitia procerum & equitum habita sunt propè Varsauiam in loco Camennio dicto, causa eligendi Regis. Vbi aderant oratores Pontificis, & Imperatoris Romanorum, Suecorum Regis, & aliorum Principum. Vbi etiam confederatio inter Catholicos & Evangelicos sancita. hoc est, lex, qua prohibetur, ne alter alterum nomine religionis iniuriis afficiat, aut in Reipublicis, siue palam, siue occultè posthabeat: Nam hoc, Poenandi verbum, quod ibi legitur, significat. sed vtrique in mutua pace viuant, & politica concordia, expectantes, donec tempus id, quod iustius erit, detegat. Haec autem sapientissimè excogitata, nempe, vt vitari possent motus, & bella parricidalia, de quibus etiam nunc in Gallijs audimus, sanctè & sine dolo sibi inuicem spoponderunt, & vt Reges quoque futuri, cum inaugurarentur, idem iureiurando comprobarent, constituerunt. Vnde verba illa in formula: Inter dissidentes de religione pacem manu tenebo. Ideo & Henricus Gallus, & Stephanus primus hoc ipsum, cum inaugurati sunt, praestiterunt.

1573. Henricus Regis Galliae frater, Andium Dux, nouus Poloniae Rex electus mense Maio. Oratores in Galliam missi adducendi in regnum noui Regis gratia.

1574. Aduentus Henrici noui Regis Craconiā, ibidemque coronatio mense Ianuario. Discelsio eiusdem Regis à regno, audita Regis fratris morte post menses quatuor. Expostulatio Polonorum cum eo acerba, quod tacitè & occultè discelsisset.

1576. Comitia Craconiā, ad quae Stephanus Batorius Transsylvanorum Princeps, stipatus comitatu spectatissimo veteranorum venit. & quemadmodum superiore anno in conuentu Varsauiensi Rex electus, & postea in Andreiouiensi confirmatus fuerat, ita hoc anno in Craconiensi inauguratus fuit.

1576. Comitia Torunia magna cum celebritate aguntur, vbi

C c 2 potissimum

Comitia Craconiā 1576.

Comitia Torunia 1576.

Ericus Dux
Brunsvicensis.

Christophorus
Megelburgius.

De causa eius
mortis varir
ria narrant,
vix credenda.

potissimum de Gedanensibus agitantur consilia; quâ ratione possent ad officium reduci. sed cum aut fiducia opum, aut verius à consiliariis Imperatoris deprauati, nihil de consiliis semel initis remitterent, criminis lætæ maiestatis damnantur, & proscripti, seu, vt vulgò loquuntur, banniti pronunciatur. & paulò post, decreto bello, animaduersio est in eos constituta. Victoria Regis, & clades illorum ad Derfauum descripta est à Laficio, & aliis. Reconciliati postea Regi & regno ducenta millia florenorum numerarunt, & condiciones oblatas acceperunt. Plurimum eos iuuat deprecatio pro ipsis apud Regem principum Germaniæ, & quòd complures ex eis viri graues demonstrabant, procella vulgi ciuium tumultuantis compullos, se, & alios non paucos deterioribus consiliis adherere necessum habuisse.

Comitia Varfa
mæ 1578.

1578. Postquam ventum est Varfauiam ad generalia totius regni comitia, primo ipso comitiorum die Moschi Principis & Tartari iniuriis expositis, bellumne cum his, aut cum vtro horum velint, rogat Rex. Cum Moscho bellum iussum: cum Tartaro dilatum. Iudicia item tribunalia ante ab Augusto expetita, ab Henrico verò permessa, à Stephano rum instituta fuere. nimirum vt tota Respublica ex suo corpore constitueret sibi iudices, qui causas vltimæ instantiæ, vt vocant, iudicarent, ac definitiua sententia lites dirimerent. Hæc res nouo ferme adhuc Regi publici fauoris & beneuolentiæ plurimum conciliauit, & iis, qui intimi Regi à consiliis erant, gratiæ sunt actæ, quòd non dissuasissent Regi rem, quæ salutis Reipub. futura erat. Introducti demum & auditi sunt legati exterarum gentium, & Georgius Fridericus Marchio Brandeburgensis valetudinarii agnati sui Alberti Friderici, Alberti senioris Ducis Prusiæ filii, curator constitutus fuit: qui mox fidelitatis solenne iuramentum Regi præstitit. Aderant ibi & Pomeraniæ Ducum legati, qui Principum suorum nomine in Bithomensem Leoburgensemque tractum ius imperiumque Polonici regni agnoscebant; earumque ditionum literas inuestituræ (quas vocant) à Rege acceperunt. Reliquum tempus deliberationi de bello iam decreto administrando tributum est.

Comitia Varfa
mæ 1579.

1579. Quo anno Polotia recepta fuit, eodem paulò post comitia Varfauia sunt celebrata. Rex inde rediens magna cum lætitia exceptus, sed non eadem tamen de ipso omnium sententia fuit. Varii enim variè eius consilia, & illustria facinora interpretabantur. Creditum est autem, suspiciones quasdam de illo sparsas fuisse à quibusdam, qui vrbanae vitæ assueti, pacis tantum artibus præstabant. Hi siquidem animum iam desponderant; nec se emerfuros vnquam sperabant, quod viderent, passim eos, qui militiam sequebantur, prouchi ad honores. Quæ res cum fuisset obseruata, eam suspensionem Rex per Cancellarium oratione luculenta ex animis omnium eximere conatur.

conatur. Hac igitur ratione diluta sunt omnia capita criminationum: ostensumque, togatæ vitæ hominibus, qui vera virtute niterentur, more patriæ recepto semper rectare aditum ad consequendos honores, & præmia: nec opus esse, confugere ad illicita & inconcessa consilia, ac labefactare fundamenta iacta rerum bene gerendarum. Hac oratione blanda placati esse sunt visi animi omnium; itumque est in eam sententiam, non agendum esse morosius cum Principe; nec animum eius serenum, & plenum spe felicitis exitus incepti belli, acerbioribus expostulationibus turbandum. vt, quo ardore animi rem inceperat plenam gloriæ, & ad salutem incolumitatemque Reipublicæ inprimis spectantem, eodem in ea perficienda pergeret. Adornatur igitur expeditio iterum contra Moschum. Interim autem cum Rex Vilnæ subsistit, Nassolimus legatus Moschi cum Georgio Oscilio quædam consilia suspecta habet; quæ res pessimè Oscilio celsit. Nam, patefactis consiliis, ad supplicium rapitur. Ibidem Vilnæ Paulus Vchanius, qui apud summum Pontificem, oratorem egerat, reuersusensem Regi notis ceremoniis dedicatum à Pontifice obtulit. Dirigit deinde Rex iter suum Czashnicum ad delectus habendos, inde ad oppugnandum Velissium: tum verò Lukos: postremò Zauolociam. Tres istæ munitissimæ arces opera Ioannis Zamoscii præfecti copiarum: consilio autem ac felicitate Regis expugnantur. Nec cæterorum interea supprimo labores, pericula, & cum contemptu vitæ suæ heroicis ausus: quorum etiam nomina in Chorographia nostra expressimus. Situm porrò horum locorum, adeoque totius illius regionis, tabula expressum habes in eadem Chorographia nostra: quam tabulam literis ipsius regis maiestatis requisiti, ac iussi, nec non ab eius internuncio inuitati, superiore anno exarauimus. Eodem anno sub autumnum nouus quidam morbus, quiq; veteribus medicis & recentibus incognitus dicebatur, Europam eodem ferè tempore peruagat^r est. Quanquam non desunt, qui affirmant, idem morbi genus bis non ita multò ante, id est anno 1557. in æstate, & anno 1562. in autumnò, bonam similiter Europæ partem occupasse. Hunc igitur morbum & exercitus, & Rex ipse, dum ex Moscho uia reuertitur, sensit. Natura morbi fuit talis, vt ab ima parte spinæ (quam vocant) cum rigore exorsus totum corpus perreptaret, supra modum debilem, quem inuasisset, ex grauedine potissimum, red dens, tandem in febrem, nisi citò mitesceret, definebat. Sed & curatio eius difficilis. Nam ad incisionem venæ non cedebat; & medicamentis purgantibus materia copiosior ad pectus attrahebatur. Vnde ei medici, sicut nec nomen proprium, sic remedium vllum certum non inuenerunt. Ita Deus nouit humanum genus solo flatu oris sui prosternere, adeò vt nihil ratio arsue humana tunc opitulari queat.

Comitia Parfa
nia 1581.

1581. Redeunte Rege ab expeditione Wielikolukana effusa est ei tota Varſaviæ ciuitas extra portas, & maius gaudium obortum, quam antea: Vbi descendisset in templum, exceptus fuit solenniter cleri nomine ab Andrea Patricio oratione erudita & memorabili: qua testatus est incredibile gaudium vniuersorum: adeo ut etiam ad aduentum eius campanæ in locis sublimioribus appensæ imitatæ vocem humanam sono suo nomen eius modulantes exprimerent. Stephane, Stephane, Stephane. Per eosdem dies alii oratores, historici, & poëtæ varios ingenii partus edidere. Ego verò tradidi ipsi Regi triumphum, hoc est libellum, in quo victori vario poematum genere efformaueram & more priscorum Romanorum etiam consecraueram, aras, columnas, Pyramides, & arcus triumphales, exemplum cuiusdam Græci authoris in hoc imitatus. Elucubraueram etiam commentarios, quibus totam scientiam rei militaris in artem redegeram, quam variis exemplis historicorum, & schematis pulcherri-
mis illustraueram. Hic liber per me regiæ maiestati fuit traditus, non tamen est typis mandatus. quamuis ex regio mandato à deputatis renissus approbatusq; & maiestatis regiæ testimonio diplomateque solenniter comprobatus fuerit. Continebantur enim in eo quædam arcana regni in negotio instructionis exercituum, quæ profanare neuiquam consultum iudicaui. Sed ea quorannis magna cum diligentia adhuc artificiosius illustro, atque expolio, adhibito consilio magnorum virorum, qui diu inter strepitus armorum versati sunt. Huius libri copiam q sibi fieri volet, sciat eum apud me, dum vixero, & post mortem meam apud hæredes meos futurum, à quibus id facile impetrabit. adhibita tamen quadam sponsione & cautione, ne temere euulgari possit. Et iam pluribus viris illustribus, ab ipsis requisitus, eum ipse curauit describi. Sequentibus diebus, cum inciperentur haberi comitia, similiter à prouincialibus nuntiis excipitur Rex amplissima oratione, qua pro re bene gesta nomine totius Reipub. ei gratias agunt. Gratitude hæc quidem non displicebat Regi, veruntamen hortabatur & monebat, ut non lætarentur tantum victoria, sed ea etiam vterentur, eamq; continuarent. Itaque, cum Duces belli conquererentur, Regem annuis expeditionibus, & regressionibus impediri ac distrahi, milites confici, & hosti spacium respirandi dari; quò perpetuò bellum duci queat, in biennium tributum sciscitur. Præterea distinctè, cōscribuntur decreta, quæ spectant ad emendationem regiminis in toto regno: Delecti etiam deputantur, qui, quæ utiliora essent, cognoscerent. Tandem, confectis conficiendis, nuncii prouinciarum valedicentes & omnia fausta percantes Regi, duo rogant ab eo, rationem in posterum eligēdi Regis, & compositionem inter stat^o. Rex testat^o est, se cohorrescere, quoties ei in mentem veniret

tem veniret tumultuum electionum præteritarum, & expauescere ad ea, quæ dissidia inter statum ecclesiasticum, & politicum trahere secum possent. Sed in vtraque re magnas se difficultates perspicere. curaturum tamen, quantum in se esset, ut in his Reipublicæ laboranti subueniatur prospiciaturque. Hortaturque, quemadmodum & antea facere solebat, ut, ipso absente, paci & tranquillitati publicæ pro se quisque studeat. fausta tandem quæq; ac felicia precatur, tam iis, qui domi mansuri essent, quam, qui in bellum ituri; ut mox lætabundi vtrique in mutuos complexus ruerent. Ad quam rem tantus plausus à circumfusus excitatus est, ut plausum ipsum tanquam omen læti fururi successus, ac non diuturni belli, pleriq; viri graues acceperint. Et si autem deliberatio de modo eligēdi Regis multa secum pericula trahit, præsertim si minus syncerè tractetur: tamen re ipsa periculosius est chaos illud informe, & anarchia, qualem superioribus electionibus vidimus oculis nostris. Quare, ommissa occasione maximi huius incommodi tollendi, metuendum est, ne in nos postmodum illa quadrent, ac meritò iactentur. Serò veniunt Israëlitarum ad colligendum manna post ortum solis. Serò afferuntur falces post messem, cum iam non nisi spicilegium restat. Serò pulsant fores quinque fatuæ virgines. Serò conantur intrare pigri per portam clausam. quando videlicet iam inter occidentales & orientales dominos distractum, scinditur studia in contraria vulgus.

Electio inordinata incommoda.

In iisdem comitiis promulgata fuit ab Ecclesiasticis correctio *Calendarij re-*
novatio. Calendarij, quæ Roma transmissa fuerat à Gregorio eius nominis 13. Pontifice Max. Veteri instituto ac decreto sacrorum conciliorum, ab Alexandrinis, quod ibi antiquitus Mathematica studia florebant, anni supputationem Romani, & alii petebant. Ex horum ergo sententia, anno constituto, æquinoctium vernum 11. die Martii iam habebatur, eò quod nulla præmonitio facta esset de quinta circiter parte horæ, quæ, cum singulis annis ad explendas sex horas illas desideretur, propter quas quarto quoque anno dies vnus intercalatur, intra centum & viginti plus minus annorum spatium, vnum diem conficit. Vnde res eò deducta erat, ut, iam decem diebus à concilii Niceni tempore confectis, iisq; in anno redundantibus, Pascha, & consequenter festa alia omnia, quæ mobilia vocantur, quæq; Christianis celebratissima sunt, sæpissime spatio aliquot septimanarum tardiùs haberentur, quam ipsius Niceni concilii, in quo de tempore Paschæ Christianorum constitutum est, mens fuerat. Gregorius igitur 13. Pontifex Romanus, hunc errorem sublatum volens, æquinoctium vernum, à quo mathematici annum incipiunt, ad 21. mensis Martii diem reiecit, decem diebus ex anno expunctis & amputatis. ita ut præterea solstitium hybernum semper cum festo natalis domini concurrat;

ni concurrat; quemadmodum ab initio non sine causa excogitatum ac statutum fuerat. De hac redintegratione anni magna pars hominum benè sentit; & plerique Mathematici Academiae Cracouiensis eam absolutè, ac perfectè traditam scribunt. Eam & ego probo, quam video (si tamen iudicium extremum humano generi usuram huius seculi prius non abruperit) rursus post centum & viginti annos vnum diem in anno redundaturum. Nam adhuc integer dies quarto quoque anno intercalatur, cum tamen, ut paulò ante attigim⁹, non sex horas integras singulis annis, sed quinque tantum cum quatuor circiter quintis vnius horæ partibus, præter trecentos & sexaginta quinque dies, quibus ordinarius annus expletur, solis cursus contineat. Ratio quidem huius correctionis solido fundamento nititur, & est necessaria; miramurque, cur Græcæ Ecclesiæ homines, & nostri Russi huic sanctioni contradicant. Sed Græcos missos faciamus, qui mordicus sua placita iamdudum retinere ac tueri didicerunt. De Germanis plerisque miror magis, quòd huic rei refragentur: cum ante promulgationem Calendarii istius ubique per Germaniam viri literati expeterent correctionem hanc, ut testantur complures ab eis ea de re libelli editi. Imò patrum nostrorum memoria vir quidam German⁹ in Ptolomæi doctrina excellentissimus, Ioannes Regiomontanus, hac de causâ Romam fuit euocatus, ut Pontifici ea in re nauaret suam operam: ubi ab inuidis æmulis veneno fertur sublatus fuisse. Sed ego coniicio, Germaniam non tam ob renouationem Calendarii angi, quàm quòd rem tanti momenti arbitrio vnius, ut ipsi aiunt, suscipere debeant. Nam veterum conciliorum canonibus cautum fuisse demonstrant, nihil tale tentandum, nec annum reformandum, absque concilii legitimi cognitione.

Eodem tempore ordo militiæ pedestris, exemplo legionum Romanarum, in Polonia institutus fuit. Nam veteres Poloni, quia campestris incolebant, equis potissimum gaudebant. Porro munia pedestrium apud eos extraneus miles, non sine magnis ipsorum sumptibus, obibat. Ut igitur hoc incommodum vitari posset, missi fuerunt ad regias possessiones, qui ex robustissimis vicesimum quæque in militiam legerent, & qui ita in militiam venissent, ab oneribus rusticis ipsi & posteris eorum immunes redderentur. Cautionem tamen hac in re à prudentibus audio desiderari, ne hoc aliquando fraudi Reipublicæ esse possit.

Comitia Varſa
niæ 1582.

1582. Vbi proximè præterita desierant comitia Varſauiæ, inde hoc anno initium sumserunt: hoc est à consultatione de ratione eligendi Regis, & de compositione inter status. Addita etiam erat deliberatio de correctione vel modificatione tribunalitiorum iudiciorum, & de Liuania ordinanda. Sed quia tum suspicionum spineta interstatus

inter status supra modum creuerant, non videbatur commodum inter illa aspera correctæ femina rerum bonarum iacere, & rem tanti momenti dubiis mentibus obicere. Inuecta est demum de euocati onibus ad forum incompetens altercatio, quæ tam multum temporis absumsit, ut quæ prius erant proposita, ad alia comitia differre necesse fuerit.

Verum is etiam qui in initio anni 1585. Varſauiæ celebratus fuit *Comitia Varſa
niæ 1575.* conuentus, eundem exitum fermè habuit.

1586. Biennio ferè exacto, iam temp⁹ sequentium comitiorum appetebat; & iam literæ, quibus indicebantur proxima comitia, per omnes partes regni perferebantur, probuleumataque provincialium comitiorum in palatinatibus iam magna ex parte habebantur, & nunciij terrarum deligebantur; cum subito de ægritudine simul & morte Regis verissima fama spargitur. Usque adeò inopinanter accelerauit finis vitæ eius. Causa mortis referebatur in exsiccationem domiciliorum cerebri, ob cogitationes vehementes, & sollicitudines de proximis comitiis, quibus sarcire satagebat incommoda superiorum comitiorum; in quibus parum aut ferè nihil effectum fuerat. Contra alii, exsiccationem domiciliorum cerebri letum morbum esse ostendebant; subitam autem mortem ei⁹ indicium esse acuto morbo correptum eum fuisse. Sed quæcunque tandem fuerit eius mortis causa, certè non modicas turbas, & pericula Reipublicæ hæc mors secum affert atque denuntiat. Sed ut de tanti Regis morte aliquid singularius memoriæ prodamus, cum magis ac magis in horas inualesceret morbus, & permodica spes de eius vita sese ostenderet, interrogatus à circumstantibus quo pacto se haberet, respondisse fertur. Licere sibi nunc uti verbis illis diui Tertulliani: Quinquaginta quatuor annos peregi. scio quales dies fuerint; quales verò futuri sint in posterum, ignoro. Admonitus tum ab hominibus religiosis, ut mysteriis sacris de more procurari se pateretur, primò ne impediretur admonuit; deinde ad crastinam diem negotium distulit. Interim ob morbi vim prostratis iam viribus, & hora mortis instante, verbis illis ex Dominico in cruce Eptalogio, ipsum Dominum imitatus, animam suam Deo reddidit: In manus tuas domine commendo spiritum meum, die 12. mensis Decemb. occidente iam sole. Fuit vir tam in pace, quàm in bello excelsus & forti animo; iudicii magni, præsertim ubi ab affectibus liber erat; in victu & amictu parcus; ab omni iactantia & ostentatione alien⁹; eruditione insigniter tinctus; sermonis latini valde studiosus, & prorsus Terentianus. Quod attinet constitutionem corporis, fuit quadratæ staturæ ad proceritatem assurgentis; facie dignitatis plena; capillo nigro; ore venustè restricto; colore fusco simul & rubente; dente adeò albus, ut parem non viderim;

viderim; quæ res eum meo iudicio valde amabilem reddebat; naso sublimo. atque ut breuiter dicam Attilæ primo Duci Hungarorum similimus. ut ex Procopii historici descriptione liquet. Natus est anno Domini 1533. sexto Calend. Octobris. Vixit ad annum ætatis suæ quinquagesimum quartum. regnavit annos decem, menses septem, dies duodecim. Cum autem tres poenæ epidemicæ à Theologis numerentur: fames, pestis, bellum; & his deterior quarta addatur, turbatio ordinis in Repub. (nam ordine publico integro permanente, sæpe illis tribus occurritur: at soluto in Repub. glutino ordine, primo bellum, deinde fames, ad extremum & pestis in immensum grafari solet) horum malorum nullum, regnante hoc Rege, Rempub. Polonam, Dei beneficio, attriuit. Nisi quod in publico ordine, & iudicijs comitialibus iam pridem quædam desiderabantur. Cui incommodo ipse haud dubiè prospexisset, si ei usuram vitæ huius supremus Rex regum & dominus dominantium longiorem concessisset. Sed iam ad finem vitæ eius narratione perducta, finem quoque hinc historiæ nostræ faciemus.

Cave tibi Polonia.

Ad lectorem.

Autor ipse longo intervallo toto hoc tempore, quo hæc Cracoviæ imprimebantur, in Russia abfuit. Quare ignoscat lector, si plerique in locis contextus indiget correctione. Nam ne iam impressa quidem recognoscendi, nisi quædam obiter, sicut nec indicem conscribendi, propter alias occupationes tempus habuit. Edunt alij tertium suos libros; & tamen obrepunt errata aliqua, quæ faciliè condonantur. Quando magis prima hæc editio veniam meretur! Ex secunda porro editione, volente Deo, cuncta castigatiora expectato.

Erratorum aliquot, emendationes. Prior numerus paginam, posterior versum indicat.

Paginæ 2. versu 18. Commiscent L. Lege commiscent. 3. 5. Cancellum L. Lege cancellos. 3. 6. ilias L. Ilias. 5. 32. regundarian L. regundorum 18. 2. incrementum L. incrementum essadignum. 20. 34. Sampson L. Samson. 23. 8. eorum L. earum. 26. 22. inter quos L. inter quos. 28. 25. scribit Dio L. scribit Dion. 33. 20. mperium L. imperium. 57. 22. galactophagus L. galactophagos. 59. 23. submonendum L. submonendum. 66. in versu Onidy, mala brachis L. mala frigora brachis 93. 8. regundarum L. regendarum. 104. 24. Rzda L. Rha. 116. 19. Tibris L. Tigris. 121. 3. Gallias L. Gallias. Et versu 12. illa L. illa. Et versu 15. enim L. cum. 122. 30. admirattioni L. admirationi. 134. 13. sub Boleslao Chabri L. sub Boleslao Pudico. 141. 8. imbecilli iudicij L. imbecillis iudicij. 153. 7. Christummatum L. Christum natum. 160. 27. imaginattones L. imaginationes. 168. 22. oportunos L. opportunos. Et versu 27. salus L. salus. 378. 20. Strenuam L. Sturmium. 177. 10. coercenda L. coërcenda. 178. 16. Germanarium L. germanarum. 181. 4. Premissum L. Premissum. Et versu 27. oportuna L. opportuna. 242. Scarbina L. Scarbicus. 262. versu ultimo & insequentibus. Gonortius L. Gonortius. 289. 6. Vidrumiscijs L. Vidmuscis. Ottomari L. Otthocari. Pieczymegij L. Pyeczmyezi. Martomani L. Marcomani. 300. 20. Marcellum L. Martellum. 368. 16. & 17. Aegypti Sultanus L. Persarum rex. Et versu 25. & 26. Aegypti, Syriæque Imperatore L. Persarum rege.

Pag. 388. versu 20. 1517. Lateranense concilium, &c. Totus hic locus reponendus est pag. 383. & ad annum 1512. referendus. & pro Leo decimus, quod hic versu 33. legitur, legendum est Iulius secundus. Quanquam sciendum est sub Leone decimo reuera pragmaticam sanctionem Basiliensis concilij abrogatam fuisse.

Proprijs sumtibus ipsius authoris excusum est hoc opus.

4552
The first of the two volumes of the
present series is a history of the
city of London, from its earliest
times to the present day. It is
written by a person who has spent
many years in the study of the
city's history, and who has collected
a vast amount of material for the
purpose.

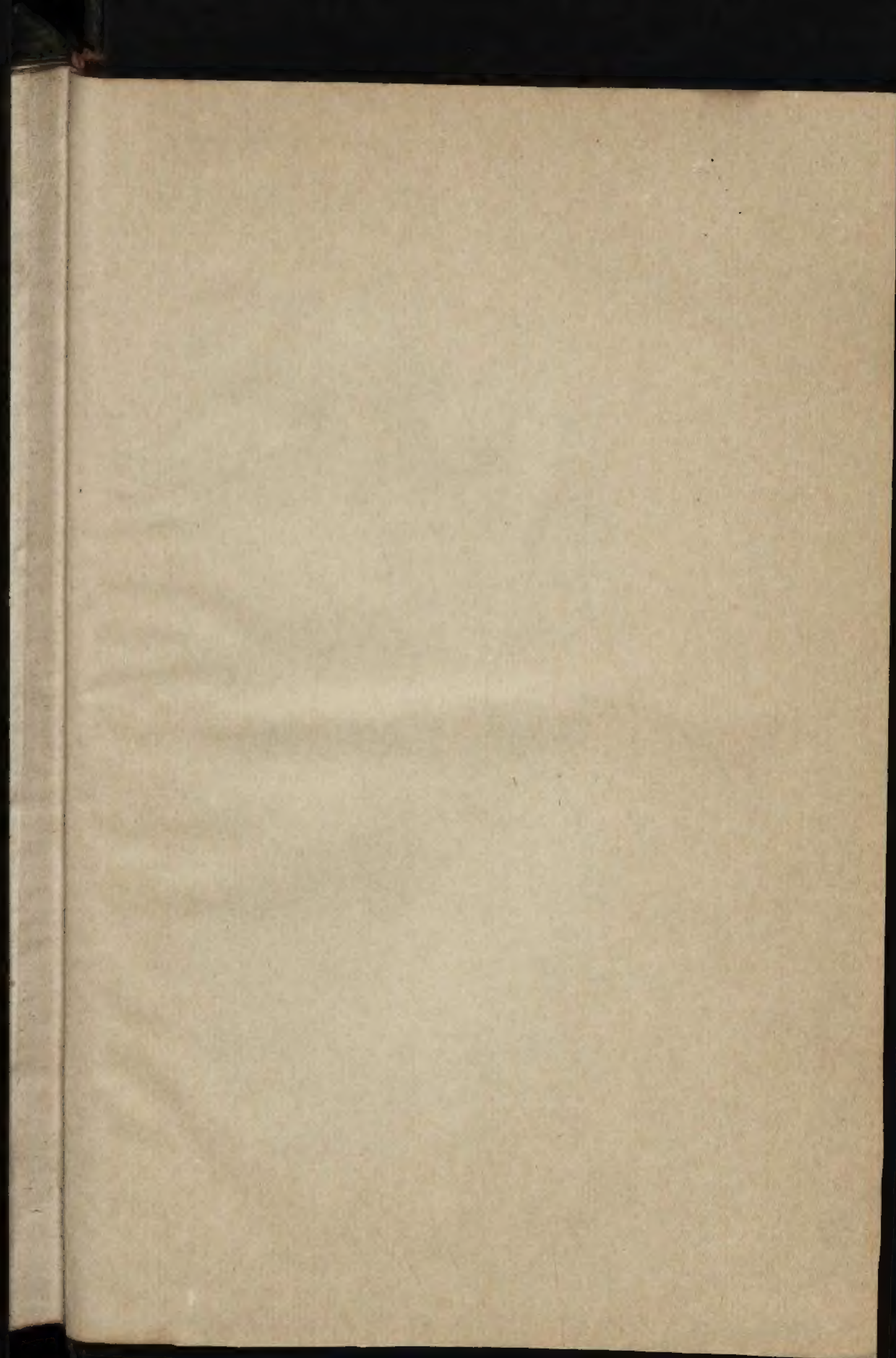
The second volume is a history of the
county of London, from its earliest
times to the present day. It is
written by a person who has spent
many years in the study of the
county's history, and who has collected
a vast amount of material for the
purpose.

The third volume is a history of the
city of London, from its earliest
times to the present day. It is
written by a person who has spent
many years in the study of the
city's history, and who has collected
a vast amount of material for the
purpose.

The fourth volume is a history of the
county of London, from its earliest
times to the present day. It is
written by a person who has spent
many years in the study of the
county's history, and who has collected
a vast amount of material for the
purpose.

Propria fundus solus auctor ex
culmelle opus

Staats-
Bibliothek
29. 7. 27
Reparatur

